MORAVSKÉ
KRAVAŘSKO

(POLITICKÝ OKRES NOVOJICKÝ.)

CENA 4 K.

FRANTIŠEK JOSEF I.

MORAVSKÉ

KRAVAŘSKO.

(POLITICKÝ OKRES NOVOJICKÝ.)

POPISUJE

ČESKÉ UČITELSTVO ŠKOL. OKRESU NOVOJICKÉHO.

S 2 PŘÍLOHAMI, MAPKOU A 78 VYOBRAZENÍMI.

V PŘÍBOŘE.
NÁKLADEM UČITELSTVA — TISKL PROKOP ZAPLETAL V HRANICÍCH.
1898.

PADESÁTILETÉMU JUBILEU

BLAHODÁRNÉHO PRO NÁRODY ŘÍŠE PANOVÁNÍ

JEHO VELIČENSTVA CÍSAŘE A KRÁLE

FRANTIŠKA JOSEFA I.,

JEHOŽ PŘÍZNÍ DOSÁHL NÁROD ČESKÝ ROZVOJE NETUŠENÉHO,

KU POCTĚ,

—— JAKOŽ I NA VDĚČNOU PAMĚŤ ——

STOLETÝCH NAROZENIN OTCE NÁRODA

FRANTIŠKA PALACKÉHO,

JENŽ NEUNAVNOU PÍLÍ A DŮMYSLEM VĚHLASNÝM NEJVÍCE

K OBROZENÍ NÁRODA NAŠEHO PŘISPĚL,

VĚNUJE

ČESKÉ UČITELSTVO

ŠKOLNÍHO OKRESU NOVOJIČÍNSKÉHO.

Předmluva.

Nebylo dosud české knihy, která by lid náš seznamovala s půvabným a národnostně důležitým Mor. Kravařskem.

České učitelstvo, chtějíc trvalou oslaviti památkou jubilejní rok letošní, sneslo roztroušené zprávy o kraji, který dal národu »Otce« Františka Palackého, a uvilo z nich sborník ve způsobu Topografie.

Vroucně si přejeme, aby dílo toto všude vzbudilo zájem a rozhojnilo lásku k milé naší domovině.

V PŘÍBOŘE, v měsíci srpnu 1898.

Za redakční výbor:

Josef Mňuk,
c. k. okresní dozorce školní v Příboře.

Jan Kranich,
učitel při měšťanské škole v Příboře.

Antonín Ugwitz,
učitel v Žilině.

František Palacky.

Část prvá.

Povšechný přehled Mor. Kravařska.

Poloha, hranice a velikosť.

Okresní hejtmanství Novojické prostírá se v severovýchodním cípu Moravy a tvoří s hejtmanstvím Místeckým klín, který zabíhá směrem severovýchodním až ku hranicím Pruského Slezska a dělí Rakouské Slezsko na dvě části: Opavsko a Těšínsko. Na severu a severozápadě tvoří okresní hejtmanství Novojické zemskou hranici Opavska, do kterého zasahuje ve směru severozápadním dvěma výběžky, *Fulneckým*, v délce asi 15 *km* a *Vraženským*, v délce asi 6 *km*. Na straně jihozápadní hraničí s okresním hejtmanstvím Hranickým, na jihu s Valašsko-Meziříčským a na východě s Místeckým.

Politický okres Novojický dělí se ve tři soudní okresy: Novojický v rozloze 238·68 *km*², Příborský o 141·56 *km*² a Fulnecký o 121·61 *km*². Celý politický okres zabírá tudíž plochy 501.85 *km*².

Útvar povrchu.

Úval Oderský, který po obou březích řeky Odry směrem severovýchodním se prostírá, dělí hejtmanství Novojické ve dvě části, z nichž každá k jiné soustavě horské náleží. Část jihovýchodní, kterou tvoří po většině soudní okresy Novojický a Příborský, náleží k vysočině Karpatské, kdežto část severozápadní čili Fulnecko výběžkem jest vysočiny Českomoravské. Úval Oderský a část území mezi vesnicemi Mošnovem a Sedlnicí jsou utěšenými rovinami; ostatní území Novojicka jest pahorkatinou a hornatinou. Úval má šířku 2—4 *km* a svažuje se na území Novojickém asi o 31 *m*, neboť obnáší nadmořská výška jeho při vstupu Odry na půdu tohoto hejtmanství 254 *m*, při výtoku jejím pak 223 *m*.

Přirozenou hranici Novojicka tvoří na jihu *Radhoštske pásmo* Karpat, kteréž u hory Vysoké od Bílých Karpat se odštepuje a obloukovitě směrem západním postupuje. Průsmyk *Domoracký* přerývá pásmo to, jež končí svůj směr západní nad Hodslavicemi vrchem *Trojačkou* (745 *m*), která má své jméno odtud, že se tam sbíhají pozemky tří panství, jež náleží hrabatům Kinskému a Seilernovi a pak Tereziánskému panství. V pásmě Radhoštském nejvýše ční *Javorník* (919 *m*), vrchy ostatní jsou nižší a jmenují se směrem od Javorníku ku Trojačce: *Dlouhá* (862 *m*), *Krátká* (785 *m*), *Hundorf* (762 *m*), *Huštín* (749 *m*), *Holá Dolina* a *kopec Zašovský*. Mezi vrchy Velkým a Malým Javorníkem s jedné, Dlouhou a Kamenárkou s druhé strany, prohlubuje se soutěska, kterou vede stezka od Věřovic k Rožnovu. Pod Trojačkou, jižně Hodslavic, svažuje se Radhoštské pásmo strání, zvanou »*Dolní Domorac*« v průsmyk *Domoracký*, kterým vede silnice z Valašského Meziříčí do Nového Jičína a dráha z Kojetína do Bílska. Po druhé, protější straně průsmyku stoupá pásmo to opět svahem, jemuž říkají »*Horní Domorac*« a obrací se zároveň k severu. Směrem tím poněkud obloukovitě postupuje pásmo to až k Novému Jičínu, kdež se v údolí Jičinky svažuje.

Nad Hostašovicemi ční z pásma toho *Pohořilec* (546 *m*), nad Petřkovicemi *Petřkovská Hůra* (615 *m*) s pískovcovými lomy, nad Straníkem *Stránský kopec* (527 *m*) a nad vesnicí Kojetínem *Svinec* (546 *m*).

Stráně a hřbety celého Radhoštského pásma pokryty jsou krásnými a bohatými lesy černými. Stráně severní svažují se v údolí horního toku Jičinky a Zrzávky tak, že klesají u Věřovic až na 420 *m* a u Hodslavic na 362 *m* výše nadmořské. Po pravém břehu obou říček jmenovaných zdvihá se po celé délce údolí opět pahorkatina, která postupuje k severu několika skupinami, jež údolími říček a potoků od sebe jsouce odděleny malebně se rozkládají a s vrcholky, lesy pokrytými, až k úvalu Oderskému se kupí a tak k přírodním krásám krajiny nemálo přispívají. Skupina nejvýchodnější přervaná údolím řeky Lubiny, kterým vede silnice z Příbora do Frenštátu, tvoří zvláště velmi malebnou pahorkatinu.

1. Starojický kopec se zříceninami.

Z různých těchto skupin vyčnívají a rozkošné vyhlídky poskytují zvláště: *Štramberčík* a *Pekla* (610 *m*) nad Ženklavou, *Červený Kámen* (695 *m*) nad Kopřivnicí, památný *Kotouč**) (539 *m*) s rozsáhlými vápencovými lomy a jeskyněmi *Šipkou, Čertovou dírou* a *Psím kostelíkem*, *Bílá hora* (558 *m*), na jejíž stráni trčí zbytky hradu Štramberského. Nad Životicemi pne se *Tanovský Vrch* (539 *m*) a mezi Rybím, Závěšicemi a Libhoštěm *Libhoštská Hůra* (479 *m*). Nad Novým Jičínem dalekému kraji vévodí osamělý homolovitý *kopec Starojický* (486 *m*), na jehož temeni zbytky hradu téhož jména zapadlou slávu dávných věků hlásají. Západně a severozápadně od Starojického kopce směrem k Odře rozkládá se taktéž malebná pahorkatina, která přechází v úval Oderský.

2. Předhradí Starojického hradu.

Severozápadní část Novojického okresního hejtmanství, t. j. Fulnecko, zabírají planiny, oddělené řekou Odrou. Severně od Odry prostírá se planina *Vítkovská* a jižně až k údolí Bečvy planina *Libavská*. Do první zasahuje výběžek *Fulnecký*, do druhé výběžek *Vraženský*. Planiny tyto mají mírný svah jihovýchodní nedosahujíce i v nejvyšších místech nad 520 *m* výše nadmořské a jsou ponejvíce v ornou půdu vzdělány; svahy jsou lesy pokryty. Svah jejich jest namnoze tak nenáhlý, že téměř neznatelně v úval Oderský přecházejí. Toliko při výtoku Odry z těsného údolí, kteréž oběma planinami jest sevřeno, svažují se výběžky obou planin náhle, jakoby tvořily vysokou hráz.

3. Partie z hradu Starojického.

*) Obyvatelstvem veskrz *Kotúč* vyslovovaný.

Vodstvo.

Nepatrná část okresního hejtmanství Novojického, totiž území obce Petřkovic a Palačova, náleží k oblasti *Černého moře*. Veškeren ostatní kraj patří k oumoří *Baltickému*, do kterého řeka Odra vodstvo naše odvádí.

Odra vstupuje na půdu okresního hejtmanství Novojického mezi Německou Jasenicí a Bernaticemi, když byla již dříve hranic výběžku Vraženského se dotýkala, a zároveň mění svůj jihovýchodní směr v severovýchodní. Tok její na celém území Kravařska jest klikatý. Jelikož břehy Odry jsou nízké, vylévá se tato z břehů svých zvláště za jarního tání a za velkých povodní a zaplavuje krajinu po obou březích. V dobách dřívějších byly po březích Odry rozsáhlé rybníky, které vodu zachycovaly. Za našich dob většina těchto rybníků jest vysušena a na místě nich zelenají se pestré louky a prostírají se úrodná pole. Na straně slezské jsou po březích řeky Odry periodické rybníky.

Na přítoky jest Odra na území Kravařska bohata. Řeky a potoky na pravém břehu předčí i co do množství i co do mohutnosti potoky, které po levém břehu do Odry se vlévají. Přítoky pravého břehu Odry pramení se ve výběžcích pásma Radhoštského neb i v něm samém, a tok jejich má směr severozápadní. Největší z nich jsou: *Lubina, Sedlnička a Jičinka*. Zajímavo jest pozorovati tok těchto tří říček s místa vyvýšeného, na př. s Velkého Javorníku neb Radhoště. Tok ten znatelný jest téměř po celé délce dle nepřetržité řady domů po obou březích. Jest to vždy několik osad v údolí položených, jež sousedsky k sobě se druží. Lze tu dobře pozorovati a sledovati způsob zalidňování krajin našimi předky, kteří se nejraději usazovali podél toku řek a potoků, obydlí dřevěná tu sobě stavějíce, jak se v dějinách o tom dočítáme. Dle povahy jsou přítoky Odry bystřinami, zvláště *Lubina*, která má náhlý spád a na jaře i za dešťů rychle se rozvodňuje, břehy trhá, stromy vyvrací, hromady štěrku s sebou valí a tak stále a stále své řečiště mění.

Lubina pramení se pod Miaším na skalnaté stráni Radhoště a valí svou křišťálovou vodu s mocným hukotem po skalnatých peřejích svahu k úpatí Radhoště směrem severním. Nad Frenštátem spojuje se s prameny, které jednak s Malého i Velkého Javorníku stékají, z nichž největší *Rokytná*, jednak s pravého břehu od Pusteven, *Lomná a Bystrá*, šumivě se ženou. Minuvši Frenštát, spěchá bystrým tokem Vlčovicemi a vstupuje za touto vesnicí na půdu Novojicka; žene se dále mezi Drholcem a Větřkovicemi k Příboru, okolo něhož teče. Za Příborem spěje těsně kolem Skotnice, pak teče Skorotínem, Mošnovem, Petřvaldem a Košátkou, pod níž do Odry se vlévá. V Petřvaldě odbočuje od ní mlýnská strouha, kteráž do Odry vtéká mezi Petřvaldíkem a Košátkou. Z přítoků dlužno uvésti na levém břehu *Potok Lichnovský a Kopřivničku*. Onen pramení

se sev. vých. nad Věřovicemi a teče Bordovicemi i Lichnovem, pod nímž do Lubiny vtéká. Tato běře svůj počátek z lesa Račkovce pod Červeným Kamenem nad Kopřivnicí, stéká po svahu tohoto vrchu, žene se Kopřivnicí, vlévá se před Příborem u »Včelínku« do mlýnské strouhy, jež před mlýnem Olšákem u splavu Drholeckého od Lubiny se odděluje.

Na pravém břehu přijímá Lubina mimo tři potůčky pod Frenštátem následující přítoky: *Tichavu s Lubinkou, Hájovský potok a Trnávku. Tichava* teče s Ondřejníku, protéká Velkými Kunčicemi a Tichou, spojuje se ve Vlčovicích s ramenem Lubiny a přijavši pod Myším potok *Lubinku* vlévá se poblíže Větřkovic do Lubiny. Hájovský potok skládá se ze dvou pramenů, které prýští na stráních hájovských polí, přijímá nad Klokočovem potůček *Klenos*, který z lesa Hájku vytéká a pod Klokočovem vlévá se do Lubiny. *Trnávka* pramení se v Osyčině sv. od Příbora, protéká Kateřinicemi a Trnávkou a vlévá se mezi Petřvaldem a Košátkou do Lubiny, když byla dříve na pravém břehu přijala potok od Kateřinic tekoucí.

Sedlnička má vznik na louce sv. nad Věřovicemi, kdež zřídlo zvící ruky ze země vyráží a směrem severozáp. ku Ženklavě hrčivě se žene; sbírá praménky se stráni Věřovských tekoucí, protéká Ženklavou, pije pod Kotoučem potok *Bělou*, (v 17. stol. *Cedron* pojmenovaný, z Černého lesa, jenž jako stříbrná páska lemuje Kotouč s jižní strany, pak *Libotín*, potůček v lese téhož jména prýštící, a v Závěšicích potok *Rybský*, uhání dále mimo Dreigiebel k Sedlnici a proběhnuvši Sedlnicí Dědičnou i Manskou, jakož i Nelhublemi, ústí se pod touto vesnicí na půdě Slezské do Odry.

Bartošovicemi protéká po celé délce *Bartošovský* potok, jenž se prýští u Sirkových lázní poblíže Nov. Jičína a přijímá po pravém břehu potůček od Libhoště tekoucí. U »Předního rybníka« vtéká do Odry.

Jičinka (nesprávně »*Týča*«) běře počátek ve studánce na stráni Velkého Javorníku nad Věřovicemi, spojuje se na úpatí této hory s jinými prameny a spěchá pak k Věřovicím, jimiž protéká směrem západním. Pod mořkovskou parní pilou mění svůj směr obracejíc se k severozápadu, protéká Životicemi, Žilinou, Novým Jičínem, Šenovem a Kunvaldem, za nímž do Odry se ústí.

V Žilině vlévá se do Jičinky s pravé strany potok z Libotína tekoucí a v Nov. Jičíně *Křivý potok*, jenž západně od Rybí se pramení. Na levém břehu přijímá Jičinka pod Mořkovem *Králův potok*, kterážto bystřina má zřídlo východně nad Mořkovem; v Žilině pak před střední školou hospodářskou se do ní vlévá *Zrzávka*. Tato pramení se v Hodslavském lese poblíže Domorace, přijavši pramen z lesa »Čtenice« tekoucí, jenž tím pamětihodným jest, že ze dvou as 2 *m* od sebe vzdálených studánek, z nichž jedna vodu železitou a druhá sirkovou má, původ běře, protéká Hodslavicemi a přijímá asi uprostřed této vesnice potok od Mořkova tekoucí a potok *Stránecky* za Hodslavicemi, potom teče Bludovicemi a ústí do Jičinky. V Novém Jičíně taktéž po levém břehu

sesílena jest Jičinka potokem *Jičinou,* který na stráni mezi Janovicemi a Kojetínem se pramení a Jičinou vesnicí, jakož i Loučkou teče. V Šenově vlévá se do Jičinky potok, pramenící nad Bernaticemi v oboře »Hrabí.«

U Bernatic ústí do Odry potok *Bernatský,* který pramení se pod Vlčnovem a protéká Hůrkou a dolní částí Bernatic. U Německé Jasenice vlévá se konečně do Odry od Bělotína tekoucí *Luha s Rybnickým potokem,* který se prýští ve Vlčnově u Starého Jičína.

Na levém břehu přijímá Odra na půdě Kravařska jen menší potoky, jsou to zejména: *Pohořský, Husí a Butovický* potok. Potok Pohořský pramení se v Pohoři, teče v délce asi 2 *km* k severu, obrací se pak k jv. a když byl proběhl vesnicí Suchdolem, vlévá se do Odry. Husí potok má své zřídlo asi $2^1/_2$ *km* západně od Kunčic Slezských, teče směrem jv., protéká Vlkovicemi, Fulnekem, Štachovicemi a Životicemi u Fulneka, pod nimiž přijímá *Kujavský potok* a vlévá se u »Karlova Dvora« do Odry. Pod Butovicemi vlévá se do Odry potok *Butovský,* jenž vesnici tuto po délce protéká.

Odra i s přítoky jmenovanými bývala hojností ryb požehnána. V době nynější však rybnosti ubylo; příčinou toho jsou továrny, jichž otravnými odtoky množství ryb se hubí. V pramenech přítoků dosti hojný jest pstruh. Rybníků bývalo v našem kraji značné množství, zvláště při Odře, kdež hráze rybničné dosud se nacházejí, ba také občasné rybníky vodou se naplňují. Že však i dále od Odry na jiných místech rybníky bývaly, o tom svědčí staré hráze rybničné a názvy tratí neb míst, tak zajisté byly značné rybníky kolem Příbora, kdež hráze do dnes se nalézají a kde čtvrti města a trati říká se »na Rybníčkách«. Také v pověsti o obléhání Kotouče Tatary činí se zmínka o rybnících u Ženklavy, jejichž vody Tatarské ležení zatopily. Nyní ovšem rybníky zmizely a na místě nich jsou role, luka, sady neb zahrady. Jezer kraj náš nemá. Z vod minerálních připomenouti dlužno sirkový pramen v Rybí (Sirkové lázně u císařské silnice) blíže Nov. Jičína a kyselku v Jasenici.

Šimon Němec.

Přírodní poměry.

Na ostatních stránkách knížky této vypravujeme Vám, laskaví čtenáři, jaké byly osudy našeho kraje ve stoletích předešlých, jak se tu dávní naši předkové živili, jaké se převalily války a nehody přes hlavy jejich. A nyní na chvíli poslyšte také, jak bylo v našem drobném koutě, dokud lidí na zemi vůbec nebylo, ani poddaných ani pánů, dokud u nás byly, jako všude jinde, jenom čtyři živly: vzduch, voda, oheň a země; a jak potom země se ozdobila bylinstvem, jak vody a lesy hojnými se oživily tvory podivuhodnými, jak naposled se tu objevil člověk a zaujal přisouzené mu panství nad připravenou přírodou.

Na vypravování o dávných praotcích shledávali jsme kde jakou starou psanou památku: pergameny a náhrobní kameny, staré listiny a kroniky. Z těch památek zrnko po zrnku jsme vybírali a ze zrnek budovali souvislé dějiny. Pro toto vypravování ne z knih, ale ze živé přírody stavivo shledávati budeme.

Vy znáte malebný *Kotouč*, horu nevysokou, o 500 *m* nižší než nedaleký Radhošť. A přece vrch ten zas a zase navštěvují zpytatelé přírodní, aby zde svědectví sbírali o jinaké kdysi podobě krajů našich. A co oni se těší pohledem na rozkošný okolní kraj, co v myšlénkách zabíhají do dob dávno minulých, ozývají se na blízku každou chvíli a z tichého zadumání je vyrušují temné výbuchy dynamitových patron, jimiž člověk průmyslný boky hory této rozbíjí, aby kámen nalámaný odvážel k užitečnému upotřebení.

Celý vrch Kotouč vybudován je z kamene vápenného, z kamene užitečného a za našich dob potřebného tak velice, jak málo o užitečnosti jeho lidé zdejší věděli. Je tohoto kamene potřeba k výrobě železa ve Vítkovicích tak jako železné rudy a kamenného uhlí. Je ho třeba k výrobě cukru, mýdla, svíček, svítivého plynu, karbolové kyseliny, glycerinu, ano i dynamitu samého.

Dynamitové patrony nejenom kámen tento drtí a připravují k potřebě, ale dobývají z nitra hory také památky bývalého tu kdysi, dávno minulého života, to zkamenělé zbytky mořských ježků a lilijic, mlžu, raků, mořských pavouků, korálů, mořských hub, ammonitů a jiných živočichů, jimž podobní za našich dob jenom

1. Kotouč a Bílá hora od strany jižní.

6. Kříž na Kotouči

na dně hlubokého moře žijí, jenom tam žíti mohou, a také vždycky před tím jenom tam žíti mohly.

Jako podél našich řek horských se usazuje hrubý štěrk a písek, podél řeky Odry písek jemný a bahno, tak se na dně hlubokého moře usazuje neustále bílé bahno, které by se nám, kdybychom ho kus na světlo vynésti mohli, proměnilo časem ve tvrdý, bílý kámen, podobný docela kameni vápennému, a to zvláště tím, že by se také z něho dalo dobře páliti vápno. A ve stvrdlém bahně tom mořském plno by bylo skořepin po zahynulých zvířatech mořských, jako v bahně jezerním plno bývá zbytků po zahynulých zvířatech jezerních.

Na silnici od nádraží štramberského k městečku jest po pravé ruce skála kamene vápenného. Ten je zde zbarven rzí železnou na červeno. Kdo pod tou skalou hledá, snadno najde sám nejenom ostny mořských ježků, článkyz lilijic mořských, ale podaří se mu snad také, že najde celý shluk zkamenělých skořepin, jen jako by lehce slepených vápenným stvrdlým bahnem. Všecko tak, jak by to našel také v nynějším bahně na dně hlubokého moře.

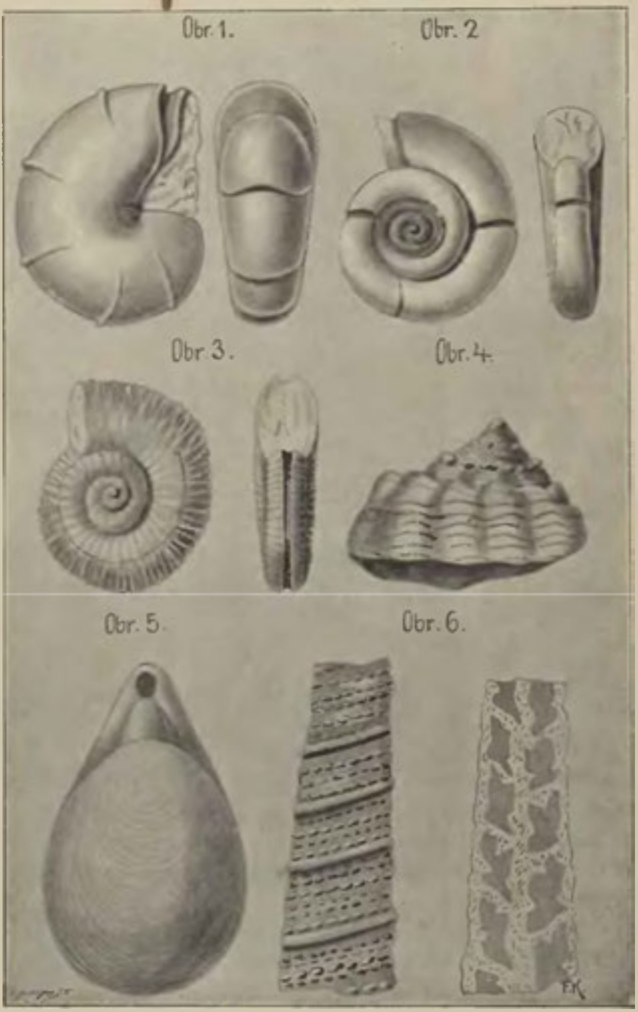
Hora Kotouč je veliký balvan vápenného kamene, jenž kdysi byl bahnem na dně hlubokého moře. Moře toto po celé Evropě tenkráte se rozlévalo a jenom málo nevelikých ostrovů vystupovalo z něho, jako na př. střední pásmo hor Alpských a Kriváň. Takovým ostrovem byla také země česká spolu se západní částí země moravské. V moři tom žily korály budujíce veliké útesy podobné útesům korálovým v tichém moři nynějším, mořské houby a ježkové mořští, nesčíslné opravdu množství plžů, ústřic a měkkýšů, zvláště ammonitů. Žili také v moři jeseteři a žraloci.

Na suché zemi žili brouci, pavouci a jiný hmyz. Povětrnosť byla velmi teplá a dařily se již stromy lilijovité, ale v lesích byly ponejvíce ještě jen kapradiny, přeslice, stromy sosnovité a cikasovité. V lesích, močálech, řekách a mělkých zálivech mořských žili u nás ještěři, gaviali a krokodili, létací ještěrky, ptáci s ocasem ještěřím, ale také již ptáci našim podobní: datlové, bahňáci, vodní slípky.

Ve vápenci štramberském našly se zbytky dosud asi 400 rozličných živočichů mořských, z nichž alespoň

některé chceme zde vyobraziti a pojmenovati latinsky, jak zvykem bývá mezi lidmi učenými, kteří zbytky tyto sbírají a zpytují.

Hora Kotouč jest jenom zbytkem mohutné vrstvy vápenného ka-

4 Zkameněliny z jurského vápence na Kotouči.

1. Ammonites ptychoicus Quenst. — 2. Ammonites quadrisulcatus Orb. — 3. Ammonites transitorius Opp. 4. Pleurotomaria multiformis Zitt. — 5. Terebratulo moravica Glock. — 6. Nerinea Hoheneggeri Pet.

mene, která kdysi celou východní polovici Moravy pokrývala. Z té vrstvy zachovaly se nám jenom jako zbytky Palavské hory u Mikulova, útesy vápenné u Julianova, Rudic a Olomučan na Brněnsku, útesy u Čele-

chovic a Kurovic v okolí Kroměříže. Ostatek už dávno se odplavil řekami a podzemními vodami, nebo propadl do země.

Všecky zbytky tyto naznačeny jsou na zemězpytné (geologické) mapě Moravy, již nakreslil *řed. Klvaňa,* jako modré, osamocené ostrůvky. Ostatně kdo krajem naším se prochází, setká se s vápenným kamenem také na mnohých místech jiných. Tak je z něho jižní část Bílé hory, a rokle, v níž uloženo je město Štramberk, vyryta jest v něm; také Zámecký vrch, Pískovňa východně od Kopřivnice a jednotlivé skály na východním úpatí Libhošťské hůrky jsou podobnými zbytky.

Tyto skály vápenné bývají holé, bělavé, rozbrázděné, a liší se tím značně od tmavošedých, vápenných skal, jež v okolí brněnském se vyskytují, a do nichž voda vyryla pověstné jeskyně sloupské, adamovské, propasť Macochu a j.

Jako bělavý vápenný kámen štramberský, tak také černošedý vápenný kámen sloupský jest bahnem někdejšího moře hlubokého, jež pokrývalo celou východní Moravu, poněvadž se kámen ten vyskytuje nejen kolem Brna, ale také u Litovle, u Prostějova, u Hranic a Radvanic.

Liší se pak tento kámen od Štramberského nejen barvou, ale ještě více zachovalými v něm zbytky živočišnými. Ty jsou mnohem nedokonalejší a jednodušší. Z jiných pak památek jde na jevo, že v té době, kdy vápenec sloupský byl ještě bahnem hlubokého moře, byly v lesích jenom stromy našim přeslicím podobné a v lesích těch nebylo ani plžů, ještěrů, ani ptactva. Jen ve vodách byly ryby málo našim podobné.

Byla tedy krajina naše od nejdávnějších dob pokryta mořem. Jinde bylo jinak. V okolí brněnském moře na př. opadlo, bahno mořské proměnilo se v kámen vápenný, vody tekoucí počaly skály rozrývati, na březích potoků horských usazoval se štěrk a písek, v klidných jezerech, na březích řek mírně tekoucích, v tichých zátokách mořských usazovalo se bahno. Po mnohých dobách obrátily se vody tekoucí jinam, krajiny se jedny vysušily, jiné pod hladinu vodní zapadly, tvořilo se nové bahno, nový štěrk a nový písek, ze starých bahen stala se břidlice, ze starých štěrků a písků skály a hory pískovcové a slepencové. Ale naše krajina vždy jednostejně zůstávala tu výše, tu níže pod hladinou mořskou. A tak plynuli věkové, jichž ani na tisíce let měřiti nelze. A v těch dobách i rostlinstva neustále přibývalo, živočišstvo vždy nové a nové na zemi se objevovalo.

Když minula doba, z níž pochází nynější vápenný kámen z okolí brněnského, když totiž bahno hlubokého moře ve skály a hory se proměnilo, zvětšil se nemálo ostrov českomoravský. K němu patřily nynější Čechy, přilehlá část Moravy, Slezska, Saska a Bavorska. Tento ostrov byl zprvu pokryt nízkými horami a rozlehlými bařinami, a celá Evropa tenkráte vůbec měla podobu nízkých ostrovů, úžinami mořskými oddělených. Nízké břehy ostrovů těch častěji pod vodu klesaly a opět z moře se vynořovaly. A na těchto pevninách tvořily se lesy neobyčejně bujné,

poněvadž povětrnosť byla tak teplá, jako v nynějších krajinách teplých, a velmi vlhká. V lesích byly obrovité stromy, ale byly to kapradiny, přesličky a rostliny podobné, v bařinách rozličné vodní mechy. A jako za našich dob v bařinách se usazují na dně zbytky rostlinstva a z nich se tvoří husté pletivo zuhelnatělých vláken a kořenů, v něm mnoho bývá zapadlého listí a větvoví, ba kde bařina větší, i celé stromy, a to všecko pak činí mohutné, někdy na mnoho metrů vysoké vrstvy, tak bylo i tenkráte na ostrovech bařinatých. Mocné vrstvy zuhelnatělých, bařinatých rostlin pochovány jsou dnes jako uhlí kamenné v Mor. Ostravě. V Ostravě ostatně to nebyly bařiny, nýbrž mělké zátoky mořské, porostlé hustými pralesy, jak o tom svědčí mimo zachované dosud kmeny a větve obrovitých stromů, také zachované zkameněliny živočichů mořských. Tento bujný prales rozšiřoval se odtud na sever do Horního Slezska a vrstvy uhlonosné rozšiřují se od Mor. Ostravy v tuto stranu na prostoře 5500 km^2. Na jih od teto mělké zátoky k Olomouci, Prostějovu, Vyškovu, Sloupu a Štěpánovu bylo moře poněkud hlubší a proto není v těch místech usazeno uhlí, nýbrž břidlice, pískovce a slepence. V těchto místech darmo hledati uhlí, za to břidlice dobře se hodí na krytby. Největší lomy na tuto pokryvačskou břidlici jsou nyní při Libavé a u Hrubé Vody.

Pokračují-li zbytky dávného pralesa kamenouhelného také na jih od Mor. Ostravy až do našeho kraje, je pravdě málo podobno, ač zase s jistotou popírati se to nemůže. Podivno, že nalezen kdysi u Fryčovic kus uhlí 3 centy těžký, podivno také, že r. 1874 objeven byl balvan uhlí u Choryně při Val Meziříčí, z něhož se vytěžilo 26.000 centů uhlí a r. 1884 naražena podobná hrouda západně od Perny při Val. Meziříčí. Také v Drholci prý před nedávnem lidé topívali uhlím, jež tu kdesi na povrchu sbírali. Jsou li tu vrstvy kamenouhelné přec, jsou asi ve veliké hlubině, do niž se dostaly neobyčejně mohutými otřesy a převraty zemskými, při nichž mnohé vrstvy okolní do země se propadly, jak o tom svědčí zdvižené a překocené, jinde svraštělé a zohýbané vrstvy nejen zdejší, nýbrž v celém horstvu karpatském, ale zvláště těmi otřesy, při nichž se utvořil také zálom, v jehož stopách nyní řeka Odra teče. Tak by se vysvětliti dalo také objevení uhelného balvanu Choryňského, ohraničeného kolkolem vrstvami, které z dob mnohem pozdějších pocházejí a jehož uhlí, jak zkameněliny dokazují, z téže zátoky a z téže doby pocházelo, jako uhlí karvínské.

A když uhlí kamenné bylo vytvořeno, když vrstvy jeho byly pod naneseným bahnem pochovány, když stromy kamenouhelného pralesa uloženy byly ve 313 uhelných flecích a mezi flecemi pískovce světlé, šedé, žlutavé, nebo břidlice světlé i tmavé, a když se dále celý bařinatý ostrov a záliv mořský na této straně vyzdvihl tak, že zcela z vody vystoupil, po dlouhou pak dobu byl obydlen tvorstvem novým a pokryt lesy, v nichž jiné dařily se stromy, kamenouhelným velice již nepodobné, bylo u paty

nynějších hor Krkonošských veliké jezero sladkovodní, do něhož se vylévala mohutná řeka z ostrova českého tekouc krajinami, kde jsou nyní města Znojmo, Rosice, Boskovice a Letovice Ale po dlouhých dobách jezero to se vyplnilo, vody se obrátily jinam, z bahen, písků a štěrků staly se skály. A když minuli noví věkové, na sever od ostrova českého zase se vyskytuje nový zjev. Vytvořilo se tam slané jezero podobné nynějšímu Chvalínskému moři, jehož vody teplem slunečním se odpařovaly, ale opět doplňovaly přílivem sousedního moře, jenž čas od času přestupoval úzké hranice mezi mořem a jezerem slaným. Jezero slané po dlouhých dobách konečně se naplnilo na 400 *m* mocnými vrstvami kamenné soli a mocnými vrstvami jiných ještě solí: kainitu, sádrovce atd. Všecky tyto události se sběhly mezi dobou, v níž se kolem Sloupu usadil vápenný kámen, a dobou, v níž se usadil kámen štramberský.

V té době, kdy se v moři hlubokém usazoval vápenec palavský, cetechovský a mnohem později také vápenec štramberský, byla skoro celá Evropa pokryta mořem. Z něho nejmohutnější usazeniny zachovaly se nám ve Francii a ve Švýcarsku, kde se z nich skládá mocné horstvo Jurské. Odtud také i moře ono, z něhož usazeniny ty pocházejí, slove jurským, usazeniny samy nazývají učenci skalami čili *útvarem jurským.* Vápenec štramberský pochází sám z posledního konce doby této, která nyní vůbec dobou štramberskou sluje.

Moře, z něhož pochází vápenec jeskyň sloupských, nazváno *devonským,* po něm zaplavovalo Evropu *moře kamenouhelné.* Dobu následující nazvali zemězpytci dobou *moře permského,* to bylo tenkráte, když od Znojma a Rosic k Brnu a Letovicím plynula veliká řeka, a po ní se počítá doba *moře kamenouhelného,* načež teprve nastala doba moře jurského. —

Minuli věkové noví. V jedněch končinách pozemských usazovala se sůl, jinde vápenný kámen, jinde sádrovec a kainit, jinde uhlí kamenné, jinde se tvořily nové skály pískovcové a jinde k nebi trčely hory vybudované z břidlice nové, »nedávného« ještě bahna usazeného při ústí velikých řek. Kráčíme-li v myšlénkách do předu přeskakujíce věkovité časy, staneme opět na ostrově českomoravském v době, kdy se z moře usazovaly mocné vrstvy bílé psací křídy, z níž se skládá skalnaté pobřeží v průplavu mořském mezi Anglií a Francií. Dobu tu nazvali učenci odtud dobou křidovou, tehdejší moře mořem křidovým, skály z něho usazené *útvarem křidovým.*

Ostrov českomoravský se zvětšil, neboť k němu se připojilo sousední Bavorsko, Sasko, Kladsko, Slezsko, a ovšem při něm zůstala západní část Moravy. Ale naše Kravařsko zůstalo pokryto dlouho a dlouho mořem a dno moře tohoto zvyšovalo se a snižovalo, poměry moře toho se měnily, a měnily se také poměry ostrova českomoravského. Na konec vniklo toto moře se strany severní i do Čech a odtud částečně i na Moravu k Mor. Třebové a do okolí Svitavy.

Ve skalách, jež v době křidové se usadily, zachovaly se nám zbytky vrb, dubů, fíků, vavřínů, moruší, břečtanů, oliv, myrt a jiných rostlin k nynějším značně již podobných. Ammoniti, kteří ještě ve štramberském vápenci se nalézají, vyhynuli v době té úplně. Byli tenkráte ptáci, datlové, slípky vodní, byly želvy a ještěři, a zbytky zajímavého ještěra, zachované ve skalách věřovských, popsal *Dr. M. Remeš* v Rozpravách České Akademie. V českých vrstvách křidových našlo se přes 1000 druhů živočišných a Dr. Velenovský vypočítává na 108 rostlin křidových. —

Moře křídové dělilo se na severní a jižní, a v těchto různých polovinách rozličné žilo živočišstvo. Naše krajina ležela pod hladinou moře jižního. —

Hohenegger, ředitel hutí arcivévody Albrechta v Těšíně, prozkoumal před lety usazeniny z moře tohoto ve kraji našem, a on rozeznává osmero rozličných vrstech skalních, jež ve věku tom z moře v okolí našem se usadily. Kdyby se tu nebyly staly velké proměny, jednak způsobené mohutnými otřesy zemskými, jednak smršťováním kůry zemské, vrstvy ty šly by po sobě asi takto:

1. Nejspodněji ležely by břidlice tmavé, slinité, jaké se nám zachovaly nejblíže na sev. svahu Staříčského kopce, jež Hohenegger nazývá *spodními břidlicemi těšínskými* po městě Těšíně, kde zvláště dobře jsou vyvinuty. —

2. Nad nimi ležely by *vápence těšínské*, k nimž patří vápence na Staříčském kopci a pásmo vápenců od Metylovic ke Lhotce, Měrkovicím a Spružinkám u Myší.

3. Výše *svrchní břidlice těšínské*, černé, lesklé a živičné, jež k vrchu se střídají s hnědými, živičnými pískovci; tyto břidlice na Sovinci u Fryčovic, na Staříčském kopci a kolem jižního kopce Krmelína vystupují; jinde místo nich vytvořil se bílý *pískovec grodišťský*, z něhož vybudována hora Štramberčík severně od Věřovic.

4. Na to následovaly by asi *vrstvy věřovské*, to černé, hlinité břidlice, jimž v našem kraji šplíža se říká, a v nichž mnoho zajímavých zkamenělin se našlo živočišných i rostlinných; vyvinuty jsou nejvíce u Věřovic, ale vystupují také kolem Rybí, Prchalova, Horního Sklenova, a poznáme je často po četných pramenech a mokřadách. Ve vrstvách těchto ještě 20 ammonitů se nalézá.

5. Nad vrstvami věřovskými leží *vrstvy godulské*, pískovce to zelenavé, žlutavé, hrubozrnné, na jejichž spodině dílem vápenité pískovce, dílem slepence z velkých balvanů a oblázků vápence štramberského se vyskytují, jež horské bystřiny tehdejší do mořských zátok svalovaly. Místy je pískovec ten jemnozrnný, jemně páskovaný, jako př. v lomu u Chlebovic. Z něho zbudována jest hora Ondřejník, která jako ostrov velkolepý vyniká z vrstev věřovských, dále Radhošť, Smrk, Kněhyně,

Trojačka, Velký Javorník, pak Starojický kopec, Hůrka, Tannenberg a Holivák.

6. Nad nimi leží *vrstvy jistebské* z bělavých pískovců, které místy slepence, obrovské oblázky bílého křemene, vápence štramberského a žuly obsahují; nyní jsou patrny ve výšinách Domoratského lesa, odkud se táhnou k Val. Meziříčí.

7. *Vrstvy frýdecké* skládají se z měkkých, modravých, písčitých slínu — stojí na nich zámek frýdecký, a po nich následují

8. *pískovce bašské*, vyvinuté hlavně v okolí Bašky a kolem Štramberka, kde dosahují mocnosti 200 *m*.

Z pískovců bašských skládá se Libhošťská hůrka, západní svah Kotouče, Bílá hora nad Štramberkem, Červený kámen a Holý vrch, Lozina a Tichavská hůrka, dále Kazničov a Palkovské hory.

Všecky vrstvy ty měly by dohromady mocnosti na 2300 *m*, a dobu, již potřebovaly, než se usadily, nutno měřiti stovkami tisíciletí. Nejsou ovšem uloženy vodorovně, nýbrž velmi rozmanitě překoceny, zalomeny a zohýbány. Pěkný příklad zohýbaných vrstev je viděti v malém lomu asi 600 kroků od stanice štramberské k Lichnovu. Překocení to bylo asi příčinou, že vrstvy, jež kdysi na vápenci štramberském ležely, voda odplavila a tak vápenec obnažila, jinde že se vápenec dostal do hlubin a v nich zůstal pochován.

Vrstvy godulské a istebské obsahují veliké balvany vápence štramberského, také slepence t. j. kamení slepené z drobnějšího i hrubšího štěrku. Štěrk ten a balvany svědčí, že se podoba krajiny naší značně změnila, neboť štěrk nalézá se jen na břehu a v korytě řek kratších, a to štěrk tím hrubší, čím blíže k hoře, na níž má řeka vrchovisko.

Již z toho bylo by lze souditi, že v moři se objevily ostrovy, s nichž bystřiny valily do moře hrubé balvany vápence štramberského. Ale více ještě svědčí o tom podivuhodné kamení, jež se nalézá na Zadním a Prostředním kopci u Hodslavic, na Mořkovské hoře, na Hončově hoře u Příbora, na Štramberčíku, u Libhoště, u Rybí a na mnohých místech jiných. Je to kámen černý nebo strakatý a na něm už prvním pohledem poznáte, že to není ani zkamenělé bahno mořské (vápenec), ani zkamenělé bahno jezerní nebo říční (břidlice). Drobnohledným zkoumáním kamene toho pak na jisto se ukázalo, že je to vyhaslá láva sopečných štěrbin, z nichž roztopené kamení po skalách vůkolních se rozlévalo. Sopečné ostrovy táhly se odtud až do Slezska a dále ke Krakovu. Veliké shluky kamene toho jdou nepřetržitě od Příluk k Bludovicím, od Morkova a Hodslavic k Novému Jičínu a Životicím, od Věřovic ke Kozlovicím a ke Lhotce, od Rybí a Libhoště ke Krmelínu a ke Staříči. Význačné vrchy v pásmech těch dále jsou: Pohořilec 546 *m*, Petřkovská hora 615 *m* a Stránský kopec 507 *m* a Holivák 481 *m*.

Drobnohledné prozkoumání kamení toho vykonal učenec moravský řed. *Josef Klvaňa*, jenž po 5 let o prázdninách v kraji našem prodléval

a každé naleziště sám prohledával. Výsledky práce své uložil ve spise: »Těšenity a pikrity na severní Moravě«, jenž vyšel v Rozpravách České akademie.

Naše kamení sopečné dosti zřetelně se rozlišuje na tři rozličné druhy.

1. Nejnápadnější je kámen bílý nebo červenavý, prorostlý černými sloupečky, které až 5 *cm* délky mívají. Základní hmota bílá je složena z nerostů: analcimu, natrolithu a vápenného kamene, lesklé jehlice černé jsou amfibol, drobnější jehlice augit. Hornina tato vyskytuje se stejnoměrně po celém kraji, ale nejznámější jest od Čertova mlýna při Novém Jičíně. Kámen ten snadno zvětrává na hrubý písek, jenž dobře se hodí do malty. Sluje nyní *těšenit*, a tak jej nazval řed. *Hohenegger* ve své práci »Die geognostischen Verhältnisse der Nordkarpathen« r. 1861 podle města Těšína, odkud se sopečné horniny našeho okolí nejprve staly známými.

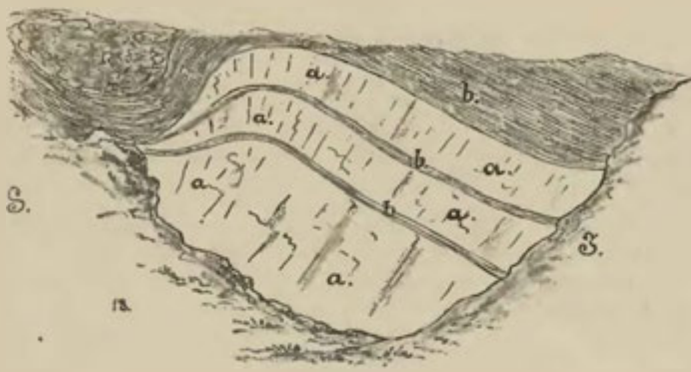
2. Prof. univ. vídeňské *G. Tschermak*, rodák Novojický, vydal roku 1866 studii o vyvřelých horninách: »Die Porphyrgesteine Oesterreichs«, a ve knize té pojmenoval druhý druh horniny zdejší *pikritem*. Slovo to je původu řeckého a naznačuje, že v hornině té obsaženo jest mnoho kovu hořčíku (magnesia). Tento druh je nejvíce rozšířen. Bývá černý, jemnozrný, ale až i hrubozrný a to tím, že obsahuje mnoho hrubých zrn zeleného nerostu olivinu (křemičitanu hořečnatého), někdy tak mnoho, že kamen má podobu setmelených zrn olivinových. Takovou horninu vidíme v Příboře, na Hončově hoře, u Kojetína, ale zvláště v lomu Palackých u Hodslavic, kde olivínová zrna až $1^1/_2$ *cm* v průměru mívají a někdy až 80% celé horniny tvoří.

3. V okolí Hodslavic a Životic vyskytuje se odrůda třetí, šedozelená až namodralá, již *řed. Klvaňa* považuje za *diabas*, jelikož je složena ze živců trojklonných a zvětranin augitových.

Pikrit zvětrává na drobivou hmotu, která se značnou přísadou vápna dává výbornou maltu cementovou. Drží mnoho apatitu t. j. fosforečnanu vápenatého a má tudiž i po této stránce značnou hospodářskou cenu, neboť zvětralý pikrit nejenom půdu zdejší zúrodňuje, ale písek má cenu také jako hnojivo umělé.

Důležito jest podotknouti, že naše kamení sopečné drží také značné množství černé železné rudy, která větrajíc dává červenou hlínu, tak že pole sopečné zdaleka již po červené barvě je znatelno.

Že z rozpuklin skalních kamení roztopené se vylévalo na kamení vůkolní, o tom nás poučí nejlépe pohled na některé lomy našeho okolí.

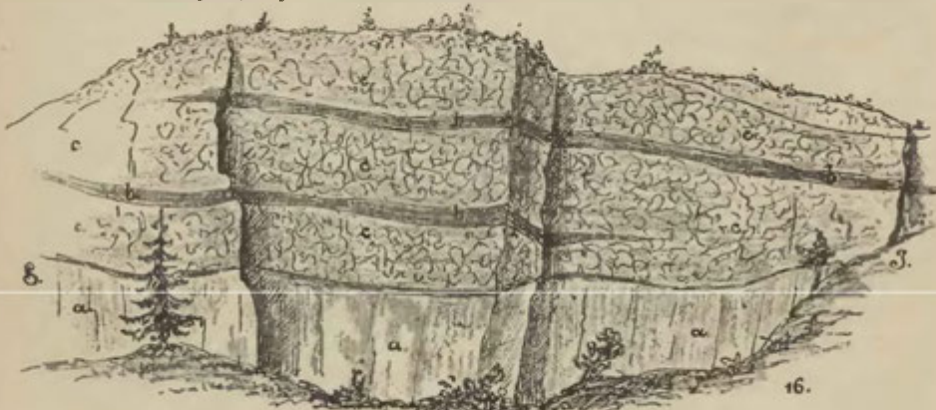

7. Lom Matalíkův.

Tak lom Matalíkův u Hodslavic ukazuje nám, že pískovec věřovský, prostoupený vrstvami břidličnými, pokryt jest kamením sopečným, a ve skále Riedlově naopak vidíme kamení sopečné pokryté vrstvami

8. Skála Riedlova.

zkřemenělého (prudkým žárem) pískovce, jenž zase prostoupen jest vrstvami břidličnými, t. j. vrstvami tehdejšího bahna. V lomu Palackých

9. Lom Palackých.

jest sopečná hornina prostoupena vrstvami břidličnými a sama leží na zkřemenělém pískovci.

Že jsou sopečné horniny zdejší mladší než břidlice těšínské, pozovati se může zřetelně zvláště v malém lomu nad Staříčem, kde sopečná hornina přímo leží na břidlicích těšínských. Ze všeho soudí řed. Klvaňa, že sopečné kamení naše vyvřelo na rozhraní mezi dobou věřovskou a godulskou.

A kdybychom po věkovitě dlouhých dobách byli mohli navštíviti kraj náš ještě jednou, byli bychom shledali, že pokryt jest vždy ještě mořem, pod jehož hladinu nyní i sopečné hory na dlouho se ponořily, jakkoliv všude jinde hranice bývalého moře křídového se zúžily. Příroda vzala novou na sebe tvářnosť, tvorstvo dále se rozhojnilo a zdokonalilo. Byla na stepích už i stáda divokých koní, byly smečky divokých psů a vlků, byli krahujci a pelikáni, byli obrovití, slonům podobní přežívavci. Ale v našem kraji bylo moře, a v moři tom žilo zvířátko se skořápkou zavinutou, nazvané latinským jménem Nummulites, což po česku znamená penízek. Zvířátko toto bylo v době té tak hojné, že ze skořápek jeho složena jsou mocná pohoří, jako na příklad vysočina mezi Lublaní a Terstem. Skořápky takové nalezeny u nás nad Klokočovem v kameni pískovém, u Suchdolu je našel pan Štěpán Weigl, c. k. četnický strážmistr v Suchdole, a u Ženklavy i Věřovic pan Frant. Talpa, odborný učitel v Příboře.

Dobu tu nazývají zemězpytci *dobou starších třetihor.* Z ní je v našem kraji asi mnoho skal, ale dle všeho jsou pokryty usazeninami pozdějšími. Na světlo vystupují na Kriegshüblu u Šenova, kolem kapličky mezi Ženklavou a Věřovicemi, kolem Příbora. Zde ve Veselkově údolí na břehu řeky Lubiny vystupují skály pískovce hieroglyfového, t. j. pískovce, na jehož štěpných plochách se jeví vypukliny, jako by to byly zkamenělé roury červovité. Pískovec ten zajímavý jest i tím, že obsahuje kousky kamenného uhlí, což mnohé lidi svádělo, že v něm hledali uhlí.

A opět minuli věkové. Na ostrově českomoravském vystoupily do nynější výše hory Sudetské a od jihu zasahoval chobot mořský na Moravu přes náš kraj až k Ostravě, z chobotu toho pak vynikaly hory Hříběcí, hory Karpatské, náš Radhošť, Ondřejník, Kněhyně, Smrk, Starojický kopec, Bílá Hora, Červený kámen. Příroda opět novou měla tvářnosť. Na ostrově českomoravském rostly palmy, platany, fíky, chlebovníky, stromy vavřinovité a skořicovité, stromy ebenové a olivy, ale také olše, habry, buky a duby, lípy a javory. A v lesích těch hmyzu mnoho, hadů, žab, ještěrek a zvláště mnoho želv, pestrobarevní ptáci, bobři, veverky, opice, vedle obrovitých slonů, vedle žiraf a kabarů. Byli na stepích a po lesích tapíři a obrovští nosorožci, byli divocí vepři. Ale u nás tam, kde nyní pěkné obilí se daří, proháněly se velryby obrovské a plískavice, a mnoho mořských ryb všelikého druhu. Na břehu mořském u Mor. Ostravy sopka burácela a ze sopky *čedič* se vyléval, kámen to podobný našemu pikritu.

Kde proráží čedič tento vrstvy kamenného uhlí, tam mezi ním a uhlím jsou vrstvy vypáleného uhlí čili koksu.

Rostlinstvo pobřežních bařin tehdejších pochováno jest v jižní Moravě jako 20—40 *m* mocná vrstva hnědého uhlí.

Z moře toho, jež zemězpytci jmenují ***mladším mořem třetihorním,*** usazenou hmotu jílovitou t. zv. ***tégl*** nalézáme při potoce uprostřed Suchdolu a v Novém Jičíně, kde kdysi ve hlubině 120 *m* vrstvy jeho proraženy ještě nebyly. Zvláště v téglu tomto zachovaly se otisky želv a zbytky po třetihorních velrybách.

Ostatní plochy našeho kraje pokryty jsou ***mladšími i staršími nánosy říčními*** t. j. hlinou a jílem, na některých místech též štěrkem a pískem. Starší štěrky ty nalézáme ovšem na místech vyvýšených, kde se vytvořily jednak zvětráním starších hor, jednak nánosem říčním. Velmi zajímavo jest, že na polích, kde se nalézá štěrk, tu a tam chodec najde kus *ruly* nebo *žuly*, kamení to původu švédského. K nám dostati se mohly kusy nejspíše asi na ledových krách, jež po moři ze Švédska až k nám a také dále do nížiny ruské plynuly. Tyto kusy nazýváme *bludnými kameny*, a nacházíme je nad Skorotínem, na pahorku Prchalovském v průměrné výši 330 *m*, i na pahorcích nad Drholcem.*) U Žiliny nalezen balvan 120 *cm* dlouhý, 84 *cm* široký a 34 *cm* vysoký. Ve Slezsku na některých místech i ve výši 400 *m* nad mořem se nalézají, a poněvadž evropské rozhraní vod u Hranic nyní jen 315 *m* je vysoké, dlužno předpokládati, že rozhraní to tenkráte bylo vyšší, tak že přes ně bludné balvany se nedostaly.

A opět nová velkolepá příroda, ale svědkem té už byl ***člověk,*** jenž nám stopy svoje zanechal v jeskyních téže hory Kotouče, od níž jsme při vypravování svém vyšli. Člověk, jenž snad živ byl po způsobu nynějších Eskymáku nebo Patagonců, neboť povětrnosť v Evropě ku podivu se ochladila a podobala spíše povětrnosti nynějších krajin severních. O tomto podivuhodném člověku dočte se laskavý čtenář v odstavci jiném.

Kráčíme-li dnes krajem naším, putujeme-li na př. po silnici od Místku do Jičína, vidíme tu lom kamení pískového, tu štěrk na poli, tu hlínu, tam skálu vápennou, aniž dovedeme pověděti, které to kamení pochází z moře třetihorního, které z moře křídového či jurského. Jen z mapy geologické se dovídáme, že od Chlebovic až ke Klokočovu jsme šli útvarem křídovým, patrný ze silnice lom nad Klokočovem že patří k staršímu útvaru třetihornímu, u Libhoště že vidíme lomy pískovce bašského a jedouce po dráze z Příbora do Studénky, že u Neuhuble překročujeme ostrůvek třetihor mladších. Neboť o tom, ze které doby která vrstva pochází ne tak zevnější tvářnosť rozhoduje, nýbrž jednak

*) Při stavbě silnice k novému hřbitovu novojickému východně od města objeveno na sta menších bludných balvanů žulových v nepatrné hloubce pod ornicí. *Maška.*

zkameněliny v ní zachované, jednak uložení její nad vrstvami ostatními, jež tu a tam v novém lomu, v zářezu železničním neb při hledání uhlí a vody vystopovati se dá. Zkameněliny kraje našeho, zvláště pak zkameněliny štramberské horlivě sbírá a studuje pan *B. Remeš*, lékař v Příboře, a proto o geologické poznání kraje našeho veliké má zásluhy.

Krásný věnec horský vroubí náš kraj, jako by tu od věku stál. Jen přírodozpytec ví, že jsou to pouze pamětníci jiného kdysi přírodního života u nás, jako zříceniny hradu Starojického a blízkého Hukvaldského dosti zřetelně vypravují o jiném tu kdysi životě občanském.

Dnes tu není už moře, v němž se proháněly velryby, obrovití žraloci a ještěrkovité ryby, už tu není medvědů, lvů, hyén, sobů; vyhynuli krásní srstnatí mamuti a nosorožci, a sběratelé už jen tu a tam kosti jejich shledávají. Už i rys jen jako vzácný host do našich hor se zatoulá a bylo to tuším r. 1893, co zastřelen byl v Čeladenském revíru naposled.

Rozmilý ráj, jenž v mladší době třetihorní u nás panoval, kde v lahodném podnebí se dařily lesy obrovitých stromů okrášlených hustým pletivem kvetoucích lian, kdy k nebi se pnuly palmy a po jejich kmenech se plazily opice, v korunách lomozili papoušci — rozmilý ráj třetihorní žije dnes jenom v paměti trpělivých zpytatelů přírodních. Jen skromní pamětníci se zachovali těch časů podivuhodných. Skromně dnes v našich lesích všude po skalách se plazí *břečtan*, podivná rostlina s listy kožovitými, vždy zelenými; bez květů smutně vzpomíná těch dob, kdy jako pyšná liana se pnula po stromech k oblakům v temnostech třetihorního pralesa a na vrcholku jeho jásala bohatými kyticemi pěkných bílých květů.

Jarního chodce po horských lesích našich překvapuje sedmikvítek (*Trientalis europaea L*), do háje ho láká unylá konvalinka (*Convallaria majalis L*), v létě na Libhošťské hůrce jako hvězdička na mechovém loži pozdravuje bledý jednokvítek (*Monesis grandiflora Salisb*) a na podzim uchvacuje bělostný srdečník (*Parnassia palustris L*), čtyři to pamětníci zašlého ráje. A jiných ještě tu máme svědků takových. Jako trsy zelených hvězdiček na jaře okrašluje stráně naše zubatec (Hacquetia Epipactis DC), kraje lesů jarmanka větší (Astrantia major L), a na bařinách horských tu a tam pozdraví nás hrozny narůžovělých, vousatých květů hořkého jetele (Menyanthes trifoliata L).

Jiní zbytkové z přírody třetihorní u nás už jen jako hosté v zahradách nebo v pokojích se pěstují, a to myrta, oleander, palma nízká, vavřín, klokoč, jasmín, platan a tis. Po nich jen tu a tam památku zachovala místní jména, jako Klokočov.

Dnes mezi starousedlými druhy dávno se už nalézají hosté z ciziny, z Asie, z Ameriky a odjinud přistěhovalí. Nejmenujeme obilí a hospodářské rostliny na poli, rozmanité květiny v zahradách, jež u nás už dávno zdomácněly nebo pomalu se udomácňují, ale připomenouti chceme,

že se tu a tam i ve přírodě volné vyskytují hosté z daleké ciziny. Tak roste na ulicích Vítkovských brasilská rostlinka galinsoga drobnokvětá (Galinsoga parviflora Cav.). V jetelinách roku 1895 objevila se v okolí příborském jižní silenka rozsochatá (Silene dichotoma Ehrh), ale opět zmizela. Hostmi z jihu jsou u nás cizrna planá (Astragalus cicer L), hojná na pahrbku prchalovském, lavaterka obecná (Lavatera thuringiaca L) a šanta nahá (Nepeta nuda L) na tomtéž pahrbku, hladýš pruský (Laserpitium prutenicum L) v hájku mezi Skotnicí a Sedlnicí.

Tak bylo ode dávna. Mnohý z takovýchto hostí se zakořenil, jiný vyhynul beze stopy, a výsledek všeho toho je dnešni rostlinstvo, jež se vyznačuje nehojnými druhy stromů a keřů lesních, ale za to mnohými různostmi od rostlinstva v krajích sousedních.

Nápadná je květena naše už povrchnímu pozorovateli tím, že tu není blínu (Hyoscyamus niger L) jenž všude na Moravě jižní je plevelem obyčejným na rumištích a v příkopách, není zde bažanky polní (Mercurialis annua L), v některých okresích jediného skoro plevele po vesnicích a městečkách, a sama lebeda zde skromně jenom vystupuje. Za to pole z daleka již vzbuzují pozornosť žlutou barvou rozšířené ohnice (Raphanus raphanistrum L).

Nejnápadnější zjevy v kraji našem jsou všude jako plevel polní hojný žlutý šťavel (Oxalis stricta L), na mezích jehlice smrdutá (Ononis hircina Jacq) s pěknými červenými květy, na kamencích řebříček slíčný (Achillea nobilis L), v hájích velmi hojný starček řapíkatý (Senecio Fuchsii Gmel), v lesích čistec horský (Stachys alpina L), na stráních zapalice žluťuchovitá (Isopyrum thalictroides L), orlíček (Aquilegia vulgaris L) často s korunami bezostružnými, ve stínech lesních kyčelnice žlaznatá (Dentaria glandulosa W. K.), bujné trsy ostřice třeslicovité (Caresc brizoides L), na lesních lukách bujná kapraď orličí (Pteris aquilina L) a bezkolenec peřestý (Molinia coerulea Monch), v bařinách statný zblochan vodní (Glyceria aquatica Wahl) a na pokrajích lesních mrvka lesní a prapořitá (Brachypodium silvaticum P. a B. pinnatum Beauv.) Na mezích bujné keře slezu velkokvětého (Malva alcea L), v příkopách vrbky chlupaté (Epilobium hirsutum Jacq) vás lákají, jako se podivujete vždycky plným u nás květům hojné mydlice (Saponoria officinalis L). Na rumištích a vlhkých strouhách městských roste potoční pepř (Polygonum piper L) a rdesno řídkokvěté (Polygonum mite Schrank). Jmenovati můžeme ještě všude hojnou anděliku lesní (Angelica silvestris L) a chrpu pérovitou (Centaurea pratensis Thnill), aniž smíme zapomenouti krásné ozdoby našich hájů, lilije zlatohlavé (Lilium Martagon L).

Na Kotouči a na Zámecké hoře shledáváme opět některé rázovité rostliny, které činí vrch ten lákavým výletním místem pro sběratele rostlin. Je to strdívka brvitá (Melica ciliata L), běložárka větvitá

(Anthericum ramosum L), hlaváč modrý (Scabiosa columbaria L) prvosenka (Primula officinalis Scop), dvojštítek (Biscutella laevigata L), bouchavec (Parietaria officinalis L), náprstník žlutý (Digitalis ambigua Murray), pod kulatinou snědek tenkolistý (Ornithogalum tenuifolium L), česnek skalní (Allium fallax Schult). Turisty poutá lomikamen vždyživý (Sacifraga aizoon Jaeq.) a sběratele lomikamen trojlaločný (Saxifraga tridactylites L.) a pelyněk metlatý (Artemisia iscoparia 10. Kitt.), nade všecko však nízký, zvláště pod křížem na stěnách vápenatých skromně uschovaný keříček devaterníku skalního (Helianthemum oelandicum Wahl), jenž dosud nikde jinde v Čechách a na Moravě nalezen nebyl. Na hojném rozchodníku bílém (Sedum album L) živí se housenka nádherného motýle apollona (Doritis Apollo L), jenž brzy zde asi bude vyhuben a tím kraj náš o velmi pěknou ozdobu oloupen.

Že i jiné zvláštnosti má naše rostlinstvo, netřeba ani zvláště podotýkati Mezi stromovím nápadná je olše šedá (Alnus incana DC) a v horách výskají děti turistů radostí, vidouce veliké množství borůvek (Vaccinium myrtillus L) a malin (Rubus idaeus L). Na Libhošťské hůrce a jinde najdete okrotici bělavou (Cephalanthera pallens Rich), která jistě si toho zaslouží, aby pěstována byla v zahradách tak, jako naše sněženka (Galanthus nivalis L) a violka bílá (Viola odorata L. β. albiflora). Za lesem Cihelňákem najdete kýchavici bílou (Veratrum Lobelianum Bernh), na mezi u stodol v Příboře vousatku (Andropogon Ischaemum L), na Svinci nad Kojetínem snědek pyrenejský (Ornithogalum pyrenaicum L), u Hodslavic šalvěj lepkavou (Salvia glutinosa L), krtičník čtyrkřídlý (Scrofularia alata Gilib), na Domoraci zimozeleň (Vinca minor L) na rybníce u Drholce pryskyřník velký (Ranunculus lingua L), tu a tam hořec brvitý (Gentiana ciliata L) a v horách krásný hořec tolitový (Gentiana ascle piadea L); v řečišti řeky Lubiny shlédnete podivuhodnou vrbku rozmarínovou (Epilobium Dodonaei Vill), v zahradách v Drholci kakost hnědý (Geranium phaeum L), na hrázi železniční rukev rakouskou (Roripa austriaca Besser) atd.

Také ptactvo krajiny naší pro blízké sousedství Karpatských hor některými zvláštnostmi se vyznamenává. Roku 1876 byla u Nov. Jičína střelena sova bělavá (Syrnium uralensis Pail), na Beskydech se zdržuje sýc nejmenší (Glaucidium passerinum Boje), u Příbora zastřelen byl r. 1879 orel mogytník (Aquilla imperialis Bechst), r. 1873 zajat na Hukvaldech sup hnědý (Vultur monachus L), a zatoulal se k nám na Kravařsko už také datel tříprstý (Apterus tridactylus Sw). Roku 1879 byl ve Štramberku pozorován šoupálek zední (Tichodroma muraria L), a známý jest skalníkům štramberským pták karažija, totiž drozd skalní (Monticola saxatilis Cab). Na Hukvaldech tu a tam ještě se zastřelí tetřev hlušec (Tetrao urogallus L) a jeřábek (Bonasia sylvestris Brehm). R. 1864 střelen u Ostravy podivný kormorán (Pholacocorax carbo Dumont), jenž asi

od břehu matičky Volhy k nám se zatoulal. Na Odře častěji se vyskytuje rybák černý (Hydrochelidon fissipes Bp), a na blízkých rybnících i potáplice (Colymbus glacialis L) i roháči velký a žlutorohý (Podiceps cristatus Loth a P. auritus Sund) vedle jiného hojného ptactva vodního tichému pozorovateli rozkošný pohled připravují.

Vypravováním takovým málo jsme se asi zavděčili čtenářům praktickým, kteří raději by slyšeli poučení o tom, kde hledati uhlí kamenného, kde železných nebo snad i zlatých rud. Na to na všecko je kraj náš poněkud chudý, neuspokojíme-li se výbornými a hojnými lomy pískovcovými, jež by nám jiné krajiny záviděly. O užitku vápence a samého kamene sopečného jsme se již zmínili.

Železná ruda, a to ocelek vložena jest v úzkých pruzích jako koule a hlízy do černých břidlic těšínských a věřovských, a vyskytuje se u Bludovic, Hodslavic, Nového Jičína, Mořkova a Stramberka. Kdysi se na ni dolovalo, ale dnes doluje se málo kde, protože ruda není ani hojná ani valná — držíť jen 11%—25% železa. Břidlice ty samy jsou živičné; proto bývají pecky rudné pokryty skalným dehtem (naftou) a při kopání studně v půdě, z níž u Libhoště sirnatý pramen vyvěrá, nalezen důl hořlavý, prostoupený vrstvičkami skalního vosku (ozokeritu). Že sopečné horniny mocně působily na proražené vrstvy, to ovšem samozřejmo. Kamení břidlicové proměněno bývá na páskovitý jaspis, vápence přetvořeny bývají v mramor.

Zvětráváním kamení toho tvoří se nerosty, jež jenom přírodozpytcovu pozornosť poutají. Olivová zrna vypadávaji, augit, amfibol a součástky ostatní větrají, načež se objevuji: apatit, narůžovělý analcim, apophyllit, natrolith, biotit. Proslaven jest zvláště *Ráblův lom u Palačova* velikými hnízdy *natrolithu* často nad *analcimem.* V sousedství vyvřelých hornin nalézá se často vápenec štěpný a někde, jako na př. u Hodslavic a Žiliny také arragonit. Na Stramberku nalézá se také vápenec hraněný a na Hončově hoře hraněný křemen (křišťál), amethyst, achat a rohovec. Na polích ve štěrku nalezne se snadno bílý křemen a černý buližník. U Bludovic objeveny na vápenci krásné krystaly pyritu, u Nového Jičína na křemeni baryt. Než to všecko jsou podrobnosti, které badatele přírodního poutají, pro praktického pak člověka důležity nejsou, leč by čerpal z toho poučení, aby si cenil toho bohatství přírodního, které naše krajina opravdu poskytuje a nehledal tu, čeho ani horlivý zpytatel přírodní najíti nemůže.

Velmi zajímavé přírodní poměry kraje našeho řádky těmito dávno ještě nejsou dostatečně vypsány. To také nebylo úkolem jejich. My chtěli jen napomenouti čtenáře našeho, aby kraj náš považoval, zač ho považují také navštěvovatelé cizí, za pěknou zahradu, vroubenou věncem ve-

lebných hor, na jejichž skalách psány jsou nejzajímavější kapitoly velebné knihy přírodní. My chtěli jen pověděti, že povinností naší jest opatrovati všecko, co kraji tomu slouží ku ozdobě, nejen poskytnouti ochrany i skromnému kvítku lesnímu i drobnému zpěváku, jenž do haluzí hájů našich zabloudí, ale učiniti všecko, čím by přirozená krása kraje našeho mohla ještě více vystoupiti a vyniknouti.

Jos. Ulehla.

Podnebí.

Úval Oderský, v němž Kravařsko větší částí se prostírá, táhne se směrem od jihozápadu k severovýchodu, sevřen jsa na jihu a jihovýchodě řetězem Karpat, na severozápadě pak posledními výběžky hor Jesenických. Poněvadž Karpaty teplým jižním větrum přístup zamezují, kdežto chladným větrum v létě a mrazivým v zimě přístup volný jest ponechán, má Kravařsko podnebí drsnější než kterékoli jiné místo, mající tutéž šířku zeměpisnou jako ku př. u Olomouce, kde krajina na severu horami kryta jest.

Průměrná roční teplota vypočtena v r. 1894*) na meteorologických stanicích v Suchdole + 8·2° C., v Novém Jičíně + 7·9° C. a v Příboře + 8·8° C.

Zvláštností jest, že teplota vzduchu podléhá zde rychlé změně; v létě ku př. ochladí se za největšího parna vzduch tak náhle, že teploměr v několika minutách značně klesne. Největší teplotu vykazuje zmíněného roku meteor. stanice v Novém Jičíně dne 24. června + 36·8° C., největší pak mráz v Suchdole dne 5. ledna —21·4° C. Na jaře i v létě bývá počasí velmi nestálé, málo příjemných dnů skytajíc; podzim však vykazuje každoročně slušnou řadu slunných krásných dnů. Celkem asi sedm desetin dnů v roce bývá zamračených a mlhavých, tedy jen asi ve 100 dnech ročně usmívá se na nás slunečko s modré oblohy.

Přirozenou touto polohou celé krajiny možno si též vysvětliti, že bezvětrné dny jsou zde vzácné, neboť jako v průsmyku proudí tu vzduch buď směrem od jihozápadu k severovýchodu neb opačně. Nejčastěji a nejmohutněji dují větry jihozápadní, o čemž důkaz podávají též koruny mnohých stromů, rozkládajíce a nahýbajíce větve tímto směrem.

Směry větru v % byly:

Vítr	Meteorologická stanice		
	Suchdol	Nový Jičín	Příbor
jihozápadní	43%	36%	54%
západní	16%	14%	2%
severozápadní	9%	2%	1%
severní	20%	17%	9%
severovýchodní	1%	13%	20%
východní	0%	1%	0%
jihovýchodní	0%	1%	1%
jižní	11%	16%	13%

---

*) Data tato vzata proto z r. 1894, poněvadž meteorologická kommisse v Brne, ackoli dvakráte o data z let 1896 a 1897 žádána byla, výboru tato nezaslala. Ostatně připomenouti ještě dlužno, že roky 1896 a 1897 byly velmi nepravidelnými, kdežto r. 1894 asi byl normálním a tím pro ráz celé krajiny charakteristickým.

Nejméně vanou větry jihovýchodní a východní; tyto jen obyčejně po několik hodin, přinášejíce změnu počasí. Se severními nebo někdy se severovýchodními větry přichází mlha, pak stálé srážky, kdežto vítr jihozápadní mlhy rychle rozhání a jen několikahodinné pršky ssebou přináší. Mnohé lesy zadržujíce v sobě množství vody, jsou příčinou častých srážek v kraji tomto, jež opět ve východní části jsou mnohem hojnější než v západní. V Příboře napršelo v roce 1894. 691 *mm* ve 181, v Novém Jičíně již jen 606 *mm* ve 149 a v Suchdole docela jen 389 *mm* ve 123 deštivých dnech. Jaký tu rozdíl mezi Suchdolem a Příborem! V témže poměru i bouře se dostavují; kdežto v Suchdole bylo jen 11 bouří, nad Novým Jičínem již 15 a nad Příborem 21 téhož roku se sneslo. I krupobitím téměř každoročně kraj náš navštíven bývá, ač v posledních letech škod značnějších nebylo.

Sníh mnohdy záhy na podzim nebo pozdě z jara se dostavuje. Tak v roce 1897 padal poslední sníh dne 12. května a zůstal 2 dni ležeti, první však již zase dostavil se dne 6. října tak, že jen 4 měsíce v roce tomto byly bez srážek sněhových. Panujícími větry povstávají v zimě sněhové vánice tak, že závěje sněhové jak na silnicích, tak zvláště na lokalních drahách často dopravu na mnoho dní přerušují.

Vyjmouc místa, kde velké závody průmyslové zřízeny jsou, vane všude svěží, čerstvý vzduch rázu již horského.

Pravidla, jimiž řídí se centrální meteorologická stanice ve Vídni, oznamujíc na 24 hodin předem pravdě podobné počasí pro střední Evropu, pro zdejší kraj málo kdy platí; často za velkého tlaku vzduchu prší, a při nízkém zase pěkné a jasné dni nastávají.

Josef Münk.

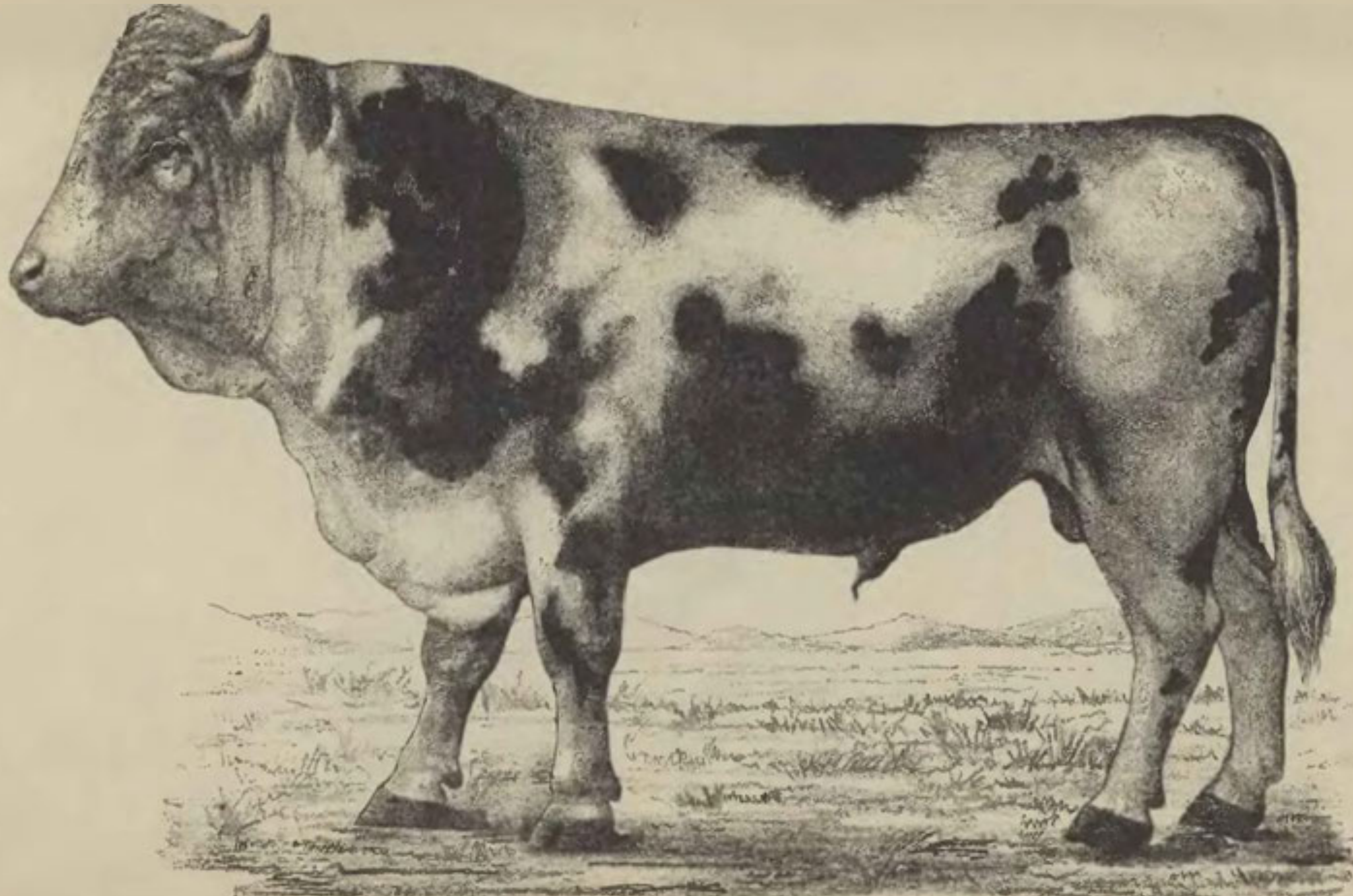
Hospodářství polní a chov dobytka.

Hospodářské poměry na Kravařsku značně v posledních desitiletích se změnily.

Hospodáři v obcích na císařské silnici ležících před 60 lety ještě, statně formanili, t. j. rozváželi různé zboží kupcům od města k městu nebo na přípřež (foršpon) najímati se dávali, čekajíce v zájezdných hostincích při silnicích, kdež pomalu také vydělaný groš utráceli. Obdělávati role a vésti domácí hospodářství ponecháno ženám, dětem a čeledi.

Bylť to tehdy hlučný, ba častokráte i bujný život v zájezdných hostincích kol císařské silnice! Hostinec takový mnohdy více vynášel než leckteré panství*).

*) Hostince takové byly: v Kloknčově »U zeleného stromu«, v Příboře u horního mýta, kdež dnes jest továrna na pletení punčoch, na fojtství v Libhošti, kdež největší obchody na jatečný dobytek z Polska přihnaný i v neděli dopoledne v čas kázání i služeb Božích se uzavíraly, proti čemuž nejedna stížnost vedena byla, dále »U kříže« a »U slunce« v Novém Jičíně, na Starém Jičíně, ve Lhotě a jinde. V Novém Jičíně za španělskou kaplí při silnici zvláštní stanice pro voly přihnané zřízena byla. Též na mnohých místech vedle císařské silnice zvláštní chodníky pro tento dobytek upraveny byly, by doprava po silnici nevázla.

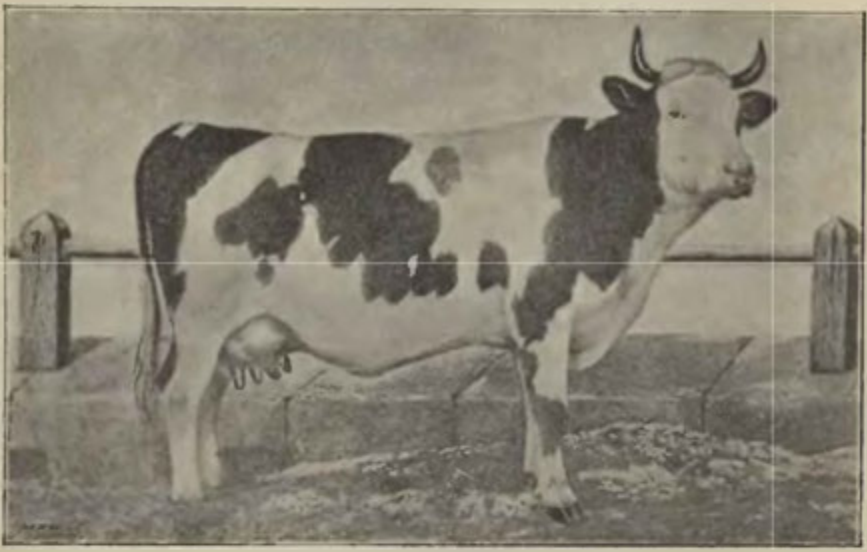

10. Býk plemene kravařského.

Stalo se někdy, že hospodář vyjel si na výdělek se čtyřmi silnými a krásnými koňmi jakož i »formanským povozem, zvláště k tomu účelu vystrojeným, do světa a vrátil se domu, pozbyv všeho, jen s bičem v ruce. Mnohdy i životem svým takovou dobrodružnou pouť zaplatil.

Hospodáři pak blíže Štramberka osedlí vápenec a vápno po dalekém okolí rozváželi, obdělávání pozemků zanedbávajíce.

Leč železné dráhy tomuto dobrodružnému životu »formanskému« podťaly žílu. Není se také čemu diviti, že držitelé zájezdných hostinců, majíce i městská zastupitelstva na své straně, všemi možnými prostředky proti tomu bojovali, by severní dráha císaře Ferdinanda daleko od císařské silnice stavěna byla, čímž úpadek jejich živností měl býti zažehnán. Tím se stalo, že tato dráha mimo města údolím řeky Odry vede, jen vesnic se dotýkajíc. Teprv asi před 10 lety města našeho Kravařska místními drahami s hlavní tratí železniční spojena byla.

11. Jalovice plemene kravařského.

Následkem nedbalého obdělávání pozemky plevelem zarůstaly a poněvadž také mrvy nebylo, do poslední kapky vysíleny. Co tu bylo třeba opět práce, než tyto role aspoň nejnutnější plodiny hospodáři poskytovaly za námahu jeho!

Jinak bývalo v obcích kolem řeky Odry, která každoročně na jaře z úzkého a mělkého řečiště svého kalné vody po okolních lukách rozlévá, čímž louky tyto velký výnos sena dávají. Zde ode dávných dob předním odvětvím polního hospodářství byl chov dobytka, zvláště hově-

zího. Po příkladě držitelů panství Kunvaldského i hospodáři dovážením čistokrevných býků z alpských zemí plemene bernského, zillerthálského a symenthálského domácí plemeno zušlechťovati se jali. Křížením těchto plemen vzniklo svérázné plemeno střední, jež kravařským zváno jest.*)

12. Jalovice plemene kravařského.

Jiným zase směrem vyvíjelo se hospodářství v obcích dílem na severu v horách Jesenických položených, dílem na jihu na úpatí Karpat se prostírajících. Vyšší poloha a drsnější podnebí ukládají tu hospodáři více práce a méně skytají odměny na plodinách pěstovaných. Kdežto v obcích u Fulneka přispůsobiti snažili se hospodářství své obyvatelstvu v údolí, zvelebujíce chov dobytka hovězího, vypomáhali si v Mořkově a Věřovicích vždy tím, čehož hory jim hojně poskytovaly, t. j. jedno-

*) Plemeno kravařské, jehož trojí vyobrazení tuto podáváme, poznati lze dle těchto znaků: Hlava jest poměrně nad očima široká, pod rohama úzká, celkem, zvláště však v částech obličejových, krátká. Tím, že hlava jest kratší a při tom úzká, rozeznává se od plemene bernského, kdežto ostatní stavba těla úplně na plemeno toto připomíná. Válcovité, stranou postavené a čistě bílé rohy jsou na špicích mírně vzhůru a ku předu zahnuty, barvy rohovité; tmavé nebo černé špice rohů nejsou oblíbeny, ač se též vyskytují. Tlama u zvířat čistokrevných jest barvy růžové jako maso beze skvrn. Krk jest krátký a široký, lalok na něm prostřední. Krátký trup jest jako stlačený; ocas bývá u kořene často vyvýšený a hřbet mírně prohnutý, což však u čistokrevných kusů vyskytnouti se nemá. Předek bývá široký, plece dobře postavené a těsně přiléhající; břich nechť nikdy dolů nevisí. Zadek vyznačuje se dosti značnou šířkou a krásně vyvinutými svaly na nohou. Vemeno jest postředně velké, mléčné žíly pak plné a velmi znatelné. Paznehty mají barvu rohovou. Kůže jest tlusta a měkká, ohmatáme-li ji; dá se snadno od těla odtáhnouti tvoříc záhyby. Srsť jest na těle jemna jako hedvábí, na hlavě zvláště u býků kudrnatá, na dlouhém chvostu ocasním vlnitá; dobytek-li dobře ošetřován, nabývá srsť krásného lesku. Jsou to červeno bílé straky; bílá barva převládá obyčejně na hlavě, laloku, hřbetě, břiše a na nohách, kdežto po bocích těla spatřujeme široké pásy nebo skvrny spolu všelijak souvislé barvy kaštanově červené. Uši jsou vždy barvy červené; někdy kolem očí spatřujeme kulaté červené skvrny, zvané brejle. Bývají však skvrny bílé a červené i jinak po těle rozloženy, avšak čistě bílou hlavu a červené uši kupci vždy u čistokrevného dobytka kravařského hledají. Někdy barva červená bývá světlá nebo přechází do žluta, což bývá znakem zvrhlosti plemenné. Velikost krav obnáší 1·3 *m*, u býku pak 1·4 *m*; živá váha bývá 400—600 *kg*.

duchým průmyslem dřevařským, rozvážejíce dřevo buď jako palivo nebo různě spracované po okolí, což podnes se děje.

Seznavše takto postup, jímž hospodářství Kravařska od počátku tohoto století až na naše doby se bralo, probereme si jednotlivé obory hospodářství, jak dnes se provozují.

Tím, že každá píď půdy rychle travinami různými zarůstá, stává se Kravařsko nejspůsobilejší krajinou pro chov dobytka na Moravě. Proto také věnuje náš hospodář veškerou péči chovu dobytka a to předem chovu dobytka hovězího.

V Kravařsku v užším toho slova smyslu, t. j. v obcích ležících v trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří města Příbor, Nový Jičín a Fulnek, chovají jen a jen čistokrevný dobytek kravařský, což jest základem blahobytu rolnictva. Od roku 1873, kdy na světové výstavě ve Vídni*) dobytek kravařský vyznamenán byl prvou cenou a tím za nejspůsobilejší ke chovu uznán, přijíždějí kupci nejen ze zemí rakouských, nýbrž i z Ruska a Německa, aby zde nakoupili mladý dobytek pro chov svůj, přeplácejíce zvláště mladé býčky, jen aby s prázdnou domů nepřijeli.

Při hospodářství as 20 *ha* (100 měřic) pozemků majících, chovají zde pravidelně 20 kusů skotu, při větších hospodářstvích poměrně více. Jaká vzácná to podívaná skytá se jdoucímu obcí tou v době napájení, kdy ze všech statků postupně stádo za stádem vyhánějí na náves k potoku středem obce tekoucímu! Snadno několik set kusů červeně a bíle strakatého, čistokrevného dobytka kravařského přehlídneš tu v kratičké době. Oko se zalíbením sleduje laškující, pěkně urostlé jalovičky (teličky), tu zase pozoruje silné dojnice, nebo zírá na statnou postavu mladého býčka. A což teprv navštívíme-li chlév ve dvoře některého velkostatku! Tu zdá se, že nalézáme se na výstavě dobytka, na níž z dalekých končin přihnány jen ty nejvybranější a nejušlechtilejší kusy.**)

V obcích však mimo naznačený trojúhelník ležících, t. j. na Kravařsku v širším toho slova smyslu, chovají dobytek plemen různých, ač kravařské značnou převahu vykazuje; ba u pokročilých hospodářů najdeme velmi často i zde chlévy s plemenem jen čistokrevným. Doznati jest, že počet těchto chlévů se množí, k čemuž nemálo přispívá ta okolnosť, že v obcích takových ze subvencí státních a zemských prostřednictvím hospodářských spolku býky čistokrevné zakupují.

V kníže-arcibiskupských dvořích na Luhách u Kopřivnice, jakož i na Hájově, setkáváme se s čistokrevným plemenem bernským. Ostatní skot, jejž ku kravařskému počítati nelze, jsou nejvíce kříženci různých plemen; tímto nejvíce z Polska přihnaným skotem někteří překupníci zaplavují zvláště obce kolem Příbora bohužel ku škodě jen hospodářů samých.

---

*) O obeslání výstavy světové ve Vídni předních zásluh vydobyli si hosp. správce v Suchdole, zemřelý p. Fr. Suchý, a hospodářské spolky německé v Novém Jičíně a ve Fulneku.

**) Kdežto dříve v panských chlévích velkostatku Kunvaldského, dokud majetníky jeho byly landhrabata z Furstenbergu, nejušlechtilejší kusy plemene kravařského se chovaly, najdeme dnes nejkrásnější skot ve chlévě dvoru v Bartošovicích, ačkoliv i tento dobytek následkem úmrtí nájemce jeho p. Kudielky, snad rozprodán bude.

Chlévy jsou většinou již příhodně, při nově vystavěných usedlostech moderně zařízeny, ačkoliv najdeme též ještě chlévy dřevěné a nízké bez provětrávadel, zvláště v chudobnějších obcích horských, v nichž skot zakrněti musí. I rejdiště pro skot upraveno bývá buď na dvoře nebo v zahradě. Na obecním pastvisku pasou skot snad jen ještě v Košátce; pasení však na provaze po mezích a příkopech spatřujeme ještě dosti často, čímž mrvu jen daleko roznášejí. Když na podzim otavy s luk svezeny, tu jak panský, tak selský dobytek na luka vyháněn bývá za veselého zpěvu pasákův a pasaček.

Poněvadž každoročním odprodejem těch nejlepších kusů již tu a tam počet ušlechtilých dojnic a bezvadných plemenníkův se tenčil a chov čistokrevného dobytka kravařského klesati počal, utvořili hospodářové, jimž na tom záleží, aby dobrou pověsť o chovu dobytka nejen zachovali, nýbrž i chov zdokonalili, místní družstva pro chov dobytka, jež dle okresů zase v okresní družstva sdružena jsou. Úkolem prvých jest chovati vzorné plemenníky, kdežto okresní družstva plemenné knihy vedou, z nichž kupci nyní seznají, kde čistokrevný dobytek chován jest, aniž by museli obtížné cesty od obce k obci konati nebo dohazovačům velké dohodné platiti.

Mléko spracuje se v domácích mlékárnách jako v Suchdole, Blahutovicích a ve Fryčovicích*), nebo odprodá se ve městech, neb drahou do Mor. Ostravy i do Vídně se dopravuje.

Všeho dobytka hovězího r. 1890 napočteno v hejtmanství Novojickém 25.313 kusů a to 15.882 krav, 447 býků přes 1 rok starých, 3543 jalovic, 654 volův a 4787 telat. Připadá tudíž na 3 (vlastně 2·8) obyvatele vždy jeden kus hovězího dobytka, ač v mnohých obcích poměr ten ještě příznivějším jest.

Ačkoliv chov koní daleko za chovem skotu pokulhává, přece dobré ano i ušlechtilejší koně chovají v obcích mnohých jako v Bartošovicích, Bernaticích a jinde. Druhdy i v Košátce tohoto chovu více si hleděli tak že hříbata přenechávali za slušný peníz překupníkům ze sousedního Slezska, kteří je potom odchovavše jako ušlechtilé koně draze prodávali. Kdyby vláda do stanic postavila ušlechtilejší hřebce, snadno by i chov koní se zvelebovati počal. Ve Věřovicích a Mořkově chovají malé, huňaté, ale vytrvalé koně — původu snad polského — s nimiž v zimě po srázných »smykách« s hřebenů hor jako po sklouzačce dřeva do údolí stahují. Krkolomná to jízda! Ušlechtilé koně jen v panských dvorech a u továrníků spatříš; různá jsou zde plemena zastoupena — jednotného chovu jako u skotu není.

Celý okres vykazuje 3960 koní, z nichž jest 99 hřebců, 1455 valachů a 1943 kobyl; ostatní jsou hříbata a koně k tahu ještě neschopné. Na 18 obyvatelů čítá se jeden kůň.

*) Mlékařské družstvo ve Lhotě bohužel zaniklo ne snad proto, že nebylo s dostatek mléka nebo že vázl odbyt výrobků, nýbrž z jiných příčin politování hodných. Tím na dlouhá léta zmařena naděje, podobný podnik v okrese v život uvésti.

Dokud budou překupníci vepřovým dobytkem z Haliče a z Uher dovezeným zaplavovati okresy naše a dokud neodchováme zde podsvinčat tolik, že aspoň pro domácí potřebu stačí, nemožno mluviti, že chov vepřového dobytka u nás jest aspoň dostatečným. V tomto odvětví chovu dobytka mnoho ještě zdokonalovati, zde mnoho ještě práce, práce však hojnou odměnu nesoucí, čeká naše rolnictvo. Co peněz každého roku od nás do ciziny za vepře putuje! A přece raději prodáváme obiliny velmi lacino, než bychom je vepřům skrmili a chov tento rozmnožili! Avšak i zde pozvolna zdravější poměry se vyvinují. Stanice pro chov vepřového dobytka a družstva k témuž účelu založená*) blahodárně tu prospívají.

Statistika z roku 1890 vykazuje v našem hejtmanství 6683 vepřův. V rodinách zvláště chudších dosud slavívají se vepřové hody v době zimní dosti hlučně a známí na vzájem »výslužky« si vyměňují.

Jednak klesnutím cen vlny, jednak tím, že pastviska obecní i panská v žírné role proměněna byla, klesl i zde chov ovcí. Kdežto dříve ve dvorech na sta ovcí chováno, shledáváme dnes jen u hospodářů tu a tam větší stáda — ku př. v lázních Štramberských, na fojtství ve Straníku a jinde. Obyčejně jen ojediněle kupují na jaře jehňata, jež při skotu do podzimu pasou a na hody pak je obyčejně zabíjejí. Řeznici v Nov. Jičíně a v Příboře skupují na podzim větší stáda skopův a ovcí pro svůj obchod, pasouce je na oziminách po okolí až do zámrzu.

Ovce tyto jsou buď plemene domácího nebo různí kříženci po beranech plemen ušlechtilejších, jež hospodářům ze subvencí spolků hospodářských se poskytují.

Počet všech ovcí páčí se na 1435 kusů, mezi nimiž jest 695 bahnic (roku 1890).

Na kozy, jichž napočteno jen 782 kusů nejbohatši jest Štramberk, kdež chudobnější obyvatelé, jen aby kapka mléka v domácnosti byla, chovají aspoň kozy, nemajíce s dostatek píce pro krávu.

Tu a tam v domácnosti chovají více pro zábavu chlapcum i králíky, však jen plemene domácího, zřídka ušlechtilejšího.

Drůbež, která hlavně živí se tím, co v hospodářství odpadá, chová se u nás jen po domácku, nikde racionelně. Málo dbá se pravidel plemenitby, tak že domácí plemena slepic, kachen i hus zakrslá jsou, plemena pak ušlechtilejší zřídka kde zavádějí. Zavedou-li však kde, tu křížením s domácí drůbeží plemeno rychle se zvrhne, avšak k osvěžení přece přispívá. Ruzná čistá plemena slepic chovají jen milovníci ze zalíbení. Kdežto vejce, kuřata i kachny od nás do lázeňských hlavně míst se do-

---

*) Stanice v českých obcích jsou: v Albrechticích, Hodslavicích, Koprivnici a ve Lhotě. V každé chovají nejméně 2 prasnice a 1 kance ku skoku schopného plemene yorkshirského a zásobují čistokrevným tímto plemenem stanice a družstva okolní. Družstvo pro chov vepřového dobytka mají ku př. v Albrechtičkách, kdež zvláště kříženci z domácích prasnic a kanců zmíněného plemene anglického se odchovávají. Kříženci tito znamenitě v našem podnebí prospívají a nemocem vzdorují, kdežto mnoho vepřů z přihnaných k nám stád uhrovitostí a nákazou plicní trpí, což u domácích nikdy pozorováno nebylo.

dávají, tedy nad spotřebu domácí se odchovávají, přihánějí přece velká stáda hus hlavně z Hané na podzim na trhy do Nov. Jičína, což důkazem, že mohli bychom více hus chovati.

Podobně i holubáři s holuby zabývají se jen ze zábavy, o užitek málo dbajíce.

Krocany, perličky a pávy jen při větších hospodářstvích, hlavně v panských dvořích vídati.

Včelaření racionelnímu oddávají se nejvíce kněži a učitelé; i rolnictvo mladší poslední dobou včel více si všímá. Starší hospodáři včelaří dosud ve špalcích a málo jen mezi nimi přívrženců úlů s dílem pohyblivým. Zajisté za dřívějších časů mnohem více kol Příbora úlů chováno, neboť zdejší včelaři přináleželi k medařskému sdružení do Brušperka, majíce zvláštní mezi sebou ujednané artikule. Poloha našich vesnic blíže lesů, hojnosť lip a kvetoucí pohanka, pak bujně rostoucí plevel ohnice a hořčice, skytají podmínky, že včelaření u nás hojného užitku přinášeti musí; z toho patrno, že nikoliv 3869 úlův, nýbrž počet jistě desateronásobný by u nás státi mohl, abychom aspoň potřebu domácí kryli. Nyní perníkáři jen med uherský kupují, kdežto domácí med ani do obchodu se nedostane.

Chov bourcův, jenž tu a tam při školách zaveden byl, vymizel docela.

Polnostem svým věnují zdejší hospodáři péči teprv na druhém místě, dbajíce předem o zdárný chov hovězího dobytka.*)

Avšak nikdo nemysliž, že obdělávání půdy zanedbáváno; neboť hojnosť dobytka dává hojnosť chlévské mrvy a tím zdar práce v poli podmíněn. Obé doplňuje se v ladný celek, a proto tam, kde dbáno chovu dobytka, i polaření péče náležitá jest věnována.

Zdar obdělávání rolí záleží předem na jakosti ornice. Na návrších a stráních jest ornice původní, jež rozrušením tamějších hornin povstala, kdežto v nížinách kolem řek jest vodami nanesena. Tato bývá v mocných vrstvách se spodkem písečným nebo štěrkovitým; orati pak v ní možno hluboko, čímž nabývá takových vlastností, že půdy tyto mezi nejúrodnější čítáme. Ornice původní dle jakosti hornin jest také rozličná. Černice, jež rozrušením hornin vyvřelých se utvořily, jsou velmi úrodné, kdežto půdy se spodkem jílovitým (všeobecně říkává se místo jíl, slín) jsou mokré. Některé z těchto pozemků jsou již odvodněny a tím i hodnota i cena jejich se nejméně zdvojnásobila, většina však dosud trpí takým mokrem, že jen v suchých létech výnosu uspokojivého poskytují. Hromadné odvodňování celých tratí pozemků, jak stalo se v Senově, přineslo by hospodářům velký užitek a ku povznesení stavu rolnického nemálo by přispělo. Nutno za tím účelem zakládati vodní družstva, jimž dosud subvence zemské a státní až do 52% nákladu se poskytují.

*) Proto i zde na prvém místě o chovu dobytka pojednáno, čímž omluveno budiž, že uchýleno bylo od pořádku stávajícího, kdy nejprv o půdě, pak teprv o chovu dobytka se mluví.

Obdělávání pozemků v západní části Kravařska děje se mnohem pečlivěji, než v obcích na východě ležících. Kdežto zde orají dosud do záhonů čtyř- nebo šestibrázdových, užívajíce pluhův soustavy prastaré, a bran dřevěných, pracují tamto již se stroji a nářadím dokonalejším, nelitujíce nákladu za dobrý pluh nebo jiný kus nářadí, dobře vědouce, že větší úrodou náklad ten v jednom snad již roce uhražen bude.*)

Kromě čtyř druhuv obilin, z nichž pšenici a ječmen více v nižinách, žito (rež) a oves zase častěji sejí ve vyšších polohách, pěstují hospodáři po různu pohanku, (Straník, Hostašovice, Hájov) boby, vikev a jiné luštěniny. Nezřídka sejí »suřicu«, smíšeninu žita a pšenice, říkajíce: »Nedaří-li se jedna z nich, dá druhá pak jistě výnos dostatečný.« Kukuřici, ačkoliv druh malého zrna, »Cinquantino« zvaný každoročně zde dozrává, pak proso jen jako vzácnosť zde vidáme. Velmi hojně sázejí brambory (všeobecně kobzole) jak ranné, tak pozdní, jež se zelím hlavní jsou výživou lidu chudého Obě tyto plodiny sázejí zvláště kol Příbora pospolu, zelí středem záhonu, kraje pak ještě vyplňují fazolemi, hrachem nebo bílou řepou (kvačkou). Proto pěstují zde zelí zvláštního druhu, jež majíc hlávku zašpičatělou a tlustý vysoký »hloub« nad brambory vyčnívá, by je tyto neudusily. Když pak brambory vykopány, rozloží se zelí a ostatní plodiny úplně po záhonku, dávajíce tak druhou žeň. U většího hospodáře nakládají až i přes 20 »věder« strouhaného zelí, menší a zelenější hlávky zvláště pro dobytek.

As pětina rolí bývá oseta j e t e l i n o u, která zvláště tam, kde vápněno bylo, velmi hustá a vysoká narůstá, poskytujíc troji obyčejně seč Do jeteliny sejí bojinek — všeobecně »rajgras« zvaný — čímž jeteiové seno ceny větší nabývá, lučnímu senu co do hodnoty se podobajíc. Z jiných pícních rostlin jen ještě vojtěšku (ve hlubokých půdách zvláště se dařící) vídati bývá, jež dává větší výnos, ano i o jednu seč více než jetelina.

Pěstování cukrovky nenabylo takových rozměrů jako na Hané; obyčejně rolník jen tolik sází kolik svými lidmi obdělati může, kdežto při panských dvorech desetina, až i šestina pozemků cukrovkou osázena bývá.**) Poněvadž plevelem rychle zarůstá, v y ž a d u j e o k o p á v á n i m n o h o p r á c e a n á k l a d u.

Za to sázívá se k r m n á ř e p a — nejvíce červená »Mamut« — dosti hojně od menších hospodářů po záhonech u větších i po několika měřicích. Koncem května žlutě kvetoucí jednotlivé kusy polí hlásají, že i ř e p k a pěstována bývá. I l n e m oseté tu a tam kousky role spatříš. Přáti si jen jest, aby setí lnu se šířilo a lnářský průmysl domácí opět oživnul, by při přástkách v zimě zase pohádky a národní naše písně opět zahlaholily, jak jindy bývalo. M á k sejí jenom v zahradách nebo po

---

*) Dobré pluhy hotovil zemrelý mistr kovářský Jan Váhala ve Lhote. Též továrna p. Drosslera v Novém Jičíně dostatečně zásobuje kraj náš stroji hospodářskými, ač čeští rolníci více z továren Přerovských stroje objednávají. V Příbore továrny na stroje hospodářské, po případě aspoň skladu strojů takých postrádáme.

**) Cukrovku dodávají do blízkých cukrovaru slezských, neboť v severovýchodním cípu Moravy ani jednoho cukrovaru naní; cukrovar v Mor. Ostravě zanikl.

různu mezi řepou a bramborami na poli. Různé druhy zeleniny všude v zahrádkách kolem budov pěstují; i na poli otevřeném kol měst zeleninu sázejí, zvláště obyvatelé obce Kunvaldu se racionelně v tomto vyznají zásobujíce vypěstovanou zeleninou daleký kraj. Chmelnic a vinic Kravařsko postrádá; u Příbora před lety bývala chmelnice, ale zanikla; víno pak jen na průčelích domů vídati jest.

Louky kol Odry zaplavovány jsouce kalnými vodami jarními, skýtají hojnosť výtečného sena i otavy; někde i třetí seč bývá dosti výnosná. Hospodáři vysadili tu na hranicích jednotlivých dílců svých stromy buď ojediněle nebo ve skupinách, tam různé křoviny ano i řady olší; podobně i křovím vrbovým a stromy lemovány jsou břehy řeky Odry. Když v květnu vonnými květy a hebkým listím příroda se oděje, promění se louky tyto v nádherný přirozený park; vyjdou-li si pak k večeru srnky ze sousedního lesa na pastvu, a ve křoví-li slavík klokotati počne, stojíš tu v šeru večerním jako v pohádce, pozoruje, kterak další skupiny stromů v mlze se tratí. Všechno to úrodné údolí Oderské tajemným kouzlem dýše, dodávajíc idyllického rázu celému Kravařsku.

Ostatní lučiny jsou podél pramenů a potoků z hor k Odře spěchajících různo mezi ornými lány roztroušeny. Ohromné trsy žlutého blatouchu, jenž na těchto tu a tam z jara bujně vykvétá, hlásají, že spíše bařinami než lukami nazvati dlužno místa ta, na nichž později místo trav jen ostřice bují. Louky pak náhle zavlažované, výše položené, mechem jsouce částečně duseny, odívají se v létě pestrým rouchem všeho kvítí lučního, avšak skýtají jen jedinou seč.

Lesy pokrývají asi devítinu plodné půdy; v nižinách převládají lesy smíšené, hory a jejich svahy osázeny jsou výhradně stromy jehličnatými. V oněch přední ozdobou jsou jako jedle vyšvihlé duby, jejichž kmeny k vodním stavbám výborně se hodící daleko se rozvážejí. Také mohutné duby, jednak hráze bývalých rybníku od Bernatic ku Kosatce zdobí, jednak po různu na lukách se vyskytují.

V černých lesích převládá smrk; jen v selských lesích, dokud ještě vykáceny nejsou, tu a tam statné jedle spatříš. Vzorně vysazují lesy své velkostatkáři, kdežto selské lesy více na vlastní podrost odkázány jsou. Mnohý neplodný kousek půdy v posledních letech zalesněn byl, poněvadž hospodářům každoročně prostřednictvím hospodářských spolků mnoho tisíc sazenic lesních stromků se dostává. Velkého užitku poskytují též na místech mokrých založené lesíky olšové.

Lesy tyto skytají chudině nejen s dostatek paliva, neboť za několikadenní práci má v lesích dovoleno klestit a suché větve v panských lesích sbírati, nýbrž i jinak mnohým rodinám slušnou výživu. Hojnosť ptactva, jakož i zvěře hostí lesy tyto; z vysoké zvěře jen srnčí častěji vídati. V pasekách (rubiskách) sbírají zvláště školní děti jahody, červené maliny i borůvky, nosíce je na trh do měst okolních.

Rybníky, jež kdysi valnou část pozemku Kravařska zaujímaly, jsou nyní vesměs vysušeny; jen v horských bystřinách dosud jest hojnosť pstruhův, v Odře pak chytají tu a tam štiky.

Pozemky při jednotlivých gruntech táhnou se v celku úzkým pruhem od vesnice až na hranice sousední obce jsouce travnatými mezemi od sebe odděleny; pravidelně blíže vesnice úrodnější a také pečlivěji obdělávané pozemky spatříme, kdežto zadní role plevelem, nejvíce ohnicí, hořčicí a pýřem jsouce znečistěny, menšího výnosu skytají. Ačkoli v mnohých obcích sotva jediný grunt v celosti dosud se zachoval, jsou zase četné obce, kde dělení a odprodávání pozemkův hluboko kořenu svých nezapustilo. Rozkouskováním selských usedlostí zmohly se chalupníci, kteří výhradně jen kravami pozemky své pečlivě obdělávají.

Budovy selských usedlostí stávají pravidelně v rozsáhlých zahradách v řadě na pokraji vesnice, průčelím jsouce do polí obráceny, kdežto chalupníci a domkaři uprostřed vsi bez ladu a skladu svá obydlí si vystavěli; starší z nich jsou dřevěné; z tohoto století však již pocházející, jsou vystavěny z kamene a cihel, jež téměř každý na svých pozemcích si byl vypálil. Výstavnost budov hospodářských v některých obcích hlásá blahobyt tamějšího obyvatelstva, neboť jen nadbytečné peníze ukládáme do rozsáhlých budov, jež při hospodářství valné ceny nemají, jsouce takřka mrtvým kapitálem.*)

Kolik pozemkuv a jakých při každé obci se nachází, podává přehledně připojená tabulka. Připojiti dlužno, že asi 12.000 *ha* půdy drží velkostatky.

Ve prospěch zemědělství blahodárnou činnosť rozvíjejí hospodářské spolky (české v Nov. Jičíně a Příboře, německé pak v Nov. Jičíně, Fulneku a v Suchdole) poskytujíce členům, jichž v každém na sta se nachází, výhod nesčíslných. České spolky každého roku postupně ve všech obcích českých pořádají besídky s poučnými přednáškami, jež hojně navštěvovány jsou. Pro německé obyvatelstvo zřízena střední hospodářská škola, pak zimní hospodářská škola a škola hospodyňská v Žilině, kdežto česká část obyvatelstva jen pokračovacími kursy hospodářskými při obecných školách zřízenými spokojiti se musí.

Poněvadž města dělnictvo z venkova do továren stahují, stává se hospodaření rok od roku obtížnějším; i čeládku těžko dostati za slušnou třebas mzdu. Kolem Nov. Jičína hojně vypomáhají si trestanci z robotárny; jinde nejvíce jen cizí lid do práce a služby najmouti lze, kdežto domácí v továrnách jisté a výnosné zaměstnání má. Velkostatky najímají na práce polní tlupy Slováků z Uher. Neúrodné roky 1896 a 1897 zasadily vývoji hospodářskému na Kravařsku citelnou ránu; leč doznati jest, že zase mnoho jest hospodářův, jež energicky a racionelně si vedou, zdokonalujíce, jak chov dobytka, tak i obdělávání pozemků svých. A počet takých snaživých rolníků rok od roku roste. *Josef Mňuk.*

*) Popis jednotlivych charakteristických budov nalezne laskavý čtenář při popisu jednotlivých obcí, jako Hostašovic, Štramberka, Skotnice a j.

Okres Novojický.

Jméno obce	Role			Louky			Zahrady			Pastviny			Lesy			Země neplodná			Plocha zastavená a nádvoří			Součet		
	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²
1. *Bernatice* . . .	599	25	39	156	48	01	24	66	01	19	68	37	104	49	20	24	32	45	1	29	44	930	18	87
2. *Blahutovice* . .	425	23	65	53	75	22	15	13	09	13	91	95	76	68	92	10	11	51	4	01	65	598	88	99
3. *Bludovice* . . .	298	19	78	43	93	75	20	05	26	51	54	96	91	15	17	12	39	23	4	29	16	521	57	31
4. *Hrabětice* . . .	133	2	58	16	57	85	02	87	64	05	11	04	275	06	79	6	36	21	1	—	90	440	3	1
5. *Hodslavice* . . .	519	81	82	127	57	84	23	72	45	41	36	24	358	17	88	25	56	32	8	15	93	1104	39	48
6. *Hostašovice* . .	238	50	88	49	32	85	7	51	05	13	33	48	604	02	04	11	47	80	3	67	84	927	85	94
7. *Hukovice* . . .	376	95	93	78	18	6	6	32	05	14	08	89	6	70	59	9	36	12	6	9	48	497	71	12
8. *Hůrka*	386	15	79	41	47	18	8	28	15	09	94	87	111	53	20	10	31	34	3	27	38	570	97	91
9. *Janovice*	237	70	29	24	72	64	5	45	07	12	38	58	46	90	79	6	33	96	2	74	91	336	26	24
10. *Jesenice* . . .	826	65	44	153	51	11	26	28	68	11	89	34	15	62	21	25	59	43	10	35	2	1069	92	23
11. *Jičín Nový* . . .	386	05	89	32	36	44	49	29	94	11	71	68	—	—	—	38	—	37	40	30	38	557	74	70
12. *Jičín Starý* . .	221	77	22	22	78	27	9	47	25	05	29	23	76	46	56	6	26	28	4	63	57	346	73	38
13. *Jičina*	192	47	04	24	27	88	14	15	82	41	91	20	39	65	11	10	18	97	3	35	07	326	1	9
14. *Kojetín*	124	67	72	11	68	90	4	98	50	27	96	58	89	77	44	5	97	18	1	65	44	266	71	76
15. *Kunvald*	1196	29	20	244	93	39	85	01	07	40	40	95	96	83	25	48	84	62	20	9	48	1732	41	96
16. *Lhota*	356	28	16	56	60	27	8	13	34	7	89	30	107	70	05	13	—	18	3	91	12	553	52	42
17. *Libhošť*	528	80	23	99	77	74	28	50	01	42	92	87	45	09	95	17	40	42	6	87	39	769	38	61
18. *Loučka*	399	78	91	73	49	80	22	71	46	34	50	33	97	40	69	14	23	96	7	01	04	649	16	19
19. *Mořkov*	412	52	78	146	56	22	14	59	57	58	52	29	415	35	66	29	96	44	8	21	25	1085	74	21
20. *Palačov*	266	19	79	39	47	81	10	79	46	22	47	15	59	64	92	12	64	86	3	52	64	414	76	63
21. *Petřkovice* . . .	176	36	97	24	76	02	5	11	04	37	40	32	26	15	62	11	24	11	2	50	28	283	54	36
22. *Polouves*	224	59	87	58	79	03	15	99	87	04	77	02	27	—	12	7	79	05	3	19	23	342	14	19
23. *Rybí*	397	95	23	76	18	21	28	88	73	94	21	23	284	48	16	13	95	48	5	93	56	901	60	60
24. *Stranník*	317	75	95	15	15	08	5	66	17	28	52	31	82	26	38	10	27	41	3	27	93	462	91	23
25. *Šenov*	867	83	1	126	84	87	46	7	08	23	51	30	447	58	59	38	13	59	13	90	20	1563	88	64
26. *Štramberk* . . .	414	07	79	129	87	69	38	53	35	49	12	22	204	20	16	44	32	31	11	42	34	891	55	86
27. *Věřovice*	478	15	90	214	91	51	25	90	20	108	08	05	787	17	75	32	69	41	9	30	28	1656	23	10
28. *Vlčnov*	344	50	24	31	13	75	11	99	12	27	77	85	15	51	73	9	4	35	3	05	30	443	2	34
29. *Vražné*	408	84	45	77	27	03	20	81	13	10	05	47	1	83	93	12	48	39	5	20	61	536	51	01
30. *Ženklava* . . .	444	85	58	270	96	52	22	08	85	148	29	90	192	71	25	19	53	53	8	37	25	1106	82	88
31. *Žilina*	703	97	62	87	80	99	32	95	09	96	46	45	185	38	64	22	23	91	12	45	11	1141	27	81
32. *Životice u N. J.*	507	82	56	97	01	42	21	94	19	68	81	42	108	98	67	27	94	52	6	38	92	838	91	70
Celkem . .	13413	13	66	2708	23	35	663	90	69	1183	92	84	5081	61	42	588	03	71	229	60	10	23868	45	77

Okres Příborský.

Jméno obce	Role			Louky			Zahrady			Pastviny			Lesy			Země neplodná			Plocha zastavená a nádvoří			Součet		
	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²
1. *Albrechtičky* . .	301	6	48	27	7	29	10	27	81	17	25	42	16	29	54	13	29	17	5	24	22	390	49	93
2. *Bartošovice* . .	1339	08	97	240	77	64	59	82	71	75	51	94	120	38	64	41	74	60	21	26	23	1898	60	73
3. *Benátky (část Příb.)*	110	7	17	8	76	26	6	89	87	3	17	32	5	96	28	11	14	8	1	88	48	147	89	46
4. *Drholec i Sýkorec*	205	45	33	54	43	14	10	90	77	22	13	43	15	33	11	25	86	19	3	7	41	337	19	38
5. *Hájov*	235	19	12	26	37	65	11	54	31	4	2	37	40	30	1	7	47	67	3	64	79	328	55	92
6. *Kateřinice* . . .	395	42	62	50	16	40	13	60	79	28	30	55	148	46	11	9	88	10	3	98	91	649	83	48
7. *Klokočov*	335	35	43	49	58	1	9	51	93	31	4	72	18	67	25	20	39	30	5	17	21	469	73	85
8. *Kopřivnice* . . .	588	13	62	96	76	1	41	1	44	45	98	9	154	41	87	21	54	23	16	31	66	964	16	92
9. *Košatka*	205	73	69	191	88	87	7	4	80	41	28	56	5	01	91	25	01	97	03	71	73	480	31	53
10. *Mošnov*	683	04	36	44	46	78	17	42	16	44	81	10	115	01	47	41	56	06	9	52	62	955	97	37
11. *Myší*	212	54	22	43	12	86	13	89	18	32	98	15	45	78	17	12	20	26	3	10	86	363	63	70
12. *Nelhuble*	186	58	06	126	25	67	7	87	38	6	96	12	31	30	50	9	73	26	2	41	91	371	12	90
13. *Petřvald*	545	20	66	38	93	39	22	41	72	56	44	39	49	42	99	37	34	57	9	67	27	759	44	99
14. *Petřvaldík* . . .	280	25	15	42	92	77	8	49	79	10	66	30	7	25	20	13	15	37	4	30	27	367	4	85
15. *Prchalov*	88	86	22	6	98	38	3	87	03	1	37	39	1	73	96	4	33	15	1	59	72	108	75	85
16. *Příbor*	688	10	47	139	37	4	24	52	72	16	15	88	86	71	14	54	97	04	15	51	5	1025	35	34
17. *Sedlnice*	1299	17	49	159	92	85	53	45	36	26	51	43	193	74	41	40	58	72	17	66	80	1791	7	06
18. *Skorotín i Sikovec*	344	24	46	44	22	92	14	21	27	45	83	34	45	36	46	18	78	96	3	73	83	516	46	24
19. *Skotnice*	280	70	69	33	39	45	7	70	30	19	24	99	36	97	38	14	12	49	3	14	08	395	29	38
20. *Trnávka* . . .	370	56	60	70	93	70	11	40	81	18	23	95	117	47	89	15	07	16	4	70	92	608	41	03
21. *Veska*	113	5	4	10	56	40	3	73	55	8	46	24	3	92	40	4	2	54	1	75	74	145	51	91
22. *Větřkovice* . . .	269	3	51	28	11	62	21	49	13	43	82	79	58	78	47	20	13	46	3	30	96	444	69	94
23. *Závěšice*	396	95	26	[illegible]	01	90	17	63	35	32	43	72	93	12	55	22	43	24	5	04	95	636	64	97
Celkem . .	9473	84	62	1604	07	—	398	78	20	632	68	19	1412	37	71	484	84	39	149	66	62	14156	26	73

Okres Fulnecký.

Jméno obce	Role			Louky			Zahrady			Pastviny			Lesy			Země neplodná			Plocha zastavená a nádvoří			Součet		
	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²	ha	a	m²
1. *Butovice (enkl.)* .	1136	77	53	55	11	91	42	16	72	19	48	38	2	98	85	16	39	58	16	58	14	1289	51	11
2. *Fulnek*	239	22	46	01	22	30	29	93	14	21	79	05	117	93	44	15	08	77	15	09	58	440	28	74
3. *Gerlichov* . . .	618	46	74	59	66	57	16	75	84	58	35	9	116	57	67	19	28	55	6	31	22	895	41	68
4. *Gručovice* . . .	240	30	13	40	07	97	7	61	18	13	10	42	97	68	57	5	28	63	2	67	78	406	74	68
5. *Jestřabí*	355	99	73	39	43	86	3	87	58	5	6	24	116	14	12	11	16	90	3	25	17	534	93	60
6. *Kletné*	401	88	97	55	19	37	4	48	34	15	64	28	121	12	16	13	58	12	3	94	69	615	85	93
7. *Kujavy*	780	35	47	74	71	89	38	55	21	11	72	37	9	69	22	16	75	03	11	35	65	943	14	84
8. *Pohoř*	438	41	42	55	80	21	4	95	78	4	73	69	550	56	93	14	75	70	4	7	3	1073	30	76
9. *Pohořelky* . . .	218	31	61	13	90	81	4	13	91	4	71	73	24	90	08	7	43	87	12	2	87	285	44	88
10. *Suchdol* . .	1142	15	99	280	31	74	43	70	22	9	74	54	157	07	08	34	24	34	16	92	17	1684	16	08
11. *Štachovice* . . .	527	97	32	46	19	1	26	95	5	17	49	14	32	47	13	12	93	12	6	72	17	670	72	94
12. *Valteřovice* . .	613	22	92	92	01	33	19	77	84	25	80	74	283	89	15	15	24	12	6	90	83	1036	86	93
13. *Vlkovice Mor.* .	203	30	74	58	34	81	06	88	22	11	22	75	100	50	60	7	95	68	2	19	63	390	42	43
14. *Vrbno Nové (enkl.)*	57	84	65	08	04	91	01	22	25	06	55	62	209	72	32	02	—	66	—	63	69	286	04	10
15. *Životice u Fulneka*	1040	93	97	404	81	31	39	28	91	49	96	10	17	42	38	21	01	15	14	53	54	1587	97	36
Celkem . .	8015	19	65	1284	88	—	290	30	19	275	40	14	1958	69	70	213	14	22	123	24	16	12160	86	06
Okres Novojický .	13413	13	66	2708	23	35	663	90	69	1183	92	84	5081	61	42	588	03	71	229	60	10	23868	45	77
Okres Příborský	9473	84	62	1604	07	—	398	78	20	632	68	19	1412	37	71	484	84	39	149	66	62	14156	26	73
Okres Fulnecký . .	8015	19	65	1284	88	—	290	30	19	275	40	14	1958	69	70	213	14	22	123	24	16	12160	86	06
Celkem . .	30902	17	93	5597	18	35	1352	99	08	2092	01	17	8452	68	83	1286	02	32	502	50	88	50185	58	56

Data tato laskavě sdělil c. k. vrchní geometr v Nov. Jičíně, p. Václav Bečvář.

Ovocnictví.

Okrasou kraje každého je bujná zeleň lesu, hájuv a sadu. I naše Kravařsko nepostrádá těchto ozdob. Každá naše vesnička jako skrytá v ovocných zahradách a sadech; jen nákladnější statky, kostely a novější školy vystrkují hlavy své z pod zeleně jabloní a švestek. A tak to je od pradávna. Svědčí o tom mnohý mohutný kmen hrušně nebo jabloně, jichž lze po našich dědinách viděti; živí to svědkové o pili našich předků, o lásce jejich k ovocným stromům. A jak důležité byly jim stromy ovocné, o tom dočteme se k. př. ve kšaftech Štramberských, kde nejednou určili jabloň nebo hrušeň mezníkem při dědění pozůstalosti, nebo vymínili si výměnkem ten onen strom ovocný. A nesázeli štěpy ledabylé; nalézáme mezi těmito ovocnými starci již jablko míšenské, panenské a vejlímek, hrušky císarky, jakubinky, markétky a václavky, ani nevzpomínaje odrud domácích, často velmi ušlechtilých a výnosných, se kmenem zdravým, vytrvalým a mohutným, našemu podnebí zvyklým.

Důležitost ovocnictví také vláda měla na zřeteli. Svědčí o tom nejedno nařízení její orgánů; z mnohých uvésti sluší vyhlášku tehdejšího krajského, c. k. místodržitelského rady Th. Hocka ze dne 1. března 1856., kterým zahájeno rozsáhlejší vysazování ovocných stromu podél silnic okresních. Na ochranu této sazby vyhrožuje trestati každé poškození její buď peněžitou pokutou 1—5 zl. aneb vězením a tělesným trestem.

Třeba podnebí Kravařska celkem drsné jest, hodí se nicméně dobře k sadaření. Rozloženo v širokém údolí a na výběžcích Karpat a Sudet, náleží Kravařsko k VI. moravskému obvodu hospodářskému, v nějž také soudní okres Místecký pojat jest.

Podle výroční zprávy c. kr. mor. vlastenecké společnosti za r. 1895 sklidilo se tu na 777 *ha* půdy jadernatého ovoce 11.232 *q*, a na ploše 464 *ha* peckového ovoce 5072 *q*, což činí výnos po 1 *ha* 14.5 *q* jadernatého a 10·9 *q* peckového ovoce, 1 *q* ovoce jadernatého po zl. 4·05, 1 *q* peckového po zl. 3·42.

Utěšený je z jara pohled na naše dědiny. Chalupy jako nevěsty, zastřené bílým a růžovým závojem květů ovocných; také cesty k nim zdobeny dvěma páskami květu švestkového. V létě lesknou se červené Rybské třešně, červenají se jablíčka, a na podzim za let úrodných sklánějí se větve pod tíží rozmanitého ovoce. I chalupy samé zdobeny vinou révou. Ač zahrady a sady u nás pravidlem osázeny štěpy vysokokmennými nebo polokmennými, ujímají se již i tvary ušlechtilejší, zákrsky, tvary odrové, kordony svislé, palmety a věncoví.

Také v tom viděti pokrok, že při zakládání zahrad novějších vysazují se stromy v řadách v přesných vzdálenostech od sebe, kdežto dříve vysazovaly se nepravidelně, tu hustě, tu řídko.

Nejvíce pěstuje se v Kravařsku a největší výnos dává **švestka** (slíva, slívka, karlátka). Podél okresních silnic, polních cest a na mezích

jsou skoro v každé vsi nepřehledné řady švestek. V zahradách pěstují se převážně švestka a jabloň, hrušně méně, ač by se jí v našem kraji pro povahu pudy velmi dobře dařilo. Příčinou toho asi jest neznalosť ušlechtilých odrůd. Třešním ušlechtilým u nás se nedaří.

Ze všeho ovoce rozšířeny jsou zde odrůdy domácí. Z jablek nejvíce rozšířeny jsou kuželky a jadrničky. Obé jsou ovoce tržní, které svou vytrvalostí dobře se hodí pro vývoz a proto také hledány. K nim druží se panenské, míšenské, písanky, vindlíky, šedůvky, baldůvky, lipůvky, damaštanky (zamašťanky), vrbůvky a m. j. Mnohé jablko pomologické najde se i u nás, ovšem se jménem jiným; tak ku př. kardinál žíhaný rozšířen u nás jako kočí hlavy, vejlímek červený jako hedbávné, jablka značně rozšířená o mohutných kmenech. V době novější zavádějí se do našich zahrad odrůdy pomologické, však se skrovným zdarem, zdá se, že mnohé u nás se nelíbí. Zvláště některé renéty, parmény a žebernáče trpí rakovinou, a bude třeba vyčkati se všeobecným uvedením jich do našich zahrad, až které odrůdy u nás se osvědčí.

Z domácích odrůd hruškových všeobecně u nás rozšířeny jsou ovesninky, jakubinky, markétky, cibulky (cibulanky), žbanky, kozule, vavřinky, najsarky, přisedalky, medové, fíkové, muškatelky a j. Z odrůd pomologických uvádějí se k nám císarky, poděbradky, koporečky, hájenka, hardyova (gelertka), kongresovka, čáslavka Williamova, Pastornice, amanliska a j.

Třešní a višní u nás málo. Pozdní jarní mrazy škodí mladým plodum, strom trpí klihovatinou, chřadne a hyne. Hornatější čásť našeho kraje postrádá ušlechtilejších odrůd třešní a višní nadobro. Jen Rybské bělice, ptačnice, tu a tam chrupavku Napoleonovu, chrupavku černou a srdcovku černou někde viděti. Višně domácí podobají se velikostí a chutí višním osthejmským, ale jsou po řídku.

Mimo švestky je v Kravařsku ještě mnoho odrůd slívových, jako: blumy (durancije), kulovačky, špendlíky, špendličky, kobylanky a jiné. Z odrůd ušlechtilejších pěstují se v zahradách renklot zelený, renklot obrovský, dolanská a vlašská švestka, merunková červená, mirabelky, u milovníků pak skoro všecky známé odrůdy, právě jako většina odrůd jabloňových a hruškových.

Broskve a marhule u nás jen na zdích pěstovati možno a viděti je toliko v zahradách panských a u milovníků. Vlaský ořech pěstuje se málo, v nížinách trpí, a lískový ořech v našich zahradách nepovšímnut, ač dobré druhy jsou dosti výnosné. Také srstka a rybíz málo jsou rozšířeny.

Komu z Kravařských sadařů na ovocnictví a výnosnosti jeho záleží, ten také jak náleží je ošetřuje. Tu viděti stromy na podzim okopané a hnojené; se starých stromů v zimě odřezávají se suché větve, seškrabuje se mech s nich a lišejník a stromy líčí. V zimě a na jaře obírají se housenky a zpěvnému ptactvu zavěšují se budky. Neděje se to sice

všeobecně, čehož litovati třeba, ale ujímá se víc a víc, neboť mocně příklad pusobí. Také přeštěpují se stromy mladší neúrodné ale zdravé, ovšem ještě namnoze spůsobem starším, do rozštěpu, rány obvazují se hlinou a mechem. Ujímají se však již pusobením školy také spusobové novější.

Litovati jest, že v celém Kravařsku není ovocné školky rozsáhlejší, která by sadaře zásobovati dovedla v dostatečné míře — by odjinud nebylo třeba kupovati — štěpky druhův a odrůd pro náš kraj osvědčených, zvláště lepších odrůd domácích.

O rozkvět ovocnictví značných zásluh mají školy a hospodářské spolky. Školou mládeži vštěpuje se láska ke stromu ovocnému, v zahradě školní navádí se k praktickému pěstění a ošetřování štěpů; občané příkladem pečlivě vedené školní zahrady nabádáni, vysazují ovocné stromy. Učitelé bývají často dovednými pomocníky a rádci občanům ve věcech štěpařských.

Spolky hospodářské, jako »Methoděj« příborský a novojické spolky český a německý, pečlivy jsou důležitého odvětví hospodářského — sadařství. Ve svých schuzích velmi často obracejí zřetel občanů k ovocnictví, udílejí rady, podávají nauku o rozumném pěstování stromu ovocných. Zakládáním spolkových školek snaží se vyhověti potřebě svých členů. Tak založil školku hosp spolek »Methoděj r. 1896 v Příboře, téhož roku založena školka ve Fulneku. Střední hospodářská škola v Žilině ma již od mnoha let školku, německým hospodářským spolkem založenou.

Z u ž i t k o v á n í ovoce děje se posud spůsobem zastaralým. Jablka prodávají se čerstva v Jičíně, Ostravě a Opavě; jablka, hrušky a švestky suší se v sušárnách starobylých. S takovými výrobky nelze teď s cizinou nikterak konkurovati, nehodí se tudíž do obchodu a spotřebují se doma. Urodí-li se švestky, smaží se povidla (smažené slívy), z čehož málo se prodá. Ovoce pro obchod se nezavařuje. Přáti si jest, aby i v tom drahý kraj náš za jinými nepokulhával.

Z pravěku Kravařska.

Na základě vlastních výzkumů napsal *Karel Jaroslav Maška.*

Ačkoli poříčí Odry tvoří přirozenou bránu, kterou po všecky věky, nejstarším pravěkem počínaje, četní národové se hrnuli z nehostinných krajů severovýchodních k nám na Moravu, obmezují se nálezy památek předhistorických v celé severovýchodní Moravě přece jen na několik málo míst, čehož hlavní příčinou bylo asi rozsáhlé zalesnění celého kraje již v dobách předhistorických.

V okrese Novojickém zjištěny jsou, odečteme-li ojedinělé nálezy kamenných nástrojů hlazených, jež vyskytly se, pokud mi známo, v Butovicích, Hukovicích, Janovicích, Kunvaldě, Loučce, Novém Jičíně, Příboře, Sta-

chovicích, Šenavě, a nález železné sekyry v cihelně Czeikově v Kunvaldě r. 1884, pouze 3 stanice předhistorického člověka a sice v Blahutovicích, na Starém Jičíně a ve Štramberku, k nimž druží se naleziště římských mincí (Probus, Crispus, Valentinianus, r. 1874) na Hukvaldech. Polohou svou přináleží sem také naleziště bronzů u Mankovic*) v sousedním Opavsku.

Přes nepatrný počet nalezišť zaujímá okres v praehistorii moravské velmi čestné místo. Pochází totiž odtud (z Příbora) vzácná sekyrka jadeitová, první toho druhu v zemích koruny svatováclavské, vedle níž pouze 4 jiné z celé severní polovice mocnářství jsou známy, a proslulý Štramberk vyniká stářím a v mnohé příčině i vzácností a bohatostí objevených tam památek nad veškera naleziště středoevropská.

Podávaje v těchto řádcích stručný přehled na Novojicku učiněných dosud objevů pravěkých, odkazuji čtenáře v příčině nálezů štramberských na svoje obšírnější zprávy v Časopise vlasteneckého musea v Olomouci, r. 1884—1887.

a) Blahutovice.

Západně od vsi na polích fojta Friedricha u tak zvaného Ungarngraben objeveno v r. 1888 tábořiště předhistorické, sestávající z několika pálenisk, uhlíčky a popelem označených, na kterých jednotlivé kůstky zvířecí, střepiny rázu nejprimitivnějšího, rudka k barvení a kamenné nástroje se nacházely. Mnohem četněji vyskytovaly se pazourkové nožíky a jádra poněkud dále od popelišť. Prokopal jsem toho roku 3 popeliště, z nichž jedno mělo průměr 3 *m*, ostatní dvě menší 1·8 *m*. Nalezeno tam úhrnem asi 100 nožíku, 3 sekyry a jeden mlat. Naleziště celkem chudé zařaditi dlužno do mladší doby kamenné.

b) Starý Jičín.

Nemůže býti o tom pochybnosti, že osamělý vrch, na němž nyní zříceniny hradu z 13. století bývalou slávu panů Kravařských hlásají, a jenž svým nápadným kuželovitým tvarem celé daleké krajině zvláštního romantického rázu dodává, také pozornost předhistorického obyvatelstva na sebe upoutal, i lze se domnívati, že středověký hrad na témže místě byl vystaven, kde před tím předhistorické hradisko neb sídliště nějaké se rozkládalo. Tomu nasvědčují mnohé nálezy tam učiněné. —

R. 1880 dověděl jsem se od p. Antonína Švarce, správce velkostatku starojického, že za živobytí otce jeho, taktéž správce toho statku, v letech padesátých (bezpochyby r. 1854) nalezeny byly při kopání ve zříceninách hradních četné věci starožitné, mezi nimi také mince římské, z nichž se ještě 8 kusů zachovalo, které mi byly odevzdány a ve sbírce mé jsou uloženy.

Je to stříbrný denár císaře Hadriana (117—138) a 7 měděných penízků, z nichž na jednom čísti lze jméno Gallus (251—258), na třech Constantinus (324—337) a na jednom Valens (364—378). Ostatní nápisy jsou nečitelny.

---

*) Maška, Nález bronzu u Mankovic ve Slezsku. Časopis vlast. mus. spolku v Olomouci. Čís. 36. r. 1892.

Dále mi vyprávěl děkan novojický P. Jos. Prorok, že v r. 1858 při kopání základů ku kříži, jenž asi v polovici cesty od kostela ke hradu na jižním svahu stojí, dělníci narazili na lidskou kostru s bronzovými náramky. —

Poněkud výše »nad křížem« na témže svahu vyrvány jsou r. 1888 a r. 1889 vodou střepiny popelnic, a vykopána jest pak nahodivším se k tomu prof. K. Mosrem z Terstu nízká, baňatá popelnice s vysokým krkem z černohnědé hlíny, na zevnější straně hlazená a na okraji šikmými vrypy nehtovými zdobená. Hnětěna byla z ruky bez hrnčířského kruhu. Uvnitř nalezeny zbytky spálené kostry, krátká bronzová jehlice s ulomenou hlavičkou a střepiny dvou menších nádob ze světlohnědé hlíny. Popelnice ležela v jamce do skály vydlabané na zčervenalé plotně vápencové. Nález tento jest nyní ve dvorním museu vídeňském.

Podotknouti ještě dlužno, že na polích okolních nalezl jsem několik pazourkových nožíků. Zamýšlel jsem návrší hradní soustavně prozkoumati, nedostalo se mi však k tomu povolení majitele velkostatku, hraběte K. M. Seilern-Aspanga, z důvodů náboženských.

Mimochodem zmiňuji se ještě, že pod kopcem hradním v Loučce vykopány jsou stoličky mamutí, z nichž jednu (z čís. 92) chovám ve své sbírce, a kosti sobí.

Zde také připomínám, že r. 1880 řeka v Senově vyhodila na břeh krásnou stoličku mamutí, třetí hořejší (m_3), 16 *cm* dlouhou a 7 *cm* širokou, která se pak dostala k fojtovi Telčíku v Suchdole.

c) Stramberk.

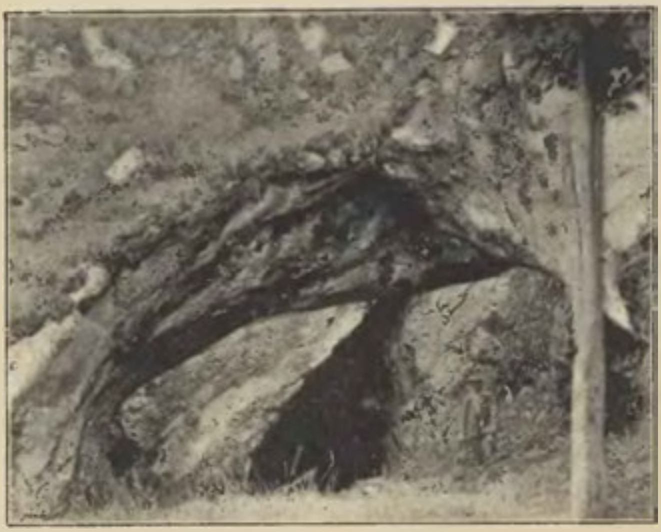
Nálezy předhistorické obmezují se téměř výhradně na památnou horu »*Kotúč*«, velkolepý to útes vápence jurského, stupně tithonového, s četnými trhlinami, výklenky a děrami, jenž přírodou samou za útočiště člověku určen byl a nepatrným přičiněním lidským téměř nedobytnou pevností pravěkou se stal.

Severní výběžek s »Jurovým kamenem« odloučen jest hlubokým prukopem od ostatního massivu, vlastního Kotúče, jenž tvoří rozsáhlé hradisko, jež na severu a severozápadě umělým dosud znatelným náspem jest obehnáno, kdežto na ostatních stranách srázné, namnoze i převislé boky skalnaté činí je nepřístupným. Mezi četnými jeskyňkami (děrami), jež na celém obvodu Kotúče se vyskytují, rozsahem svým i důležitostí nálezů tam učiněných vynikají *Šipka* (druhdy Čípova díra zvaná) v severním cípu a *Čertova díra*, ústící na jižním, četnými hřebeny skalními vyznačeném boku.

Vědecký výzkum v obou těchto jeskyních, jakož i na temeni Kotúče provedl jsem v letech 1878—1887 a nabyl jsem přesvědčení, že jeskyně ty nejprv v různých obdobích diluvialních hojně byly člověkem vyhledávány, načež po mnohotisícileté přestávce v mladších dobách před-

historických i historických okolní obyvatelstvo za rozličných okolností na Kotúči prodlévalo a na četných místech temene i v jeskyních hojných dokladu své dlouholeté mnohostranné působnosti zanechalo. Pravidelného bydliště nebo hrobů jsem se nedopátral, ježto rozsáhlé houšti po celém temeni činilo tu soustavné výkopky nemožnými, i zbývá proto blíže bydlícím badatelům ještě dosti práce zajímavé i vděčné.

Proberu hlavní naleziště jednotlivě.

13. Jeskyně Šipka na Kotúči.

1. *Jurův kámen* zove se na severozápadním úbočí Kotúče skalní stěna 12 *m* vysoká, k níž přiléhá pahrbek dvojnásobnými příkopy a náspy v polokruhu obehnaný. Půda uvnitř ohrady jeví zřejmé stopy žáru a obsahovala kromě sporých kostí domácích zvířat hojně střepin nádob na hrnčířském kruhu točených a dobře vypálených, s vlnovkou neb rovnoběžnými kruhy na boku a slunečným kolem na dně. Také tu vykopány hroty železných šípů a kostěná ploténka s dírkou uprostřed. Zdali středověká tato pevnůstka byla hlídkou nebo místem náboženského kultu, nechci rozhodovati. Nedaleko vykopany při sázení stromků bronzy.

2. *O temeni Kotúče* poznamenati dlužno, že na nejzazším a zároveň nejvyšším výběžku jihozápadním, na němž teď trojhranný obelisk s křížem na vrcholu se vypíná, podobné opevnění jako na Jurově kameni s dvojnásobnými valy se nachází, které se zcela případně za zbytek pohanské svatyně pokládá. Několik kroků na sever a dále pak na východ v sedle poněkud sníženém viděti lze zbytky zdí dvou kostelů, jež v 17. věku jesuity zde byly vystavěny, v 18. věku však opět zrušeny

Když r. 1660 základ pro stavení hořejšího kostela se kopal, »nalezeny jsou mezi rumem od tolik věků cihly již všecky rozdrobené, rozličné nádoby i nástroj železný, jako podkova na způsob turecké, dva sekáče, podobné kuchařským sekáčkům, pravídko železné, jakého k vyměřování zedníci užívají, a jiné těm podobné věci,« jak očitý toho svědek, jesuita P. Matěj Tanner vypravuje.*)

Není pochybnosti, že nalezeny tu předměty předhistorické, jaké se na celém téměř temeni porůznu vyskytují. V přehojném množství vykopal jsem památky pravěké zejména ve zmíněném sedle »pod křížem«. V nepatrné hloubce 30—40 *cm* objeveno kromě četných spřerážených kostí, čelistí a jednotlivých zubů vepře, skotu a bravu, koně, jelena a srnce, ohromné množství zbytků nádob hliněných s ozdobami rázu polabského, koraly a přesleny hliněné, kolečka ze střepin provrtaná i plná, brusy a drtidla, závěsky, nožíky, škrabadla a šípky kamenné, roubíky a hladidla kostěná, jakož i různé předměty bronzové (srpíky, náramky jehlice, šípky a j. v.) a železné (udidlo koňské, přasky, srp, jehlice, hroty šípu a kopí). Téhož stáří jest několik tuhou potřených popelnic ze svahu

14. Psí kostelík na Kotúči.

nad bývalým »Psím kostelíkem« s krásnými ornamenty. Rázu mladšího jsou tlusté střepiny tuhové z rovinky »na brdách«, kdežto v náspech obrady »u kříže« vykopány jsou také předměty středověké.

Při stavbě železnice pod Kotúčem objeveny jsou ve štěrku vápencovém mimo jednotlivé kosti nosorožce, soba a koně některé zbytky lid-

*) Tanner, Hora Olivetská, v Niši r. 1704.

ské pochybného stáří, tuhované střepiny popelnic, bronzová jehlice, železné okřídlené hroty k šípům a silně přihrocený, 23 *cm* dlouhý nůž (zbraň).

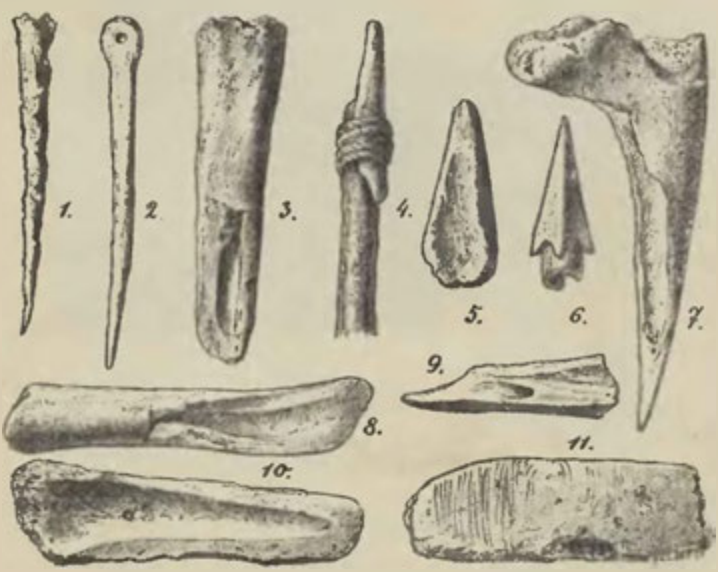
3. *Čertova díra.* Jeskyně tato, o níž zajímavé pověsti jsou v lidu rozšířeny, nalézá se ve strmém svahu jižním, čelícím k Ženklavě. Vezme následkem intensivního lámání vápence v těchto místech k potřebám průmyslovým bohužel v krátké době za své. Hlavní chodba jest 28 *m* dlouhá, u vchodu nyní 5 *m* vysoká a více než dvakrát tak široká. Uprostřed vypíná se 12 *m* vysoký, nahoře uzavřený komín; četné jsou menší dutiny, do skály se táhnoucí. V 17. věku zřízen zde jesuity »Boží hrob«. Středovský píše ve své Sacra historia Moraviae o lidech, opicím podobných, již prý jeskyni tuto druhdy obývali.

Nános jeskynní v Čertově díře byl průměrně 2—3 *m*, na zadním konci 1 *m*, u vchodu až 5 *m* mohutný. V hořejší černé vrstvě alluvialní (30—70 *cm*) ležely mezi úlomky vápence mimo některé novější věci (měděné plásty od vyrábění falešných mincí) četné památky pravěké, z nichž některé zvláště uvésti dlužno.

Z kamene: brousky, mlat, nožíky, škrabadla a střely z pazourku neb rohovce, růžová hlinka.

Z kostí: parohy jelení různě zpracované, jehlice s úškem i bez něho, šídla, hladidla, čtyřhranný hrot na šíp, píšťalky, provrtané psí špičáky.

Z hlíny: střepiny nejméně 90 nádob, nazvíce tuhovaných, 5 přeslenů, kolečka ze střepin.

15. Kostěné výrobky z Čertovy díry u Štramberka.

16 Zbytky hliněných nádob z Čertovy díry u Štramberka.

Z kovů: měděná jehlice s hlavicí ze čtyř spirálek drátěných sestávající, podobná jehlice s pěti závitky, měděná rourka spirálovitá, čtyři trojhranné střely a část spony bronzové, železná spona rázu laténeského.

V diluvialním nánose bylo lze rozeznávati 3—4 vrstvy takto uložené: pod černicí žlutohnědá hlína, pod ní sivá neb červenohnědá s hranatým kamením, hlouběji pak tmavá vrstva s obsahem omletým, pod ní písek na skále. Kromě této poslední chovaly veškery ostatní vrstvy v sobě četné zbytky zvířeny diluvialní, mezi nimiž některé, známy jsouce na Moravě pouze z naleziště tohoto, vzácností vynikají (divoký pes a divoká ovce), kdežto jiné svým počtem veškery podobné nálezy v Rakousku přesahují (drobná zvířena, zejména lumíci a jiní hraboši). Zvířena Čertovy díry skládá se z více než 70 druhů a sice náležejí k ní: 3 druhy netopýrů, rýsek obecný, krtek, rys, kočka divoká, levhart, hyéna jeskynní, vlk, pes divoký (Cyon europaeus Bourguignat), liška obecná, liška po-

lární, medvěd jeskynní, medvěd obecnému podobný (= Ursus arctoideus Cuv. = Ursus priscus Goldfuss), medvěd obecný, rosomák, kuna skalní, tchoř, hranostaj, lasička, svišt, sysel, lumík severní (více než 1500 půlek dolních čelistí), lumík obský (více než 2000 půlek dolních čelistí), hraboš vodní, 6 druhů menších hrabošů (více než 20.000 půlek dolních čelistí), křeček obecný, pištucha, zajíc sněžný, zubr, tur (?), pižmoň (?), kozorožec, ovce divoká (Ovis argaloides N.), kamzík, sob, los, kůň divoký, nosorožec, mamut, orel, sova sněžná, výr, krkavec, kvíčala, tetřev hlušec, tetřívek, kur sněžný, kur rousný — bílý, drop a asi 20 jiných ještě druhů ptačích, rosnička, ropucha, ryby. Vyjmeme-li přečetné zbytky malých zvířátek, zbývá nám něco přes 3000 kostí a zubů větších zvířat, z nichž přináleží asi 42% medvědům, 20% zajíci sněžnému, 19% sobu, 13% lišce obecné a polární, po 1% kamzíku, psu a ovci divoké, po ½% vlku, skotu a koňovi, zbytek ostatním druhům.

Doklady přítomnosti člověka diluvialního ve 2. a 3. vrstvě záležejí ve zbytcích ohnisk, uhlíčkách dřevěných i kostěných, zpřeražených neb na díl rozpoltěných kostech zvířecích (hlavně býložravců), 72 výrobcích kamenných (škrabadla, sekyry, nožíky a střely z křemence, pazourku a jaspisu) a několika nástrojích kostěných (z parohů a kůstek sobích.)

Památky lidské celkem sporé avšak jisté, stářím svým sahají na začátek doby meziledové; největší počet jich zůstavil tu člověk ke konci doby diluvialní.

4. *Šipka.* Jest mnohem větší Čertovy díry a leží na opačné straně, v severním totiž cípu Kotúče. Dokud nebyla mnou prokopána, sestávala pouze z otevřené klenby 9 *m* dlouhé, 6—12 *m* široké a 1·5—2·5 *m* vysoké, za níž se balvany prolomeného stropu kupily. Po odstranění těchto odkryto pokračování hlavní chodby, která se nyní teprv ve vzdálenosti 45 *m* od vchodu 7 *m* vysokým otevřeným komínem zakončuje. Na levé straně odbočuje z propadliny těsná vedlejší chodba »Jezovčí díra«, 15 *m* dlouhá.

Podotknouti dlužno také, že nedaleko hlavního vchodu na pravo se nalézá sbořeniště jiné jeskyně, »Staré Šipky«, dosud neprozkoumané.

V hořejší vrstvě alluvialní a pak mezi troskami spadeného stropu, nikoli však pod nimi, vyskytly se různé zbytky zvířecí, mezi nimi čelisti tří tvarů předhistorických psů, střepiny asi 50 hliněných nádob, shodující se s nálezy na temeni Kotúče a v Čertově díře, a sporé výrobky kamenné neb kovové. Hned u vchodu do jeskyně u pravé stěny skalní nalezen hrnec s bronzovou sekyrkou, pěti soustřednými kruhy a slunečným kolečkem z téhož kovu. Ve skulině u levé stěny na začátku propadliny uschována byla opět sekyrka bronzová s upraveným parohem jelením. V zadní části jeskyně alluvialního nánosu nebylo, tehdejší dno tvořila vrstva travertinová. Vysvítá z toho, že shroucení stropu ve střední části Šipky událo se na konci doby diluvialní neb krátce po tom, od kteréžto doby noha lidská do zadní části až do našeho příchodu nevstoupila.

Diluvialní nános byl v Šipce mohutnější i rozsáhlejší než v Čertově díře. Dosahoval u vchodu hloubky 1·5 *m*, na začátku propadliny 3 *m*, v zadní části 2·5 *m* a skládal se ze 3—8 různě zbarvených vrstev, z nichž tři, z pravidla šedé až černé barvy, chovaly zřejmé stopy lidské přítomnosti v různých obdobích diluvialních, a jedna, žlutozelená, hlavně působením dravých šelem (hyén) povstavši, obsahovala výhradně kosti ohryzené. Na dně jeskyně vyskytoval se zelenavý písek se sporými zbytky medvěda jeskynního.

Zvířena Šipky obsahuje celkem tytéž druhy, které v Čertově díře byly zjištěny; mimo některé ptáky scházel tam však naprosto lumík severní (Myodes lemnus), za to stanoven zde ještě lev jeskynní, bobr, jelen sibiřský (Cervus maral), kanec divoký ze spodnějších vrstev a sajka z vrchní vrstvy diluvialní.

Hojnost kosterných zbytků jednotlivých druhů zvířecích a vzájemný poměr jejich liší se v obou jeskyních podstatně. Kdežto v Čertově díře převládala mikrofauna a větší druhy zvířat mimo medvěda toliko několika zbytky byly zastoupeny, ustupuje tu drobná zvířena, jsouc i jiného rázu, do pozadí, a v popředí stojí přečetné zbytky velkých zvířat, z nichž více než 15.000 přesně jest jednotlivým druhům a tvarům přiděleno. Z těch přináleží asi 80% medvědům, $4^1/_2$% koňovi, 3% zubru a turu, po 2% nosorožci, sobu, jelenu, $1^1/_2$% lvu jeskynnímu, po 1% vlku, mamutu a hyéně, po $^1/_2$% zajíci sněžnému a lišce obecné i polární, kdežto zbývající nepatrná část všecka ostatní zvířata v sobě zahrnuje.

Přítomnost člověka diluvialního zjištěna tu doklady určitějšími a mnohem četnějšími než v Čertově díře. Rozsáhlá ohniska se zbytky popela, uhlíčky dřevěnými a na černo vypálenými kůstkami, dále četné rozštípané kosti zvířecí, jež zřejmě se liší od jiných náhodou rozbitých neb šelmami rozkousaných neb ohryzených zbytků, asi 3000 rozličných výrobků a úlomků kamenných, značících dovednost lidskou, a konečně část lidské kostry, úlomek dolejší čelisti, jsou doklady tak výmluvnými a přesvědčivými, že veškera pochybnost o jsoucnosti člověka diluvialního vůbec a opětné přítomnosti v Šipce naprosto jest vyloučena. Podle tří rozdílných vrstev kulturních rozeznávám trojí pobytí člověka diluvialního v Šipce za rozličných dob a okolností. Nejstarší doba vyznačena jest spodní černou vrstvou kulturní a zvířaty: medvědem jeskynním, lvem jeskynním, levhartem, hyénou jeskynní, jelenem sibiřským, sobem, zubrem a turem, koněm velikého tvaru, kancem divokým, nosorožcem a mamutem. Člověk tehdejší znal již oheň, živil se lovem divokých zvířat, jichž maso (číš a tuk) buď syrové, neb na ohnisku pečené požíval, k domácím pracím, zejména k rozštípání kostí, stahování a vydělávání koží, hrubých nástrojů kamenných, jež nejvíce z místního křemene si zhotovoval, užívaje. Nástrojů kostěných uměle nerobil, spokojuje se s třískami a úlomky nahodilými, z čehož souditi lze, že nedovedl si ještě oděvu hotoviti, používaje v čas potřeby kožešin celých.

17. Diluvialní nástroje kamenné ze spodní vrstvy kulturní v Šipce u Štramberka.

Jakého vzezření byl a jakými fysickými vlastnostmi se od nynějšího člověka lišil, nesnadno říci, ježto se toliko malá část kostry jeho, jmenovaný úlomek dolejší čelisti, zachovala. Velevzácný tento zbytek člověčí nalezen byl dne 26. srpna roku 1880 v malém výklenku levé stěny na začátku Jezovči díry, před jejímž vchodem v Šipce rozsáhlé ohnisko se rozprostíralo. Ležel téměř na dně v neporušené vrstvě popela a uhlí.

Jest to prostřední část sanice s celou řadou řezáků (vnitřní levý nyní schází), špičákem a oběma zuby lícními z pravé strany. Špičák i lícní zuby trčí ještě v čelisti, jsouce toliko neúplně vyvinuty, jak jest pravidlem u dítěte nynějšího mezi 8.—10. rokem při záměně zubů. Vzhledem k tomuto zcela normálnímu vývinu chrupu nutno čelist šipeckou přisouditi dítěti dle našich poměrů asi 9letému. Ježto tomuto přirozenému výkladu

zdánlivě odporují velké rozměry kosti, a ježto čelist jeví jiné ještě zvláštnosti, jakých u čelistí nynějších dětí neb dospělých lidí nebylo dosud pozorováno, pronášeny nejdivnější úsudky o diluvialním člověku, jemuž čelist šipecká přináležela. Dr. Wankel předpokládal v diluvialní době člověka obrovské postavy, Schaaffhausen člověka opičáka; Virchov přisuzoval čelist člověku dospělému, u něhož zuby zakrněly, nemohouce se prořezati; Baume zase člověku normální výšky s obrovským chrupem; Steinthal upíral člověku šipeckému artikulovanou řeč.*)

Přes různé tyto náhledy trvám při svém původním mínění, že čelist šipecká přináleží dítěti, u něhož záměna zubů nastala, a neuznávám, že by cos chorobného na sobě měla. Upříti nelze, že jeví mnohé patrné známky, jimiž se od čelistí nynějších lidí liší, avšak souhlasí v příčině té s čelistmi jinde, zejména ve Francii a Belgii v diluvialních nalezištích podobné fauny i podobných začátků lidské kultury z dobv meziledové objevenými. Neohrabanost celé čelisti a rychlé opotřebení řezáků souvisí dle soudu mého hlavně s drsným životem člověka diluvialního v prvních dobách jeho příchodu do krajin našich Nutno pokládati čelist šipeckou dosud za nejstarší zůstatek lidský ve střední Evropě a v mnohé příčině za unikum; netřeba se proto diviti, že nabyla přes vši nepatrnost pověsti světové.

Druhé, mnohem mladší době přisuzuji v Šipce střední vrstvu kulturní mezi zelenou vrstvou v doupěti hyenním a žlutohnědou hlinovicí. Doba ta jest karakterisována hlavně množstvím zbytků mamuta, nosorožce a koně. Nástroje kamenné, k jichž přitloukání člověk užíval štěpnějšího pazourku, jejž na svých potulkách i z daleka přinášel, jeví vůči oněm ze spodní vrstvy jakýsi pokrok, byvše bedlivěji na okrajích oštipovány a jsouce tvarů rozmanitějších. Patrna jest tu shoda s nálezy předmostskými

Nejmladší jest kulturní vrstva bezprostředně pod krapníkovou korovinou v zadní části Šipky se vyskytnuvší. Význačná zvířata jsou: sob, los, liška polarní, zajíc sněžný, pišťucha a sněhule bahenní. Člověk zanechal tu kolem mohutného popeliště kromě zbytků zvířecích hlavně malé nožíky a hroty z rohovce, pazourku i křišťálu, jež velmi dovedně oštipoval, a broušené výrobky kostěné. Hliněných nádob také ještě neznal.

Jest pravděpodobno, že v dobách tvoření se spodní vrstvy kulturní člověk jeskyni Šipku za stálé obydlí si byl zvolil, načež ho hyéna jeskynní vystřídala. V pozdějších dobách jen zřídka do jeskyně zavítal.

Připomenouti dlužno, že také před vnějším vchodem do Jezevčí díry četné předměty diluvialní z různých dob se vyskytly; pravidelného uložení jako v jeskyni tu nebylo. Před hlavním vchodem jsem nekopal.

Mimo Kotúč objeveny na Štramberku zbytky nosorožce, medvěda a soba také v děrách na Skalkách a u Vaňova kamene. Tamže nalezeny jsou též bronzové jehlice a pazourkové nožíky.

Veškery nálezy štramberské uloženy jsou v mé sbírce v Telči

*) Obraz čelisti lidské ze Šipky račiž si laskavý čtenář vyhledati ve 3. části při městě Štramberku.

Obyvatelstvo:

Dne 31. prosince 1890 bydlelo na Novojicku ve 9012 domech 71.605 obyvatelův, — 33.458 (46·73%) mužského a 38 147 (53·27%) ženského pohlaví. — Z těchto hlásí se 67 760 (94·63%) k víře katolické a jsou spravováni 29 samostatnými farními úřady*) (5 obcí kromě toho přifařeno k farním úřadům mimo okres ležícím), 3104 obyv. (4·33%) jsou evangelíci většinou vyznání augsburského, majíce farní úřady své (aug.) v Hodslavicích a v Suchdole (reformovaní náležejí ku Střítěži), 733 obyv. (1·02%) jsou židé a 8 jest jinověrcův. Průměrně bydlí na 1 km^2 143 obyvatelů. Dle národnosti přiznalo se 30·560 (42·68%) obyvatelů k obcovacímu jazyku českému, 40.496 (56·55%) k německému a 43 k jinému jazyku obcovacímu; u 497 obyvatel (z nichž zajisté valná většina jest národnosti české) obcovací jazyk neuveden.

Kdežto soudní okres Příborský jest převahou český čítaje 69·8% Čechův, jsou v soudním okrese Novojickém Čechové v menšině (42·18%); Fulnecko pak výhradně dnes Němci osazeno jest, vykazujíc jen 117 Čechův. Ze 74 obcí celého okresu politického obývají v 10 obcích jen Čechové, v 12 jen Němci, v ostatních jsou obě národnosti zastoupeny.**)

I.

Obyvatelstvo *české* jest klínem, jejž tvoří německé osady od Nového Jičína na jihovýchod položené: Žilina, Životice a nejdále Ženklava, rozděleno na dvě samostatné skupiny. Severovýchodní z nich, jež čítá 23 obcí, mezi nimiž města Štramberk a Příbor, přidělil c. k. školní rada p. Frant. Bartoš, nejlepší znatel lidu našeho, již k *Lachům*, ačkoliv lid sám nepřisvojuje si názvu tohoto, považuje slovo »*Lach*« spíše za přezdívku; v jihozápadní pak skupině, obsahující farní osady Starý Jičín, Bernatice, Hodslavice, Mořkov a Věřovice se 16 obcemi, mluví různořečím *starojickým*.

Téměř každá vesnice má však své zvláštnosti jak v povaze, tak i v nářečí, což vysvětliti možno tím, že přechod od Valachů k Lachům, jejž živel český tuto tvoří, jako všude jinde na rozhraní i zde pozvolna se děje.

P o v a h o u svou lid náš proti lidu německému velmi se různí. Že kostely bývají českým lidem přeplněny, svědčí o jeho z b o ž n o s t i; že v továrnách k různým pracím dá se upotřebiti, chápaje rychle sebe složitější postup výroby při strojích, jest důkazem jeho d u š e v n í h o n a d á n í; že spokojí se mnohdy s malým výdělkem ba i s nuznou stravou, netouže po lepším bydle, nese s sebou jeho s k r o m n o s ť. Měkká povaha jeho činí jej snadno přístupným cizím vlivům; oproti cizinci však staví se

*) V Mořkově má ještě roku tohoto zřízen býti samostatný farní úřad katolický. Podobně i Větřkovice s Drholcem a Sýkorcem o samostatný farní úřad pracují.

**) Ostatní data statistická nalezají se v tabulce přehledně sestavené.

spíše nevědomým, má však, jak se říká »za ušima«. Tu a tam bohužel kořaleční mor zachvacuje nejen muže, ale i ženy, setíraje s nich krásné vlastnosti, jako pohostinství, dobromyslnosť, důvěřivosť ano i mravnosť. Proti proudu časovému nestaví se příkře, nýbrž rychle chápe se myšlenek nových, jak četné spolky dosvědčují.*)

Muži bývají postavy vysoké, štíhlé, chodu váhavého, kdežto ženy málo kdy nad postavu prostřední vynikajíce, čilostí a bystrostí ducha se vyznamenávají, v nejedné domácnosti nadvlády nad mužem se zmocnivše. Souměrným, příjemným a se usmívajícím obličejem jakož i svižným chodem dívky obyčejně chasníky předčí, v jejichž tváři jakási ospalost se jeví. Světlé vlasy a modré oči téměř všude převládají. Děti obyčejně již záhy bystrého ducha dávají na jevo.

18. Hodslavjanky.

Při svadbách, křtinách i jiných slavnostech rodinných bývá veselo i v nejmenších chaloupkách; prastaré zvyky, různé říkání a písně při těchto příležitostech dosud se zachovaly, jež sebrati bylo by vděčnou úlohou.

Až na zbytky v bývalé farnosti Životické t. j. ve Věřovicích, Mořkově a Hodslavicích vymizel kroj téměř úplně.

*) V 39 českých obcích jest 85 různých spolkův, z nichž nejčetnější jsou: 15 hasičských, 10 čtenářských a besed, 6 spolků vojenských vysloužilcův, 5 odborů Ústřední Matice školské, 3 sokolské jednoty a t. d.

O krojích v těchto osadách napsal ředitel p. Jos. Klvaňa v Časopise vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci z r. 1892 následující:

V Hodslavicích mají ovšem ještě některé zbytky krojové (čepec, rukávce přetvořené, živůtek přetvořený), ale toho starého kroje, v němž ještě poslední sestra Palackého vypodobniti se dala, již tam nenajdeš. Více uchoval Mořkov, nejvíce

19. Věřovjanka v „gromrážce".

však Věřovice. Však i tu dnešní kroj jsou jen zbytky. Původní kroj nosí jen několik starých lidí. Kroj ten mohli bychom nazvati přechodem starého valašského ku starému slezskému kroji, jak vidíme jej dosud v okolí Těšína, ovšem hlavně pokud ženského kroje se týče.

Staré kroje vůbec udržely se dosud hlavně při svatbách a jiných slavnostních okolnostech (křtu, pohřbu, Božím těle atd.); tak i ve Věřovicích nejstarobylejšími byla roucha svatební. Svatební roucho nevěsty skládalo se z tak zv. gromrážky (ve Věřovicích vyslovili by »gromrážkê«). To byla sukně asi do lýtek sahající z červené vlny utkaná (vyšlo prý na ni až tři funty vlny), vrapovaná, dole na dlaň modrým lemováním ozdobená a nahoře k živůtku damaškovému, napředu sešněrovanému přišitá. Živůtek lemovaný a ozdobený zlatými asi 4 cm. širokými portami, úplně podoben je známým nízkým živůtkům těšínským. Ke gromrážce připojila se modrá »kasanka« (zástěra) a rukávce »s taclami« asi po způsobu slováckých, s malým »kráslem«. »Tacle« spadaly přes lokty dolů a byly podvázány dlouhými pentlemi. Jako roucho pro chladnější dny přistupovala krátká »župka« z bílého flanelu. To byl šat pro zdavky. Odpůldne svatební nastupovalo již obecné roucho: leknice stienká (tenká sukně) černá s modrou pantlí jako gromrážka a živůtek byl červený, soukenný s modrým lemováním a ozdobením jako živůtek gromrážky. Župka k tomu byla černomodrá se žlutými knoflíky. Na hlavu dala se bílá »šatka« s červeným a zlatým vyšíváním a přehozen přes ramena bílý »ubrus«. Ostatně se nosily »šátky« na hlavu »krajové« (tištěné), »tkaničkové« s prolamováním, bíle vyšívané, »lipské«, atd. a »rožnovské« tištěné kasanky ze dvou půlek, na »stienké leknice«. V zimě nosily ženské dlouhé kožichy, kolem krku a rukou liščinou, dole teletinou (srstí) ozdobené, barevnými kůžičkami pošité, od boků odstálé. Punčochy nosily se červené. Obuv byla pro léto botky »s ušima«, jazykovitým to přeložením přes šněrování červených pantlí. Botky byly nízké na způsob tak zv. našich pařížských. V zimě nosily se papuče černomodré soukenné se zeleným lemováním; měly též ucho a na něm střapec. Vdané ženy nosí tu dosud na hlavě pod šátkem čepečky škrobené se síťkovaným dýnkem bez krajkoví v předu na čelo spadajícího.

Šat mužský skládal se z nohavic přiléhavých, černomodrých, na lýtkách haklíky upjatých, obyčejně s jediným »puntem« (kapsovitým ošněrovaným bočním otvorem) po »módě Valašské« (na den všední nosily se nohavice z bílé huně), z košile po způsobu valašském u krku uzce vyšité, širokého (na tři dlaně) červeného opasku, červeného »brucleku« (vesty) a černomodré župky se dvěma řadama olověných vypouklých knoflíků. Hlavu kryl vysoký klobouk jako useknutá homole vypadající, vyšperkovaný nad střeškou na dva prsty aksamitovými šňůrami. Těmto kloboukům říkalo se »klobúcké« a vedle nich byly i jiné »uherské«, širokostřeché, nízké. Na nohách nosila se »kopýča«, bílé to huněné krbce v zimě v létě. Ovšem i vysoké boty — kdo si je mohl zaopatřiti — se nosily. Pacholci mívali širokou aksamitku (vydrovku) a na klobúku »tři fábí« (sic!) pera. Ženatí nosili v létě o slavnostech »župici« zelenou do pul stehen sahající, od těla, od pasu začínaje, odstávající. Knoflíky na ní byly olověné, jedny pleskaté, druhé kulovaté, výložek u rukávů červený. Všechno bylo zeleně lemováno. V zimě nosili mužští krátký, někdy i dlouhý (do půl lýtek) kožich.

Celkem byl zde kroj svěčný, byť i ne, vyjma snad »gromrážky«, bohatý.

V jihozápadní části nosí ženy vdané dosud na hlavě pod šátkem něžně vyšívané čepce čtverhranné, jež i selky německé nosí. O kroji při zmíněných osadách v místopise více jest podáno.

Ač nářečí Lachův od různořečí starojického valně se liší, přec něco mají společného, ku př. slabiky *ne, de, te,* měkčí se v *ně, dě, tě* (mimo Příbor, Starý Jičín a částečně i Mořkov), jako n*e*set*ě* (nesete) ved*ět*ě (vedete); nepřehlasují *a*, říkajíce, č*a*pka, těl*a*cí (telecí) n*a*jlepší a j.; nebo vsouvají různé samohlásky jako kr*e*t (krt) spraved*e*lnosť, v*y*lk (vlk) p*y*lny (plný) a t. d.

Charakteristické u Lachův jest, že dávají přízvuk na předposlední slabiku, pak že krátí téměř všechny dlouhé slabiky, sem tam nepatřičně zase dloužíce ku př. »Přij*á*li ho i s rodič*á*mi a *u*n (on) za to včilkaj (nyní) klnuł«

Malou ukázku podal p. Fr. Bartoš v Osvětě z r. 1885 takto: »Vy štrykujete už patu?« divila se Valaška Lašce. Ta však odvětila: »O ni, děprem (teprv) druhu.« Neboť pata jest Lachům nerozlišujícím kvantity, tolik co pátá (punčocha); patě však Laši říkají pjata.

Nejvíce, dle spisovného jazyka mluví se ve farnosti starojické; nejnápadněji tu vyniká lokál ukončený na »*ech*« ve všech rodech ku př: o voják*ech*, o sestr*ech*, na ruk*ech* (t. j. »ruky« nikoliv »ruce«) a j. Mnohdy zase dvě sousedící obce mají v nářečí tak nepatrné odchylky, že sotva kdo promluví, uhodnouti lze z které vesnice pochází.

Příklad, také z »Osvěty« vyňatý: »Hodslavjané na kop*e*čku lejú vodu do hrn*e*čku.« Vyslovujeť se v rodišti Palackého »e« v obou těchto slovech zdlouha, kdežto sousedé mají hrnеček a kop*e*ček. Mimo to v Hodslavicích »obalujú« vyslovujíce *u* za valašské ł: »Sestro mi*u*á, kúpi*u*a sem za dva groše myd*u*a a za dva más*u*a. Hádaj, co sem da*u*a?« »Štyry groše.« »Zhod*u*a si!« Také výhradně jen v Hodslavicích děti — chlapci i děvčata — mluvíce o sobě, užívají třetí osoby rodu středního: »By*uo* sem *h*děsi ve Čtenicách (jméno lesa). Ve Věřovicích a Mořkově v 6. pádě mn. čís. *o* rázně se dlouží: »M*o*že n*a*jvěc (nejvíce) o štyr*ó*ch chłap*o*ch« (mužích) to řekn*u*ť — (čn*u*ť = čísti).«

Kromě toho v Mořkově každé slovo na konci věty vyznívá zvláštním pazvukem: »Hanoъ!« »mliekoъ« a j. Jsa volán Mořkovjan se ozve hlaholem »hoъ«.

V Bernaticích zhusta slyšíš »*o*« nepřehlaseno: moj*o* vajc*o*, tvoj*o* oj*o*, naše pol*o*.*)

II.

Němci na Moravsko-Kravařsku, obývajíce z většiny úrodnou a lučnatou krajinu, jsou celkem statné postavy.

Věnujíce polnímu hospodářství a chovu dobytka náležitou péči, bývají na venkově tu i tam dosti zámožní, což dosvědčují hojné jednopatrové selské grunty (se zvláštními výměnky) v Kunvaldě, Suchdole, Jesenici, Hukovicích, Kujavách a jinde.

Usadivše se namnoze i v osadách druhdy českých, svým staletým stykem a pokrevními svazky s okolními Čechy přijali od těchto některé

*) Laskavého čtenáře, jenž by o nářečí více se zajímal, odkazujeme na dílo: »Dialektologie moravská«, od c. k. školního rady Frant. Bartoše.

zvyky, obyčeje a výrazy, kdežto naopak všelicos ze života německého lidu též u Čechův se ujalo.

V Jesenici na př. děti na jaře smrť (Moranu) vynášejí, čemuž říkají »das Todtaustreiben«.

Jinoši v osadách poblíže Fulneka (v Gerlichově, Stachovicích, Životicích, ba i v Kujavách a Bartošovicích) v neděli Velikonoční pole objíždívají (»das Saatreiten«).

Tu i tam (v Žilině, Životicích u Nov. Jičína, Bartošovicích, Sedlnici, Mošnově a jinde) mládenci v noci před 1 květnem své vyvolené »máj« stavívají (»das Maistecken«).

V předvečer sv. Jana Křtitele plápolají na výšinách českých i německých osad Svatojanské ohně (»das Johannisfeuer«) nebo také »die Sonnewendfeier« (oslava slunobratu).

V osadách u Nov. Jičína večer před svatbou ženy a dítky vozívají nevěstiny peřiny po dědině (»das Bettfahren«).

Za to v českých osadách na Novojicku pomlázku »šmikrust« (z něm »Schmeckostern«) nazývají.

Jsouce na svou národnosť nemálo hrdi, Němci nosí se po městsku, případně po poloměstsku.

Národní jejich kroj už zanikl. Mužové nosívali, jak nám vypravováno, žluté koženky po kolena, bílé nebo modré punčochy, černé nízké střevíce s přeskami, červenou vestu, krátký modrý kabát (špenzr) a černý plstěný klobouk (v zimě vysokou beranici).

Ženské mívaly modré nebo zelené sukně, pestré zástěry, modré nebo zelené kazajky s velikými rukávci a většinou bílé šátky na hlavě. Vdané ženy zdobívaly svou hlavu bílým vysokým čepcem.

Dle prof. Meinerta († 1858) nářečí našich německých sousedů podobajíc se celkem dialektu slezských Němců vyznamenává se hlavně tím, že obsahuje také zbytky řeči kmenů franského a starosaského, čímž se i vysvětluje, odkud Němci k nám přišli

Ku lepšímu porozumění toho nářečí stůj zde následující národní píseň (uveřejněná ve spisku: Dr. Joh. Nep. Enders, Das Kuhländchen, Neutitschein, 1868.):

Grossmutters Warnung (Babiččina výstraha).

»I ho mai feines Liebla
Schun lange nie gesahn,
Ih soh se gestern Obens
Eim Henderthurla stahn:
Sie säht (sagt): ich sull se küssa,
Der Water sull's nie wissa,
Die Gruslla*) word's gewohr,
Doss jemond bei er wohr:
»Mädle, wellste haiern (heiraten),
S' ward dich schun gereuen,

Wenn andre jonga Mädla
Met ihra grüna Kranzla
Ai Da Kratschm**) gihn (gehen);
Musst wie a jonges Waibla
Met a schneeweissa Haibla
Bei der Wiega setzä,
Musst hosse Träpplä***) schwetzä.«

Josef Martinik, Jos. Mňuk a Ant. Ugwitz.

Píseň lidová.

»Vám pěje lid!
Jan Kollar.

Takto hájil nesmrtelný pěvec Slávy Dcery svuj lid před pomluvami nepřejných sousedův, podávaje tím jeden rys povahy našeho národa. A měl pravdu. Nám pěje lid! Ale pěje dosud? Není tomu dávno, co ozýval se zpěv z hájův a luhů našeho kraje, jímaje kouzlem svým každého, kdo sem odjinud zavítal. Dnes tu a tam je tomu jinak. Jak by také nebylo? Kde projíždí železný kůň, — kde ozývá se hvizdot lokomotivy, lomoz vagonů, bouchání kladiv a hřmot strojů —, kde čmoud z komínů se valí po kraji, tam odtud prchá zpěv ptactva, umlká i šumná píseň šohajů a dívek.

Uniká zase do hor a údolí, netknutných dosud od lomozu továrního; tam ještě v plné kráse zvučí píseň našeho lidu.

Věru ztrácíme s krojem jeden rys svůj za rysem. V pravdě, přerozujeme se, ale ne ve svůj prospěch. Bolno u srdce tomu, kdo ještě před 30 lety zastihl zpěvánky v plném jich hlaholu, an dnes pozoruje, jak tichne píseň za písní.

Ztrácejí se také podmínky zpěvu; přástky zanikly, žně srpem nahrazeny kosou, společná práce na panských polích zrušením panské roboty (díky Bohu!) přestala, zvyky svatební se zjednodušují a popanšťují, staré naše národní tance vytlačeny skotačivými polkami a šoupavými valčíky, — vymírají naši staří hudebníci, a j. »Slavíkové odletěli, — Lumírové povymřeli.«

Avšak ještě nám mnoho zbylo, a z toho zbytku souditi lze na bohatosť našich písní. Byli pěvkyně a pěvci, kteří zpívati uměli na sta písní. Jak rád vzpomínám z let sedmdesátých k. př. na »strýce Mikuška a tětku Pastuščenu« z Kopřivnice, nevyčerpatelné to studnice skvostných písní lidových.

Štěstí ještě, že skvosty ty neupadly v zapomenutí a nejsou na dobro ztraceny. Zachytil jich z našeho kraje na 150 Sušil a vydal je

---

*) Grussla = Grossmutter.
**) Kratschem = Kretscham = krčma.
***) Trärplä = Träpfchen.

ve velké sbírce »Moravské národní písně«, nejvíce od Příbora (75), z Kopřivnice (14), ze Studénky (6), z Rybí (5), ze Starého Jičína (3), z Petřvaldu, Skotnice, Větřkovic, Lichnova a j. Bartoš vydal 96 písní z Kopřivnice ve sbírce »Národní písně Moravské«, které mu ze svých sbírek propůjčil pisatel řádku těchto. Také německé lidové písně Kravařska našly svého sběratele. Vydalť je Meinert r. 1817 pod názvem »Fylgje«.

I.

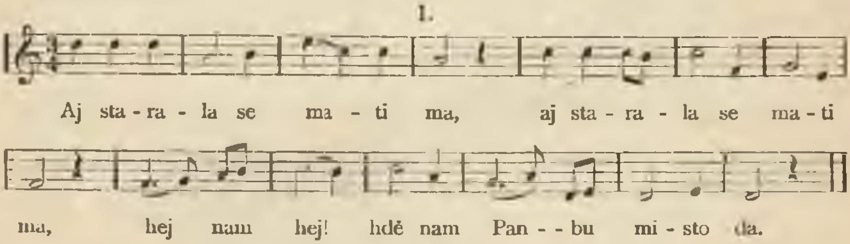
Není místa ani třeba, bych psal o povaze a vzniku lidových písní; psaliť o tom obšírně Bartoš a Janáček v předmluvě k »Národním písním Moravským«, a Al. Hlavinka ve »Vlasti« r. 1897. Mně přísluší rozhovořiti se toliko o karakteristice písní našeho kraje.

Jako na Moravě vubec i písně Kravařska jsou různorodé květy na domácí půdě vyrostlé neb od jinud přesazené, starší i mladší. O tom, zdaž píseň je domácí, nerozhoduje ani, že se u nás zpívá, ani že ji sběratel u nás slyšel a pro nás ve sbírce určil. Pějí se u nás písně i v jiných krajích po Moravě známé a naopak. Vedle písní čistě moravských zpívá se také mnoho písní českých, jichž lze na první poslechnutí od moravských rozpoznati průhledným útvarem hudebním.

Naše píseň lidová je svérázná, příbuzná písním valašským. Převahu má stránka hudební, a dle té také určujeme její stáří.

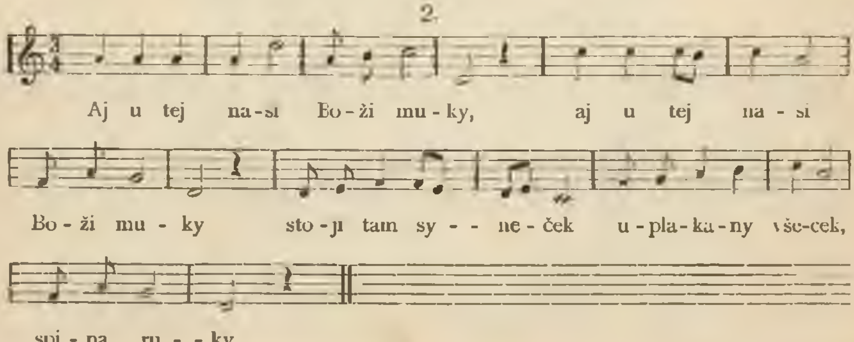
Nejstarší naše písně neznají tonin tvrdých a měkkých, dle nichž rozlišují se písně novější. Jest to jediná souvislá myšlenka hudební každým tonem překvapující, kterou si stěží po prvém poslechnutí zapamatujeme, ku př.:

1.

Anebo:

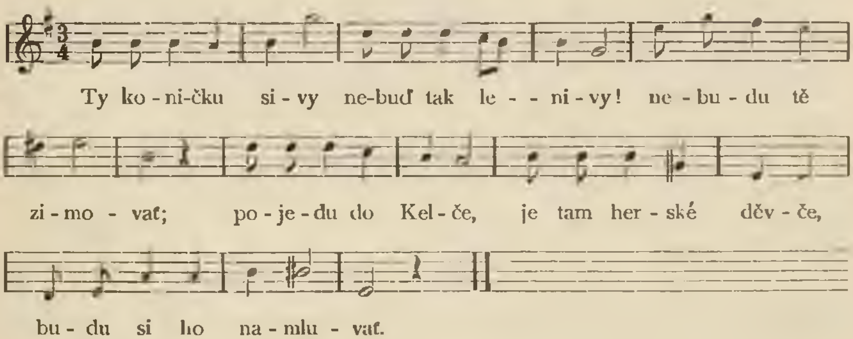
2.

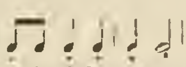

Patrno, že tu neovládne ani dur ani moll. Je to tonina dorická. Jsme posud zvyklí takové toniny označovati toninami řeckými, ač je jisto, že slovanští předkové skládali písně samostatně podle vlastní osnovy, nevypůjčujíce sobě od nikoho a neřídíce se nikým, leč svým vlastním nadáním a svou vlastní školou. A také toniny řecké na všechny písně moravské (ať nedím slovanské) nestačí. Vzpomenouti třeba toliko na písně chromatické (Bartoš II. 41.), jež jsou, jak praví Janáček, »chloubou a ozdobou, výkvětem a typem národního zpěvu na Moravě.« Poznáme hned, oč bohatěji vyvinuje se tu modulace melodická nad toniny řecké. S hudební stránky těmito písněmi vane zvláštní duch, ráz našich — slovanských tonin, jichž existenci znalci tuší, ale posud nestanovili.

Mladší písně jsou thematické. Thema (hudební myšlenka) je rhytmická, několikráte se opakuje, stále se pozměňujíc. Pěkný příklad takových písní je následující:

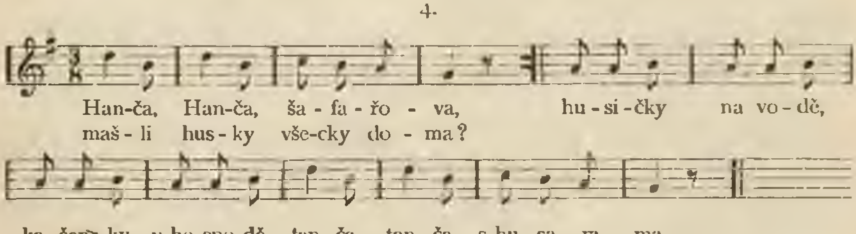
3.

Rhytmické théma lže po celou píseň stopovati; théma samo je kratičké, ale jaká se tu jeví bohatosť melodická! Zde již vládnou toniny dur a moll. Těchto písní je u nás nejvíce.

Naše nejmladší — ale také nejslabší je píseň trojdilná; třetí díl je opakovaný první, jak z následujícího příkladu vysvítá:

4.

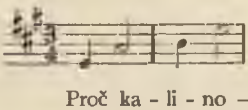

Sem náležejí také písně české do našeho kraje přišlé, které se teď nejraději zpívají a naše starobylé písně zatlačují na velikou škodu svéráznosti domácí.

O písních jarmarečních na tomto místě zmiňovati se dále netřeba, ač mnohá taková i u nás se ujala.
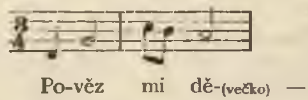
Zajímavo je stopovati ústrojnosť našich melodií.

Začátky starších písní bývají začasto tetrachordické, jako v příkladě 1. a 2., neb:

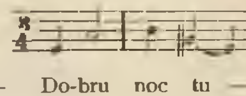
5.

6.

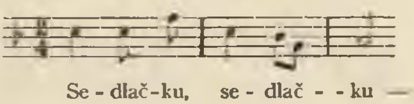

7.

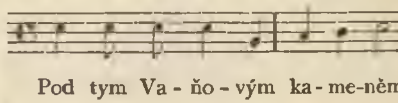

Také mladší začínají rády tetrachordicky:

8.

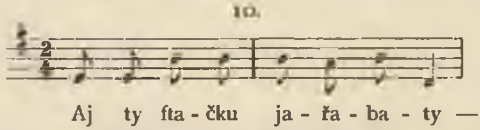

9.

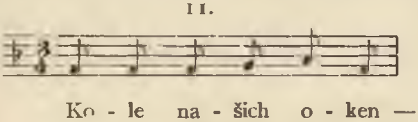

10.

nebo kvintou:

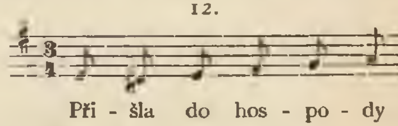

nejčastěji však toninou s postupem sekundovým buď vstupně buď sestupně:

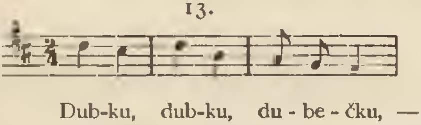
11.

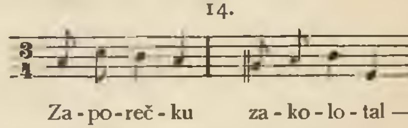

12.

13.

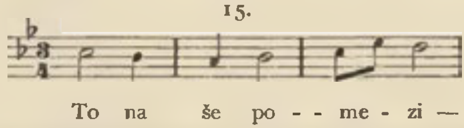

14.

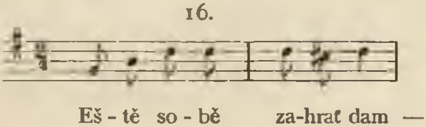

někdy sekundou, která jako harmonická předrážka uvádí do toniky:

15.

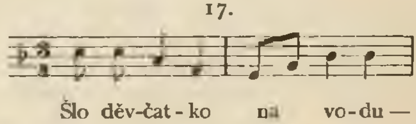

Nejmladší písně začínají rády rozloženým trojzvukem:

16.

17.

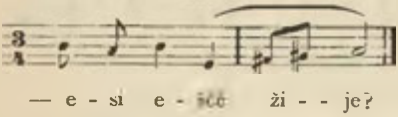

Melodie sama plyne pak — obsahem písně jsouc nesena — podle citové nálady nenuceně, tu klidně, tu vzrušeně, ale nikdy všedně. Čím starší nápěv, tím modulace melodická bohatější.

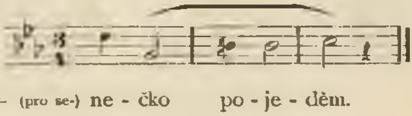
Upozorňuji tu na obvyklý a karakteristický u nás tvar tritonový v př. 1. »hej nam hej« — v př. 2. »uplakany všecek«, jenž má ráz toniny lydické; nebo na př. 3. — »je tam herské děvče« —, kde ton *d* modernímu uchu našemu zní nezvykle, ač s ním v písních moravských často se setkáváme.

Také závěry jsou svérázné a nevšední; jsou buď tetrachordické:

18.

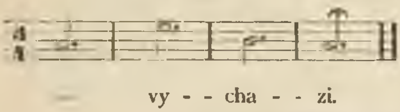

19.

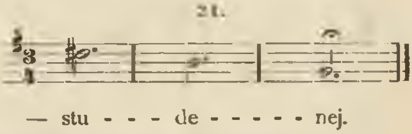

nebo táhlé:

20.

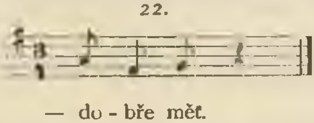

21.

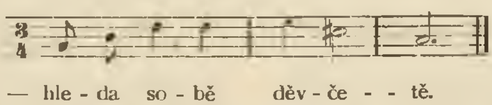

Jaký to rozdíl mezi těmi a závěry platnými písní nejmladších!

22.

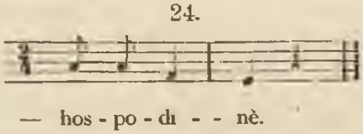

Někdy píseň toniny měkké má závěr tvrdý: (23)

23.

Obyčejně ukončuje píseň závěr tonikou, ale ne vždy, někdy tercí (24):

24.

Ještě třeba zmíniti se o notaci lidových písní. Písně rhytmické lze snadno napsati, ne tak písně starší. I tyto písně vtěsnávají se do kazajky mensurální — taktové, a tu děje se jim křivda taková, jako choralu rozloženému v taktech. Písně takové se deklamují, a kdo by je zpívati chtěl přesně v taktě, setřel by s nich všecko to kouzlo, kterým jímají duši posluchačovu. Vzpomeňme na píseň po celé Moravě rozšířenou »Proč kalino v struze stojíš?« — (č. 5.), nebo: »Aj starala se mati ma« a j. Proto měly by se psáti bez taktu.

II.

Píseň lidová provázela člověka od kolébky až ke hrobu, byla mu stálou a věrnou družkou při všem jeho konání, ve všech jeho radostech

i strastech života. Do ní vléval svůj cit, jí obracel svou zbožnou duši k Bohu, v písni výskal i truchlil, žertoval i zvážněl, vždy nalézal vhodná slova, vždy uměl je přioditi případnou melodií.

Písní uspala matka své robě v kolébce, žertovnou, vážnou, jaké právě byla nálady duševní.

1. Halej, dítě,
kolebu tě,
až ty usneš,
odejdu tě.

Spi, Mařenko, sladko,
kupime ti jabko,
mandle, fiky i ořechy,
by si spala tak potichy.

Sotva dítko povyrostlo, pásává husy, později krávy. Aby nebyla dlouhá chvíle, dávají se kravarky do helekání.

2. *První:*
Hoja hoja, mala něvelka,
jak se ti tu pase,
kravarečko herska!
hoja hoja najnova,
kravarečko Bučkova!
Esi si už posvačila,
Kravarečko herska?

Druhá:
Hoja hoja, mala nevělka,
a ja sem už posvačila,
kravarečko herska!
Hoja atd.

První: dále se doptává:
A esi si už napasla?
Esi si už napojila?
Esi už poženeš domu?

Druhá:
Ja ešče něpoženu,
poženu do haja,
je tam velka trava,
koňum po kolena,
kravam po vymena,
tam se mi kravy napasu;
jak se mi napasu,
poženu domu,
ty poženeš hore,
ja poženu dolu,
je tam studenečka,
tam se Hanka umyje,
aby byla bila,
Panu Bohu mila;
nětak Panu Bohu,
někomu jinemu,
jinemu, jinemu,
temu Pepkovi Bučkovemu,
helanko, hoja, hoja!

První:
A ja nechcu teho,
daj mi ty ineho!

Druhá:
Kereho, kereho,
třeba teho Frantu Klosoveho,
helanko, hoja, hoja!
a t. d.

O vánocích chodí děti po koledě. I tu bez písní se neobejdou. Naše děti znají množství koled, z nichž vybírám:

3. Z jedne strany hajka
zelena se chvojka,
přišli tam dva pastuškove,
jedli kašu z hrnka.

Přiletěl k nim anděl,
hned jim rozpověděl,
že se Kristus Pán narodil,
aby každý věděl.

My smy chlapci mali,
rádi bysmy brali
koledičku na ručičku,
kdyby stě nam dali.

A jak nam nědatě,
tak se spodivatě:
všecky hrnce vam potlučem,
co v polici matě.

Na Příborsku ještě do nedávna vynášela mládež na smrtnou neděli »Mařenu« ven z osady, při tom zpívajíc:

4. Nesemy Mařenu
v oleji smaženu,
u vrchu červenu,
u spodu zelenu,
pěknu, probělenu.

Nesem bábu v koši,
smrť nas o ňu prosi.
Už Mařena leži
a zubama škeři.
Helo, helo, helo, helo!

Léta mladosti jako voda uplynou a mladík zatouží po dívce srdce svého. —

5. Ztratila se kravarečka v lese,
a hdo ji tam večeřu poněse?
Už sem přešel všecky hory a les,
ešče sem tam kravarky něnalez.
Našel jsem ju v lese u studenky,
ona prala bile košulenky.
Pro keho to, ma děvečko, pereš?
peru ja to, muj synečku,
že si ty mě vezmeš.

Jak delikátně opisuje píseň, by byli spolem sami:

6. Stoji pod okny,
je cely mokry
jako myš;
pusť mě, děvečko,
do sve světničky,
esi smiš!

A ja by tebe,
švarny synečku,
pustila,
edem že němam
odrobinečka
světidla.

Nepotřebujem,
moja najmilejši,
světidla,
měsiček svitu
tvyma modryma
očima.

Zajisté překvapuje nás národní hrdosť starojických a rybských dívenek:

7. Vila věnec livendovy
fojtovemu Janičkovi.
Něvila ho z ledačeho,
z rozmarynu zeleného.
Uvila ho třema řady,
třema řady pro krajany.

Přijel — tě k ni z Uher Němec;
daj, děvečko, daj ten věnec.
Ež by ja ho Němcu dala,
radši by ho porubala.
Porubala, posekala,
vranym koňum podestlala.

Vypoví-li milá milému, stěžuje si:

8. Zaporečku zakolatal,
pěkně prosil až zaplakal;
zkameňale srce měla,
dyž mu otevřiť něchcela.

Ty listečku polejovy,
pro tebe mě hlava boli,
hlava boli, poboliva,
srce túži, až omdliva.

Dívka opuštěná dává tesklivým citum svým výraz takto:

9. Zpíval ptaček na kadlatce,
žalovala cera matce:
Ach, mamko, mamko, mamko mila!
už mi syneček vypovida!

Vypovida, vypověděl,
včera večer s jinšu seděl;
ach seděl, dyž ho přinutili,
by me srdečko zarmutili.

Námluvy švarného hocha přijímá dívka ráda, ne tak vdovcovy:

10. Aj, mamko, mamko mila,
zla novina letí;
vdovec idě namluvať,
ma hromadu děti.

A ty vdovcovy fusy
radovaly by se,
a moje černé oči
naplakaly by se.

A ta vdovcova brada
jako režna sečka,
ta by mi poškrabala
moje mlade lička.

A nezachovali li se milenci, což jim je úzko u srdce!

11. Chodi děvčatko po dvoře,
plače a nařiče sobě:
dva ptačkove ho těšili:
Neplač, děvča, jedě mily!

Mily jechal, až přijechal,
zeslez s koně a zaplakal;
jak ho mila uviděla,
padla na zem a omdlela.

Neplač, nenařikaj sobě!
Mi je horši nežli tobě;
mi je horši s mym věnečkem,
nežli tobě s dițatečkem.

Konečně vše dobře skončilo, o svatbě kněz jim »štolou ruce svázal« a blaženým snoubencům družičky a družbové litujíce je, že svobodu svou zadali, zapějí:

12. Dubku, dubku, dubečku!
škoda je tě, synečku,
že si se už oženil,
svoju krasu proměnil.

Lipko, lipko, lipečko,
škoda je tě, děvečko,
že si se už vydala,
svoju krasu zadala.

Ale ženich si to druhý den pochvaluje:

13. Včeraj's byla tatičkova,
a dneskaj už si ženka moja.
Včeraj's měla z ruži věnec,
a dněskaj už maš bily čepec.
Cos, ma mila udělala,
dys při oltaři před Božskou tvaři
přisahala.
Nechtěla jsem, musela sem
před oltař kleknuť, ručičky sepnut,
plakala sem.

Však ve své radosti nezapomínají na dobré rodiče; loučíce se s nimi děkují:

14. A Panbu Vam zaplať,
muj tatičku stary,
co stě mě chovali,
dyž sem ja byl maly.

A Panbu Vam zaplať,
ma matičko stara,
co stě mě chovali,
dyž sem byla mala.

Po líbánkách nastanou mladé žínce brzo starosti s mužem, by si ho udržela doma; není divu, sáhne-li někdy také i k takovým drastickým prostředkům:

15. Za tu našu stodolenku
rostě kminek,
uvazala žena muža
na řeminek.

Ale mužíček pohrozí oplatou:

16. V maštali koniček,
na stěně hřebiček,
na něm tatareček visi,
vydržiš ty, ma ženičko, kdysi.

K laškování a škádlení však není ani kdy; těžce doléhá selská robota na oba tak, že není divu postěžují li si:

17. Sedlačku, sedlačku,
co ty musiš vystat!
Ve dně jeděš na robotu,
večer sečku chystat!

Na robotu nějedu,
ani němam reštu,
ani mě pan purkrabi
něda do areštu.

Ale byla by bývala ta robota nesnesitelná, kdyby je byla nesílila důvěra v Boha a vědomí, že tu nebudou věčně:

18. Byli naši, byli,
světa nepřebyli;
a my take budem,
světa nepřebudem.

Panbu naš, Panbu naš,
a my jeho děti,
buděm-li ho milovat,
buděm jeho všeci.

Konečně dolehne na ně tesknota o poslední věci člověka, — starosť o místo k spánku poslednímu:

19. Aj, starala se mati ma,
kudě nam Panbu misto da.
Něstarajtě se matičko,
da nam Panbu mistečko.
Aj, při tym našim kostele
je mistečko vesele.
A jak mi budu zvony hrat,
až ja budu tvrdo spat.
Aby mi hraly sto hodin,
ja se už něobudim.

Vojna byla postrachem dívky; co tu stesků, když jí milého odvedli. Ale vojáček také dobře věděl, že mu milá z ní pomoci může:

20. Ty Ukvalský zamečku
do kola klenuty,
aj sedi tam syneček
v železach zakuty.

Ty Haničko Raškova
něněch mě utratit,
maš ty v truhle tolary,
možeš mě vyplatit.

Maš ty v truhle tolary,
a střibrne groše,
možeš mě ty vyplatit
z tej vojny po troše.

Málo kdo rád na vojnu, však když domu z vojny se vrátil, nebyl mu nikdo roven.

21. Dyž přijdě vojak k muzice,
stoji sobě jako svice
a sedlak něborak
stoji v kutku jak žebrak.

Komu nekvetlo potěšení doma, hledal je v hospodě. Pak není divu, pochvaloval li si tam, ba staral se, kdo po něm píť bude.

22. Pivečko v masku
mam na tě sazku,
ono se do mě suka,
jak po provazku.

23. Jak ja umřu, nebudu žiť;
kdo tě budě, roztomila gořalko, piť?

A co chudák žena vystála, než z hospody mužíčka domů dostala.

24. Poď, mužičku, poď domu,
aj už je čas k obědu.
Měj si oběd, neměj si
edem poď a zavdej si.
Ja dyž v hospodě sedim,
doma chleba přispořim

Z veselé povahy našeho lidu rodily se ovšem i písně žertovné i satirické. Také o nápady parodistické nebyla nouze. K takovým řadí se i popěvky. Popěvky jsou jako perly na šňůrce k nápěvu říznému, a rodí se z dobré nálady pěvců samorostle. Pěkným příkladem jsou tyto:

25. Vy sedlaci čerta dbatě,
matě role, neoratě;
ja mam edem kopaninku,
seju do ni rozmarynku.

Rozmarynka pěkně schazi,
ma mila mě vyprovazi;
vyprovazi mě zdaleka,
to je holka černooka.

Dyby ja byl selskym synem,
napajal by holky vinem;
ale že sem z chalupečky,
dam im edem gořalečky.

Dyby něbylo svitalo
bylo by mi děvče dalo
rozmarynu zeleného
do šatečka červeneho.

Dyby něbyl pastyř trubil,
byl by si děvča namluvil;
a jak začal pastyř trubiť,
přestalo mi děvča mluviť.

Dyby ja měl, co ma tata,
něhleděl by na děvčata.
Naš tata ma našu mamu,
ja už takej nědostanu.

Dyby ja měl ženu Kaču,
vozil by ju na tragaču;
ale že mam ženu Zusku,
vozim ja ju na pulvuzku,

26. Ti Štramberšti hornibrani,
su nad bilu huru pani.
Dilkami nas podělili,
jedni smy se ošidili
A ja mam z nich ten najlepši,
mam kameni bai ščerči.
Vrtel ovsa naň vyseju,
ledva ho měrku dostanu.

A slamy mam dosti hojně,
štyry otipečky skrovne,
Muj dilek je oslaveny,
až se běla od kameni.
Muj dilek je oslaveny,
na něm lantšturm postaveny.

27. Lude se staraju
o moju chudobu,
a ja se něstaram,
chvala Panu Bohu!

Jak je mi, tak je mi,
sak mi dobře něni;
dyž mi už odešlo
moje potěšeni.

Parodie na ni:

Lude se staraju
o moju chudobu,
a ja mam na hure
pul štvrtiny bobu

Pul štvrtiny bobu
a deset kobzoli,
ešče mě při sklence
hlavěnka něboli.

Jako na Moravě vůbec i v Kravařsku píseň lyrická převládá; poezie epická zastoupena skrovně. Však i v tom nezůstává náš kraj pozadu za ostatními. Z balad vyjímám:

28. Na tych Raškových dolach
pěkny plamenek hora,
a při tym plamenku
je dvanast zbojniku.

Pověz, zbojniku, pověz,
kolik's uz zabil ovec?
Edem stopadesát —
vcil mě budu věšať.

29. Aj u tej naši Boži muky
stoji tam syneček
uplakany všecek,
spina ruky.

Aj nědstarej se, synku mily,
ešče je tatiček,
sivy holubeček,
tobě živy.

Aj přišla k němu jeho mila,
slovecko k němu
jako k milemu
promluvila.

Ach! Kerak se mam něstarati,
dyž mi už hnije,
dyž mi už hnije
moja mati!

30. Letěl sokol nad same oblaky,
měl perečka nade všecky ptaky,
nade všecko stvořeni.

Jak přiletěl, sednul k okynečku
a zaklupal na svu galanečku,
spiš-li mila, či čuješ?

A jest s nim pěkně rozmluvala,
a sokola po řeči poznala,
tak ho jest přivitala.

Vitaj, vitaj, sokoličku mily,
opovidaj zle — dobre noviny,
co se ve světě děje.

Zle nedobře, ma mila děvečko,
zraněne je me smutne srdečko,
na věky se nezhoji.

Pěkná balada je »Kral na vojnu zavolal«, a jinde po Moravě známá »Sestra travička«. Obě u nás se zpívaly.

Z legend uvádím jen:

Byltě jeden člověk,
bylo mu jakolvěk.
Potkala ho smrti
na velkej silnici.

Mam s tebou mluviti
maš ty se mnu jiti. atd.

Nebo:

O tom svatym Valentině
pěkna slova o něm slyně. atd.

Nebo:

Svaty Juři po horach chodival,
po cestach jezdival. atd.

(Viz u Sušila více.)

III.

Píseň lidová vytryskla z nejvniternějšího citu, z pohnutého stavu, ať radostného neb žalného. V ní obráží se povaha lidu. Z ní souditi lze na mysl zbožnou, bezstarostnou, veselou, laškovnou, naivní i satirickou. Zpěv byl našemu lidu vlastním a tak obvyklým, že není stavu nebo zaměstnání, ku kterému by se nebyla přimknula píseň. A že v době dřívější člověk neustále s přírodou se stýkal, je přirozeno, že náměty a obrazy ku své básnické tvorbě z přírody brával.

Přední ovšem pozornosti těšily se dívčiny černé nebo modré oči a líčka růžová, nevyhnutelný atribut milostných písní. Však také koníček vraný nebo sivý, holuběnka sivá (ptáček jařabatý), vlaštověnka švitera, slavíček, husička divoká nebo huska bílá, zezulenka i sokol těšili se oblibě našich pěvců — básníků. Z rostlinstva byl na snadě z růže květ, kalina tak skvěle opěvaná, stromeček březový, kmínek, žalud a dubek — syneček, lipka — děvečka. Také neživá příroda: hory a černý les, hájek borový, políčko neorané, voděnka studená, černé mraky, dešť, ba i boží muka, kostelíček, lavečka, kámen mlýnský daly podnět k písni ve vznětlivé duši pěvce nebo švarné pěvkyně.

Jak vysoce ceníme básnickou část většiny našich lidových písní, přece hudební jejich cena mnohem výše stojí. Mnohé jsou pravé perly, hodny, by se jimi zabývali naši slovanští skladatelé. Proto velice bylo by želeti, kdyby zanikly tyto skvosty samorostlé národní poezie.

Leop. Vícha.

Průmysl a obchod.

Jednak na hojnosti přírodnin se zakládaje, jednak důvtipem a pracovitostí lidu jsa podporován, rozvinul se průmysl a čilý obchod nejen ve městech, ale i po venkově. Jurský vápenec na Kotouči u Štramberka, hojnosť dříví v Karpatech, plodiny hospodářské i dobytek, bezprostřední blízkosť uhelné pánve ostravské a dostatek vody, vše to dalo základ ku mohutným závodům průmyslovým, jež zase obchod podporují.

Jako všude jinde i zde velký kapitál mnohé odvětví průmyslu z rukou malého živnostnictva vyrval, zničiv blahobyt četných rodin a soustřediv bohatství v jedněch rukou. V průmyslových místech těch vyvinul se docela nový život; továrny nejen daly nový ráz městu nebo obci, ba celé krajině, nýbrž i vliv jejich v obyvatelstvo hluboké zapustil kořeny. S penězi přišla i cizota, neboť do míst takových z různých končin různí živlové se přistěhovali, přinášejíce sebou jiný mrav, jiné názory a zvyky, ano i jazykem jiným mluvíce. Tu většinou prostota, jednoduchosť a skromnosť lidu původního valnou vzaly ujmu přimíšením přistěhovalých dělníků, kteří sice mnoho peněz vydělávají, avšak na budoucnosť zřídka pamatují. Dokud ku př. soukenníctví provozováno po živnostensku, vévodil Příbor celému kraji, dosáhnuv toho, že kromě 4 výročních trhův obyčejných ještě 4 výroční trhy na vlnu zvláštním privilejem mu povoleny byly.*) Když však jediná továrna soutěží (konkurencí) na 300 mistrům soukennickým výdělek ztenčila, tu průmysl soukennický výhradně na továrny se omezil a tím klesl střední stav obyvatelstva v Příboře; jen výstavnosť domů na náměstí dosud vydává svědectví o bývalém blahobytu velkoměšťanů.

Středem továrního života i obchodu jest Nový Jičín a obce sousední, kdež přes 70 parních strojův a různých motorů denně práci dělnictva podporuje. Kromě 11 továren na sukna a zboží vlněné vyniká svou rozsáhlostí c. k. továrna na tabák (zaměstnávající asi 1500 dělnic), pak světoznámá továrna bratří Hücklův na klobouky. Dále jest tu továrna na hospodářské stroje, stolařské a zámečnické závody, knihtiskárny, barvírny a jiné. Průmysl punčochářský zase kolem Příbora se rozvinul; v Příboře samém a v sousedním Klokočově jsou 3 rozsáhlé továrny na pletení punčoch, které nejen v místnostech továrních mnoho dělnic zaměstnávají, nýbrž i stroje pletací po celém okolí rozpůjčené mají, dávajíce lidu práci mimo továrnu. Továrna kloboučnická a soukennická řadu továren v Příboře doplňuje.

Daleko za Novým Jičínem zůstal v rozvoji průmyslovém Fulnek; jsou tu jen dvě továrny na zboží soukenné, továrna na hedvábné tkanice a škrobárna. Akciovou továrnu na vagony a vozy v Kopřivnici (zaměstnává kolem 1200 dělníkův), pak továrnu na nábytek z prohýbaného

*) Z těchto vyvinuly se časem, kdy Příbor střediskem vlněného průmyslu býti přestal, obyčejné trhy výroční, tak že jest Příbor jediné mesto na Moravě, jež má 8 výročních trhův.

dřeva v Drholci čítati dlužno mezi největší závody průmyslové na venkově.

Bratří Gutmannové odkoupivše od panství novojického jižní svah Kotouče, otevřeli zde rozsáhlé lomy vápencové, odkudž na 100 vagonů vápence denně odvážejí (asi $^2/_3$ všeho spotřebují železářské závody ve Vítkovicích). Kromě toho 6 vápenek (okrouhlých pecí) kol nádraží Štramberského rozložených, zásobuje vápnem daleké okolí.

20. Průřez vrstvami lomu Rudolfova v Janovicích.

Průmysl kamenický podporují lomy na kvádrový pískovec v Janovicích a v Petříkovicích, jenž ani mrazem ani jiným vlivem povětrnosti se neruší, a tím dobré pověsti po dalekém okolí se těší.

O bohatství přírodnin zdejšího kraje se opírajíce, založeny jsou i parní cihelny v Kuřivaldě a Žilině, pak české továrny na kamna v Klokočově (Frant. Neusser) a v Kopřivnici (Adolf Raška), které výtečné výrobky své daleko široko rozesílají.

21. Větrník na St. Jičíně.

Průmysl **hospodářský** zastoupen jest nejvíce pivovarnictvím; dosud pracují pivovary: v Nov. Jičíně, v Žilině, v Příboře (měšťanský), v Petřvaldě, ve Fulneku, Loučce a v Kunvaldě. Jediný lihovar jest v Šenově; panské palírny zanikly. Parní mlýny v Jesenici, v Žilině a v Nov. Jičíně, pak četné vodní jakož i povětrné mlýny pracují nejen pro obchodníky a pekaře, kteří jak ve městech tak na venkově se usazují, nýbrž i pro rolnictvo. Povětrné mlýny častěji dřevěné, řídce jen z tvrdého staviva zbudované, jsou dosti hojné, pro ráz kraje charakteristické; v nich zvláště chudší lid obilí své semílá, dávaje přednosť choré (černé), ale výživné mouce před bílou u obchodníků kupovanou.

Parní pila v Mořkově jakož i četné vodní pily při mlýnech založené a v době jarní nadbytečnou vodou hnané dodávají prkna nejen pro spotřebu v okrese, nýbrž i širšímu okolí.

Různí živnostníci, jichž počet při jednotlivých obcích uveden jest, provozují i hojně po vesnicích svá řemesla, pracujíce jen ponejvíce pro domácí potřebu.

Každý z nich jsa obyčejně majetníkem domku, obdělává si buď svůj nebo najatý kousek pozemku, chová hovězí a vepřový dobytek, spokojen jsa prací, kterou mu lidé do domu přinesou.

Všude po vesnicích usazují se obuvníci, krejčí a kováři; tu i tam stolaři a koláři. Jiní opětně jen ve městech sídlí, jako nožíři, řemenáři, provazníci, štětkaři, malíři, soustružníci, klempíři, perníkáři, hrnčíři a jiní, vykládajíce své výrobky o týdenních trzích nebo výroční trhy v okolních městech navštěvujíce, aby své výrobky zpeněžili. Zedníci a tesaři z Butovic i okolí chodí na práci v letě do Uher.

Jako zvláštnosť poznamenati dlužno domácí průmysl **papučářský** v Příboře (pletené papuče), pak **kašařství** v Hostašovicích, jež popsal v »Českém Lidu« v roč. III. učitel na měšťanské škole v Boskovicích Karel Červinka, dle jehož popisu následující stať upravena jest:

Výroba »pohanské kaše« z pohanky (Polygonum fagopyrum L.) jest, vlastně bylo kdysi hlavním zdrojem výživy lidu v Hostašovicích, vzavši původ koncem minulého století. Pohanka spracuje se na jednoduchém mlýnci kašovém, jenž postaven jsa v místnosti k chalupě přistavené, asi 6 *m* dlouhé a 3 *m* široké, také »mlýnec« zvané, umístěn jest uvnitř »šráku«, kterému jest podstavcem. Zadní dva sloupy, šráku jsou vyšší předních; na zadní nejvyšší příčce připevněn jest »rám«, v kterém zapuštěn je koš, do něhož se pohanka zasypá. Na přední straně koše je »zástrčka«, kterou se řídí, kolik pohanky se má z koše »pustiť« nebo »ujať«.

Pod košem jest »**lub**«, dřevěný to buben, jenž má uvnitř dva kameny — horní »běhoun« a pod ním spodek. Z lubu jde »**pytel**«, dřevěný to kanálek, který má na spodní straně místo desky »sito«, jímž vysévá se »múčka« z rozdrcené pohanky a padá do truhlíku pod pytlem.

Pod kameny je na dřevěném válci palcové kolo. Palce zasahují do »cevy«, rýhovaného toválečku, na jehož svislé ose spočívá v rovnováze »běhoun«. Kolo se točí dvěma dřevěnýma »klukama«. »Céva« zdvihá se »skládkou«, dřevěným to šrou-

bem, připevněným na přední příčce uprostřed šráků v: Do té příčky zapustěná je deštice, na níž spočívá spodní konec cévy. Skládkou reguluje se céva a cévou kameny, které posouvají se dle potřeby k sobě neb od sebe dle toho, má-li pohanka býti více nebo méně odřena. Od šráků jsou v jednom směru postaveny tři truhly, opatřené »přístruhlíky«, jež pro úsporu místa stojí na podél. K mlýnci kromě uvedeného patří ještě 10—12 druhů »říčic«, několik »opálek«, »fukar«, »virgule« a a jiné drobné nástroje.

Pohanská kaša dělá se takto: Pohanka se omlátí a vychrání na fukaru; potom ještě se očistí na »hrachové« říčici rukama, čímž se zbaví kaménkův a jiného smetí. Pak se »cúdí« (třídí) na rozličných říčicích, jež dle velikosti zrna se střídají, ve tři druhy: hrubou, prostřední a slabou. Na mlýnci se pak »zdělá« napřed hrubá, pak prostřední a konečně slabá. Vycúděná pohanka sype se do koše, odkud otvorem pod zástrčkou padá do lubu, kdež mezi oběma kameny »se dře« a zbavuje se šupek. Část pohanky mezi kameny se zdrtí; ta padá sítem na spodní straně pytle do truhlíku pod pytlem a jmenuje se »múčka«. Pohanka odřená a částečně i celá se šupkami padá pytlem do přístruhlíku prvé truhly. Ten má otvor uzavřený zástrčkou, pod kterým je říčice, do níž padá, otevře-li se zástrčka, »kaša jednou hnatá« — nevychraněná. Touto říčicí »kaša« se osívá; část zpracovaná zůstane v prvé tuhle, pohanka nezdělaná po »prvém stočení« se z říčice po osetí shrne do »opálky«, dřevěné to nádoby mělkým neckám podobné.

Z opálky se celá pohanka na vrchu ležící shrne rukou do kadlubu, ostatní pak i se šupkami se na opálce »opálá« — totiž dovedně vzhuru vyhazuje a zase do opálky chytá. Při »opálání« šupky z odřené pohanky padají na zem, vyfukují se, celá pohanka zůstane v opálce, odkud zase vsype se do kadlubu. Z kadlubu se pohanka zase nasype do koše a práce začne znova — »po druhé se žene«. Praví se, že než se »kaša« úplně »zdělá«, žene se i devětkráte přes kámen. »Jednou hnatá kaša« z prvé truhly se bere a dává se na říčici hustší ve druhé truhle.

Tam se zase rukama osívá, čímž odděluje se od hrubé drobounká kaše a »múčka«, které zůstanou ve truhle druhé, kdežto kaša z říčice dává se do truhly třetí. »Múčka« ve druhé truhle osívá se ještě dvakráte na říčici o dvě »numera« hustší nežli ve truhle druhé. Pak se osívá na drátěném »žíbře« velmi hustém a konečně (mají-li se z múčky péci buchty) na žíbře ještě hustším, tak že jest úplně jemná jako mouka.

Kaša z druhé truhly jde do třetí, kdež se osívá na říčici o číslo řidší než ve druhé truhle.

Ve truhle třetí je pak »kaša« celá »jadra« pak »prostřední« a lámaná. Z třetí truhly sype se pak kaša zase na fukar.

Jsou dva druhy kaše: bílá a červená. Pohanka na bílou kaši se nepřipravuje, ale po vyfukarování hned sype do pece. Pohanka na kaši červenou, je-li suchá, se napřed močí. Nasype se totiž do »kádě«, poleje horkou vodou a rukama se míchá.

Z vody se vybírá a dává se do měchů, kde zůstane asi hodinu; po té dává se do pece silně vytopené, aby se tam po 24 hodin sušila. Odtamtud zase se vybírá a sype do měchů, v nichž zůstává asi 24—30 hodin, aby důkladně vychládla. Z teplé kaše šla by sama »sečka«, jde těžko při dělání a málo vydá.

Z měchů sype se na koš a zdělá jako jiná. Na jeden zásyp (na jedno »dělo«) berou se 3 *q* pohanky. To sdělá se najednou, totiž od 2 hod. po půlnoci do 2. hod. odpoledne, při čemž pracují 3—4 lidé, dle toho, jak dovedně si vedou.

Poněvadž sedláci v Hostašovicích sejí pohanky pouze jen pro svou potřebu, kupuje se pohanka ku zpracování od překupníků (z Nov. Jičína a ze Straníka), kteří ji objednávají z Götzendorfu v Dol. Rakousích a z Tarnopole v Haliči, dle toho, kde se jí více urodí a kde je lacinější.

Zdělá se jí ročně 150—200 *q*; průměrně v každém mlýnci na 50 *q*.

Nejlepší druh kaše »jádra« (kaša obíraná) stojí 1 *q* 17 zl., »prostřední« 14 zl. a »lámaná« 12 zl. Jádra z ostatní kaše vybírají rukama na stole obyčejně děti; také ostatní domácí v chaloupkách kde není mlýnců, touto prací se obírají, aby si vydělali aspoň na »světlo« a na »sůl«, když jiné práce v zimě není. Za přebírání jader platí se od měřice (60 *l*) 80 kr.; dobře-li obírá, obere jedna osoba denně »měrku« t. j asi 10 *l* (tedy vydělá asi 13 kr. denně), což záleží také na čistotě kaše, kterou k obírání dostane.

Za hektolitrový »žoch« šupek, nejhorší jakosti, jež dříve na chodníky se sypaly, platí se 20 kr.

»Pozrnové« šupky, pro něž lidé z okolí si přijíždějí, jsou mnohem dražší; stojíť »žoch" 60 kr., jsou výborným krmivem pro vepře, krávy, husy a kachny, promíchají-li se s brambory. »Mesla« múčky jest za 12—13 kr. (1 *l* za 6 kr.)

Výdělek na kaši není hrubě velký. Zbývá však hospodáři v domě »stěr« pro statek, šupky pro vepře, krávy a drůbež, »múčka na pohanské buchty (ve Věřovicích »na šroťáky«). Prodává se nejvíce ve Val. Meziříčí, kamž ji Hostašovjané na trh každé pondělí vezou.

Největší odbyt na kaši je od hodů (posvícení) do Nového roku.

Z kaše připravují se mnohé živné pokrmy, které velmi dobře chutnají však pouze tomu, kdo zvláštní příchuti kaše přivykl. Dává se předem do polévky jako rýže a kroupy. Jinak vaří se »po hustu« ve mléce; vychládlá a politá chladným nevařeným mlékem je pokrm velmi chutný; vydrží pak po hustu jsouc uvařena i několik dní. Kaše je také velmi dobrým přídavkem k nádivce do jelit. Téměř výhradně sype se také do polévky »ovarovice« (prdelánky) při zabijení vepřů. Múčka se mlékem a kvasnicemi na řídko rozdělává a z těsta toho dělají se pohanské buchty, chuti také dobré a zdravé. Pohanská kaša ve mnohem však menší míře vyrábí se též ve Straníku, v Hodslavicích, Mořkově, Věřovicích a v Hájově.

Upříti nelze, že zrušením cechů stav živnostenský i u nás jako jinde klesl; nynější živnostenská společenstva daleko nemají již toho významu a té moci, jakou cechy nadány byly.

Měšťanské školy, zvláště však průmyslové školy pokračovací ve Fulneku, v Nov. Jičíně. v Příboře a na Štramberku, pak živnostenský specielní běh v Starém Jičíně poskytují dosti příležitosti dorostu živnostenskému ku dalšímu vzdělání odbornému, jehož dnes živnostníku každému třeba jako soli do chleba.

Obchod soustřeďuje se výhradně ve městech. Krámy s různým zbožím ve výkladních skříních jsou na náměstích a v ulicích do náměstí

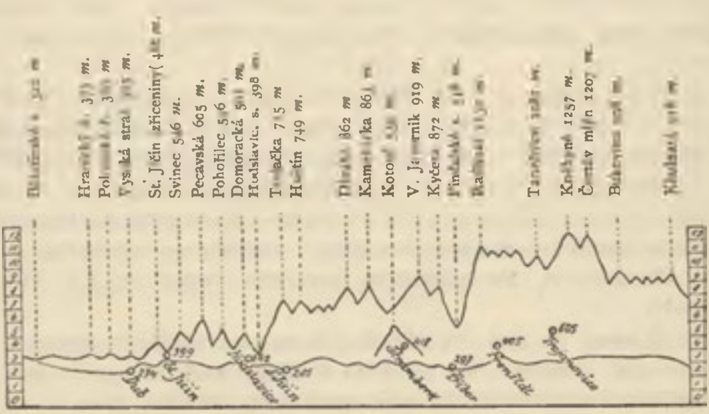
ústících. Krámy se zbožím smíšeným, střížným, modním a krátkým převládají; hojně jsou tu též výrobky různých řemeslníků na prodej vyloženy.

Výroční trhy, které obchod značně podporují, ač rok od roka slábnou, jsou v Příboře (8), v Nov. Jičíně (4 a 2 na vlnu), ve Fulneku (5), ve St. Jičíně (4 a 2 na dobytek), na Štramberku (4) a v Suchdole (2).

S každým výročním trhem pravidelně spojen bývá trh na dobytek, kamž však jenom dobytek prostřední jakosti se přivádí, kdežto nejlepší kusy ve stájích kupec vyhledává. Ze železniční stanice Suchdola se koupený dobytek dále, nejčastěji však do Vídně, dopravuje.*) Čilý jest i tu obchod s dobytkem vepřovým.

Tak značně rozvinutý průmysl a čilý obchod, podporovaný hojnými dopravními prostředky, dává opět podnět ku stavbě nových tak, že okresní hejtmanství Novojické mezi nejprvnější v této příčině okresy na Moravě čítati dlužno.

Od západu k východu téměř středem hejtmanství vede říšská silnice, tak zvaná »císařská«, brzo po dosti příkrých kopcích do údolí přítokův Oderských sestupujíc, brzo zase do značné výše vystupujíc**).

22. Císařská silnice z Hranic do Místku.

Okresními silnicemi prvé i druhé třídy spojeny jsou téměř všechny obce v okresu; z českých obcí jsou to Straník, Kojetín a Hostašovice na Novojicku a Závěšice na Příborsku, jež k síti okresních silnic dosud připojeny nejsou. — Mýta jsou již jen na říšské silnici v Novém Jičíně a v Příboře.

*) V roce 1892 naloženo v této stanici 108 býků, 15 volů, 2674 krav a 3790 telat, celkem tedy 6587 kusů hovězího dobytka, pak 131 vepřů. V roce 1893 vyvezeno pak 208 býků a volů, 1620 krav, 2838 telat, tudíž úhrnem 4466 kusů hovězího dobytka, pak 2498 vepřů a 246 ovcí.

**) Říšská silnice tato vystavěna byla v druhé polovici minulého století, jsouc tepnou rozsáhlého obchodu s krajinami východními, hlavně s Ruskem. Ačkoliv bylo možno kopcům se vybnouti a silnici více nížinami vésti, nestalo se tak a vystavěna silnice tato ze strategických prý příčin proto přes kopce, aby snadno s děly vojsko na vyvýšeniny se dostati mohlo.

Podobně protkán jest okres náš i drahami železnými, jichž dnes již 8 čítáme, mezi nimiž 6 místních.

1.) Severní dráha císaře Ferdinanda o dvojnásobných kolejích vstupuje na půdu Kravařska údolím Luhy a pokračuje směrem severovýchodním údolím Odry, brzo na půdu slezskou přestupujíc, brzo zase po moravské pokračujíc. Jediná její stanice Suchdol, odkudž místní dráhy do N. Jičína, Fulneku a do Budišova odbočují, důležitým jest uzlem železničním; některé osobní vlaky zastavují i v Jesenici a v Životicích u Fulneku. Některé obce užívají i stanic bližších, jako Polomi, Studénky a Istebníku, jež však již mimo hranice hejtmanství Novojického leží. Doprava zboží i nákladu touto dráhou jest snad největší v celém našem mocnářství; některé chvíle vlak stíhá vlak oběma směry tak, že denně více než 100 vlaků přejede.

2.) Jižní část okresu zasahuje městská dráha, která tu od Valašského Meziříčí po lesnatém úpatí horském — rozkošnou krajinou — stanicemi Hodslavicemi a Věřovicemi (454·6 *m* nad hladinou moře středozemního) ku Frenštátu jako had se vine, stále se zatáčejíc.

Obě tyto hlavní tratě dvakráte příčným směrem místními drahami spojeny jsou, a sice pojí se jednak stanice Suchdol přes Nový Jičín s Hodslavicemi, jednak stanice Studénka přes Příbor a Štramberk s Věřovicemi.

3.) Ze Suchdola k Nov. Jičínu přestoupivši z udolí Odry do údolí Jičinky vede místní dráha novoj., jejíž vlaky zastavují se v Šenově a dle potřeby i v Kunvaldě; končí na vlastním nádraží v Nov. Jičíně.

4.) Z druhého nádraží, na opačné straně města ležícího, vystupuje do Hodslavic místní dráha »Nový Jičín — Hodslavice«, kterou severní dráha dosáhnuvši prodloužení koncesse, zavázala se vystavěti, se stanicemi v Bludovicích, Straníku (při severním konci samých Hodslavic) a Mořkově.

5.) Místní dráha Studénko Štramberská přestoupivši Odru vystupuje tak zvaným »Marianským žlebem« stále stoupajíc na rovinu, u Albrechtiček mine zastávky v Sedlnici a ve Skotnici, projede stanicemi ve Příboře, v Drholci, v Kopřivnici a ve Štramberku, končíc pod horou Kotoučem u lomů vápencových.*)

6.) Místní dráha Štramberskо-Věřovská (6·6 *km* dlouhá) má nádraží své ihned při stanici dráhy Štramberskо Studénské a vystupuje částečně lesem, částečně lukama a polem, k stanici dráhy městské ve Věřovicích se připojujíc.

7.) Ze Suchdola vystavěla severní dráha místní dráhu do Fulneku se zastávkami v Životicích u Fulneku a ve Štachovicích.

*) Vzdálenosť jednotlivých stanic a zastávek od Studénky jest následující:
Sedlnice 4·8 *km*, Skotnice 8·2 *km*, Příbor 11·2 *km*, Drholec 13·8 *km*, Kopřivnice 15·8 *km*, Štramberk 18·4 *km*; odtud pod Kotouč asi 1 *km*. Stoupání pak této tratě zřejmo z polohy stanic a zastávek při ní položených. Leží: Studénka 229·98 *m*, Sedlnice 251·50 *m*, Skotnice 269·60 *m*, Příbor 277·55 *m*, Drholec 300·02 *m*, Kopřivnice 320·36 *m* a Štramberk 348·5 *m* nad hladinou moře středozemního.

8) Konečně z téže stanice vybíhá místní dráha do Oder, jež dále až k Budišovu prodloužena jest, přecházejíc nedaleko stanice Suchdolské na půdu slezskou.

Všechny tyto dráhy mají normální koleje. Litovati jenom jest, že v Nov. Jičíně není společného nádraží, následkem čehož cestující nucen jest projíti celým městem, než dostihne nádraží druhého. Dále pak osobní dopravě překáží nepraktické spojení obou místních dráh na Štramberku, poněvadž každá náleží jiné společnosti, z nichž každá jen svého prospěchu vyhledávajíc o připojení vlaků na trati své ku trati hlavní se stará.

Stavěti se má dráha z Příbora, nebo ze zastávky Sedlnické směrem k Vítkovicím, kterážto již vyměřena jest; též o stavbě dráhy z Nového Jičína do Štramberka se mluví.

Státní pošty jsou v Novém Jičíně a v Příboře; poštovní úřady dále jsou zřízeny na Novojicku: v Bernaticích, Hodslavicích, Hukovicích Starém Jičíně, Jesenici, Kunvaldě, Štramberku a Vražném; na Příborsku: v Bartošovicích, Kopřivnici, Petřvaldě a Sedlnici; v okrese Fulneckém: ve Fulneku, Butovicích, Kujavách, Suchdole (2), Valteřovicích a Životicích u Fulneka.

Telegrafní stanice mají: Nový a Starý Jičín, Příbor, Fulnek, Bartošovice, Kopřivnice, Suchdol a Štramberk.

Nový Jičín a Příbor mají od roku 1897 telefonické spojení nejen se sousedními městy, ale i s Vídní.

Průmysl i obchod konečně důležitou oporu nachází v 34 peněžních ústavech, jež však teprv zřizováním Raiff. záložen v posledních letech tak mohutně vzrostly. Nejstarší z nich jest »Občanská záložna v Příboře« (od r. 1862), nejmohutnější pak městská spořitelna Novojická s více než 3 milliony zlatých vkladů. K tomu přiřaditi jest i 7 záložen kontribučenských.

Blahodárně působí zvláště naše české záložny na Starém a v Nov. Jičíně, Kopřivnici, na Štramberku a Příboře, nerozdělujíce čistý zisk mezi členy své, nýbrž dobročinným i národním podnikům, pak školám a kostelům jej věnujíce.

Bližší čísla najde, kdož o to zajímati se bude, v přehledné tabulce následující:

Stav peněžních ústavů a spolků na Novojicku

koncem r. 1897.*)

A. České peněžní ústavy a spolky.

		Počet společníků	Reservní fond		Splacené závodní podíly		Vklady volné		Půjčky						Čistý zisk	
									osobní		hypotekár.		úhrnem			
			zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1.	*Městská spořitelna v Příboře***) . . .	—	45634	79	—	—	813400	52	10686	—	764726	18	775412	18	3614	75
2.	*Výpomocná pokladnice v Příboře* . .	1272	24012	37	60370	—	504774	15	260030	—	292630	—	552660	—	2883	83
3.	*Občanská záložna v Příboře* †) . . .	183	3311	44	7651	06	58007	10	—	—	—	—	68021	36	296	55
4.	*Ústř. zál. pro kraj Novojický v N. Jičíně*	664	9323	31	10840	—	212884	76	49116	25	172896	48	222012	73	640	04
5.	*Záložna Štramberská ve Štramberku* .	347	11538	23	5257	55	100979	67	78791	91	21860	—	100651	91	782	51
6.	*Občanská záložna na St. Jičíně* . .	802	16023	89	10755	—	324219	—	151508	—	176133	08	327641	08	607	59
7.	*Kopřivnická záložna v Kopřivnici* . .	512	17410	—	13695	98	38123	63	153188	—	11676	—	164864	—	1161	05
8.	*Raiffeisen. záložna v Bernaticích* . .	41	—	—	210	—	9871	23	10030	51	—	—	10030	51	103	66
9.	*Spoř. a zál. spolek v Hodslavicích* ††)	75	175	14	380	—	12172	51	11996	—	—	—	11996	—	—	—
10.	*Zálož. spolek v Mořkově*	42	—	—	170	—	2136	59	3772	—	—	—	3772	—	20	71
11.	*Spoř. a zálož. spolek v Rybí* . . .	41	—	—	205	—	5687	37	4595	—	—	—	4595	—	49	41

*) Některé německé záloženské spolky a kontribučenské záložny, ač dvakráte o data požádány byly, těchto nezaslaly; proto oddíly B. a C. jsou neúplny.
**) Data z r. 1896.
†) Data za r. 1896.
††) Za rok 1897 ztráty 35 zl. 28 kr.

B. Německé peněžní ústavy a spolky.

		Počet společníků	Reservní fond		Splacené závodní podíly		Vklady volné		Půjčky						Čistý zisk	
									osobní		hypotekar.		úhrnem			
			zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1.	*Novojická spořitelna v Nov. Jičíně* .	6739	203451	55	—	—	3321524	51	—	—	2504637	41	2504637	41	15431	31
2.	*Novoj. »Vorschussbank« v Nov. Jičíně*	125	41104	83	20650	—	287459	35	231102	54	—	—	231102	54	1459	57
3.	*Spolková záložna v Příboře*	85	11036	75	4530	—	274100	02	99246	10	127881	09	227127	19	679	35
4.	*Fulnecký spoř. a zálož. spolek ve Fulneku*	46	12440	36	13200	—	452580	50	109822	38	342578	67	492401	05	1979	47
5.	*Spoř. a zálož. spolek v Bartošovicích* .	137	720	30	1360	—	69211	87	49350	—	16500	—	65850	—	227	04
6.	*Spoř. a zálož. spolek v Bludovicích* .	36	—	—	360	—	4659	79	—	—	—	—	4125	—	—	—
7.	*Lidový spoř. sp. »Selbsthilfe« v Butovicích*)*	76	56	72	1754	65	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
8.	*Spoř. a zálož. spolek v Gerlichovicích*	44	—	—	440	—	13480	—	—	—	13802	—	13802	—	—	—
9.	*Spoř. a zálož. spolek v Hukovicích* .	26	—	—	260	—	5110	—	—	—	2150	—	2150	—	—	—
10.	*Záloženský spolek v Jesenici*	203	2640	90	2030	—	125458	21	†55409	55	58939	31	114348	86	362	93
11.	*Spoř. a zálož. spolek v Mošnově* . .	86	—	—	860	—	**)16170	08	15112	75	1000	—	16112	75	—	—
12.	*Spoř. a zálož. spolek ve Stachovicích*	46	—	—	460	—	28544	87	10078	—	7150	—	17258	—	—	—
13.	*Záloženský spolek v Šenově*	90	149	05	870	—	48646	55	11199	—	2500	—	†† 13699	—	197	84
14.	*Spoř. a zálož. spolek ve Valteřovicích*	72	23	43	360	—	21255	25	—	—	—	—	26298	—	23	43
15.	*Spoř. a zálož. spolek v Ženklavě* . .	85	36	56	850	—	19507	62	28020	32	—	—	28020	32	36	56
16.	*Spoř. a zálož. spolek v Žilině* . . .	86	47	—	860	—	78132	61	—	—	18948	—	18948	—	417	33

*) Účelem spolku jest malý lid přiměti ke spoření; a zlatové podíly splatny jsou v 90 měsíčních splátkách po 10 kr.
†) Uloženo u Ústředního spolku v Brně.
**) V tom vklad Ústř. spol. 3160 zl.
††) V r. 1897.

C. Kontribučenské záložny.

		Počet společníků	Reservní fond		Základní jmění		Vklady volné		Půjčky osobní		Půjčky hypotekar.		Půjčky úhrnem		Čistý zisk	
			zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1.	*Kontrib. zál. v N. Jičině (venk. obcí)*	13 obcí	—	—	34525	56	—	—	12959	—	20349	77	33308	77	1050	—
2.	*Kontrib. záložna na St. Jičině* . . .	204 ve 12 ob.	—	—	19549	43	—	—	9125	—	1240	—	10365	—	540	—
3.	*Kontrib. záložna v Kateřinicích* . .	25	67	42	763	52	—	—	309	—	—	—	309	—	18	09
4.	*Kontrib. záložna ve Fulneku* . . .	756	2611	67	18950	99	—	—	8982	—	12374	—	21356	—	703	90

Jos. Mňuk.

Školství.*) Vzdělanost.

Dle sporých zpráv, jež se nám o našich školách zachovaly, sahají začátky školství na Kravařsku až do století 14. Tehdy přičiněním pražské university (zal. r. 1348) zakládány byly školy nejen ve městech, ale i ve větších vesnicích, a na ně universita dosazovala muže, kteří na universitě vystudovali. Bylo tedy v těch dobách o vzdělání zvláště obyvatelstva městského dobře postaráno, a školy české byly až do války třicetileté mezi nejlepšími v Evropě.

Také na Kravařsku byly již dlouho před válkou třicetiletou mnohé školy, katolické i bratrské.

Ve 14. století připomíná se již německá farní škola ve Fulneku; byla by tedy, pokud známo nejstarší školou v okrese. Rektor školy této vydržován byl klášterem řádu sv. Augustina, založeným roku 1389 od Benedikta z Kravař, pána na Krumlově, jemuž tehdáž část zboží fulneckého náležela. Po zrušení kláštera (r. 1784) byla škola tato podřízena náboženskému fondu a z ní postupem času vyvinula se nynější obecná a měšťanská škola chlapecká.

Ve Fulneku zřízena byla záhy i škola bratrská; neboť Fulnek byl již v druhé polovici hlavním sídlem Českých Bratří, kteří se pak i v Suchdole, na Starém i Novém Jičíně, Štramberku a j. usadili. — Roku 1559 dovolil majetník zboží Fulneckého, Baltazar Schweinitz z Pilmesdorfu, též Český Bratr, aby Bratří založili si při sboru svém i školu. Škola tato nejvíce zkvétala a proslula, když r. 1618 správcem sboru bratrského a a řiditelem školy ustanoven byl slavný učitel národů, Moravan *Jan Amos Komenský*. Avšak působení jeho bylo ve Fulneku na krátko.

Za osudné války třicetileté vpadlo roku 1621 do Fulneku vojsko španělské, domy bratrské byly vydrancovány a zapáleny, a Komenskému bylo hledati spásy v útěku. Fulnek pak přičiněním Jezovitů zpět víře katolické navrácen, a škola bratrská zanikla.

Bratří měli školy také v Suchdole, Bartošovicích, Mořkově, Novém a Starém Jičíně a Štramberku; všecky ale za války třiceti leté zanikly.

Dosud mělo se všeobecně za to, že všecky školy bratrské na Kravařsku byly české; avšak nejnovější zprávy, čerpané z archivů farních, poučují nás, že bratrské školy v Suchdole i ve Fulneku, kde Komenský působil, byly německé.

V Novém Jičíně byla také již v 15. století městská škola katolická. Když pak počátkem 16. století i zde se usadili Čeští Bratří, založili tu také školu, jež stávala na místě nynější budovy poštovního úřadu v Horno-

*) Prameny: A. Ugwitz, »Příspěvek k dějinám nár. školství na Mor. Kravařsku« (v Op. Týd. r. 1895); — Ř. Volný, Topografie. — P. V. Plotěný, Něco o platech učitelských v XVII. století. v Čas. Mat. Mor. 1894. — Statistická data o jednotl. školách od správců těchto škol. —

branské ulici. Avšak i odtud byli r. 1625 Čeští Bratří vypuzeni, a sbor i se školou proměněn byl v chudobinec (špitál), který tu stál až do roku 1879.

V Bartošovicích byla ve druhé polovici 16. století česká škola bratrská, která však také ve válce 30tileté zanikla; místo ní zřízena byla později německá škola katolická, již vzpomíná se ve starých matrikách ostravského dekanatu z r. 1672.

V Mořkově byla taktéž v té době (1560—1624) česká škola bratrská; po válce založena byla škola katolická, kteréž se v letech 1672—1691 častěji vzpomíná a do níž chodily děti z Hodslavic a Věřovic. Později snad zanikla.

23. Obecné a měšťanské školy v Příboře. (Vzor školy novodobé)

I starobylé, vždy víře katolické věrné město Příbor honosilo se již dávno v 16. století školou katolickou. Zmínka o škole této činí se v listinách sice teprve r. 1541, můžeme však zcela bezpečně začátek její klásti do století XV. — Roku 1541 založil Jiří Krašovský fundaci na špitál, z něhož mělo se dostati školnímu mistru 1 zl., »aby se za ty dušičky, kterých těla tu v tom kostele jsou pochované, každý pátek tenebre a každou sobotu s farářem a se žáky zpívali hlasem Salve Regina cum Collecta«. — Na vnitřní straně desk kostelního zpěvníku z té doby zachovaného podepsáni jsou rektoři příborští, a mezi nimi čteme jméno Joannes Polassekh M: D: LXXXXI. (Jan Polášek 1591). Další zmínka o škole, žácích a učitelích činí se v registrech obecních města Příbora z r. 1599. Školní budova byla původně dřevěná a stála na severní straně pod farním chrámem, tam, kde posud lid říká »stará škola« nebo

»normálka«. — Roku 1603 byla dřevená škola tato zbourána a na témž místě vystavena nová budova školní z kamene. Náklad na stavbu školy nové činil — jak v obecních účtech z r. 1603 se poznamenává*) — 231 rýnských, 15 grošů a $2^1/_2$ denárů. Do této nové školy chodili jen malí hoši a byli rozděleni ve tři třídy. Učiteli byli rektor, kantor a dva mládenci (subkantoři). (Další dějiny školy příborské viz při popisu města Příbora.) V Hukovicích byla škola také již v 15. století, avšak již r. 1509 uvádí se školní budova co pustá.

Kromě tuto již jmenovaných škol byly zajisté i školy také v tehdejších protestantských osadách: Senově, Ženklavě, Jesenici, Butovicích, Vražném, Kujavách, Gerlichově, Stachovicích, Pohoří, Valteřovicích a Slatině. — Dočítámeť se na př., že pastorovi Šenovskému bylo vyučovati osadníky a jejich děti katechismu a zpěvu. Tytéž povinnosti měli asi také pastoři ostatních jmenovaných osad. Školy tyto však za války třicetileté dílem zanikly, dílem staly se katolickými. —

Takový byl stav našeho školství před válkou třicetiletou, oproti školství jiných krajů zajisté příznivý. Ale ani zhoubná a nešťastná válka třicetiletá, kteráž v četných obcích zničila i školy, takže na celých panstvích a farních osadách neměli vlastní školy ještě r. 1670, nezměnila skoro počtu škol na Kravařsku.

Školy bratrské ovšem všecky zanikly, ale místo nich povstaly většinou školy katolické.

V letech 1672—1691 byly (dle prof. Slavíka) na Kravařsku tyto školy:

a) české v Příboře (městská), St. Jičíně a Štramberku;

b) německé v Nov. Jičíně (městská), Suchdole, Senově, Fulneku, Jesenici, Vražném a Kujavách.

Avšak v té době byla i v Mořkově česká škola, k níž přiškoleny byly osady Hodslavice a Věřovice. — V Životicích vznikla také koncem 17. století německá škola.

Také v Bartošovicích — jak už uvedeno — a Sedlnici byly v druhé polovici 17. století školy, jak zaznamenáno jest ve starých matrikách bývalého dekanatu ostravského z roku 1672. Dle téhož pramene přiškoleny byly osady Kateřinice a Trnávka do Brušperka, Kopřivnice do Frenštátu, Košátka, Petřvald a Petřvaldík do Staré Vsi.

Ke konci 17. století byly tedy na Kravařsku celkem 4 české a 10 německých škol.

---

*) Náklad na školu zaznamenán doslovně: Naklad na stawenij nowe Sskoly. Wydaly Baumistržy Beness Kozessnyk a Giržyk Hradecky Podly Registru na vsseligake Potrzeby Staveny nowey Sskoly wlachowj y tesarzy gak se s nimy Poczet Porzadny uczinil nasslo se tobo wssebo

nakladu	191 R.	12 gr.	$5^1/_2$ d.
Wiczee za 28850 Tihelucziny	40 R.	2 gr.	3 d.
Suma . . .	231 R.	15 gr.	$2^1/_2$ d.

Platy učitelské byly jak před válkou, tak po válce třicetileté skrovny a také dle míst velmi nestejny. Někde měl učitel určitý plat roční, jinde příjmy jeho záležely v rozličných dávkách i v potravinách. — Zde zmíníme se jen o příjmech učitelských ze 17. století, ponechávajíce uvedení pozdějších příjmův učitelských při popise jednotlivých osad v části místopisné.

Příbor. Koncem 16. a začátkem 17. století měl rektor služby stálé 20 zl., něco peněz od kostela, plat za učení od žáků I. třídy po 6ti groších bílých, od žáků II. tř. po 4 gr., od žáků III. tř. po 2 gr.; jarmarkales od jednoho každého pacholete po 1 denáru (o prázdninách však místo 1 denáru jen 1 halíř), který jim odpuštěn býti neměl. Pacholata povinna byla k svátkům vánočním po 1 koláči anebo 1 groši rektorovi a mládencům nositi, po 1 fůře dřeva do školy dávati anebo za ně po 10 gr. kostelníkům, jimž povinnost školy vytápěti náležela, odváděti. Kantora a mládence měl rektor při stravě a bytu držeti.

Roku 1672 měl ročního platu rektor 28 zl. 9 gr.; varhaník 32 zl. 24 gr.; kantor 12 zl.; subkantor 8 zl. Mimo to dostával správce školy z městské pokladny každý týden 11 grošů.

Starý Jičín. Zde osadníci teprve r. 1685 dřevěnou školu vystavěli. Správce školy měl tu: zahradu, pak panskou paseku o 6 měřicích výsevy, začež mu však bylo 4kráte do roka v tamním chrámu Páně na varhany hráti.

Mořkov. Učitel měl od obce 5 velkých měřic žita a 18 měřic od přifařených osad.

Šenov. Plat učitele: 14 zl. 32 gr. ročně a 3 zahrádky, pak v přiškoleném (do r. 1791) Kunvaldě pole pod 5 měřic.

Suchdol. Učitel měl 6 zl. ročně, pole a zahrádku.

Bartošovice. Učitel neměl určitého platu ročního; dostával však z každého gruntu desátkového 2 pecny chleba, celkem ročně 140 pecnů. Taktéž dva tolary slezské na dřevo.

Sedlnice. Učitel mimo chléb, jejž vybíral, neměl určitých příjmů.

Přiškolené osady přispívaly ovšem také k platu správce školy. Tak Kopřivnice platila ročně $1\frac{1}{2}$ zl. slezského rektoru frenštatskému, Kateřinice 10 grošů bílých rektoru brušperskému. Z Košátky, Petřvaldu a Petřvaldíku platil každý sedlák ročně 1 groš bílý správci školy ve St. Vsi.

Jaká to rozmanitost v příjmech učitele! Nejlépe ovšem měli se učitelé ve městech, ale ani tam nebylo jejich postavení závidění hodné. A příjmy tyto nebyly lepší ani o 100 let později, jak vidíme na př. v Příboře, kde měl r. 1756 rektor roční služby 15 zl. a 3 sáhy dříví z obecního lesa a kantoři (Josef Meczner a Jakub Bugaczek) po 4 zl. 47 gr.!

Chtěl-li tedy učitel rodinu svou uživiti a řádně děti své vychovati musil se ohlížeti po zdroji jiných příjmů.

Výdatným pramenem příjmů bývala rektorům koleda, šmigrust a jiné obchůzky. Nechodili však jen učitelé po koledě, jak se mnozí domnívají;

s nimi chodili zároveň i kněží, a to v mnohých osadách ještě v 18. století. Tak dočítáme se ve zmíněných již matrikách ostravského dekanatu k r. 1672, že v Mor. Ostravě chodili tehdá koledou tamnější děkan, kaplan, rektor, kantor a zvoník jak v městě, tak i v přifařených osadách. — Kaplan příborský dostával z koledy se svolením farářovým 1 zl. — Farář brušperský obcházel také po koledě; nechodil-li, měl dostávati z osad k faře příslušících, Trnávky a Kateřinice, 1 zl. slezský. —

Také bylo v těch časích obyčejem, že učitel vypomáhal hraním při muzikách a zastával v obci služby písařské, anebo dokonce i při vyučování nějaké řemeslo provozoval (tkalcovství, krejčovství . .)!

Arciť nelze zapomenouti, že učitelé tehdejší byli lidé beze všech studií s malou způsobilostí učitelskou, na něž nekladeno velkých požadavků. Vždyť ještě r. 1774 vyučovalo se ve školách venkovských toliko náboženství a čtení, a jelikož nebylo všeobecné povinnosti školní, byla návštěva školy libovolná a bídná.

24. Stará škola v Hostašovicích. (Vzor školy staré).

Za takových poměrů nebyl ovšem stav školství našeho utěšený. Teprve za panování císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II. bylo o školství národní více pečováno než dosud. Avšak ani tyto, ani pozdějších panovníků školské opravy nedovedly školu národní na žádoucí výši pozvednouti, až konečně nynějšími zákony školními z roku 1869 položen jest základ ku novodobé škole obecné, a poskytnuta tak možnost i nejchudšímu, děti své náležitě vzdělati a vychovati.

Za doby panování císaře Josefa II. zřízeny byly u nás české školy v Albrechtičkách, Hodslavicích (evang.), Hostašovicích, Libhošti, Palačově, Petřkovicích, Petřvaldě a Příboře (dívčí).

R. 1834 bylo již na Kravařsku 42 škol, a to 19 českých a 23 německých; všech žáků do školy chodících bylo asi 6300.

České školy měly: Albrechtičky, Bernatice, Hodslavice (evang.), St. Jičín, Kopřivnice, Lhota, Libhošt, Loučka, Mořkov, Palačov, Petřkovice, Petřvald, Příbor, Rybí, Štramberk, Trnávka, Věřovice a Závěšice.

Do r. 1870 přibylo 5 českých a 4 německé nové školy; bylo tedy r. 1870 na Kravařsku 24 českých a 27 německých škol obecných.

Rozvoj českého školství v posledních padesáti letech od r. 1848 až do r. 1898 podává nám tento přehled:

Roku	1848	1850	1860	1870	1880	1890	1898
Školy jednotřídní	18	18	19	20	15	12	12
dvojtřídní	2	1	—	1	7	10	8
trojtřídní	1	2	3	1	3	2	5
čtyřtřídní	—	—	—	1	—	1	1
pětitřídní	—	—	—	1	2	3	4
šestitřídní	—	—	—	—	—	1	—
Školy měšťanské	—	—	—	—	—	1	2
Úhrnný počet škol	21	21	22	24	27	30	32
Počet tříd	25	26	28	34	49	66	75
Počet učitelů	25	26	28	33	47	65	71
Počet učitelek	—	—	—	1	2	2	7
Počet žáků	—	—	—	3370	3450	4763	5096

Rozvoj českého školství v okr. Novojickém od r. 1848—1898.

Nynější stav českého i německého školství poznáme opět z tohoto přehledu:

	České školy								Německé školy							
	Školy		Počet			Počet žáků			Školy		Počet			Počet žáků		
	veřejn.	soukrom.	učitelů	učitelek	indust. učitelek	hochů	dívek	úhrnem	veřejn.	soukrom.	učitelů	učitelek	indust. učitelek	hochů	dívek	úhrnem
A) Školy obecné.																
Jednotřídní	11	1	12	—	2	449	472	921	9	1	10	—	4	335	359	694
Dvojtřídní	7	1	16	—	7	569	577	1146	10	—	19	1	7	646	713	1359
Trojtřídní	5	—	15	—	3	535	623	1158	2	—	6	—	2	220	235	455
Čtvřtřídní	1	—	4	—	1	133	113	246	3	—	12	1	2	481	263	744
Pětitřídní	4	—	16	6	3	702	682	1384	8	—	40	14	8	1497	1801	3298
Úhrnem	28	2	63	6	16	2388	2467	4855	32	1	87	16	23	3179	3371	6550
B) Školy měšťanské.																
(trojtřídné)	2	—	8	1	—	140	101	241	3	—	13	2	—	246	185	431
Součet	30	2	71	7	16	2528	2568	5096	35	1	100	18	23	3425	3556	6981
	32		94			5096			36		141			6981		

Stav školství v okrese Novojickém r. 1898.

Na jednu třídu obecné školy připadá prumĕrnĕ 70 českých a 64 nĕmeckých dítek.

České školy obecné mají:

a) jednotřídní: Hájov, Hodslavice (kat.), Hůrka, Janovice, Košátka, Lhota, Mořkov (evang.), Myší, Palačov, Petřkovice, Petřvaldík a Straník;

b) dvojtřídní: Albrechtičky, Bernatice, Hodslavice (evang.), Hostašovice, Loučka, Petřvald, Rybí, Vĕtřkovice;

c) trojtřídní: Libhošt, Mořkov, Trnávka, Vĕřovice, Závĕšice;

d) čtyřtřídní: Starý Jičín;

e) pĕtitřídní: Kopřivnice, Příbor 2 (chlap. a dívčí), Štramberk.

Nĕmecké školy obecné:

a) jednotřídní: Blahutovice, Bludovice, Gručovice, Jestřabí, Kopřivnice (soukr.), Kletny, Nelhuble, Pohoř, Polouvsí, Skorotín;

b) dvojtřídní: Gerlichov, Hukovice, Kujavy, Mošnov, Příbor, Stachovice, Valteřovice, Ženklava, Životice u Nov. Jič. a Životice u Fulneka;

c) trojtřídní: Sedlnice a Vel. Vražné;

d) čtyřtřídní: Fulnek (chlap.), Jesenice a Šenov.

e) pĕtitřídní: Bartošovice, Butovice, Fulnek (dívčí), Kunvald, Nový Jičín, 2 (chlap. a dívčí), Žilina a Suchdol.

Mĕšťanské školy české jsou 2 v Příboře, chlapecká a dívčí; nĕmecké 3: ve Fulneku chlapecká, v Novém Jičínĕ chlapecká a dívčí.

Pro mládež škole odrostlou zřízeny jsou při nĕkterých školách pokračovací bĕhy hospodářské a průmyslové.

Hospodářské bĕhy pokračovací jsou při 5 českých (Hostašovice, St. Jičín, Myší, Příbor, Vĕřovice) a při 4 nĕmeckých školách (Jesenice, Kunvald, Pohoř, Suchdol) zřízeny.

Průmyslové školy pokračovací:

a) české: Příbor, Štramberk;

b) nĕmecké: Fulnek, Nový Jičín.

Na ženskou mládež škole odrostlou jest ménĕ pamatováno nežli na mládež mužskou; jsouť v celém okrese jen 2 pokračovací školy pro dívky, a to pouze nĕmecké, v Nov. Jičínĕ a Příboře. Dalšího vzdĕlání nabývají dívky na nĕmecké hospodyňské škole v Žilinĕ.

V Nov. Jičínĕ jest ještĕ nĕmecká obchodní škola pokračovací.

Střední a odborné školy:

V Nov. Jičínĕ: Zemská vyšší realka;
zemská hospodářská škola střední;
zimní hospodářská škola;
odborná škola tkalcovská; všecky nĕmecké.

V Příboře: Český c. k. ústav ku vzdĕlání učitelů.

Mateřské školky a opatrovny:

Česká mateřská školka jest jediná v Příboře; německé mateřské školky jsou v Příboře, Nov. Jičíně 2, Fulneku a Kopřivnici.

Opatrovna jest jedna v Nov. Jičíně.

Vzdělanost obyvatelstva posouditi možno též dle znalosti čtení a psaní. O tom nalezena dle sčítání z r. 1890 tato čísla:

Umí čísti a psáti mužů 26.281 (78·55%), žen 28.702 (75·24%), dohromady 54.983 (76·8%);

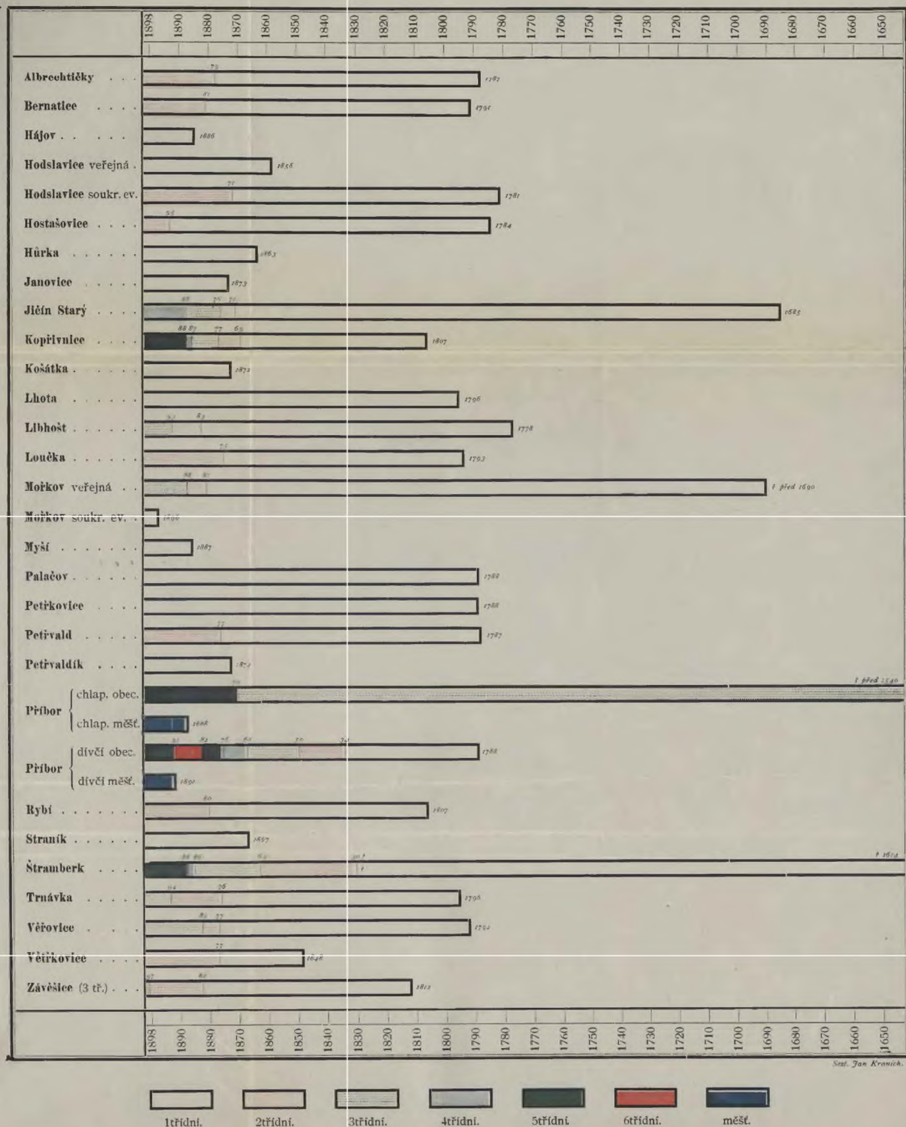
umí jen čísti mužů 670 (2%), žen 2121 (5·56%), dohromady 2791 (3·9%);

neumí ani čísti ani psáti mužů 6507 (19·45%), žen 7324 (19·20%), dohromady 13.831 (19·3%).

Uvážiti dlužno, že v počtu analfabetů, t. j. lidí neumějících čísti ani psáti, zahrnuty jsou i dítky do 6. roku, tak že počet analfabetů jest u nás velmi skrovný. *Jan Kranich.*

Stáří a vývoj českých škol v okrese Novojickém.

(Od r. 1650 do r. 1898).

Část druhá.

Přehled dějin Mor. Kravařska.

I.

Moravské Kravařsko od nejstarších dob až do nájezdu tatarského (1241).

Co se v kraji našem dělo za šedé dávnověkosti, zahaleno jest rouškou tajemnou. Jen starožitné nálezy na hoře Kotouči u Štramberka a na polích u Blahutovic, jakož i ve zříceninách hradu Starojického objevené mince staořímské, nezvratně dosvědčují, že obýval tu lid jak za pravěku, tak i v prvních stoletích po Narození Páně.

Zajisté sdíleli praobyvatelé Kravařska s ostatní Moravou tytéž slasti a strasti, o nichž všeobecné dějiny nám vypravují.

Nejinak to bývalo i za dob pozdějších.

Když divocí Maďaři r. 907 povalili říši Velkomoravskou, nešťastný lid buď upadl v porobu u vítězů, buď spasil se útěkem do hor a lesů.

Není pochyby, že mnozí hledali tehdáž i ve hvozdech našich útulku před sveřepým nepřítelem. Bylť kraj náš té doby málo zalidněn; kromě Kotouče byla asi ještě hora nad Starým Jičínem se vypínající obydlena. —

Pravděpodobno, že na místě pravěkého tu hradiska stálo jak nad Jičínem (Starým), tak i na Kotouči taktéž za doby sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje tak zvané strážisko.

Z Velehradu, hlavního města Veliké Moravy, vedly totiž po všech končinách říše silnice hradské. Na jejich ochranu a pro větší bezpečnosť cestujících vystaveny v určité vzdálenosti, asi na dohled oka, malé pevnosti, řečené hrádky, stráže nebo strážiska.

Silnice hradská vedla z Velehradu také do Polsky a sice v kraji našem od Kelče k Černotínu, načež překročivši Bečvu, táhla dále ku St. Jičínu a hranicím slezským.*)

Na zříceninách Veliké Moravy povstaly tři říše nové: česká, uherská a polská.

Morava v nynějších mezích svých byla přidělena Čechám, Slovensko dostalo se Maďarům, Slezsko a část nynější Haliče měli Poláci.

Maďaři zajížděli dále na plen až do Italie a nejčastěji do Němec. Teprve roku 955 německým císařem Otou I. poraženi jsou u Augsburku v Bavořích, brzy potom u hranic českých udatným knížetem českým Boleslavem I. z rodu Přemyslova. Porážkami těmi Maďaři byli tak oslabeni, že upustili od výbojných nájezdů.

Tu Boleslav I. vzal ve svou moc Moravu a Slovensko. Než český kníže Boleslav III. příjmím Ryšavec, neschopností a ukrutenstvím takový způsobil zmatek ve státě Českém, že vrstevník jeho polský král Boleslav Chrabrý, buduje velikou říši Slovanskou, zabral napřed Moravu, načež i samých Čech se zmocnil

V Čechách panství polské rychle sice již r. 1004 vzalo za své, ale Morava ještě přes 20 let trvala pod vládou cizí.

Po smrti Boleslava Chrabrého r. 1025 jali se sousedé jeho nesvornou rozebírati říši Polskou.

Tu tehdejší uherský král Štěpán Svatý mečem si dobyl Moravy a Slovenska.

Ale statečný Břetislav, syn českého knížete Oldřicha, r. 1028 Maďary z Moravy vypudiv, spojil ji zase s Čechami; než Slovensko uvázlo již navždy v koruně uherské.

Tehdy teprve nastaly Moravě na východě tytéž hranice, jakož dosud jsou. I sdílela pak Morava osudy Čech.

Spravuje Moravu osvobozenou, Břetislav bezpochyby první nazýval se vojvodou moravským. Sídle s manželkou svojí Jitkou v staroslavné Olomouci, vynaložil veškerou péči na opravu pevných míst a hradů, jakož i založil některé nové osady ohrazené, aby země bezpečna byla proti vnějším nepřátelům, tu Maďarům, tam Polákům.

Vypravuje se, že Břetislav za téže doby vystavěl v kraji našem pomezní hrad, jenž po choti jeho jmenován »Jitčin hrad«, neboli »Jičín«. Zároveň povolal sem lid dobře ozbrojený, jenž kraje našeho hájiti měl před vpády nepřátelskými. V podhradí čili předhradí žili také řemeslníci a kupci; nedaleko povstala pak osada Jičina.

Pomezní tento hrad přestavěn ve 13. století ve hrad rytířský, to jest obydlí panské, kdežto z podhradí vyvinulo se potom nynější městečko Starý Jičín.

---

*) Fr. Přikryl, Sv. Kliment u Osvětiman. V Brně, 1890.

Když byl kníže Oldřich r 1037 odešel na věčnosť, dosedl Břetislav I. na knížecí stolec český, snaže se říši svou až daleko na východ do Polsky rozšířiti.

Obávaje se snad, aby mezi syny jeho nebo jejich potomky nepovstaly zhoubné sváry o trůn, vydal Břetislav r. 1054 tak zvaný zákon starešinský, podle něhož nástupcem knížete právě zemřelého budoucně býti měl vždy nejstarší člen celého rodu Přemyslovců. Ten nazýval se velkoknížetem čili velkovojvodou, sídle v Praze, a jemu přímo patřily celé Čechy.

Ostatní Přemyslovci poděleni jsou údély na Moravě, jež zvaly se vojvodstvími čili knížectvími. Údělů těch moravských bylo obyčejně tré, totiž Olomucko, Brněnsko a Znojemsko, k nimž časem přičiněna jsou ještě vévodství Břeclavské a Jemnické.

Vrchní panství nad Moravou příslušelo však velkoknížeti českému, jemuž údělní vojvodové přísahou byli zavázáni k věrnosti a poslušenství.

Než Břetislavův zákon starešínství stal se po smrti jeho (1055) příčinou četných různic v rodině Přemyslovcův a mnohého neštěstí pro lid českomoravský.

Nejeden velkokníže český, chtěje pojistiti následnictví v Čechách synu svému, ucházel se i nepoctivým způsobem o přízeň mocných pánů, ba často i samých německých králů, čímž tito si osvojovali nadvládu nad knížaty v Čechách.

Podobně i někteří údělní vojvodové moravští buď hleděli dosednouti na stolec český, buď bažili po úplné samostatnosti a neodvislosti, dovolávajíce se při tom i pomoci německé.

Za takových bratrovražedných bojů zle se vedlo ubohému lidu.

Ze pěti synů Břetislavových následoval ho u vládě nejstarší, Spytihněv II., zvaný ochránce vdov a sirotků. Již tomuto bojovati bylo proti údělným bratřím svým, kteří odpírali jemu poslušnosť.

Po smrti Spytihněvově r. 1061 dosedl na vrchní stolec knížecí v Praze Vratislav II., posavadní vojvoda olomucký. Rozděliv Moravu mezi mladší bratry své, vykázal Otovi Sličnému knížectví Olomucké údělem. —

Za vojvody tohoto poprve činí se v letopisech zmínka o části nynějšího Kravařska. Dočítáme se v Beckových dějinách Nového Jičína (str. 10. a 11.), že moravský zeman Drslav čili Dřislav, syn Benešův, postoupil r. 1062 statky své při říčce Oskavě (u Unčova) ležící zmíněnému knížeti Otovi Sličnému, začež tento daroval mu osadu »Lukavec« se 6 lány, k obhradí Hradeckému patřící (. . . villam Luche in circuitu Gradechensi — cum sex mansis), jakož i pustinu nad řekou Opavou.

Bylať knížectví moravská za starých dob rozvržena na kraje, župy zvané, z nichž každá své vlastní hradiště čili hradní město (po způsobu slovanském) se sídlem zeměpanského župana nebo kastelána měla.

Tento byl politický a vojenský náčelník okresu svého i pečoval o udržení obecného pokoje a bezpečnosti v župě.

Nad soudnictvím v župě bděl cudař čili sudí. Dle starého řádu byl každý člověk, ať prostý, ať vznešený, před soudem sobě rovný.

Hledíce k uvedené již listině Oty Sličného z r. 1062 seznáváme, že severozápadní část Mor. Kravařska náležela tehdáž k župě Hradecké od krajského hradu Hradce u Opavy takto pojmenované, kdežto ostatní část jeho s pomezním hradem Starým Jičínem počítána již k župě Přerovské.

I zdá se, že řeka Odra činila v kraji našem rozhraní mezi oběma župami. —

Příslušelo tudíž nynější Kravařsko ku knížectví Olomuckému.

O dalších událostech na Moravském Kravařsku dějiny pak po delší dobu opět mlčí. Než nelze pochybovati, že zdárně pokračováno v kolonisaci jeho.

Zalidňování kraje započalo z několika středisk. Tak přičiněním držitelů hradu Starojického povstaly postupem času okolní osady a snad i Bludovice, Hodslavice a Životice (vlastně Žibotice) u Nov. Jičína. Soudíme takto z okolnosti, že zmíněné tři dědiny náležely původně k obhradí Starojickému.

Při potoku Sedlici (nynější Sedlničce) založena Sedlice Dědičná.

Při staroslavné obchodní cestě od Hranic přes Starý Jičín na Těšín a ke Krakovu vedoucí povstaly osady Libhošť a Příbor, kdežto při jiné veřejné cestě, která nad potokem Vražným u Hranic se odlučovala k Opavě*), založeny osady Vražné, Suchdol, Žibotice a Kujava. Za kterých však velmožův a kdy se to událo, určiti nelze.

Za to víme bezpečně, že Jesenice s okolím vznikla v druhé polovici 12. století působením Benediktinů Rajhradských. Roku 1169 daroval olomucký vévoda Bedřich pustinu u Hranic, sahající až po řeku Odru, klášteru Rajhradskému, r. 1048 českým knížetem Břetislavem I. založenému. Mnich Jiří čili Jurik počal pak pustinu tuto se svolením opata svého vzdělávati a osazovati.

Když pak markrabě Vladislav r. 1201 odňal klášteru Rajhradskému zmíněnou krajinu u Hranic a daroval ji klášteru Hradišťskému u Olomouce, tu připomínají se v dotčené listině, již však někteří historikové považují za podvrženou, jako nově povstalé osady: Heřmanice, Lúčky, Polom, Bělotín, Na horách a Jesenice.

Premonstráti Hradištští šťastně pokračovali pak v kolonisování krajiny této.

V době, kdy Kravařsko s rozličných stran zalidňováno, udála se r. 1197 ve státě Českém radostná změna. Přemysl Otakar I.,**) prvý dědičný král Český, nastoupiv vládu v Čechách, smířil se s mladším bratrem svým Vladislavem a dal mu celou Moravu za markrabství, avšak co léno koruny České.

---

*) Uvedené silnice připomínají se v listinách k r. 1201, případně k r. 1215.

**) Tentýž panovník zrušil r. 1216 neblahý zákon starešinství a zavedl zákon dle prvorozenstva.

Tím údělná vévodství přestala, a naše vlasť stala se samostatnou s vlastními úřady dvorskými a sněmy, náležejíc buď bezprostředně králi českému, který zároveň byl markrabím moravským, buď bývala některému členu královské rodiny jako samostatnému markraběti v držení dána.

Minuly konečně všechny bídy a svízele, jež naše krásné země sužovaly s menšími většími přestávkami po 142 léta!

Hranice Moravy naproti Čechám, Uhrám a Rakousům byly za těch dob tytéž, jako dnešního dne; na severu pak příslušelo k ní celé nynější Opavsko a Krnovsko, pak Osoblaha, Hlubčice i vše, co podnes v Pruském Slezsku leží mezi Opavskem a řekou Pštinou, vůbec tedy ty krajiny, kteréž až podnes k arcidiecési olomucké příslušejí.

Měst ve smyslu našem Morava až do r. 1200 neznala; v zemi byly pouze vesnice, hrady (= hradiště), menší tvrze čili strážiska a pak osady, řečené »Lhoty«, totiž nově založené dědiny, které po jistou dobu (lhotu čili lhůtu) od poplatkův a robot zemských byly osvobozeny.

Počátkem 13. věku vyskytuje se na území nynějšího Moravského Kravařska mimo panství Starojické i Hukvaldské.

Patřilať krajina kolem Příbora pod Hukvaldy, kdež na místě bývalého strážiska vystavěn na začátku 13. století velepevný hrad, jejž v letech 1234—1237 měl hrabě Arnoldus de Hucswach*) v moci své.

Že by hrad Štramberk (puvodně »Strahlenberk«) již za těch časů byl stál a býval majetkem řádu Templářů, jak Schwoy a Volný ve své topografii Moravy se domnívají, zjistiti nelze.

Nynější Fulnecko, jsouc asi ještě hojně zalesněno, bylo tuším dosaváde statkem markrabským i připočítáno k obhradí Hradeckému.

Všichni držitelé zboží na Moravském Kravařsku jistě povolávali osadníky, aby husté lesy v žírné obraceli role, zakládajíce nové osady.

Blahodárná tato činnosť kolonisatorská velikou však vzala pohromu strašným nájezdem tatarským.

II.

Mor. Kravařsko za doby německé kolonisace (1241—1312).

V první polovici 13. století hrozilo Evropě veliké neštěstí. Vyrojiliť se za džingischána (pohlavára) Temudžina z pouští Východní Asie divocí jezdci Mongolové či Tataři, kteří za krátko zmocnili se Rusi, rozdělené tehdy ve mnoho údělných knížectví; nejzápadnější z nich obsahovalo většinu nynější Haliče, zvané po knížecím sídle hradu Haliči.

*) Hrad Hukvaldy založil bezpochyby jakýsi zeman »Huk«, jelikož v Diplomatáři Moravském« (»Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae«) a ve spisech vyskytuje se původně jméno »Hucsvach« (= Hukovo strážisko), kteréž pak písaři postupem času psali: Hukeswagh, Hukenswage, Hukenswach, Huckenswald, Hockenwald, Hockwald a konečně Hochwald.

Tataři zbořivše Kyjev, sídlo velkoknížat ruských, vtrhli s nesmírnou mocí do knížectví haličského, jehož panovník dal se bez obrany na útěk. Potom rozdělili se Mongolové ve dvě vojska: jedno vedené Batyjem, vnukem Temudžinovým, vtrhlo do Uher a zemi strašně zpustošilo; druhé táhlo do Polska, vypálilo Krakov, vtrhlo do Slezska a porazilo dne 9. dubna 1241 u města Lehnice slezské kníže Jindřicha Pobožného, jenž tam padl.

Pak pokoušeli se Tataři vraziti do Čech župou Kladskou; než nadarmo, neboť český král Václav I. (1230—1253) zatarasil dobře všecky cesty v horách a osadil je branným lidem.

Pročež vnikli Tataři podél řeky Odry na Moravu. Tam dobyli Opavy, Přerova, Litovle, Jevíčka i jiných měst a tvrzí a ztroskotali také slavné kláštery v Hradišti u Olomouce, v Rajhradě a jinde. Hanou dokonce poplenili. —

Jen města Olomouc, Brno a Uničov, pak některé tvrze odolaly útokům nepřátelským.

Lid rozutíkal se do lesův a hor, aby ušel zběsilé ukrutnosti Tatarů. Tak obyvatelé z okolí našeho hledali, jak pověsť dí, útočiště na nedalekém kopci Kotouči, a pokud a jak bylo lze, se tam ohradili. Mongolové se rozložili po dolině táborem. Křesťané na Kotouči bránili se statečně, až nebe samo přispělo jim ku pomoci.

Večer přede dnem Nanebevstoupení Páně, totiž 8. května r. 1241, strhla se veliká bouře a liják. Za té rozkopali křesťané hráze velikého rybníka u sousední vesnice Ženklavy (něm. Senftleben), tak že voda proudem valila do tábora tatarského.

Tím nastal veliký zmatek, stany se bořily, lid i dobytek tonul. Když se rozednilo, byli Tataři již ti tam, táhnouce ke Starému Jičínu a Hranicím.

Konečně král Václav I. sebrav vojsko v Čechách, poslal je na Moravu. Došlo snad ku konci měsíce června roku 1241 k bitvě u Olomouce, kde Tatary porazil Jaroslav ze Slivna, z rodu potomních pánů ze Šternberka.*)

Opustivše Moravu, Tataři spěchali do Uher, spojit se s vojskem Batyjovým. Odtud marně se pokoušeli vtrhnouti do Rakous, kde hájili hranic rakouský vévoda Fridrich Udatný, pak král Václav a vévoda korutanský.

*) Nynější zemský historiograf moravský dr. Berthold Bretholz dokazuje ve své zprávě: „Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfalschung", že současné prameny úplně mlčí o boji s Tatary pod hradbami olomuckými a o vítězství Jaroslava ze Slivna, jakož i o bojích tatarských pod Hostýnem a Kotoučem. Teprve Dalimil (nebo Dalemil), — domnělý původce rýmované kroniky, sepsané jazykem českým mezi lety 1282—1314, kteráž obsahuje dějiny národa českého od přistěhování se Slovanů do Čech až do nastoupení krále Jana Lucemburského na trůn český, — uvádí, že Tataři kolem Olomouce táhli a tam kralevice svého ztratili. Zpráva o boji pod Hostýnem prý se vyskytuje teprve v Crugerově r. 1661 vyšlém díle „Sacri pulveres mensis Julii" (Posvátné popely měsíce července). O boji pod Kotoučem děje se snad poprvé zmínka v české zprávě r. 1722 od purkmistra a obce města Stramberka a o pamětech města toho moravskému kronikáři Dismasu von Hoffer podané. (Viz „Časopis Matice Moravské, r. 1897 sešit II., str. 185.) Uvážíme-li však, že pouti na horu Kotouč „k oslavě vítězství křesťanů nad pohany" od nepaměti konané připomínají se ve spisech již roku 1535, musíme doznati, že není příčiny, proč bychom o půtkách s Tatary pod Kotoučem a Hostýnem pochybovali. — Tatary snad také i pohanka čili tatarka, jíž své koně krmívali, na Moravu přinesena. —

Zatím dozvěděl se vrchní vůdce Batu, že zemřel Oktaj, nástupce Temudžinův, pročež pospíchal s vojskem domu. Takto byla Evropa zachráněna od další záplavy surových Tatarův, a nemalá zásluha z toho připadla na statečný lid českomoravský.

Aby jednak kraje Tatary zpustošené brzo byly zase zalidněny, jednak aby dosud široké a husté lesy pomezní nesly žádoucí důchody a požitky, povolal král Václav I., jenž od r. 1239—1245 sám spravoval markrabství moravské, na Moravu cizince ze všech zemí, najmě však z Německa.

Příkladu toho následovali pak nástupcové jeho, dále biskupové olomučtí, řehole a řády duchovní i zemané.

Tím počali Němci zvláště na severní a severovýchodní Moravu u valném počtu se stěhovati.

Té doby přišli také hojně na Kravařsko, kdež jali se zakládati města a vesnice na právě německém.

Němců u nás valně přibývalo za Přemysla Otokara II., jenž jsa od roku 1247 markrabětem moravským, stal se po smrti otcově roku 1253 i králem českým.

Podobně i králův kancléř a olomucký biskup Bruno, rodilý Němec a hrabě ze Šaumburku i z Holšteina (1245—1281), hojně usazoval Němce v kraji našem; byltě získal okolo r. 1260 od Franka, syna hrab. Arnolda de Hukeswagh, panství Hukvaldské a od vdovy po Konrádovi z Plavce další krajinu až po říčku Ostravici.

Praví o tom biskup Bruno ve svém poručenství l. 1267 sepsaném následovně: »Emimus etiam a Francone, comite de Hukeswagh, circuitum, qui incipit ab aqua, quae vocatur Zedelniz, et habet ex una parte terminum Oderam; ex alia parte Bruneswerde cum septuaginta laneis. Hunc circuitum de Bruneswerde emimus a domina Conradi de Plawz et heredibus ejus et est totus ecclesiae nostrae.« (Koupili jsme také od Franka, hraběte z Hukeswagh, újezd, který začíná od potoka Sedlnice a sahá jednak až po Odru, jednak po Bruneswerde (Mor. Ostravu) se 70 lány. Újezd Bruneswerdský koupili jsme od paní (vdovy) Konráda z Plavce a jeho dědicův, i náleží celý kostelu našemu.) Codex diplomaticus. III. p. 403.

Biskup Bruno zakoupil a kolonisoval i jiné statky na Moravě a ve Slezsku.

Za doby, kdy Němci osazovali část původně slovanského Kravařska, čítal kraj náš více samostatných panství, o jichž osudech už většího nabýváme světla.

A. Nejdůležitějším a nejrozsáhlejším zbožím bylo tehdáž panství (Staro-) *Jické.*

Vládli jím páni z Pňovic, rod kmene moravských Žerotínů. Tito nosili v erbu lva černého na třech pahrbcích v poli červeném a psali se dle hradu Žerotína u Olomouce.

Předek jejich byl Blud, kastelán na Přerově, který připomíná se v pamětech z let 1195—1215. Tehdá seděl na Bludově, statku dosud rodině patřícím. Syny měl tři: Oneše (Ondřeje), Bluda a Viktora.

Bludek, syn Onšův, držel otcovské dědictví Pňovice (nyní Piňovice u Unčova), ale sídlil obyčejně na (Starém)Jičíně, odkudž se v letech 1278—1288 Bludem II z Jičína nazývá. Roku 1280 zastavil Budišovi, opatovi Hradišťského kláštera u Olomouce, dvůr svůj, pak 4 svobodné a 10 poplatných lánů v Žerotíně za 107 hřiven stříbra; ze které příčiny to učinil, neví se.

Po Bludovi z Jičína dědil syn jeho Blud III., jenž od roku 1288 v listinách se uvádí. Léta 1297 píše se hrabě Blud z Jičína, roku 1302 slove z Bludova, r. 1311 z Košic. Jsa mysli nábožné, vzdal r. 1302 Marianskému kostelu v Hnojicích desátek z vesnice Pňovic, kteráž tam byla přifařena. V listině této hrad Jičín poprve zove se po německu »Tyzceyn«.*)

Jak dlouho podržel Blud III. zboží Jické, není povědomo; než zdá se, že je prodal Vokovi z Kravař po roce 1311.

B. Hrad ***Štramberk*** s příslušenstvím náležel původně snad Templářům.

Tento duchovní řád rytířský povstal v Palestýně počátkem 12. století. Král Jeruzalémský Balduin II. vykázal jim část paláce svého vystavěnou na místě někdejšího chrámu jeruzalémského, odkud pošel název řádu. Měl za účel hostiti chudé poutníky k Svatému hrobu přicházející i bojovati s nevěřícími a byl r. 1127. papežem Honoriem II. potvrzen. Oděv rytířů byl bílý plášť s osmirohým krvavě červeným křížem, jejž nosili přes brnění.

Řád Templářů se rychle rozšířil a nabyl velikého bohatství. Do Čech přišel asi r. 1232 za krále Václava I. a brzy na to i na Moravu. Templáři namnoze hověli jazyku německému.

Zajisté snažili se držitelé statku Štramberka škody nájezdem tatarským v okolí způsobené, pokud možno odčiniti. Co dalšího pro své zboží a pro lid vykonali, známo není. Po zrušení tohoto řádu 1312 připadl Štramberk zeměpánu.

C. Západní část panství ***Hukvaldského***, k níž Příbor s okolím příslušel, pustil biskup Bruno zmíněnému Frankovi a jeho potomkům jako léno biskupství olomuckého. Sám však pečoval o zvětšení a zalidnění ostatní části zboží toho. Tak osadil na Ostravsku: Bruneswerde (Mor. Ostravu), Friedeberg (Místek), Stařič, Fryčovice; r. 1269 založil město Brušperk na magdeburském právě.

*) Cod. dipl. V., p. 145. . . . »Bludo baro terrae Moraviae, dictus de Tyzceyn.« (Blud, pán moravský, řečený z Jičína.)

I zavedl Bruno také manské zřízení při kostele olomuckém. Byloť předním jeho pravidlem, aby každý biskupský man statky kostelní*) sobě do vymření rodu po meči udělené rozmnožoval. A sice měl ku statkům kostelním od statků světských přikoupiti tolik pozemkův, aby se jich cena rovnala poloviční ceně statku, jejž držel man od biskupa. Když man biskupský zemřel, jeho žena nebo dcery na manství čili na kostelním statku neměly dědického nápadu.

Tážeme-li se, proč biskup Bruno s takovou pečlivostí staral se o rozmnožení statků kostelních, seznáme, že zajisté pracoval o založení arcibiskupství v Olomouci, aby království české i církevně stalo se samostatným a na dosavadním arcibiskupství v Mohuči nezáviselo.**) Bohužel nezdařil se šlechetný jeho záměr.

Brunonův nástupce, biskup Dětřich (1281—1302), vzdal r. 1299 manovi svému Jerlochovi (Gerlachovi), fojtu z Osoblahy, za léno celý hvozd, rozprostírající se jednak mezi Sedlničkou a Ostravicí, jednak mezi Příborem a Krásnem, s tím doložením, aby jej vymýtil, zornil a osadil.

Za toho biskupa založeno r 1299 při potoku Sedlničce u Příbora (. . . fluvius Cedlic ad metas comitum de Vriburch,***) t. j. potok Sedlice u rozhraní [území] hrabat Příborských, totiž synů Frankových) biskupské manství: Sedlnice Manská.

Taktéž následující biskupové zvelebovali a zalidňovali kostelní a své vlastní statky.

Mnichy Velehradskými, jimž asi od r. 1260—1347, patřila fara příborská, založeny osady Dětřichovice a Mniší (nyní Větřkovice a Myší).

*D. **Fulnecko.*** Ke sklonku 13. století uvádí se v listinách Oldřich z Lichtenburka,†) potomek mocného rodu Ronovcův, jako držitel zboží Fulneckého. Hronovici čili Ronovci měli za erb dvě černé ostrve o pěti sucích křížem složených v poli zlatém.

Zdá se, že již Oldřichův otec, pan Smil, Fulnecka nabyl za krále Přemysla Otakara II. Pan Oldřich držel zboží to za svobodné panství, což seznáváme z té okolnosti, že na něm zavedl manské zřízení.

Na tomto svobodném panství vznikly kromě starých českých osad Jílovce, Skrbně (zanikla, nyní slove Pohořelky), Děrného atd. i německé osady nové: město Fulnek, pak vesnice Jerlochovice (nyní Gerlichov), Kujavy, Stachovice a jiné.

---

*) Pro všeliké tyto statky biskupství olomuckého, hlavně pak pro statky manské, zřízeny byly zvláštní, jak by se nyní řeklo, gruntovní knihy, a těm knihám se říkalo tehda desky manské.

**) V. Prasek, Dějiny Opavska, I. str. 67—69.

***) Cod. dipl. V. 118.

†) Již za krále Přemysla Otakara I. (1197—1230) počala šlechta česko-moravská stavěti pevné hrady na strmých skalách, aby své moci ubájila. Ježto tehdáž a i později ovládala na královském dvoře němčina, oblibovala si též šlechta jazyk a způsoby německé, přibírajíc jména rodná po nových hradech německy pojmenovaných.

Tak se stali z Vítkoviců páni z Rosenberka (Rožmberka), z Buziců Valdekové a Hasenburkové a p. Páni z Hradce stali se pány z Landsteina a Falkensteina, větev rodu Hronoviců se psala z Lichtenburka, potomci Diviše z Divišova se změnili v pány ze Šternberka, jiní z Pernsteina atd.

Postupem času tito rodové šlechtičtí namnoze opět přilnuli k národu českému, jehož zdatnými se pak stali obhájci. Mimo českou šlechtu stavěli potom i němečtí zemanové nové hrady, jimž podobně dávali německá jména (na př. Helfstayn, později Helfenstein, Füllstein atd.

O všem tom dozvídáme se z latinského listu pana Oldřicha z Lichtenburka, daného 26. února 1293, kterým fojtovi Štědronovi v Jílovci za deset hřiven prodává fojtství tamtéž a to tak, aby šestý lán držel svobodně a směl k fojtství chovati krčmáře, pekaře, kováře, masaře, ševce, a aby z pokut bral třetí peníz. K tomu má svobodné rybářství a i jiný lov a bude, užívaje práva hlubčického, dvě hřivny platiti panu Oldřichovi.

Svědkové tohoto jednání jsou: Milič z Cetova a Bohuš, manové páně Oldřichovi; Jerloch (Gerlach), farář ve vsi Jerlochovicích, Mikuláš, farář zDěrného, Kliment, fojt z Kujav, Arkleb, fojt ze Stachovic, Pavel, syn Jindřicha z Jihlavy, Arkleb, měšťan ve Fulneku, a Sobek z Jílovce.

Téhož roku výše jmenovaný Milič z Cetova s vůlí pána svého prodal fojtovi Tyelmanovi fojtství v Děrném se 27 lány, aby toho fojtství užíval na právě hlubčickém, maje k tomu mlýn se 3 lány svobodnými, pekařství, masařství, kovářství, ševcovství a volný lov ryb i nízké zvěře. Kostel bude míti svobodný se svobodným lánem. Bude se spravovati hlubčickým právem i hlubčické míry užívati. Z pokut smí bráti třetí peníz. Začež za všecko svým pánům Oldřichovi a Miličovi platiti bude po 2 hřivnách ročně.

Svědky tohoto jednání jsou: Albert z Fulneka, man Opavského knížete Mikuláše; Beník, man pana Oldřicha; Šelih, služebník knížecí; Kunrát, farář ve Fulneku; Mikuláš, farář v Děrném; Petr, fojt, pak Valter a Kunrát, přísežní z Fulneka; Polomec, služebník páně Oldřichův; fojt z Nového Města (Vítkova) a jeho bratři Svatoň a Stanimír z Děrného.*)

Z obou těchto latinských listin vychází, že Fulnecko počítáno tehdáž ke knížectví Opavskému; že Fulnek byl již městem s farou; že Děrné a Jerlochovice měly také fary; že Kujavy**) (= Clementis villa) v novotě teprv byly založeny od fojta Klimenta; že Milič z Cetova, Bohuš a Beník byli manové pana Oldřicha, kteří možná Lukavec, Slatinu a jiné statky drželi pod panem Oldřichem a povinni byli jemu sloužiti ozbrojeným jezdcem.

Z listin uvedených také poznáváme, že jako jinde, tak i v kraji našem zakládány té doby jednak nové osady německé, jednak že dědiny starého založení, jako na př. Děrné a Jílovec, majíce slovanské právo, přeměněny na právo německé, u nás ponejvíce hlubčické.

*) V. Prasek, Dějiny Opavska, I., str. 103—104.

**) Na Kravařsku a jinde nacházíme osady se dvojím jménem, zvláštním jménem českým a také německým. Podvojnost jmen vysvětluje se dle názoru slovutného dějezpytce, professora Vinc. Praska v Olomouci tím, že vedle české osady na slovanském právě osazené vznikla později na blízku osada na německém právě. Když pak splynuly v jedno, podržely obě jména, z nichž jednoho český, druhého lid německý užívá. U nás česká část takové osady časem většinou poněmčena. Tak vedle staročeské osady Kujavy založil nějaký Kliment v druhé polovici 13. století dědinu »Clemensdorf«, nyní Klantendorf zvanou. — Blízko starého Mošnova povstala pak vykácením lesa osada nová, Engelswald řečená (zakladatel Engel). — Vedle české dědiny Vražného založeny německé dědiny Gross- a Klein Petersdorf. U Pohořelek (pohořela) vznikla německá vesnice Schimmelsdorf. U české osady Loučky založena časem dědina Ehrenberg. Při Lhotě u Starého Jičína povstala osada Katzendorf, jež z počátku tvořila samostatný statek, jak seznáváme z německé listiny Jana z Kravař z r. 1429, na níž zeman Jan von Katzendorff jako svědek spolupodepsán. Loučka a Lhota jsou nyní úplně české.

Zakládáním osad na německém právě v zemích koruny České zabývali se zvláštní podnikatelé. Majetník statku, chtěje zadati kus pozemku novým osadníkům, povolal si podnikatele a vykázal mu, kde by se mohla založiti osada.

Podnikatel, jemuž se latinsky říkalo locator aneb také advocatus, z čehož vzniklo po německu »Vogt« a po česku »fojt«, dovedl nové osadníky, rozměřil polnosti na lány a rozdělil je mezi ně. Každý osadník se zakoupil. Podal 1, 2, 3, 5 nebo 10 hřiven stříbra závdavku čili podacího, podle toho, jaká byla výměra a jakosť pozemku, a z ostatní ceny platil úrok. Mimo to byl povinen, odváděti vrchnosti něco obilí, nebo několik slepic, vajec a jiného.

Kdo zákupníky přivedl a osadu zařídil, dostal v odměnu svobodný dědičný lán (fojtství) v té obci, držel často za skrovný plat roční také jiné lány pole, míval tu dle okolností též mlýn a krčmu, směl držeti si svého pekaře, masaře, kováře a ševce, dovoleno mu ryby loviti, nízkou zvěř honiti a dříví v lese káceti a stal se i rychtářem osady, rozsuzuje menší spory. Kdo to fojtství (rychtu) zdědil nebo zakoupil, býval taktéž v obci rychtářem. Z pokut soudních odváděl dvě třetiny vrchnosti, třetina připadla jemu.

Měl-li se podnikatel k dílu, založil několik vesnic a všude užíval výhod rychtářských.

Podobně dělo se i vysazování měst. Tato směla se ohraditi a trhy konati. V čas války byla povinna se hájiti a ještě poměrný počet zbrojného lidu k veřejné hotovosti poslati. V městě jen ten neb onen zabýval se rolnictvím; ostatní měšťané dělali všeliká řemesla.

Na panstvích královských povstala svobodná města královská, na šlechtickém pozemku města poddaná. Z královských měst sbíhaly se platy do pokladny královské, poddaná města měla své šlechtické vrchnosti, které od nich platy braly a za to jejich osoby a živnosti chránily.

Přistěhováním Němců do země nastaly nové poměry právní. Domácí obyvatelstvo zůstalo dále povinno konati roboty a jiné povinnosti zemské (robotovati k hradům, hradbám, cestám, poskytovati úředníkům zeměpanským, když dleli na cestách a výpravách, nejen povozu a noclehu, ale i hojné večeře atd.), kdežto přistěhovalý lid takových povinností neměl.

Domácí obyvatelstvo, spravujíc se právem českým, bylo vázáno společným ručením všech za jednoho a jednoho za všecky, což v soudních příčinách, kde se jednalo o náhradu za krádež anebo vraždu, stalo se břemenem velikým, když oni noví přistěhovalí obyvatelé takových povinností neměli.

Domácí obyvatelstvo hledalo právo před zemským soudem markrabským; přistěhovalci měli své soudce nižší (fojty) v dědinách, vyšší v městech.

Domácí lid v dědinách osedlý měl majetek společný, který se spravoval na obec, kdež přistěhovalý lid měl majetek sobě odměřený vlastní, pracuje každý sám na sebe, nikoli na obec.

Tato různosť a nerovnosť spůsobila nespokojenosť. I zatoužili domácí obyvatelé zbaviti se předně robot zemských.

To se také poznenáhlu provedlo tím, že se české dědiny přeměňovaly na nové (německé) právo. Provedlo se také rozdělení pozemků společných a vrchností jmenován fojt, kteráž hodnosť zůstala pak většinou dědičně při držitelích téhož gruntu.

Za příkladem Němců zakládali i Čechové nové dědiny a města na právě německém a domáhali se buď u zemepána, buď u své vrchnosti také toho, aby větší předhradí pozdvižena byla na města, aneb aby trhovým vsím a menším předhradím udíleny byly svobody městské, čímž vznikla městečka.

Jak již dříve podotknuto, nadány vesnice a města u nás, pak na Opavsku a na severovýchodní Moravě hlubčickým*) právem, slynoucím jíž tehda na daleko široko, čímž stalo se potomně vyšším soudním, dvorem tak říkajíc pro všecka fojtovská práva v územích jmenovaných

Městské zřízení hlubčické, králem Přemyslem Otokarem II. r. 1270 potvrzené, obsahovalo tyto důležité kusy:

»Každý lán v Hlubčicích má míti 36 jiter. Z každého lánu platiti se bude půl ortu (osmina hřivny**) stříbra a sypati z obilí desátek. Z každého dvorce dávati se bude 6 peněz. Aby město lesův a pastvisk svobodně užívalo. Aby na míli okolo Hlubčic nebylo pivovaru aniž jakého řemesla.

Kdo pokoj Boží a králův porušil, poraniv někoho a se sedmi lidmi neočistil, hrdlo ztratí. Kdožby dýkou, holí, nožem nebo mečem komu pohrozil a třemi svědky usvědčen bude, ruka se mu utne, anebo položí 10 kop pokuty. —

Kdoby hanlivým slovem pokoj porušil, zaplatí 30 dobrých peněz. Kdoby ozbrojen komu do domu vpadl a usvědčen bude sedmi sousedy, hrdlo ztratil.

Kdoby násilí učinil ženě nebo panně a ona křičela »nastojte«, hrdlo ztratil. Kdyby kdo koho zabil a nalezen bude při něm nástroj, kterým zabil, hrdlo ztratil. Kdyby vrah upíral a příbuzní zavražděného soubojem ho usvědčiti chtějí, nech bojují vlastní rukou, jsou-li plnoletí. Nemají-li příbuzní let, mohou za sebe postaviti soubojníka. Chtějí-li žalobou vraha stíhati, vrah sedmi svědky má se očistiti.

Kdoby koho ochromil a se pak sedmi lidmi neočistí, ruka mu bude usečena, anebo položí 10 hřiven. Bude-li který muž utracen, třetina jeho

---

*) Hlubčice, něm. Leobschütz, nyní krajské město v Pruském Slezsku ve vládním okresu Opolském, patřily druhdy k Moravě. Když r. 1318 Opavsko stalo se samostatným knížectvím, náležely Hlubčice k zemi této. R. 1377 rozděleno Opavsko na tři knížectví: Opavské, Hlubčické a Krnovské. Po smrti knížete Jana Hlubčického léta 1484 přiloučil uherský král Matyáš Hlubčicko jako odumřelé léno ke Krnovsku.

**) 1 hřivna = kopa (60) grošů českých (původně asi 21 zl. naší měny, 1 groš = 12 peněz malých; 15 grošů = 1 ort.

statku dostane se jeho ženě; žena loupežníkova, paličova, vrahova nedostane nic.

Každého roku konají se třikráte soudy veřejné. K takovým veřejným soudům dostav se každý; kdoby nepřišel, ač ho nikdo nežaluje, pokuty položí 20 peněz; žaluje-li ho kdo a on nepřišel, čtyři dobré peníze dá fojtovi. Kdoby slovy povykoval na takovém soudě, 8 dobrých peněz dá.

Na trhu hlubčickém jest taková svoboda, že cožkoli na trhu veřejně kdo koupí, že koupené věci neztratí, i kdyby ji někdo naříkal, že je uloupena nebo kradena; kdoby však na ulici nebo v domě koupil, nikoli na veřejném trhu, ten ztratí věc, kdyby se usvědčilo, že jest uloupená nebo ukradená.

Zloděj a loupežník polapený s věcí, která má cenu pul ortu, třemi svědky buď usvědčen a hrdlo ztratí. Bude-li zloděj a loupežník z cizí země, sedm svědků třeba. Nemá-li věc ukradená neb uloupená ceny půl hřivny, zločinec neztratí hrdla, ale bude veřejně vymrskán«.*)

Města a městečka spravovala se právem nadaným skoro úplně, kdežto vesnice dotčené užívaly ho potud, pokud vyhovovalo jich poměrům, ana vrchnosť tu mívala vyšší právo.

Za následujících dob bouřlivých páni z Kravař nabyli v kraji našem moci veliké.

III.

Moravské Kravařsko za pánů z Kravař (1312—1434).

1. Páni z Kravař, někdy velmi znamenitý rod moravský, vzali jméno své od sídla svého Kravař nedaleko Opavy (něm. Deutsch-Krawarn, nyní v Prus. Slezsku), kteréž jim i s okolím asi od druhé polovice 13. století náležely. —

Jsouce odvětvím rozsáhlého kmene českého Benešoviců, jenž původně seděl na Benešově, ale záhy i v Opavsku a na ostatní tehdáž Moravě se rozšířil, měli páni z Kravař v erbu, — jako jejich příbuzní, páni z Bechyně, Dubé, Dědic, Choltic a jiní — znamení nazvané »odřivous«, to jest pysk vousatý, střelou proklaný.

Znak tento dal příčinu ku známé báchorce, že praotec kmene toho obrovskému Bulharovi uťal pysk a střelou jej pak proklál.

První, kterýž se od r. 1269 psal s přídomkem »z Kravař«, byl Vok, syn Drslavův. Bratry jeho jmenuji se Jan z Chřenovic (něm. Krano-

---

*) V. Prasek, Dějiny Opavska, I., str. 71—72.

witz) a Zbyslav, nejprvé z Koutů (něm. Kauten), pak z Bohuslavic (něm. Buslawitz, nedaleko Kravař).

Pan Vok I., pojav za manželku nejmladší pobočni dceru krále Přemysla Otokara II. z Elišky Palceříkové, dostal s ní rozsáhlé zemiště blízko statků svých.

Přizpůsobuje se daným poměrům politickým, vynikal při četných záležitostech veřejných, kterak sběhly se jednak za tchána jeho Otokara II., jednak za panovníků následujících.

Když Rudolf Habsburský vtrhl v září 1278 vítězným vojskem svým na Moravu, dostavili se do královského tábora blíže Rosic u Brna vyslanci královských měst, pak olomucký biskup Bruno a četní pánové moravští, mezi nimi i Vok z Kravař, poddávajíce se mu dobrovolně.

Pokud ovdovělá královna Kunhuta byla na Hradci v Opavsku, kteréž ji počátkem roku 1279 bylo věnem vykázáno, dlíval Vok často při dvoře jejím. Jakmile však švakr jeho, kníže Mikuláš I. r. 1281. domáhal se panství na Opavsku, přidal se k němu.

Zmatků v zemi povstalých užil pak k tomu, že zabral zboží kláštera Hradiště v Budišovicích. I učiněno v Opavě dne 27. srpna 1282 narovnání mezi opatem Budišem Hradišťským a mezi Vokem a jeho synem Benešem z Kravař v ten smysl, že Vok ve vsi kláštera Hradiště v Budišovicích do své smrti 5 a půl lánu bude užívati, kteréž lány po jeho odchodu na věčnost přijdou na klášter.*)

Roku 1283 byl Vok I. komořím cúdy Opavské, t. j. byl přísedícím zemského soudu a zároveň i sněmu a dozorcem nad zemskými deskami na Opavsku, kteréž tu vznikly za krále Přemysla Otakara II. a do nichž ku prospěchu zákonného pořádku, bezpečnosti jmění a úvěru v zemi všecky statky panské, pak smlouvy, prodeje a koupě, zápisy (obligace) a jiná důležitá ujednání se zapisovaly.

Král Václav II., (syn krále Přemysla Otokara II.), ujav se r. 1283 samostatně vlády, snažil se v zemích svých zavésti pořádek. I byl mu při tom Vok z Kravař velmi nápomocen.

Na závěrku 13. století vypravil se král na Bedřicha z Linavy, jenž okolo r. 1278 násilně byl vystavil na půdě pánů z Drahotuš pevný hrad »Halfstayn« (Helfenštein), čině odtud zhoubné nájezdy do širého okolí.

Hrad s příslušenstvím Bedřichovi z Linavy odňat a Vokovi z Kravař odevzdán.

Milostí královou nabyl pak Vok i zboží Strážnického.

Když potom král Jan Lucemburský r. 1311 a později stavil nepokoje na Moravě vzniklé a odbojné sobě pány sbořením jich pevných hradů potrestal a k míru i poslušenství donutil, doprovázel jej Vok z Kravař na výpravách těchto, začež panovníkem štědře odměněn. I daroval mu král r. 1316 zboží Fulnecké odpořilému Oldřichovu z Lichtenburka odňaté, a krajinu kolem nynějších měst Bílovce a Klimkovic.

*) V. Prasek, Dějiny Opavska I., str. 91.

Vok I. z Kravař hleděl i kupem rozsáhlé své zboží rozmnožiti. Tak zakoupil mimo jiné statky po r. 1311 od Bluda III. z Jičína i panství Jické a r. 1322 od krále Jana za 2200 hřiven stříbra zboží Plumlovské, náležející před tím knížeti Mikuláši Opavskému. Taktéž podobá se, že Templáři pronajali r. 1308 Vokovi z Kravař panství Vsetín na dobu 31 let. Po zrušení tohoto řádu roku 1312 zůstal Vsetín v rukou pánů z Kravař asi do r. 1417, jelikož téhož léta připomíná se v půhonech Brněnských »Jan Vojna ze Vsetína«. Časem celé území v poříčí Odry ležící, jímž Vok I. z Kravař a jeho nástupcové vládli, »Kravařsko«, to jest krajina kolem Kravař, nazýváno, což však Němci nesprávně slovem »das Kuhländchen« přeložili, majíce mylně za to, že kraj ten od věhlasného tu chovu hovězího dobytka takto pojmenován.

Vok z Kravař zajisté pečoval o zvelebení a zalidnění statků svých; připisujeť se mu mimo jiné i založení měst Nov. Jičína (asi roku 1313) a Bílovce (něm. původně Wokenstadt).

Roku 1325 byl komořím cúdy (zemského soudu) v Olomouci, ale napotom na listinách více se nejmenuje. Zemřel okolo roku 1329.

Dr. Beck ve svých dějinách Nov. Jičína na str. 51. a v příloze rodopisné uvádí, že Vok I. zůstavil po sobě 4 syny: Ješka čili Jana I., Drslava I., Jindřicha a Beneše i 2 dcery Jitku a Kateřinu.

Uvážíme-li však, že Beneš, jenž skonal r. 1375, v pamětech připomíná se již r. 1282, kdež jistě byl v mužném věku, tedy patrně bylo by mu při jeho smrti daleko přes 100 let, což se pravdě nepodobá.

Správnějším jest proto názor v Riegerově Naučném Slovníku projevený, že zmíněný Jindřich a Beneš byli synové Beneše I., jenž od otce svého Voka I. dostal Strážnici i Plumlov a žil asi do roku 1327, ani pak jen bratři Jan a Drslav z Kravař na listinách se vyskytují.

Počátečně drželi zmínění bratři zboží Fulnecko-Bílovské, Helfenštein s Lipníkem, panství Jičín a jiné statky společně a nedílně, kdežto jejich bratrovci Jindřich a Beneš uvázali se ve zboží Strážnické a Plumlovské.

Zdá se, že Jindřich z Kravař brzo na to zemřel; neboť okolo roku 1350 psal se Beneš pánem na Strážnici i na Plumlove, načež potomci jeho zdědili panství tato.

Časem získali i statek Kravaře, jejž pak r. 1420 Petr z Kravař a ze Strážnice prodal.

Ctíce památku zvěčnělého otce svého Voka I., vzdali bratři Jan a Drslav z Kravař latinskou listinou 3. března 1329 v Brně danou na záduší nebožtíka lán v Jerlochovicích (»Gerlachsdorf«) a desátek ze dvora u Fulneka faráři fulneckému.

Roku 1330 darovali na hradě Jičíně panenskému klášteru sv. Kláry v Opavě, kamž byly se jejich dvě sestry uchýlily, navždy $^3/_4$ a minoritskému konventu tamtéž $^1/_4$ všech příjmů z vesnice Štěpánkovic (nedaleko Kravař) pocházejících.

Zajisté bývalo té doby živo a hlučno na Starém Jičíně; dojížděliť sem okolní zemane nejen na radovánky a zábavy rytířské, anobrž také na poradu o potřebách krajiny této.

Asi 1337 rozdělili se bratři zbožím otcovským i dostalo se Janovi panství Jické s městem Nov. Jičínem a Helfenštein s Lipníkem, kdežto Drslavovi připadlo zboží Fulnecko-Bílovské.

Jan z Kravař, jenž měl Kláru, sestru Petra z Rožmberka za manželku († 1347), byl mužem v politické a soudní správě zemské velmi sběhlým, takže těšil se i přízni královĕ.

V roku 1348 nazývá se pánem na Rožnově a Mor. Krumlově. Zdá se však, že zboží Mor. Krumlovské Janovi z Kravař počátečně jen zastaveno, poněvadž Hynče z Lipé teprve po smrti jeho r. 1369 v německé listině vyznává, že panství Mor. Krumlov prodal Janovi z Kravař, — jemuž Bůh buď milostiv — (»dem got genad«) a synům Drslavovým za osm tisíc hřiven velkých Pražských grošův, a že zboží to dává pánům těm zapsati do desk zemských.

Léta 1355, když byli synové jeho Vznata a Jindřich rozloučili se s životem, svolil k tomu, aby dorůstající synové Drslavovi poděleni byli částěmi zboží Jičína, Helfenšteina, Fulneka a jiných.

Čtyři léta na to zastavil jim man jejich Beneš z Brandýsa svůj statek Hustopeče při Bečvě.

Za těch časů seděl na trůně českém krále Jana syn Karel, jenž už za živobytí svého otce (od r. 1333) byl markrabětem moravským a konečně i spoluvládcem v Čechách, staraje se všemožně o rozkvět a blahobyt zemí, za vlády otcovy tak hluboko klesslých.

Stav se po smrti otcově (1346) králem Českým a zvolen byv i císařem německým, byl Karel IV. (1346—1378), jenž sídlel v Praze, panovníkem výtečným a o dobro země i národu velmi pečlivým.

Velikou získal si zásluhu založením nových desk zemských*) r. 1348 v Olomouci a v Brně, nařídiv zároveň, že jen do těchto desk vklady se dávati mají, jelikož až posud i jiná města desky mívala. Tím nastala větší jistota majetku a práva.

Držitelé statků v zemských deskách zapsaných měli napotom až do r. 1848 vlastní právomocnosť, právo honby, lovu ryb, dělání cihel a drasla, regál pivní a výčepní, jakož i směli dovoliti židům, aby se na zboží jejich usadili.

Za Karla IV. vzalo však také někdejší zřízení župní úplně za své. Panstvo dle vzoru německého víc a více se zmáhalo ve svých právech, kdežto lid obecný upadal pozvolna v duchamorné poddanství.

---

*) Zápisy a vklady statků panských, duchovních i světských, měst královských a jiné důležité věci děly se až do roku 1480 jazykem latinským, od té doby ale návrhem Ctibora z Cimburka českým, od r. 1628 nejvíce německým. Nejvyšší komorník neboli komoří, jenž přisedaje k zemskému soudu, dohlížel i k zemským deskám, musel býti ze stavu panského a vykázati se jměním nejméně 10.000 zl. Roku 1642 byly zemské desky v jedno sloučeny a do Brna přeloženy, kdež až dosud se nacházejí.

Jan z Kravař, kterýž byl od r. 1348 i nejvyšším komořím olomuckým, zemřel r. 1368 bezdětek, kdežto Drslav I., maje z manželky Elišky ze Šternberka 4 syny a dceru Ofku (Eufemii), odešel na věčnosť r. 1369. I rozdělili se synové Drslavovi o zboží otcovské a strýcovo tím způsobem, že nejstarší Beneš II. dostal Krumlov a části Bílovska, Drslav II. Fulnecko-Bílovsko (až na některé části), Vok II. Jičín s městem Novým Jičínem a Rožnov, Lacek (Ladislav) Helfenštein s městem Lipníkem.

Brzy po smrti strýcově přišli bratři Drslav, Vok a Lacek z Kravař ve sporu s pány ze Šternberka na Lukově a Zlíně o některé statky, takže bylo se i krve proliti obávati. Než mírumilovný markrabě Jan přiměl nepřátele k tomu, že r. 1372 slíbili držeti »landfrýd«, načež se i usmířili.

Roku 1377 byl Drslav II. v dílčí komissi, která Opavsko na tři díly rozvedla, i připadl jeho statek město Fulnek s hradem i s příslušenstvím k dílu knížetství Opavského, a tolikéž Bílovsko.

Poněvadž Drslav II. neměl potomků, následoval po něm asi 1380 Beneš Krumlovský, který léta 1389 dne 29. září listem daným na Krumlově s vůlí svých synů Beneše a Ješka, i s vůlí biskupa olomuckého Mikuláše založil ve Fulneku klášter augustinianský i jej nadal dědinami Děrným, Jílovcem, ročním platem ze solníků Fulneckých, zahradou na zámeckém kopci a lesem u Děrného.*)

Beneš II., jenž byl i pánem v Mořicích a Nezamyslicích, zemřel roku 1398, načež dědil po něm vnuk jeho Jan z Kravař, jenž žil asi do r. 1407, poněvadž už r. 1408 uvádí se Lacek I. z Helfštýna jako poručník Beneše (III.) z Kravař, nezletilého syna Janova.**) Uvázav se ve zboží své r. 1415, držel Beneš III. panství Krumlovské, pak hlavní čásť Fulnecka a Bílovska, i pustil roku 1416 v den sv. Augustina listem daným na Fulneku městečku Klimkovicím odmrť.

Beneš III. odešel na věčnosť po roku 1420, i připadlo napotom zboží Krumlovské pánům z Lipé, kdežto v panství Fulnecko-Bílovské (až na některé části) uvázal se Jan z Kravař, syn Voka III.

Na osudy Jicka a Štramberka měli značný vliv Vok II. (1330—1396) a jeho potomci, případně nejbližší jeho příbuzní.

Když po smrti markraběte Jana Jindřicha vypukly mezi syny jeho rozbroje, Vok II z Kravař stál po straně Joštově i dostal od tohoto roku 1383 statek Štramberský v léno.

Roku 1383 přijal také Vok II. s bratrem Lackem I.***) od knížete Přemka Opavského, jenž jsa zadlužen dal hrad Hradec v zástavu.

*) V. Prasek, Historická topografie země Opavské, I., str. 24.

**) Vinc. Brandl, Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné a nálezové. Tomus II., pag. 191 a T. III. (pars prior). p. 25.

***) Markrabě Prokop zemřel už roku 1405, kdežto Jodok čili Jošt odešel na věčnosť roku 1411. Poněvadž oba nezanechali dětí, spojil král Václav IV. Moravu zase s korunou Českou i ustanovil za hejtmana moravského pana Lacka I. z Kravař na Helfštýně. Tento byl přikoupil již r. 1396 biskupský statek Valašské Meziřičí a jiné statky v okolí ku zboží svému. Zesnul v Pánu r. 1416 i pochován jest v starém kostele Fulneckém. Napotom Morava i dále spravována zemským hejtmanem.

Vok II., kterýž byl od r. 1380—1386 i komořím olomuckým, zemřel, roku 1396, zůstaviv po sobě syny Ješka II., Lacka II., Voka III. a dvě dcery Annu a Elišku.

Zmínění bratří ihned rozdělili se zbožím otcovským, i náleželo panství Jické s městem Nov. Jičínem z polovice Lackovi II. a Vokovi III.

Vok z Jičína, jenž držel také Štramberk a jiné statky, vložil r. 1396 sestře své Anně 600 kop Pražských grošů věna na části Nového Jičína jemu patřící, načež zapsal jí s bratrem Lackem II. ještě 133$^1/_3$ kopy grošů jakožto ročního platu na městě Nov. Jičíně a ostatních statcích svých.

Maje k manželství Elišku ze Šternberka, Vok III. stal se r. 1398 spolumajetníkem hradu Světlova, choti jeho příslušícího, začež pojistil jí 43 hřiven ročního platu na osadách Bartošovicích a Žilině.

Rok na to vzal Vok III. strýce svého Lacka I. a bratra Lacka II. na hrad Štramberk s příslušenstvím na spolek.

Snaže se zvelebiti zboží své, skonal asi v polovici roku 1406, neboť v půhonech olomucké cúdy ku konci r. 1406 nazývá se »Eliška z Světlova, někdy paní Voková z Jičína«.*)

Lacek II., jemuž druhá část panství Jického náležela, vyvoliv si stav duchovní, pojistil r. 1397 sestře své Elišce, provdané za Předbora z Cimburka, 200 hřiven věna na vesnicích Bernaticích a Hůrce.

Zvolen byv r. 1403 za biskupa olomuckého, hleděl Lacek II. biskupské statky marnivým jeho předchůdcem Janem (Mrázem) zastavené (Mírov, Osoblahu, Svitavu a j.) opět vyplatiti a kázeň v diecési poněkud pokleslou zase povznésti. Zemřel léta 1408.

Tím zůstal Lacek I., pán na Helfštýně, Rožnově, Val. Meziříčí, jediným držitelem zboží Štramberského.

Chtěje poddanému lidu, který za časů nepokojných právě minulých velmi trpěl, poněkud uleviti, pustil r. 1411 na hradě Helfštýně městu Štramberku, jakož i dědinám k obhradí tomuto příslušejícím, odmrť.

Zovou se osady v latinské listině uvedené takto: Buthowicz, Wiernierzowicz, Ženklab, Libhoscz, Morzhow, Bludowicz, Skorotin, Žilina, Albrechticz, Mossnow, Hodslavicz, Ňukowicz, Neuhubel, Bartoschowicz, Žyboticz a Sedlnicz.

Z důležitého listu tohoto jednak seznáváme, jak daleko sáhalo tehdáž obhradí Štramberské, jednak vidíme, že zmíněné vesnice byly — snad až na Nelhubel — také ještě veskrz české.

Za tehdejších zmatků politických nastala veliká nezávaznosť v zemi. Mnozí šlechticové loupežní drancovali a plenili města i dědiny, takže nebyl nikdo jist ani jměním ani životem svým.

I novojický kupec a měštěnín Petr Sadhanss přepaden a oloupen té doby u hory »Kolč« o své zboží (slanečky) a peníze, jak dokazuje půhon roku 1406 k cúdě olomucké na Ješka ze Šternberka na Lukove

*) V. Brandl. Libri citationum etc. I., 189.

a jeho syna Albrechta podaný: »Petr Sadhanss, myesczenyn z Gyczyna pohonym pana Ješka z Lucowa a pana Albrechta syna geho... zsedmy a zesta (107) hrziwen grošů . . , ze my pobraly me vozy a mu kupy herynky w horze Kolcz y gyne me kupy y penyze . . . ale chczy od nich prawo przigity czo my pany navdu, skody opowydam, porucznyka czynym Jana rychtarze z Gesnyka nyemeczkeho.«

Na to učinili páni tento nález: »Mezi Petrem měščenínem z Jičína a mezi panem Ješkem z Lukova: ponvadž v póhoně ani v žalobě nic nedotýče cti pana Ješka, tehda jmá p. Ješek jemu přiséci, jakož toho právo jest.«*)

Dlouho to trvalo, než Ješek z Lukova měštěnínu Sadhanssovi škodu nahradil.

Po smrti biskupa Lacka z Kravař roku 1408 zdědila svobodná jeho sestra Anna (sloveť v nálezech »panna«) hrad Jičín a půl města Jičína s příslušenstvím. Z počátku chtěl švakr její Předbor z Cimburka v dědictví toto se uvázati, ale Anna z Kvavař vysoudila je na něm nálezem panským.

Když však okolo r. 1417 vzala na zboží toto sestru svou Elišku a manžela jejího Předbora z Cimburka na spolek, tu zabrali Petr z Kravař na Strážnici a Beneš z Kravař na Krumlově a na Fulneku, kteří byli s jinými pány poručníky nezletilých synů Voka III., totiž Jana, Drslava a Lacka, panství zmíněné, pročež zažalovala ona roku 1417 oba u cúdy olomucké, jak praví následující půhony:

I. Anna z Kravař, odjinud z Jičína, pohonim pana Petra z Kravař, odjinud ze Strážnice de quinque milibus mr. gr. (5000 hřiven grošů), že mi drží mé dědictví hrad Jičín, puol města Jičína i což k tomu příslušı́, ježto na mě po mém bratru, knězi Lacku, biskupu olomuckém, nedílném spravedlivě spadlo. Zná-li mi se, zná se v pravdě; pak-li při, ale chci přes to panský nález přijeti a poručníka činím pana Předbora z Cimburka a Stibora, sestřence svého také z Cimburka.«

II »Táž Anna týmž půhonem per omnia ut supra pohoním pana Beneše z Kravař, odjinud z Krumlova i také z Fulneka per omnia ut supra a poručníka činím pana Předbora z Cimburka a Stibora, sestřence svého také z Cimburka.«

Spor tento se prodlužoval, až roku 1420 skončil ve prospěch její.*)

Než zdá se, že Anna z Kravař, která byla r. 1417 zmíněné rodině pánů z Cimburka společně vzdala i část zboží Rožnovského, brzy odešla na věčnosť, jelikož již r. 1421 slove Jan z Kravař pánem na Jičíně.

Podobná rozepře vznikla po smrti Lacka I. (roku 1416) o zboží Helfštýnské. Petr z Kravař na Strážnici zabral toto panství, pročež dcera páně Lackova, paní Eliška, provdaná za Alberta ze Šternberka na Lukově, jej roku 1417 »pohnala ze svého dědictví z Helfenstajna hradu, z Lipníka

*) V. Brandl, Libri citationum etc., I. str. 186 a 202.
*) V. Brandl, Libri citationum [illegible], II., str. 513 a 626.

i z jiného zboží, což k tomu hradu přísluší, ježto na mě spadlo po smrti otce mého, jakožto na dědičku nedílnú od otce.«*)

Později musili se přece její příbuzní o toto zboží rozděliti, jelikož bratři Drslav a Lacek z Kravař, kteří drželi část Fulnecka, nazývají se v letech 1428—1430 i »pány na Helfštýně«; druhá jeho část spadla na Strážnické pány z Kravař.

Jan z Kravař, kterýž od roku 1421 držel panství Jické, pak hlavní část Fulnecka a Bílovska, dále statek Štramberk a jiné zboží, pojal roku 1424 k manželství kněžnu Anežku, dceru knížete Přemka Opavského, i zapsal jí na zboží Fulnecko-Bílovském věna 400 hřiven ve 4000 hřivnách a sice: v městečku Klimkovicích a Lagnově a na fojtu v Klimkovicích, ve vsi Radotíně, Bůtovicích, Polance, Martinově, ve Lhotě, ve Svinově, v Jistebníku, v Krásném Poli, v Kujavách, v Pustkovci, ve Stachovicích a Valteřovicích.

K témuž zboží náležely také vesnice Třebovice, Albrechtice, Jerlochovice, pak dědiny klášteru Fulneckému darované: Děrné, Jílovec, Bílov Stará Ves, Pustějov, Lukavec a manský statek Slatina.

Jan z Kravař původně určil kněžně Anežce tvrz Třebovici s příslušenstvím, později hrad Fulnek s městem Fulnekem a se vsí Jerlochovicemi k jejímu příbytku a bydlení, dokudž by jí těch 4000 hřiven úplně zaplaceno nebylo.**)

Když pan Jan z Kravař toto zboží vkládal r. 1432 kněžně Anežce do nových zemských desk Opavských, (staré byly r. 1431 shořely, načež kníže Přemek založil nové úplně české), kníže Přemek vložil tam r. 1433 k prosbě probošta fulneckého také kněžím a konventu fulneckému jejich statek »Pustějovský«.

Od delšího času, zvláště od posledních let Karla IV. ozývali se po Čechách a jinde mnozí hlasové proti rozličným nepořádkům, jež se tehdy rozmáhaly v duchovenstvu vůbec a při dvoře papežském zvláště.

I bylo pak v Čechách nemálo kněží nábožných a učených, kteří ony nepořádky nahlas a s kazatelny kárali: Reptání na nepořádky církevní dostoupilo stupně vysokého, když roku 1378 sbor kardinálů v Římě a v Avignone (v jižní Francii) každý jiného zvolili papeže, kteří se na veliké pohoršení křesťanstva spolu potýkali, sebe i strany své navzájem dávajíce do klatby.

Mezi muži, kteří později v Čechách mluvili proti rozmíškám v církvi a na stolici papežské, vynikal mistr a kněz Jan Hus, profesor na vysokých školách Pražských. Ale napotom odchyloval se učením svým proti důstojnosti a odporem svým proti moci papežské čím dále, tím více od obecného a starodávného učení církve katolické, vybíraje všeliké důvody své z Písma Svatého a nikoliv z učení církve obecné, až dospěl k učení, že jediné pravým zřídlem poznání pravdy křesťanské jest Písmo Svaté, a papež že není hlavou církve, nýbrž sám Ježíš Kristus.

---

*) V. Brandl, Libri citationum etc., II., str. 526.
**) V. Prasek, Historická topografie země Opavské. I., str. 25.

Pročež Hus pohnán konečně k církevnímu sboru čili koncilu do města Kostnice na jezeře Bodamském*), aby se ospravedlnil z učení svého. Ježto nechtěl takových novot odvolati, prohlášen byl za kacíře a král Zikmund, ačkoliv mu prvé zaručil všecko bezpečí, dal ho na hranici upáliti (6. července 1415).

V Čechách a na Moravě pokládali však učení Husovo za pravé a drželi se jeho. Působením přítele Husova, mistra Jakoubka ze Stříbra, uvykli si přijímati svátost oltářní pod obojí způsobou, pročež říkáno jim pod obojí či kališníci.

Upálení mistra Jana Husa spůsobilo v Čechách veliký hněv. Nemohltě lid ve své prostotě pochopiti, proč Hus, jenž ctnostně a bezúhonně žil a o mravní ušlechtění národa se zasazoval, tak hanebnou smrtí potrestán. I český král Václav těžce nesl odsouzení Husovo, jež bylo porušením práva jeho, poněvadž náležela světská moc nad Husem jen jemu, nikoli německému císaři Zikmundovi.

Dokud žil král Václav, mírnili se sice přátelé Husovi (Husité); ale po smrti jeho r. 1419 vzplanula hrozná válka husitská, jež až do r. 1434 hubila krásné země naše.

Morava, co do národnosti od Čech nerozdílná, hned z počátku k Husovu učení přilnula.

I hlásili se k němu nejen šlechta, jako páni z Kravař, Cimburka, Boskovic, Lipé, Kunštátu, Lomnice, Pernštýna a jiní, ale skoro všechen český lid.

O rozšíření kalicha v zemi přičinili se nejvíce tehdejší hejtman zemský, dotčený už Lacek I. z Kravař, pán na Helfštýně a Štramberku, dávný přítel Husův, a pak příbuzný jeho Petr z Kravař, pán na Strážnici. Mimo ně všechny vrchnosti, jež se přidaly k novému učení, podporovaly a šířily husitismus čili husitské smýšlení mezi svými poddanými.

Na Kravařsku byl to hlavně Lackův zámecký kaplan Zikmund, který zde zaváděl učení Husovo. Na čas i některé fary obsazeny tu kněžími husitskými.

Největším nepřítelem husitismu na Moravě byl olomucký biskup Jan XI., kterýž při konciliu kostnickém nejrázněji vystoupil proti Husovi. Jan XI. se zbraní v ruce jal se hájiti katolické víry na Moravě, pročež dostal pak příjmí Jan »Železný«.

Když král Václav IV. odešel na věčnost r. 1419 a korunu Českou po něm děditi měl bratr jeho Zikmund, tu ho v Čechách nechtěli přijati za krále; vinili ho, že upálením Jana Husa potupil všechen český národ.

Zikmund vida proti sobě odpor Husitů, přiváděl na ně velká vojska z Uher a Němec. Ale marně. Čechové, naplněni jsouce duchem bojovným, za výtečných vojevůdců, zejména Jana Žižky z Trocnova a po

*) Na sněmu tomto přivedena jest církev k sjednocení. Tehdejší (tři) papežové sesazeni a zvolen nový papež Martin V., jenž snažil se provésti nápravu všelikých vad a nedostatků v církvi.

něm táborského kněze Prokopa Velikého, napořád poráželi vojska uherská i německá, a strachem naplňovali všecky země okolní.

Též na Moravu, do Uher a Slezska konali Husité četné výpravy, dobývajíce měst sobě nepřátelských a plenice statky svých odpůrců, najmě duchovních.

Tak r. 1427 Jan Tovačovský osadil se na Odrách, odkudž hubil celé okolí. Zničiv tehdejší doly na zlato a stříbro kolem Fulneka (u Pohoří, Jerlochovic a Kletného), zmocnil se i města Nového Jičína, té doby převahou německého. (Cerroni, Nachrichten.)

Jiná vojska husitská zabrala r. 1428 Mor. Ostravu, hrad Hukvaldy a četná města ve Slezsku, jichž statečně uhájila oproti knížatům slezským, načež r. 1432 učinila příměří se Slezáky.*)

Zatím svolán nový sněm církevní do švýcarského města Basileje, aby zjednal smír s Čechy. Smír tento jest docílen kompaktáty čili úmluvami basilejskými, v nichž hlavně povoleno bylo Husitům přijímání večeře Páně pod obojí způsobou.

Strana Pražská (konservativní), k níž hlásila se i vyšší šlechta, spokojila se s kompaktáty, nikoli Táboři a Sirotci (náboženské sekty demokratické). Z toho povstal bratrovražedný boj.

Dne 30. května roku 1434 jednota Pražská, s níž i katolíci se spojili, porazila a zničila Tábory i Sirotky téměř dokona u Lipan nedaleko Českého Brodu. Svět poznal, že nad Čechem jen Čech zase zvítěziti může.

Napotom jest Zikmund uveden k panování do Čech, ale zemřel už r. 1437, jsa po meči poslední potomek rodu Lucemburského.

Jan z Kravař, pán na Jičíně, Štramberku, Fulneku a Bílovci, nedočkal se snad konce válek husitských, an zesnul v Pánu asi r. 1434.

Jím vymřela Bílovsko-Fulnecko-Jická linie rodu tohoto v dějinách, vlasteneckých proslaveného a mocného, jemuž náležela v 15. století skoro pětina země Moravské.

Zatím byla i jiná odvětví pánů z Kravař vyhynula, takže pak roku 1466 Jiříkem ze Strážnice vymřeli po meči (v mužském rodu) velmožové tito.

B Mimo pány z Kravař drželi za doby té i jiní zemané ta která zboží v kraji našem.

1. Kopřivnice s okolím příslušela ku hradu Schauensteinu (Šostýnu).

2. Západní část panství Hukvaldského s městem Příborem měli asi od r. 1260 — jak už dříve vzpomenuto — hrabě Frank a jeho potomci, již se psávali »comites de Vriburch« (hrabata Příborští), v držení jako léno biskupství olomuckého.

Když však okolo roku 1359 držitelé toho léna loupežili v okolí, tu biskup Jan VIII., příjmím Očko (1351—1364), léno jim odňal a spojil je se zbožím Hukvaldským.

*) Vinc. Prasek. Dějiny knížectví Těšínského (až do r. 1434) V Opavě 1894. Str. 179—184.

I pustil potom r. 1389 biskup Mikuláš z Riesenburka (1388—1397 Příbořanům odmrť a dovolil jim, aby město dobře opevnili, by takto statečně odpírali četným tehdáž nájezdům nepřátelským.

Od té doby příslušel Příbor s okolím už napořád k Hukvaldům, s nimiž zakoušel pak tychž změn a útrap.

Části zboží Hukvaldského, totiž nynějšího Místecka, nabyli však jako zboží manského za neblahých válek bratří markrabat Jošta a Prokopa (1387—1400) páni z Kravař, poněvadž r. 1402 Lacek II a Vok III. z Kravař, páni na Jičíně a Štramberce, prodali za 400 těžkých hřiven grošů pražských a čísla moravského (1 hř. = 64 gr.) knížatům Přemkovi (Přemyslav) Těšínskému, Bolkovi jeho synu a jich dědicům vsi a statky, jmenovitě: »Fridland, Cunczendorff (Kunčice), das Newenstetil (Místek), den Langenswenss (Sviadnov), Ebirmansdorff a Quittenow (poslední dva zašly) se vším právem a panstvím vrchním a nižším, s platy a požitky a vším příslušenstvím, jak sami to drželi.«

Německý tento list dán jest na Jičíně r. 1402 ve čtvrtek po sv. Valentinu. (»Der gebin ist zu Titzin 1402 an dem nehisten Dunerstage nach sante Valentinestag des heiligen Martirers.«)*)

Tím kníže Přemek Těšínský trvale připojil Místecko ku Těšínsku, což přes 200 let potrvalo.

3. J e s e n i c e náležela roku 1201 klášteru Hradišti ke zboží Hranickému. Později nabyli jí páni z Kravař, jelikož roku 1383 Vok II. z Kravař vzdal tuto ves kanovníkovi olomuckému Vilémovi z Kortelangen. Komu se potomně dostala, není známo.

4. Osada K u n v a l d s tvrzí patřila ve 14. a 15. století ku zboží Jickému, měla však občas své vlastní držitele, jako na př. roku 1380 Ignáce ze Žambachu. Pak opět připojena k panství Jickému.

5. K a t e ř i n i c e s příslušenstvím byly původně taktéž samostatným statkem, poněvadž r. 1358 připomíná se na listinách Tas z Kateřinic.**)

IV.

Mor. Kravařsko od skončení válek husitských až do války třicetileté (1434—1618).

1. ***Fulnecko.*** Úmrtím Jana z Kravař r. 1434 staly se na Kravařsku důležité proměny.

Knížata opavská Václav a Arnošt zabrali a časem rozdali Bílovsko a část Fulnecka jako odumřelé léno knížetství, kdežto kněžna Anežka

*) Vinc. Prasek »Dějiny knížectví Těšínského«, I., str. 153. — Kvetoucí někdy městečko biskupské Friedeberk (Místek) za odbojů, kteréž členové rodu Lucemburského (Jodok a Prokop) se šlechtou proti sobě podnikali, opustlo tak dokonale, takže když později na novo osazeno, lidé jemu přezděli Newenstetil« (Nové Mestko), zapomenuvše na staré jméno.

**) O všech těchto a později vzniklých statcích pojednáno v části místopisné.

z Kravař, kteráž provdala se pak podruhé za Jiříka ze Šternberka, pána na Odrách, uvázala se v držení hradu a města Fulneka s okolím.

Ale i z tohoto zboží pohnali zmínční bratři sestru svou Anežku, takže ku statku Fulneckému zůstaly jí konečně mimo Fulnek osady Jerlochovice, Bůtovice, Kujavy, Stachovice a část Valteřovic.

O jejím dalším působení, jakož i o činnosti její nástupců na tom panství dochovaly se nám zprávy praskrovné.

Po smrti kněžny Anežky měl toto zboží Fulnecké její manžel Jiřík ze Šternberka v moci své, načež spadlo, jak z půhonů z let 1446—1447 vysvítá, na jeho bratra Lacka ze Šternberka a z Lukova.

Zatím nabyl druhé části Fulnecka kníže Hanuš Hlubčický, jenž zde vykonával i vrchnostenská práva.

Okolo r. 1456 držel Fulnek s okolím Jan Krumsín z Lešan, jehož však z toho nápadu kníže Přemek před zemský soud opavský pohnal.

Když pak totéž zboží naříkal vzpomenutý kníže Hanuš Hlubčický, položen oběma knížatům z poručení královského rok. Kterýž asi zustal bez výsledků, poněvadž Fulnecko zakoupili Zdeněk a Jan bratři z Postupic, aby je již r. 1464 králi Jiříkovi a jeho synům z Kunštátu na Poděbradech prodali.*)

Jiří z Poděbrad, horlivý kališník a důmyslný státník český, jenž už od r. 1444 vedl stranu pod obojí obratně a rázně, zvolen r. 1452 za vladaře zemského na tak dlouho, až by mladý král Ladislav Pohrobek, syn císaře a krále Albrechta II., dospěl k věku rozumnému.

Ale když Ladislav na morovou ránu zemřel již r. 1457, Čechové zvolili si pak r. 1458 Jiřího Poděbradského králem. Jiří vládl moudře, staraje se všemožně, aby opět zkvetlo rolnictví, průmysl a obchod v zemích našich.

Roku 1464 král Jiří skoupil Opavsko, kteréž dal napotom nejstaršímu synu svému Viktorinovi v léno. Tento povolal na Fulnecko horníky z Kutné Hory (v Čechách), aby zvelebili na Kravařsku báně za válek husitských zašlé. Zajisté hlásili se mnozí z nich — z počátku ovšem tajně — k »Jednotě Česko-Moravských Bratří«. Tato pak už roku 1467 měla v městě Fulneku a okolí hojných přívrženců, takže Fulnek považovati dlužno za nejstarší sídlo zmíněné Jednoty na Moravě.

Okolo roku 1480 »Valdenští«, původně náboženská to sekta franzouzská, byvše ze země Brandenburské vypuzeni, namnoze usazovali se ve Fulneku a v okolí. Splynuvše pak s Bratry v jedno, přivodili, že časem v Bratrských těchto obcích převládala němčina. Jelikož později na příbytcích Bratří »Velikonoční beránek« vyobrazen býval, tito od Fulnečanův a okolních Němců »Lampel-Brüder« (Bratří beránci) nazýváni.

Král Jiří dbaje svědomitě basilejských kompaktat, nemínil trpěti jiných stran náboženských než dvě, totiž stranu pod jednou (katolickou)

*) Vincenc Prasek, Historická topografie země Opavské. I., str. 155—156.

a stranu pod obojí (kališnickou). Proto přísně vystoupil proti stoupencům nové víry »Českých Bratří«, kteří již r. 1457 povstali ve vsi Kunvaldě u Žamberka.

Prvním náčelníkem »Bratří« byl chudý zeman Řehoř. Učení »bratrské« založeno na spisech Petra Chelčického, jenž drže se celkem učení táborského, vytkl za nejvyšší zákon milování Boha a bližního a to tak, že člověk z lásky k Bohu plniti má jeho přikázání a z lásky k bližnímu že má i křivdy snášeti.

Zároveň zamítal však Chelčický všecka ustanovení církevní o obřadech při bohoslužbě i všeliké užívání zbraně, neuznával potřebu války a trestu smrti i zavrhoval bohatství a zákony světské, pokládaje je na újmu zákona Božího.

Zásady tyto vyvinujíce se zponenáhla, nacházely četných následovníků jak v Čechách tak i na Moravě.

Zachovávajíce přísnosť mravu jako za první církve, živili se stoupenci Řehořovi prací rukou svých, vzdáleni jsouce všech úřaduv.

Sestoupivše se r. 1467 v »Jednotu Bratrskou«, odřekli se společnosti s církví římskou i se stranou pod oboji tím, že zvolili si (3) biskupy i kněží a starší neboli rady, kteří spravovali všecky jejich záležitosti. Ježto první jejich biskupové přijali svěcení od Valdenského biskupa Štěpána, přezdíváno »Bratřím« neprávem Pikhartův a Valdenských.

Než přes všecka pronásledování Jednota jejich valně se šířila, i přistupovaly k nim často též osoby vyšších stavů, jimž k vůli přinuceni jsou »Bratří« roku 1496 upustiti částečně od přísnosti své a smířiti se i s bohatstvím i s úřady, pokud jen obojího se chvalitebně užívá. Nová tato organisace jejich potrvala až do zániku Jednoty.

Jsouce lidé mravní, pokojní, pilní a ve vědách i umění pokročilí, těšili se Bratří z ochrany mocných pánů kteří buď sami k Jednotě jich náleželi, buď jim rádi poskytovali přítulku na statcích svých.

Již ke sklonku 15. století měli Bratří okolo 200 obcí a sborů (modliteben) v Čechách a na Moravě. Později šířili se ještě více, takže ve mnohých obcích fary i kostely přešly do rukou jejich Hlavními středisky Jednoty jejich stala se města Mladá Boleslav, Litomyšl, Pardubice, Přerov, Ivančice, Prostějov a j.

Na Mor. Kravařsku vznikly časem, pokud nám snad známo jest, bratrské obce ve Fulneku, Suchdole, Bartošovicích, Sedlnici, v Žiboticích u Fulneka, Kunvaldě, Starém a Novém Jičíně, Ženklavě, Štramberku, Mořkově, Věřovicích, Hodslavicích, Trnávce a Petřvaldíku (v posledních dvou osadách žili tak zvaní »Boleslavští Bratří«); mimo to bydleli Bratři v jiných ještě dědinách českých i německých. Ve Fulneku,. Žiboticích, Ženklavě, Suchdole, Kunvaldě a jinde Bratří se pak většinou poněmčili, než vyznání jejich šířilo se i u Němců

Rozšafnosti krále Jiřího nebylo však přece souzeno, zjednati Čechám novou skvělou budoucnosť. Snahy jeho zmařeny tím, že tehdejší pape-

žové neústupně dychtili uvésti národ český v bezvýminečné poslušenství církve římské.

Papež Pius II. dokonce i zrušil kompaktáta basilejská a nařídil roku 1462 králi Jiřímu, aby se odřekl přijímání pod obojí a je ze svých zemí vyplenil.

Takové žádosti král splniti nemohl, nechtěl-li podstoupiti vražedný boj se svým národem, jako někdy císař Zikmund.

Pročež vznikla z toho rozepře mezi králem Jiřím a stolicí papežskou.

Marně usiloval Jiří o to, aby papeže Pia, jakož i jeho nástupce Pavla II. pohnul ku mírnějšímu smýšlení. Dne 23. prosince roku 1467 vyhlásil papež Pavel klatbu »nad synem zatracení Jiříkem z Poděbrad a Kunštátu«.

Tím považován král Jiří od papeže za zbavena trůnu, poddaní pak jeho za sproštěny poslušenství.

Ale národ český, vyjmouc jen některé šlechtice, věrně stál k milovanému králi svému. Když pak vpadlo do Čech vojsko křižácké, poraženo jest u Nýrska (1468). Podobně pokořeni jsou i odbojní páni čeští.

Papež byl před některým časem vyzval krále Matyáše, jenž panoval v Uhrách po smrti Ladislava Pohrobka, aby ujal korunu Českou. Ctižádostivec tento skutečně vytrhl proti Jiřímu, ale po některém boji byl i on tak sevřen, že papež nevida odnikud pomoci, již byl nakloněn k mírnému vyjednávání.

Tu zemřel král Jiří dne 24. března 1471 k velikému zármutku a nenahraditelné škodě národa našeho.

Za bouřlivých oněch dob zastavili synové krále Jiřího zboží Fulnecké Janovi ze Žerotína, který je pak r. 1475 od nich koupil. I dal ihned panství toto vložiti do desk olomuckých, čímž opět navrátilo se k Moravě.

Ku zboží Fulneckému tehdáž náležely: hrad a město Fulnek, vesnice Bůtovice, Kujavy, Žibotice, Stachovice, Suchdol, Vražné, Kletné, pak podíly Pohoře, Jestřabí, Vlkovic, Valteřovic, Gručovic a pustá osada Koldzýf (nyní Nové Vrbno), dále manské statky Pohořálka a Slatina; konečně zastavené dědiny kláštera fulneckého: Jerlochovice, Děrné, Stará Ves, Jílovec, Bílov a Pustějov. Po mnohém jednání klášterské vsi až na Jerlochovice přičiněním probošta fulneckého zase vloženy do desk opavských.

Jan ze Žerotína byl člověk zámožný a času svého na slovo braný, mívaje účastenství ve všelikých důležitých jednáních a výpravách politických. Jsa horlivým vyznávačem víry bratrské, vytrval pevně při králi Jiříkovi a napotom při Vladislavovi II., za něhož také roku 1480 se syny svými a bratrem Bernardem přijat jest ze stavu vladyckého mezi pány moravské.

Bratří tito stali se praotci dvou hlavních větví Žerotínských, z nichž Bernardova (Napajedelská) vymřela roku 1598, kdežto Janova (Fulnecká)

rozdělivši se časem v několik odvětví, v jedné z nich (Vizmbersko-Losínské) dosud žije na Moravě, držíc statky Bludov a Valašské Meziříčí.

Jan ze Žerotína, jenž v l. 1480—1482 byl nejvyšším sudím cúdy olomucké, prodal roku 1480 rodinné sídlo Žerotín augustianskému klášteru šternberskému, začež převzal r. 1486 od Petra z Rožmberka za 30.000 dukátů zápisné zboží město a panství Strážnici, a roku 1496 od Jiřího Tunkle z Brníčka tolikéž zápisné panství Šumperk, Nové Hrady a Bludov, k nimž příslušely již také statky Losín a Vizmberk.

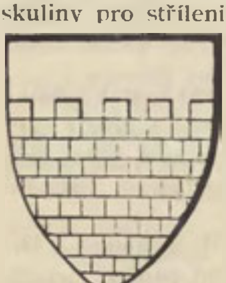
Pečuje o blaho svých poddaných, pustil r. 1485 Stachovicím, Žiboticím, Suchdolu, Kujavám a Pustějovu odmrť.

Zůstavil po sobě manželku Machnu z Nové Cerekve a syny Petra, Jana ml., Viktorina, Jiřího Bartoloměje a Bernarda, z nichž poslední dva byli nezletilí. —

Bratři tito žili tehdáž v nedílnosti a r. 1500 koupili sobě společně město a panství Jické, jakož i část zboží Hustopečského až po Bečvu. Tím největší část Mor. Kravařska dostala se zase do jedněch rukou.

B. Jicko. Zboží Jické zdědil roku 1434 po Janovi z Kravař bratranec jeho Ctibor z Cimburka, jenž pocházel z Předbora na Křídle i manželky jeho Elišky z Kravař na Jičíně.

Páni z Cimburka, usedlí někdy v Čechách i na Moravě, zaujímali po klesnutí a vymření pánů z Kravař, zvláště v 15. století pro svou moc a zásluhy první místo ve šlechtě moravské. Jmenovali se původně z Lipnice a nosili cimbuří (= vrch hradní zdi obyčejně zubatý, ježto v sobě skuliny pro stříleni mívá) za znak ve štítu svém.

Rekovný Bernard z Lipnice vystavěl si okolo 1308 nový hrad u Trnávky nedaleko Mor. Třebové, kterémuž dle rodního znaku svého dal jméno Cimburk (Zinnenburg), načež počal se pak psáti »z Cimburka«. Když asi r. 1320 postoupiti mu bylo hrad tento králi Janovi Lucemburskému, zbudoval si u Koryčan na Kyjovsku hrad »Nový Cimburk«.

Moravský rod pánu z Cimburka*) dělil se prodlením času na více odvětví, a sice na pány: z Tovačova, Křídla, Drahotuš, Šumberka, Sehradic, Hvězdlic, Slavičína, Brumova a Jičína.

Předbor z Cimburka pocházeje z linie Tovačovské, seděl na hradě Křídle**) a držel i Dřevohostice. Kterak zasahoval v osudy panství Jického, v dřívější stati jsme pověděli; odebral se na věčnosť r. 1420.

Syn jeho Ctibor z Cimburka a z Jičína, horlivý Husita, byl pánem na Jičíně, Štramberku, Rožnově, Dřevohosticích a jinde. Hleděl ustavičně k tomu, aby učení Husovo na jeho statcích se rozšiřovalo. Tím kališníci v Nov. Jičíně a okolí vzmáhali se.

*) Slavný tento rod vymřel roku 1502.
**) Hrad Křídlo stál naproti památnému kopci Hostýnu, ležel však již r. 1487 v rumech.

Vzdav r. 1434 hrad Štramberk (»Štralmberk«) s částí jeho příslušenství pánům z Puklice a z Pozořic v léno, potvrdil roku 1435 českou listinou Šanovskému rychtáři Petru Sadhansovi práva a svobody nebožtíkem Janem z Kravař mu udělené. Zemřel r. 1437.

Jelikož Ctiborův jediný syn Jan, zvaný napotom »Jičínský«, neměl ještě let, odprodali vykonavatelé Ctiborova závětu téhož leta ostatní ke Štramberku příslušící osady: Verneřovice (nyní Věřovice), Mořkov, Hodslavice, Rohlinu (dříve samostatná ves, tvořící nyní severní část Hodslavic), Bludovice, Žilinu a Žibotice Vilémovi z Puklice.

Tento však učinil z hradu Štramberka loupežnickou peleš, ohrožuje svým nezbedným lidem značnou část Moravy. Tak zmocnil se r. 1439 zeměpanského tehdáž města Přerova, jež ale r. 1440 opět bylo mu zemskému komořímu vydati.

Po smrti Vilémově roku 1441 vzal násilně hrad Štramberk Burián z Puklice, loupě se svým soudruhem Žichem na silnicích od Břeclavy až po Těšín a po Ratiboř i zajímaje tu pocestné a odváděje je na hrad svůj, kdež tak dlouho držáni, až za značnou sumu vykoupeni

Teprvé král Jiří přinutil ho k pokoji, načež dal mu pak zboží Štramberské v léno.

Ostatní část panství Jického zůstala až na Bartošovice a některé dědiny — kteréž odprodány — rodině pánů z Cimburka.

Roku 1437 rozloučil se s životem i císař Zikmund. Po smrti jeho zase zavládly rozbroje v zemích říše české. Kdežto katolická strana zvolila zetě Zikmundova, napotomního císaře Albrechta II. králem českým, horlivější strana pod obojí povolala na trůn Český Kazimíra, bratra polského krále Vladislava.

Vyslav 4000 Kozáků utrakvistům ku pomoci, táhl král Vladislav s četným vojskem na slezské hranice. Plenice a drancujíce zajížděly čety kozácké až po Bečvu. Zejména okolí Fulneka, Podštátu a St. Jičína jimi velice utrpělo. R. 1438, když byli Litvané vtrhli do Polska, loupežní Kozáci vyklidili zpustošenou naši krajinu.

Matka Jana z Cimburka, paní Kuna (= Kunka čili Kunhuta) z Michalovic a z Kunvaldu, vřele podporovala husitismus na panství Jickém, čímž i živel český mohutněl od té doby jak v městě Novém Jičíně, tak i v některých, částečně již poněmčených vesnicích.

Jan z Cimburka, jenž mimo panství Jické držel statky Dřevohostice (až do r. 1447), Vsetín, Valašské Meziříčí, Rymnice, Slavičín a jiné, stál pevně ke králi Jiřímu, od něhož pro svou učenosť a diplomatickou zručnosť často posýlán u věcech státních ku cizím mocnářům. Jsa ctěn pro svou rozšafnosť od přítele i nepřítele, přál velmi svému lidu. Maje opavskou kněžnu Kateřinu za manželku, zesnul v Pánu r. 1473.

Jediná jeho dcera Kunka byla se provdala za Jindřicha z Boskovic a z Černé Hory, jenž seděl i na Novém Hradě u Adamova a na Štramberku (od Buriána z Puklice zakoupeném). Dostav již za živobytí tchána

svého Jana z Cimburka město Nový Jičín s okolím, psával se s přídomkem »pán na Jičíně« i stal se po smrti krále Jiřího spoluprávcem země moravské. Zemřel však r. 1476.

I vzdali pak králové Matyáš a Vladislav II. zboží Štramberské nedílným jeho bratřím Protasovi, Dobešovi a Benešovi z Boskovic, kteří však již r. 1481 hrad Štramberk s příslušenstvím, jakož i biskupské statky manské Skorotín, Albrechtice, a pak osady Velký Mošnov a Mošnovec i dvůr v Nelhubli prodali vladykovi Benešovi z Hustopeč.

Zatím zasnoubila se Kunka z Cimburka podruhé vojvodovi sedmihradskému, hraběti Petrovi od Sv. Jiří a z Pézinku,*) jemuž pak r 1480 věnem přinesla zboží Jičín, Val. Meziříčí, Rožnov a Vsetín.

Stav se spoludržitelem statků těchto, nabyl hrabě Petr i Hustopeč při Bečvě, snaže se poměry svých poddaných, pokud možno, zlepšiti, což bylo tím potěšitelnější, poněvadž právě za krále Vladislava II. (1471—1516) šlechta zmohla se ve svých právech na úkor moci královy, kdežto lid byl víc a více hnětен a v porobu uváděn.

Po smrti manželky své Kunky r. 1491 oženil se pak hrabě Petr se Žofií z Valdštýna, jíž r. 1492 věno její zapsati dal na panství Jickém a statku Hustopečském

Než už r. 1493 přešly Hustopeče v držení bratří Beneše a Albrechta z Bystřice (pod Hostýnem), kdežto r. 1497 Jan z Kunovic zakoupil od hraběte Petra zboží Jické, k němuž patřily: město Nový Jičín, městečko Starý Jičín, pak osady: Loučka, Bernatice, Palačov, Petříkovice, Šanov, Vysoká, Milotice, Janovice, Hůrka, Hostašovice, Kojetín a nynější samostatné statky Kunvald a Něm. Jesenice. Ostatní svá panství na Moravě prodal vejvoda sedmihradský později.

Jan z Kunovic, sestřenec varadínského biskupa Jana z Prostějova, zase přikoupil k tomuto zboží část statku Hustopeč, načež r. 1499, nazývaje se »pánem Jičínským«, vzal naň rytíře Jana z Proskova na spolek.

Ale netěšil se dlouho z panství toho, an už r. 1500 prodal je zmíněným pánům ze Žerotína.

C. Fulnecko a Jicko. Starší bratří ze Žerotína brzy vystoupili ze spolku, takže Petr dostal Šumberk, Losín a Vizmberk; Jan s matkou Machnou usadil se na Strážnici, kdežto ostatní drželi Fulnek, Jičín a Hustopeče společně.

Ježto pak po r. 1507 Jiří a Bartoloměj ze Žerotína odešli na věčnosť, pozůstalí bratří Bernard a Viktorin rozdělili se o zboží, i nabyl Viktorin panství Jického se statkem Hustopečemi, Bernard zboží Fulneckého.

Tento byl pán bohatý, statečný a rozšafný, účastňuje se důležitých jednání a výprav politických.

Když při vpádu tureckém do Rakous r. 1529 země Moravská k náležitému bránění se rozdělena byla na čtyři okresy, a v každém okresu

*) Obě města leží blíže Břetislavě čili Prešpurku v Uhrách. Hrabě Petr dlíval častěji na moravských hradech svých, nejvíce na Rožnově a Jičíně; vážil si tedy země i národa.

zřízeni dva hejtmani váleční, byl Bernard ze Žerotína (s Přemkem z Víčkova) takovým hejtmanem ve čtvrti Jické, háje ji statečně proti všelikým útokům.

Bernard ze Žerotína měl mimo Fulnek nějaký čas také zboží Vikšteinské v Opavsku, jež okolo roku 1512 postoupil Jaroslavovi Oderskému z Lideřova. Roku 1623 koupil zboží Štramberk od Lacka z Hustopeč za 6500 kop grošův a dal je roku 1531 sobě vložiti do desk zemských. Nedlouho na to zemřel bezdětek.

Viktorin ze Žerotína, který, jak řečeno, držel tehdáž Jičín a Hustopeče, pak také Kamenici (hrad někdy u Kelče ležící), vzal po smrti bratra Bernarda hrad Štramberk, o kterýž s ním za živobytí jeho delší dobu byl v rozepři.

Viktorin ze Žerotína byl taktéž pán věhlasný a poddaným svým, zvláště jickým, nemálo náchylným, učiniv těmto po velikém požáru roku 1503 tam vzešlém velikou pomoc k vystavení, ohražení a zvelebení města.

Zemřel r. 1532 bez dědiců přirozených, načež zboží jeho připadlo strýcům jeho, synům nejstaršího bratra Petra ze Žerotína na Šumberce, Zvoli a Koldštýně, kteří již před tím byli zdělili část Fulnecka i jiné statky po strýci Bernardovi.

Byltě Petr ze Žerotína zplodil s manželkou Marketou z Pernštýna syny: Přemka, Viléma, Zikmunda a Bedřicha, kteří z počátku dědictví otcovské měli společně.

I rozdělili se synové tito s bratranci svými (syny Jana ze Žerotína na Strážnici) r. 1533 o veškerá tato zboží, takže Karel, syn Janův, dostal Fulnek, kdežto Přemek I. získal Šumberk, Losín, Vizmberk a Bludov, Zikmund Zvoli a jiné menší statky, Vilém Hustopeč, Starý Jičín a Koldštýn, Bedřich Nový Jičín a dříve ku Starému Jičínu příslušející osady Bernatice a Šanov, jakož i hrad a zboží Štramberk, k němuž čítány: město Štramberk a vesnice: Žibotice, Žilina, Bludovice, Rohlina, Hodslavice, Mořkov, Věřovice, Libhošť a Tamovice (nyní zašlé až na dvůr).

Rozdělením panství Jického na statky Starý Jičín a Nový Jičín se Štramberkem měla pak každá část své zvláštní dějiny.

Karel ze Žerotína prodal r. 1540 hrad a město Fulnek s příslušenstvím opavskému hejtmanovi krajskému, Ulrichu Cetryšovi z Kynsberka, načež vdova po něm Barbora z Rotálu, provdala se za Baltasara Schweinice z Pilmesdorfu, jejž na část panství vzala na spolek. Když byla roku 1550 skonala, držel Baltasar z Pilmesdorfu sám zboží to a s vůlí krále Ferdinanda I. ustanovil roku 1566 nezletilého syna svého z druhé manželky Šťastné z Choltic svým dědicem. Než tento zemřel již r. 1584, načež nabyli Fulnecka Jan Cetryš z Kynsberka a sestry jeho Anastasie, provdaná za Petra Pražmu z Bílkova, a Judita, kteří v pondělí po Invocavit r. 1584 českou listinou (s německým překladem) potvrdili městu Fulneku některé dřívější jeho privileje. Od nich koupil r. 1586 toto zboží Jan Skrbenský

z Hříště a na Slavěčíně, sudí menšího práva markrabství Moravského v kraji Olomuckém.

Dostav roku 1578 s první manželkou Bohunkou ze Šlevic část panství Hošťálkov u Krnova, přikoupil r. 1588 k Fulnecku statek Slatinu, jejž ale r. 1592 zase prodal.

Jan Skrbenský byl však pán nepokojný, který hlavně proti fulneckému bratrskému knězi Václavovi Preisovi tak dlouho brojil, až r. 1591 jemu místo přeměněno. (Al. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, str. 247.) Že ale Jan Skrbenský ani z první, ani z druhé manželky Maruše Okrouhlické z Kněnic neměl dítek, po jeho smrti r. 1597 dědili příbuzní, a sice bratr jeho Jaroslav dostal Hošťálkovy, kdežto Fulnecka a Dřevohostic nabyl bratra Václava syn Jan Jiří.

Do plnoletí tohoto vládl Fulneckem strýc a poručník jeho Jaroslav Skrbenský z Hříště a na Velkých Kunčicích, jenž městu Fulneku českou listinou ze dne 30. května 1599 dovolil chléb prodávati za týchž podmínek, jako za bratra Jana.

Jan Jiří Skrbenský uvázav se napotom sám ve zboží své, byl horlivým přívržencem Jednoty Bratrské, jíž zejména ve Fulneku oproti tamní katolické straně nadržoval. Účastniv se však stavovské vzpoury proti králi a císaři Ferdinandovi II., pozbyl r. 1622 statků svých.

Ačkoliv za pánů z Kravař, i za pánů ze Žerotína a jich nástupců na hradě Fulneckém úřadováno většinou po česku, takže i Fulneku mimo německé též české listiny dávány, přece město toto zůstalo vždy převahou německé, jak vidno z tamních pozůstalých německých knih obecních.

D. Starý Jičín. Vilém ze Žerotína koupil r. 1548 od Jana z Pernštýna panství Valašské Meziříčí a Rožnov za 9000 kop grošův a byl přísedícím soudu zemského. S manželkou Jitkou ze Šternberka zplodil syny: Jana ml., Karla st. a Bernarda.

Za oněch dob byl hrad Starojický silně opevněn, a lid katolický věrně lnul ku farnímu chrámu, jak seznáváme ze zachované pérokresby hradu i kostela z r. 1545.

Jan ze Žerotína byl pánem na Koldštýně a v Hranicích; Bernard založil linii Val.-Meziříčskou, kdežto Karel seděl na Starém Jičíně, Hustopečích a Holešově.

Karel ze Žerotína zůstavil dva syny: Viktorina, jenž zemřel r. 1611, a Viléma Bedřicha, kterýž drže Starý Jičín a Tlumačov, koupil od strýně své statky Hustopeče a Mořice. Maje bohatou Annu Hoffmannovu z Grunbüchlu za manželku, stal se pánem zámožným, jenž účasť bral na všech tehdejších záležitostech politických.

Odbojem proti králi Ferdinandovi II. ztratil r. 1623 statky své.

E. Nový Jičín se Štramberkem. Bedřich ze Žerotína, vzdělav se na dvoře císaře Karla V. (1519—1564) ve věcech válečných a ve Francii ve způsobech bohatýrských, měl z počátku rozepři s bratrem Vilémem o les »Hrabí«, o role a luka u Loučky, pak o »mýto Hostašovské« a jiné věci.

ProVIDentiae obLatVM pIe fVerat.

29. Hrad a kostel Starojický z r. 1[illegible]

Nálezem panským v městě Olomouci v neděli po sv. Linhartě roku 1535 vyneseném za předsednictví Jana z Lipého a na Krumlově, nejvyššího maršálka království Českého a nejvyššího komorníka markrabství Moravského, různice ty vyrovnány tím způsobem, že les »Hrabí«, pole a luka, »poněvadž se v registrech k dílu zámku Starého Jičína nacházejí«, zase k Loučce připojeny a panu Vilému přiřknuty. Mýto, kteréž pan Vilém z Nov. Jičína přeložil do Hostašovic, má zůstati v Nov. Jičíně, než pan Bedřich povinen jest z něho ročně dávati 11 kop grošů panu Vilémovi. Služebníci obou bratří ať bratrsky se snášejí. Povinné peníze má pan Vilém vydati panu Bedřichovi do 4 neděl, za to ale platí tento část útrat.

»Bedřich ze Žerotína a na Štramberku«, jakž sám se psával, byl pán velmi rázný a rozšafný, uděluje městu Nov. Jičínu rozličné milosti.

Jsa při tom členem Jednoty Bratrské, zapověděl na statcích svých všeliké obřady katolické a kališnické, zejména tehdáž zhusta konané pouti a průvody na horu Kotouč u Štramberka.

Ale když farář starojický jednu neděli roku 1535 přece vedl processí na Kotouč, bylo toto násilně rozehnáno. Proto stěžoval si týž duchovní u zemského soudu na Bedřicha ze Žerotína, ale ničeho nepořídil, jelikož páni nalezli, že pan Bedřich byl v právu, »poněvadž kněz pana Viléma přes vůli páně Bedřichovu na grunt jeho šel«.

Bedřich ze Žerotína měl za manželku Libuši z Lomnice, dceru Jana z Lomnice na Náměšti, která mu přinesla věnem část zboží Náměšťského. Zesnul v Pánu 1543, zůstaviv nezletilé děti Jana a Martu.

Došed »Jan ze Žerotína a na Štramberce«, vychovanec Jana Blahoslava, biskupa Jednoty Bratrské, let svých, uvázal se v dědictví otcovské, k němuž přikoupil Rosice a Brandýs nad Orlicí, a držel nějakou dobu i Hrušovany a Fryšavu.

Jsa pánem dobrotivým, potvrdil tu středu po sv. Jiljí r. 1556 včelařům na panství Novojicko-Štramberském »medařské artikule, jimiž se při svém právu medařském spravovati chtěli«. Jak z listiny té vidno, včelařství bylo tehdy v zahradách a lesích bedlivě pěstováno.

Zamýšleje usaditi se v Náměšti nad Oslavou, prodal Jan ze Žerotina r. 1558 Novojickým za 39.000 zl. moravských (1 zl. mor. = $1\frac{1}{2}$ zl. konvenční měny) město a panství Nový Jičín se Štramberkem.

R. 1563 obdržel od Oldřicha z Lomnice druhou část zboží Náměšťského, pro niž mu však bylo podniknouti dlouhou při, kteráž teprve léta 1570 vyrovnána jest tak, aby podržel celou Náměšť, avšak aby zaplatil Janovi a Jaroslavovi z Lomnice 5000 zl. mor.

Jan ze Žerotína byl napotom jedním z nejhorlivějších příznivců Jednoty Bratrské. Jeho působením přenesena jest knihtiskárna bratrská z Ivančic na zámek jeho Králice u Náměště (r. 1578), kdež pomocí jeho vydávána jsou pak nábožná a jiná díla vzácná a skvostná, na př. Biblí Králická, Kancionál a j.

Roku 1582 přijat Jan ze Žerotína za obyvatele království Českého. Zemřev 13. února 1583, pochován jest v Brandýse nad Orlicí.

Nejslavnější z celého rodu byl syn jeho z první manželky Mariany z Boskovic, jménem Karel st. ze Žerotína (* 1564, † 1636), jenž r. 1598 zděděv po posledním potomku z linie Bernardovy, panu Bedřichovi ze Žerotína, rodinné majorátní panství Přerov, věnoval se docela službě vlasti své, jsa horlivým obhájcem práv zemských a svobody náboženské.

F. Nový Jičín zeměpanským statkem komorním. (1558—1624.) Vymaniv se z poddanství, stal se Nový Jičín městem svobodným a držitelem soujmenného panství, vykonávaje tu práva, která druhdy pánům ze Žerotína příslušela.

Za Ferdinanda I., jenž byl panovník rázný a opatrný, šířilo se učení Lutherovo (protestantism) v zemích českých i rakouských. Král sice tomu se protivil, seč byl, ale marné bylo jeho úsilí.

Nástupce jeho císař a král Maximilián II. (1564—1576), jevil po čas své vlády velikou snášelivosť ve víře. Poddaní jeho katoličtí tvrdili se v náboženství zvláště přičiněním řádu tovaryšstva Ježíšova (Jesuitů); ale také protestanté požívali za něho mnohé zvůle.

V Čechách a na Moravě přijímali kališníci napořád víru Lutherovu a Jednota Bratří Českých, klonic se více učení Kalvínovu, zmáhala se velice.

Roku 1575 sjednotili se v Čechách Lutheráni a Čeští Bratří a sepsali společné vyznání víry, t. zv. českou konfessi; i žádali na císaři Maximilianovi, aby této konfessi udělil zákonité platnosti. Ale císař nevyhověl prosbě té, prohlásiv, že se jest stavům spokojiti slibem a ubezpečením, že nedopustí, aby byli pronásledováni.

I na Mor. Kravařsku vzmáhalo se evangelické učení valně, takže ve mnohých osadách nabylo vrchu.

Kdežto německý lid u nás hlásil se pak ponejvíce ku protestantismu a z menší části také ku vyznání bratrskému, Čechové lnuli hlavně ku Jednotě Bratrské.

Farnosti, ve kterých němečtí pastorové lutherští působili, byly tyto: Šenov-Kunvald (se sídlem v Šenově) asi v letech 1570—1627; Nový Jičín: 1584—1624; Něm. Jesenice: 1560—1622; Vražné: 1570—1623; Bůtovice: 1575—1625.

Také fary v Jerlochovicích, Kujavách, Stachovicích a Valteřovicích nacházely se v letech 1588—94 v moci protestantův.

Bratrští kněží byli v něm. obcích:

Fulneku do r. 1621; v Suchdole do r. 1623; v Ženklavě asi v letech 1570—1590.

Bratrskými staly se napotom tyto české farnosti a kostely:

Mořkov-Hodslavice-Věřovice (farář bydlel v Mořkově) asi v letech 1560—1624; Starý Jičín: 1570—1627; Bartošovice; Štramberk: 1560—1624; Pohoř 1590—94; Trnávka, Petřvald a snad i Libhošť a Rybí. Také při kostele Sv. Trojice v Nov. Jičíně byl v letech 1584—1624 český duchovní ustanoven.

Kraj náš zakoušel i všelikých útrap, zejména se strany nepokojných Uhrův čili Maďarů, kteří neustále toužili po náboženské a politické svobodě.

V.

Mor. Kravařsko za války třicetileté (1618—1648).

Náboženské třenice mezi katolíky a protestanty bohužel velice se přiostřily za vlády císaře a krále Rudolfa II. (1576—1612) a jeho nástupce Matyáše (1612—1619).

Protestantská šlechta poznávajíc, že se účelů svých nedodělá, zůstane-li odkázána sama na sebe, hleděla s sebou strhnout většinu národa, pročež předstírala náboženské příčiny, které tehdy myslemi hýbaly.

K tomu hodily se rozepře dvou pomezních měst s vrchnostmi jejich.

Čeští evangelíci majestát Rudolfův z r. 1609, kterýmž dána jim do jisté míry volnost náboženství, vykládali si tak, že i na kněžských statcích mohou svobodně stavěti své kostely. Katolíci však byli jiného mínění. Když protestanšti obyvatelé Broumova a Hrobu (u Teplic) vystavěli si evangelické chrámy, byl broumovský kostel opatem tamějšího kláštera zavřen a hrobský arcibiskupem pražským rozbořen počátkem roku 1618.

Broumovští a Hrobští vyslali deputaci do Prahy stěžovat si do porušení majestátu.

Císař Matyáš, sídle ve Vídni, ustanovil v Čechách devět místodržících čili náměstků, z nichž dva náleželi evangelickému vyznání.

Místodržitelé přivítali vyslance broumovské tím, že je vsadili do žaláře jako buřiče. Stavové protestanští povolali na to hlučný sněm do Prahy, aby uhájili svobody náboženské.

Když pak sjezd ten, že porušeno jím zřízení zemské, císařem jest zakázán, stavové shromáždění se zástupem branného lidu obořili se 23. května 1618 na hrad pražský. I počali hádku s místodržiteli, jejichž radám rozhodnutí císařovo přičítali, a vyhodili dva z nich, katolické pány Jaroslava z Martinic a Viléma Slavatu i písaře jejich Filipa Fabricia, oknem do příkopu s výšky 17 metrů. Na štěstí nepřišel nikdo z nich o život.

Toť příčina a počátek války, jež zuřila po 30 let (1618—1648), ničíc a hubíc země i národy, a v níž naše země české největší doznaly pohromy.

Stavové zvolili hned třicet direktorův, aby vedli správu zemskou a sbírali vojsko, jehož velitelem jmenován vůdce protestantů, Němec Jindřich Matyáš hr. Thurn. Vypudivše Jesuity a vyšší duchovní ze země, vypravili posly ke druhým zemím, aby se s Čechy spojily a žádali za pomoc i knížat protestantských v Německu.

K radě svého bratrovce Ferdinanda Štýrského, jenž r. 1617 přijat a korunován na krále českého, vypravil císař Matyáš něco vojska do Čech vedením Dampierra, jejž Thurn porazil u Čáslavě a Lomnice a zahnal do Rakous.

Nabyvše z těchto příběhů srdce, stavové slezští a lužičtí uzavřeli konfederaci (spolek) s Čechy.

Bouquoi (čti Bukoa), nový vůdce císařský, brzy potom poražen jest od Thurna u Lomnice.

Za jednání o mír císař Matyáš zemřel v březnu r. 1619.

Ferdinand podával na to stavům českým odpuštění a zapomenutí všeho, co se stalo proti předchůdci jeho a stvrzení všech privilegií jejich, zejmena též majestátu Rudolfova, zároveň oznamoval, že na ten čas zastaví postupování vojska Bouquoiova.

Ale protestanti se obávali, že Ferdinand přísahy nezachová a slíbená práva zruší. Direktoři pražští, nechtíce ho, ač už korunovaného, králem uznati, ani mu odpovědi nedali, čímž ovšem odmítli také příměří jim podávané. Ba strojili se udeřiti naň i v jiných jeho zemích, kdež proti němu vznikaly rovněž nesnáze od stavů protestantských.

Čeští stavové pak chtěli, aby také Moravané ku konfederaci přistoupili; než potkali se tu s četnou stranou odpornou, v jejímž čele stáli ze stavů katolických kardinál František z Dietrichšteina, biskup olomucký, a kníže Karel z Lichtenšteina; ze stavů protestantských znamenitý pán, Karel ze Žerotína, hlavní záštita Jednoty Bratrské.

Tu hrabě Thurn, vtrhnuv na Moravu, způsobil, že většina stavů moravských ku řečené konfederaci dne 2. května 1619 přistoupila a zřídila zatímní vládu 24 direktorů jako v Čechách.

Odbojní stavové čeští zvolili na generálním sněme pražském dne 26. srpna 1619 Bedřicha, kurfirsta Falckého, za krále, jenž v Praze korunován dne 4. listopadu 1619.

Na to dne 6. února 1620 i stavové moravští v Brně mu holdovali. Mezi tím byl Ferdinand ve Frankfurtě zvolen i císařem německým jako Ferdinand II.

V kraji našem skoro všichni majetníci a držitelé panství a statků — kromě biskupského zboží Hukvaldského — uznali vzdorokrále Bedřicha pánem svým. Tak Jetřich ze Žerotína, pán na Valašském Meziříčí a Rožnově; Hanuš Syrakovský z Pěrkova na Staré Vsi, Paskově a Zábřeze; Hanuš Petřvaldský z Petřvaldu na Velkém Petřvaldě; Ctibor Chorinský z Ledské na Trnávce a Kateřinicích; Vilém Bedřich ze Žerotína na Starém Jičíne a Jan Jiří Skrbenský z Hříště na Fulneku.

Podobně město Nový Jičín dalo si počátkem roku 1620 potvrditi své výsady od Bedřicha Falckého i podporovalo odboj proti Ferdinandovi penězi a zásobami stavovskému vojsku potřebnými.

Také Uhři přihlásili se k federaci české. Bétlen Gábor (Gabriel), vojvoda sedmihradský, chtě užiti nesnází Ferdinandových, vpádem do Uher opanoval celou horní část země až po hranice moravské. Ale Ferdinand, postoupiv mu východní část Horních Uher, uzavřel s ním příměří.

V této velké tísni však Ferdinand II. nepozbyl odvahy, zvláště když dostalo se mu hojné pomoci od papeže, od králů španělského a polského, nejvíce však od katolických knížat německých za vedení bavorského vévody Maximiliana.

Sám kurfirst saský Jan Jiří, ačkoli protestant, spojil se s Ferdinandem, kterýž mu za to dal Lužici v zástavu. I obsadil pak Jiří zemi tuto a Slezsko vojskem svým.

Spojenci Ferdinandovi strašně u nás řádili. Tak počátkem února roku 1620 vpadli na Moravu polští Kozáci počtem 8000, plenice celý kraj mezi Těšínem, Opavou a Novým Jičínem Šířili před sebou strach a hrůzu, že i větší města cítila se v nejistotě a nebezpečí.

Dne 4. února vtrhli Kozáci do Moravské Ostravy a způsobili tu mnoho škod; ani pokladu kostelního neušetřili.

Nenadále podnikli pak na Valašské Meziříčí útok, jenž se zdařil. V městě slavena právě v panující rodině Žerotínské svatba, jíž se súčastnilo mnoho vynikajících osob. Svatebčané byli od nepřátel buď zjímáni, buď pobiti, a Meziříčí vyloupeno.

Kozáci hnali se odtud údolím Bečvy a Moravy do Rakous, na pochodu páchajíce neslýchané zádavy na bezbranném lidu.

Město Holešov od jisté záhuby zachoval tamější farář Jan Sarkander, jenž vyšel Kozákům vstříc s Nejsvětější Svátostí a tím proud jejich od města odvrátil. Přes 500 vesnic lehlo tehdáž popelem.

Co takto císař Ferdinand se silil, v Čechách zmáhala se nespokojenost.

Bedřich Falcký zaváděl v Praze služby Boží podle řádu Kalvínova, cizincům svěřoval správu vojska a tím odvrátil od sebe lid český.

Zatím vtrhl bavorský vévoda Maximilian z jara roku 1620 s dobře pořádaným a opatřeným vojskem do pole, zmocnil se Horních Rakous, načež bral se do Čech, dobývaje města za městem.

Vojsko české ustupovalo před ním a zastavilo se teprv na Bílé Hoře u samé Prahy. V neděli, dne 8. měsíce listopadu r. 1620 svedena bitva rozhodná.

České vojsko sesíleno byvši Moravany a Uhry, jež Bétlen Gábor, zrušiv příměří s Ferdinandem, na pomoc poslal, drželo se z počátku statečně proti Maximilianovi a spojenému s ním Bouquojovi, jenž velel Španělům a Valonům.

Ale pojednou dali se Uhři na útěk a strhli s sebou i čásť vojska českého. Nejdéle bránil se malý zástup Moravanů, bojovalť do posledního přemožení. Bojiště pokryto bylo 6000 mrtvolami; ležení Čechů celé padlo v moc nepřátel.

Mezi tím hodoval »zimní král« Bedřich (takto pak nazýván, jelikož toliko jednu zimu vládl), na hradě pražském. Byv posly důtklivě vyzván, aby se dostavil na bojiště, odebral se tam po hostině, ale trosky prchajícího vojska českého donutily ho, vrátiti se. I utekl s rodinou a svými stoupenci do Slezska.*)

Bělohorskou bitvou převaha moci panovnické nad stavy utvrzena na vždy ve všechněch téměř zemích nynějšího Rakousko Uherska. Ji však rozhodnut také osud zemí koruny České, které pak pozbyly dosavadní politické samostatnosti.

Čechy, mimo některá města, osazená vojíny protestantského vojevudce hr. Mansfelda, vzdaly se Maximilianovi bez odporu, jakmile osadil Prahu.

Na Moravu poslán Bouquoi, aby podmanil zemi.

Zároveň císař Ferdinand II. zrušil ústavu zemskou a odevzdal absolutní vládu v Čechách kn. Karlu z Lichtenšteina, na Moravě kardinálu Františkovi z Dietrichšteina.

I Morava poddávala se císaři. Vítězné vojsko jeho krutě mstilo se na bezbranných poddaných. Lidé prchali s dětmi do lesův, a mnozí, malí i velcí, v zimě pomrzli.

Marně sliboval Jindřich Matyáš Thurn, jenž byl z hlavních vůdců vzpoury, Moravanům pomoc ze Slezska a Uher. Dosavadní hejtman moravský, Ladislav Velen ze Žerotína, pán na Břeclavě, Moravské Třebové, Zábřehu a Rudě, vložil na Hukvaldský hrad silnou, dobře zásobenou posádku, chtěje tím udržeti spojení mezi Slezskem a Uhrami; ale bezvýsledné bylo jeho počínání. Hrad za hradem, město za městem otvíraly brány císařskému vojevůdci Bouquojovi

*) K. Vorovka, Dějiny mocnářství Rakousko-Uherského; M. Václavek, Stručné dějiny Moravské; Náš Domov«, roč. 1896.

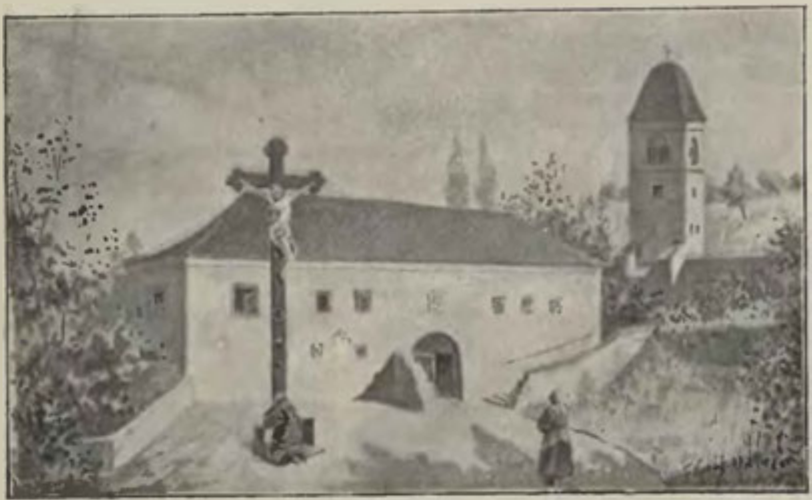
Též Hukvaldy vráceny dřívější vrchnosti, olomuckému biskupu Františkovi z Dietrichšteina.

Na počátku r. 1621 vzdal se i Nový Jičín císaři, ačkoliv krátce před tím byl odbojným stavům českým zapůjčil 2700 zl. mor.

Novojický měšťanosta vyzval posádku poddaného hradu Štramberka, aby se císařským vzdala. Než tato, jsouc protestantským poustevníkem Petrem na hoře Kotouči žijícím k odporu podněcována, odpírala tak dlouho, až jí svobodný povolen odchod.

Matyáš Thurn, Ladislav Velen ze Žerotína a jiní zůstali však Bedřichovi Falckému věrni, snažíce se lid proti Ferdinandovi opět popuditi.

Neznamenajíce však kýženého úspěchu, utekli se k Bétlenovi do Uher. Pročež Bouquoi táhl proti němu, svěřiv španělskému vojevůdci donu Vilému Verdugovi, a císařským kommisarům v Olomouci dlícím úplné pokoření Moravy.

30. Bratrská škola ve Fulneku.

Zlé doby nastaly zemi naší, jež hubena jak od císařských a jich spojenců, tak i od nepřátel. Zejmena španělští vojáci krutě si počínali, přepadajice osady i plenice je.

Tak v létě roku 1621 udeřili nenadále na město Fulnek, kteréž úplně vydrancovali. Věhlasný kazatel a správce vyšší německé bratrské školy fulnecké, Jan Amos Komenský,*) spasil se útěkem.

*) J. A. Komenský (po latinsku Comenius) (viz vyobr.) narodil se dne 28. března r. 1592 z rodičů vyznání bratrského v městečku Nivnici nedaleko Uh. Brodu, kam se potom otec jeho přestěhoval. Osiřev záhy, teprve jako mladík 16letý k tomu dospěl, aby se učil latině.

Dokončiv studia na škole domácí, vypravil se r. 1610 do Herborna v Nasavsku a r. 1612 na proslavenou universitu Heidelberskou.

31. JAN AMOS KOMENSKÝ.

Podobně řádili nepřátelé císařovi. Jimi předně byli Valaši, kteří již za povstání českého činně vystoupili na dějišti válečném. Jsouce z Uher a Slezska k odboji podněcováni, pustošili valnou část východní Moravy. I po bitvě bělohorské neodložili zbraní.

Činilť výpady na zámky a dvory pánů, kteří povstání se nesúčastnili, zvláště na statky biskupské. Již dne 18. listopadu r. 1620 přepadli v lese chlebovském frýdeckého pána Vrbnu, zabili jej i jeho družinu. Dne 2. prosince téhož roku vzavše útokem zámek Lukov, pobili tam mnoho vojáků.

V první polovici ledna 1621 zpustošili Malenovice, Zlín a Vyzovice, kdež ukořistili mnoho stříbra a peněz. Vedeni jsouce jakýmsi fojtem Goldem, fojtem Macháčem z Hovězí, pak fojtem z Vidče a Vantruchem, fojtem ze Lhoty u Valašského Meziříčí, obsadili také město Valašské Meziříčí. Dne 6. března 1621 byli od císařského vojska z města vytlačeni a po zoufalém odporu v Křivém a Štěpánově porubáni. Něco po-

---

Komenský vstoupiv již v dospělejším věku do školy, měl nejlepší příležitosť obtíže a nemotornosť zvráceného tehdy vyučování sám na sobě poznati, a tomu snad jedině děkujeme, že obrátil pak veškeroupili a pozornosť opravám ve školství, nepřestávaje přemýšleti, jak by zlořádům tem odpomoci se dalo.

Vrátiv se r. 1614 na Moravu, byl Komenský 22 let stár, i nemohl býti hned na (bratrského) kneze vysvěcen, pročež povolán od svého příznivce Karla ze Žerotína do města Přerova, kdež odevzdáno mu řízení tamní školy bratrské.

Roku 1616 zřízen jest na kněžství a r. 1618 povolán za správec školního ve Fulneku. Tam prožil živobytí svého dobu nejšťastnější.

Bratrská škola fulnecká za Baltazara Schweinitcze z Pilmesdorfu, pána na Fulneku, r. 1559 při sboru založená byla, jak už shora podotčeno, německá. Vysvítá to mimo jiné i z toho, že na bratrském sněmu 3. června r. 1598 na Karmeli (v Mladé Boleslavi) konaném usneseno, že »studenti Mikuláš a Tobiáš z Kralic na němčinu do Fulneka mají puštěni býti«. Za to z Fulneka zavoláni býti mají Gurič a Beránek, Lorenz, pachole z Dřevohostic, též do Fulneka, aby obrácen byl«. (Dr. Ant. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, str. 269 a 270).

Na bratrské škole fulnecké byl žáci dle schopností a náklonnosti tříděni a v některých věcech rozně vedeni. Především byla třída žáků, kteří se vzdělávali na úřad kněžský; jiné oddělení tvořili žáci, kteří měli náklonnosti k povolání jinému, a ti vyučováni byli mimo Písmo sv. především ve věcech v praktickém životě občanském potřebných. Přihlíženo u nich, aby se naučili, čeho by potřebovali v hospodářství nebo v řemeslech a jinak.

Svého kněžského i učitelského úřadu ujal se tu Komenský velmi vážně. Přičiňoval se, aby svým osadníkům byl pravým otcem duchovním v nejlepším a nejkrásnějším slova významu.

Laskavě obcoval se žáky a učil je ve škole i pod širým nebem. Taktéž velice se přičiňoval, aby zejména polní hospodářství u svých osadníků zvelebil, aby pak tito z něho větší měli užitek.

Odněkud ze Slovenska dal si přivézti včely, sám je ošetřoval a Fulnečany také včelařiti učil. Nejinak i jiných živností si všímal, a co za prospěšnější považoval, to zavést a zdokonaliti usiloval.

Toto vše a k tomu ještě jeho nelíčená laskavosť, upřímná a zjevná srdce dobrota, jeho mírnosť a smířlivost, jakou projevoval i k osadníkům jiného vyznání, naklonilo mu mysl a srdce všeho obyvatelstva fulneckého.

I není tudíž divu, že za něho škola bratrská ve Fulneku nejlepší se těšila pověsti; nazvánať samým Komenským v předmluvě jeho díla: »Schola ludus etc. z r. 1655. »Florentissima inter nostras in Moravia ecclesias«.

Škola Komenského ve Fulneku stála prý na místě nynější něm. měšťanské školy chlapecké, na jejíž budově r. 1892 něm. učitelským spolkem politického okresu novojického zasazena pamětní deska.

Leč nebe vnutilo Komenskému do rukou přehořký kalich utrpení, z něhož mu píti bylo po všechen dlouhý jeho život.

Když roku 1621 bylo mu opustiti Fulnek, skrýval se s rodinou a několika spolubratry v blízkých lesích, dodávaje jim všemožné útěchy duchovní.

Za velikých svízelů nalezl pak Komenský útulek u pána Karla z Žerotína v Brandýse nad Orlicí. Bohužel uchvátil mu tam mor choť i dvě dítky.

Když vydány byly vyhosťující rozkazy na kněžstvo nekatolické, tu r. 1628 ku konci ledna opustili Bratří Čeští vlasť, ubírajíce se do Polska. V Lešně převzal Komenský správu gymnasia tamějšího.

Vedle této práce osnoval Komenský přípravy ku zvelebení školství a k obnovení Jednoty Bratrské, jejíž stal se pak roku 1648 posledním biskupem.

Sláva Komenského brzy roznesla se po celé Evropě, i povolán jest do Anglie a Sedmihradska, kde školy po svém názoru zřídil. Pak navrátil se r. 1654 do Polska. Když pak ve válce Švédův proti Polákům r. 1656 Lešno vypáleno, Bratří Čeští jsouce sklamáni mírem vestfálským (1848), z něhož země České vyňaty, a nemajíce již naděje v návrat do vlasti a v další zdar Jednoty, rozešli se po celém světě.

Komenský odebral se napotom do Amsterodamu v Nizozemsku, kdež dále obíraje se opravami ve školství strastiplný život svůj tiše dokončil dne 15. listopadu 1671, načež pohřben v blízkém městě Naardenu.

Po šedesáte let sloužil Komenský skoro všem evropským národům, kteří učili se od něho a kořistili z bohatých pokladův ducha jeho.

Dosud známo kolem 110 spisů jeho českých a latinských; některé spisy vydal snad i jazykem německým.

zustalých rozprchlo se po okolních lesích a tam odtud znepokojovali krajinu. —

Roku 1621 dostalo se vzbouřeným Valachům znamenité posily. Markrabě Jan Jiří, kníže Krnovský, jmenován byv od poraženého vzdorokrále Bedřicha Falckého nejvyšším velitelem jeho vojska na Moravě a ve Slezsku, hodlal o své újmě vésti dále válku proti císaři.

Ve Slezsku obsadil posádkami Kladsko, Nisu, Opavu a několik jiných pevnějších míst, na Moravě vypálil dne 24. července Nový Jičín, pak plenil v údolí Bečvy široko daleko okolí Valašského Meziříčí a Vsetínem odtáhl do Uher.

Spojiv se u Trnavy s knížetem sedmihradským Bétlenem Gáborem, učinil společný vpád na Moravu. Valaši moravští, jichž asi 10.000 bylo ve zbrani, vojsku uherskému statečně pomáhali.

Dne 5. října 1621 přepadli Kopřivnici, 18. října, vedeni jsouce Adamem z Víčkova, vypálili a zpustošili Příbor, vyplenili pak Kelč a krnovskému lidu pomohli 28. října dobyt hradu Helfštýna.

V údolí řeky Bečvy a Odry, v okolí Místku, Frýdku, Příbora, Kelče a Libavy řádili hrozným způsobem, odvlékajíce s sebou, co jim padlo do rukou.

Dne 1. listopadu 1621 oblehl Adam z Víčkova s lidem selským a Uhry — hrad Hukvaldy. Za několikadenního obléhání bavili se povstalci honbou v oboře pod hradem a postříleli patnáct jelenů. Nemohouce pevného hradu se zmocniti, náhle za temnoty noční odtud zmizeli.

Mikulovský mír, učiněný 31. prosince 1621 mezi císařem a Bétlenem Gáborem, jakož i příchod pluku Tiefenbachova do okolí Nového Jičína osvobodil sice východní Moravu od vzbouřencův, ale všem nepokojům tím navždy konec učiněn nebyl.

Odpořilý markrabě Krnovský Jan Jiří vida pak, že nelze mu proti císařským dále bojovati, propustil vojsko své. Vévodství Krnovské mu císařem odňato a r. 1623 císařskému vojevůdci Karlovi z Lichtenšteina*) v léno vzdáno.

Zatím dal Ferdinand vykonati těžké tresty nad původci i účastníky vzpoury, nejpřísněji v Čechách.

Dne 21. června 1621 odpraveno na Staroměstském náměstí v Praze 27 osob stavu panského, rytířského a městského. Jiní trestáni vězením, výpovědí ze země, mimo to všickni i na statku a jinak. Cena všech statků pobraných páčila se v Čechách na 24 milionů kop grošů míšenských.**)

Na Moravě trestáni na hrdle jen dva šlechticové, ostatní účastníci odboje buď uvězněni, buď ze země vypovězeni, zároveň ztrácejíce větší nebo menší část jmění a zboží dle stupně viny.

*) Tento obdržel roku 1613 od císaře Matyáše knížetství Opavské v léno.

**) V 17. století měla kopa grošů českých asi 140 kr. a kopa grošů míšenských jen 70 kr. našich peněz.

Celkem skonfiskováno tu královskou komorou 147 statků, čímž přišlo mnoho starých rodů šlechtických v chudobu nebo i na mizinu.

Ve statky jejich uvázali se pak s vůlí císařovou cizozemci (Němci, Vlaši, Španělové a Valoni), nebo i domácí katoličtí páni, kteří stáli ve službě mocnářově.

Všichni shora uvedení statkáři na Kravařsku, kteří účasť měli na povstání českém, přišli o svůj majetek. Nejvíce utrpěli: 1. Vilém Bedřich ze Žerotína na Starém Jičíně. Statek jeho Mořice dostal Max z Lichtenšteina, Starý Jičín koupil za 62.000 zl. Volfgang Bedřich Hoffmann, svobodný pán z Grünbüchlu, Hustopeče ponechány pak vdově po něm.

2. Jan Jiří Skrbenský z Hříště na Fulneku a Dřevohosticích. Fulnek získal r. 1622 císařův komoří Václav Bruntálský z Vrbna, pán na Hlučíně, Paskově, Studénce a Valteřovicích za 50.000 zl., kdežto Dřevohostice připadly za 12.000 zlatých nejvyššímu kancléři českému, Václavu knížeti z Lobkovic.

Díl zabraných statkuv obrácen k hojnějšímu nadání biskupství a jiných ústavů církve katolické, zejména jesuitského řádu, k němuž císař Ferdinand II. neobmezenou měl náklonnosť.

Brzy po bitvě bělohorské císař vypověděl všecky kazatele kalvínské a bratrské, později také lutheranské.

I odevzdány všecky chrámy katolíkům, a ustanoveny kommisse, kteréž nekatolické obyvatelstvo donucovaly, by se obrátilo na víru katolickou. Na mnohých místech se strhly z toho bouře obecného lidu, které jsou krvavě potlačeny.

Lépe dařilo se stavům slezským, kteří přímluvou kurfirsta saského podržely svobody politické i náboženské.

Nejistota v zemi nepřestávala, neboť válkou sesurovělý lid oddával se loupežnictví. Několik zbojníků bylo v létě 1622 v Otrokovicích polapeno a do Olomouce dopraveno.

Když v roku 1623 Bétlen Gábor, při jehož dvoře žili Velen Ladislav ze Žerotína, Matyáš Thurn a krnovský markrabě Jan Jiří, opět vtrhl na Moravu, tu moravští Valaši znovu se pozdvihli proti císařským, pustošíce zejména náš kraj. Ale odboj jejich potlačen a mnozí z nich v seči pobiti nebo pověšeni byli.

V prosinci 1623 a začátkem 1624 polští Kozáci, spojenci císařovi, projížděli počtem několika tisíc mužů opět poříčí Odry, činíce všude veliké škody a provozujíce neslýchané vraždy a hrubé násilnosti.

Dne 21. února 1624 vypálili město Štramberk a dědiny Rybí a Ženklavu.

Ku konci téhož měsíce přitáhl houfec Valachů ku Štramberku. Vyzkoumavše Valaši, že v městečku právě dlí oddíl císařské posádky novojické, kteráž v okolí byla zajala několik jejich soudruhů, přepadli jej nenadále a většinou jej porubali. Na to se zbytkem zjímaných císařských ubírali se k Novému Jičínu, domnívajíce se, že v městě tom není již vojska císařského.

Ale kterak se přepočítali! Přišedše ku branám městským, žádali výkupné za císařské zajatce a přáli si v Nov. Jičíně přenocovati. Městská rada je uchlácholila ujištěním, že v městě není pro ně místa, aby jen šli do sousední vesnice Žiliny na nocleh, nazejtří že se pak všecko urovná. I uposlechli Valaši lstivých Novojičanů!

Zatím císařské posádky novo- a starojická spojivše se táhly za temné noci proti Valachům. Část císařských zapálila nedalekou dědinu Bludovice, chtíc takto Valachy vylákati ze Žiliny, což se jí i podařilo. Rozespalí Valaši, myslíce, že asi Kozáci Bludovice plení, ubíhali »lesem« tam, byli však císařskými obklíčeni a do jednoho pobiti. Ostatní císařští, obsadivše Žilinu, zmocnili se i vůdce i ostatních Valachů. Vůdce jejich, u lidu znám pode jménem »Fúsek«, uvržen pak do hradního žaláře starojického, než na přímluvu svých přátel brzy puštěn na svobodu.

Rok 1624 stal se i městu Novému Jičínu veleosudným. Účastnivši se odboje protestantských stavů proti císaři a králi Ferdinandovi II., zbaveno tímto statků svých, kteréž napotom jesuitské kolleji olomucké darovány jsou. I uvázali se Jesuité dne 23. května 1624 v panství Novojicko-Štramberské S nevšední ráznosti snažili se pak nekatolíky přivésti v lůno církve katolické.

Neočekávané válečné štěstí císaře Ferdinanda II. nemile dojalo nepřátely Habsburkův. Anglie, Hollandsko (Nizozemsko), Dánsko a Švédsko jaly se podporovati severoněmecké protestanty, kteří vyvolivše si krále dánského Kristiana IV. za náčelníka, zdvihli novou válku proti císaři. —

Anglický král Karel I., svat (švakr) Bedřicha Falckého a generální stavové hollandští opatřili protestantského vojevůdce Arnošta hraběte Mansfelda penězi, aby mohl sebrati nové vojsko, a pohnuli Bétlena, aby počal válku také v Uhrách.

Kristiana zadržel v Sasku Tilly, vojevudce katolické ligy (spolku katolických knížat německých); Mansfeld však nemaje protivníka, strojil se do zemí císařských.

Jelikož mocnářové a zeměpánové tehdáž nemívali stálého vojska, nabídl se Ferdinandovi český pán Albrecht z Vallenšteina čili z Valdšteina, že vypraví do pole 20.000 mužů, které hodlal vydržovat především válečnými kontribucemi v Němcích.

Císař nabídnutí to přijal rád, a za nedlouho Valdštein postupoval v čele vojska napořád přibývajícího do severních Němec.

Nová zlověstná vichřice přihnala se roku 1626 i k nám. Mansfeld byv poražen od Valdšteina u Dessavy v Německu, táhl, sesílen vojskem dánským do Slezska, kdež v srpnu téhož roku objevil se v knížectví Těšínském.

Dne 19. srpna byl Mansfeld na pochodu z Těšína ku Frýdku a Hukvaldům. Nezdržev se obléháním hradu, zapálil od obyvatel opuštěný Příbor, jakož i okolní osady, načež 20. srpna položil se táborem

na polích bartošovských před Novým Jičínem. Zvolna za Mansfeldem táhl císařský vojevůdce Valdštein, klidně přihlížeje, kterak nepřítel pustošil Slezsko a Moravu.

Mansfeld vzav 26. srpna v Novém Jičíně veliké výpalné a spiže (1200 tolarů, 12 tisíc liber chleba a 72 věder piva), bral se přes Odru ke Kujavám, Lipníku, Holešovu, Uherskému Brodu a pak obtížnými pochody do Uher.

Dne 18. září překročil u Trenčína řeku Váh. Na Moravě a ve Slezsku všude na důležitějších místech zanechal posádky. V Uhřích sjednotil se s Bétlenem Gaborem ku společnému útoku na císaře.

Dánsko-mansfeldské posádky na Moravě a ve Slezsku pozůstalé zatím nezahálely, podnikaly výpady na vše strany a za vedení mladého hraběte Thurna, jsouce spojeny s nepokojnými Valachy, počínaly si dosti výbojně. Dne 20. října dobyto Hranic, 25. října poddal se jim zámek Sovinec. Obsazeny také Starý Jičín, Odry, Fulnek a jiná místa pevná.

Vojevůdce Mansfeld, roztrpčen v Uhřích započatým již jednáním o mír, odejel pak na jih a tu v bosenské vsi Urakovici neočekávaně 29. listopadu 1626 zemřel.

Opuštěné vojsko buď se rozprchlo, buď přešlo k Turkům. Větší jeho část vrátila se ve zuboženém stavu o vánocích Jablunkovským průsmykem do Slezska a na Moravu, aby tu meškající mansfeldské posádky sesílila a udržela spojení mezi Německem a Uhrami.

V Bůtovicích, Studénce a okolních místech zastavilo se na několik dní odpočinout, pak prořídlé tlupy srazily se ve větší oddíly a novým verbováním zmohutněly.

Nežli ještě ujednán byl s Bétlenem mír, Valdštein převedl své vojsko na zimní byty na Moravu a do Slezska. On sám odejel na své statky do Čech, kdežto generální štáb jeho ubytoval se v Olomouci.

Kde Mansfeldovci a Dánové dleli, tam protestantism opět se vzmohl, an lid zase zjevně hlásil se k víře otců svých.

Podobně dělo se i na Kravařsku. Ježto katoličtí kněží z Nového Jičína a okolí strachem před Mansfeldem utekli, poslal dánský komisař opavský, Joachym Mitzlaf, koncem roku 1626 protestantského kazatele Vavřince Rissa do Nov. Jičína, kterýž zmocniv se tamní fary, křtil protestantské děti z města a širého okolí.

V lednu 1627 přitáhli Dánové počtem 6 praporců pěších a 12 kornetů jezdců*) do Nového Jičína a okolí, kdež několik neděl se zdrželi. Město a sousední dědiny mnoho trpěly rekvisicemi jejich.

Než i na vojsko Valdšteinovo Moravané si stěžovali, že pálí, plení a utiskuje ukrutně a že nečiní nižádných překážek Mansfeldským, kteří beztrestně provozují ohavnosti a násilnosti neslýchané.

Teprve v červnu 1627 pohnulo se konečně císařské vojsko, nově rozmnožené a sesílené, aby Moravu a Slezsko od nepřátel očistilo.

*) Kornet byl oddíl vojska o 100—150 mužích.

Dne 17. července objevili se císařští v okolí Nového Jičína, načež vojsko dánsko-mansfeldské z Kravařska ustoupilo do Slezska. Jen 2 praporce zůstaly na hradě Starém Jičíně, ale již 19. července taktéž odtáhly. Jak císařské vojsko si vedlo v kraji Novojickém, zaznamenal tehdejší městský písař Daniel Hoffmann následovně: »Císařská armáda hubila sousední panství, vesnice, předměstí Nov. Jičína, zahrady, pole; dobytek buď porážela, buď odháněla nebo prodávala.«

Takové nesnáze trvaly do konce října 1627, a strach před Valdšteinskými byl posléze větší, nežli před nepřítelem.

Ostatně i když nepřátelé byli vytlačeni, svízelům nebylo konce; neboť po celé období třicetileté války potloukalo se ve vlasti naší císařské vojsko, složené z Němců, Poláků, Valonů, Chorvatů, Italův a jiných národností, vydírajíc nezřídka jako sám nepřítel.*)

Avšak nebylo ještě na tom dosti. Zemím našim bylo snášeti i jiných křivd a útrap.

Když vojska císařská všude vítězila, Ferdinand II. vydal pro Čechy r. 1627 a pro Moravu r. 1628 obnovené řízení zemské.

Na místě předním je v něm znova vyslovena dědičnost trůnu jak v mužském, tak i v ženském pokolení mladší větve rodu Habsburského. K posavadním třem stavům, panskému, rytířskému a městskému, přidán dle příkladu zemí Rakouských stav duchovní, a vykázáno jemu první místo před ostatními. Sněmům zůstaveno jen právo povolovati a vybírati berně (daně), s tou však výhradou, aby stavové nesměli odpíráním berní vymáhati sobě nových svobod. Nejvyšší soud přestal býti vrchem práva v zemi; neboť od té doby šlo od něho odvolání k císaři skrze kancelář dvorskou.

Zároveň na místě jednání veřejného a ústního, zavedeno jednání písemné a tajné, a jazyk německý při soudech a deskách zemských prohlášen s českým za rovnoprávný.

Taktéž vyšla r. 1628 v zemích Českých nařízení, jimiž poručeno osobám stavu panského, rytířského a městského, aby se buď obrátily na víru katolickou, buď ze země se vystěhovaly.

Následkem této protireformace velký počet rodin šlechtických a městských, zvláště v Čechách a na Moravě, prodaly zboží své nejvíce cizincům v ustanovené k tomu lhůtě a vystěhovaly se, hledajíce útočiště hlavně v okolních státech protestantských. Celkem odebralo se do vyhnanství 36.000 rodin; protestanti táhli většinou do Lužice a Slezska, Bratří do Polska a na Slovensko.

Lid selský nesměl se bez povolení vrchnosti stěhovati, a když se někde v krajině bouřil, krutě byl za to trestán. »Reformační komise«, jež na Moravě řídil kardinál z Dichtrichšteina, počínaly si v městech a zvláště na venkově bezohledně ano i ukrutně. Komisi doprovázeli

*) Archiv c. k. Tereziánského statku nadačního v Nov. Jičíně. Dr. J. Beck »Geschichte der Stadt Neutitschein«. Náš Domov«, 1896.

obyčejně vojáci, kteří se dopouštěli mnohdy hanebných výtržností na bezbranném obyvatelstvu.

Novojický hejtman zámecký Pavel Schwabach, bývalý protestant, dal na př. r. 1628 veškeré protestantské rychtáře na panství do žaláře odvésti, kdež zůstali tak dlouho, až přislíbili dáti se na víru katolickou a nejsv. svátosť oltářní po katolickém spůsobu přijali.

V Nov. Jičíně dlel zvláštní jesuitský misionář, který chodě po obcích, vyhledával vlažné věřící a odpadlíky, aby je pokáral, případně i potrestal, a opět v lůno církve katolické uvedl. Podobně dělo se i na Fulnecku a na ostatních statcích v kraji našem.

Štěstěna přála císaři Ferdinandovi II. Dánský král Kristian IV konečně přemožen a r. 1629 k míru Lubeckému přinucen. Tu Ferdinand na radu duchovních kurfirstův a zpovědníka svého vykročil proti některým knížatům protestantským v Němcích, kázaje jim, aby vrátili katolické církvi všecky statky biskupské a klášterní, kteréž byli sobě přivlastnili po náboženském míru v Augsburce (r. 1555).

Rozkaz ten, jenž jest znám pode jménem »restitučního ediktu«, způsobil veliké rozčilení mezi knížaty; domnívaliť se, že to jest první krok na utlačení protestantismu v Němcích. Také francouzskému králi Ludvíkovi XIII., jenž Habsburkům nepřál, zdála se tato moc císařská býti s povážením.

Vojsko Valdšteinovo vykonávalo edikt restituční. Jako prve Mansfeld, tak i Valdštein držel své vojsko na útraty krajiny, v níž ležel. Poněvadž toho vojska stále přibývalo (posléze vzrostlo na 100.000 mužů) a vojáci krutě nakládali s lidem selským i městským, ozval se po všem Německu jediný hlas nevole. Katolíci i protestanté s mnohými pohrůžkami napomínali císaře, aby ono škodlivé vojsko odvolal.

Tu přivolil Ferdinand II k žádosti jejich, ač nerad, a propustil ze služby Valdšteina i vojsko jeho.

Na neštěstí císařovo povstal proti němu r. 1630 ctižádostivý král švédský Gustav Adolf, maje peněžitou podporu z Francie s nemalou mocí vojenskou dal se do války na ochranu víry evangelické.

Brzy zvítězil u Breitenfeldu blíže Lipska nad vojskem ligy katolické (r. 1631), načež opanoval téměř celé Německo. Všichni protestantští knížata se dali na jeho stranu, a již chystal se k útoku na Rakousy, kdežto spojení s ním Sasové vtrhli do Čech.

V tomto nebezpečenství Ferdinand hledal pomoci u Valdšteina, jenž teprve po dlouhém prošení přijal opět úřad nejvyššího generála s neobmezenou téměř mocí nad vojskem.

Shromáždiv za krátkou dobu veliké vojsko, vyhnal Sasy z Čech, načež obrátil se proti Švédům.

Vojska srazila se dne 16. listopadu 1632 u Licna, jihozápadně u Lipska. Valdštein byl zde sice poražen, ale Gustav Adolf při tom zahynul.

Však slávy Valdšteinovy bylo již na krátko. Ustoupiv do Čech, vedl si nápadně, živě svůj lid na útraty země, nevyhledávaje nepřátel císařských v boji, ale potaji vyjednávaje se Švédy a Francouzi.

Proto domníváno, jakoby chtěl císaře zraditi. Za to Ferdinand II. odňal mu velení nad vojskem.

Valdštein poznav nebezpečí, odjel do Chebu, aby Sasům a Švédům byl blíže; tam však zavražděn jest od plukovníka Butlera a jeho druhů dne 25. února 1634, načež hojné statky jeho zabaveny a rozděleny většinou mezi jeho generály.

Nyní vystoupila katolická Francie ve spolku s protestanskými Švédy válečně proti císaři. Šlo tu o ztenčení Německa na prospěch Francouzů a Švédů.

Během této války zemřel Ferdinand II. r. 1637.

Syn jeho Ferdinand III. toužil již po míru, ale nepřátelé tomu nechtěli a vedli válku dále ještě po 11 let, při čemž Německo, Čechy, Morava a Slezsko strašně jsou pohubeny a na zkázu přivedeny. Nyní nebylo ani hrubě tak bojováno o náboženství, jako spíše o nějaký kus země.

Nejvíce utrpěla Morava švédským vůdcem Torstensonem. Švédové několikráte jí celou protáhli, loupíce a pálíce města i dědiny. V červnu r. 1642 dobyli Olomouce, stále obsadili Starý Jičín, Fulnek, Odry, Opavu a jiná místa pevná, odkud pak podnikali časté výpravy loupežné do okolních měst a osad.

Tehdy spojovali se s nimi i četní moravští Valaši, kteří považovali Švédy za strážce a mstitele víry otců svých. Ovšem zastihl je později krutý trest za to.

Též Kravařsko velmi mnoho zakoušelo od Švédů. Lidé utíkali před nimi do lesův a hor; než i zde je Švédové našli a hrozbami i mukami přinutili, aby se přiznali, kde dobytek a poklady mají uschovány.

Po delší dobu Švédové z Kravařska dováželi i veškeré obilí do do svých okolních posádek. I Nový Jičín jimi častěji obsazen a drancován.

Roku 1643 pustošili Švédové opět náš kraj. V srpnu t. r. odvedli z okolí Nov. Jičína několik set kusů dobytka do svého tábora u Přerova.

Té doby táhl císařský generál Buchheim s několika sty jezdců z města Kojetína na hranice slezské, aby odtud Švédy znepokojoval. Přiraziv ku Starému Jičínu, byl zde od Švédů úplně poražen, takže sotva třetina jeho vojska dostala se do Slezska.

Když léta 1645 Švédové marně pokoušeli se o Brno, hubila část vojska jejich i Kravařsko. Lid přišel o všecko, pročež nastala veliká bída a nouze.

Podobně i r. 1646 Švédové a Laponci strašně řádili v kraji našem; nikdo nebyl bezpečen svým životem. Mnozí sedláci opustili své rodiny a příbytky, nenavrátivše se více. Každý vřele si přál, aby toto bohaprázdné ničení životů lidských a neslýchané pustošení našich krásných zemí konečně vzalo za své.

I roznesla se r. 1648 po všech krajích radostná zpráva, že válka jest skončena mírem vestfalským (v městech Münsteru a Osnabruku). Švédové obdrželi tu část Pomořan a zemí při ústí Labe a Vesery. Francouzům se dostalo Elsaska; někteří knížata v Němcích poděleni mnohými statky církevními a všichni stali se svrchovanými pány svých zemí. Odtud bylo německé císařství spíše prázdným titulem, nežli jakousi mocí. Vyznání lutheránské a kalvinské postaveno v Německu na roveň katolickému.

Na Moravě a v Čechách zůstala však v platnosti všechna ustanovení u věcech víry a politiky jako za Ferdinanda II

VI.

Mor. Kravařsko od míru vestfálského až do Marie Terezie (1648–1740).

Třicetiletá válka zpustošila země České a znuzila národ český, jako před tím nižádná bouře jiná, ani válek husitských nevyjímajíc.

Počet obyvatel v Čechách, kdež bylo před válkou asi 3 miliony lidí, klesl na 800.000. Roku 1618 napočítáno tu 738 měst a 34.700 vesnic, roku 1648 jen 130 měst a 6000 dědin.

Podobně na Moravě klesl počet obyvatelstva ze 2 milionů lidí před válkou toliko na půl milionu. Roku 1656, tedy 8 let po válce, čítala tato země bez enklav 7 královských, 60 poddaných ochranných měst, 190 městeček, 2500 celých a 107 rozdělených vesnic, úhrnem 2864 zalidněných osad a ještě 88 pustých obcí. Kdežto před válkou r. 1618 bylo v zemi celkem 88.025 poddaných usedlých, zbylo jich roku 1648 nemnoho přes 20.000, tedy sotva čtvrtina. Roku 1656 nalézalo se tu 72.009 domů osedlých a asi 26.000 domů pustých, nepočítajíc v to domy, hrady a zámky vrchnostenské. Skoro čtvrtina rolí v zemi jsoucích byla pustá, a dlouho to trvalo, než pozemky pozvolna zase vzdělány.

I Mor. Kravařsko válkou mnoho utrpělo; zejména města Nový Jičín, Fulnek a Příbor, a pak statky Hukovice, Nový Jičín-Štramberk a Kateřinice valně poškozeny.

Sedlák, vrátiv se ke spustlému hospodářství, neměl ani dobytka, ani nářadí, a dlouho se nemohl vzpamatovati na vlastní půdě. Tehda bylo vídati dosti často, jak soused pomáhal sousedovi táhati rádlo a brány, nebo jak zapřáhaly se ženy a děti.

Města zase vypuzením a vystěhováním se nekatolíků mnohdy zbavena byla zámožnějších tříd, takže obchod a průmysl vázly. Ba svízele válečné utlačily pilnosť řemeslnickou tou měrou, že zanikla i mnohá někdejší umělosť.

Není divu, že lid na mravích zdivočel; nedostávalot se učitelů a škol, a duchovní správa byla s obtíží, ježto bylo jednomu knězi několik opuštěných far najednou zastávati.

Z tak velikého úpadku mohly země České vyvedeny býti jen dlouhou činností dobře zřízené správy veřejné, které však neměly.

Nejlepší část statků zemských octla se v držení cizinců, kteří lid selský uváděli v tuhé poddanství; za jich příkladem šla zbylá šlechta domácí. Robot i jiných břemen na statcích selských všelijak přibývalo, a zaváděna poroba osobní. Veškerá malá práva po vesnicích a malých, městečkách pozbyla své samostatnosti, kdežto vrchnostenská čili patrimoniální práva čím dále, tím více opanovala.

Poddaným městům ubíráno na živnostech a právích, aniž možná bylo dovolati se spravedlnosti u zemských úřadů.

Zpuštěním země válkou třicetiletou česká národnosť ztratila znamenitou část své posavadní půdy. V krajinách, kde nejvíce osad zůstalo liduprázdných, vrchnosti, zvláště cizí, zaváděly k zalidnění svých panství nové osadníky z Němec.

Podobně na Mor. Kravařsku germanisace jak za války třicetileté, tak zvláště po ní postupovala.

Tak druhdy převahou české osady Blahutice, Hukovice, Kletné Pohoř, Pohořelky, Jestřebí, Nový Jičín, Životice u N. J., Bartošovice a Sedlnice, nabyly za těch dob německé většiny. (Jesenice, Šenov, Žilina, Ženklava, Bůtovice a jiné osady původu českého poněmčeny již v 15. a 16. století. Bludovice měly až do r. 1689 ráz český.

Sledujme nyní další příběhy Moravského Kravařska.

A. ***Nový Jičín-Štramberk.*** Jesuité, obrátivše lid na víru katolickou, přihlíželi k urovnání poddanských poměrů. Tyto byly však, jak z panských urbářův a registrů vysvítá, pro venkovské poddané velmi krušné. Nový Jičín a Štramberk neměly žádných robot, za to byl venkov od r. 1629 povinen jezditi pro víno vrchnosti, která měla v Nov. Jičíně nálev vína.

Vína ročně dováželi v druhé polovici 17. století:

z Bernatic:	fojt 3 bečky (10tivědrové), obec (robotníci)	3	bečky;
ze Šenova:	(fojtství přeměněno v dolní dvůr), obec (robotníci)	4	„
z Libhoště:	fojt 3 bečky, obec (robotníci)	3	„
z Rybí:	„ 2 „ „ „	2	„
ze Ženklavy:	„ 3 „ „ „	3	„
z Věřovic:	„ 2 „ „ „	2	„
z Mořkova:	(fojtství nebylo), obec (robotníci)	2	„
ze Životic:	fojt 3 bečky, obec (robotníci) . . .	$2^{1}/_{2}$	„
z Hodslavic:	„ 2 „ „ „	2	„
z Bludovic:	„ 2 „ „ „	2	„
ze Žiliny:	„ $2^{1}/_{2}$ „ „ „	$2^{1}/_{2}$	„

Úhrnem ročně fojti: $22^{1}/_{2}$ bečky, obce (robotníci) 28 beček $= 50^{1}/_{2}$ bečky $=$ 505 věder.

Pro víno dojíždělo se do okolí Znojma, Šatova, Rece a Vídně. Do 20 mil (157 *km*) cesty nedostávali robotníci žádné náhrady, jinak přiřknuty jim Vrchností za každou další míli 3 kr. z vědra buď na penězích, buď na ovsu. Mýta, cla a jiné výlohy, jakož i obrok pro koně hradila vrchnosť, kdežto vozka odpovídal za tu kterou škodu svou neopatrností na víně způsobenou.

Pro panské dříví jezdívaly všecky osady, a to v zimě každý robotník s koňmi dle potřeby 1—4kráte. Jen vesnice Mořkov a Bludovice, že byly malé, měly v této příčině poloviční úlevu. Dováženo ročně 400—500 fůr dříví a pak otýpky, chvoj a haluze. Nejvíce dříví spotřeboval jesuitský konvikt olomucký.

Osada Malé Závěšice*) se dvorem, r. 1640 Jesuity zakoupená, byla od těchto robot osvobozena.

Poddané osady až na Šenov a Malé Závěšice, které při tamních dvorech robotovaly, dovážely i potraviny a jiné věci do olomuckého konviktu.

Sotva Morava 30tiletou válkou velmi zpustošená, počala poněkud se zotavovati, stíhaly ji opět kruté svízele. Z návodu francouzského vystupovali Turci nepřátelsky proti císaři Leopoldovi I. (1658—1705). Roku 1663 vtrhli, spojení s divokými Tatary, na Moravu, plenice valnou její část, zejména kraj Brněnský a Uher.-Hradišťský. Obyvatelé rozutíkali se do hor a lesů, ukrývajíce skrovný majetek svůj.

Města a hrady o překot opevňovány. I novojická vrchnosť vyslala 80 mužů na Štramberk k obraně. Ježto však měly venkovské osady tuto posádku vydržovati a i jiné válečné výlohy zaplatiti, vzbouřily se některé z nich proti vrchnosti. Než odpor jejich brzy přemožen, a četní »rebelanti« uvězněni ve hradní věži.

V té době všeobecného postrachu osvědčili se moravští Valaši srdnatými obhájci vlasti své. Opouštěli s radostí rodinný krb svůj, aby věnovali páže své vlasti a císaři a smyli vinu, již buď oni sami, buď jejich otcové a příbuzní dopouštěli se ve válce třicetileté proti oběma jako spojenci tehdejších nepřátel. Vypravivše se na hranice uherské dělali záseky, kde jaký přechod byl možný a obsadili prusmyky. Leč nepodařilo se jim sveřepé Tatary úplně vytlačiti ze země.

Posléze porazil císařský vojevůdce hrabě Montecuccoli roku 1664 Turky a Tatary u kláštera sv. Gottharda v Uhrách blíže hranic štýrských, načež zjednán mír na 20 let v Železném Hradě neboli Vášvaru

Když takto nehrozilo více válečné nebezpečí zemi moravské, vrchnosť novojická r. 1665 ulevila poddaným poněkud na robotách. Jen fojtové dováželi potřebné množství vína, kdežto ostatní robotníci s koňmi mohli roboty té se zhostiti, platíce místo dodání povozu 18 grošů stříbrných (po 3 kr. z každého vědra). Kdo nechtěl dříví dováželi, dal místo po-

*) Velké Závěšice patřily tehdáž pod Hukvaldy.

vinné fůry 54 kr., podobně místo povozu na potraviny 1 zl. konv. mince (1 zl. — 60 kr.)

Panské dvory, k nimž poddaní robotovali, nacházely se té doby v Šenově 2, a v Žilině, Štramberku, Tamovicích, Malých Závěšicích a Mořkově po jednom. K Tamovickému dvoru robotovaly Ženklava a Věřovice.

Jesuité nadále činili vše, aby lid utvrdili u víře katolické. Pročež zařídili za regenta P. Michala Tamaszyho (1644—1648) ze Štramberka na Kotouč — který pojmenovali Horou Olivetskou, jako obtékající jej potok Bělou Cedronem a údolí pod Kotoučem údolím Josafatským — křížovou cestu i Boží muka a zbudovali na temeni hory dřevěnou kapli. V Čertově díře na Kotouči zbudovali i »Boží hrob«.

Obnovivše r. 1647 bývalé pouti na Kotouč, vystavěli tu roku 1660 za regenta P. Schwerdtfera druhou kapli dřevěnou. Ježto pak obě kaple pro velký nával poutníků nedostačovaly, vystavěli Jesuité na místě jejich r. 1669 zděný kostel »Nanebevstoupení Páně« a roku 1688 prostranný pevný chrám Páně »Povýšení sv. Kříže«.

32. Hrad Štramberský r. 1700.

Poustevníci na Kotouč se odebravší opatrovali tyto stánky Boží. Počet poutníků množil se každým rokem. Nejvíce jich tu bývalo na »Veliký Pátek« (2000 až 3000), v den »Nanebevstoupení Páně« (6—8000) a v den »Povýšení sv. Kříže« (2000). Jesuité na tyto dny vymohli rozličné odpustky a pilně kázali i zpovídali.

Jesuité i hrad Štramberský, jenž už r. 1646 z větší částí ležel v rumech, poněkud poopravili, aby P. regent při visitaci kde ubytován býti mohl. Kterak roku 1700 hrad vyhlížel, znázorňuje vyobrazení dotyčné.

(Roku 1783 sřítila se přední tehdy ještě zachovaná část hradu. Pak tento úplně zpustnul.)

Taktéž v Žilině zbudovali Jesuité roku 1661 nedaleko zdejšího kostela na kopci zděný kostelík sv. Ignáce, kamž zase Novojičtí rádi putovali. R. 1670 vystavěli u Šenova kostelík sv. Františka Xaverského.*)

Po míru vášvarském chtěl císař Leopold I. království uherské těsněji připojiti k zemím rakouským: leč Uhři, obávajíce se o své svobody a výsady zemské, vzbouřili se.

Jelikož častěji vtrhli na Moravu, vystavěny k obraně země na hranicích uherských hradby a náspy, jež obsazeny mužstvem moravskými stavy najmutým. Zároveň dostala města nařízení, aby se zásobila potravinami a střelivem.

Vpády nepřátelské opakovaly se, pročež císař požádal r. 1677 moravské stavy za dobrozdání, kterak by lze bylo hranic zemských proti Uhrům se zdarem uhájiti. Stavové uznali r. 1678, že v té příčině třeba zemské obrany počtem asi 1600 mužů pěších a 500 jezdců (dragounů).

Domovské toto vojsko mělo se najati, dobře vycvičiti a pokud nebylo nebezpečí, doma zůstati, dostávajíc čekací. Jakmile by táhlo na hranice, budiž čekací jeho zdvojnásobněno. Taktéž vrchnost každému mužovi jest povinna dáti komisárek a dostatečné množství prachu.

Domobranci z krajů Brněnského, Znojemského a Jihlavského měli se shromážditi v městě Hustopeči, z krajů Olomuckého a Přerovského v Klobukách u Brumova a z kraje Uh.-Hradišťského v Uh. Brodě. Města tato měla potraviny, střelivo a jiné věci potřebné opatřiti, aby vojáci všecko v čas a za laciný peníz obdrželi.

Zaroveň usnešeno, aby na kopcích a horách blíže uherských hranic a jinde, jakmile se nepřítel ukáže, byly ohně zapáleny a okolní kraje na hrozící jim nebezpečí upozorněny.

Tu r. 1680 hr. Emerich Tököly opět vtrhl se svými »Kuruci« (povstalci uherští takto nazýváni podle tureckého slova »Kurudschi«, t. j. vojenští vysloužilci) na Moravu. Kuruci řádili tu strašně; v červnu téhož roku přepadli a vypálili Frenštát, Frýdlant a okolní osady, načež hnali se k Hukvaldům a Místku. Též východní část Kravařska jimi zpustošena, a mnoho lidí pobito.

Roku 1683 vzbouřil se Tököly zase proti císaři a povolal Turky na pomoc. Tím vznikla nová válka, nebezpečnější předešlých.

Vytáhnuvše do pole, Turci zaměřili zrovna na Vídeň, kterouž veliký vezír Kara Mustafa oblehl s 200 tisíci mužů dne 14. července. Zamýšlel dobýti toho města, opanovati odtud všecky země okolní a tak zmařiti moc císařskou. Leč posádka vídeňská, jíž veleli hrabě Stahremberg a český šlechtic Kašpar Kaplíř ze Sulevic, statečně a vytrvale hájila města po dva měsíce. Pomoc z Německa a Polska se blížila. Poláci Kravařskem kvapili ku Vídni.

---

*) G. Wolný, Kirchliche Topographie von Mähren. Olmutzer Erzdiöcese. III. Bd.

Zatím co Turci plenili v Rakousích a u Vídně samé, skličoval nevýslovný strach i naši Moravu. Lidé skrývali se v lesích a horách, měšťané i z ohrazených měst utíkali, a šlechta taktéž opouštěla své hrady a zámky.

I nebyl postrach beze vší podstaty. Tököly činil vpády na Moravu, a spojené houfy turecké a uherské pálili a drancovali východní její část. Města Strážnice, Val. Klobouky, Uh. Brod a Vsetín mnoho zakusila. Nepřátelé spálili i město Frenštát. Na Radhošti nad Frenštátem, na Javorníku u Věřovic, na Kotouči u Štramberka, na Hlásnici (Wachberg) u Ženklavy a na jiných kopcích plápolaly velké ohně, které okolním osadám věštily hrozící jim záhubu.

Bohudíky moravsko-slezská hotovost zemská rozprášila loupeživé roty, když ze Frenštátu ubíraly se k Nov. Jičínu.*)

I u Vídně samé štěstěna přála křesťanům. Spojená vojska křesťanská za hlavního vedení polského krále Jana Soběského úplně porazila dne 12. září Turky, kteří ve zmatku prchali do Uher.

Tím zachráněna Vídeň a s ní i ostatní západní země.

Aby Morava vpádům nepřátelským lépe čeliti mohla, zřízen z mor. Valachů sbor »portášů«, jenž východní hranice zemské proti povstalcům uherským a proti loupežníkům stříci měl. Stanoviště portášů**) nalézalo se tehdáž i ve Věřovicích.

Od r. 1683 zůstalo vítězství při vojsku císařském, zejména, když mu velel proslavený vojevůdce princ Eugen Savojský. V míru Karloveckém (blíž ústí Tisy do Dunaje) zřekli se Turci r. 1699 Uher a Sedmihrad; toliko podrželi Temešský Banát.

Než lidu i později četných snášeti bylo útrap. Uhři nejsouce s císařskou vládou spokojeni, opět povstali proti mocnáři, pustošíce ponejvíce sousední Moravu. Tím Slovácko, Valašsko a východní část Kravařska v letech 1703—1708 od Kuruců mnoho zakusily.

Konečně Uhři poraženi, načež se císaři Josefovi I. (1705—1711), nástupci císaře Leopolda I., poddali.

Za těch dob zkvétalo na panství Novojicko-Štramberském i hornictví. Jakýsi Jiří Zeschinger vymohl si od císaře Leopolda I. roku 1696 kutací právo pro celou Moravu i započal v okolí Nov. Jičína, zejména osady Loučky a Bernatic, dobývati stříbro a olovo.

Když ale vrchnosti Novojická a Kunvaldská později jeho dělníky všelijak týraly a závodu, kde jen mohly, škodily, odešel z kraje našeho, čímž doly vzaly za své.

I v okolí Štramberka dolovalo se již v 15. stol. a počátkem 17. stol. na zlato a stříbro; než báně zašly za války třicetileté.

Koncem 17. století v lese »Libotíně« u Štramberka jisté společnosti občas zase stříbro dobývaly; než veškeré pokusy jejich nenesly kýženého užitku, pročež doly opuštěny.

---

*) Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mähr.-schlesischen Ackerbaugesellschaft.

**) Sbor portášů zanikl r. 1829.

Počátkem 18. století nastalo na Mor. Kravařsku mezi tajnými vyznavači staré víry bratrské*) nové hnutí. Od roku 1700 dopřána protestantům ve Slezsku větší svoboda náboženská. Tu mnozí z Kravařska tajně chodívali do sousedních obcí slezských, aby obcovali tamním bohoslužbám protestantským.

Zejména tesař Kristian David ze Ženklavy od r. 1717 častěji docházel do Zhořelce (Görlitz) ve Slezsku, kdež u pastora Schäfera seznal zásady protestantismu. Na cestě své seznámil se David i s Mikulášem Ludvíkem, hrabětem z Zinzendorfu v Lužici Saské.

Četní přátelé Davidovi scházívali se k poradám, kterak víru evangelickou v kraji našem obnoviti.

Na mnohých místech ozývaly se při tajných schůzích písně nábožné. Úřady vrchnostenské to zvěděvše, přísně stíhaly účastníky takových tajných shromáždění.

Tu vyznavači nové »víry« — co do národnosti většinou Němci — k vyzvání svého příznivce hrab. z Zinzendorfu, usnesli se opustiti rodnou zemi svou a usaditi se na statcích svého hraběcího spoluvěrce a ochránce.

I vystěhovali se počátkem r. 1722 bratři Jakub a Augustin Neisserové, nožíři ze Žiliny, s rodinami a několika spoluvěrci za vedení zmíněného Davida do vesnice Berthelsdorfu v Horní Lužici Saské, kdež 17. června téhož roku na blízku položili základ k osadě »Herrnhut«, česky »Ochranov« zvané.

Kolonie tato zkvétala, ano roku 1723 usadilo se tu opět 18 osob Kristian David navštěvoval pak své krajany na Mor. Kravařsku, vybízeje je ku přesídlení do Ochranova. Když zejména vrchnost kunvaldská, jíž patřily osady Bůtovice, Kunvald a Suchdol, proti tajným schůzím náboženským rázně zakročila, tu tři Nitschmannové, pak Jan Telčík a Melchior Zeisberger synové rolničtí ze Suchdolu, chtíce trestu ujíti, dne 2. května 1724 prchli z domova, načež 12. téhož měsíce přišli do Ochranova. Jejich přičiněním pak i jiní spoluvěrci, zvláště ze Suchdola, Kunvaldu. Bůtovic, Šenova a Stachovic sem zavítali. Bratrská obec v Ochranově, jež roku 1727 sorganisovala se na základě bratrského řádu druhdy v Suchdole stávajícího, zkvétala napořád. Jen ze samého panství Kunvaldského vystěhovalo se v letech 1724—1733 do Ochranova 216 osob.

Stěhování se »Bratří« z Kravařska a ostatní Moravy do Ochranova přimělo vrchnostenské úřady k tomu, že reklamovaly u vlády saské své poddané v Ochranově se usadivši, a že střežily hranice zemské. Než mnoho nepořídily.

Když pak v okolí Nov. Jičína, zejména v Šenově, Kunvaldě, Suchdole, Ženklavě a Štramberku, opět vzmáhal se protestantismus, katolické duchovenstvo znova jej potíralo.

*) Jelikož po válce třicetileté mnohé dřívější fary z nedostatku kněžstva dlouho neobsazeny (tak na př. Suchdol k Šenovu přifařen byl do r. 1729, Kunvald do r. 1759), byli občané většinou odkázáni na domácí bohoslužby. Tím nabyli příležitosti v náboženském vyznání svých předků tajně se utvrzovati.

Roku 1725 poslala olomucká konsistoř do okolí Nového Jičína Jesuitu za misionáře, kterýž v 5 měsících měl 29 kázání a 29 katechésí (učení základních), 15 zapovězených knih lidem odňal, 1509 osob vyzpovídal, avšak jen jednoho na katolickou obrátil víru.

Protož vrchnosti proti »odpadlíkům« přísněji zakročily. Počátkem r. 1726 tři osoby z Kunvaldu z odpadlictví usvědčeny a k nařízení krajského úřadu v Kroměříži uvězněny. Téhož roku několik lidí, již do Sas chtěli se vystěhovati, zadrženi na hranicích. Pět z nich dopraveno k hrdelnímu právu v Kroměříži, 4 posláni do Lipníka, 4 do Hranic, 3 do Příbora a 3 do Fulneka, kdež přiměřeně potrestáni.

Jesuité byli dále činni. Tak r. 1727 misionář z Nového Jičína měl v okolí 75 kázání, 75 katechésí, 1755kráte zpovídal a 500 osob z Kunvaldu a ze Suchdola, jakož i 7 lidí ze Ženklavy ku vyznání víry připravil*)

Misionářská činnosť Jesuitů nepřinášela však na Kravařsku kýženého ovoce.

Zatím zakládali »Herrnhutští« četné kolonie v Evropě, v Severní Americe a Jižní Africe, a misionáři jejich v ohledu mravném blahodárně působili na pohanské Eskymáky, Kalmyky, Indiány, Hottentoty a jiné kmeny.

Ve všech bratrských obcích tím povstalých zaveden také řád Herrnhutských. Obce herrnhutské se tím více množily, když roku 1754 náboženské vyznání jejich v protestantských zemích veřejně uznáno.**)

B) Fulnecko. O některých příbězích zmínili jsme se již ve statích předešlých. Dodáváme k tomu, že Švédové ve Fulneku a jiných městech opevněných zůstali do roku 1650, až válečná náhrada císařem Ferdinandem III. byla zapravena.

Ostatní zprávy jsou praskrovné; týkajíť se hlavně držitelů panství.

Léta 1649 Alžběta Polixena, vdova po Václavovi Bruntálském z Vrbna, vzdala panství Fulnek, kteréž ve svěřenský statek mělo býti převedeno, svému nevlastnímu synu Janu Františkovi, jenž držel i Paskov, Studénku a Valteřovice i byl králov. místodržitelem a místopředsedou appellačního soudu v Praze.

Když byl Jan František Bruntálský odešel na věčnosť dne 22. srpna 1705, převzal nejstarší syn jeho Jan Antonín svěřenské panství Fulnecké, jež držel až do své smrti (15. září 1720). Jelikož nezůstavil po sobě mužských dědiců, spadlo zboží to na bratra jeho Josefa, hraběte z Vrbna.

---

*) G. Wolný, Kirchliche Topografie von Mähren. Olmützer Erzdiöcese. III. Band. — Archiv města Fulneka. — Dr. Jos. Beck, Geschichte der Stadt Neutitschein.

**) Organisace obcí Herrnhutských jest obzvláštní. Údové každé obce dělí se dle stáří, pohlaví a stavu v jednotlivé sbory se zvláštními představenými, kteréž všecky podřízeny jsou místnímu ředitelství čili tak zvané konferenci obecní. Nade všemi pak obecními konferencemi stojí konference starších celé jednoty, která má sídlo své v Berthelsdorfě. Církevní záležitosti obstarávají v jednotě biskupové, zřízení přede vším k ordinování, čímž se udržuje spojení Herrnhutských se starou církví Česko-Moravských Bratří, z které povstali. Veřejné pobožnosti jejich jsou velmi jednoduché. Herrnhutští slaví též jisté svátky na památku událostí důležitých pro jednotu, jmenovitě 1. březen na památku založení staré Bratrské Jednoty v Čechách r. 1457; 17. červen na památku založení osady Ochranova r. 1722; 6. červenec co pamětní den upálení Husa r. 1415.

V pospolitém životě zachovávají Herrnhutští prostotu, počestnosť, přičinlivosť, zbožnou a klidnou mysl. Školy jejich jsou proslavené. Bratrské obce jejich nalézají se v Evropě i mimo ni.

C. Starojicko. Jak už dříve pověděno, dostalo se toto panství roku 1623 pánům z Grünbüchlu, při jejichž rodině zůstalo až do roku 1706. Pánové seděli však jen občas na hradě. Vrchní úředník vedl správu statku.

Léta 1706 koupil zboží Antonín, svobodný pán Zeno z Danhausu, za 97.000 zl. rýnských a 200 dukátů.

Kdežto v letech 1714—1715 zuřil na Moravském Kravařsku a jinde mor, Starojicko od něho ušetřeno; pročež dotčený pán na památku této události r. 1715 vystavěl u osady Loučky krásný sloup.

Od r. 1707 hrad Starojický pustnul, pročež vystavěli si páni potom u kostela zámeček (nynější škola), kdež za svého pobytu na Starém Jičíně se zdržovali.

Antonín Zeno z Danhausu dal roku 1715 kostel starojický, jenž snad už od roku 1144 stál, z větší části přestaviti. Taktéž pečoval o zvelebení městečka.

VII.

Mor. Kravařsko od císařovny Marie Terezie až na naše doby (1740 až do polovice r. 1898.)

Císař Karel VI. neměl mužských potomkuv, ale dvě dcery. Jím tedy měl rod Habsburkův Rakouských v mužském pokolení vymříti.

Z té příčiny velice se o to zasazoval, aby po jeho smrti nerozptýlily se četné jeho země, nýbrž aby zachovány byly v jednotě co dědictví jeho dcer a jejich potomků.

V tom smyslu vydal roku 1713 zákon, nazvaný pragmatickou sankcí. Sněmové všech zemí Habsburských učinili císaři po vůli a ten zákon přijali. —

Na základě pragmatické sankce měla všecky země císaře Karla VI. děditi nejstarší dcera jeho Marie Terezie.

Ale sotva Karel VI. r. 1740 odešel na věčnosť, zdvihl se proti Marii Terezii příbuzný její, kurfirst bavorský Karel Albert. Zjednav si pomoc králů francouzského a španělského, začal válku o Rakouské dědictví. —

Rychle zabral Horní Rakousy a Čechy a přijal korunu císařskou. Avšak Marie Terezie dostala vydatnou pomoc z království uherského a jiných korunních zemí.

I vypudila Karla Alberta z Čech a Rakous, potom i z Bavor. A když tento odpůrce její zemřel r. 1745, zvolen jest císařem její manžel František Štěpán Lothrinský.

Marie Terezie byla by všecka dědictví šťastně obhájila, kdyby nebylo bývalo pruského krále Bedřicha II. Týž užívaje tísně její na svůj

prospěch, neprávem tvrdil, že má dědičné právo na díly země slezské, zejména na knížectví Krnovské, Lehnické, Břežské a Olavské.

Když pak císařovna odepřela mu postoupení oněch krajin, vešel Bedřich II. s dobrým vojskem svým do Slezska a zabral celou zemi. Pročež vedla Marie Terezie tři války proti němu; než vítězství klonilo se na stranu pruskou.

V první válce slezské (1740— 1742) vtrhli Prušáci, jinak Braniboři zvaní, roku 1742 i na Moravu, kterouž velmi pustošili. Té doby táhlo několik tisíc moravských Valachův a Hanáků s 10 železnými děly Kravařskem proti Prusům; než u Hradce blíže Opavy zaskočil a rozprášil je pruský generál Fouquet (vyslov Fuké). Na Kravařsku Prusové mnoho škody nadělali.

V míru berlínském postoupila Marie Terezie Bedřichovi II. větší část Slezska s hlavním městem Vratislaví.

Co císařovna šťastně válčila proti bavorskému kurfirstu Karlu Albertovi, obával se král pruský, že by mohl pozbýti Slezska. Podnikl tedy druhou válku slezskou (1744—45) a vkročiv mocně do Čech, opanoval je celé.

Za války této zabralo vojsko pruské opět část Moravy. Na Mor. Kravařsku zejména Příbor, Fulnek a okolí Prušáky pustošeny. Marie Terezie musila v míru drážďanském roku 1745 Bedřichovi II. na novo potvrditi panství jeho nad Slezskem.

Leč ztráty Slezska nemohla císařovna oželiti, pročež po letech počala s králem pruským třetí válku slezskou či sedmiletou (1756 až 1763). Ač požívala pomoci od Rusův a Francouzů, a ačkoli vojsko její pod výtečnými vůdci Daunem a Laudonem statečně si vedlo, přece Bedřich II. sebe a své říše uhájil.

Roku 1762 přišli Prušáci též na Kravařsko, kdež strašně plenili a nestydatě si počínali.

Tak pruský generál Werner vypil se svou družinou 8. července téhož roku v kapucínském klášteře fulneckém 6 věder polešovického vína, začež pak vrátnému kláštera doručil 12 dukátů na zádušní mše sv.

Za to vzal však od vůkolních měst a městeček přes 1250 dukátů výpalného. Nový Jičín dal 300, Štramberk 200, Starý Jičín, Příbor a Moravská Ostrava po 150, Paskov a Brušperk po 100 dukátech. Zároveň z celého kraje Prusy vyzdvihnuty daně za půl roku, a mnoho slámy, sena, mouky a rozličných potravin do Opavy odvezeno. Konečně l. 1763 Marie Terezie v míru hubertsburském (v Sasích) zůstavila na vždy Slezsko a Kladsko Prusům.

Tehdáž opět šířilo se Prušáky učení protestantské v kraji našem, zejména na Štramberku, v Hodslavicích, Mořkově a Ženklavě. I měli jesuitští misionáři mnoho práce, aby odpadlíky tyto zase na pravou přivedli víru. Než nešlo to tak lehce; mnozí odpadlíci stali se zatvrzelými.

Když pak r. 1766 v Nov. Jičíně sídlící misionář P. Frant. Pitterle,

zastihl několik tajných protestantů při schůzi, dal je předvolati před duchovní soud, kdež ze čtení zapovězených knih usvědčeni a k přiměřeným pokutám církevním odsouzeni byli. Nálezem královského tribunálu v Olomouci bylo jim pak po jistou dobu i v okovech veřejně pracovati.

Největším vinníkem uznán Pavel Štěpán ze Štramberka, jehož otec již r. 1751 byl z církve vyobcován.

Hned po válce o dědictví Rakouské (r. 1748) prováděla císařovna důležité opravy v zemích svých.

Aby se zlepšil hmotný stav lidu selského, vydány roku 1775 robotní patenty, jimiž rolník prohlášen za dědičného nájemce svého statku, a ustanoven počet dnů robotních.

Se zálibou pečovala císařovna o zvelebení školství.

Když leta 1773 papež Kliment XIV. k naléhání vlád francouzské a portugalské zrušil řád jesuitský,*) byly hojné statky jeho státem zabaveny a k účelům vzdělávacím obráceny.

Zrušením jesuitského řádu papežskou bullou »Dominus ac Redemptor noster« ze dne 21. července 1773 přestali Jesuité býti držiteli panství Nov. Jičína a Štramberka. I stalo se pak zboží toto statkem kamerálním a r. 1781 přešlo v majetek c. k. Tezerianské akademie Vídeňské, kteréž až dosud náleží.

Nový Jičín však roku 1775 milostí císařovny Marie Terezie propuštěn z poddanství a prohlášen svobodným městem municipialním.

Císařovna Marie Terezie zemřela 29. listopadu 1780, načež převzal císař Josef II. vládu i v zemích Rakouských. Pokračoval v reformách čili opravách Marií Terezií počatých, ale všecko konal s ukvapenou horlivostí, čímž četné jeho úmysly dobře neporozuměny a často i odporem stavů zmařeny.

Dne 13. října 1781 vydal toleranční patent (totiž právní listinu o snášelivosti náboženské), jímž protestantům a nesjednoceným Řekům, dovoleno jest přebývati v Rakousku a konati služby Boží dle obyčeje svého veřejně, s jistými toliko výminkami a ohradami.

Jak známo, žilo po válce třicetileté na Moravě i v Čechách vždycky mnoho tajných vyznavačů učení Lutherova, pak Kalvinova a Jednoty Bratrské. Dle císařského nařízení bylo takovýmto osobám přidati se buď ke konfesi augsburské (lutheránské), buď k vyznání reformovanému čili helvetskému (kalvinskému).

Jiných vyznání náboženských, tedy ani víry Bratrské, císař v zemi netrpěl. Přívrženci učení Jednoty Bratrské většinou přistoupili ku vyznání helvetskému.

I židům v občanském postavení značně se ulevilo.

Toleranční patent učinil rozruch i na Mor. Kravařsku. Ještě téhož léta utvořila se v Suchdole evangelická obec církevní, k níž přihlásilo se ze Suchdola 733, z Kunvaldu 159 a z Mankovic u Oder 40 osob.

*) Papež Pius VII. r. 1814 zase obnovil řád tento.

Podobně četní evangelíci z Hodslavic a okolí ustavili se ve zvláštní obec církevní.

Byl-li toleranční patent dobrodiním tisícům poddaných, kteří nyní mohli veřejně vystoupiti se svým přesvědčením náboženským, tedy stal se r. 1782 císařem vydaný zákon o zrušení osobního poddanství čili nevolnictví stavu selského přímo dobrodincem milionů lidí.

Od té doby poddaný směl statek svůj prodati komukoliv a stěhovati se do jiných vesnic nebo měst po libosti své, mohl se po své vůli oženiti, závěť nebo testament udělati, dovoleno mu obraceti se na řemesla nebo ke studiím atd.

Účinné podpoře Josefově těšily se také orba, průmysl a obchod.

Císař dále k tomu směřoval, aby církev katolickou ve své říši podřídil úplně moci státní. I zavřeny především mnohé kostely a zrušeny četné kláštery, z nichž ponechány pouze ty, které se zabývaly vyučováním, bohoslužbou a ošetřováním nemocných.

Ze zabaveného jejich majetku utvořen náboženský fond, z něhož mimo jiné nadány nově zřízené fary císařské, kde byl nedostatek kostelů. Do roku 1786 zrušeno v Rakousku více nežli 700 klášterů. Bohužel, že při tom zmařeno mnoho památek uměleckých a dějepisných pramenů.

Na Moravském Kravařsku zrušen r. 1784 augustiniánský klášter ve Fulneku; z jedné části budovy zřízena fara, a kostel stal se farním chrámem Páně.

R. 1786 zavřen kostel Kapucínů ve Fulneku (později zase vysvěcen).

Roku 1787 uzavřena t. zv. »Španělská kaple« v Nov. Jičíně (r. 1841 zase vysvěcena); 2 kostely na Kotouči u Štramberka, kteréž potom i zbořeny.

Roku 1789 zavřeny kostelík sv. Františka Xaverského u Šenova; (nyní proměněn ve skladiště) a kostel sv. Ignáce v Žilině (později upotřeben za sýpku kontribuční a r. 1853 zbořen).

Z počátku skoro všechny novoty císařovy docházely obliby; ale čím dále, tím více přibývalo nespokojenců.

Vážní hlasové ozývali se především proti němčině ve školách a v úřadech.

Obecný lid urážel se malicherným zasahováním vlády do jeho zvyků a radostí. Nařízenoť na př., aby se těla mrtvá pochovávala bez truhel, zašitá toliko do plátna; lidu zakazovány obvyklé radovánky a obyčeje, jako přástvy a j.; posvícení mělo se slaviti na jeden den (císařské hody); zapovídány všeliké pouti, veřejné průvody církevní a zrušeny mnohé svátky.

Pročež nastalo v některých zemích jitření proti císaři. Když pak počal nešťastnou válku s Turky, osmělili se Belgičané a Uhři, hněvajíce se pro rušení svých starých svobod zemských, k zjevnému odporu; i hrozila taktéž nebezpečná válka domácí.

Císař Josef II., chtěje toto nebezpečí odvrátiti, obnovil v Uhrách starodávné řády zemské a zrušil většinu svých novot.

Za těchto zmatků Josef II. zemřel, maje věku sotva 50 let a potomků po sobě nezůstaviv.

Nástupce a bratr jeho, císař Leopold II. (1790-92), upokojil národy mocnářství našeho tím, že obnovil většinou všechna stará zřízení zemská a zrušil pozůstalé ještě novoty některé, jak si toho přáli stavové rozličných zemí.

Také robotu v jisté míře do života opět uvedl.

Po Leopoldovi II. dosedl na trůn syn jeho František II. (1792—1835). První polovice jeho vlády většinou jest vyplněna válkami, nejvíce francouzskými, jež císaři vésti bylo i z příčin říše Německé, i z příčin vlastních zemí svých. Území mocnářství našeho nebylo nikdy tak zhusta měněno, jako za tohoto panovníka.

Za válek těch mnoho vojska císařského a nám přátelského bralo se Mor. Kravařskem na bojiště proti Francouzům. Roku 1798 a r. 1805 i Rusové tudy táhli Rakušanům na pomoc.

Všecky státy evropské až na Anglii a Rusko sklonil francouzský císař Napoleon I. pod svou libovůli; však i ty mínil časem pokořiti a sebe vrchním vladařem na světě učiniti, pročež v létě r. 1812 začal válku s Ruskem.

Rusové před Napoleonem ustupovali, takže po vítězných bojích u Smolenska a nad řekou Moskvou vešel do starožitného města Moskvy. Ale zde zastihla ho krutá pohroma. Moskva od Rusů samých zapálena, aby jí nepřítel za přístřeší užiti nemohl.

Napoleon nemaje potravy pro svuj lid, dal se na zpáteční pochod. Tu byli mu Rusové stále v patách, a hrozným hladem, mrazem a ruskými zbraněmi zahynulo téměř všecko jeho vojsko.

Všecka Evropa viděla v této neslýchané porážce zjevně soud Boží.

Toho času dali se Prusové na stranu Rusů, po nich i Rakušané, Anglie a Švédsko. Poněvadž Napoleon ve své pýše zamítl každý spravedlivý mír, nastala mu doba odplaty. Z počátku zvítězil Napoleon u Drážďan v Sasku, kamž mu polsko-francouzský sbor vojenský kn. Poniatowského, — jenž r. 1813 několik dní v Novém Jičíně a okolí tábořil, — byl přinesl pomoc. Ale ve dnech 16.—18. října 1813 spojení Rakušané, Rusové a Prušáci ho u Lipska v Sasích úplně porazili.

Potom vnikli spojenci do Francie, přemohli všechen odpor a dobyli Paříže. Tu bylo Napoleonovi počátkem r. 1814 zříci se vlády, i vykázán mu italský ostrov Elba spolu s důchodem 2 milionů franků k výživě. Francie musila přestati na těch hranicích svých, jaké mívala před vypuknutím revoluce, a králem jejím stal se Ludvík XVIII., bratr nešťastného Ludvíka XVI.

Napoleon ještě jednou zkusil své štěstí. Když slyšel, že Francouzové s novou vládou nejsou spokojeni, vydal se opět na cestu do Francie. Vojsko ho zde přivítalo s nadšením, a on zase zaujal v Paříži trůn císařský.

Ale tu povstala všecka Evropa proti němu. Napoleon konečně poražen roku 1815 u Waterloo blíže Brusselu v Belgii. Když pak mínil prchnouti do Ameriky, Angličané ho jali a zavezli na ostrov Sv. Heleny v Atlantickém moři. Tam ho hlídali až do jeho smrti r. 1821.

Po pádu Napoleonově ubírali se vojínové spojených mocností do otčiny své. Tak táhlo 5. listopadu roku 1815 asi 48.000 Rusů Novým Jičínem do své vlasti.

Po válkách francouzských jevila se v národech všude touha po větší svobodě politické dle zásad volnosti a rovnosti, jimž Napoleon ve Francii, zastaviv bouře revoluční, sám byl v zákonodárství a správě zemské zjednal průchod jistou měrou.

Císař František II. však, jemuž revoluce francouzská od počátku vlády jeho způsobila tolik strastí, nebyl přítelem zásad oněch a hleděl ve všech částech mocnářství svého soustavně absolutní jedinovlády zjednati platnosť výhradnou.

Předním rádcem císařovým a ředitelem politiky rakouské byl od r. 1809 státní kancléř kníže Metternich.

Po Františkovi II. následoval syn jeho císař Ferdinand I. (1835—1848), jenž jako korunovaný král Český (r. 1836) slove Ferdinand V. Politiku až do r. 1848 vedl dále Metternich. Tento zabraňoval duševnímu vzdělání národů rakouských.

Ale vzdor tomu nevyhasla láska v národu našem ke mluvě mateřské.

Vyskytovaliť se mužové, kteří jali se dosud politicky mrtvý a bezvýznamný národ Český slovy a skutky probouzeti k životu vyššímu a důstojnému sebevědomí.

Ve příčině této vynikal náš rodák Fr. Palacký,*) věhlasný historiograf (dějepisec) království Českého.

---

*) Slavný tento muž spatřil světlo Boží dne 14. července r. 1798 v Hodslavicích, kdež otec jeho byl evangelickým učitelem.

Oblíbiv sobě doma záhy čtení, dán jest náš František na vychování do Kunvaldu (u Nov. Jičína), aby se tu němčině přiučil, načež odebral se na studie do Trenčína a pak do Prešpurku (Břetislavi).

Zde Palacký dále se vzdělával a učením se řečem cizím (znalť také francouzsky, anglicky, vlašsky, španělsky a rozličné jazyky slovanské) pozvolna se připravoval k velikému povolání svému, sepisuje rozličné menší články a statě. Od konce roku 1817 až do února 1823 byl vychovatelem ve dvou šlechtických rodinách, tráviv školní rok 1820—21 s chovanci svými ve Vídni na universitě, kdež i sám pečoval o rozšíření svých vědomostí, a zároveň vešel v osobní známost s Dobrovským, Kopitarem a jinými vynikajícími Slovany.

V dubnu roku 1823 přibyl Palacký do Prahy; rozhodlť se, že věnuje se studiu dějepisu českého. Náčelníci tehdejšího ruchu literárního, zejména Jungmann, Presl, Vaněk a Dobrovský, srdečně jej přijali. Byltě tehda ten český svět jiný, než nyní. Přízeň a láska panovaly, jeden podporoval druhého ve snaze jeho po cílech vyšších, a jen tomuto přátelství, jen této bratrskosti máme co děkovat, že Palacký zůstal v Praze.

Odporučil jej totiž Dobrovský Františku hraběti Šternberkovi, jenž jmenoval Palackého, aby jej upoutal na Prahu, svým archivářem. Tím uveden Palacký ku vlastní, pro nás tak blahodatné činnosti své.

Byloť nedávno přičiněním šlechetného Kašpara hraběte Šternberka založeno v Praze »Vlastenecké Museum«, kteréž ale u národa nenalézalo porozumění. Tu Palacký chtěl tomu, aby lid pro Museum se rozehřál a osvěžil.

Když však Dobrovský a Kašpar hrabě Šternberk to za zbytečné považovali, jsouce toho náhledu, že národ český více probuzen býti nemůže, Palacký ozval se proti nim následujícími, věčně památnými slovy: »Budeme-li všichni tak se chovati, pak ovšem že zahynouti musí národ náš hladem duchovním; jáť aspoň, kdybych byl třebas cikánského rodu a již poslední jeho potomek, ještě za povinnost bych si pokládal, přičiniti se všemožně k tomu, aby aspoň čestná po něm zůstala památka v dějinách člověčenstva«.

A to bylo takřka základem a první pobídkou k založení časopisů musejních (českého a německého), jichž redaktorem Palacký jmenován. Časopisové ti počali vycházeti roku 1827.

Postavením tímto získal Palacký velice; stálť pojednou v čele celého hnutí literárního v Čechách. Německému Musejníku nedařilo se valně, přestal brzy vycházeti (r. 1831), za to však český čím dále tím více prospíval.

83. Rodný domek Palackého v Hodslavicích

Počátkem tohoto století Mor. Kravařsko hmotně se zvelebovalo. Chov ovcí a hovězího dobytka, pak ovocnictví a rozličná řemesla, zejména soukennictví a kolářství, valně pokročily. Obchod a průmysl se vzmohl, když začaly se v Rakousku stavěti železnice, u nás »Severní dráha«. Městu Novému Jičínu dostalo se té výhody, že roku 1845 zřízen tu »hrdelní soud«, k jehož obvodu příslušel celý tehdejší kraj Přerovský.

Nadešel přepamátný rok 1848. Koncem února t. l. vznikla ve Francii veliká bouře proti králi Ludvíkovi Filipu Orleanskému, jenž s vlády svržen jest, načež republika obnovena.

Povstání toho následováno ve všech státech italských a německých. Všude domáhal se lid větších práv a většího spolupůsobení ve věcech státních.

I do zemí rakouských rozšířilo se kvašení myslí, neboť i zde byly politické poměry nepřirozené.

Národové a stavové žádali za přiměřenou ústavu, rolníci přáli si zrušení roboty, měšťané větší svobody v tržbě a průmyslu.

Slovanští národové toužili po rovnoprávnosti mateřštiny s němčinou ve školách a úřadech.

Maďaři chtěli, aby Uhry byly státem samostatným a Italové, či Vlaši snažili se dokonce od Rakouska se odtrhnouti.

Za těch nepokojů povolil císař svobodu tisku, ozbrojení měšťanů a studentů či zřízení národní gardy a slíbil v brzce svolati poslance ze

---

Roku 1827 pojal Palacký za choť Terezii, dceru zemského advokáta Jana Měchury, a téhož roku došlo ho vyzvání stavovského výboru zemského, aby vzal na se pokračování v Pubičkově Chronologische Geschichte Böhmens.«

Na to vyzvání odpověděl Palacký obšírným památným spisem, v němž ukazuje na potřebu nového, zvýšeným požadavkům vědy vyhovujícího spisu o dějinách českých, což mělo za následek, že sněm český, přistoupiv k jeho návrhu, uzavřel r. 1829 jmenovati jej historiografem stavovským a svěřiti mu sepsání takového díla.

Císař František II. sice nepotvrdil usnesení sněmu, ale stavové nicméně nedali se odvrátit od svého úmyslu a povolivše potřebný k tomu náklad, uložili roku 1831 Palackému, aby dle plánu, jaký byl navrhl, pracoval o dějinách českých. —

Titulu historiografa království Českého dostalo se Palackému teprve r. 1839, když císař Ferdinand na opětovanou žádosť stavů dal k tomu své povolení.

Nyní octnul se Palacký ve svém živlu. Prozkoumav archivy domácí, vydal se za vznešeným cílem svým na cesty a prohlížel archivy dvorský ve Vídni, mnichovský, drážďanský, berlínský, basilejský, frankfurtský a především římský ve Vatikáně, k čemuž dostalo se mu vzácného dovolení od samého papeže. Roku 1836 vyšel konečně po mnohých a svědomitých připravách první díl Dějepisu národa Českého, jazykem německým, jak stavové čeští si toho žádali.

Že spis ten došel všude co možná nejchvalnějšího uznání, rozumí se samo sebou, ač v Němcích u některých přepjatců krev valně pobouřil tvrzením, že jsme my Čechové nikdy v ničem od německé říše závislí nebyli. Nemohliť pochopiti, jak lze historii ze stanoviska českého psáti, a to hlavně proto, že nechtěli se vzdáti starého bludu o jakési svrchovanosti národa německého.

Až do roku 1848 psal Palacký Dějiny národa Českého pouze německy, ovšem že stále pomýšleje, že je vydá česky, k čemuž však za oněch let postačiti nemohl; neboť pánům stavům se zdávalo, že v samostatném německém vydání pokračuje zvolna, a býval proto o urychlení jeho dosti nešetrně upomínán. První díl Dějin česky psaných tiskem vyšel r. 1848.

Zabývaje se také jinými literárními, zejména dějepisnými pracemi, pokračoval Palacký u vydávání Dějin (až do r. 1526), kteréž k jaru r. 1876 česky dokončil.

Dějinami národa Českého Palacký hlavně přispěl k našemu národnímu znovuvzkříšení; neboť z díla toho přítomné pokolení poznalo dávné předky své v jejich velikosti a ctnosti, i v jejich chybách a nabývá zároveň naděje ve šťastnou budoucnosť našeho národa.

Politický převrat r. 1848 povolal však Palackého i na nové pole činnosti, jemuž pak až do své smrti v první řadě věnoval síly a působení své. Vedlť od těch let národ náš i v politickém boji za posvátná a nezadatelná práva jeho a sestavil jasný program, jenž pevně sledovati máme, abychom dosáhli kýženého státoprávního postavení v říši Rakousko-Uherské.

Pročež vším právem Palacký zasloužil si čestného názvu »Otce národa«.

I veliký byl pak zármutek v národě českém, když Fr. Palacký v Praze skonal dne 26. května 1876. Mrtvola jeho pochována jest za nevídaného účastenství v rodinné hrobce na statku Lobkovickém.

všech zemí rakouských, vyjímaje Uhry, by se o společnou ústavu či konstituci Rakouska usnesli.

I sešel se ve Vídni říšský sněm, na němž usneseno pouze, zrušiti robotu, což císař dne 7. září 1848 potvrdil. Jiné důležité věci nebyly vyřízeny hlavně proto, že již tehdy odpůrci práv království Českého jen k tomu pracovali, aby se panství domohli zejména spojením s Německem.

Sněm po nové bouři vídeňské přeložen do Kroměříže, ale ani tam ústava nebyla dokonána.

Císař Ferdinand znamenaje, že nestačí k vládě za tak bouřlivých dob, uchýlil se do Olomouce, kdež 2. prosince 1848 vzdal se vlády ve prospěch svého bratrovce, nynějšího císaře Františka Josefa I.

Tento chopil se pevně žezla vládního. Vlaši jsou pokořeni maršálkem Radeckým a Maďaři vojskem císařským za pomoci ruské.

Říšský sněm v Kroměříži byl však 7. března 1849 rozpuštěn, a zavedena vláda absolutní. Zatím ve správě státní, soudnictví a školství, ve stavbě silnic a železnic dály se pokroky značné.

Roku 1850 zřízeny všude císařské úřady a magistráty v městech, a úřady vrchnostenské zrušeny. Pro obce vydán zvláštní obecní zákon, jímž také některé politické a soudní funkce obcím přiděleny. Všecky obce staly se rovnými sobě.

Ježto však daně platiti bylo ve stříbře, povstala z toho drahota veliká.

Roku 1854 stal se Nový Jičín sídlem krajského úřadu a soudu.

Po nešťastné válce italské roku 1859, jíž Rakousko pozbylo země Lombardské, nastal obrat k lepšímu.

Dne 20. října r. 1860 vydal císař František Josef diplom, jímž se zřekl vlády absolutní a zároveň ustanovil, že každá země v Rakousku má míti podíl v zákonodárství. Toto ustanovení pak doplněno vydáním ústavy ze 26. února 1861.

Leč tato ústava uspokojila toliko německé obyvatelstvo; Slované však s ní nebyli srozuměni, poněvadž sněmům zemským vyměřovala menší práva, než jak sobě přáli. Největší odpor činili Uhři, jelikož pro země uherské žádali zvláštní samostatnou vládu.

Roku 1866 vedlo Rakousko těžkou válku s Pruskem a Italií. Vítězní Prusové zaplavili po krvavé bitvě u Králové Hradce (3. července) téměř celou naši vlast a část Uher.

Dne 27. července vrazili též na Kravařsko, kdež po delší dobu se zdrželi. Avšak Prušáci přivlekli sem i choleru, která v některých osadách dosti obětí vyžádala.

Vůbec chovali se Prusové za svého pobytu celkem klidně a slušně. Rádi pili kávu a mléko a jedli vejce, máslo a slaninu; někteří byli arciť nestřídmí.

Rok 1866 byl Kravařsku i živelnými pohromami osudným. Dne 23. a 24. května nastaly takové mrazy, že žita (rži) a ovoce zničeno;

taktéž ptáci a mladí zajíci, a v horách i lidé pomrzli. Později zase krupobití značných způsobilo škod.

Válka s Pruskem skončena mírem pražským v měsíci srpnu 1866. Posavadní spolek německý zrušen, a Rakousko z Němec vystoupilo. V říjnu téhož léta císař odstoupil mírem vídeňským Italii Benátsko.

Ačkoliv Uhři za války rakousko-pruské zjevně sympatisovali s Pruskem a chystali se za vedení gen. Klapky k novému povstání, přece vláda rakouská roku 1867 učinila s nimi vyrovnání. Říše rozdělena na dvě části, rakouskou a uherskou, pročež od doby té nazývá se mocnářstvím Rakousko-Uherským.

Pro rakouskou část říše čili Předlitavsko ústava únorová doplněna jest prosincovými zákony z r. 1867

Novým řádem tímto jednak Němci, jednak Maďaři nabyli převahy nad ostatními národy.

Nespokojení však Čechové trvali v trpné oposici, neúčastnice se jednání parlamentárního.

Ministerstva hrabat Potockého (1870) a Hohenwarta (1871) počala sice pracovati o vyrovnání sporů národních a ústavních, ale tyto snahy brzo překaženy politikou zahraniční a vlivem říšského kancléře hraběte Beusta a jeho nástupce hraběte Andrássyho.

Po Hohenwartovi následoval kabinet kn. Adolfa Auersperga (1871 až 1879), jenž však choval se k žádostem největší části rakouských Slovanů napořád odmítavě.

Po skončení války rusko-turecké sestoupil se v Berlíně roku 1878 kongres všech hlavních mocností, kterýž dal mocnářství našemu mandát, aby vojenským obsazením (okupací) Bosny, Hercegoviny a sandžaku Novopazarského zjednalo v území tom pořádek, i aby je ve vlastní správu svou (za svrchovanosti turecké) převzalo potud, pokud by o dalším osudu jejich státoprávně jinak rozhodnuto nebylo.

Téhož ještě roku zabralo rakouské vojsko za velení generála Filipoviče řečené území, přemohši vítězně tuhý odpor tamního obyvatelstva mohamedánského.

I mnohým vojínům z Mor. Kravařska bylo tehdáž v zemích těchto bojovati a delší dobu tu setrvati.

Když císař roku 1879 svěřil vedení vnitřních věcí v rakouské části říše naší hraběti Edvardu Taaffeovi a uložil mu, aby zjednal mír mezi jednotlivými národy, tu Čechové vstoupili do říšské rady.

Odtud národové slovanští pozvolna dobývají sobě rovného práva v životě politickém.

Za bouřlivých bojův ústavních svrženo koncem r. 1893 i ministerstvo Taaffeovo.

Následující »koaliční ministerstvo« za předsednictví knížete Windischgrätze taktéž nedovedlo národy usmířiti, pročež po přechodném ministerstvu Kielmannseggově roku 1895 přišlo ministerstvo hr. Badeniho.

V dubnu 1897 vydána pro Čechy a Moravu »jazyková nařízení«, jimiž do jisté míry uznává se rovnoprávnosť češtiny s němčinou v úřadech a provádění její se i nařizují. Než Němci proti těmto nařízením na říšské radě i mimo ni největší kladli odpor, takže koncem listopadu 1897 hrabě Badeni odstoupil.

Ani nová nařízení jazyková, jež následující ministerstvo Gautschovo v únoru 1898 na úkor Čechů vydalo, neuspokojila německou obstrukci. Pročež ministerstvo to počátkem března 1898 zadalo za propuštění, které císařem přijato.

Také za nynějšího ministerstva, jemuž předsedá Frant. hrabě Thun, býv. místodržitel český, jest politická situace veleváž nou, ježto Němci, kteří touží po bezvýminečném odvolání jazykových nařízení Gautschových, dosud svou bezohledností znemožňují veškerou činnosť parlamentární.

Podobá se, že chýlíme se ku převratu v životě státním a ústavním.

V posledních letech neudálo se na Mor. Kravařsku nic prazvláštního.

V srpnu r. 1880 velkými dešti rozvodněny řeka Odra i přítoky její; takže četné osady zaplavením značně poškozeny.

Léta 1888 byla v kraji následkem trvalého sucha veliká neúroda. Vláda zakoupila dostatečné množství zemáků čili kobzolí, jež lidem ku sázení rozdány.

Roku 1890 odbývány na Mor. Kravařsku poprvé brigádní manévry, jichž súčastnil se i arcikníže Eugen, nyní velmistr rytířského řádu německého.

Léto 1892 bylo úrodné a odškodnilo rolníky za předešlé roky neuspokojivé.

Roku 1895 vydařilo se ovoce znamenitě; byloť ho hojně.

Za to roku 1896 byly žně špatné, anoť v srpnu neustále pršelo. Brambory či kobzole namnoze shnily. I sklizeň sena za nepohody se dála, pročež vypukly v četných obcích rozličné nemoci dobytka, zejména hovězího, čímž sedláci mnoho pozbyli.

Léta 1897 žita (rži) a ovoce častými mrazy, zejména 12. května, utrpěla. Téhož roku konány v okolí Nov. Jičína manévry divisijní.

Vylíčivše nejdůležitější příběhy na panství Novojicko-Štramberském, uvádíme i nejhlavnější osudy ostatních statků, případně krajů.

A. Fulnecko. Po smrti Josefa, hraběte z Vrbna, dne 9. června 1755 zdědil panství Fulnek syn jeho Václav Michal, tajný rada, komoří a nejvyšší zemský soudce moravský. Než i on zesnul v Pánu již 20. července 1755, pročež vdova po něm, Marie Eleonora, rozená hraběnka z Mansfeldu, uvázala se ve zboží Fulnecké jménem nezletilých dětí svých Josefa, Václava a Eleonory.

Josef Václav, hrabě z Vrbna a Bruntálu, prodal toto panství, jež opět za zpupné zboží prohlášeno, dne 5. března 1788 opavskému velkoobchodníkovi Karlu Czeikemu z Badenfeldu za 377.000 zl. rýnských,

kterýž je dne 31. října 1806 odstoupil svému nejstaršímu synovi Karlu Josefovi za 400.000 zl.

Pak následovali rozliční držitelé panství, kteráž nyní přísluší belgickému princi Filipovi, hr. z Flandern. Rozloha zboží toho obnáší 1970 40 hektarů.

Za války třicetileté zašly druhdy výnosné báně u Pohoře, Kletného a Gerlichova. Dlouho to trvalo, než opět v nich dolováno. Roku 1747 získal je vídeňský obchodník Jan Vavřinec Malinský, jenž ustanovil tu Bernharda Körblera řiditelem hor. I dobýváno zase zlato, stříbro a olovo. Ale ježto fulnecká vrchnosť hornictví všeliké činila překážky, vzalo toto roku 1754 za své. Pozdější kutaři tu ničeho nezískali.

Teprve r. 1887 utvořila se zase společnosť, která u Gerlichova dobývá leštěnec olověný.

B. Staro-Jicko. Když byl Antonín Zeno z Danhausu odešel na věčnosť, drželi panství jeho synové, kteří roku 1772 prodali je za 220.000 zl. rýnských a 200 dukátů Kristianu Augustovi hraběti ze Seilernů, jehož rodině zboží to dosud náleží. Nynějším majetníkem jeho jest Karel Max hrabě Seilern-Aspang.

Rozloha panství páčí se na 1503 61 hektaru. Starojický dvůr a pozemky v ostatních osadách jsou pronajaty. Vrchnosti nejvíce vynášejí rozsáhlé lesy na »Domoraci«, kdež svého času bývaly snad hrad a osada pode jménem »Domoraz«.

C. Příborsko. V 17. stol. dobýváno v okolí Příbora zlato a stříbro; než doly pak zašly. Na to v pol. 18. stol. objevena v okolí ložiska kyzu, kteráž až do r. 1789 řádně vytěžena.

Té doby Příborsko více zalidněno novými osadami. Zrušením panského dvora Hájovského povstaly r. 1789 osada Hájov a roku 1790 ves Sýkorec. Léta 1789 založil olomucký světící biskup Karel z Rosenthalu parcelováním dvorce dědinu Rožmitál (německy Rosenthal). R. 1790 založena osada Harty (něm. Lilien) a léta 1798 povstala na pozemcích zrušeného dvora panského dědina Prchalov.

Koncem minulého a počátkem tohoto století zkvétal blahobyt Příbora a okolí značným obchodem a velkými trhy v městě na vlnu a jiné suroviny, dovážené z Bessarabie a Rumunska.

Zbývá nám zmíniti se o národnostních poměrech za doby naší.

Kdežto Němci už ode dávna v pevný jsou seřaděni šik, Čechové na Mor. Kravařsku postrádali až do r. 1885 kýžené organisace.

Za posledních 13 let nastal obrat k lepšímu. Rozličné spolky české lid hmotně i mravně povznášejí a národně vzdělávají.

Vzdělanosť lidu pokračuje.

Obcování a spolužití Čechů s Němci a naopak jest celkem uspokojivé.

Kéž Pán Bůh i nadále chrání krásné naše Kravařsko!

Antonín Ugwitz.

Část třetí.

Místopis Mor. Kravařska.

Soudni okres Novojický.

Čítaje 32 osad a zároveň svésprávných obcí (19 českých, 13 něm.), měl r. 1890. 4505 domů, 38.382 obyv. (18.044 muž., 20.338 žen).

Co do náboženství bylo 35.982 katolíků, 2039 protestantův a 359 židů; co do obcovací řeči: 16.290 Čechů, 21.784 Němcův a 20 jiných; u 288 osob tato neoznačena.

R. 1880 nalézalo se v okresu 4554 domů s 35.334 obyv. (15.292 Čechů, 19.778 Němců a 22 jiných); přibylo tudíž v letech 1880—90 3048 lidí.

Okres tento zaujímaje jižní část okresního hejtmanství, hraničí k severozápadu s Fulneckem, na sever a severovýchod s Příborskem, na východ s Frenštáckem, na jih s Val. Meziříčskem, na západ s Hranickem a částečně s Rakouským Slezskem.

Východ, jih a jihozápad okresu jest převahou český, západ a sever většinou německý.

Zvláštní národnostní úkaz jeví se kolem poněmčeného města Nov. Jičína. Kdežto vesnice Loučka, Rybí a Libhošt jsou dosud české — ale národně již ohrožené, — druhdy české dědiny Šenov, Bludovice, Žilina a Životice už dávno mají ráz německý.

Nejdáleji němectví vniklo směrem ku Štramberku, jelikož něm. ves Ženklava jen na západ s něm. Životicemi sousedí, jinak českými osadami obklopena jest.

A. České obce.

Bernatice,

(něm. Barnsdorf) ves, obec politická a katastrální v rozloze 9·91 *km²* na okresní silnici mezi Suchdolem a Starým Jičínem, od obou asi 1 hodinu cesty vzdálena, postupuje od nejjižnějšího záhybu řeky Odry k severu po mírném svahu v délce dvou kilometrů.

Nejnižší místo Bernatic (= hladina řeky Odry) jest 252 *m* nad mořem; nejvyšší místo jest návrší pnoucí se mezi Bernaticemi a Šenovem *Panský kopec* (Kriegshübl) zvané a 357 *m* vysoké. Utvořeno jest z třetihorního pískovce eocenového, jehož se v místě i v okolí ku stavbám a na cesty užívá. S kopce je rozkošná vyhlídka na Beskydy po straně jižní a do bohatého údolí Oderského po straně severní. Jižně od dědiny směrem ku Starému Jičínu stojí po obou stranách polní cesty několik chalup, jimž se říká »Obora«; snad druhdy na blízku bývala panská obora. Řeka Odra, která se velmi klikatým tokem úrodnými lukami vine, netekla dle pověsti před stoletími nynějším svým řečištěm, nýbrž blíže Suchdola místem, jemuž podnes »na staré Odře« říkají. Jejím nynějším řečištěm pak tekl prý Jesenický potok, který teprv až pod Bernaticemi do Odry vbíhal. Od Hůrky přitéká do Bernatic malinký »*potok Horecky*«, v dědině však všeobecně »*Teplica*« zvaný.

34. Pohled na Bernatice a do úvalu Oderského až k Suchdolu.

Obec tvoří samostatnou farnosť a má dvojtřídní školu. V místě jest panský dvůr c. k. Terezianského nadačního fondu, dva mlýny vodní, jeden větrný, strojovna novojického vodovodu a od roku 1896 poštovní úřad.

Dle sčítání z r. 1890 je tu 108 dom. čísel (z nichž je 31 selských statků), a 817 ob.; r. 1790: 77 domů se 102 rodinami a 535 duší; r. 1834: 35 domů a 712 obyv.; r. 1857: 802 ob.; r. 1870 bylo 850 ob. ve 100 dom. číslech, r. 1880: 794 ob. ve 105 číslech dom.

Obyvatelstvo jest veskrze národnosti české a vyznání katolického; hlavním jeho zaměstnáním jest polní hospodářství a chov dobytka; chováť se v obci průměrně 700 kusů známého skotu kravařského v ceně asi 60.000 zl. Chovu koní věnuje se méně pozornosti, počet koní nepřesahuje 45—50 párův. V poslední době ujímá se chov prasnic.

Půda bernatská jest dosti úrodná. Vytěží se ročně asi 9000 *q* cukrovky, 4500 *q* zemáků, 1000 *q* rži, 600 *q* pšenice, 600 *q* ječmene.

Plodiny hospodářské dovážejí na se trh do Nového Jičína aneb na stanici Suchdolskou.

Kolem roku 1830 kvetlo v Bernaticích včelařství, čítaloť se tu na 1000 úlů; dnes jest v úplném úpadku. Též pěstování a zpracování lnu zajisté bylo kdysi čilé; důkazem toho byly tři pazderny a olejna 9 *m* dlouhá, dosud zachovaná z r. 1641 pocházející, jejíž vzorek vystaven byl též na Národopisné výstavě v Praze.

Jména jednotlivých tratí: Dráhy, Drážka, Hybské, Vrchovina, Díly, Tlačavá, Na spadané, Žebrákov, Rolice, Pádoly, Blaváta, Kutiny, Sedlisko, Lůžky, Na starém mlýně, Rybníky a Láze. Jména lesů jsou: V bařinách, Na zábřehu, Boží, Hrabí (hraběcí les), Zálesí.

V panském lese u samé řeky Odry jsou doliny a rokle, jimž se dosud zachovala jména: Stříbrnice a Zlatnice; dříve dolovalo se tu na zlato a stříbro. Z jara 1898 nalezeno na těch místech na 300 rozličných stříbrných mincí z doby císaře Leopolda I. (1658—1705). V červenci 1898 objeveno blízko Odry na poli rolníka Edvarda Bayera čís. 27. *pohanské pohřebiště* s mnohými popelnicemi, které však z nerozumu byly rozbity.

Dějiny. Původní název obce byl *Bernhardice* (od jména Bernhard), jež se změnilo v *Bernhartice, Bernartice, Bernátice, Bernatice.* Lid domácí užívá jen názvu Bernátice. Německy nazývala se osada: *Bernhardsdorf,* později *Barnsdorf,* nyní *Barnsdorf.* Obec náležela původně k panství Jickému. O založení obce není dosud nic určitého známo.

Poprvé se Bernatice připomínají r. 1397., když olomucký kanovník a později biskup Lacek (Ladislav) z Kravař byl pojistil sestře své Elišce, provdané za Předbora z Cimburka, 200 hřiven věna na osadách Bernaticích a Hůrce.*)

Roku 1500 dostalo se panství Jické do rukou pánů Žerotínů. Roku 1533 rozděleno ve zboží Starojické a Novojicko-Štramberské; Bernatice, kromě dvora, připadly ku panství poslednímu. Toto bylo r. 1558 odkoupeno Novým Jičínem za 39.000 zl. moravských. Dvůr bernatský, dosud v držení Jana ml. Žerotína, byl tímto prodán Petru Lackovi z Bohuňovic, který jej později odstoupil Novému Jičínu. Za mírný poplatek byla obec v době té zbavena roboty; jakým způsobem opět toho pozbyla, není známo.

*) Ř. Volný, Topografie, str. 43.

Jelikož Nový Jičín súčastnil se stavovské vzpoury (1618 až 1620) proti císaři a králi Ferdinandovi II., byl po bitvě na Bílé Hoře královskou komorou statků svých zbaven, které pak napotom roku 1624 olomuckým Jesuitům darovány jsou. I vládli Jesuité tímto panstvím až do roku 1773.

V zámeckém archivu novojickém uložena jest česky psaná gruntovní kniha obce Bernatic, která sahá od roku 1591 až do roku 1677. Obsahuje kupy a prodeje tamních gruntů, chalup, domkův a pozemků.

Jsou tam hlavně tato rodinná jména: Zelenka, Glogar, Jašek, Tvrdý, Brůsman, Drlík, Horák, David, Kotěř, Bayer, Staroveský, Okruhlík, Rybář, Dresslar, Neyssar, Štefek.

Až do r. 1657 měly Bernatice 9 lánů; r. 1676 přiřkla císařská vyšetřující kommisse obci 11 lánů a 3 osminy, ze kterých daně se platívaly. Té doby bylo v Bernaticích 34 gruntů s 10 lány $4^1/_2$ osmin; pak 6 starých domků s 3 osminami a 7 nových domků s $3^1/_2$ osminami. Dále bylo v obci 55 komínů, z nichž bylo 12 poroucháno, takže platila daň ze 43 komínů. —

Koncem 17. století žilo v Bernaticích 30 sedláků, 1 fojt, jenž byl bez roboty, 1 horní mlynář taktéž bez roboty, 2 polosedláci a 21 domkařů, z nichž dva hajní nerobotovali. K fojtství náležel též mlýn, nynější »mlýnec« čís. 28.

Daní a poplatkův odváděly tehdáž Bernatice v 5 lhůtách (o sv. Jiří, Janě, Michalu, Martině, o Vánocích,) kontribuce 119 zl. 25 kr.; za mýto, louky a podob. 12 zl. 10 kr.; za lovení ryb v Odře 1 zl. 30 kr.; fojtův mlynář místo krmení prasat pro vrchnosť 1 zl.

Slepic Bernatice neodváděly. Vína ročně dováželi pro vrchnosť: fojt 3 bečky, robotníci 3 bečky. Také vozívali panské dříví a do konviktu olomuckého potraviny a jiné věci.*) Robotníci zhostili se těchto povinností, platíce za dovoz vína 18 gr. stříbrných z vědra, tudíž 9 zl. z bečky. Místo vození dříví platívali 54 kr. z fůry; každý sedlák jezdíval čtyřikrát za zimu.

Robota byla jízdní a pěší. K jízdní byli sedláci rozděleni na tři třídy. Sedláci I. tř. vykonávali robotu 3 koňmi $1^1/_2$ dne nebo 2 koňmi tři dni; II. tř. dva sedláci spolu jak jeden I. tř.; více malých sedláků III tř. spřáhali se, aby robotovali jako jeden I. tř. Pěší roboty vykonával sedlák 100 dní do roku, 13 chalupníků 26 dní, ostatní 13 dní do roku.

Jeden větší sedlák odbyl si svou robotu jako »budmistr«, dohlížeje s holí na robotníky. Zůstali-ly po otci nejméně dvě dcery, musela jedna

*) Dne 19. dubna r. 1725 odvezly dva povozy Bernatické do konventu olomuckého:

15 panských telat vážících 150 liber v ceně	15 zl.	— kr.
33 krocanů po 15 kr.	8 »	15 »
40 kapounů po 9 kr.	6 »	— »
120 liber soleného másla	14 »	— »
20 kop vajec	4 4	— »
2 zajíce	— »	14 »
6 osmin osiva pro drůbež		
úhrnem	47 zl.	29 kr.

aspoň na rok do panské služby. Výkupu pro zrušení roboty z gruntu o 100 měřicích zaplaceno bylo 317 zl. 48 kr. ve stříbře.

Kostel a fara. Před rokem 1795 nebývalo v Bernaticích ani kaple, jen obecní zvonek s názvem sv. Barbory, 10 kg. těžký, nyní v malé kostelní vížce umístěný. Roku 1795 byl postaven kostelíček 11 sáhů dlouhý a 4 sáhy široký a zasvěcen památce Navštívení Panny Marie. V tomto občas sloužívala se mše sv. a křesťanské cvičení konáno. Od nepaměti až do této doby byly Bernatice přifařeny ke Starému Jičínu až roku 1797 obdržely svého duchovního správce odvislého od faráře starojického, jemuž lokální odváděti musel dvě třetiny štoly. V r. 1837

35. Škola, fara a kostel v Bernaticích.

stal se samostatným. V témž roce byl starý kostelíček zbořen a na jeho místo postaven nynější kostel 30 *m* dlouhý a 13 *m* široký, též památce Navštívení Panny Marie zasvěcený. Na věži, 40 *m* vysoké, jsou 3 zvony.

Stará fara byla postavena r. 1798, bylo tedy prvnímu správci jeden rok na fojtství bydleti. Roku 1888 byla tato fara nákladem 11.000 zl. přestavěna, k čemuž náboženský fond obnosem 1400 zl. přispěl.

Do r. 1851 odváděl grunt o 100 měřicích faráři starojickému naturální dávky: 26 mírek rži (1 mírka asi 2 l.) v ceně 1 zl. 23 kr. ve stříbře, $26^1/_2$ mírky ovsa v ceně $49^1/_2$ kr., 6 vajec v ceně 2·4 kr. Úhrnná cena dávky činila 2 zl. $21^1/_2$ kr. Po srážce jedné třetiny zdejšímu faráři zbylo 1 zl. $34^4/_{15}$ kr., kterýžto obnos vzat za úrok z kapitálu 31 zl. $25^1/_8$ kr., které dotčený sedlák hned anebo do 20 let farnímu

úřadu na St. Jičíně odvésti musel jako výkupné z desátku. Výkupné celé obce činilo 950 zl. 40 kr.*)

Škola byla vystavěna r. 1796 od vrchnosti novojické a starojické jako patronátní. Byla jednotřídní a přiškolena byla sem také Hůrka až do r. 1864. Před tím vyučováno u sedláků, kteří měli velkou jizbu. Vyučující odměňován byl hlavně potravinami. Kniha protokolů je datována od r. 1784 a byla vedena v jazyku německém.

Koledy dostávalo se učiteli okřín hrachu, okřín tlučenky (honěné kaše), svítek lnu (asi 15 hrstí) a groš stříbra. Chalupníci dávali jen groš »šajnů«. V r. 1817 měl rechtor úhrnných příjmů 130 zl. 20 kr. stříbra ročně.

Roku 1880 byla stará škola zbořena a vystavěna nová jednopatrová školní budova, a v roku 1881 jednotřídka rozšířena na dvojtřídku. Roku 1850 bylo školou povinných dětí z Bernatic 95, z Hůrky 26; roku 1860 z Bernatic 120, z Hůrky 42; r. 1869 z Bernatic 94; v letech sedmdesátých přes 80 dítek; v letech osmdesátých přes 120; v letech devadesátých přes 140. *Školní knihovna* byla zřízena r. 1880 a má nyní *191* svazků.**)

Různé památnosti a události. Dle zápisků Františka Dreslera z čísla 9. řádil prý kolem roku 1400 v Bernaticích mor, jemuž veškeré obyvatelstvo za oběť padlo až na tři sedláky; zemřelí byli pochováni v šachtách, kdež dosud po obou stranách dědiny Boží muky stojí.

Roku 1658 vystavěla vrchnost Novojická u nynějšího splavu právě mezi Odrou a mlýnskou struhou valchu, která však již po dvaceti letech sbořena byla; o té věci jest zachován výtah z gruntovní knihy z roku 1678 jazykem českým psaný. V tuto dobu byl prý též nynější lesní mlýn u cesty k Suchdolu stojící vystavěn. Druhý vodní mlýn, též »mlýnek,« patříval k fojtství. Býval dřevěný a stával blízko Odry. V místě, jemuž se říká na starým mlýně, stál prý kdysi též dřevěný mlýn, snad dříve než byl nynější vystavěn.

V roce 1756 byly Bernatice postiženy krupobitím, na upamatování čeho postaven byl kříž na gruntě čís 27. Do této doby jest již dvakrát vyměněn.

Roku 1883 vystavěla obec svým nákladem silnici k Suchdolu (za 7000 zl.).

V letech 1891 a 1892 postavila obec Novojická vodovod.

Obecní majetek skládá se z obecního hostince, kterýž koupila obec roku 1880 za 4500 zl., a z $53^2/_3$ jiter pozemků. Veškerý majetek obecní má asi 22.000 zl. ceny.

V Bernaticích narodil se Jos. Ferd. Klos, hudební skladatel, jenž zemřel r. 1883 ve Vídni.

---

*) Jako duchovní správcové v Bernaticích působili: P. František Lacina z Přerova (1797—1803), P. Jan Frank z Opavy (1803—1811), P. Jos. Schindler z Tovačova (1811—1816), P. Jan Nossek (1816—1844), P. Matheus Stejskal (1844—1857), P. Dominik Herold (1857—1872), Alois Habel (1872—1878), P. Frant. Seidl (1878—1884), P. Karel Hanák ze Sušic u Přerova od roku 1884 až dosud.

***) Jako správcové školy pusobili v Bernaticích: Jan Kittrich (1791—1844); Ferdinand Kittrich (1844—1845); Jos. Kroner (1845—1873); Josef Kudělka (1873—1887); Frant. Kittrich (1887 až dosud). Jako mladší učitelé vyučovali na zdejší škole: Vilém Weishammer (1881—1885); Bedřich Pauček (1885—1889); Donat Grones (1889—1891); Alois Šitavanc (1891—1898); Karel Glosl (1898).

Spolky: Obecní knihovna (zal. r. 1885) změněná r. 1896 ve Čtenářský spolek; Spolek dobrovolných hasičů (zal. r. 1884), Raiffeisenova záložna (r. 1897) a Družstvo pro pojišťování hovězího dobytka (r. 1897). *Dle popisu uč. Al. Sitavance.*

Hodslavice.

Hodslavice, něm. Hotzendorf, jedna z větších vesnic okresu Novojického, leží na rozhraní Kravařska a Valašska v údolí po obou stranách silnice spojující Nový Jičín a Valašské Meziříčí. Údolí to ohraničeno je se všech stran pahrbky více méně vysokými a pohořím s horami: *Trojačkou, Holou Dolinou, Hundorfem, Huštínem, Krátkou, Dlouhou* a konečně *Javorníkem.*

Po údolí rozkládají se pole i luka, a jen tu a tam spatříme vysoké návrší s útulným lesíkem. Celkem údolí to nemá do sebe nic zvláštního; pozorujeme-li však seskupení pahrbků záp. od Hodslavic ležících, v oči bije podoba homolovitá, jejíž střed je silně prohlouben. Seskupení těchto návrší je prorváno směrem záp. ku *Straníku,* více však směrem východ. k Hodslavicím.

Horní konec Hodslavic leží na straně jižní směrem *k Val. Meziříčí,* odtud k severu ves se úží, kudy se jednak potok *Zrzávka*, jednak silnice k Novému Jičínu vine. Vesnice tvoří podélnou ulici. Domky stojí vesměs ojediněle uprostřed zahrádek. Něco nad středem Hodslavic ku hornímu konci přiléhá kolmo řada domků stojících podél silnice k Morkovu vedoucí; část tato nazývá se »*Brno*«. Jiné části Hodslavic slují: *Horní konec, Dolní konec, Malá strana* (v pravo potoka). V »Dolním konci« jmenuje se tato část »*Městečko*«. Ještě dosud v dolní části dědiny je slyšeti: »jsme *z Rohliny*«, upomínka to na druhdy samostatnou osadu, která asi koncem 16. století s Hodslavicemi v jednu obec splynula.

O prvních začátcích Hodslavic nelze s určitostí ničeho říci, víme jen, že jsou původu starého a mají název od zakladatele Hodislava. Náležely počátečně ku zboží Starojickému, načež přiloučeny ke statku Štramberku.

Ve starších dobách, kdy byly Rohlina a Hodslavice samostatnými, vedly i silnice poněkud jinak než nyní. Na začátku tohoto století byla lesem cesta vysekána k Val. Meziříčí, a jakž takž trámy na příč položenými upravena. Horním koncem byla cesta tak chatrná, že cesta potokem zdála se býti pohodlnější. Poněkud lepší cesta vedla od čís. 69. na západ v údolí ku Hostašovicím a Jesenici, jež připojila se k cestě vedoucí z Val Meziříčí na Starý Jičín; v nynější době však po té cestě není ani památky.

V dějinách Hodslavice poprve se připomínají r. 1411., kteréhož pan Lacek st. z Kravař a na Štramberce pustil jim odmrť.

36 Pohled na Hodslavice.

Jaké osudy stíhaly pak Štramberk a osady k němu příslušící, v »Přehledu dějin« vypravováno.

I Hodslavicím snášeti bylo všelijakých svízelův a útrap. Roku 1585 zuřil zde mor od Letnic až do Vánoc.

Za dob pozdějších, zejména za války třicetileté (1618—48), dědina nepřáteli mnoho zakusila.

Že okolí stalo se také jevištěm válečných srážek a potýček, vysvítá z vojenských zbraní, ostruh a podobných věcí zde nalezených.

Když olomučtí Jesuité drželi v letech 1624—1773 panství Novojicko-Štramberské, bylo v Hodslavicích koncem 17 století: 24 sedláků, 1 fojt, (bez roboty), 2 zahradníci, kteří semeno na panské role dováželi, a 24 domkařů, z nichž 5 nerobotovalo.

Odváděli ročně: platu ve 5 lhůtách celkem 51 zl. 57 kr.; o sv. Michalu: 19 slepic, anebo za 1 po 6 kr. = 1 zl. 54 kr.; $8^1/_2$ husy aneb za 1 po 12 kr. = 1 zl. 42 kr. Měly 6 lánů $4^3/_4$ osminy pozemků, platili však »kontribuci« ze 6 lánů $2^1/_4$ osminy. Z těch bylo 5 lánů rolí, i dáváno »odúmrtného« z každého lánu po 20 groších bílých.

Fojt dovážel vrchnosti vína ročně 2 bečky desetivědrové a robotníci také tolik. Tito jezdívali pro panské dříví a vozili potraviny do jesuitského konviktu olomuckého.

Po zrušení řádu jesuitského r. 1773. vzdáno panství Novojicko-Štramberské rytířské akademii Tereziánské ve Vídni.

Lepší časy nastaly, když r. 1848 robota vzala za své. I Hodslavice staly se samostatnými, což ku jejich rozkvětu velmi prospělo.

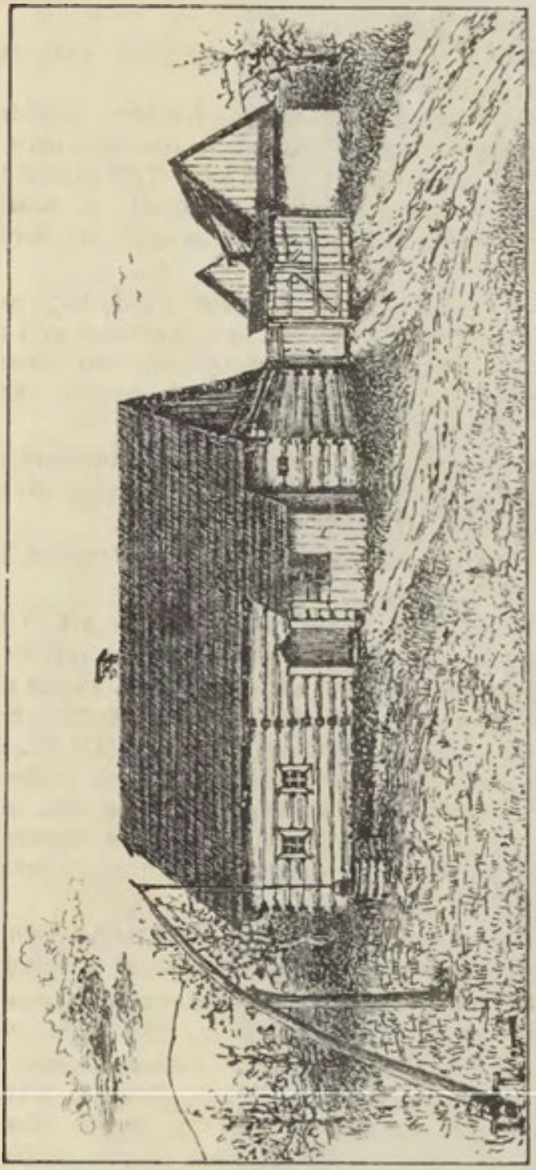
Hodslavice mají nyní 189 čísel a 1491 obyvatelů, z nichž je 492 katolíků a 999 evangelíků. R. 1834. měly Hodslavice 146 domů a 984 obyvatel, (234 kat. a 750 evang.); r. 1880: 182 domů 1386 obyv. (573 kat., 808 evang., 5 židů). Gruntů je celkem 20, ostatní obydlí jsou menší domky a dřevěné chaloupky. Statky i chalupy rozestaveny jsou kolem cest, ony hlavně kolmo, tyto podélně u silnice. Jak staří Hodslavjané svérázně dřevěné stavby svých příbytků prováděli, viděti z připojených vyobrazení »Adamova gruntu« a fojtovy stodoly.*)

Obyvatelstvo zaměstnává se většinou rolnictvím. Valná časť lidu zaměstnána je v továrnách novojických. Jiná část provozuje řemesla.

Půda nevyniká úrodností, poněvadž mnohé pozemky jsou na návrších; ale ani v nížinách není o mnoho lepší. Přece však půda ležící směrem záp. a sev. valně se odlišuje od ornice ležící k jiným stranám. Je to t. zv. červenice obsahující součástky železité. V těch místech nachází se mnoho tvrdých skal, z nichž lámou kameny pykrit a tešenit. »Červenice« je mnoho úrodnější než písčitá a jilovitá půda hlavně na jihu a vých. Hodslavic. Pozemků k Hodslavicím náležejících jest 927 *ha* 85·94 *a*.

---

*) Podrobný popis gruntu a chalupy ve článku K. J. Červinky »Valašská chalupa a grunt v Hodslavicích a okolí« v Časopise muž. spolku olom., roč. 1894.

37. Adamův grunt (č. p. 66.) v Hodslavicích: Kučeli.
(Kreslil medik J. K. Kurek.)

Jednotlivé partie polí mají své názvy: »Ctenice«, kde v nedalekém, příjemném údolíčku ubíhá bublavý potůček, k němuž připojuje krystalovou železitou vodu studánka zde se nacházející. Od té studánky slove potok »Zrzavkou« pro rezavou barvu; od ní as tři kroky vzdálena je studánka, jejíž zápach sírovodíkový již z daleka prozrazuje, že obsahuje vodu sirnou. V místech těch nachází se nyní obrázek sv. Cyrilla a Methoděje na silném dřevěném sloupu. Mnoho je míst se jménem »Ve včelíně«, upomínka to dob starších, kdy včelařství zde velmi kvetlo, majíc k tomu vhodná místa, kolem nichž množství lip bylo vysázeno. Jiná pojmenování jsou: Na kopci, V prostředním a Zadku, postupně dle uložení polí od Hodslavic směrem západním, ve střední části Hodslavic mají Na zadku pěkný lesík V pádole. Zde také polnosti jednotlivých rolníků rovnoběžně probíhají. Některý rolník má pole Za humny, jiný Na hurkách (vých.) a dále Pod lesem. Tam pole mají většinou obyvatelé horní části Hodslavic, kdežto ve střední části mají V křiku, Na křičkách. Zde sousedí role s rolí V brodku. (»Křik« je prý pojmenování od svedené zde potyčky.) Dále V končinách, kde v první pol. tohoto stol. dolovalo se na železnou rudu — ocelek. Jiný název pro ta místa je Na půštích, poněvadž nachází se zde mnoho štěrku z vykopaných šachet. Na horách hranicí pole hodslavská s životskými. Jdeme-li do Hostašovic, zůstanou nám pole Pod zámkem v levo, nazvané dle umělé kulovaté vyvýšeniny asi 50 m. v průměru. Návrší to stávalo uprostřed rybníka panského, dávno již zašlého. Na tom návrší nacházel se letohrádek. Majetník Zámčiska (jak to jmenují) pustil se do kopání pokladu, který prý tam byl uložen; leč hledal marně. Našel několik měděných peněz; jaké to peníze byly, neví nikdo.

38 Adamův grunt (č. p. 66.) v Hodslavicích: Pohled ze dvoru.
(Fotogr. J. K. Funke)

V »rybníku« při orání našel se stříbrný peníz z dob Leopolda II. Rybníku bývalo druhdy v Hodslavicích několik, a dva, jež byly na horním konci, byly největší, jak podle hrází lze souditi; menší byl směrem k Mořkovu. Přejdeme-li potok nad rybníkem, octneme se v Podhájí či Háji.

O spojovací prostředky je dostatečně postaráno. Mimo hlavní spojení s N. Jičínem a V. Meziřičím, vinou se silnice k Mořkovu a Frenštátu, záp. k Hostašovicím. Mimo silnice je zde železnice; nádraží stojí v lese »Domoraci« as 20 min. od dědiny vzdáleném. Od této hlavní trati městské dráhy »*Kojetín-Bílsko*« jde místní dráha dolním koncem Hodslavic do N. Jičína.

30.

Bok fojtovy stodoly z Hodslavic.
(Kreslil J. H. Turek)

Obyvatelé jsou všichni Čechové a jsou národně uvědomělí a činní, vyznamenávajíce se veselou a bodrou povahou a pohostinstvím.

I co se týká náboženství, je náš kraj věrným obrazem převratů náboženských celé vlasti. Po smrti Husově — přilnulo i obyvatelstvo Hodslavic z větší části k jeho učení. Následovala zde církev utraquistická a krátce na to českobratrská.

Vypravuje se, že poslední z kazatelů českobratrských, když Jesuité se je jali pronásledovati, odtud uprchl a v duté lípě na statcích Jana Kociána ve Věřovicích se ukrýval. Avšak i zde necítil se jistým, zmizel odtud, zanechav tam cínový kalich a albu. Když po nešťastné bitvě na Bílé Hoře evangelíkům bylo opustiti vlast, tuto ubohou a osiřelou trpitelku, zakusili i zdejší občané mnohého příkoří. Násilně byli do kostela voděni a ke katolicismu navracováni. Než v nitru byli i na dále »písmáky« a ku pobožnostem scházívali se — dle vypravování lidu — ve stodole gruntu čís. 63. Když však i zde nebyli před Jesuity jisti, středem jich pobožnosti stal se nedaleký lesík »Domorac«, kde čtením Písma svatého u víře své se utvrzovali; odtud název místa toho »*Čtenice*«.

Tolerančním patentem ze dne 13. října 1781 dána císařem Josefem II. svoboda náboženská, a tu přihlásila se většina lidu k církvi evangelické augsbur. vyznání, tak že nyní učení katolické vyznává pouze třetina obyvatelstva.

Správu obce, jako i v jiných okolních vesnicích, vykonával »fojt«; býval to obyčejně nejzámožnější a nejváženější občan a měl největší moc v obci. Řídil obec, rozhodoval ve všech záležitostech a byl i soudcem. V Hodslavicích byli »fojti« dva: jeden bydlel v Rohlině v č. 49., druhý ve vlastních Hodslavicích, jehož sídlem bylo nynější »fojtství« pod č. 1.

Záznamy fojtů zachovaly se některé z dřívějších dob, z kterých uvádíme: V r. 1677 byl Ondřej Toman fojtem a přísežnými (radními) Ondřej Číp, Jan Kůdělka, Jan Merenda a Martin Křižan. R. 1709 jmenuje se jako fojt Matyáš Palacký, radními: Ondřej Bartoň, Jiří Křižan. Rodina Palackých, vystupující r. 1709, přistěhovala se sem z Palačova (o čemž viz »Palačov«) a ujala se držení statku čís. 1., kde zůstalo i »fojtství«.

Nyní řídí obec starosta, 2 radní a 18 členů výboru. V čele obce jest již po mnoho let velezasloužilý národní pracovník p. *Adolf Pilečka.*

40. Dřevěný katolický kostel v Hodslavicích.

Nejstarší a nejpamátnější budovou zdejší je *dřevěný katolický kostelík,* stojící na místě starého chrámu již r. 1437 připomínaného.

Ku konci 15. stol. byl kostelík ten porouchán, tak že r. 1523 nařízeno bylo odváděti desátky na opravu pobořeného kostela. V nynějším chrámku je na příčce ve věži nápis: »roku 1551. 9. měs. 4 dne,« který dp. farář Dr. Englisch prozkoumal a napsati pak dal a přibíti nad hlavní dvéře v kostele. Zdá se, že doby té nově zbudovaný kostelík vysvěcen. Brzy na to zabrali jej však Moravští Bratři, kteří konali v něm své bohoslužby až do r. 1624.

Prvním farářem jejich r. 1588 připomíná se Eliáš Horný, a druhý r. 1600 znám je pouze pode jménem Bartolomeus; roku 1614 následoval Jacobus Archesius Polnický. Za tohoto duchovního lity byly 2 zvony; větší měl nápis: »Jacobus Archesius Polnický, pastor Hodslavský, Mořkovský, Věřovský a. r. 1614 Kanus Sturm, Gussmich zu Troppau. Sacharia Gertner«; zvon ten byl r. 1875 přelit, neboť byl prasklý. Menší zvon dosud honosí se nápisem: »Gloria in excelsis Deo 1615«. Zajímavá je dřevěná kazatelna, pak i kalich ze starší doby vkusně ornamentovaný Oltář je slohu barokového a zbudován byl od Jesuitů v Novém Jičíně r. 1658. Patronem kostela je sv. Ondřej. Podotknouti dlužno, že podloubí, jež je dosud v zadní části kostela, bylo dříve kolem celého chrámku. Opraven byl r. 1875, 1892 a po udeření blesku dne 30. června r. 1895.

Od r. 1624 osada na krátko přifařena ku Nov. Jičínu, pak ku Štramberku, napotom k Mořkovu a v letech 1690—1857 ku Životicím. Roku 1857 katolická fara v místě zřízena.

Sem přifařena je i sousední obec *Hostašovická*, tak že ku zdejší kat. církvi počítá se na 1000 duší. (Matriky vedeny původně v Životicích; nejstarší v Hodslavicích jsou z r. 1766—1784—1785).

Desátky z dob dřívějších obnášely 16 měr rži a 16 měr ovsa; každý sedlák po 1 slepici a Životice, Hodslavice i Věřovice a Mořkov dohromady 27 sáhů dříví. Desátky ty přestaly roku 1861. — Koleda byla neurčitá a byla zvlášť vybírána od faráře i rektora. Mimo tyto dávky měla fara životická v užívání pole, která při téže faře zustala až do dnešního dne.

Jako první farář ustanoven byl 27. února 1858 Karel Sicha, bakalář, až do března r. 1864. Po něm působili: Fr. Jelínek, Urgr. Th. Schlegel až do r. 1874, administrator Jan Šafránek, dr. Ant. Englisch, muž velmi činný, do r. 1881, Frant. Kubarth, Ant. Dolák a Bedřich Čermák, administrator do 6. prosince 1891. Konečně dosazen nynější farář dp. Ign. Künstler.

Po levé straně cesty k Mořkovu stojí kaplička Panny Marie. Křížů je velmi málo; jeden, z kamene vytesaný, stojí před kostelem a byl r. 1894 dne 4. května posvěcen; před tím tam býval dřevěný a jednoduchý kříž. Jiný kříž postaven r. 1858 na novém hřbitově. Dříve pochovávalo se na hřbitově kolem kostela.

Druhou zajímavou budovou je *evangel. kostel* s úhlednou věží, opatřenou hodinami. Zvony jsou dva z r. 1852; na prvním je nápis: »Nákladem ev. církve a. v. Hodslavské.« Velký zvon má symbol: »Víra, naděje, láska«; malý: knihu s nápisem »Biblia«. Dříve zde stála dřevěná evang. modlitebna bez věže; r. 1818 postaven zděný kostel rovněž bez věže, kteráž byla přistavěna teprve r. 1845.

Nynější evang. hřbitov založen téhož roku jako katolický (1858) a nalézá se u prostřed dědiny po levé straně silnice, jdeme-li z horního konce na dolní. Uprostřed stojí kříž a opodál v zadu postavena je kostnice s malou vížkou, v níž umístěn je zvonek.

Duchovní správu při evang. kostele po prohlášení tolerančního patentu 1781 vedl Jan Michalec z Myjavy z Uher do r. 1786, potom Ondřej Lhotský, rovněž z Uher do r. 1794, Ondřej Sloboda do r. 1795, Jan Pılečka ze Vsetína do r. 1834, Jan Pilečka, nejstarší syn předešlého, do r. 1888. Po jeho smrti zvolen nynější farář dctp. Ant. Stúr, rodem ze Slovenska.

Mezi oběma kostely poněkud v pozadí spatříme úhlednou zahrádku s mnoha růžovými keři. Uprostřed zahrad malým chodníkem přijdeme před chudobnou chaloupku, ve které se narodil nezapomenutelný otec národa *Fr. Palacký.*

Každé náboženské vyznání má svou vlastní *školu. Katolická veřejná škola,* jednotřídní, má úhlednou budovu se slušným bytem pro správce školy. Vystavěna byla zároveň s farou r. 1856, onoho roku, který smutně je zapsán v paměti obyvatelstva, neb krutá bída dotírala tenkrát v tyto kraje. První popud postaviti samostatnou katolickou školu v Hodslavicích dali děkan Fr. Till, okresní školdozorce dp. Petráš, farář v Životicích. Že stavba této školy skutečně provedena byla, o to mají jediné zásluhu katoličtí občané v Hodslavicích, kteří mnoho práce zdarma konali; mezi nimi připomíná se hlavně Jan Turek, rolník, jenž značnou částkou peněz ku stavbě přispěl.

Postavením samostatné školy mnoho se změnilo. Obyvatelstvo mohlo docíliti lepšího vzdělání svých dětí, neb před tím žáci museli navštěvovati školu v Životicích, kde v jazyce cizím, nesrozumitelném, vtloukalo se jim učení v paměť. Horší ještě časy nastávaly v zimě; proto ustanoveno, že aspoň přes zimu zjednati se má učitel, který by děti doma vyučoval jazykem mateřským. Prvním učitelem byl Ondřej Bartoň, jenž vyučoval v dřevěné chaloupce v čís. 9. Když postavena byla nová škola, stal se dne 29. září 1858 prvním řádným učitelem Jos. Vyvlečka a vyučoval do roku 1867. Po něm následovali: Ferd. Horák, vyučoval do r. 1870, Jos. Kudělka, rodem z Hodslavic do roku 1873; potom zastával úřad učitelský farář Bohdan Schlegl. V únoru povolán za řádného učitele Jan Červinka (do r. 1890). O něm zmíniti se dlužno, že byl všem milý a zvláště studentstvu otcem. Po něm vyučoval jeho syn Karel Červinka do r. 1894, a odtud pusobí správce školy Al. Klos.

Vyučování je polodenní. Učitel je též varhanníkem, začež má odměnu 40 zl. ročně a $2^1/_2$ měřice polí k užívání.

Roku 1858 obnášel počet žáků 54; přírůstek jeví se o $2^0/_0$ ročně a tak dostoupil počet dětí v r. 1893. na 103 žáky.

Knihovna školní založena byla r. 1865 farářem Jelínkem a rozšířena farářem Bohd. Schleglem; nyní obsahuje 179 svazků. Kronika založena teprve od 26. června r. 1872 od uč. Fr. Kudělky.

Evangelíci mají *dvojtřídní soukromou školu* ve dvou budovách. První třída umístěna jest v rodném domku *Fr. Palackého,* druhá třída ve vlastní škole stojící při ev. kostele.

Evangelíci měli mnohem dříve vlastní vyučování než katolíci. Původně se vyučovalo v bytu soukromém.

Prvním učitelem hned po vydání tolerančního patentu roku 1781 byl Martin Pán z Myjavy z Uher, jenž působil pouze rok; po něm Laurentius Revinský Josef Frenštacký do r. 1786, Jiří Palacký, otec dějepisce Františka Palackého, jenž ve vlastním příbytku čís. 108. vyučoval až do r. 1829, začež církev platila mu 6 zl. nájemného. V r. 1820 postavena církví evangel. vlastní školní budova na Křižanově gruntě čís. 75. ze dřeva, jež pozůstalo ze zbořeného dřev. evang. kostela. Se školou touto spojen byl byt pro učitele, jemuž dáno 5 měřic pole v užívání. Dále působili: Jos. Vinkler ze Vsetína po jeden rok a Pavel Kubík z Výdku ve Slezsku do roku 1845. Téhož roku byla škola přestavěna, zřídila se nová, zděná, s učírnou pro 90 žáků, s bytem pro učitele a vším zařízením. Prvním učitelem v nové budově byl Jan Sýkora z Odřichovic ve Slezsku. Žáků bylo tenkráte 120 z Hodslavic, 30 z Mořkova a 10 ze Straníka. Vyučování bylo polodenní. Plat učitelův zapravovala církev a obnášel 32 zl. 48 kr. r. stř. měny; sobotáles od každého dítěte týdně 1 krejcar. Mimo to dostával učitel 8 měřic rži, 8 sáhů měkkého dříví, 2 oféry ročně a užíval 5 měřic pole. V r. 1860 zvýšen plat na 250 zl., a tak to zůstalo až do roku 1892.

R. 1871 zřízena druhá třída ve farním příbytku, čís. 96., a od 1. března počíná vyučování celodenní. Za pomocného učitele zvolen Jan Dědic, kand. bohosloví, po jehož odchodu vyučováno opětně polodenně až do roku 1873. Dále vyučovali: Vilém Bedřich Novák, kand. bohosloví z Horních Dubenek, do r. 1874, Emil Pellár z Pržna u Vsetína do r. 1875. Do r. 1877 bylo vyučování zase polodenní, kdy přišel Josef Ferbas, bohoslovec z Oujezda u Hradce Králové.*)

Učitelská knihovna při ev. škole založena byla milodarem Dr. Fr. Palackého v den jeho 70tiletých narozenin r. 1868, a má nyní 250 svazků, *knihovna žákovská* pak 100 svazků.

Nadučitele i podučitele vydržuje církev sama. Plat prvního obnáší 500 zl. a 100 zl. v rozličných přírodninách; plat druhého je 360 zl. ročně, byt a 15 zl. na otop.

Počet dětí školou povinných je (po odchodu žáků z Mořkova, jichž je 83), 157. Celkem mají katol. i evang. škola 260 žáků, z nichž je 124 chlapců a 136 děvčat.

Z jiných veřejných budov je nová »Sokolovna«, ne sice veliká, ale úhledná.

O pokročilosti a uvědomělosti obyvatelstva svědčí mnohé zde založené spolky:

1. Občanská beseda, zal. r. 1869, čl. 36; 2. Sbor dobrovol. hasičů, zal. r. 1883, 115 členů; 3. Spolek vojenských vysloužilců, čl. 114; 4. Odbor Ústř. Matice Školské, zal. 1893, čl. 60; 5. Tělocvičná jednota »Sokol«, zal. 1894, čl. 63; 6. Záložna Raiffeisenova, zal. 1895, čl. 85; 7. »Zádruha«, kat. social. spolek, zal. 1896, čl. 111; 8. Hospodářské družstvo, zal. 1896; 9. Pěvecký spolek katolický. 10. Kostelní zpěvácký kroužek evangelický.

---

*) V roce 1881 stal se pomocným učitelem František Zobáč z Krásnýho u Nového Města na Moravě, jenž jmenován nadučitelem, když Jan Sýkora po 47 letém učitelování do výslužby vstoupil. Jako podučitele s ním působili: Ondřej Hromádka, Josef Havlíček a nynější Josef Král z Labětína z Čech.

Ještě dlužno se zde zmíniti o zaniklém kroužku katolických zpěváků z dob minulých, sestávavším z několika osob mužských i ženských, kteří o svátcích zpívali písně dvojhlasné, ku př.: o Velikonocích »pašije« a o Vánocích »koledy«, písně to jadrné, rázu veselého slovem i nápěvem, jak si je Valaši sami složili, v nichž vyjadřovali své nadšení o velké té události.*)

Hostašovice,

(něm. Hostaschowitz), útulná vesnička na jižní hranici soudního okresu Novojického, samostatná obec politická a katastrální v rozloze 9·27 *km²*, má dvojtřídní školu; přifařena jest do Hodslavic.

Osada leží v údolí, jež uzavírá s jižní strany rozsáhlý Horní Domorac s nejvyšším vrcholem »*Hůrou*« (571 *m*), se západní strany *Buňavka* a *Pohoř* (546 *m*), jehož nižší část k této obci se táhnoucí slove »*Padělek*«, na severu menšími pahrbky (Nad Hrázkům, v Propastěch, Fojtův kopec), na východě *Mešnice* (399 *m*).

Největší pásmo hor táhne se po jižní straně s nejvyšším vrchem »Trojačkou« (715 m.), s níž souvisí menší vyvýšenina »Bzovka« prorvaná nyní železnou drahou.

Asi do polovice obce teče potok Hrázkový. Vyvěrá ze silného zřídla u »Hrázky«, kde nalézá se obraz Panny Marie Hostýnské a kam každoročně k uctění slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methoděje pořádá se průvod z farního chrámu v Hodslavicích. Potok Hrázkový vlévá se do Stranického potoka a s tím do říčky Zrzávky. Zrzávka prýští na pozemku hostašovském v Domoraci ze dvou asi 2 *m* od sebe vzdálených studánek, z nichž jedna má vodu železitou a druhá vodu sirkovou.

Místo toto jest zdejším lidem velmi navštěvováno, zvláště v době nemocí a jest ozdobeno obrazem sv. Cyrilla a Methoděje.

Zajímavým místem jest studánka »Jasčerka« na Trojačce. Potůček z ní vytékající dělí se ve dva menší potůčky, z nichž jeden teče k Val. Meziříčí do Bečvy a tou do moře Černého, druhý do Zrzávky a tou do Odry a moře Baltického.

Mezi Pohořem a Petřkovskou Hůrou jest sedlo »Vlčí hrdlo« zvané, jímž prý Tataři po prvé porážce u Štramberka k Olomouci utíkali.

Jest to přechod z Hostašovic nebo Straníka do Petřkovic, do Perné a k Hustopečím.

Vesnice táhne se směrem od východu k západu.

Domky jsou stavěny ojediněle, starší ze dřeva, novější z cihel; chalupy jsou průčelím, grunty štítem k cestě obráceny, tvoříce jedinou ulici.

Mezi domky jsou zahrady ovocné; také na záhonkách pěstují zeleninu a květiny.

K obci náleží samota Domorac (revír, hostinec a hájovna) a stanice Hodslavice tak zvané městské dráhy na trati Kojetinsko-Bílské.

---

*) Dle zprávy, kterou zaslal MUC. J. H. Turek, za spolupůsobení katol. faráře P. Ignáta Kunstlera a nadučitele Františka Zobáče.

Hostašovice mají 83 dom. čísel se 556 obyv., z nichž jest dle národnosti 545 Čechů a 10 Němců, 1 jiné, dle náboženství 548 katolíkův a 6 evangelíkův a 2 vyznání jiného; r. 1834 67 domův a 414 obyv; r. 1880 77 domův a 484 obyvatel.

Obyvatelé zaměstnávají se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka, řemeslem kamenářským, výrobou a obchodem pohanské kaše. (Viz v díle I.) Na trh chodí nebo jezdí dílem do Nov. Jičína, dílem do Valašského Meziříčí.

Dříve pěstovala se hojně i pohanka a len. Sedláci měli dříve mnohem lepší výdělky nežli nyní; vyváželi jednak z lesů domorackých dříví do Hodslavic a do Nov. Jičína, jednak sukna z Nov. Jičína do Lvova, Vídně a Pešti, nakládajíce vlnu na cestě zpáteční. Někteří dováželi pohanskou kaši do Místku, Mor. Ostravy, Vítkova, Budišova, Opavy a Těšína; nazpět přiváželi buď železo neb uhlí. Do Vítkovic vozili svého času též železnou rudu. Tyto výdělky zanikly úplně. Nynější hospodář odkázán jest výhradně na prodej dobytka vepřového, hovězího a koní. Na koně přicházejí Němci od Fulneka a Opavy. Nejvíce krav, bohužel však těch nejpěknějších plemene kravařského, prodá se překupníkům do Vídně.

Hostašovice, pojmenovány jsouce dle zakladatele svého Hostáše-Eustacha, pocházejí asi ze 13. století.

Patřily ustavičně pod panství Starojické.

Přifařeny byly do Štramberka, na krátko do Nov. Jičína, pak do Životic. K Hodslavicím přifařeny byly r. 1858, kdy tam zřízena byla fara.

Obyvatelstvo jest nyní vesměs katolické; však v polovici 15. století po smrti mistra Jana Husa, byli horlivými vyznávači učení českobratrského. Z té doby pochází i názvy polí »Čtenice« a »Mešnice«, části to dřívějšího lesa domorackého, kde Bratří ku čtení písma sv. tajně se prý scházeli.

Dokud byly Hostašovice přifařeny do Životic, odváděly rektorovi z gruntu *a)* v hody 2 groše, *b)* na koledu mírku žitné mouky, *c)* na šmigrust (Velkonoce) 6 vajec.

Faráři do Životic odváděly 2 staré měřice rži a 2 staré měřice ovsa.

V 16. století vedla Hostašovicemi hlavní silnice, spojující Nov. Jičín a Meziříčí. Povozy braly se jedině tou cestou. Tato cesta vedla od Hodslavic docela jinudy nežli nynější nová cesta.

Připomíná se, že v roce 1535 na této cestě v obci Hostašovicích stálo mýto.

V roce 1817 byla velká drahota a hlad. Sedláci jezdili pro zboží až do Krakova.*)

Před rokem 1850 měla obec pouze zvonici dřevěnou, která stála při chalupě číslo 28. V tom roce postavena kaple obecním nákladem a za-

*) O této nouzi vypravuje výměnkář v čísle 10, Martin Štec, narozený v roce 1816, že mu mama dycky povdaly, že týdně zed (snědl) za dva rýnské šajnu krupice a eště nihdá nebyl najezený.
Na chalupě číslo 29. jest ve štítě napsáno: LÉTA PÁNĚ MDCCCV. Měřica žita za ŠESNÁST RINCKICH.

svěcena slovanským apoštolům sv. Cyrillu a Methoději. Stavěl ji zedník zdejší Jan Hasalík, hofer čís. 12., vazbu udělali Jan Kittrich, chalupník čís. 30., a Jan Janyška, chalupník čís. 50.

Škola vystavěna byla v roce 1784.

Před rokem tím vyučovalo se v »pastýrni« obecní a v chalupě čís. 57. až do roku 1867. Do této školy chodily dítky z Hostašovic, ze Straníka ano i prý z Jesenice.

Zdejší škola patřila, dokud platy učitelů upraveny nebyly, mezi dobré školy. Učitel měl za každé dítě od chalupníka ročně 11 a od sedláka 22 grošů šajnů a pak 80 rýnských šajnů z císařské kasy, mimo to od vrchnosti 8 sáhů dřeva.*)

Roku 1890 vyučovalo se na zdejší jednotřídní škole celodenně a od té doby polodenně až do r. 1895, kdy započato vyučovati ve 2 třídách v nové budově školní, nákladem 10.870 zl. 72 kr. zbudované.

Prvním naducitelem na této nyní dvojtřídné škole ustanoven byl dosavadní správce školy František Dušek a prvním podučitelem Josef Macháč.

Od r. 1896 nalézá se při zdejší škole *hospodářský běh pokračovací* pro mužskou škole odrostlou mládež.

Roku 1876 vznikl v učírně staré budovy školní požár a zničil knihovnu školní, pomůcky a všecky úřední spisy.

Ze starých budov zasluhuje zmínky zdejší fojtství z r. 1724.*)

Fojt zdejší nekonal roboty; měl však povinnost, jezditi pro panské víno. Nejel-li, musil vrchnosti složiti 6 rýnských šajnů. Daně měl měsíčně $9\frac{1}{2}$ ryn. šajnů a groš. Čtyři grunty (čís. 2., 7., 27. a 42.) měly 130 dní, grunt č. 10. 104 dní a chalupníci 13 dní roboty pěší. Kromě toho dodávaly větší grunty 2 měřice, menší 1 měřici ovsa, začež dostávaly od vrchnosti z lesa dřeva. Na daních platily 3 zl. 11 kr. šajnů měsíčně, chalupníci 13 kr. šajnů měsíčně.

O sv. Martině každého roku byla t. zv. »sýpka«, při níž fojt a později starosta skládal obecní účty, platil se nájem z obecních rolí, »sypalo« se zboží pro obecního pastýře atd. Chalupníci č. 16., 28., 31. a 32. byli povinni dáti na »sýpku« každého roku »pečenku«, t. j. každý asi 2 libry skopové pečeně a »máčku«. Chléb a pivo koupeno z obecního. Sýpka koná se tu podnes.

Spolky: 1 Dobrovolný hasičský sbor (33 čl.) 2. Katolicko-socialní spolek »Zádruha« pro Hostašovice (14 čl.).

---

*) Prvním učitelem byl Antonín Zábranský (zemřel r. 1834). Nástupci jeho byli: Jan Vašata († 1847), Alois Vašata (syn předešlého), Ferdinand Seidl (do r. 1863), Ferd. Horák (1863—1868) a Karel Janáček (1868—1875), kteřížto oba poslední zvláštní zmínky zasluhují jako upřímní vlastenci, milovníci pokroku a zastanci školy. Zvláště K. Janáček vynikal svým národním uvědoměním; založil v obci »Besedu« a »Zpěvácký spolek«. Spolky ty jeho odchodem zanikly, ale jejich dobré účinky lze podnes pozorovati. Po jeho odchodu do Val. Meziříčí chodil sem do prosince r. 1876 třikrát týdně (v úterý, ve čtvrtek a v sobotu) hodslavský učitel Jan Červinka vyučovat. Pak zde vyučovali: Valeš Kadula (provisorně 1877—1878); Josef Dušek (prov. 1878—1879); Karel Dušek (exkurrendo ze Straníku do července 1879); Jan Bonaventura Holená (1879—1886); Frant. Dušek, nadučitel, od 1886 až dosud

*) Popis fojtství tohoto jakož i Vahalovy chalupy čís. 43. viz ve čl. K. J. Červenky »Valašská chalupa i grunt v Hodslavicích a okolí« v Časop. vlast. muzej. spolku v Olomouci č. 43-44.

Četné členy mají tu i jiné spolky mimomístní, jako: Hospodářský spolek Novojický (20 čl.), Česká Beseda v Nov. Jičíně, odbor Ú. M. šk. pro Hodslavice a okolí, kat. polit. jednota pro kraj Novojický, spolek voj. vysloužilců v Hodslavicích a j.

(Dle popisu naduč. Fr. Duška.)

Hůrka,

(něm. Hurka), ves asi 7 *km* západně od Nového Jičína, na okresní silnici mezi St. Jičínem a Jesenicí, v dolině na úpatí Hůrky 382 *m* vysoké; obec katastrální a politická, v rozloze 4·40 *km²*.

Střední částí vesnice teče malý *»potok Horecký«*, v horním toku také *Vlčňovka* zvaný; v dolním toku svém, jakž i na mapách jest označen, sluje *Bernatský potok*.

Domy stojí po obou stranách okresní silnice, tvoříce jedinou ulici, do níž jsou štíty obráceny. Uprostřed vesnice ulice se rozšiřuje a tvoří dosti prostrannou náves, na které stojí kaple r. 1859 vystavěná. Přifařena jest Hůrka do St. Jičína.

Dle sčítání z r. 1890 žije tu 296 obyv. českých a katolíků ve 43 domech; r. 1790 bylo tu 35 domů a 209 obyv.; r. 1834 37 domů a 266 obyv.; r. 1880 42 domů a 286 obyv. — O původu anebo založení obce není zpráv; jest však z nejstarších osad na Kravařsku. Hůrka příslušela k panství Starojickému a připomíná se již roku 1397, kdy Lacek z Kravař pojistil sestře své paní Elišce z Cimburka věno její (200 hřiven) na vesnicích Bernaticích a Hůrce. Další osudy Hůrky byly jako u ostatních dědin ku zmíněnému panství náležejících.

Jednotřídní škola zdejší vystavěna r. 1866. Do r. 1863 přiškolena byla Hůrka do Bernatic, a od toho roku až do otevření nové školy vyučovalo se v domě čís. 20.

Prvním učitelem (exkurrendo) byl *K. Trefil* ze St. Jičína; od r. 1867 až do dnešního dne působí tu učitel *Boh. Fukala.*

Při škole jest *žákovská knihovna* o 164 svazcích a *obecní knihovna* o 105 svazcích, která byla r. 1892 od bohoslovců olomuckých založena.

Pozemky celé obce měří 570 *ha* 97 a 91 *m²*. Obecním jměním jest grunt ve výměře 66 měřic luk, lesa a pastvin; pole k němu náležející rozprodalo se r. 1885 chalupníkům.

Jména tratí: Luky, Břížky, Drážky, Široké dráhy.

Rozpočet obecní r. 1896: příjem 385·21 zl., vydání 821·35 zl.; schodek uhražen přirážkou 28%.

Ze starých památek zachovala se tu *pérokresba hradu Starojického* z r. 1545, kteráž jest majetkem zdejšího učitele B. Fukaly.

Dle popisu správce školy B. Fukaly.

Janovice,

(něm. Janowitz), ves, při okresní silnici od St. Jičína $2^1/_2$ *km* na jihozápad obec politická a katastrální, má rozlohy 3·36 *km*².

Jest tam jednotřídní škola; přifařeny jsou Janovice do St. Jičína.

Roku 1890 napočítáno tu 285 obyvatel vesměs Čechů a katolíků, a 50 domů; roku 1790: 34 domů a 210 obyvatel; roku 1834: 41 domů, 258 obyvatel; roku 1880: 49 domů a 273 obyvatel.

Půdorys osady má podobu obdélníka a tvoří náves nepravidelnou. Domy stojí dvěma řadami podél cesty štítem do návsi.

Na vrcholu pahorku Janovického stojí větrník, proto se hornímu konci osady říká »*U větrňáku*«; na dolním konci býval kdysi trávník, zvaný hájnice; proto se tu do dnes říká »*Na hájnici*«. V řadě domků ke straně jihozápadní před dolním koncem osady tvoří několik domků ulici, kdež se říká »*V hulici*«.

Cesta od St. Jičína zavírána byla před lety brankou; proto říká se tomu dosud »*Před brankou*«. Gruntovníci, počtem 12, jsou na horním, chalupníci (39) na dolním konci. Domy jsou stavěny z materiálu tvrdého. Některé mají v předu zahrádky a přede dveřmi výstupky, náspy zvané.

Celá obec má 336 *ha* a 27 a 25 *m*² pozemků.

Rozpočet obecní r. 1896: příjem 708 zl. 89 kr., vydání 692 zl. 93 kr.

Jména tratí. *a)* Rolí: Od humen, Za humny, Drážky, Lány, U Palacka, Příhon, Hranečník, U luk, Pod jezery, Horečky, U potoků, Podhoří, Kut, Kobyly, Baranec, Na bařině, Na zátokech, U potoka, Za potoky, Na zbytku, Staré díly, Nové díly; *b)* Luk a pastvin: Panská obora, Podhoří, Kut, Milošinek; *c)* lesů: Paseky, Hory, Hřebla, Horečka; *d)* potoků: Kobylí potok, Petřkovský p., Jický p.

Obecním majetkem jest 8 *ha* 46 *a* rolí, 1 *ha* 46 *a* luk, 3 *ha* 10 *a* lesa a 2 *ha* 1 *a* pastvy.

Obyvatelstvo zaměstnává se hlavně rolnictvím.

Uprostřed osady jest kaplička ke cti Andělů Strážných r. 1779 postavená nákladem Václava Kuchty, rolníka čís. 12. a po roce 1850 opravená.

Jednotřídní *škola* zdejší vystavěna byla r. 1872.

Před tím od r. 1800—1823 byla školní mládež vyučována v najatých domech od jednotlivých občanů a sice v roce 1800—1807 vyučoval domkař Tomáš Urban, do r. 1815 domkář Antonín Závada, do r. 1818 Josef Sindler, do r. 1823 domkář Jan Urban. Teprv od roku 1823 vyučoval prvý zkoušený učitel Václav Čermák z Lanžhotu, který působil tu až do roku 1825; po něm Jan Chalupa ze Stramberka do r. 1829, Hynek Myslivý do r. 1834, Jan Kulísek do roku 1849. Od r. 1849—1862 vyučovali pro nedostatek zkoušených učitelů opět občané Šindler a Jan Hrdlička. Od r. 1862 vyučovali opětně zkoušení učitelé Antonín Kremel do r. 1865 a Josef Fischer do r. 1870.*)

*) V nové budově školní vyučoval od r. 1871 do r. 1887 Ant. Rýpar; od r. 1877—1879 Matěj Bořil; od r. 1879—1883 Hynek Hajda; od roku 1883—1885 Frant. Kittrich ze St. Jičína; od r. 1885—1886 Tomáš Vychodil; od r. 1886 Josef Šulc.

Učitel míval příjmu 16 zl. na penězích, 7 měřic rži a 16 měřic zemáků. Výkupného bylo panu rektorovi na St. Jičíně 6 vajec, 1 míra hrachu a 1 míra kaše.

Školní knihovna, založená Antonínem Rýparem roku 1876, čítá 118 svazků. —

Poddanské poměry. Sedláci robotovali na panství Starojickém 52 dní s koňmi, zahradníci 130 dní pěší. Chalupníci rozděleni byli na katastrální, rustikální a dominikální. Katastrální robotovali 26 dní, rustikální 13 dní a dominikální také 13 dní pěše. Sedláci musili v zimě z lesa dříví voziti, na jaře a na podzim orati, zasévati a v létě svážeti úrodu polní. Zahradníci měli dříví dělati, led rubati; sedláci led voziti a zahradníci tlouci. Výkupu dali po zrušení roboty z 1 gruntu 70 zl. vrchnosti a faráři 12 zl., jemuž dříve dávali z gruntu $1^1/_4$ měřice rži a $1^1/_2$ měřice ovsa.

O založení osady není ničeho známo. Zakladatelem Janovic byl nějaký — Jan. O osadě v listinách poprvé činí se zmínka r. 1464.

Dle popisu správce školy J. Šulce.

Starý Jičín

(něm. Alttitschein,) městečko na říšské silnici (od Nov. Jičína $4^1/_2$ *km* na jihoz.), leží na jižním svahu teprv nedávno zalesněného kopce Starojického, který zde osamocen z roviny kravařské se vypíná a na jehož vrcholu zříceniny prastarého hradu hlásají zašlou slávu dávných věků.

Hrad sám leží úplně v rumech, tak že nesnadno poznáváme půdorys nevelikė, ale kdys as důkladně opevněné a nepřístupné tvrze. Skládal se ze tří oddílů a to z předhradí, kteréž se strany severní polokruhem obepínalo hrad na nejvyšším vrcholu rozložený, a z vlastní tvrze, kteráž v podobě podkovy na jihozápadním skalním výstupku rozložena byla a chrániti měla jižní, snadněji přístupné svahy vrchu a vozovou cestu do hradu vedoucí. Hluboký příkop ve skále odděloval tvrz od hradu, kterýž mohutnou kulatou věží, hláskou, chráněn a v obdélníku pevnými zdmi obklíčen byl. Stavení panské ve východní části bylo dvoupatrové, kdežto k západu byla dlouhá jednopatrová budova. Z předhradí vcházelo se do hradu dvěma branami; prvou chránila mohutná, čtyřhranná věž.

Nyní vše leží v ssutinách a zbývající vysoko vyčnívající trosky věží a hradeb hrozí každou chvíli sesutím a za nějaké desítiletí nezůstane z hradu Starojického, tak jako z mnohých slavných hradů našich, ani památky.*)

S vrchu hradního překrásný se rozvírá rozhled po celém Kravařsku; k západu až k požehnaným nivám Hané, k jihoz. spatříme posvátný Hostýn, k jihu pak obepíná obzor mohutný řetěz hor, z jehož středu věkovitý Radhošť temě své zvedá, k východu Lysou Horu, pod ní pak zříceniny Hukvaldské a zcela v popředí město Nový Jičín.

---

*) Remešův »Průvodce po Bezkydách«.

Půdorys městečka jest nepravidelný. Hlavní ulici tvoří říšská silnice, která taktéž prochází malým náměstím podoby lichoběžníku, na němž ve stínu bujných kaštanů stojí socha sv. Jana Nepomuckého a na

41. Náměstí na St. Jičíně.

straně severní kašna, ozdobená krásnou soškou Anděla Strážného. Vedlejší ulice vedou ke kostelu, k Jičině, k Vlčnovu a Palačovu (tak zv. Hučnica).

42. „Arenda,“ bývalé sídlo vrchnostenských úřadů na Starém Jičíně.

Domky, většinou z tvrdého staviva, stojí těsně při sobě; jen některé staré budovy jsou dřevěné.

*) Arenda jest z největších budov starojických a jest v ní nyní část místností na byty ředitele panství a panského lékaře, část na sýpky upravena. Stojí při panské zahradě na rozhraní St. Jičína a Jičiny, bývala sídlem vrchního úřadu, jenž původně měl právo hrdelní. Počátkem 18. století mělo totiž městečko nižší právo hrdelní; rychtář, purkmistr a konšelé konali předběžná vyšetřování, načež královská komora appellační v Praze vydala rozsudek, jak seznáváme z něm. ortele ze dne 26. srpna 1718, jímž jistý Pavel Hub pro loupež a krádež ku smrti odsouzen byl tím způsobem, aby prsa jeho napřed dvakráte trhána byla žhavými kleštěmi železnými, načež na kolo dán a z dola na horu umrcen a do povětří pozdvižen býti má. (Rozsudek dotyčný nachází se v truhlici obecní.)

Čelnější budovy jsou: kostel sv. Václava, čtyřtřídní škola, fara, starý zájezdný hostinec, arenda, panský dvůr, pivovar*) a palírna.

Velmi stará dřevěná budova je špitál, který stál již roku 1579 a r. 1748 byl majetníkem panství obnoven, kterýž jej nadal obnosem 2434 zl. 25 kr. k. m. a zavázal se dodávati životní potřeby pro 5 osob.

K Starému Jičínu přifařeno jest ještě 10 obcí (Hůrka, Janovice, Jičina, Kojetín, Lhota, Loučka, Palačov, Petříkovice, Straník a Vlčnov), jest tudíž střediskem celého okolí.

Žije tu v 91 domech 590 obyv., z nichž jest 578 Čechů a 12 Němců, 578 katolíků a 3 židé. Roku 1834: 89 domů (skoro vesměs dřevěných) a 560 obyv., r. 1880: 92 domů a 601 obyv.

Obyvatelstvo zaměstnává se hlavně polním hospodářstvím. Ježto však veškeré pozemky St. Jičína měří pouze 346·72 *ha*, a panské samy zaujímají z toho 287·48 *ha*, mají občané starojičtí skoro vesměs najaté pozemky panské nebo v sousedních obcích zakoupené.

Vedle polního hospodářství provozují zde i četná řemesla. Jsou tu: 3 krejčí, 3 obuvníci a několik příštipkářů, 3 řezníci, 2 pekaři, 4 stolaři, 1 kolář, 1 tesařský mistr, 1 kamennický mistr, 1 pokryvač, 1 pozlacovač, 1 tkadlec, 1 zednický mistr, 5 kupců a 7 hostinců. Kromě toho pracuje mnoho řemeslníků v továrnách novojických.

V obci konají se 4 trhy výroční a dva trhy na dobytek. Právo tržní obdržela obec od císaře Františka I., který listinou vlastnoručně podepsanou ze dne 8. července 1793 povolil 3 trhy ročně a to 1. v pondělí po 4. neděli postní, 2. po sv. Petru a Pavlu, 3. před sv. Václavem. Čtvrtý před sv. Barborou jest z doby pozdější. Trhy na dobytek, a to 1. v pondělí po sv. Filipu a Jakubu a 2. po Všech Svatých, povoleny byly r. 1894.

Jmění obecní jest nepatrné; záležíť pouze v podílu na školní budově a v trhovisku.

Příjmy obecní plynou z poplatků tržních a z daně z nápojů. Rozpočet na r. 1896: příjem 1032 zl., vydání 1695 zl.; schodek kryt 60% přirážkou.**)

Spolky. 1. Občanská Beseda, založ. r. 1869, má 92 členů. (R. 1896 čítala knihovna 612 svazků, a přečtlo se roku toho 1921 knih.) 2. Občanská záložna, zal. r. 1875. 3. Spolek vojen. vysloužilců, zal. r. 1877. 4. Spolek hasičský, zal. r. 1882 (93 čl.). 5. Odbor Ústřední Matice Školské, zal. r. 1892 (64 čl.; od svého založení odvedl ústřednímu výboru přes 1500 zl.). 6. Sokol, zal. r. 1896 (52 čl.). 7. Katol.-politická jednota, zal. r. 1896. 8. Jednota Svatováclavská, zal. r. 1896. Pak mají tu svá sídla živnostenská společenstva: řemeslné a svobodných a koncessovaných živností.

---

*) Hostinec »pivovar« zvaný jest nápadný svou zvláštní stavbou. Přestaven byl z dřívějšího skleníku panského, který stával na pokraji panské zahrady. Pod tímto hostincem stojí pivovar, ve kterém se již od r. 1884 nevaří.

**) Staré rozpočty obecní zachovaly se z let 1842 a 1848. Poslední vykazoval příjmu 55·57 zl., vydání 55·52 zl.

Jak už v II. dílu, v Přehledu dějin, bylo zmíněno, nalézalo se asi na kopci Starojickém pravěké hradisko, jak tomu nasvědčují nálezy římských mincí ze II.—IV. stol. ve zříceninách hradu r. 1850 učiněné. Na místě hradiska toho stálo tu bezpochyby za doby sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje tak zv. strážisko na ochranu silnice tudy vedoucí.

O původu jména vypravuje se, že vojvoda Břetislav vystavěl v kraji našem hrad pomezní a nazval jej dle choti své Jitky »Jitčin hrad« nebo-li »Jičin«. V podhradí jeho žili řemeslníci a kupci, a nedaleko pak vznikla osada »Jitčina ves«, nynější Jičina. Pomezní tento hrad přestavěn byl ve 13. stol. ve hrad rytířský, kdežto z podhradí vyvinulo se potom nynější městečko Jičín, kteréž obdrželo po založení Nového Jičína přívlastek »Starý«.

Dějiny Starého Jičína splývají s dějinami hradu a jeho držitelů, jež v Přehledu dějin obšírně byly již uvedeny, a proto tuto zmíníme se jen o událostech městečka samého se týkajících.

Když po bitvě na Bílé Hoře odboj stavů českých a moravských byl překonán, byl tehdejší držitel panství Starojického Vilém Bedřich z Žerotína zbaven statků, a panství Starojické zabráno vládou. Při té příležitosti vyceněno bylo na 62.000 zl.

Se Žerotíny jakoby shasla sláva mocného a silného hradu Starojického, a v té době hrad pustnul. Od roku 1707 považován již hrad za zříceniny a obýván byl pouze starým myslivcem, který se však také brzy musil vystěhovati.

Komora královská přenechala panství Starojické panu Volfgangu Bedřichu Hoffmannovi z Grünbüchlu, jenž byl se Žerotínem sešvakřen, za 62.000 zl. V té době (r. 1656) bylo na St. Jičíně pouze 5 chalupníků, důkaz to, jak citlivě St. Jičín zakoušel následků 30tileté války. Proto dal baron Hoffmann v letech 1656 a 1657 s velikým nákladem vystavěti z gruntu 36 nových chalup.

Dědičkou jeho stala se Marie Alžběta, rozená z Grünbüchlu, provdaná za hraběte Jiřího z Dietrichsteinu, kterýž po její smrti r. 1686 místo nezletilých dcer Arnošty a Marie Terezie panství spravoval, až tato panství Starojické (hrad, městečko a vesnice: Jičinu, Kojetín, Loučku, Straník, Hostašovice, Petřkovice, Janovice, Palačov, Porubu, Lhotu a Vlčnov) se všemi právy Antonínu rytíři Zenovi z Dannhausenů za 97.000 rýnských zlatníků a 200 dukátů prodala. Týž zemřel r. 1738 a panství v ceně 200.000 zl. převzal druhorozený syn Václav, jemuž však pro marnotratnictví správa statku odňata a přidělena staršímu bratru c. k. radovi Šebestianovi. Tento po smrti Václavově roku 1770 odprodal celé panství i s hradem a novým zámkem na úpatí kopce Kristianu Augustu hrab. ze Seilernu, c. k. tajnému radovi, pánu na Lukově, Králících, Ličavě atd. za 220.000 zl. rýnských a 200 dukátů.

V poslední vůli jmenoval majetník dědicem svého nejmladšího syna Karla, po jehož brzké smrti odkoupil Josef Jan hrabě ze Seilernu panství od ostatních spoluדědiců za 185.000 zl. konv. m.

Kostel a fara. Ke kostelu zdejšímu přináleží i se St. Jičínem 11 obcí. Celá farnosť čítá 4425 duší, z nichž jest 105 evangelíků a 3 židé. Do r. 1797 přifařena byla ke St. Jičínu také obec Bernatice.

Kostel, zasvěcený sv. Václavu, jest prastarý. P. Jiří Skupina, r. 1678 investovaný, píše, že viděl nad vchodem ve stěně vryto: Anno 1144. — Starý kostel byl velmi chatrný a malý, až na žádosť zmíněného P. Skupiny byl od hraběte z Dietrichsteinů opraven. Důkladnější oprava kostela provedena byla, když Antonín Zeno z Dannhausen panství r. 1706 koupil a patronem kostela se stal.

R. 1715 dal vystavěti presbytář, sakristii a kůr jednak nákladem vlastním, jednak z peněz církevních.

Pamětihodno jest, že kostelíček zdejší byl ve druhé polovici 16. století v rukou Českých Bratří, kteří měli zde své kazatele (r. 1610 Valentina Kalcelaria, r. 1614 Valentina Arnolda a r. 1629 Šimona Nicho z Celagu) i svůj sbor a školu.

Roku 1635 navrácen kostel opět katolíkům. — Jelikož byl tenkráte veliký nedostatek katolických kněží, zastávali kněží starojičtí duchovní správu také ve farnostech: Hustopečích, Lešné, Špičkách a Libhošti.*)

Nad hlavním oltářem nalézá se krásná kopie obrazu Kupelwieserova v Dol. Tanovicích představující pokoření odbojného knížete Radslava před sv. Václavem. — Na straně evang. jest podlouhlá kaple sv. Kříže, původní to kostel. Farář Skupina našel tam kryptu s tímto nápisem: »Zde leží D. D. Karel Ferdinand, baron ze Žerotína, který narodil se 15. srpna r. 1613 a zemřel v mladistvém věku svém o 7. hod. ranní 6. srpna 1616. Budiž duše jeho vřaděna v řadu živých a tělo jeho odpočívejž v pokoji s nadějí na život věčný.«

Petr		Marg. z Pernsteinu
Vilém	(Znak Žerotínů)	Jitka ze Šternberka
Karel		Joanna Zierniczka
Vilém Bedřich		Anna Hoffmann

Před hlavním oltářem bývala krypta, kterou pro svůj rod zřídil Ant. Zeno z Dannhausen.. Jinou kryptu, do níž pohřbíváni byli farníci za jistý poplatek, zřídil P. Skupina. Všechny 3 krypty byly však r. 1780 zazděny.

Roku 1853 byly oba dřevěné kůry strženy, a nový zděný postaven. R. 1854 zakoupili farníci nové varhany za 1200 zl.

V nízké čtyřhranné věži nacházejí se dva zvony větší a jeden menší; čtvrtý jest ve vížce nad presbytářem.

Největší zvon, sv. Václav, má nápis: »Tento zvon slit za uro. pp. Karla Žerotína na Starém Jičíně a Kunovicích léta 1579. »O krali wieczney slawy y racz k nam przijiti swym swatym pokogem«. — Zvon »sv. Michala« nese tento nápis:

*) R. 1639 uvádí se Bedřich Fr. Jeřábek jakožto farář starojický, r. 1665 byl farářem Václav Mrblali. Nástupci jeho jsou: Jiří Skupiua 1678—1710; Gabriel Ant. Tichavský 1710—1717; Jan Hertl 1717—1726; Josef Jeřábek 1726 až 1751; Karel Khel 1751—1783; admin. Florián Mašek 1783—1788; farář Martin Rektořík 1788—1802; Frant. Lacina 1802—1815; Jan Orel 1815—1849; Karel Hulánek 1849—1873; admiu. Jan Kobliha 1873—1878; farář Jan Perůtka 1878—1882 a farář a děkan Jan Pěček od 1882.

»za urozeného pana pana Viktorina z Žerotína na Starém Jičíně léta 1603 arcikníž̌ete rakúského Maximiliana jest tento zvon sliti Olessovic. — Svatá Barboro pros za nás 1735.«

Hodiny věžní pocházejí z r. 1877 a byly za 500 zl.

Kolem kostela byl hřbitov pevnou zdí obehnaný; avšak již r. 1659 založen byl severně od kostela na západním úpatí kopce hřbitov nový, který r. 1864 byl rozšířen.

Se starým hřbitovem spojena jest krytým schodištěm starobylá fara opravená r. 1850.

Matriky vedeny jsou do r. 1630 česky, na to latinsky, od května r. 1784 německy a od r. 1869 opět česky.

Škola. Ke čtyřtřídní škole zdejší přiškoleny jsou ještě 3 osady Vlčnov, Jičina a Kojetín.

Jak už zmíněno, byla zde v 2. polovici 16. stol. škola bratrská, která však ve válce třicetileté zanikla. Za faráře Skupiny (1678—1710) koupili farníci jakous chatrč při hřbitově a vystavěli na jejím místě dřevěnou školu. Roku 1721 byla na místě jejím vystavěna škola z tvrdého staviva, a r. 1731 přistavěna k ní světnice pro učitele.

Světnici tuto vystavěla vrchnost v náhradu za odstoupení místa u školy asi 25 čver. sáhů velikého. Kromě toho dávala za to učiteli ročně 3 sáhy dřeva.

Za odstoupení zahrádky školní u zdí hřbitovní zavázala se vrchnost dávati učiteli každoročně 3 sáhy dříví.

Škola tato sestávala z jedné veliké učírny, síně, kuchyně, dvou světnic pro učitele a ze sklepa. Učírnu a jednu světnici učitelovu byli povinni farníci v dobrém stavu udržovati, druhou světnici vrchnosť.

K vytápění učírny dávala vrchnosť 10 sáhů dříví, které však přiškolené obce: Vlčnov, Jičina, Kojetín a Janovice, bezplatně přivážeti musily.

Roku 1823 darovala vrchnosť škole zahrádku (štěpnici), aby žáci ve štěpování stromů se cvičili.

Při zřízení školy neměl učitel polností, nýbrž jen najatá pole u Hůrky, tak zv. paseka, o 6 měřicích výsevu a malou louku, s níž sklízel 3 fůry sena a 1 fůru otavy. Toto pole i s loukou darovala Johanna hraběnka z Dietrichsteinu učiteli s tou podmínkou, že každý kvatembr bude při mši sv. zpívati. Paseku vyměnila vrchnost r. 1725 za pole u Vlčnova, při němž však louky již nebylo.

Od vrchnosti dostával tehdy učitel 5 sáhů dříví, 1 bečku piva, 3 měřice žita a 1 měřici ječmene.

Od obce dostával ročně 13 zl., za zpívání pašií 1 zl. 12 kr., za opisování kostelních účtů 2 zl., za opisování špitálních účtů 2 zl., z fundace »Prozřetelnosti božské« 3 zl., z fundace Ant. Zeno z Dannhausen 6 zl. a ze štoly třetinu. — Vedlejší jeho příjmy: O koledě dostával od každého rolníka kaši a mouku, na Velikonoce od rolníků po čtyřech, od chalupníků po 2 vejcích, na posvícení od rolníků po koláči. — Za to bylo mu každodenně při pěkném počasí u sochy sv. Jana Nepomuckého modliti se s lidem litanii loretánskou a růženec a zpívati píseň k sv. Janu.

R. 1835 obnášely příjmy tehdejšího učitele Jana Regra 92 zl., r. 1856 210 zl. R. 1867 měl řídící učitel 210 zl. a podučitel 180 zl. příjmu.

Původně jednotřídní škola zdejší rozšířena byla r. 1867 na dvojtřídní, a druhá učírna umístěna v hraběcím zámku, jejž r. 1724 vystavěl pod kostelem rytíř z Dannhausen. Roku 1870 rozšířena byla škola na trojtřídní, avšak pro nedostatek místa a učitelstva vyučovalo se pouze ve dvou třídách, a to až do r. 1876. Roku 1875 odkoupily totiž obce školního obvodu, St. Jičín, Vlčnov, Jičina a Kojetín, zámek od hraběte ze Seilernu za 2500 zl. a přestavěly jej roku následujícího nákladem 6505 zl. ve školu, v níž nyní všecky 3 třídy umístěny byly.

Roku 1888 rozšířena byla škola na čtyřtřídní, a navštěvuje ji asi 240 žáků.

Při škole nachází se *knihovna žákovská*, založená v letech sedmdesátých, se 375 svazky, a *knihovna učitelská* se 325 svazky.*)

Dle popisu sboru učitelského na St. Jičíně.

Jičina,

(něm. Itschina), vesnice jižně od Starého Jičína, katastrální a politická obec 3.26 km^2 rozlohy, leží při potoku Jičině na úpatí Svince (546 *m*) a Hůry (380 *m*.)

Domy rozkládají se po obou stranách okresní silnice, a sice grunty většinou na straně jižní a chaloupky ponejvíce štítem k silnici obrácené na straně severní.

Obec čítá 60 domů, 409 obyv. národnosti české a náboženství katolického.

Přísluší k farnosti a ku škole starojické.

Trati se jmenují: Na kopci, Na pahorku, Podevsí, v Jičinech, Za plotky, na Šibenkech, Zábraní.

Obecní rozpočet na r. 1896 byl: Příjmy 609 zl. 30 kr., výdaje 1064 zl. 96 kr. Schodek 455 zl. 66 kr. uhradil se 55% obecní přirážkou.

Obec má jmění: 13 *ha* pozemků, hostinec a staré fojtství.

Vesnice náleží ku nejstarším osadám na Mor. Kravařsku. Příslušela stále ku zboží Starojickému, s nímž stejné sdílela osudy.

Roku 1790 čítala: 53 domů, 328 obyv.; r. 1834: 57 domů, 463 obyv. r. 1880: 60 domů, 402 obyv.

Poddanské poměry bývaly tyto: sedláci robotovali týdně 1 den s koňmi a 1 den pěše; zahradníci 1½ dne a chalupníci 1 den týdně.

Výkupného platilo se z gruntu 100 zl. šajnů.

Dle popisu uč. sboru na St. Jičíně.

---

*) Správcové školy v tomto století: Jan Reger 1808—1848; Frant. Trefil 1848—1872; Václav Klíma 1872—1883; Josef Mňuk 1883—1889; Vladimír Pospíšil 1889 až dosud.

Kojetín,

(něm. Kojetein), ves, ¾ hodiny jihovýchodně od Starého Jičína vzdálená, leží v sedle, mezi kopci Svincem a Hůrou, obec katastrální a politická v rozloze 2.66 *km*², přiškolená a přifařená do Starého Jičína.

Roku 1890 bylo tu 33 domů se 191 obyv. národnosti české a náboženství katolického; r. 1834 čítala obec 32 domů a 178 obyv.; r. 1880: 32 domů a 187 obyv. Domky, po většině dřevěné, jsou nízké, těsné a táhnou se ve dvou, skorem rovnoběžných řadách nerovným sedlem, uzavírajíce dosti prostrannou náves, již asi uprostřed zdobí jednoduchá, zděná kaplička, v době nynější vystavěná.

O založení osady, jež náležela dříve ku panství Staro-Jickému není určitých zpráv. Pověsť, která v lidu se uchovala, vypravuje, že jméno vesničky pochází od Kojaty, jednoho z jedenácti pacholků, sloužících na panství St. Jičíně, jemuž někdejší majetník panství za věrné služby dal na místě, kde Kojetín nyní se nachází, vystavěti dřevěnou chalupu s kouskem pole. Před časy, tak vypravuje lid, bylo na Kojetíně jen 6 chalup, a ty měly ročně 26 dní roboty; nové chalupy měly jí pak po 13 dnech.

Roku 1790 vesnice čítala: 26 domů, 166 obyv.

K obci náleží 266 *ha* 71 *a* 84 *m*² pozemků, mezi nimiž jest 68 *ha* 51 *a* 54 *m*² panských.

Jména jednotlivých tratí: Na horech, pasekech, potůčkech, zátokech, kutech; Žlaby, Grušovi, Požahy, Nivy, V slatinech, U hranečníku.

Obec má vlastniho jmění asi 600 zl. a les. Obecní výlohy kryjí se 60% přirážkou.

Severovýchodně od Kojetína, ve vzdálenosti asi 20 minut stojí v krásném romantickém údolı mlýn »Čerťák«, vystavěný asi před sto lety. Při mlýně tom jest hostinec s prostrannou zahradou, která v letní době obyvatelstvem novojickým velmi četně bývá navštěvována.

S blízkého kopce *Svince* (546 *m*) otevírá se rozkošný rozhled do okolí.

Dle popisu uč. sboru na St. Jičíně.

Lhota.

Tři kilometry západně od Star. Jičína rozkládá se při Lhotském potoku útulná ves Lhota, něm. Katzendorf zvaná, tvořic katastrální a politickou obec o 5·53 *km*² rozlohy.

Říšská a okresní silnice zde se protínající způsobily, že dědina stavěna jest v podobě kříže. Roku 1890 čítala: 58 domů, 379 obyv., 378 národnosti české a 1 německé; všickni byli náboženství katolického.

Jest zde: filiální kostel Srdce Panny Marie r. 1896 obcí zbudovaný, jednotřídní škola národní a c. k. četnická stanice (od r. 1877).

Trati slují: Úlehle, Kůtek, Pruty, Pasička, Plana, Hliboček a Vrchovina.

Obecní rozpočet na r. 1896 jevil se takto: vydání 1507 zl. 8$^1/_2$ kr.; příjem 1099 zl. 53 kr.; schodek 407 zl. 55$^1/_2$ kr. uhražen 20% přirážkou. Spolků v obci sice není, ale mnozí obyvatelé jsou členy stávajících jednot na Starém Jičíně.

O založení osady není určitých zpráv. Zajisté jest původ její týž jako u jiných Lhot. Vrchnosť starojická, chtíc své panství co nejvíce zalidniti, povolala si ve 13. století osadníky, jimž pozemky zdarma udělila, aby založili dědinu. Z té příčiny pustila jim »Lhotu«, t. j. osvobodila je na jistou dobu čili lhůtu od poplatkův a jsoucích robot.

Vesnicí touto byla nynější čásť dědiny, kde stojí škola a kostel.

Postupem času vznikla na blízku nová ves na německém právě, »Katzendorf« zvaná. Tvořila zvláštní statek se svobodným dvorem, jejž r. 1429 držel »Jan von Katzendorf«.

Později vrchnosť starojická nabyla statku toho, načež obě osady splynuly v jednu. Odtud pochází podvojnosť jména vesnice.

Další její osudy nejsou známy.

R. 1790 měla: 41 domů, 218 obyv.; r. 1834: 51 domů, 338 obyv.; r. 1880: 55 domův a 381 obyv.

Před r. 1788. děti chodily do školy starojické, načež v místě zřízena školní expositura. I měl zdejší učitel r. 1788. 12 zl. ročně a dostával od každého školáka 1$^1/_2$ kr. víd. m. týdně.

Léta 1810 přiřknuto mu 20 zl. konv. m. platu a přidáno mu pole o výměře 800□ sáhův; osadníci sypali mu 4$^5/_8$ měř. žita.

R. 1850 vystavěna nynější budova školní.

L. 1851. služné učitelovo zvýšeno podporou z normálního fondu o 63 zl. 15 kr. R. 1856 podpora tato však přestala, jelikož škola r. 1857 prohlášena za samostatnou. I měl učitel té doby 200 zl. platu.*)

Na křižovatce císařské a okresní silnice postaven byl r. 1884 z dobrovol. sbírek rolnictva pomník bratrancům Veverkovým. Podnětem ku postavení pomníku toho byla 25tiletá zdárná činnosť místního kováře *Jana Vahaly*, který proslul mnohými vynálezy v oboru hospodářského nářadí. Jan Vahala zemřel r. 1895.

(Dle popisu spr. školy Rud. Jevického.)

Libhošť,

(něm. Liebisch), ves při císařské silnici většinou v údolí, kteréž tvoří od východu svah *Hůrky* (497 *m*), od západu Břehy (347 *m*), jest katastrální a politická obec 7·69 km^2 rozlohy.

Roku 1890 měl: 197 domů, 1250 katolických obyv. (1227 Čechů, 14 Němců).

*) Do r. 1810 připomínají se učitelé: Jos. Beněk, Jan Štafa, Josef Vavřín. Pak tu působili: Jan Vašát (1848—49), Jan Purmenský (1849—51), Josef Vyvlečka (1851—59), Frant. Brož (1859—64), Frant. Kulheim (1864—71) Jan Šindler (1871—91), Alois Klos (1891—92), Baltazar Křížan (1892—96), Rudolf Jevický od roku 1896. —

Nejčelnější budovy jsou: kostel sv. Jakuba apoštola, fara, trojtřídní škola národní a fojtství (býv. dvůr).

Lid osedlý zabývá se ponejvíce polním hospodářstvím; mládež však většinou chodí do novojických a příborských továren na výdělek.

Z řemeslníků čítáme: 2 kováře, 1 zámečníka, 2 stolaře, 2 obuvníky, 2 krejčí, 1 pekaře. Obchody jsou tu 4, hostince 3.

Druhdy v obci důležité plodiny hospodářské pěstovány, zejména: len, konopě, pohanka, mrkev a cibule. Příze tkala se doma, neboť jistý Svoboda vyminuje si: »aby mu volno bylo, stativo dvoje pro plátno ve světnici dělati«.

Též zahradnictví a sadařství hospodáři si dříve více hleděli nežli za doby naší.

Kvetoucí druhdy ovčářství úplně zaniklo.

Vesnicí vede obecní cesta do Sedlnice.

Zápisy libhoštských gruntovních knih jsou velmi bohaty na jména tratí. Podnes mají Libhošťané pole *Za humny, Na přísevku, V dlúhosti, V potůčku, Ve vrchovině, U příborského chodníka, U závišského chodníka, V zadním poli, Při žlábku, Na podhůří, V říce, Na převratí, Ve zvěřinci, Na okrůžku. Na říkách, Na rybníčkách, Vedle klínu, Na zbytku, Na bahně, Na kněžském, U dubiny.* Tratě »Na rybníčkách« dosvědčují, že Libhošťané chovem ryb se zabývali, což ještě zbytky hrází na lukách západně od vesnice dokazují.

U Libhoště nachází se *pískovec*, který se v Hůrce láme. *Těšenit* vyniká pod kostelem a táhne se rovnoběžně s císařskou silnicí k severu; viděti jej na mnohých místech. Zvětraného užívají k vyplňování kamenné dlažby; vyplňuje mezery, tvrdne a tím dlažbu upevňuje. Jmenují jej »bříla« —

Orná půda jest těžká a málo úrodná.

V pamětní Libhošťské knize, kterou založil bývalý rektor zdejší Václav Kotek, poznamenáno jest u r. 1785: R. 1785 půda Libhoště znova z nařízení cís. Josefa II. měřena sedláky k tomu určenými a inženýry probírovanými. Při tomto měření také roční výnos šacírován a doposud tak v knihách obecních zapsán, a kniha toho měření obci Libhoštské na věčné časy zachována. Kontribuci podle tohoto měření počali platiti r. 1821, a některým ubylo, některým přibylo. Obec platila z pasek, luk a lesů 35 R. stříbra. Tehdy naměřili:

rolí	2.584	měřic	284	□ sáhů,
zahrad	310	»	22	»
luk	998	»	8	»
lesů	83	»	16	»
návsi	34	»	7	»
	3.909	měřic	301	□ sáh.

Daně platí Libhošť: pozemkové 1.506·91 zl., domovní 304·70 zl., důchodní 45·93 zl., činžovní 70·40 zl., výdělkové 99·57 zl.; dohromady 2.027·51 zl. Obecní přirážky činí 47%.

Spolky: Dobrovolný spolek hasičský (zal. r. 1884); Čtenářský spolek »Mojmír« (zal. 1893); Spolek pro podporování chudé mládeže školní (zal. roku 1898).

Příběhy obce:

Kdy vesnice založena byla, určiti nelze. Jisto však, že jest původu starého, majíc název od osobního jména »Lubgost«, (Libhost). Počátkem 15. století patřila již ku zboží Štramberskému, jelikož r. 1411 pan Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helštýně pustil jí odmrť. I zůstala pak při panství tom.

Roku 1590 zpomíná se dvora v Libhošti. Když olomučtí Jesuité v letech 1624—1773 drželi zboží Novojicko-Štramberské, čítal Libhošt koncem 17. století:

25 sedláků, 1 fojta, 3 zahradníky a 24 domkářů, z nichž 4 nerobotovali. Odváděl vrchnosti ve 4 lhůtách (o sv. Jiří, Janě, Michalu a o Vánocích) úhrnem:

platu	37 zl.	19 kr.	$1/2$ denáru;	
66 slepic anebo za 1 po 6 kr. . . .	6 »	36 »		
$6^1/_2$ husy anebo za 1 po 12 kr. . .	1 »	18 »		
5 kop 36 vajec aneb za 1 kopu 15 kr. .	1 »	24 »		
fojt ročně	25 »	— »	slezských nebo	

30 zl. rýn., mlynář místo krmení prasete pro vrchnosť 1 zl. Fojt dovážel panství vína ročně 3 bečky (desetivědrové); obec (robotníci) 3 bečky (desetivědrové). Sedláci jezdívali pro panské dříví do lesa a dováželi potraviny a jiné věci do olomuckého konviktu jesuitského.

Co se vývoje obce dotýče, měla r. 1790: 102 domy, 629 obyv.; r. 1816: 616 obyv.; r. 1834: 128 domů, 838 obyv.; r. 1851: 150 domů, 920 obyv.; r 1880: 187 domů a 1149 obyv.

Z dalších osudů Libhoště v pamětní knize, kterou učitel Václav Kotek založil, poznamenáno jest toto.

Roku 1776 vrchností jmenován rychtářem obce Libhoště Leopold Heřmanský; dával dříve obci 2 zl. stříbra platu a potom za to pivo.

R. 1779 o 12. hodině noční vyhořelo 6 čísel i s fojtstvím; ale kostel a kaplánka uprostřed požářišť beze vší pohromy zůstaly.

R. 1784 byla stavěna kolem Libhoště císařská silnice.

R. 1799 byli 4 chalupníci vzati na vojnu, byli až v Čechách; za několik měsíců přišli domů.

R. 1805 nastaly na Moravě těžké nemoci, kterým lazebníci »epidemie« říkali, V Libhošti zemřelo 52 lidí. Některý den byly 4 pohřby; nemoc trvala od podzimku. do máje.

R. 1809 bylo také placení, jakého ještě od počátku vojny nebylo, bylo veliké sypání rži a ovsa, bylo mnoho připřeží a všelikých pochodů z Polské do Polské. Olomúce, Svitavy, Brna, Lipníka, Trenčína, Přerova. Celkem stály připřeže 6764 zl. 43 kr. Kromě toho dala obec do skladiště 79 měřic rži a 296 měřic ovsa.

Roku 1809 vyšlo z obce 10 »landvérů«, kteří za léta pochodem se brali do Polska a do Uher.

Roku 1810 musila obec Libhošťská prodati císaři Františku II. monstranci na rozdělání na peníze; byla koupena z jického kostela.

R. 1810 koupila obec opět monstranci z kostela jického za 100 R.; je měděná, pozlacená a předek je z dobrého stříbra.

R. 1814 byli zde na ubytování vojáci, kteří táhli z Ruska.

R. 1814 začali dítky očkovati.

R. 1818 platil Libhošť na kontribuce a výplaty 249 R. šajnů.

R. 1821 dala obec přepravovati varhany, což stálo 340 R.; při tom 5 týdnu byli varhanáři z pořádky chováni. Téhož roku byl tak silný vítr, že lidem střechy a ploty odnášel. Na hospodě střechu shodil, 1 stodolu, čís. 3., vyvrátil. Vítr ten v kostele ve mši svatou okno u oltáře vyrazil.

R. 1825 letěly od Bartošovic kobylky tu neděli a pondělí po Božím Těle tak hustě, jako když se včely rojí. Letěly k horám, na Radhošti všecek list na stromech sežraly i všechnu trávu. Nešly široko; jen po Starý Jičín. V polské a pruské zemi velikou škodu způsobily.

R. 1825 na žádost počestné obce Libhošťské z církevního fondu dostalo se na krytí kostela a věže 1551 R. 12 gr.; pak přidali mistru tesařském 200 R., aby větší báni na věži postavil.

V letech 1832 a 1836 řádila zde cholera; v prvém roku musela obec hřbitov rozšířiti. V roku 1836 zemřelo 36 osob touto nemocí; v čísle 2., 3., 4. a 76. vymřeli všichni.

R. 1845 byla veliká povodeň; krávy ve chlévě po břicha stály ve vodě.

Škola. Dle ústního podání byl prvým učitelem v Libhošti vysloužilý voják, který ve svém domě vyučoval. Později rovněž takový učitel vyučoval v domě »u kříže«.

Roku 1778 vystavěna byla v Libhošti nákladem náboženského fondu kaplánka, ve které byla jedna světnice za učírnu propůjčena. Světnička ta byla ovšem velmi těsná, ale na onu dobu přece velmi dobrá. Tamtéž vykázána za byt učiteli malá komůrka, ku které teprve později obec jinou neúhlednou světničku přistavěla.

Téhož r. 1778 byl do Libhoště prvý školní učitel, *Václav Kotek*, ustanoven. Obec mu dávala ročního platu 60 zl. stříbra. Za to vyučoval a zastával úřad obecního písaře. Po smrti Václava Kotka obdržel učitelské místo jeho syn *Kajetán Kotek.* Ročního platu měl 140 zl. 10 kr. konv. měny, jež se mu takto vyplácel: z c. k. náboženského fondu 72 zl. 46 kr., od obce 60 zl., za službu kostelní 24 zl., štoly dle vysokého patentu ze dne 15. dubna 1749 7 zl. Týž vydržoval si tyto pomocníky: Ignáta Myslivého, do r. 1844, N. Neuvara do r. 1843, Jos. Rosacího do r. 1857, N. Svobodu do r. 1858 a Kaj. Kociána do 1872.

Podučitelé dostávali z počátku 12 zl. služného ročně, konečně zvýšilo se až na 40 zl.

Od 1. ledna r. 1857 činilo služné 250 zl. konv měny; za čistění školy placeno 12 zl. ročně, a to v měsíčních lhůtách.

Dne 1. října r. 1871 byl uč. Kajetán Kotek dán na trvalý odpočinek, a uprázdněné místo dostal pak bývalý učitelský provisor Kajetán Kocián, který dosud tu působí jakožto nadučitel. Dosavadní jednotřídka byla pak r. 1882 rozšířena na školu dvojtřídní, 1893 na trojtřídní. Nynější trojtřídní škola měla na počátku r. šk. 1897/8 276 žáků, z nichž docházelo do I. tř. 95, do II. 71 a do III. 110 žáků*)

Kostel. Nejstarší písemná zmínka o kostele zdejším činí se v libhošťské gruntovní knize z r. 1599.**)

Ježto však ve starých spisech vrchnostenských zaznamenáno, že zdejší katolická fara zanikla asi v polovici 16. století, domníváme se, že té doby byli tu Čeští Bratří ve většině, pročež pak i kostel zabrali.

Léta 1724 kněz bratrský Jesuity odtud vypuzen, načež vesnice r. 1626 přifařena do Štramberka.

Tak zůstala až do roku 1778, kdy opět nový kněz zde usazen. Původní libhošťský kostelík byl dřevěný, a teprve r. 1776 na místě jeho vystavěn nynější kostel z kamene. Měl hned od počátku značné jmění, které vzrůstalo odkazy, milodary a kupováním peněz na gruntech.

Písemnou zprávu o tom dávají nám »Registra« na příjem a vydání, tolikéž, co za kým v reště zůstává všelijakých peněz kostelních ku chrámu Páně dědiny Libhoště přináležejících, za pana faráře P. Václava Františka Columbana založena léta Páně tisícího šestistého padesátého pátého. »S tím se tady poznamenáno nachází, co se k tomu chrámu Páně skupuje. Tím způsobem, co se na ten chrám Páně odporučí a co se na to odvede, vše řádně poznamenáno stojí.

Léta Páně 1665 dne 11. marca, po učiněném počtu kostelním u přítomnosti napředpsaného p. far. V. Fr. Th. Columbana a p. úředníka Jiřího Ferdinanda Cinklera a fojta též dědiny Libhoště V. Okrulíka, purk. Jana Hanzelky, Václava Hanzelky, jinak »Odrečky« a jiných spoluradních po bedlivém těch peněz počtu nachází se v reště jedno sto sedmdesát zlatých slezských, čtyřicet pět krejc., item hotových peněz nachází se v truhlici sedmnácte zlatých slezských, třicet krejcarů.-

Tyto počty držány obyčejně každoročně, někdy na hradě Štramberce, jindy v Novém Jičíně, opět v Žilině, ale ponejvíce v Libhošti. V registrech poznamenán jest poslední počet z r. 1764; tehdy dosáhlo jmění kostelní sumy 904 zl. 58 kr.

Kapitál půjčován obci, anebo ukládán u úřadu. Úroku bráno 5 až 6 procent. Roční vydání na kostel činilo nejvýše 15 zl.

---

*) Od r. 1882 vystřídali se tito podučitelé: Jan Sobek, Jan Lužný, Karel Perna, Eduard Talpa, Jan Kranich, Frant. Štindl, Jos. Macháč a Alois Vavřík. Prvním učitelem na trojtřídní škole roku 1893 jmenován Cyrill Turek, který zde dosud působí. Při škole jest žákovská knihovna.

**) Zní: Léta Páně 1599, za fojta Jiřího Hanzelky, purkmistra Martina Šustka a úřadu, též u přítomnosti níže-psaných osob: zejména Hanzelky Jirky, Matěje Maroně, Jana Maroně, Jury Nováka, Kuby Míčka, Kuby Rataje a Jury Zahradníka a všecké obce, předstoupil před právo dobrovolně Michal Villar z Libhoště, oznamujíc, že má peníze na gruntě Míka Zahradníka, kteréž se ročně podle vrubu vykládají, a on Villar svrchopsaný se jinam odebral, prosíce úřadu, poněvač jest starý člověk a sám pro takové peníze pracovati nemůže, když by pro ně poslal, aby jemu vydány byly, dokládajíce a připovídajíce poctivé obci Libhoštské, jestliže by jeho Pán Bůh z tohoto světa prostředkem smrti povolati ráčil, tehda prvotně a přede všemi věcmi týž Michal Villar, z těch peněz na gruntě svrchu psaného Míka Zahradníka, náležitých na kostel Libhošťský 18 zlatých mocně odporučuje.«

Vydání na všeliké kostelní věci v tomto 1762. roku vyloženo jest, totiž: za kalendář kostelní 36 kr., za hostie rektorovi 1 R., za víno po celý rok 21 kr., item za víno při slavnosti na den sv. Jakuba 4 R. 12 kr., p. faráři za obědy při službách Božích za celý rok 4 R., interesse do Brna odvedeny ex 22 R. 30 kr. . . . pro r. 1763 2 R. 16 kr., kostelníkům a úředním osobám k tomu počtu povolaným na občerstvení dáno 12 kr. Úhrnné vydání činí 12 R. 36 kr.

Roku 1778 vystavěna také byla nákladem náb. fondu fara a usazen zde P. *Jiří Kyselý* jako prvý kněz.

Práva patronátního nabyli dědicové po Augustinu Knaueru z Příbora, poněvadž na žádosť obce Libhoště z fundace, která v r. 1752 při kostelíčku sv. Františka v Příboře pro P. Františkány založena byla, darovali na vydržování zdejšího kněze 8000 zl. Ze 320 zl úroku dostávati se má knězi 300 zl. a rektoru 20 zl. Po P. J. Kyselém následovali: P. J. Paseka, Josef Bělík, Ignát Libosvarský, Fr. Grossman, Ondřej Vilímek, Štěpán Navrátil a nyní působí P. Jan Ondroušek.

Fara dostavěna roku 1779, a obec zavázala se reversem, že faru i školu vydržovati bude. Pobočni oltáře pocházejí z příborského chrámu Páně a byly do Libhoště darovány. R. 1844 byly všechny tři oltáře z milodarův obnoveny. Roku 1776, kdy kostel stavěn, zakoupeny také všechny kostelní věci; monstrance stála 150 R. a pocházela z farního chrámu novojického.

Roku 1777 daroval kostelu fojt Leopold Heřmanský dva zvonky, z nichž jeden jest u sakristie, druhý ve vížce nad oltářem.

Roku 1825 byl kostel nákladem náboženského fondu nově kryt a věž dříve zděnou kopulí zdobená, byla přestavěna, čímž na kráse velmi ztratila. Roku 1873 dne 10. června uhodil za velikého lijáku blesk do věže kostelní a poškodil ji značně. R. 1891 byly v kostele postaveny nové varhany za 1000 zl.

Dle popisu uč. Al. Vavříka.

Loučka

(něm. Ehrenberg), ves v údolí potoka Jičiny při říšské silnici mezi Starým a Novým Jičínem, obec katastrální a politická, má dvojtřídní školu a přísluší ku faře starojické.

Žije tu 754 obyvatelův, z nichž jest 749 kat., 5 evang.; 739 Čechův a 24 Němců v 94 domech. V roku 1790 bylo v obci 80 dom. čísel s 528 obyv., r. 1834 86 domův a 645 obyv., r. 1880 90 dom. čísel se 742 obyv. (721 Čechův a 20 Němců).

Říšská silnice prochází pouze západní částí osady; část východní táhne se podél potoka na severovýchod. Nedaleko osady při říšské silnici stojí samota »Pocheta« řečená, rozsáhlý to pivovar s hostincem a střelnicí.

Rozloha obce Loučky činí 6·49 km^2, čili 1129 jiter a 215 čtver. sáhů, z nichž jest 37 jiter a 1303 čtver. sáhy obecním majetkem, totiž rolí 5 jiter 869 čtver. sáhů, zahrady 218 čtver. sáhů, louky 1 jitro 1416 čtver. sáhů, lesa 1 jitro 1322 čtver. sáhů, pastvin 8 jiter 816 čtver. sáhů, cest 17 jiter 759 čtver. sáhů, potoků 2 j. 703 čtver. sáhy.

V obci je pivovar, řečená již »Pocheta«, 4 hostince, 3 mlýny vodní a 1 větrný, 1 obchod se smíšeným zbožím, 3 krejčí, 2 obuvníci, 2 kováři a 2 tesaři. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je polní hospodářství, ač i mnoho lidu pracuje v továrnách blízkého Nov. Jičína.

Spolky: Spolek dobrovol. hasičů, založený r. 1883, čítá 86 členů.

Obecní rozpočet na r. 1896 činil 1388 zl. 17 kr., příjmů bylo 605 zl. 97 kr., schodek 782 zl. 20 kr., uhražen 25% přirážkou.

43. Kaple v Loučce.

Kým a kdy osada byla založena, není známo. V listinách připomíná se Loučka již r. 1374. Postupem času vznikla vedle české osady směrem k Nov. Jičínu německá osada jménem Ehrenberg, načež obě splynuly v jedno. I čítala Loučka v letech 1656—1679 17 osadníků německých a 18 osadníků českých.

Jižně od středu osady na polní cestě stojí ve stínu lip dvojsoší sv. Rocha a sv. Šebestiána. Dle nápisu na kameni mezi sochami se nacházejícího, dal tyto sochy roku 1715 postaviti držitel Starojického panství, Antonín, svobodný pán Zeno z Dannhausen, na památku utichnutí moru, který tehdy v celé krajině zuřil.

Dle pověsti lidové valil se od východu široký, tmavý mrak, a kudy táhl, tam vše od zhoubné nemoci padalo. Na tom místě však, kde stojí zmíněné sochy, prý se zastavil, a mor zuřiti přestal.

Loučka náležela k panství Starojickému, kde sedlákům z gruntu až 40 jiter velikého bylo robotovati po 1 dnu, sedlákům ze statku o 67 jitrách po 2 dnech v týdnu; větší chalupníci robotovali ročně 26 dní, menší 13 dní. Drůbež a p. (jako jinde) vrchnosti neodváděli. Výkupného z gruntu platilo se na 400 zl. šajnů.

Ke kostelu náleží Loučka na Starý Jičín. Uprostřed osady postavili sobě však občané skrovnou kapličku, zasvěcenou Nejsvětější Trojici. — V době, kdy starojický kostel byl v rukou Českých Bratří, chodívali z Loučky až do Špiček u Hranic ke službám Božím.

Desátek z gruntu obnášel 10 měrek rži a 10 měrek ovsa; výkup stál gruntovníka 110 zl. šajnů.

Škola zřízena byla roku 1793 v čísle 85. — Dříve vyučovalo se na, fojtství. Roku 1873 vystavěla obec novou budovu školní, načež r. 1875 byla dosavadní jednotřídní škola rozšířena na dvojtřídní. Vyučování ženským ručním pracím zavedeno bylo teprve r. 1884. — Dětí školou povinných bývalo 80, nyní 90 až 110.

Služné zdejšího učitele pozůstávalo před časy ze školního platu (t. j. z dítěte se platilo týdně 6 denárů), ze 3 měřic rži a z příplatku z náboženského fondu 17 zl. 36 kr. — Patron školy, majetník velkostatku Starojického hrabě Seilern, poskytoval 5 sáhu měkkého dříví. Po r. 1821 zanikl příplatek z fondu nábož. a na místě něho dostával učitel z normálního fondu škol. 24 zl., kterýžto obnos zvýšen byl r. 1848 na 53 zl. 24 kr. — R. 1857 zvýšeno bylo služné učitele na 200 zl.; 194 zl. dostával z obecní pokladny a o sv. Martině 3 měřice rži v ceně 6 zl. — Kromě toho pronajala obec učiteli 1 měřici pole za roční nájem 2 zl., a hrabě Seilern dával mu 8 sáhů měkkého dříví.*)

Při škole jest knihovna žákovská o 160 svazcích.

Za *nejstarší rodiny* v osadě považují se Majkus a Koblovský, kteří drží rodný dům přes 300 let.

Jména tratí: a) Pole: Kaní hůra, Jahodná, Kopanica, Baranec, Pančica, Potůčky, Černé hony, Na záhumení, Na spřední, Na příčné cestě Pádolce, Na remizi, Pod horama; b) lesy: Hrabí, Hory; c) pastviny: Drahy.

Dle popisu naduč. Frt. Kulheima.

Mořkov

(něm. Murk). V roztoce, jež od úpatí Huština z počátku rovinou, dále však údolím k severu se táhne, ukrývá se chodci od Hodslavic zcela, od Věřovic částečně ves Mořkov, mající 240 domovních čísel se 1497 obyvateli. Těchto dle posledního sčítání lidu bylo dle pohlaví 690 mužů a 807 žen, dle náboženství 1110 katolíkův a 387 evangelíkův augs. vyznání a dle národnosti 1483 Čechův a 12 Němcův.

Na samém dolním konci dotýká se Mořkova potok *Jičinka*, do něhož v místě tom vylévá své skrovné vody bystřina, *Králův potok* (dle osobní přezdívky) zvaná.

Po levém jejím břehu táhne se ulice, po pravém jediná řada domů asi do dvou třetin osady; horní konec jest stavěn nepravidelně. Domy stojí většinou do ulice štítem.

Asi 1 *km* ode vsi na západ, tam kde okresní silnice z Hodslavic

*) Před založením školy vyučoval na fojtství učitel Jan Jindrák a potom v nové škole až do r. 1821. Po něm zde působili: Josef Slavík od roku 1821 až do r. 1866; Alois Hanák od r. 1866 do r. 1870; od 1. listopadu 1870 až do 1. února 1871 učitelské místo neobsazeno (vyučoval zde dvakráte v témdni starojický kaplan P. Fr. Kremel); od 1. února 1871 až dosud působí zde naduč. Frant. Kulheim.

Mladší učitelé od r. 1875 do 1893: Kremel Fr., Otýpka Alois, Kittrich Frt., Ludvik Pivoda, Josef Vymětal, Tomáš Vychodil, Josef Sulc, Karel Červinka, Felix Klumpner. Od r. 1893 až dosud Frant. Urban.

vedoucí přechází přes odbočku trati městské dráhy *Bílsko-Kojetínské,* jest železniční zastávka trati Hodslavice-Nový Jičín.

Na hlavní trati městské dráhy »Kojetín Bílsko« vinoucí se po svahu Beskyd, Mořkov dosud zastávky nemá. Silnice, kteráž od Hodslavic přichází, probíhá toliko dolním koncem, kdež se spojuje se silnicí, vedoucí od Nov. Jičína ku Frenštátu. Do horního konce vedou jen cesty obecní, jež dále táhnou se ku přechodům horským.

Uprostřed vesnice stojí filialní *kostel* sv. Jiří, vedle něho trojtřídní *škola* veřejná a o něco výše jednotřídní evang. škola soukromá.

V levo od kostela stojí nejstarší stavení ve vsi, myslivna. Při Jičince je c. k. Tereziánská parní pila.

Mohutný les na úbočí Beskyd náleží c. k. Tereziánské akademii ve Vídni a zabírá asi třetinu půdy mořkovské. 14 selských gruntův a jeden farní leží na konci dolním. Mezi oběma náleží půda chalupníkům.

Rozloha obce činí 10·83 *km*². Půda pozemků jest většinou slinovitá, těžká a mokrá, podnebí vlhké. Chovu hovězího dobytka věnuje se dostatečná péče. Výtěžky z polního hospodářství stačí sotva ku potřebě domácí. Přiváží se hlavně oves. Vedle polního hospodářství hledá jedna část lidu výživy své nádennickou prací v lesích, většina zabývá se zděláváním dřeva na šindel, jiní dopravují dřevo na vozích, aneb mají vlastní obchody dřevem.

Kroj mužský jest nyní obyčejný, poloměstský; kroj ženský obyčejně z látek tmavších. V zimě obouvají bílé nebo hnědé huněné papuče čili krbce. Starší osadníci nosí dosud části kroje starého, který shodoval se s krojem věřovským. (Viz o něm v části I. stať »Obyvatelstvo«.)

Dějiny. Osadu založil asi počátkem 14. století nějaký Marek čili Marík, dle něhož tato původně *Maříkov,* nyní *Mořkov* se zove. Patřila ku statku Štramberskému. Roku 1411 zemský hejtman moravský Lacek z Kravař na Štramberce pustil jí a ostatním osadám ku panství příslušícím odmrť.

Roku 1531 zakoupili páni ze Žerotína statek Štramberk a sloučili jej s panstvím Jickým. Roku 1533 rozděleno toto na panství Starojické a Novojicko-Štramberské. Roku 1558 vykoupilo se město Nový Jičín od Jana ze Žerotína z poddanství a nabylo taktéž za 39.000 zl. mor. celého zboží Novojicko-Štramberského.

I náležel Mořkov ku Nov. Jičínu až do r. 1624, načež město toto, jež bylo se stavovské vzpoury proti císaři a králi Ferdinandu II. v letech 1618—20 súčastnilo, královskou komorou zbaveno zboží svého.

Toto darováno pak Jesuitům olomuckým, kteří je drželi do r. 1773. Po zrušení řádu toho panství Novojicko-Štramberské ve své celistvosti propůjčeno roku 1781 c. k. Tereziánské akademii Vídeňské, jíž až dosud přísluší.

Dříve byl v obci svobodný dvůr, jejž v druhé polovici 16. století měl »*Jan Jeřábek z Mořkova*«.

Pocházel tuším z rytířského rodu; odkud přišel, na jisto se neví; zdá se, že z království Uherského. Však r. 1578 již sídlel na Těšínsku, koupiv zde statek Třítež. Zemřel v Mor. Ostravě r. 1603.

O nepokojném jeho životě vypravuje v Kalendáři Slezském na rok 1898. uveřejněný článek: »Jan Jeřábek z Mořkova, čili Čarování proti právu zemskému«.

Komu pak dvůr mořkovský se dostal, není známo. Roku 1664 zakoupili jej Jesuité za 4000 zl. Za správy akademie Tereziánské pozemky dvoru částečně odprodány.

Koncem 17. století vesnice čítala mimo panský dvůr: 13 sedláků, 5 zahradníků, kteří koňmo poloviční robotu vykonávali, a 26 domkářů, z nichž 2 nerobotovali.

Ročně odváděla:

ve 5 lhůtách platu	62 zl.	16 kr.	2 denáry;	
22 kur, aneb za 1 po 6 kr. .	2 »	12 »	—	—
4 husy, aneb za 1 po 12 kr.	— »	48 »	—	—

Robotníci dováželi vrchnosti vína ročně: 2 bečky desítivědrové. V zimě jezdívali dvakráte pro panské dříví do lesa; taktéž vozívali dle potřeby potraviny do jesuitského konviktu olomuckého.

V letech 1775—1848 robotovali: domkáři 13 dní, chalupníci 26 dní do roka a sedláci 2 dni týdně.

Roku 1790 ves měla: 128 domů, 813 obyv.; r. 1834: 152 domů 1081 obyv.; r. 1880: 210 domů, 1371 obyv.

Od 2. polovice 17. století až do polovice našeho věku dolováno tu s přestávkami na rudu železnou.

O katolické faře zdejší děje se již zmínka r. 1437. Avšak asi roku 1560 zanikla, jelikož té doby Moravští Bratří v osadě nabyli většiny a kostel zabrali. I působili tu bratrští faráři až do r. 1624, majíce zároveň duchovní správu v Hodslavicích a ve Věřovicích. Roku 1614 byl zde farářem Jakub Ponický Archesius.

Když pak olomučtí Jesuité stali se držiteli panství Novojicko-Štramberského, přičiňovali se, aby nekatolíky převedli na víru katolickou.

Mořkov pak s Hodslavicemi a Věřovicemi na krátko přifařen ke Štramberku; r. 1636 v místě fara katolická sice opět zřízena, ale zdá se, že neobsazena, poněvadž ves nadále příslušela k farnosti štramberské.

Roku 1689 fara přece obsazena, i byl P. Karel Světlík prvním farářem zdejším.

Mimo Mořkov patřily k farní osadě: Hodslavice, Věřovice a Životice.

Léta 1791 na faru investován P. Ondřej Lambser, jenž však nebydlel v místě, nýbrž v nové pohodlnější farní budově v Životicích, což Mořkovští neradi měli a stěžovali si proto u knížebiskupské konsistoře olomucké; než nepořídili ničehož.

I zůstávali následující faráři od r. 1702 již v Životicích, kam také investováni. Tím Mořkov přidělen k farnosti životské, jíž dosud náleží.

Až do r. 1861 udržela se stará budova farní s dosti dobrou stodolou. Tři zlovolníci ji však jedné noci rozbořili a dřevo pobrali. Ku faře náleželo přes 14 jiter polí a skoro 7 jiter luk.

Za našich dnů církevní úřady svolily ku zřízení katolické fary v místě. Budova farní naproti kostelu se dostavuje, a ještě letos farář bude presentován.

Starý *filialní kostelík* sv. Jiří stál na místě nynějšího chrámu a byl dle nápisu na věži nalezeného zbudován od zdejšího osadníka Jakuba Jeřábka z pevného staviva r. 1587. Byl $7^1/_2$ sáhu zdéli, $3^1/_2$ sáhu zšíři a 3 sáhy zvýši; věž pak byla $8^1/_2$ sáhu vysoká a chovala 2 zvony o 2 a $1^1/_2$ centu váhy.

Hřbitov byl kolem kostela. Mezi r. 1670—1690 měl tento 1 oltář, 1 pozlacený stříbrný kalich, 3 kasule, 2 zvony, 1 zahradu vedle ročního důchodu z polí a 11 stálých č. »železných« krav. Hlavní oltář byl r. 1667 za Jiřího Zinglera v Nov. Jičíně obnoven a pak roku 1833 i s pobočním oltářem sv. Kříže na útraty obce přebarven a vyzdoben.

Od r. 1825 dobrodinci a obec zjednali 5 kasulí a 1 baldachin, dali oba zvony znova přeliti a celý kostel i s věží šindelem pobiti (r. 1852. kryli poznovu). Za té příležitosti 25 osadníků raději od katolické víry odpadlo, než-li by na ně připadající peněžni obnos 18 kr. zaplatili. Důchody kostela záležely z ročního nájemného z jedné paseky a kdysi mu příslušících polností; dva zahradníci odváděli dávky ze včel, pak byla dávka martinská; kromě toho z 9 stálých č. železných krav odvádělo se po 18 kr. ročně. Pozemků užívá životský farář. Od roku 1670 konával tu kněz ze Štramberka dvakrát do měsíce bohoslužby a obědval na útraty kostela.

Farář dostával malý desátek sypaného a po 1 slepici od každého sedláka, k tomu měl 13 měřic polí a 9 sáhů dřeva z farního lesa, kteréž mu farníci káceti a přivézti byli povinni.

Se stavbou nynějšího kostela počalo se r. 1878. Základy jeho položeny okolo kostelíka starého, z něhož ponechána toliko věž. Když pak stará věž ku novému chrámu se nehodila, zvýšena byla r. 1888 do výše asi 30 *m*. Jsou v kostele nyní oltáře tři, jeden skleněný lustr, lampa pro věčné světlo a j.

Pod kruchtou visí obraz sv. Jiří, pozůstalý ze starého kostelíka. V chrámě je starý missál z r. 1713, Agenda z r. 1723, Slavíček rajský z r. 1719 a mešní kalich s nápisem ze 16. století. Na věži jsou dva zvony: větší sv. Jiří, přelitý u Fr. Stanke v Olomouci r. 1815, a menší sv. Jana Nepomuckého, přelitý tamtéž r. 1849 na útraty obce.

O bývalé *škole* zdejši dochovaly se nám zprávy velice skrovné. Jen tolik víme, že v letech 1560—1624 byla bratrskou, načež zanikla.

Po válce třicetileté založena katolická škola v místě, jíž se v letech 1672—91 častěji vzpomíná. Tehdy ji navštěvovaly také děti z Hodslavic a Věřovic. Později snad zašla.

Před r. 1822 katolické děti mořkovské od 6. do 9. roku vyučovány zkoušeným učitelským pomocníkem v Mořkově, a od 9.—12. roku posílány prý do Životic. Evangelické děti od 6.—9. roku vyučoval nezkoušený zdejší domkář, načež od 9.—12. r. chodily do Hodslavic.

Když roku 1822 povolena byla stavba nové školy v místě, jednalo se po dlouhou dobu o to, aby oběma vyznáním byla společnou; avšak pro odpor tehdejšího evang. faráře hodslavského k tomu nedošlo. I vyučovány pak katolické děti v Mořkově, kdežto evangelické do školy hodslavské posílány. Ku stavbě vlastní budovy školní přikročilo se teprve r. 1843, kdy zřízena byla škola jednotřídní.

Tato dne 1. prosince r. 1879 rozšířena na dvojtřídní a r. 1888 na trojtřídní. Roku 1879 obcí vystavěna nynější školní budova o jednom patře. Zemský výbor moravský věnoval k tomu účelu 5000 zl. podpory. Veškerých dítek školou povinných je 241 katolických a 41 evangelických. Škola evang. zbudovaná v letech 1895—96 byla v září téhož roku svému účelu odevzdána a stojí dosud pod správou naduč. na soukromé evang. škole v Hodslavicích.

Tak jako o škole tak o i bývalém učitelstvu skrovné máme zprávy. R. 1690 připomíná se, že rektor dostával 5 velkých měřic žita a 18 zl. od vesničanův. Kdo tu mládež vzdělával a jaké bylo jeho postavení v časích těch, nevíme. Teprve zatímní učitel Ferd. Kittrich zaznamenal dne 8. června 1847 takto svůj plat:

Od vrchnosti Tereziánské dle přípisu ředitele ze dne 2. prosince 1815	18 zl.	— kr.	víd.	měny.
a 50% příplatku	9 »	— »	»	»
Od obce:				
Přírodní dávky	— »	— »	konv.	měny.
Školního platu dle seznamu dětí	62 »	47 »	»	»
Z toho po odražení 10% ze 100 dětí zůstává	56 zl.	3 kr.	»	»
Zahrádka	— »	— »	»	»
2 mírečky	— »	4 »	«	»
Kousek pastvy (6/8 měřice) — výnos	— ›	28 »	»	»
Dohromady	56 zl.	3 kr.	»	»
Dle patent. nařízení odráží se na čistění školy	12 »	— »	»	»
Zůstává čistý výnos	45 zl.	3 kr.	»	»
a od Terez. vrchnosti	27 »	— »	»	»

Varhanictví patřilo učiteli životskému a bylo mu teprve dne 14. listopadu 1867 výnosem c. k. morav. místodržitelství odňato a mořkovskému učiteli uděleno. Varhaník pak dostával ročně 1 zl. 63 kr. r. č.

R. 1892 zřízeno při škole zdejší vyučování ženským ručním pracím.

Dle popisu uč. Karla Perny.

---

*) Jako první řádný učitel ustanoven sem byl Antonín Zábranský až do roku 1847, od 1847—1850 Ferd. Kittrich, 1852—1867 Jan Neuwar; od 1867 do dnes Eduard Havránek. Tento založil knihovnu a kroniku školní.

Jako podučitele působili zde: Fr. Dušek, Jakub Gillar, Alfons Málek, Jan Urban a Jan Tvarůžek; učitelé: Simon Němec a Karel Perna.

Palačov

(něm. Palzendorf), ves v údolí při okresní silnici vedoucí z Val. Meziříčí do Lhoty u St. Jičína, obec polit. a katastrální v rozloze 4·14 km^2, náleží ku farnosti starojické.

Vesnicí protéká *potok Petřkovský,* zde též Mřenka zvaný, po jehož obou stranách osada se rozkládá. Osada tvoří náves širokou, na obou koncích otevřenou a vedou do ní čtyry cesty. Skoro všechny domy jsou štíty do návsi obráceny; chalupy stojí roztroušeny, grunty zvlášť v řadě, jíž »selská strana« říkají.

Roku 1890 žilo tu v 62 domech 372 obyv., národnosti české 369 a německé 3, náboženství katolického. Roku 1791 bylo tu 48 čísel dom. a 255 obyv.; r. 1880 59 domův o 367 obyv.

Palačov jest stará osada i připomíná se již r. 1377, kteréhož Vok z Kravař Kačeně, manželce Jana z Pržna, pojistil 50 hřiven věna na vesnici »*Palczov*«. Od Palačova či Palčova odvozuje se také jméno rodu Palackých. Zde narodil se také zemřelý biskup litoměřický *Augustin Vahala.*

Poddanské poměry: Sedláci, dvojkoňáci, robotovali týdně 4 koňmi $1^1/_2$ dne, jednokoňák 3 koňmi 1 den; zahradníci robotovali týdně 3 dni pěší a domkáři 26 dní ročně. Výkupné z prostředního gruntu obnášelo 400 zl. šajnů.

V obci nachází se jednotřídní *škola,* vystavěná r. 1853 a r. 1875 z přízemí na jedno poschodí zvýšená. Před tím bylo se vyučovalo v soukromých domech lidmi nezkoušenými. Až teprve r. 1788 při prohlídce škol v panství Starojickém krajským komisařem bylo obci uloženo, aby vystavěla školu, poněvadž je od mateřské a farní školy na St. Jičíně příliš vzdálena. Pro nedostatek peněz nemohla však obec vyzvání tomu vyhověti, a tak vyučovalo se v soukromých domech až do roku 1853.*)

Příjmy učitele: Za každého žáka obdržel učitel $1^1/_2$ kr. v. m. týdního platu a 24 zl. v. m. ročního příplatku. Roku 1856 bylo nařízeno, aby škola obsazena byla zkoušeným podučitelem, jemuž přináleželo 145 zl. konv. m. ročního platu.

Při škole nachází se *žákovská knihovna* o 102 svazcích a pro poučení a zábavu dospělých jest tu i *obecní knihovna.*

Jmění obecní záleží z polí, luk, lesův a nemocnice.

Jména tratí: a) polí: Pahrobek, Padolca, Chmeliště, Nad rybníkem, U hučnice, Za luhem, Na lukách, Na kútě, Za souhrady, Předevsí, Potůčky, Hrabůvka, Mezi lesky; *b)* luk: Podnívky, Na rybníku, Na lukách, Hajnice, V potůčkách, Na padolcích; *c)* lesů: Rokytí, Paseka, V potůčkách, V zadních důlkách, Za potoky.

Obecní rozpočet na r. 1896 činil 780 zl., přirážka obecní 15%.

Dle popisu správce školy Kil. Valáška.

---

*) Z nezkoušených učitelů vyučovali: od r. 1778 do r. 1812 domkář Josef Šnajdar, od r. 1812—1856 domkář a vysloužilý voják Jan Biskup; od r. 1854—1857 domkář Frant. Dohnal.

R. 1858 byl zde ustanoven první zkoušený učitel Frant. Fojtík, který tu působil až do r. 1889, tedy přes 30 let. Po něm následovali: Alfons Málek 1890—1891 a Kilián Valášek od r. 1891.

Petříkovice,

též Petřkovice (něm. Petrzikowitz), ves v jihozápadním cípu soudního okresu, rozkládá se na úpatí posledních výběžků Beskyd, »Hůra« zvaných po obou březích potůčka, který vyvěrá v obecní studni. Jest obec politická a katastrální v rozloze 2·83 *km²*; má jednotřídní školu a náleží k farnosti starojické.

Půdorys osady podobá se úseči kruhové. Náves je úzká, nepravidelná a vedou do ní dvě cesty. Domy, většinou z tvrdého staviva zbudované, jsou štíty obráceny do ulice a od sebe odděleny zahrádkami.

Jméno své obdržela osada snad po nějakém Petříkovi, kterýž zde v dávných dobách byl držitelem značných pozemků. Kdy však osada tato byla založena a které byly její osudy, není známo. Náležela ode dávna k panství Starojickému, kde též zdejší sedláci museli robotovati, a to s 3 koni 52 dní v roce. Kromě toho platili činže 1 zl., ze slepic 16 kr., z loje 3 kr., z přediva 3 kr.; dohromady 21 zl. 13 kr.

Po zrušení roboty činilo výkupné z gruntu 141 zl. ve stříbře. Z chalupníků robotovali čtyři po 26 dnech, ostatní po 13 dnech v roce v porubském dvoře.

Obec čítá 41 domů a 252 obyvatel, 249 katolíků a 3 evang.; všichni národnosti české; r. 1834 bylo tu 33 domů a 230 obyvatel; r. 1880 40 domů a 252 obyv.

Obyvatelstvo živí se vesměs polním hospodářstvím.

Pozemky veškeré měří: role 176·36 *ha*, louky 24·76 *ha*, zahrady 5·11 *ha*, pastviny 37·40 *ha*, lesy 26·15 *ha*, země neplodná 11·24 *ha*, plocha zastavená 2·50 *ha*; úhrnem 283·54 *ha*.

Jména tratí: Mezi Houčkami, Háčky, Obecník (les), Za humny, Skalky, Paseky (les), Podbřeží, Přídole, Poddvoří, Křová, Pod dědinou, Podevsí, Na kútě.

Obec má grunt a kus lesa. Rozpočet obecní na r. 1896 činil 300 zl., přirážky obecní 11%.

V Hůře je malá jeskyně se sochou P. Marie Lurdské; odtud je pěkný rozhled po okolí. Blízko jeskyňky jsou lomy na pískovec.

Petříkovice jsou přifařeny ke Star. Jičínu. Od osadníků zdejších dostával duchovní správce 3 míry rži a tolikéž ovsa.

Školní budova postavena byla r. 1860; avšak již dávno před tím vyučovány byly dítky v soukromých domech.*)

Školní knihovna, založená r. 1883, čítá 127 svazků.

Nejstarší rodiny v obci: David, Petřkovský, Majkus, Šindler, Hegar.

Spolků v obci není.

Dle popisu spr. školy Jul. Veronesiho.

*) Do r. 1837 vyučoval na fojtství domkář David Tomáš; po něm v různých domech učili Frant. Segeta (do r. 1849) a kovářský mistr Jan David (do r. 1852). Od r. 1852—1858 vyučoval syn předešlého Jan David, od 1858 až 1864 domkář Jan Trefil. R. 1864 nastoupil tu místo učitelské první zkoušený učitel Boh. Fukala ze St. Jičína. Po něm tu působili: Jan Macek 1868—1870, Jos. Már 1870—1871, Jos. Šteigl, Václav Šustek do roku 1883, Frant. Dušek 1883—1886, Baltazar Křižan 1886—1892, Alois Klos 1892—1894, Jul. Veronesi od roku 1894 až dosud.

Rybí

(něm. Reimlich), dříve česky Rybník, německy 1567 Raybnig, později Reimbnigk, Reimnigk a Reimblich; ves, při okr. silnici od Štramberka 3 *km* na západ, obec politická a katastralní v rozloze 9.01 km^2; má kostel, faru a dvojtřídní školu.

K Rybí náleží též *Sirkové lázně*, které leží při císařské silnici mezi Novým Jičínem a Libhoštěm. Vystavěny byly r. 1848, ač sirný pramen zdejší byl již dávno znám.

Domy, počtem 131, stojíce po obou stranách silnice, jsou od sebe vzdáleny; mezi nimi nalézají se zahrady. Selská stavení obrácena jsou štítem, domkařská průčelím do návsí.

Žije tu 890 obyv., z nich jest 876 Čechů a 9 Němců, všichni nábož. katolického; r. 1880 čítala obec 131 domů a 817 obyv.; r. 1834 104 domy 656 obyv. — Okolo r. 1676 čítalo Rybí 28 gruntů a chalup se 4 lány a $1^1/_4$ osminou, 10 starých domků s 5 osm., 1 nový domek o $^1/_2$ osm., 2 pusté domky s rolemi o $1^3/_4$ osm.; celkem 5 lánů a $^1/_2$ osminy.

Revisitační komise, jež roku 1676 vyměřovala panství, určila, že obec má platiti kontribuci ze 4 lánův a $6^3/_4$ osminy. Té doby čítala obec 52 komínův, z nichž bylo však 11 porouecháno; platilo se tedy jen z 41 komínů. Veškeré pozemky rybské měří 190.60 *ha*.

Jména tratí: Libotín, Klimbašná, Kopečná, Studená, Kutní, Kozmínková, Březová, Sirková, Kuplová, Na žebřu, Komora a Jazyk.

Návrší: Hůrka Libhošťská (497 *m*), Holivák (481 *m*), Mařenin kopec, Kuty, Poušť a Obecník.

Potoky: Klimbach, Potůčky, Rakovec. V Hůrce na obecním jest pískovcový lom; u Libotína vytéká z bývalých šachet na železnou rudu pramen, který obaluje ponořené předměty vápenitým obalem.

Rozpočet obecní na r. 1896: příjem činil 1048 zl., vydání 1322 zl., schodek 274 zl.; schodek uhražen 15% přirážkou k přímé dani 1825 zl.

Spolky: a) Dobrovolný spolek hasičský, zal. r. 1885; b) spolek voj. vysloužilců, zal. r. 1894; c) čtenářský spolek, založen r. 1897; d) spořitelní a záloženský spolek.

Dějiny. Vesnice Rybí jest osada prastará. Kdy byla založena, není známo. Původně se asi jmenovala Rybník, ježto ve starých spisech německých vyskytují se jména Raybnig, Reimbnigk, později Reimnigk a Reimblich. Připomíná se již r. 1481, ve kteréž době ku Štramberku náležela. Později však tvořilo Rybí zvláštní statek se svobodným dvorem; neboť v letech 1520—31 uvádějí se v listinách jakožto držitelé Rybího Jiří a Dorota ze Závěšic a Rybího, děti Jana z Rybího. — R. 1538 držel Rybí Václav Havránek z Rybího, který od Viléma z Víčkova koupil pustou ves Svarov. Roku 1567 Rybí příslušelo ke zboží Fulneckému, načež roku 1584 při rozdělení jeho připadlo ke statku Kunvaldu.

Jan Baltazar Četryš z Kynsperku na Kunvaldě a Pohořelicích, r.

1588 prodal císaři Rudolfu II. pro město Nový Jičín osady Ženklavu a Rybí, tak že tyto odtud nalézaly se při panství Štrambersko-Novojickém.

44. Kostel v Rybí

Ve válce 30tileté obec mnoho zakusila, neboť r. 1624 bylo Rybí se Štramberkem a Ženklavou od Kozáků vypáleno, a v letech 1642—48 opět Švédové celou osadu vyplenili.

Poměry poddanské. Koncem 17. století bylo v Rybím 25 sedláků, 1 fojt (nerobotoval, krmíval ročně 1 vola pro vrchnosť, dovážel víno a platil kontribuci), 4 chalupníci, kteří měli robotu pěší a 22 domkářů, z nichž 3 (dom. čís. 48., 77. a 97.) byli bez roboty.

Obec odváděla ve čtyřech lhůtách (o sv. Jiří, sv. Janě, sv. Michalu a o Vánocích) kontribuci, celkem 48 zl. 29 kr. 1 denár;

42 slepic	anebo po	6 kr.	za jednu	4 zl.	12 kr.,
$6^1/_2$ husy	» »	12 »	» »	1 »	18 »
14 kop vajec	» »	15 »	za kopu	3 »	30 »

Vína ročně dováželi: fojt 2 bečky (desetivědrové), sedláci též 2 bečky. — Také jezdívali robotníci v zimě pro panské dříví a dováželi do olomuckého konviktu jesuitského potraviny a jiné potřeby.

Z gruntu čtvrtnického robotovali za císařovny Marie Terezie a později s koni 52 dní; úroků platili 6 zl. $54^{11}/_{15}$ kr., činže ze slepic 8 kr., činže gruntovní $42^9/_{10}$ kr., činže za husy $1^5/_{10}$ kr. a za vejce $2^5/_{10}$ kr. — Čtyři sedláci robotovali se 4 koňmi; ostatní lidé měli robotu pěší a to: malý chalupník 13 dní, velký 26 dní v roce; chalupníci neplatili úroků.

Kostel zdejší je prastarý a zasvěcen jest ke cti a chvále Nalezení sv. Kříže. — Od r. 1626 až do r. 1822 přifařeno bylo Rybí do Štramberka. Od roku 1822 má vlastní duchovní správu. Zvony jsou dva; na větším jest nápis: »Ke cti a chvále Nalezení sv. Kříže. Přelitý r. 1854 za času vel. p. Pavla Švacha od Leopolda Stanke v Olomouci«. Na menším: »Omnia ad majorem Dei gloriam. Anno 1710. Durch das Feuer bin Ich geflossen, Maderhofer in Troppau hat mich gegossen. Georg Ignatius«.

V poli a obci jsou tři zděné kaple. Jsou to zbytky křížové cesty, kteráž jindy z Nov. Jičína na Kotouč vedla.

Desátek ze čtvrtnického gruntu: 1 měřice rži a 3 »vrtle« ovsa; kvartál 4 groše pro kaplana.

Škola. Z protokolu, sepsaného krajskou komisí školní dne 4. října 1856 vyjímáme: »Při škole štramberské byl již okolo r. 1780 pro exponovanou školu v Rybí pomocný učitel ustanoven a z fassí ze dne 7. srpna 1788 sepsané přináleželo jemu:

1.	na desátku $1^{30}/_{32}$ měř. rži v ceně	2 zl.	$54^3/_8$ kr.
	na relaci	— »	58 »
2.	koleda o novém roce	2 »	30 »
3.	za vejce o Velikonocích, 2 kopy à 18 kr.	— »	36 »
4.	za koláče o hodech	1 »	12 »
5.	příjmy ze štoly	5 »	— »
6.	sobotales po $1^1/_2$ kr. z dítěte v týdnu . .	25 »	— »
	úhrnem	38 zl.	$10^3/_8$ kr.

Byla tedy škola založena r. 1780, avšak školní budova byla vysta-

věna teprve r. 1845 a r. 1879 rozšířena na dvojtřídní. — Před tím vyučovalo se v domech soukromých.*)

Dle staré matriky bylo roku 1812 již 76 dítek, jež školu navštěvovaly. *Školní knihovna* má 122 svazků.

Dle popisu naduč. Jana Křesťana.

Stranik,

(něm. Stranik), ves asi hodinu cesty jihovýchodně od Star. Jičína vzdálená, katastrální a politická obec o 4·62 km^2 rozlohy, rozkládá se v kotlině při Stráneckém potoku.

Roku 1890 čítal: 72 domů, 449 obyv. (446 Čechů, 1 Němce; 352 katolíků, 97 evangelíků).

45. Katol. kaple ve Straníku.

Katolíci přísluší k farní osadě starojické, evangelíci ku církvi hodslavské. Obě vyznání mají zde kapli, evangelíci i hřbitov.

Jest tu jednotřídní škola národní.

Domy jsou většinou zděné, majíce v předu zahrádky ovocné.

Spolků v obci není.

---

*) Tak okolo r. 1800 vyučoval zde chalupník Bajer v čís. 29., a to jen některé dítky zimního času. R. 1807 byl duchovní vrchností ustanoven učitelem Josef Purmenský, který vyučoval ve své chalupě č. 63. a později v najaté světnici v čís. 78.; po něm následovali: Jan Vahalík do roku 1835.; zdejší občan Jan Havrland do roku 1842; Ignác Myslivý do r. 1850; Jan Neuvar do r. 1851.

Až do r. 1850 byla škola v Rybím expositurou štramberské školy a štramberský rechtor Ferd. Havránek dostával do r. 1865 sypaného 1^{28}_{32} měř. z obce Rybí. Roku 1851 stala se škola samostatnou a prvým učitelem samostatným byl Ferd. Kitrich z Bernatic; po něm následovali: Cyril Albertini do r. 1861, Eduard Vrána do r. 1874 a od toho roku Jan Křesťan.

Mladší učitelé: Ignác Jakob 1880—1882; Petr Hyvnar 1882—1884; Václav Smutný 1884—1886; Jan Kráčmar do r. 1887; Alois Šitavanc 1887—1889; Donat Grones; Jan Macháček 1891—1897; Jan Tvarůžek od r. 1897.

46. Evangelická kaple ve Straníku.

Ves Straník byla původně zvláštní statek s tvrzí. Poprvé se připomíná r. 1412, kdy Václav z Morkovic vložil paní Zdence, manželce Lídka ze Straníka, 37$^1/_2$ hřivny věna na vesnici Skavsku.

Roku 1497 Straník náležel již ku panství Starojickému, s nímž i další sdílel osudy.

Léta 1790 měl: 52 domů, 262 obyv.; r. 1834: 65 domů, 344 obyv.; r. 880: 75 domů, 436 obyv.

Před r. 1867 děti chodily do školy hostašovské, načež Straník z Hostašovic vyškolen. I vyučováni pak zdejší školáci zatímně v domě soukromém. Nynější budova školní vystavěna sice již r. 1873, ale vysvěcena teprve v září 1876.

Školní knihovna čítá 120 svazků.

Dle popisu spr. šk. Jakuba Linharta.

Štramberk,

(něm. Stramberg), puvabné pohorské město, jest pro svou romantickou polohu daleko široko známo a bývá letní dobou hojně turisty navštěvováno.

Rozkládá se malebně na úpatí *Bílé hory* (558 *m*) a její výběžků *Skalek a Zámeckého kopce*, na němž strmí zříceniny starého hradu, jehož dějiny s dějinami města úzce souvisí. Jižně města vypíná se památný *Kotouč* [(539 *m*), jehož úpatí vroubí potok *Cedron* kterýž přijav *Libotínský potok*, žene mlýn u samoty *Tamovic.*

Štramberk má 2663 obyvatel, z nich jest 2642 Čechů a 11 Němců, 166 evangelíků, 2482 katolíků a 15 židů. Čítá 430 ponejvíce dřevěných domků, jejichž stáří udávají nezřetelné letopočty pod přístřešky. Obyvatelé mluví lahodným nářečím lašským.

Mimo některé pódezdívky byly chalupy stavěny ze dřeva. Stěny roubily se z neotesaných a oloupaných klád. Štěrbiny mezi jednotlivými kládami vyplňovali mechem a hlínou, neomítajíce vnější stěny. Nerovnosť stavebního místa nutila stavěti pavlače, pod nimiž býval chlév a sklep. V mnohých staveních chodilo se ze světnice do sklepa padacími dveřmi, t. j. poklopem, jenž závažím přes kladku vedeným zdvihán byl.

47. Pohled na Šternberk

Dvéře do chalupy bývaly nízké, tak že se větší muž musil sehnouti; spíše bývaly širší, aby jimi člověk se zavazadly mohl projíti; zavíraly se na »klučku« (petlici) a na záporu. V »síni« (na chodbě) vidíme »žerna« (ruční mlýnek), ohniště a kde měli dosti místa, velikou, pestře malovanou »jarmaryj« (skříň) zvláštního tvaru, do níž dávali šatstvo; kde nebylo místa, dávali tuto na »huru« (půdu). Někde měli v koutě zvláštní skříň »koutnici«. Dvéře do »jizby« (větší světnice) vedoucí byly na vnější straně pobity žochem, v němž byla nacpána sláma, suché listí a pod. Podlaha ve svetnicích byla prkenná. Stěna při pekařské peci byla vyzděna do výše pekárny. »Poval« (strop) spočíval na silných trámech, na něž přibila se prkna. Strop se obyčejně nebílil; zaznamenávalit si na něm různé věci řemesla nebo domácnosti se týkající. Pod trámy nad pekařskou (dle místního dialektu »pekarskou«) pecí upevnila se bidla, na něž přehazovali šaty, peřiny, přízi a j. Při malých oknech, jež se pod večer zavírala dřevěnými okenicemi z ulice, stály u tkalců tkalcovské stavy, u obuvníků verpánky atd. V zadním koutě postaven stůl trnožový, při něm po dvou stranách při stěnách dlouhé lavice (łavy) a po druhých dvou stranách »stolky« (židle). Nad stolem v koutě zavěšen kříž a po stěnách na skle malované obrazy. Modlitební knihy, různé spisy a pod. kladli na prkno pod stropem přibité. V zámožnějších rodinách měli nad stolem zavěšenou polici pro cínové a malované hliněné nádobí. Několik krásných kusů hliněného nádobí zachovalo se až na naše časy. U dveří zavěšeny hodiny se závažím. Mnoho místa zabrala ve světnici kachlová kamna a pekařská pec, která se vytápela ze síně; na ní léhávali starci nebo nemocní členové rodiny, nebo si na ní hrály deti. Blíže pekárny stálo lůžko. Ostatně spávalo se větším dílem na půdě. Ve větších chalupách byla kromě »jizby« menší světnice, kdež byla skříň. malovaná truhla a jiný nábytek. Do truhel dávali prádlo, plátno a pod., do přítruhlí různé cenné drobotiny. Na půdu chodilo se po prostých schodech; tam vynášeli seno, slámu, obilí, sušené ovoce a podobné. Před chalupou bylo hnojiště a chlívek pro vepře, pod stěnou zimní zásoba dříví. Při staveních byly a jsou dosud ovocné zahrady. První zděný dům (čís. 10.) vystavěl Václav Hykel asi r. 1779. Od tohoto roku až do roku 1794 bylo vystavěno 56 domků. Připomenouti dlužno, že v lednu roku 1807 byly v celé obci domy nově očislovány za příčinou vojenského ubytování.

Z četných ke Štramberku přifařených sousedních obcí zbyly Závěšice.

Obec dělí se na město, Horní a Dolní předměstí; obě předměstí odděluje okresní silnice. Náměstí je na svahu a má podobu obdélníka; uprostřed něho byla škola a pivovar. Na místě zbořeného pivovaru (r. 1867) je studně »pivovar« zvaná. Až do r. 1834 stály na náměstí dvě kamenné sochy (Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého), jež postaveny ke kostelu. Téhož roku náměstí a ulice, pokud poloha dovolovala, urovnány; v roku 1898 náměstí znovu upraveno, stromy vysázeno a chodníky u domů opatřeno.

Důležitější budovy jsou: farní chrám, škola, fara, c. k. poštovní a telegrafní úřad, radnice, nemocnice, továrna na punčochy, továrna na sametové stužky, lázně (založené homoeopatem Janem Bajerem v letech 1860), panský dvůr, nádraží.

Je tu též *Občanská záložna* od r. 1872 a několik spolků: 1. *Hasičský spolek* (zal. r. 1874, členů 80); 2. *spolek vojenských vysloužilců* (zal. r. 1883, členů 92); 3. *dělnicko-čtenářský spolek »Kotouč«* (zal. r. 1891, členů 71); 4. *místní odbor »Ústřední Matice školské«* (zal. r. 1893, členů 59); 5. *Katolická jednota* (zal. r. 1893). Tyto 3 spolky mají vlastní knihovny. 6. *Lidový politický spolek »Lípa«* (zal. r. 1894); 7. *Odbor Klubu českých turistů* (zal. r. 1895, členů 45).

Město nebylo nikdy příliš zámožné. Dosti živý dříve průmysl soukennický (r. 1813. bylo tu 150 mistrů) a plátenický zatlačen jako všude jinde výrobou tovární.

Ještě před 20 lety skoro z každého domku ozýval se klapot tkalcovského stavu.

Od r. 1882, kdy železná dráha vystavěna byla, pracuje mnoho zdejšího lidu v lomech vápencových a ve vápenkách.

Ku konci roku 1896 bylo ve Štramberku 9 hostinských, 9 kramářů, 7 kupců, 7 obchodníků dobytkem, 3 majetníci vápenek, 1 obchodník střížným zbožím, 1 průmyslník rukodělného tkalcovství, 1 obchodník železným zbožím, 1 obchodník uhlím, 1 obchodník dřívím, 8 řezníků, 8 krejčích 6 obuvníků, 4 pekaři, 3 truhláři, 2 holiči, 1 podkovář a zámečník, 1 kolář, 1 kovář, 1 punčochář, 1 bednář. Vedle toho jest ještě značná část obyvatelstva zaměstnána v průmyslových závodech kopřivnických, novojických, v punčochárnách a v továrně na sametové stužky.

Aby město, válkou 30letou ochuzené, opět se rozmáhalo, povolil mu r. 1642 Ferdinand III. ku dosavadnímu týdennímu trhu, jenž konal se třetího dne v témdni, ještě dva výroční a dobytčí trhy, z nichž každý měl 8 dní trvati. Pro švédské nepokoje trhy ty se nekonaly; teprve r. 1667 je císař Leopold obnovil, aby obyvatelé štramberští velké výlohy zemské snadněji uhradili. Na počátku tohoto století zkracovali Novojičtí Štramberské v tržním právu. Tito odvolali se k p. krajskému, jenž stížnosti jejich vyhověl r. 1813.

R. 1845 povolil císař Ferdinand Dobrotivý Štramberku ještě dva výroční a dobytčí trhy a ustanovil, že se mají konati prvý ve středu po třetí neděli postní, druhý ve středu po Božím Těle, třetí ve středu po sv. Bartoloměji a čtvrtý ve středu po sv. Martině.

Tkalcovský cech byl zřízen teprve roku 1656, ačkoli Novojičtí ke snažné žádosti Štramberským již r. 1612 na pergameně krásně napsané z němčiny přeložené privileje cechu tkalcovského města Nového Jičína poslali. Kdy byl soukennický cech zřízen, není známo. Soukeníci tvořili místní honoraci, vždyť fojtové dávali syny své na soukennictví.

O počtu obyvatelstva nezachovalo se starých zpráv. Známo pouze z pamětního listu, jenž uschován jest v makovici staré věže kostelní, že na Štramberce r. 1614 bylo 47 hospodářů, z nichž v ohradě městské 28 a před městem 19 sídlilo.

Roku 1656 měli 22 pravovareční měšťané dohromady $1^3/_8$ lánu

V letech 1667—1671 napočítáno komisí 57 komínů, z nichž bylo 12 porouchány; platilo se tudíž ze 45 komínů.*)

Roku 1675—1676 přiřknut vyšetřovací kommissí, jež veškerá panství na Moravě úředně měřila a popisovala, pravovarečným měšťanům celkem 1 lán; pak napočítáno 12 domů s rolemi (celkem $1^1/_8$ lánu), 41 domků (15 domků na 1 lán) s 2 lány a $5^1/_2$ osmin, 2 pusté domky s $^1/_8$ lánu; úhrnem tedy čítal Štramberk 4 lány $7^1/_2$ osmin, platil však kontribuci ze 4 lánů $6^3/_4$ osmin.

Roku 1790 bylo zde 265 čísel, 331 rodin, 1524 obyvatelů, r. 1834 398 čísel, 2507 obyvatelů; r. 1880 434 čísel a 2282 obyv.

Veškeré pozemky měří 892 *ha*. Z toho patří obci 77 *ha* 56·07 *a*. Kromě toho má obec 14.420 zl. kapitálu, radní dům čís. 310. (vystavěný r. 1895), školu, nadační dům a nemocnici, Annou Hrčkovou r. 1872 založenou, jejíž kmenové jmění 7000 zl. spravuje zvláštní čtyřčlenný výbor. Roku 1896 vykazoval obecní rozpočet 5418 zl. 95 kr. příjmu a 9286 zl. $17^1/_2$ kr. vydání, schodek byl uhražen 48% obecní přirážkou.

Soudíce dle starých listin z druhé polovice 16. stol. a prvé polovice 17. stol., jakož i dle rodových jmen, jež si obyvatelé sami dávali, můžeme s jistotou tvrditi, že byl Štramberk před válkou třicetiletou i po ní městem českým.

Také *názvy polních tratí* jsou české: Hřebenová, Bílohorská, Dražanská, Kotůčská, Libotínská, Samovská, Bělarská, Rybnická, Lánová, Vachovska.

Z rodových jmen starých majitelů usedlostí a domků z r. 1629 vyskytují se dosud tato: Hanzelka, Najvar, Petráš, Štěpán, Rajnoch, Jašek. Geryk, Bár, Cochlar.

Dějiny. Kdy a kým hrad Štramberský vystavěn byl, nevíme; pro nedostatek písemných památek a lidových pověstí starožitná stavba věže sama o sobě podává důkaz své starobylosti.

Původně slul hrad »*Strahlenberg*«, ze kteréhož názvu povstala pak česká jména: Štralmberk, nyní Štramberk. Že by z počátku byl náležel Templářům, jak Tomáš Pešina z Čechorodu v »Předchůdci Moravopisu« tvrdí, nezakládá se na historické pravdě.

Jisto však jest, že byl hrad v polovici 14. století majetkem zeměpanským, neboť r. 1359 povýšil markrabě Jan předhradí na město a ustanovil v privileji téhož roku vydané, aby město podle hradu Strahlenberg nazváno a zdí, která by je s hradem spojovala, obehnáno bylo. Mělo chrániti hranic zemských proti vnějším a vnitřním nepřátelům a bylo obdařeno mnohými výsadami jako: olomuckým právem městským a mincovním, právem mílovým, tržním a osmiletým osvobozením ode všech daní. Roku 1383 dal markrabě Jošt Štramberk Vokovi II. z Kravař v léno. Tohoto syn Vok III. vzal naň r. 1399 svého bratra Lacka II. (pozdějšího

*) Dle počtu komínů určovala se domovní berně.

biskupa olomuckého) a strýce svého Lacka I. z Kravař na Helfštýně, napotomního zemského hejtmana moravského, na spolek.

Lacek I. přečkal oba spoludržitele zboží, čímž od roku 1408 stal se jediným jeho vlastníkem. I pustil r. 1411 městu Štramberku a ku hradu přináležejícím osadám odmrť.

Pánové z Kravař občas sídleli na zdejším hradě, jak seznáváme z listin tu daných.

Když r. 1434 vymřela fulnecko-jická větev pánů z Kravař, zdědili páni z Cimburka na Křídle panství Jičín se statkem Štramberkem. I vzdal Ctibor z Cimburka hrad Štramberk s příslušenstvím v léno Janu z Puklice.

Po smrti tohoto zmocnil se hradu Burian z Puklice a Pozořic, kterýž učiniv z něho peleš loupežnickou, ohrožoval silnice od Břeclavy až po Těšín. K zakročení Jiříka Poděbradského vzdal se pak života loupežnického a přijal Štramberk od něho v léno.

Brzy na to prodal Burian z Puklice panství Štramberské Jindřichovi z Boskovic na Černé Hoře, po jehož smrti připadlo bratřím jeho Tobiášovi a Benediktovi. Tito prodali již r. 1478 hrad Štramberk s městem a příslušenstvím Benešovi z Hustopeč, po němž panství zdědili synové jeho Albrecht a Lacek, kteří v ustavičných sporech žili.

Roku 1523 koupil Bernard z Žerotína proti vůli svého bratra Viktorina od Lacka z Hustopeč hrad a z části i panství Štramberské za 6500 kop grošů (t. j. 13.000 mor. zlatých). Viktorin z Žerotína dostal v zástavu od Lacka za 1700 kop grošů (3400 mor. zl.) Věřovice, Hodslavice, Rohlinu, Životice, Žilinu a Bludovice. Po Bernardově smrti připadlo celé panství Viktorinovi.

Při rozdělení panství Jického na zboží Starojické a Novojicko-Štramberské r 1533 zdědil panství poslední Bedřich z Žerotína, známý odpůrce poutí na Kotouč.

Novojičtí koupili si od Bedřichova syna Jana svobodu a panství Novojicko-Štramberské za 19.500 kop grošů (39000 mor. zl.) r. 1558; Štramberk byl však Nov. Jičínu jen jistou měrou poddán, podrželtě staré privileje.

Císař Ferdinand I. zaručil roku 1560 Štramberku, že nebude oddělen od královské komory, dále že nebude zkrácen v pravovarečném a tržním právu.

Dekretem ze dne 11. měsíce května r. 1562 byly židé pro lichvu a vydírání lidí z Nov. Jičína, Štramberka i z panství na věčné časy vypovězeni.

R. 1579 odepřeli purkmistr a rada města Štramberka vrchnosti novojické poslušenství, hodlajíce sami obec spravovati. Za tou příčinou utvořili mezi sebou závazky, jež přísahou potvrdili; dělali dluhy a počínali si vůbec samostatně. Protizákonnému počínání tomu učinil na

sklonku téhož roku královský podkomoří Mikuláš z Hrádku konec tím, že neposlušnou radu sesadil a potrestal.

Novojičtí chtěli, aby jim Štramberští na vydržování mistra popravního přispívali, čemuž se Štramberští opřeli. Došlo k žalobě a tu rozhodl jmenovaný podkomoří r. 1578 na základě privileje markraběte Jana, že Štramberští mají své vlastní právo a nejsou tudíž povinni ani oni, ani vesnice ku právu štramberskému náležející, totiž: Žilina, Bludovice, Libhošť, Věřovice, Mořkov, Hodslavice, Rohlina a Životice Novojickým na mistra popravního peněz dávati; jmenované vesnice však byly povinny ve Štramberku práva hledati a tudíž do Štramberka na mistra popravního platiti. (Mistr popravní dostával tehdáž za svou práci 2—8 zl.)

Novojičtí hleděli i později Štramberské v jejich právech všemožně zkracovati. Štramberští stěžovali sobě »skrze supplikaci« u císaře Matyáše, a ten vyslal komisaře Jiřího Bruntálského z Vrbna na Helfštýně, Karla Haugvice z Biskupic a na Linhartovicích, Viléma Bedřicha z Žerotína na Starém Jičínč a Hustopečích a král. prokuratora Viléma Muňku z Ivančic na Moravici, a tito obě strany sporné 6. srpna 1613 porovnali.

R. 1621 vzdal se N. Jičín císaři Ferdinandu II., a starosta novojický vyzval posádku štramberskou, kteráž ponejvíce z valašských sedláku sestávala, aby se císařským vzdala; než Valaši, ačkoli hrad slabě opevněn byl, dlouho statečně se bránili, až jim čestný odchod byl povolen.

21. února 1624 vypálili Kozáci (válečný lid z Polska), kteří se pod vedením dobrodružných vůdců nejhroznějších ukrutností dopouštěli, jdouce na pomoc císařskému vojsku, Štramberk a vesnice Rybí i Ženklavu.

Nový Jičín súčastniv se r. 1620 vzpoury proti Ferdinandu II., pozbyl svobody i statkův, a tudíž i Štramberka. Statky připadly jako nadace šlechtickému semináři v Olomouci pod správou řádu jesuitského 23. května 1624. Roku 1644 uteklo se před Švédy 5 kněží jesuitského řádu i regent P. Michael Tomaszy na zdejší hrad, podporovali místního faráře a obrátili 11 nekatolíkův. R. 1646 byl hrad z větší části v rumech. Jesuité chtěli jej znova postaviti, ale moravský zemský hejtman Krištof Pavel hrabě Lichtenštein jim to zakázal; povolil však ubytovati tu k ochraně města malou posádku. Později bylo několik světnic vhodně upraveno, aby tam P. regens byl při visitaci ubytován.

Roku 1783 sřítila se přední část hradu a od těch dob hrad pustl. Podnes zachovaly se dvě na východ se táhnoucí zevní zdi, pak kus zevní zdi k jihu, z jejíhož středu směle strmí kulatá věž, v závratné výši vroubená mohutnými nosiči (vypuštěnými kameny), které nesly galerii.

Když převzali Jesuité panství Novojicko-štramberské, mělo město následující povinnosti:

a) bylo jistým občanům na louce při štramberském dvoře dělati seno a je do dvora dovážeti;

b) byli měšťané povinni vodu na zámek donášeti a při požárech panských domův oheň hasiti;

c) ročně odváděti do důchodů vrchnosti 71 zl. 13 kr. 1 denár, 24 slepic in natura nebo za kus 6 kr., což činilo 2 zl. 24 kr.;

d) vyčepovati vrchnosti každoročně 2 sudy vína.

V bouřné době 30tileté války byly povinnosti ty promlčeny, až teprv r. 1655 obnovil je regens konviktu jesuitského P. Josef Bodikerus.

V letech 1720—1725 vystěhovalo se z panství Novojicko-Štramberského mnoho rodin, které tajně k protestantismu lnuly, do Saska. Avšak r. 1766 a v letech následujících vyskytli se na Štramberku, Hodslavicích, Morkově a Ženklavě opět nekatolíci, kteří tajně se scházívali a církevně zapovězené knihy čítali. Jistý Josef Hykel byl vězněn po tři léta v Novém Jičíně, ježto byl v podezření, že zapovězené knihy zakopal. Misionář P. Fr. Pitterle objevil osm nekatolíků, kteří pak před církevní soud postaveni a k obvyklým církevním trestům odsouzeni byli. Vůdcem jejich byl štramberský tkadlec Pavel Štěpán, jehož otec v r. 1751 z těchže příčin vyobcován byl. Týž měl zakopané knihy ve včelíně; služka jeho však úkryt vyzradila, a on odsouzen do vězení. Z této rodiny pocházel i známý Martin Štěpán, jenž založil v Německu sektu Štěpanitů. Byv obžalován, utekl se s některými přívrženci do Ameriky, kdež r. 1846 zemřel. Jeho přívrženci rozptýlili se do všech úhlů světa Po vyhlášení tolerančního patentu (13. října 1781) přihlásilo se několik rodin ze Štramberka k náboženství evangelickému a oddalo se pod správu evang. faráře v Hodslavicích. Než byl protestantský kostel v Hodslavicích vystavěn, scházeli se evangelíci k náboženským cvičením ve stodole Ondřeje Tomana, rolníka čís. 63. v Hodslavicích.

Ve válce sedmileté (1762) odvedl Štramberk pruskému gen. Wernerovi 200 dukátů výpalného, šestiměsíční daně, 250 centů mouky, 350 měřic ovsa, 150 centů sena a 16 kop slámy.

Roku 1773 byl řád jesuitský v Rakousku zrušen a nadace semináře připadly r. 1781 c. k. Terezianské ryt. akademii, kteráž dosud jich užívá.

Z pamětí štramberských kronikářů.

R. 1758 bylo velmi draho, neboť ku konci té drahoty platilo se za 1 měřici žita 5 zl. Za pruské války (snad v letech 1756—1763) platilo se za žejdlík mléka 10 kr., za libru soli 24 kr., za libru másla 2 zl.

Roku 1771 skrze neúrodu obilí drahota byla přenáramná a nedostatek chleba veliký; měřice žita byla za 14—18 zlat. Lidé živili se otrubami a chudobní jedli lebedu (trávu).

Roku 1801 bylo pro velkou drahotu povoleno ve středu a v sobotu masitých pokrmů požívati.

Cenu zboží v roku 1811, jenž byl velmi suchý, zaznamenává Martin Bár: 1 měřice (= 21 čtvrtek či meslí) žita za 20, 40, 60, 84 zl. bankoced., 1 měřice pšenice za 70—84 zl. bank., 1 měřice ovsa za 50 zl. bank., 1 měřice prosné kaše za 90, 95 i 100 zl., 1 měřice bramborů za 25 zl. bank., hovězí maso 1 zl. 15 kr., 1 libra soli za 40 kr., 1 libra tabáku za 8 zl. 20 kr. Zdá se, že jmenovaný M. Bár udal cenu různého obilí postupně z několika let.

Rok 1812. byl úrodný — drahota pominula, ale lidé neměli zas peněz.

Za Napoleonských válek bývalo často na Štramberku vojsko ubytováno. Uvádíme aspoň jeden případ:

L. P. 1813 dne 17. máje přitáhlo vojsko polské do Štramberka s pěknou hudbou. Na druhý den odešli a přišli druzí a potom třetí a ti tu byli 5 dní, a když odešli, hned téhož dne přišli Francouzi, Taliáni, Španělé a rozličný národ v tom byl pomíchaný. To všecko vojsko šlo z ruské země k Olomouci. Co se týče toho polského vojska, to byl lid sám dobrý, spravedlivý upřímný a pokojný, ale jak po nich táhl ten národ francouzský, taliánský a španělský, to byl lid nedobrý a surový. Toho času se tu rozmohly stříbrné peníze, totiž polské, pruské, saské, sardinské, pětipatákové, půltřetího groše, pětigroše, půlrýnské, tolary i dvacítky císařské s věncem, ale to židé všecko skoupili a zaměnili. To polské vojsko samými stříbrnými penězi vyplácelo.

Roky 1813, 1814 a 1815 byly mokré a neúrodné.

Roku 1817 byla bída až do žní; lidé jedli kmín, hadrych (ohnici) a lebedu.

20. června 1821 padal sníh jako v zimě. 30. listop. 1821 bylo velké blýskání a hromobití. Téhož roku dne 24. prosince povstal hrozný vítr, který po celou noc a celý den 2. prosince zuřil a velikých škod nadělal. Lidé strachy mřeli, vždyť nebylo stavení, na němž by střecha zůstala. Na Kotouči, v Černém lese a na Bílé hoře byly stromy i s kořeny vyvráceny.

Rok 1822. byl velmi suchý, tak že všecko na poli i v zahradách uschlo.

Rok 1834. byl suchý a ranný.

Rok 1844. byl mokrý a neúrodný. Téhož roku byla na jaře 1 měřice žita za 6 až 8 zl. Lidé naříkali na velikou drahotu, která v letech 1846., 1847. a 1848. dostoupila vrcholu. Platilo se za měřici žita 21 až 30 zl.

Pro zdravou polohu byl Štramberk nakažlivých nemocí, jež častěji v okolí krutě řádily, ušetřen. Toliko r. 1831 zemřelo tu na choleru 91 osob. Za to však býval tu oheň častým nevítaným hostem.

Škola bratrská připomíná se v pamětním listě *z r. 1614* i stála vedle farního domu. Po 30tileté válce zřízena na Štramberku obecní škola. V letech 1674—1690 měl učitel kromě jiných příjmů zahrádku, 2 role, na 1 měřici výsevu a 1 louku. Roku 1702 byl tu učitelem štramberský rodák *Pavel Josef Jiříček;* zachoval se po něm opsaný kancionál, jenž jest majetkem pí. Randýskové. Jiných zpráv o škole, učitelích a o počtu dítek není.

Jisto však jest, že v 18. století jednotlivé osoby místního občanstva ve vlastních domech vyučovaly. Školní kronika, kterouž založil *Aug. Sanytr* r. 1886, vypravuje, že byl okolo r. 1775 ve Štramberku cestující krejčí z Čech *Jan Kyselý* za učitele přijat a působil tu až do r. 1787. Roku 1782 byl starý kostel sbořen a ze stavebního materialu vystavěla obec na témž místě školu. Roku 1787 byl opět cestující z Čech *Jiří Havránek* za učitele přijat a působil tu do r. 1820 a to první polovici v témž domě, druhou polovici však v domku od obce najatém, nyní č. 249. Poslední čas svého působení měl pomocníka *Ferd. Richtra* k podpoře. Po otci nastoupil syn jeho *Ferdinand Havránek* od r. 1820—1862, zemřel

1. dubna 1865. Z počátku učil v městském pivováře uprostřed náměstí; když byla škola na dvojtřídní rozšířena, vyučováno také v domě čís. 309., nynější radnici.*)

Nynější školní budovu vystavěla obec r. 1862, téhož roku rozšířena škola na trojtřídní, ve školním roce 1886/87 rozšířena na čtyřtřídní, roku 1888/89 na pětitřídní, r. 1891/92 zřízena první pobočka a následujícího roku zřízena druhá pobočka.

Aby mládež vhodnou četbou zvelebovala své rozumové a mravní vzdělání, zřízena *r. 1874 žákovská knihovna,* která čítá 339 svazků.

Krásný farní chrám vystavěný ve vlašském slohu r. 1723 založil r. 1721 Karel Pfefferkorn, regens olomucké koleje jesuitské, ke cti a chvále sv. Jana Nepomuckého a sv. Bartoloměje, ježto starý kostelíček z 15. stol.(?), jehož věž s hodinami a zvony na západní straně městské zdi dosud stojí, jednak nepostačoval, jednak u velmi chatrném stavu se nacházel. Historicky cenný obraz sv. Bartoloměje z tohoto kostelíčka jest na stěně po levé straně hlavního oltáře. Vzácnou uměleckou památkou jest též veliký kříž nad hlavním oltářem, jenž byl vzat z kostela »Povýšení sv. Kříže« na Kotouči a pochází z r. 1660. Před hlavním vchodem stojí čtyři lípy, jež byly zasazeny r. 1820.

48. Zvonice (stará hradní věž) ve Štramberku.

V západním rohu náměstí jest fara, jež za dob bratrských spojena byla se školou. S farou spojen jest nadační dům pro třetího kněze.

Roku 1582 obstarával duchovní správu evangelický kazatel Mikuláš

*) S ním působili Ferd. Richter, Jos. Purmenský z Rybí, Jos. Vahalík, Frant. Purmenský, syn jmenovaného, Jan Janek ze Štramberka, Jan Jurák ze Štramberka (1861—1866). Jos. Kura z Val. Meziříčí (1862—1864), Fr. Krečmer z Jindřichova (1862—1867 a pak od r. 1871—1886), Aug. Sanytr ze Stipy (1864—1871 a pak od roku 1875 až dosud). Ostatní učitelé zdejší školy: Gab. Pospíšil z Těšetic (1866—1872), Ferd. Černocký z Val. Meziříčí (1867—1870), Fr. Martinec z Olšan (1871—1873), Lud. Chytil z Těšetic (1873—1874), Valentin Sklenovský z Příbora (1874—1883), Vladimír Pospíšil z Polešovic (1883—1887), Eduard Dorazil (1887 až dosud), Engelbert Pospíšil z Nedakonic (1886—1889), Frant. Knězek z Frenštátu (1887—1888), Cyril Turek z Příbora (1888—1893), Bohumil Sobota z Domášova (1888—1889), Marie Šindelářova z Přívozu (1889—1893), Bohuslav Blažek ze Štramberka (1889 až dosud). Anna Vitáskova z Petryně (1892—1895), Šimon Němec z Žeravic (1891—1895), Jan Talpa z Drholce (1893 až dosud), Karolina Kalivodova z Příbora (1896 až dosud) Bár Josef ze Štramberka (1895 až dosud), Jaroslava Chocholova z Frenštátu (1895—1896), Johanna Vitáskova z Příbora (1896 až dosud). Industrialní vyučování zavedeno r. 1877.

z Fulneka, r. 1584 připomíná se evang. kazatel Jiří, r. 1614 a v následujících letech Jan Kočí z Morkašoble. Roku 1624 byli evang. kazatelé vypuzeni, načež byl r. 1626 dosazen první katolický farář P. Melchior Vobsa, za něhož byl r. 1647 starý porouchaný zvon vyměněn novým velkým zvonem, jenž koupen byl v Opavě. Farář Vobsa zemřel po 39 letech r. 1664. Farní matrika byla založena r. 1634 a jest až do r. 1677 latinská a od toho roku česká.*)

Jižně Štramberka vypíná se památný *Kotouč*, jehož severní a východní stráně lesem jsou porostly, avšak západní kolmá stráň jest ponejvíce holá. Na severovýchodním úpatí (na Plaňavě) vidíme dřevěné chalupy a ovocné zahrady. Jižní část Kotouče jest majetkem bratří Gutmannů, kteří z rozsáhlých vápencových lomů každoročně mnoho tisíc *q* po místní dráze Studénko-Štramberské do železáren, cukrovarův a vápenek vyvážejí. Z četných skalních děr zasluhují zmínky »Čertová díra« na jihu, bohužel roku 1897 zasypaná, »Psí kostelík« na východě a »Šipka« na severu.**)

Vchod do *Čertovy díry* byl 5 *m* vysoký a asi 11 *m* široký. Jeskyně sama měla délku 28 *m* a klenba její vybíhala ve vzdálenosti asi 11 *m* od vchodu v komín 13 *m* dlouhý, nahoře zasypaný. Vedlejší otvory a dutiny hlavně v zadní části jeskyně se nalézavší, utvořily se působením vody.

Vchod do Šipky je 4 *m* vysoký a 8 *m* široký. Délka jeskyně, která se v několik chodeb rozvětvuje, měří 45 *m*. Dne 28. října 1880 objevil řiditel Maška v zadní části Šipky krápníkovou jeskyni, která však nyní je úplně zpustošena. Před jeskyní je značný násyp hlíny, jež z ní vyvezena byla. Psí kostelík jest jeskyně pěkně klenutá na způsob kaple s kulatými otvory (okny).

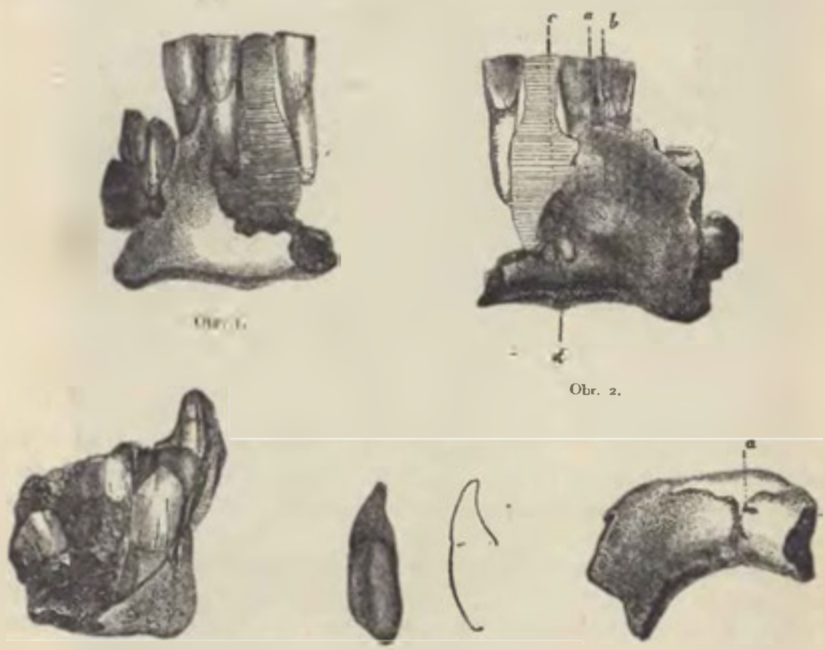
Čertová díra a Šipka jsou památny archaeologickými výzkumy řed. Mašky a byly obydleny již v době předhistorické. Hlavně Šipka jest proslulá nalezenou čelistí předpotopního člověka, jejíž vyobrazení vedle podáváme.

Že památka zázračného zachránění křesťanů na Kotouči ode dávných dob se slavívala, dokazuje, že Bedřich z Žerotína, pán na Štramberku,

*) Dle této byli na Štramberku kromě zmíněného již P. Vobsy tito faráři: Adam Gürtler (1664); týž jeda do Mořkova konat bohoslužby byl z mostu vyvrácen, zlámal si nohu a zemřel 13. srpna 1664. Václav Frant. Columbanus (1664—1674). Šebestián Valentin Jonde (1674—1680), Jan Josef Čess (1680—1688), Václav Čapník (1688—1695). Tento vystavěl ze základů štramberskou faru. Antonín Tadeáš Lichnovský (1695—1700), Pavel Běhal (1700—1714), Matěj Sedláček (1714—1720), Josef Mardoch, apoštolský protonotář (1720—1727), Jan Arnošt Fribrich (1727—1735), Ondřej Panz (1735—1754), týž vraceje se z Nového Jičína ze slavnosti »Bolestné Panny Marie« utonul, přejížděje Sedlničku u sv. Kateřiny. Vavřinec Novosad (1754—1760), Frant. Vach (1760—1766), Jan Jahn (1766—1781), Ant. Marek, rodák štramberský (1781—1796), dostal se odtud za faráře do Předmostí u Přerova a podporoval krajany své v čas velké bídy r. 1811. Ferd. Röbsner (1796—1815), Vinc. Otopal (1816—1842), horlivý sběratel starožitností. Frant. Till (1843—1845). Frant. Bartašek (1845—1847), od r. 1847—1848 administroval faru Aug. Capek. Od r. 1848—1855 opět Frant. Bartašek, Aug. Capek (1855—1862), Jan Vysloužil (1863—1882), Josef Nehudek od r. 1882 až dosud.

**) O původu Kotouče a Čertovy díry vypravuje místní pověsť následující: Již před dávnými léty bylo zde obyvatelstvo zdejší velice zbožné, což ďábla velmi rmoutilo. Proto si umínil, že je zahubí. I utrhl jedné noci u Brna kus skály a nesl ji na Štramberk, chtěje ji hoditi na město, aby je takto rázem zničil. Když se k Živocicím blížil, zakokrhal kohout, čímž jeho moc na ten čas byla zlomena. Rozhněván vrhl skálu na Štramberk a kopnul do ní. Úmysl ďáblův se však nezdařil; skála dopadla před městem a lid ji nazývá horou Olivetskou či Kotoučem, a místu, do něhož ďábel kopnul, říká Čertová díra.

zakázal pouti na Kotouč a násilím zahnal faráře starojického i s poutníky. Žalobě nebylo vyhověno (1535), protože prý Bedřich v právu je dle zásady »Cuius regio, illius religio«. Od těch dob pouti na Kotouč i přestaly, až je zase r. 1647 Jesuité zavedli. Tito nazvali Kotouč »Horou Olivetskou« a potok pod Kotoučem tekoucí »Cedronem«. R. 1644—1649 dal vystavěti na Kotouči P. Michael Tamaszy, jenž panství Novojicko-Štramberské

Obr. 1. Obr. 2. Obr 3. Obr. 5. a 6. Obr. 4.

49. Vyobrazení čelisti šipecké

ve skutečné velikosti. Část na příč čárkovaná jest ze sádry. Obr. 1. Pohled s předu, se strany retní. — Obr. 2. Pohled ze zadu, se strany jazykové: *a)* Výhlubeň jazyková, *b)* válek jazykový, *c)* prohlubeň podjazyčná s jamkami pro mm genioglossi, *d)* jemný hřebínek v čáře střední. — Obr. 3. Pohled postranní. — Obr. 4. Pohled ze spodu: *a)* hřebínek střední. — Obr. 5. Levý řezák postranui. — Obr. 6. Částečný obrys pravého řezáku prostředního.

spravoval, 7 křížových zastavení a dřevěnou kapli. P. Šverdfer (1659 až 1662) vystavěl druhou dřevěnou kapli. P. Instituoris zrušil dolejší kapli a vystavěl na témž místě r. 1699 kamenný kostel »Nanebevstoupení Páně«. Totéž učinil s hořejší kaplí P. Bockh a vystavěl kostel »Povýšení sv. Kříže«. Od těch dob putovalo na Kotouč každoročně mnoho tisíc věřících. Ku konci 17. století počítalo se průměrně ročně na 10.000 poutníků, z nichž většina přijímala Tělo Páně. Poustevníci udržovali kostely v čistotě, byli prý čtyři. (V lese Bělé žil také poustevník. Les Bělá patřil k fojtství závěšickému, byl r. 1877 vyklučen a prostíral se za lázněmi štramberskými od hranic štramberských k Závěšicím.)

Z rozkazu císaře Josefa II. byl kostel »Nanebevstoupení Páně« roku 1786 a kostel »Povýšení sv. Kříže« roku 1787 zrušen. V pamětním listě z roku 1787 dočítáme se, že kostely ty byly zrušeny proto, aby útraty, které se každoročně na opravování jejich vynakládaly, byly ušetřeny. Zatím měly kostely ty jmění 1530 zl. konv. měny. V místě se vypravuje, že tyto kostely koupil občan Hrček za 400 zl. Nedlouho na to odvolal císař Josef II. své nařízení a tu Štramberští, chtějíce odkoupiti kostely ty, dávali Hrčkovi 800 zl., jichž on však nepřijal. Vypravuje se, že brzy na to onemocněl a zemřel. Týž zanášel se prý i úmyslem hrad Štramberský sbořiti a staviva toho k rozmanitým stavbám upotřebiti. V náhradu za stržené kostely dal obecní písař ňovojický Ant. Kobylka vztyčiti dřevěný kříž, a když ten 25. prosince 1821 silným větrem vyvrácen byl, pořídil horlivý farář štramberský P. Vincenc Otopal z příspěvků dobrodinců r. 1823 na pokraji srázné stěny skalní kříž na kamenném jehlanu. Dne 10. června roku 1883 poškodil blesk velice tento kříž, načež ještě téhož roku z příspěvků štramberských farníků byl opraven, bleskosvodem opatřen a 22. června 1884 posvěcen.

Bohuslav Blažek.

Veřovice,

též Věřovice (něm. Wernsdorf), farní ves, táhne se v délce as 3 *km* podél okresní silnice z Frenštátu do Nov. Jičína vedoucí po obou stranách říčky Jičinky; jest samostatná obec politická a katastrální o 16·56 km^2 rozlohy.

Osada nachází se v údolí ohrazeném na jihu řadou dosti vysokých hor; jsou to: Velký Javorník (919 *m*), Dlouhá (862 *m*), Krátká a Huštín (749 *m*). K severu vypínají se tři nižší kopce: Pekla (603 *m*), Babinec a Štramberčík (502 *m*). — Říčka Jičinka pramení se pod Javorníkem na půdě věřovské.

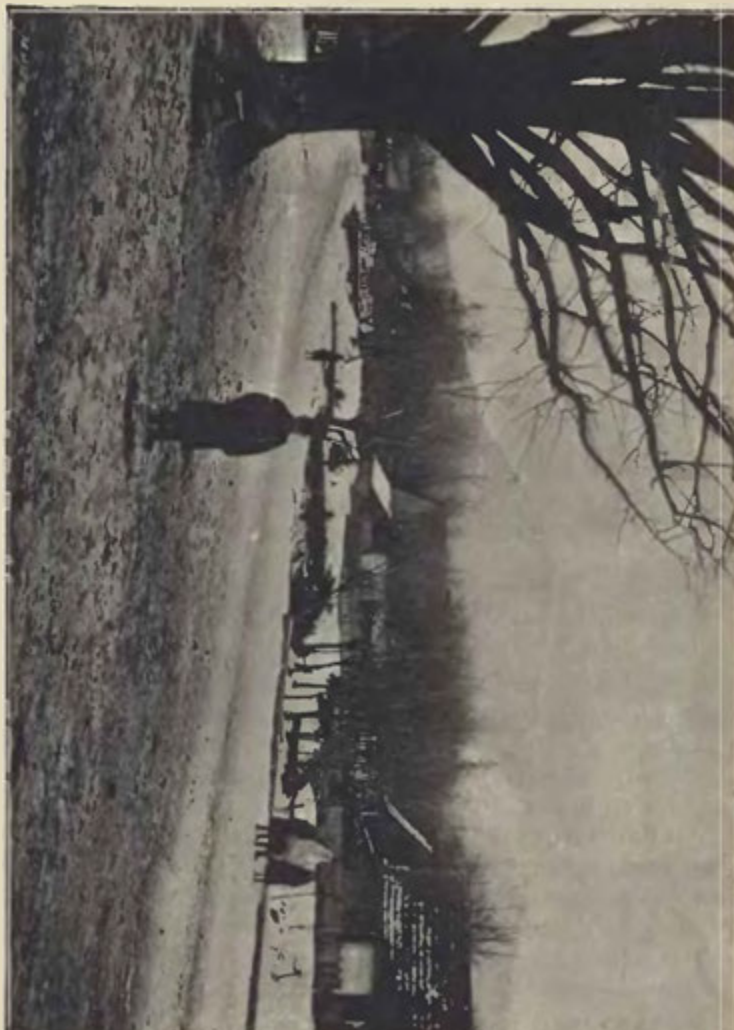
V místě je kostel, fara a trojtřídní škola; na horním (frenštatském) konci dědiny jsou stanice městské dráhy Bílsko-Kojetínské a místní dráhy Štrambersko-Věřovské.

Žije tu dle posledního sčítání z r. 1890 ve 94 domech 1448 obyvatelů, vesměs Čechů; z nich přiznává se 1415 k vyznání katolickému, 28 k evangelickému a 6 jest židů.

Hlavní výživu poskytuje obyvatelstvu polní hospodářství. Více než třetina veškeré půdy věřovské jest majetkem c. k. Tereziánského nadačního statku v Nov. Jičíně; avšak jsou to výhradně zalesněné hory. Výtěžek rolí je rozličný. Polnosti na svahu jižních hor jsou chladny, mokry, severním větrům vystaveny, a proto také neúrodny; za to pozemky po severní straně vesnice jsou dosti úrodny.

Nejvíce se pěstují zemáky, žito, oves; méně pšenice a ječmen. Dříve velmi hojně pěstovala se pohanka, dnes již méně.

Rozsáhlá a na trávu bohatá pastviska umožňují chov hovězího dobytka, jehož se ale jen přes 450 kusů chová. Koní je v obci přes 60,

50 Náves ve Věnovicích

ovcí asi 50, koz asi 20. Též včelaření těšilo se před lety značné oblibě; kdežto r. 1885 bylo v obci 215 rojů, je tu dnes pouze 83 rojů.

Jména jednotlivých tratí: Pod Dlúhú, Kvičalník, Kúty, Pekla, Horečky, Kamenec, Slinky, Babinec, U Borek, Potoky, Drahy, Na trýboch, Ve vápenkách, Studená, Lůžky, Bahna.

Lesy: Franténa, U koňa, Drapkavá, Zvonův potok, Ve smykách, V pádolách, U báby, Štěpánec, Trojačka, Rokytná, Paterka, Palúch, Kvičalník.

Chudší lid hledá si výdělku ve zdejších rozsáhlých a bohatých lesích anebo ve štramberském vápenném lomu.

V dřívějších dobách vyplácel se obchod dřívím. — Správa velkostatku otevřela pod Javorníkem na cestě k Rožnovu kamenný lom, v němž láme se pískovec na desky, schody, podstavce a pod. Podobných lomů nachází se v okolí více.

V letech padesátých dolovalo se zde a v okolí na rudu železnou.

Svou polohou, nářečím i krojem obyvatelstva náleží Věřovice k Mor. Valašsku.

O kroji zdejším viz v I. dílu stať »Obyvatelstvo«.

Chalupy jsou z větší části dřevěné, stojí roztroušeně a jsou zahradami od sebe odděleny; nejstarší chalupy jsou průčelím k východu nebo k západu obráceny. Na dřevěných štítech byly řezby a malby s nápisy. Chalupy obsahují jednu jizbu, komoru, síňovou komoru a síň; pod komorou je sklep, vedle komory chlév, konírna a stodola. V průčelí je hnojiště a ostatní dvur s chlívky a kůlnami.

V jizbě bývá nábytek velmi jednoduchý a takto rozestaven:

Kolem jizby a kolem kamen jsou jednoduché lavice bez lenochu. V koutě je stůl z tvrdého dřeva a u něho stolek, na druhé straně postel, u kteréž stojí lavice s pohyblivým, otáčivým lenochem. U dveří naproti velkým kamnům jsou žerna ku mleti obilí.

Pod okapem je násep, na kterýž se ukládá zásoba dříví na zimu.

Nejčetnější jména rodinná jsou: Bartoň, Geryk, Černoch, Beseda, Kocián, Matuš, Lacina; rod Bartoňů považuje se za nejstarší, původní rod věřovský. — Některá jména již úplně zanikla, jako: Brázda, Grygar, Hajdušek, Ondřák, Bardas a j.

Obecní majetek v ceně as 5000 zl. tvoří obecní hostinec a asi 16 jiter lesa.

Věřovice založeny byly asi počátkem 14. století, i zdá se, že zakladatel jich slul Verner. Náležely vždy ku hradu Štramberku.

V listinách poprvé se připomínají r. 1411, kteréhož Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně pustil jim odmrť. Na latinském tom listě zove se osada »Wiernieřowicz« (Věrněřovice); ze jména toho povstaly pak české názvy: Verniřovice (také Vermiřovice), Věřovice a nyní obecně slují Veřovice.

Dědina sdílela napotom osudy blízkého Štramberka.

Když olomučtí Jesuité drželi v letech 1624—73 zboží Novojicko-Štramberské, Věřovice čitaly ke sklonku 17. století: 19 sedláků, 1 fojta, 9 zahradníků, 1 mlynáře (bez roboty), 2 chalupníky (kteří fojtovi robotovali), 24 domkářův a 1 obecního kováře (bez roboty).

Odváděly: platu ve 5 lhůtách celkem 88 zl. 8 kr. 1 denár; 24 kur anebo za jednu po 6 kr.: 2 zl 24 kr.; 8 hus anebo po 12 kr.: 1 zl. 36 kr.; fojt a horní mlynář místo krmení prasat pro vrchnosť 3 zl.

Fojt dovážel vrchnosti vína ročně: 2 bečky (desetivědrové) a robotníci tolikéž.

Osadníci robotovali při tamovském dvoře, a sedláci jezdívali pro panské dříví a vozívali potraviny a podobné do olomuckého konviktu jesuitského.

Tak vezli Věřovští dne 18. ledna 1725 na 5 vozích:

60 měřic panského ovsa, 1 měř. po 24 kr. . .	24 zl.	— kr.
4 telata z panského dvora, vážící celkem 126 liber	4 »	— »
77 liber čistého sádla, 1 libra po 9 kr., tára (srážka na váze) — 13 liber	11 »	33 »
5 kop koupených vajec, 1 kopa po 20 kr. . .	1 »	40 »
8 koroptví, za 1 chytného 7 kr.	— »	56 »
4 zajíce, střelné za 1 zajíce 7 kr.	— »	28 »
vykrmeného vola v ceně	18 »	30 »
honcovi dáno na útratu	— »	6 »
Úhrnem	61 zl.	31 kr.

O faře zdejší v deskách zemských činí se již zminka r. 1437, v polovici 16. století však zanikla, poněvadž Moravští Bratří nabyli v místě většiny.

Ve chrámu konány sice bohoslužby bratrské, ale fara neobsazena Věřovice příslušely pak v letech 1560—1624 ku faře mořkovské; r. 1614 připomíná se: »Jakub Poniczký Archesius Fararz Morzkowsky, Hoczlawsky a Wermirzowsky Pastor . Po roce 1624 Jesuité lid převedli na víru katolickou. Vesnice na krátko přifařena ku Nov. Jičínu, pak do Štramberka, později do Životic. Roku 1784 vystavěn byl dřevěný kostelík, načež sem přišel první lokální kaplan Otto Šindler. R. 1790 byla obec ze Životic vyfařena. Roku 1852 starý kostelík byl zbořen a na místě jeho vystavěn nynější 45 *m* dlouhý a 15 *m* široký chrám, zasvěcený památce Nanebevzetí Panny Marie. Věž kostelní přistavěna byla roku 1864.

U vchodu ke kostelu jest na zdi ohrady kostelní hlava zvířecí z pískovce vytesaná, držící v tlamě dítko. O tom jde následující pověst:

Při stavbě prvního kostelíka donesla žena jednomu dělníku oběd a odložila spící dítě, jež s sebou měla, stranou. Tu přiběhl z blízkého lesa vlk, který dítě uloupil a odnesl. — Na památku toho vytesána tato vlčí hlava.

Od r. 1785 jsou evangelíci zdejší přifařeni do Hodslavic.

Škola. Kdy škola v obci zdejší zřízena byla, známo není; avšak v protokolu krajského úřadu ze dne 21. května r. 1788 činí se zmínka o stavbě nové školy a jmenování učitele.

Prvním učitelem byl prý Pavel Bartoň, který v čís. 55. vyučoval a sobě vedle (čís. 56.) chalupu vystavěl.

Účet z r. 1788 udává, že vyučování konalo se v najaté světnici na fojtství za roční nájem 3 zl. k. m. — Učitelem téhož roku byl Josef Keller za roční služné 40 zl. k. m.

Stará škola, nyní domek č. 140. byla postavena r. 1792. V roce 1807

navštěvovalo školu 43 chlapců a 69 děvčat; r. 1877 bylo již 258 a nyní jest 283 žáků.

Nynější škola byla postavena v letech 1876—77 nákladem 11.000 zl. Jednotřídka rozšířena r. 1878 na dvojtřídní a r. 1884 na trojtřídku.

Od r. 1851 až do r. 1886 vyučoval na zdejší škole nepřetržitě oblíbený a horlivý učitel Josef Dušek, rodem z Kyjovic ve Slezsku, a po něm stal se správcem školy syn jeho Josef Dušek, který tu až dosud působí.

Při škole jest žákovská knihovna se 130 svazky.

Dle popisu naduč. Jos. Duška a uč. Al. Sitavance.

Vlčnov

(něm. Wolfsdorf), malá vesnička při samém Starém Jičíně, kam přísluší ke kostelu i do školy, obec politická i katastrální o rozloze 4·41 *km*². Jméno své má osada tato od množství vlků, kteří se před časy v okolních lesích zdržovali; proto má také obec v pečeti znak vlka.

Osada tvoří jedinou ulici, do níž jsou domy, většinou zděné, průčelím obráceny.

Žije tu 366 obyv., Čechů a katolíků, v 55 číslech, z nichž jest 8 gruntů; r. 1834 bylo tu 34 domů s 308 obyv., r. 1880 51 domů a 350 obyv.

Všech pozemků k Vlčnovu patřících jest 441 *ha*, z nichž 6 *ha* v ceně 4000 zl. jest majetkem obecním.

Jména tratí: Záhluboči, Kuty, Záposeky, Vrše, Potoky, Povětrník, Stříbrnice.

O dějinách obce není žádných zpráv, sdílela však zajisté osudy Starého Jičína, k jehož panství příslušela.

Dle popisu učitelského sboru na St. Jičíně.

B. Osady německé.*)

Blahutice

čili Blahutovice, (něm. Blattendorf), ves západně od Polouvsí, katastrální a politická obec 5·21 *km*² rozlohy, rozkládají se mezi pahorky a čítaly r. 1890: 59 domů, 363 obyv. (361 katolíků, 2 protestanty; 339 Němců, 24 Čechů).

---

*) Sestavení místopisu veškerých osad německých na Mor. Kravařsku svěřeno nížepsanému. Jelikož celkem jen z 8 osad přišla odpověď na zaslané dotazníky, bylo mu samému o další se starati a do některých obcí zajíti. Všeobecně užito: Fr. Jos. Schwoye »Topographie vom Markgrafthum Mähren« (vyd. r. 1793-94), Řeh. Volného »Die Markgafschaft Mähren, Prerauer Kreis« a »Kirchliche Topographie von Mähren«, Olmützer Erzdiöcese, III. B.; Vinc. Praska »Historická topografie země Opavské«. I. díl. (A—K); Fr. A. Slavíka Morava a její obvody ve Slezsku po 30tileté válce«; Dra. Jos. Becka »Geschichte der Stadt Neutitschein und deren Umgebung«. Neutitschein, 1854.

Také čerpáno z »Podrobného seznamu míst na Moravě« c. k. statistickou ústřední komisí vydaného, z městského archivu fulneckého, zámeckého archivu novojického a R. Hoschova Illustrierter Neutitscheiner Volkskalender.

Další prameny uvedeny při popisu té které osady.

Ant. Ugwitz, učitel v Žilině.

Z budov zmínky zasluhují: jednotřídní německá nár. škola, kaple a fojtství.

Dědina přísluší ku faře jesenické a ke poštov. obvodu polomskému. Jest tu dobrovolný hasičský sbor.

Blahutice, nazvány po zakladateli Blahutovi, jsou původu českého a náležely ku panství Hranickému.

Roku 1569 měly jen 21 osedlých.

Po válce třicetileté počaly se poněmčovati a čítaly v letech 1667 až 1679 16 osedlých Němců a 9 osedlých Čechů.

Další osudy vesnice nejsou známy.

Roku 1790 bylo tu: 63 domů, 363 obyv.; roku 1834: 54 domů, 346 obyv.; r. 1880: 58 domů, 381 obyv., mezi nimi 1 Čech.

Škola nachází se v místě od r. 1795.

Roku 1888 objeveno západně ode vsi na polích fojta Friedricha tábořiště předhistorické. (Viz 1. díl, str. 40.)

Bludovice,

(něm. Blauendorf). Útulná ves tato leží čtvrt hodiny cesty jižně od Nov. Jičína při okresní silnici podél potoka Zrzávky, druhdy »Žravka« zvaného.

Majíc 5·98 *km*² rozlohy, čítala r. 1890: 69 domů, 568 obyv. němec. (555 katolíků, 3 protestanty). Za našich dnů žije v dědině několik českých rodin dělnických.

Jsouc přifařena ku Nov. Jičínu má od r. 1889 svůj vlastní hřbitov, kdežto dříve tu zemřelí na žilinském hřbitově pochováni bývali.

Nejčelnější stavení jsou: fojtství (čís. 13.), při němž nalézají se veřejné lázně; pak jednotřídní něm. nár. škola s kaplí sv. Michala.

V místě jest zástavka odbočky severní dráhy císaře Ferdinanda z Nov. Jičína do Hodslavic (na Domorac) vedoucí.

Vesnice přísluší k obvodu c. k. pošty v Novém Jičíně. Jest tu dobrovolný hasičský sbor a Raiffeisenova záložna. V létě bývá v osadě 40—50 cizích hostí, ponejvíce Vídeňanů na zotavenou.

Obecní přirážka činí 15%*)

V okolí nacházíme četné nerosty, mezi nimi také olivin v pikritu; pak pyrit v krásných krystalech z vápence a siderit.

Krajina od fojství ku mlýnu a hostinci Čerťáku (něm. die Teufelsmuhle), jenž na východním svahu vrchu Svince stojí, jest romantická.

Ves byla do konce 17. století česká; obecní knihy po česku vedeny až do r. 1689. Trati polní dosud slují: Skálenka, Semena, Vrchovina, Holečky, Homoly, Trok a Mittelerb.

Bludovice, jež založil nepochybně Blud z Pňovic a na Starém Jičíně, jsou stará osada v listinách již r. 1302 připomínaná.

---

*) Dle údajů správce školy Viléma Friedricha.

Z počátku byly přiděleny ku farní osadě Starému Jičínu, a farář starojický ještě r. 1535 odtud dostával $^1/_2$ hřivny stříbra.

Kdy Bludovice byly přiloučeny ke zboží Štramberskému, není známo; také nelze určiti, kdy přifařeny ku Nov. Jičínu.

Léta 1411 čítány již ke Štramberku, a Lacek st. z Kravař na Helfštýně i Štramberku pustil jim té doby odmrť.

Pak od držitelů statku častěji dávány v zástavu.

Roku 1482 Beneš z Hustopeč pustil vesnice Žilinu a Bludovice svému bratrovi Mikuláši z Hustopeč na Bystřici za 7000 zl. uherských.

51 Bludovice.

Za války třicetileté častěji byly pustošeny a zejména roku 1624 Poláky vypáleny.

Když olomučtí Jesuité drželi v letech 1624—1773 panství Novojicko-Štramberské, Bludovice čítaly ke sklonku 17. století: 17 sedláků, 1 fojta, 2 zahradníky, kteří fojtovi robotovali, 13 domkářů, z nichž jeden byl fojtův domkář, a 3 mlynáře bez panské roboty.

Platily kontribuci ze 4 lánův a $2^3/_4$ osmin.

Odváděly ročně: ve 5 lhůtách celkem 44 zl. 47 kr. 1 denár.; 44 kur nebo za 1 po 6 kr.: 4 zl. 24 kr.; za vodu z potoka 1 zl.; 3 mlynáři, že nekrmí prasata vrchnosti, 4 zl. 30 kr. Později i vejce dávaly.

Fojt dovážel panství vína ročně: 2 desetivědrové bečky; robotníci tolikéž.

Osadníci robotovali nejvíce při žilinském dvoře a jezdívali v zimě do lesů pro panské dříví, jakož i dováželi potraviny a různé věci do olomuckého konviktu jesuitského.

Tak dne 21. února 1726 z Bludovic na 5 saních do Olomouce zasláno:

6 telat ze dvora celkem o 180 librách v ceně	6	zl.	—	kr.
1 sud slanečků (herynků) v ceně	22	»	30	»
1/2 tuny lososů	21	»	—	»
1 soudek okatic (bryk)	4	»	30	»
12 kop povinných vajec, 1 kopa po 12 kr.	2	»	24	»
3 kopy koupených vajec, 1 po 20 kr.	1	»	—	»
Úhrnem	57	zl.	24	kr.

Z toho lze souditi, že u vesnice byly tehdáž rybníky a sádky.

Za válek slezských, jež císařovna Marie Terezie vedla s výbojným králem pruským Bedřichem Velikým, Bludovice několikráte Prušáky pleněny.

Té doby obec i živelními pohromami trpěla. Léta 1772 byla veliká neúroda, takže vrchnosť poddaným vesnicím peníze na zakoupení semena obilného zapůjčila. Od toho času brambory čili kobzole u nás všeobecně se sázejí.

Roku 1790 dědina čítala: 57 domů, 382 obyv.; r. 1816: 402 obyv.; r. 1834: 61 domů, 480 obyv.; r. 1851: 67 domů, 475 obyv.; r. 1880: 69 domů, 563 obyv.

Za císaře Josefa II (1780—90) vrchnosť vyjednávala s obcí o zřízení samostatné něm. školy v místě, ale záležitosť tato z neznámých příčin nebyla provedena.

Když pak r. 1795 v Žilině veřejná něm. národní škola v život vešla, bludovské děti od 6—9 let vyučovány doma, kdežto potom navštěvovaly školu žilinskou. Což potrvalo do r. 1857, načež v Bludovicích samostatná něm. škola zřízena.

V květnu roku 1866 mnoho obilí a ovoce pomrzlo; koncem července a počátkem srpna téhož roku nepřátelští Prusové zde dleli.

V srpnu 1880 rozvodněná Zrzávka na lukách a zahradách dosti škody způsobila.

Hrabětice

(něm. Grafendorf), ves 3 *km* západně od Jesenice, katastrální a politická obec 4·40 km^2 rozlohy, vznikly r. 1776 na pozemcích zrušeného dvora blahutického a čítány ku panství Hranickému.

Roku 1790 měly: 15 domů, 75 obyv.; r. 1834: 15 domů, 75 obyv.; r. 1880: 16 domů, 93 obyv.; r. 1890: 17 domů, 89 katol. Němců.

Jest zde kaple.

Vesnice přísluší ku faře, škole a poště v Jesenici.

Hukovice

(něm. Hausdorf), ves a sídlo statku, 269 *m* nad hladinou mořskou, nazvány po zakladateli Hukovi, rozkládají se po obou stranách okresní silnice východně od Kunvaldu a mají 4·97 km^2 rozlohy. Roku 1890 čítaly i se

samotou »Lapač«: 96 domů, 567 něm. obyvatel (558 katolíků, 1 protestanta a 8 židů).

Jest zde filální kostel Navštívení Panny Marie (roku 1765 na místě starého chrámu nově vystavěný), dvojtřídní něm. nár. škola a c. k. pošta.

Selská stavení jsou úhledná, namnoze i jednopatrová.

Spolky: dobrov. hasičský sbor a Raiffeisenova záložna.

Statek, příslušící Richardu Heißigovi, má 110·34 *ha* výměry.

Hukovice, původem české, byly biskupské manství, jež vzdáno pánům z Kravař a jimi čítáno ku zboží Štramberskému. Léta 1411 Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně pustil jim odmrť.

Komu se napotom dostaly, není známo.

Roku 1492 držel je Jan Zochas, kterýž se odtud i psal, a sousední Bartošovice Václavu Čeplovi z Belku prodal.

Počátkem 16. století nabyli Hukovic páni Sedlničtí z Choltic, při jejichž rodu zůstaly do r. 1608. Když byl Bernard Sedlnický z Choltic, jenž držel i obojí Sedlnici, r. 1608 odešel na věčnosť, léna Hukovice a Sedlnice Manská spadla na olomuckého biskupa.

Tento vzdal pak obě manství Maxovi, napotomnímu knížeti Dietrichsteinovi, kterýž je prodal za 8000 zl. mor. Jiřímu Bergrovi z Bergu. Po smrti tohoto roku 1618 zeť jeho Jan Kryštof Orlik z Lažiska koupil obě zboží za 10.000 zl. mor.

Léta 1651 Jan Mikuláš Reiter z Hornberku, vrchní správce statků biskupských a velitel na Hukvaldech, nabyl statku Hukovic, kterýž jeho rodina držela do r. 1697. Napotom dostalo se manství pánům z Tetzlern. Když Leopold z Tetzlern r. 1789 zemřel bezdětek, zboží opět spadlo na arcibiskupa olomuckého, načež tento r. 1792 postoupil je Karlovi Czeikemu z Badenfeldu na Fulneku za 17.000 zl. rýn. Syn a nástupce tohoto Karel Josef z Badenfeldu zase je prodal.

Z ostatních příběhů vyjímáme: V 15. století byla v Hukovicích samostatná fara, kteráž ale ke sklonku téhož věku zanikla, načež osada přifařena ku Bartošovicím.

Také stála zde tehdy škola, jež však už r. 1509 co pustá se uvádí.

Počátkem 17. století většina obyvatelstva hlásila se k učení evangelickému, pročež knížebiskupská kancelář listem ze dne 8. prosince 1617 osadníky vyzvala, aby jen pod jednou způsobou přijímali, jinak že do 6 neděl a 3 dnů jest jim ze vsi se vystěhovati.

Po r. 1624 lid opět ku víře katolické se navrátil. Roku 1659 místní chrám Páně rozšířen.

Za války třicetileté (1618—48) byla dědina velmi trpěla. Ještě v letech 1656—76 čítala, majíc $4^{10}/_{64}$ lánu, 41 osedlých a 19 pustých domů. Tehdáž měla však již ráz německý.

Další její osudy jsou méně známy.

Roku 1790 čítaly Hukovice: 75 domů, 453 obyv.; r. 1816: 498 obyv.;

1834: 94 domů, 579 obyv.; r. 1851: 96 domů, 598 obyv.; r. 1880: 98 domů, 569 obyvatel.

Živelní pohromy obec častěji stíhaly. Tak 22. června 1812, pak v letech 1834, 1866, 1875 a v červnu 1896 krupobití úrodu polní částečně zničilo.

Jesenice,

dříve Jasenice, (něm. Deutsch-Jaßnik). Ležíc nedaleko řeky Odry 270 *m* nad hladinou mořskou, táhne se po obou březích potoka Luhy, druhdy »Jesenice« řečeného. Jest farní ves o rozloze 10·69 km^2 i čítala r. 1890 165 domů, 1211 obyv. (1188 katolíků, 7 protestantů, 16 židů; 1200 Němců, 5 Čechů).

Z místních budov vynikají: kostel Nanebevzetí Panny Marie (r. 1752 rozšířen), fara, zámek se správou statku, panský dvůr, čtyřtřídní něm. nár. škola s hospodářským kursem pokračovacím.

Nalézá se tu zastávka severní dráhy a c. k. pošta. Při Odře stojí značný mlýn parní.

V obci působí lékař.

Spolky: Dobrov. hasičský sbor, místní odbor něm. Schulvereinu, tělocvičná jednota, místní skupina Jednoty Němců na Severní Moravě, Raiffeisenova záložna, tovární hasičský sbor, družstvo pro chov plemenného dobytka.

K farní osadě přísluší mimo místní obec vesnice: Blahutice, Hrabětice a Polouvsí.

V okolí jsou minerální prameny, nejvíce kyselky.

Jesenice založena ke sklonku 12. století přičiněním rajhradského mnicha Jurika, který pustinu kolem nynějších Hranic, r. 1169 olomuckým vévodou Bedřichem klášteru darovanou, obdělávati a zalidňovati počal.

Když napotom markrabě Vladislav r. 1201 okolí Hranic Rajhradu odňal a klášteru Hradišťskému u Olomouce věnoval, osada Jesenice — dle potoka pojmenovaná — náležela tomu klášteru ke zboží Hranickému. Brzy však dostala se jiným držitelům.

Léta 1383 listem daným na Nov. Jičíně dne 2. října pan Vok z Kravař vzdal ves »Jasenice«, jinak »Jessenyk« v léno kanovníkovi olomuckému Vilémovi z Kortelangen. I zdá se, že za něho vesnice Němci osazena, jelikož v půhonu z roku 1406 vzpomíná se »Gana rychtarze z Gesnyka nyemeczkého«. Pak vesnice zase připadla na pány z Kravař a příslušela ke zboží Jickému, neboť Jan z Kravař, zvaný Jičínský, zastavil ji Ondřeji z Tvorkova za 500 hřiven grošů dobrých.

Zatím zemřel Jan z Kravař roku 1434 a zboží Jické i Štramberské dědil po něm bratranec jeho Ctibor z Cimburka a na Křídle.

Jelikož tento odešel na věčnosť již léta 1437 a poručníci zboží Jického: paní Kuna z Michalovic a z Jičína (vdova po Ctiborovi z Cim-

burka), Jan David z Šišmy a Drslav z Ochab a Bartošovic, zástavy nechtěli vyplatiti, zažaloval je proto Ondřej z Tvorkova r. 1437 před právem olomuckým. I učiněn poklid. (Vinc. Brandl, Libri citationum et sententiarum, seu knihy půhonné a nálezové. Tomus III. Pars altera, pag. 475.). Páni z Tvorkova i nadále seděli na Jesenici a zdá se, že ji pak vložiti dali do desk opavských.

Okolo roku 1467 Mankovice a Jesenice držel pan Krištof z Tvorkova, jenž prodal Mikuláši Fullsteinovi ze Slavkova rychtářství, mlýn, krčmu, 5 sedláků, rybníky a louky v Jesenici. Že však mu toho neosvobodil, pan Mikuláš Fullstein pohnal roku 1467 pana Kryštofa ku zemskému právu opavskému. Jak pře dopadla, nevíme.

V druhé polovici 16. století (1567) vesnice náležela ku panství Fulneckému a čítána zase k Moravě. Později činila se vsí Vražným zvláštní statek, na kterémž roku 1639 seděl zemský hejtman krnovský, Ludvík z Tharoulle.

Pak drželi zboží Jesenice páni ze Zvole a na Koldštýně až do roku 1676. Jejich nástupce Jiří Krištof, svobodný pán (později hrabě) z Proskova, postoupil je paní Anně Kateřině z Witten.

Když byl její syn Rudolf Kristian r. 1733 zemřel bezdětek, spadlo zboží na jeho pastorka Františka Reinholda, svob. pána z Andlern, při jehož rodině zůstalo pak až do r. 1789.

Napotom opět střídali se držitelé statku, jenž, maje 271·83 hektarů výměry, té doby náleží paní Karolině z Cichini.

Z ostatních příběhův osady uvádíme: Katolické fary zpomíná se poprvé roku 1383. V 16. století šířilo se tu ale Lutherovo učení, takže v letech 1560—1622 působili v obci evangeličtí faráři (1611: Matěj Salcerus; 1619: David Richter; 1622: Vavřinec Lehmann).

Roku 1633 ves přifařena ku Šenovu, což až do roku 1683 potrvalo. Pak zřízena v místě samostatná fara.

V těch letech čítala obec 58 osedlých, z nichž bylo 5 Čechů.

Statek Jesenický měl tehdy celkem 104 osedlé domy a 1 lhotní dům.

Roku 1683 paní Anna Kateřina z Witten založila v obci i německou národní školu. Učitel měl pole pod 1 měřici, zahrádku, louku na vůz sena, »něco posnopného« a vedlejší příjmy, zejména kostelní.

Jistý pán z Witten založil na nynější polní trati »u dvora Wittenova« směrem k osadě Hůrce kolonii Wittenberg; ježto však obyvatelé její napořád v lese dříví kradli, počátkem tohoto století byly domy zbořeny a lidem přikázáno, aby se v Jesenici usadili. Léta 1710 shořely kostel a čásť vesnice.

Roku 1790 Jesenice čítala: $21^{12}/_{64}$ lánu, 128 domů, 811 obyv.; roku 1816: 813 obyv.; r. 1834: 137 domů, 1193 obyv.; roku 1880: 164 domů, 1249 obyv., z nichž 6 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Vesnice povodněmi a jinými pohromami živelními častěji stížena.

V červnu 1896 krupobití a počátkem července roku 1897 kroupy i velká voda pole a luka valně poškodily.

Kunvald

(něm. Kunewald, dříve Kunewalde), nazván po zakladateli Kunovi (Konradovi), jest rozsáhlá farní ves a sídlo statku 17·32 *km*² rozlohy, a leží na rovině 250 *m* nad hladinou mořskou při okresní silnici podél potoka Jičinky (něm. Titsch), jenž sev. od dědiny do Odry se vlévá.

Roku 1890 čítala obec: 255 domů, 2159 obyv. (2023 katol., 121 prot. a 15 židů; 2119 Němců a 33 Čechů).

52. Zámek v Kunvaldě.

Jest zde úhledný zámek s kaplí na místě bývalé tvrze r. 1720 vystavěný (viz vyobr.), kostel Vyzdvižení sv. Kříže, fara, pětitřídní něm. nár. škola s pokračovacím kursem hospodářským, zastávka novojické místní dráhy a c. k. pošta.

Selská stavení jsou prostranná a většinou o jednom patře. Lid mimo orbu a chov dobytka pěstuje namnoze i zelinářství.

Spolky čítáme: dobrov. hasičský sbor, dvě živnostenská družstva, místní odbor něm. Schulvereinu, družstvo pro chov plemenného dobytka, spořitelní a záložní spolek čili Raiffeisenovu záložnu a jednoty: vojenských vysloužilcův a hospodářsko-pokrokovou.

Východně od vesnice vyčnívá pahorek »Čarodějka« (Hexenhübel), 313 *m* vysoký, kdež druhdy čarodějnice upalovány bývaly. Na západní straně dědiny jest parní cihelna.

Kunvald založen byv asi ke sklonku 13. století, zachoval povždy svůj německý ráz.

Ve 14. a 15. věku náležel ponejvíce ke zboží Starojickému; někdy však byl od něho odloučen, jako na př. r. 1380, kdy jej držel Ignát ze Žambachu.

Léta 1464 Anna z Michalovic, vdova po Ctiboru z Cimburka a Jičína, vzala svého syna, Jana z Cimburka, na své věno v Šenově, Kunvaldě a Janovicích na spolek.

Okolo r. 1497 Kunvald opět příslušel ku panství Jickému, při němž zůstal asi do r. 1515.

Napotom dostal se ke zboží Fulneckému. Když toto r. 1584 rozděleno, tvrz a vesnice Kunvald, jakož i osady Bůtovice, Rybník (Rybí), Ženklava a Malé Závěšice spadly na Estheru, manželku Jana Baltasara Cetryše z Kynsberka, čímž staly se zvláštním statkem, k němuž pak i Suchdol koupí připojen. Rybí a Ženklava roku 1588 odprodány městu Nov. Jičínu.

Jelikož zmíněný Jan Cetryš z Kynsberka zemřel r. 1621 bezdětek, zdědila sestra jeho Judita statek Kunvaldský, na nějž pak svého chotě, Jana Mořice z Rödern, vzala na spolek

Synové jeho prodali r. 1653 zboží to Gabrielovi hraběti Serényimu, zemskému komořímu, za 65.000 zl. Tento držel také Světlou, Milotice, Pohořelice a jiné statky.

Když roku 1664 rozloučil se s životem, nejstarší syn jeho František převzal panství Zlín a Kunvald.

Té doby čítalo zboží Kunvaldské $78^{36}/_{64}$ lánu a 237 osedlých domů.

Po smrti Františka hr. Serényiho podělili se synové jeho František a Antonín smlouvou ze dne 31. března 1691 tím způsobem, že první dostal statky Kunvald, Lysice a 15.000 zl. rýn. Nežil však dlouho, načež Kunvald držela vdova po něm Marie Magdalena, rozená hraběnka Thunova. Jelikož tato zesnula v Pánu roku 1703, nabyla zboží toho její sestra Eleonora Barbora, provdaná za knížete z Lichtenšteina.

Po ní dědila r. 1723 Kunvald dcera její Eleonora hraběnka Harrachová, kteráž jej r. 1757 závětně zůstavila svému synovi Frant. Xav. hr. Harrachovi, c. k komořímu a později c. k. polnímu podmaršálkovi, načež tento r. 1781 panství své dceři Walburce, hraběnce Truchsessové na Zeilwaldburku pustil.

Tato v dědičném pořízení r. 1829 zboží Kunvald vzdala Bedřichu Emilu Schindlerovi.

Pak seděli na statku Egon hrabě Fürstenberk a po něm jeho syn

Josef Friedrich; od tohoto jej koupili nynější majetníci Viktor rytíř Bauer a choť jeho Marietta. — Výměra panství obnáší 884·12 *ha*.

K dějinám osady dodáváme:

Ke konci 15. věku usadili se zde Mor. Bratří, s nimiž okolo r. 1490 se i Valdenští sloučili; tím Bratří postupem času se poněmčili. Kde jejich sbor se nacházel, nelze více říci; snad stál blízko tvrze.

Zdá se však, že ve 2. polovici 16. století Bratří měli v obci většinu; neboť častěji navštěvoval je i Jakub Kunvaldský, správce a kněz starojické obce bratrské, kterýž v proslulých tehdáž lázních kunvaldských sepsal Kancionál Bratrský, jejž r. 1576 také vydal.

Ačkoliv za války třicetileté a později Jesuité se všemožně přičinili, aby nekatolický lid na víru katolickou převedli, přece mnozí nekatolíci tomu se vzpírali a raději do ciziny odešli. I ti, kdož doma zůstali, tajně u víře svých otců setrvali. Což tehdy bylo možno, poněvadž Kunvald od počátku byl ku Šenovu přifařen, a farář šenovský měl i v Suchdole duchovní správu.

Když pak počátkem 18. století nastalo na Morav. Kravařsku nové hnutí náboženské, i Kunvald se ho súčastnil.

Přičiněním Kristiana Davida ze Ženklavy, zakladatele bratrské obce Herrnhutské v Sasku (r. 1722), započaly roku 1724 náboženské schůzky v Kunvaldě napřed u rolníka Jiřího Jaga, později u kováře Davida Nitschmanna.

U tohoto v pondělí Velikonoční 1724 opět sešlo se přes 150 osob, jimž kázal Melichar Nitschmann.

Zřízenci vrchnostenští však vrazili do schůze a pobrali lidem bratrské, případně protestantské jejich knihy náboženské.

Většina účastníků schůze byla pak před soud pohnána a vězněna.*)

I jiné rodiny veřejně se hlásily ku vyznání protestantskému, začež ovšem pykaly v žaláři. Tak počátkem roku 1726 Rozina Hückelová, její syn Jan a Anna Schindlerová »z odpadlictví od víry« usvědčeni a do věznice kroměřížské odvedeni byli.

Někteří přívrženci evangelického učení, chtějíce dalšímu pronásledování ujíti, šťastně se dostali do Herrnhutu, kdežto jiní buď na cestě, buď na hranicích zemských zjímáni a postrkem domů posláni.

Aby další šíření protestantismu v obci a okolí se konečně zamezilo, vyslán sem okolo roku 1732 zvláštní kooperator.

Roku 1735 držitel panství, Bedřich hrabě Harrach, učinil olomucké knížebiskupské konsistoři nabídnutí, že založí v Kunvaldě faru a vystaví kostel, farní budovu a školu. Než nepřišlo k tomu; proč není známo.

Konečně za Frant. Xav. hraběte Harracha r. 1759 při zámecké kapli ustanoven šenovskému faráři podřízený místní kaplan, jenž měl také pátrati po »kacířských« knihách tu a tam v obci se vyskytujících.

---

*) E. W. Groger, Geschichte der erneuerten Brüderkirche. I. Theil, S. 53.—74. Gnadau, 1852.

Když napotom tolerančním patentem císaře Josefa II. z r. 1781 povoleno jest protestantům přebývati v zemích císařských a služby Boží svým řádem veřejně konati, přihlásilo se v Kunvaldě 159 osob ku vyznání augsburskému (lutheranskému).

R. 1783 vrchnosť založila a vydržovala v místě něm. školu, při níž bylo i oddělení pro ženské ruční práce.

Léta 1792 škola rozšířena a přeložena do zámku.

O Vánocích r. 1807 Frant. Palacký, chlapeček devítiletý, dán do ústavu toho, aby se tu němčině přiučil.

O svém zde pobytu vypravuje sám Palacký následovně:

»Přebýval jsem půldruhého léta u sládka Wernera, kterýž od otce mého dříví do pivovaru kupoval. S jeho sestřenicí. Nanny Urbanovou, dobrou děvečkou, kteráž jediná v domě češtině rozuměla, důvěrně se stovaryšiv, chodil jsem do škol kunvaldských, založených od Marie Valburgy, hraběnky Truchsessové na Zeilwaldburku, rozené Harrachové.

Zde jsem ve výborném svobodného ducha učení první základy vědomostí svých položil.

Ústav ten byl veliký, památný a Salzmannovému poněkud podobný, hraběnka znamenitý naň náklad vedouc, mnoho sobě na něm záležeti dala. Učitelé moji byli: Hraběnka sama, znamenitá paní, pan Jurende, Turek, Schneider, Richter a jiní. Na poslední veřejné zkoušce zapsán jsem byl sám pátý do zlaté knihy ústavu toho, a z rukou hraběnčiných dostal jsem veřejně odplatu za milosť, knihu o lásce k lidem.

Byl to pěkný jarní čas života mého. Milován jsem byl ode všech učitelův a domácích svých; zvláště ale od staré paní Wernerky a jejích dvou dcer, učitelkyní v zámku; pak ode Turka, kaplana, a od Richtra, varhanisty, u kteréhož jsem byl se počal učiti klavírovati.

Pan Turek tuším zvláště proto tak vlídně se ke mně měl, aby mne ke katolické církvi konečně převedl, vida mne k tomu dosti náchylného.

Zpozorovav to můj otec, vzal mne domů, právě když byli Francouzové léta 1809 do Rakouska se vtiskli. — — Několik let potom ústav tento kunvaldský, příliš svobodný, rozkazem vyšším zastaven jest.« *)

I zřízena pak zase v místě něm. nár. škola, jíž většina učebných pomůcek z vychovávacího ústavu věnována. Při škole té napotom blahodárně působil až do roku 1889 nadučitel a c. k. okresní dozorce školní Alois Hausotter.

Roku 1810 fara vrchností založena a kostel v l. 1810—11 vystavěn.

Z ostatních příhod zaznamenáváme:

Vesnice povodněmi častěji trpěla, tak v l. 1760 a 1779.

R. 1790 obec měla: $27^{48}/_{64}$ lánu, 230 domů a 1584 obyv.

Panství čítalo tehdy $78^{36}/_{64}$ lánu, 609 domů, 4055 obyv.

Léta 1816 v obci Kunvaldě bylo 1634 obyv.; roku 1834: 237 domů,

*) Dra Václava Řezníčka Velký Čech«, str. 8.—9. V Praze 1897.

1787 obyv.; r. 1851: 240 domů, 1950 obyv a r. 1880: 257 domů, 2105 obyv., z nichž 30 Čechů.

V srpnu r. 1880 rozvodněná Odra a Jičinka v osadě a na polích i lukách mnoho škody způsobily. Podobně řádilo krupobití v červnu 1896.

Nový Jičín.

Popis města.

Nový Jičín, něm. Neutitschein, průmyslové město při potoku Jičince a císařské silnici do Příbora vedoucí, leží 284 *m* nad hladinou mořskou, má 5·57 km^2 rozlohy a čítal r. 1890: 871 domů, 11.562 obyv. (5509 mužských, 6053 ženských; — 11.141 katolíků, 151 protestantů, 270 židů; — 10 413 Němců, 959 Čechů (ve skutečnosti bylo jich přes 2000), 18 jiné národnosti; u 172 osob řeč obcovací se neudává!

V nové čtvrti městské směrem ku vesnici Loučce stojí v tak zvané Měšťanské ulici (Bürgergasse): c. k. krajský a c. k. delegovaný okresní soud; c. k. okresní hejtmanství, v jehož budově umístěny i c. k. hlavní berní úřad, c. k. okresní úřad stavební a okresní odbor zdravotní; úhledný něm. dům spolkový o 2 patrách.

Na protější straně budí naši pozornosť: zemská polepšovna pro zanedbanou mládež při níž ustanoven správce duchovní; městský chudobinec s kaplí sv. Ondřeje, kdež nadační kaplan v neděli odpoledne české kázání a požehnání mívá; německá zemská vyšší realní škola (zřízena r. 1874); německá národní a měšťanská škola.

V levo od krajského soudu stojí: německá dívčí nár. a měšťanská škola; německá státní odborná škola tkalcovská (zříz. r. 1888); naproti ve soukromém domě nacházejí se zatímně úřední místnosti c. k. státního návladnictví.

Kdežto při škole realní jest pokračovací škola průmyslová a kupecká, spojeny jsou s dívčí školou: něm. pokračovací běh pro dívky škole odrostlé a něm. zahrádka dětská.

Druhá německá jubilejní škola mateřská s opatrovnou nalezá se v Mlýnské ulici.

Prostranné náměstí, které úhlopříčnou říšská silnice probíhá, tvoří pravidelný čtverec, kol jehož všech stran široká podloubí se táhnou.

V jihozápadním jeho rohu zajímá nás městská radnice; šikmo naproti ní zříme rožní dům čís. 29., v němž dle pamětní desky zemřel dne 14. července 1790 věhlasný vojevůdce rakouský, polní maršál Laudon.

Vedle v domě čís. 28. má český »Katolický spolek dělnický« (zal. 1895) svou místnosť.

Nedaleko odtud v čís. 24. nachází se »Ústřední záložna pro kraj Novojičínský« (zal. 1886). Na severní straně náměstí jest dům čís. 10., v němž císař Josef II. — jak pamětní deska naznačuje — na své cestě do Haliče nocoval dne 13. dubna 1787.

Jihovýchodním koncem náměstí dojdeme ku farnímu kostelu Nanebevzetí Panny Marie, jenž na místě starého chrámu až na věž z roku 1618 pocházející nově vystavěn olomuckými Jesuity v letech 1729—1832; posledně opraven r. 1890. Má mimo hlavní 5 pobočních oltářů.

Duchovní správu vede děkan a farář P. Jan Parsch, maje na výpomoc 1 kaplana a 2 kooperatory. Ku farnosti přísluší přes 14.000 osadníků z Nov. Jičína, Bludovic a Žiliny.

63. Nový Jičín.

Od kostela zavítáme Zámeckou ulicí na Laudonovu třídu, kdež vidíme zámek c. k. Terezianské akademie vídeňské. Mohutná budova tato se 2 nádvořími pochází z 15. a 16. století, jest však soukromými domy částečně zastavěna. Nalézá se tu i sídlo statku, jenž má rozlohy 2735 hektarů, z nichž jest 2329 *ha* lesů.

Výše v Hornobranské třídě (Oberthor-Strasse) stojí o jednom patře »Národní dům« (čís. 7. a 9.) s veřejným hostincem, kdež i »Česká Beseda« (zal. 1894) má svůj domov.

Dříve byla v tom stavení »Endersova knihtiskárna«. Česká Beseda chová »Škodovu knihovnu«, již Moravsko-Slezská Beseda v Praze r. 1890 založila o 200 svazcích pro český lid v Novém Jičíně a okolí. Počátečně

knihovna umístěna byla v sousední dědině Loučce, načež r. 1894 přenesena do místností Národního domu té doby otevřeného; nyní čítá na 780 svazků.

V Národním domě má svou místnost také český »Hospodářský spolek Novojičínský« (zal. r. 1893).

54. Národní dům v Novém Jičíně.

Vedle na rohu Hornobranské třídy a Vysoké ulice (Hohe Gasse) vyčnívá rozsáhlá budova soukromá (čís. 11.) o 2 patrách; v přízemí a v 1. patře jest erární c. k. pošta s telegrafním a telefonním úřadem.

Druhdy (až do roku 1624) stál tu sbor Mor. Bratří.*) Za Vysokou ulicí, kdež nalézá se kancelář c. k. evidence katastru daně pozemkové, spatřujeme filialní kostel Nejsv. Trojice (okolo roku 1500 vystavěný), s někdejším hřbitovem, jenž nyní upraven jest v městský sad. Ve chrámě tomto Mor. Bratří a později protestanté konávali v letech 1581

*) Když císař Ferdinand II. r. 1624 panství Novojicko-Štramberské vzdal olomuckým Jesuitům, tito vypudili Mor. Bratry z Jičína, načež sbor jejich přeměnili v městský chudobinec s kaplí sv. Ondřeje. Napotom při této ustanoven nadací býv. měšťanosty Augustina Legera z r. 1740 zvláštní kaplan, jenž byl povinen v kapli denně sloužiti mši sv. a každou neděli po nešporách ve farním chrámě o 3. hodině odpoledne křesťanské cvičení odbývati. Chudobinec stál tu do r. 1879. Město prodavši chatrné stavení za stavební místo soukromníkovi, zbudovalo pak v Měšťanské ulici nový úhledný chudobinec s kaplí.

až 1624 bohoslužby své. Něco dále na rohu Hornobranské třídy a Stromořadní ulice jest c. k. okresní stanoviště četnické.

Na konci Hornobranské třídy zajímá nás tak zvaná »Španělská kaple«, vystavěná na památku r. 1621 padlých zde žoldnéřů španělských; při kostelíku ustanoven jest nadacní kaplan. Naproti kapli stojí městská nemocnice o jednom poschodí.

V jiných částech města nalézají se: c. k. okresní finanční komisařství; oddělení c. k. finanční stráže; c. k. cejchovní úřad; u nádraží novojické dráhy místní: c. k. hlavní úřad celní (od 1. dubna 1898); naproti němu c. k. hlavní továrna na tabák.

V místě čítáme také: 2 c. k. notářství, 5 německých advokátů, 1 českého advokáta, 8 lékařů, 1 zvěrolékaře v obecních jatkách a 1 okr. zvěrolékaře.

V Novém Jičíně provozuje se z hlavní části soukennictví; mimo menší závody jsou zde veliké továrny firem: Preisenhammer, Weiss, Czeiczner a jiných.

Světové pověsti požívá továrna na klobouky firmy: J. Hückla synové; tu pracuje 1200—1400 lidí.

Taktéž c. k. hlavní továrna na tabák zaměstnává 1600—1800 dělníkův a dělnic.

Městský vodovod (pitná voda dochází z pramenů bernatských) a městská plynárna směřují ku prospěchu obyvatelstva.

Nádraží jsou v městě dvě, a sice jedno na jihovýchodním konci (nedaleko Hückelovy továrny), odkudž odbočka severní dráhy vede Bludovicemi a Hodslavicemi na Domorac do tamní stanice tak zvané městské dráhy; druhé nádraží nachází se na severním konci (u hlavní továrny na tabák), odkud městská dráha udržuje spojení se stanicí Suchdolem severní dráhy. Mezi nádražími v městě není žádného spojení.*)

Kdežto Němci mají přes 40 rozličných spolkův a družstev, Čechové mimo shora uvedené jednoty čítají: Družstvo Národního domu (založené roku 1894) a okresní sdružení křesťansko-sociálních spolků na Novojicku (zal. r. 1897), a české odbory: socialně-demokratického dělnického spolku vzdělávacího a podpůrného, místní skupiny kovodělníkův, místní skupiny odborně sdruženého spolku průmyslu oděvního na Moravě.

Litovati jest, že o organisaci zdejšího českého živnostnictva a o zřízení české zahrádky dětské a národní školy dosud není postaráno.

V Novém Jičíně vycházejí 2 časopisy německé a 1 český (měsíčník »Nový Život«, jejž vede a vydává básník P. Karel Dostál-Lutinov).

Ku povznesení obchodu v městě odbývají se zde 4 výroční trhy a sice tyto středy: 1. před Obrácením sv. Pavla; 2. před sv. Jiří; 3. před sv. Vavřincem; 4. před sv. Šimonem a Judou. Týdenní trh koná se každou sobotu.

---

*) Částečně dle B. Remešova »Průvodce po Bezkydách«. V Praze, 1895.

Okolí města jest romantické. Vídáme tu také některé zajímavé nerosty, zejména baryt a calcit štěpný. Při kopání studně, z níž sírový pramen mezi Novým Jičínem a Libhoštěm vyvěrá, přišlo se na slín měkký, hořlavý, *ozokeritem* impregnovaný.

Příběhy města.

Kdy Nový Jičín založen, bezpečně určiti nelze. Poprvé děje se o něm zmínka r. 1313, kteréhož český král Jan Lucemburský latinskou listinou mu dovolil, aby clo čili mýto vybírati mohl.*)

Jelikož ale zeměpánové takové výsady udělovali hlavně městům obchodně důležitým, jest nám míti za to, že i Nový Jičín byl r. 1313 již městem, kudy obchodníci do Slezska a Polska i nazpět se ubírali.

Dr. Josef Beck ve svých »Dějinách Nového Jičína« se domnívá, že osada právě té doby vznikla.

Pravděpodobno však, že Nový Jičín stál jako vesnice již ve 13. stol. za pánů z Pňovic, kteří tehdáž drželi hrad a zboží (Staro-) Jické, načež za Voka I. z Kravař, jenž po roku 1311 nabyl panství toho, na město povýšen byl. I příslušel ke Starojicku až do r. 1533.

Kdežto osada byla původně bezpochyby českou, napotom stavši se městem, osazena nejvíce Němci, kteří dali jí pak asi do polovice 15. stol. ráz německý.

V letech 1312—1434 seděli na Starém Jičíně v dějinách proslavení páni z Kravař, kteří poddané město Nový Jičín několika obdařili výsadami. Tak Vok II. a syn jeho Ješek čili Jan II., spoluvlastníci Nového Jičína, pustili r. 1373 městu odmrť, určili povinné jeho platy, povolili mu výroční trh před sv. Duchem i propůjčili mu část svého erbu za znak městský;**) tento značí ruku, držící půl střely. Když olomucký kanovník (později biskup) Lacek II. z Kravař, jemuž polovice města a část zboží Jického náležely, něm. listem daným na hradě Jičíně (»Tyczin«) dne 30. července 1401 za 100 hřiven pustil olomuckému kanovníku Františkovi z Jevíčka a synovci jeho Martinovi 10 hřiven úroku ze 5 lánů v Šenově, zavázali se novojičtí měšťané: purkmistr Petr Hysterhold, rychtář Matěj Weghart a konšelé Míšek Čech (»Mischko der Bohm«), Jan Egel, Vetter Messerschmiedt, Petr Trojer a Peter Wollmacher, že zmíněný úrok sami budou v Šenově vybírati a že jej každoročně do Olomouce zašlou.

Z německých jmen dotyčných měštěnínů novojických správně soudíme, že město bylo tehdy skutečně převahou německé.

*) Originaly starých listin města se týkajících a nejstarší knihy městské požárem r. 1503 zničeny. Do napotomních mestských knih českých jen některé tyto listiny u výtahu zaznamenány.

**) Roku 1572 městský písař Jan Hofer zapsal do městské knihy o tom následující zprávu: List Pana Woka a Pana Jána syna geho z Krawarž, Panu Giczjnských, latinsky na pergamenie na Odmrt Miesta Giczjna daney, zie žiadny Pan Giczjnský žiadneho odumrty od Miesstian Giczjnských a obywateluov gegich brati nemagj. Též czo se k ssosu (platu) stehož miesta do Roka wydati má. Též na Jarmark w tomž Miestie Před Swatym duchem. Též na miestske Role a zahrady Přžytomž Miestie, y take Pokudž obyvatele tehož miesta Poruczenstwj uczyniti mohu, kteremužto Nadani Rzikagj Anffal Aneb list na Odmrt. Letha Panie 1373.«

55. Znak města Nov. Jičína z 14. století.

Tomu nasvědčuje i okolnost, že v Novém Jičíně učení Husovo počátečně se neujalo, kdežto ve kraji přičiněním Lacka st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně valně se šířilo.

Tím se také vysvětluje, proč husitský vůdce Jan Tovačovský, konaje v l. 1427 až 1429 z města Oder válečné výpravy na okolní statky biskupské a osady německé, r. 1427 i Nov. Jičína dobyl.

Když Janem z Kravař vymřela r. 1434 fulnecko-jická větev mocného rodu toho, zdědili po něm páni z Cimburka na Křídle panství Jické, jež drželi až do r. 1475. (Viz »Přehled dějin«.)

Za těchto majetníků zboží vzmáhali se kališníci nebo utrakvisté v Novém Jičíně neustále, jelikož zvláště Kunka z Michalovic a na Kunvaldě, vdova po Ctiboru z Cimburka († 1437), a napotom její syn Jan, zvaný Jičínský, rozvoji husitismu na panství velmi přáli.

Pročež se také stalo, že po roku 1450 kališníci novojičtí zmocnili se správy města, zavádějíce v ní pak české úřadování.

Česká správa Nov. Jičína potrvala i když pak jiní držitelé uvázali se ve zboží Jické, a to posloupně: Jindřich z Boskovic, Petr, hrabě od sv. Jiří a z Pézinku a Jan z Kunovic.

Nejinak dělo se, když r. 1500 páni ze Žerotína, kteří od r. 1475 drželi i Fulnecko, zakoupili panství Jické a statek Hustopeče při Bečvě.

Nižší právo mělo město samo, vyšší vykonávala vrchnosť.

Soudní knihu vedl rychtář s konšeli, ostatní knihy městské rada městská s purkmistrem v čele. Písař městský znal česky i německy. Městská rada ze 4—5 osob sestávající každoročně o Hromnicích volena. Pečovala hlavně o pořádek a čistotu v městě, měla dozor nad cechy, prohlížela míry a váhy řemeslníků, starala se o to, aby zdi, brány a cesty městské řadně byly udržovány atd., a také vybírala povinné platy a dávky.

Zmínili jsme se, že po r. 1450 utrakvisté čili podobojí domohli se správy města. Kde počátečně k bohoslužbám svým se scházívali, neví se; později (okolo r. 1500) konávali je snad v nynějším filiálním kostele Nejsv. Trojice. Nepochybně měli i svého kněze.

Fara a farní chrám Navštívení P. Marie zůstaly v moci katolíků. Fary poprve vzpomíná se r. 1366. Léta 1447 byl tu farářem Jan Breder; na výpomoc měl kněze Martina, oltářníka oltáře sv. Doroty.

Do té doby bohoslužby ve farním kostele konány pouze v jazyku německém. I zdá se, že dotčený kněz Martin byl tu prvním kazatelem českým. Léta 1500 připomíná se oltářník Jiří Koperbarth, jenž česká kázání ve chrámu farním míval. Roku 1510 pan Bernard Myškovský ze Přetí-

řova založil při oltáři sv. Anny fundaci, z níž zvláštní kaplan vydržován, kterýž v kostele česky kázal.

Při dělení zboží Jického r. 1533 na panství Starojické a Novojicko-Štramberské spadlo toto na Bedřicha ze Žerotína, rázného přívržence Jednoty Bratrské, jenž ostatní vyznání na statku svém nechtěl trpěti. (Viz »Přehled dějin«). Pročež Mor. Bratří, kteří již od počátku 16. století v městě dleli, zmohutněli, ani kališníci někteří k nim se přidali. Asi od r. 1543 měli Bratří svého kněze i svou školu. Prvním jejich správcem duchovním byl Karel Dřevínek († 1563 v Prostějově).*)

Obyvatelé »sboru« platili ročně celkem jen 4 groše, jinak byli od veškerých platův a robot osvobozeni, mohli řemesla svobodně provozovati a i pivo ku své potřebě vařiti. Jejich zemřelí s vůlí vrchnosti pochováni »u kostela« (na býv. hřbitově kolem nynějšího chrámu Nejsvětější Trojice).

Bedřich ze Žerotína rozšířil také zámek novojický, jenž sice již za pánů z Cimburka byl vystavěn, později však málo kdy obýván.

Roku 1543 český král Ferdinand I. dovolil městu pečetiti červeným voskem, čímž toto nabylo práva, v určitých případech každého, buď ze stavu kněžského, buď světského, za svědka k soudu předvolati; kdož ku právu se nedostavil, řádně pokutován.

I Bedřichův syn a nástupce Jan ze Žerotína a na Štramberce udělil městu několik výsad. Léta 1558 určil, že kromě 45 stávajících pravovarečných domů žádných více stavěti se nesmí, a že se vzdává vrchnostenského výčepu nejen v městě, nýbrž i ve vesnicích Šenově a Žilině, začež měšťané uvolili se ročně platiti 60 zl.

Za Jana ze Žerotína bývalo ve zdejším zámku hlučno; scházívalť se zde příbuzní a přátelé jeho z blízka i z daleka. V letech 1544—58 častěji na zámek zavítali rytířové: Jan Kropáč z Nevědomí a na Hranicích, Mikuláš Sedlnický z Choltic a na Sedlnici, Václav Sedlnický z Choltic a na Bartošovicích, Přemek z Víčkova a na Prusinovicích, Záviš z Víčkova a na Polehradicích; pak vládykové: Linhart Nekeš z Landeku, Jan Nekeš z Landeku a na Lukově a mnozí jiní.

Zamýšleje přesídliti na Náměšť u Třebíče, Jan ze Žerotína prodal r. 1558 českým listem (daným v den Rozeslání apoštolů Páně) městu Nov. Jičínu, jež bylo zatím řemeslnictvím, zvláště soukennictvím, utěšeně zkvétalo, — za 39.000 zl. mor. čili 19.000 kop českých grošů bílých město a panství Novojicko-Štramberské.

Obnos ten vyplacen ve 3 lhůtách.

Ku zboží tomu příslušely: zámek a město Nový Jičín, hrad a město Štramberk a pak vesnice: Šenov, Bernatice, Žilina, Bludovice, Životice, Mořkov, Hodslavice s Rohlinou a Libhošť.

Tím vymanil se Nový Jičín z poddanství a stal se zároveň drži-

---

*) Todtenbuch der Geistlichkeit der böhm. Brüder herausgegeben (in böhmischer Sprache) von Jos. Fiedler, S. 36. Alt-Tschau bei Neusalz a. O., 1872.

telem statku, vykonávaje na něm tatáž práva, která druhdy pánům ze Žerotína příslušela.

Dav se císaři a králi Ferdinandovi I. pod ochranu, Nový Jičín stal se zeměpanským statkem komorním a požíval týchže výhod jako města královská. Zemský podkomoří dohlížel ku správě města a býval přítomen při obnovení (volbě) městské rady.

Roku 1560 císař Ferdinand potvrdil městu veškeré jeho dosavadní svobody a výsady a ustanovil, že poddané osady nápoje jen z Nov. Jičína bráti mají.

Jelikož židé té doby lichvou mnoho osob v městě a okolí na mizinu přivedli, svolením císařovým r. 1562 z Nov. Jičína a panství »na věčné časy« vypuzeni.

Tehdy na radnici dále úřadováno po česku, a knihy městské taktéž vedeny jazykem českým. I lnuli »opatrní a moudří otcové města« ku češtině takovou láskou, že r. 1562, když vrchní soud hlubčický poprvé zaslal jim ponaučení v jazyku německém, toho nepřijali, dožadujíce se po starém zvyku zprávy české. A když vrchní soud hlubčický přání jejich nevyhověl, vymohli si u císaře Ferdinanda I., že příště netřeba jim ponaučení bráti od Hlubčických. Napotom přiznali se Novojičtí ku vrchnímu právu olomuckému, jelikož toto české řeči tehdáž bedlivě šetřilo.

Za každé soudní ponaučení platíval pak Nový Jičín 12 bílých grošů českých a 4 denáry.

Zatím usazovali se v městě z Německa a sousedního Slezska přišlí řemeslníci vyznání evangelického, čímž jednak německý živel, jednak protestantismus se tu vzmáhal.

Pročež v některém cechu Němci nabyli většiny.

Léta 1564 císař a král Fedinand I. českým listem, daným »w Miestie nassem w Widný w niediely po Ochtabie Tiela Božýho«, svolil k tomu, »aby se . . . . . Czechmistržy, Mistržy a giný Ržemesla Kreicžowskeho w . . . Miestie Noweho Gičžyna tiemi wssemi Poržadky, kterež Czechmistrži a Mistrži tehož Ržemesla Kreyczowskeho w Miestie nassem Olomuczý od Pržedku nassých slawne Pamieti Kraluow Cžieských a Markrabi Morawských sobie dane a výsadane magy a gimi se sprawugy a ržidi, wezmiež ge sobie od nich, Pod pecžeti gich Slowo od Slowa wypsane, sprawowali a ržidili.

Artikule krejčovského cechu olomuckého psány však jazykem německým. (Opis císařského listu a zmíněných artikulů nalézá se ve zdejším archivu zámeckém.)

Když r. 1575 zdejší tkalci sdružili se v cech, novojická rada městská vyžádala si pro ně od města Olomouce německé artikule tamního cechu tkalcovského. (Zámecký archiv).

Asi do r. 1578 měla strana česká ve správě městské většinu, pak ale němečtí protestante nadvlády v ní se domáhali.

Za doby té byl i náboženský nastal v městě rozruch.

Katolický farář městský pro příkoří od městské rady mu činěná odešel roku 1569 z Nov. Jičína. Vyslaný oficial biskupský hleděl sporné strany usmířiti, leč nepořídil ničehož; farář se nevrátil.

Avšak i Mor. Bratři si stěžovali na všeliká soužení; podobáť se, že zemský podkomoří jich si v městě nepřál.

Nalezenoť na shromáždění starších Bratří v Holešově k neděli 15. po sv. Trojici léta Páně 1573 i to, »že v Moravě duchovníci, kapitola a jiní . . . . . sbory zastavují a lidem na gruntech svých do sborů choditi zabraňují . . . . . Zůstáno na tom, aby Jičínští, pokudž mají volnost služeb, jich užívali a nedají li tam synům jejich se osazovati, jinde jim živnost obmýšleti.« (Dr. Ant. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, str. 242.)

Jitření náboženské vzrůstalo. Roku 1579 radou městskou povolán luthersky kazatel Šalomon Curäus. Na dolehání olomuckého biskupa Stanislava Pavlovského Novojičtí císařským rozkazem sice donuceni, biskupem jmenovaného katol. faráře, kaplana a učitele přijati, ale pastora Curäa si podrželi.

Tomuto r. 1580 císařským úřadem nařízeno, aby Nový Jičín opustil; než i katolický farář svého místa se vzdal, a rada městská neustále se zdráhala, nového kat. faráře presentovati.

Zatim stalo se mezi německými protestanty a Mor. Bratřími v městě takové dohodnutí, že v únoru 1581 povolán šenovský pastor Jakub Lotge, kdežto bratrský kněz Martin Philadelphus Zámrský od 12. července 1581 v nynějším chrámu Nejsv. Trojice církevní obřady vykonával.

Dne 12. ledna 1582 zemský podkomoří Mikuláš z Hrádku z císařského rozkazu však nařídil, aby město Martina Zámrského propustilo, což se pak i stalo.

Ale i německému pastorovi Lotgemu bylo za nedlouho z Nového Jičína odejiti.

V neděli »Septuagesima« (dne 12. února) 1582 zavítal do města katolický farář Jan Grybelius (Grybel). Ale městská rada nevlídně ho přijala a činila mu všecko na vzdory. Farní kostel býval prázdný, jelikož lid hrnul se do Šenova, kdež opět evangelický kazatel dlel. V prosinci 1582 začal avšak i bratrský kněz Martin ze Star. Jičína v městě kázati a úřadovati, aniž dbal protestu katol. faráře. Pročež tento na sv. Jiří 1583 nehostinný Nový Jičín opustil.

Čtyři dny na to přišel z rozkazu biskupa katolický farář Václav Alexander do města. Ani tomu se tu dobře nedařilo, jelikož platu a desátku z města Nov. Jičína a z přifařených osad Bludovic a Žiliny nedostával. Mimo to zase bratrský kněz v městě mu překážel. Když napotom počátkem roku 1584 katol. farář na několik dní odcestoval, osmělil se městský rektor školní se školáky a s některými měšťany ve farním kostele evangelické písně zanotovati a i kázati. Farář přišed domů chtěl v neděli mši sv. sloužiti, ale nastojte, dva páni radní mu to zakázali. Tím rozmrzen, dobrovolně z Nov. Jičína do Mohelnice se odebral.

Což radě městské bylo vhod, jak městský písař v knize početní k r. 1584 poznamenává slovy: »A tak ti kniezy katoliczštzy sau odsud Pieknie z Pánem bohem vybyti a na misto gich gini Evangelitšczi Przygaty.«

Ačkoliv pak biskup Stanislav Pavlovský faráře Václava Alexandra do Nov. Jičína zase poslal, rada městská ho více nepřijala, a veškeré další úsilí biskupovo, katolického kněze v městě udržeti, bylo marno; neboť Jičínští svými příznivci u císařského dvora prosadili, že jim na vůli ponecháno, faráře si voliti.

Od té doby působili až do r. 1624 vždy dva nekatoličtí faráři (pastorové) v Novém Jičíně; německý lutherský při farním chrámu, český počátečně bratrský, po r. 1590 snad lutherský při nynějším filialním kostele Nejsv. Trojice, kdež sbor »literáků« míval zpěv kostelní na starosti.

Z Beckových »Dějin Nov. Jičína.« (str. 207.) se dovídáme, že v městě tom ustanoveni byli čeští kazatelé:

1581—2: Martin Philadelphus Zámrský († 1592 v Opavě). 1583—4: Jan Korinský, přišel z Vladislavi. 1584—5: Řehoř Philo, působil dříve v Hranicích. 1586—7: Jan Postius, byl před tím v Pržně. 1587: Václav Lavinius, rodák litovelský. 1588: Štěpán Vrbický z Rájce. 1589—92: Šimon Archesius, rodák ze Žďáru. 1593—7: Melichar Delung z Krnova; v letech 1588—93 byl kazatelem v Těšíně. 1598—1600: Šimon Sartorius z Liptova, působil dříve v Děhylově na Opavsku. 1600—1: Václav Fabricius z Něm. Brodu, bakalář pražský; přišel z Lipové u Strážnice a odebral se do Hranic. 1601—2: Jan Urbanides Ratibořský. 1602—3: Bartoloměj Pochvat ze Strumeni; byl dříve pastorem v Ochabách, † 1603. 1603—23: neznámo, kteří kazatelé tu působili. 1623—24: Martin Kočí ze Spišské župy.

Zmíněná již »Úmrtní kniha kněží bratrských« uvádí však na str. 78., že v neděli před sv. 3 Králi r. 1585 zemřel v Jičíně ženatý kněz, Bratr Jan Janota, kterýž i v léčení se vyznal. Při pohřbu jeho česky kázal Bratr Matěj Husák, německy Bratr Lukáš Helic (z Fulneka).

Z toho patrno, že tehdy i Němci v městě hlásili se částečně ku Jednotě Bratrské.

Německý pastor dostával v l. 1584—1600 od města sice jen 49 zl. mor. ročně; měl ale výnosnou štolu, deputát a požitek z rolí. Český kazatel dle úmluvy bral ročně 50—70 zl. mor. platu; deputát mu příslušící vyceněn na 48 zl. mor. Jaké byly jeho vedlejší příjmy, neví se.

Volba obou duchovních každoročně obnovena.

Drahotní poměry z doby té seznáváme z následujících cen: věrtel (1/2 měřice) rži byl za 1 1/2 zl. mor.; věrtel pohanky za 1/2 zl. mor.; věrtel hrachu za 10 grošů; lot šafránu za 12 gr. 6 denárů; žejdlík oleje za 6 denárů; máz vína za 12 grošů; sáh bukového dříví za 8 grošů; žejdlík »pálenky« (kořalky) za 2 gr. 4 denáry.

Pálenka z té příčiny draze prodávána, poněvadž jmína za lék a za

prostředek proti moru a nakažlivým nemocem. Jelikož jí pak lid velmi požíval, zakázána r. 1596, prohlášena byvši za čertový nápoj.

Když byl Nový Jičín roku 1558 stal se držitelem zboží Novojicko-Štramberského, rada městská oproti poddaným osadám příliš panovitě si vedla.

Tak žádala po Štramberských, aby ku vydržování kata také něčím přispívali. Jelikož tito ničehož neplatili, zažalovala je rada městská u zemského soudu, avšak spor rozhodnut ve prospěch Štramberka. (Viz str. 212.).

Teprvé od r. 1613 počínajíc Nový Jičín úmluvou se Štramberskými vykonával soudní právo nad vesnicemi ku Štramberku příslušícími.

Městská rada novojická starala se o náležitý pořádek a dobré mravy v městě a na panství a obnovována v letech 1558—1624 každoročně kolem svátku Obrácení sv. Pavla.

Zemský podkomoří, jenž volbu řídil, dostal za to pokaždé 10 zl.

Po volbě městské rady následovala hostina.

Měšťanosta v létě sídlíval na hradě Štramberku.

Kdož zvolen do radv městské, v kostele i při veřejných průvodech čestné míval vykázáno místo. Urážka jeho osoby přísně trestána. Za své úřadování městští radní sice platu nebrali, za to ale byly domy jejich všech dávek sproštěny.

Pokuty za provinění proti obecnímu pořádku a proti mravopočestnosti byly rozličné:

Buřič buď uvězněn, buď z města (vesnice) vypovězen; kdož v neděli polní práce vykonával, pokutován 3 zl. a 2 gr.; kdož s cechmistry se hašteřil, platil 12 zl. a 2 gr.; kdož špatné slanečky prodával, chléb v zapovězené době pekl, anebo s věcmi pro oheň nebezpečnými se zabýval, platil 1 zl. pokuty; kdož děvečku z cizího panství obtěžkal, 10ti zl. pokutován; kdož v místě usedlosť si zakoupil, aspoň 1 rok měl ji držeti, jinak platil 2—12 zl.; překročil-li venkovský rychtář svou právomocnosť, platil 20 zl. pokuty.

Jelikož agenda při městské radě byla dosti značná, ustanoveni dva městští písaři (notáři).

Soudní právo vykonával tehdy samostatně fojt (rychtář) se 7 konšeli. Menší trestní případy, jako: pohanění, rvačky, osočování a podobné přestupky novojičtí soudcové sami projednávali.

Pokuty bývaly různé:

Kdož na př. druhého udeřil rukou, platíval 1 zl., sklenicí pak 2 zl. Kdož druhého krvavě zbil, platil 1 kopu grošů. Hašteřivé ženy zavírány do šerhovny; muži, kteří nechali se od nich bíti, penězi pokutováni.

Při těžších případech trestních vedl novojický soud vyšetřování, kdežto vrchní soud olomucký (od r. 1562 až do r. 1635) vynášel rozsudek, kterýž pak v Nov. Jičíně vykonán. Pokaždé povolán kat, obyčejně z Lipníka, jenž za svou práci dostával 2—8 zl. (Později král. appellační komora v Praze stala se nejvyšší soudní stolicí.)

Roku 1588 rozmnožilo město své panství osadami Rybníkem (nyní Rybí) a Ženklavou, kterýchž bylo nabylo od Jana Cetryše z Kynsperka a na Kunvaldě za 5600 zl. mor. Napotom k němu přikoupilo dvůr tamovický za 900 zl., dvůr šenovský za 3500 zl. a dvůr bernatský za 6000 zl. Té doby čítalo město 311 domův a asi 2177 obyv.

Roku 1583 žilo tu 383 živnostníků (mistrů), z nichž bylo 68 soukenníků, 15 tkalců, 35 řezníků, 19 krejčích, 13 kožešníků, 25 obuvníků, 12 pekařův, 8 kloboučníkův, 3 kramáři a t. d.

Léta 1581 činily obecní příjmy 2052 zl. 8 gr. $2^1/_2$ denáru; výdaje (bez berně zemské) 1668 zl 29 gr. $1^1/_2$ denáru.

Nelze upříti, že řemeslnictvo bylo tehdy většinou protestantské a německé. Ještě za našich dnů v Barvířské ulici (Färbergasse) na domě čís. 7. viděti pamětní desku s německým nápisem, že tu r. 1599 od cechu zřízena valcha.

Že čeština na radnici městské se ještě udržela, vysvětlujeme si takto: Usnesením zemského sněmu z r. 1480 úřední dopisování s vyššími úřady zemskými dělo se jen česky, a také zeměpanská nařízení, výnosy zemského hejtmana a zemského podkomořího, jakož i usnešení sněmu pouze česky vydávány, čímž čeština stala se státní řečí až do r. 1635.

Nový Jičín, požívaje práv měst královských, býval se zemskými úřady v neustálém styku a vládl statkem, jenž až na osady Šenov, Žilinu a Ženklavu (od r. 1588) byl českým.

České úřadování na radnici městské potrvalo asi do r. 1610. Poslední naučení české poslal vrchní soud olomucký městu l. 1608; také měšťané novojičtí brali odtud soukromá naučení, ale tato jim vydávána v jazyku německém. (V. Prasek, Tovačovská kniha ortelů Olomuckých. V Olomouci, 1896).

Léta 1610 založeny nové městské knihy, obsahující soudní protokoly, ale ty vedeny již německy. Ovšem rada městská dle potřeby vydávala ještě r. 1630 české listiny; napotom pouze německy úřadovala.

Kdežto cech zámečníků, pasířů, jehlářů, kotlářů a příbuzných řemesel r. 1540 dal si Bedřichem ze Žerotína potvrditi česky psané artikule, l. 1616 tentýž cech měl už artikule německé, jež městská rada také německým listem schválila. (Zámecký archiv.)

Nadešla neblahá doba války třicetileté. Nový Jičín stal se stoupencem vzdorokrále Bedřicha Falckého, jenž mu pak r. 1620 českými listinami (»w Olomouci, w sobotu po sw. Dorothie«) veškeré jeho výsady potvrdil.

Nešťastná bitva bělohorská (8. listop. 1620) zmařila navždy smělé tužby stavův protestantských.

Kterak národ za války třicetileté soužen a pronásledován, v »Přehledu dějin« jsme pověděli. Také jsme tam naznačili, co i Nov. Jičínu bylo tehdy snášeti.

K tomu dodáváme: V červenci r. 1621 v Nov. Jičíně ležela posádka

císařská, sestávající ze 400 osmáhlých žoldnéřů neapolských, vůbec »Černých Španělů« zvaných, a z praporce německých mušketýrů. Dozvěděvši se, že zlotřilí vojínové odpořilého markraběte Jana Jiřího Brandenburského v Raduni ve Slezsku zhanobili hrobku pana Tvorkovského z Kravař a v kostele veliké páchali hanebnosti, přepadla, majíc císař. plukovníka Kosche v čele, v noci ze dne 21. na 22. července nepřátelské čety v Raduni a většinou je pobila.

Markrabě Jan Jiří však na odvetu již dne 24. července (večer před sv. Jakubem) se značným vojskem na 12.000 mužů čítajícím k Novému Jičínu přitáhl a jej zapálil.

Jelikož nebylo lze požár udusiti, posádka císařská se usnesla prodrati se. Jen plukovník Kosche se 6 vojíny se zachránil, ostatní nepřítelem obklíčeni. Neapolci určeni k oběti msty a k rozkazu markraběte usmrceni. Mrtvoly jejich pak ve 3 hlubokých jamách obyvatelstvem pochovány, a na hrobech jejich později vystavěna dřevěná kaple, »Španělská« zvaná, kteráž r. 1724 Jesuity z tvrdého staviva zbudována.

Požárem tímto skoro celé město zničeno, a též městský archiv většinou shořel.

I od císařských město mnoho vytrpělo, zejména v l. 1621—24 od sasko-slezského vojska, jemuž velel loupeživý Karel Hanibal z Dohna.

Až do r. 1624 zůstal Nový Jičín městem samostatným a byl v držení panství Novojicko-Štramberského. Poněvadž ale město r. 1619 bylo holdovalo Bedřichu Falckému a v letech 1620—21 2000 zl. a 2700 zl. mor. odbojným stavům moravským zapůjčilo a také občas protestantské posádky přechovávalo, královskou komorou zbaveno statků svých, kteréž pak císař a král Ferdinand II. listem, daným ve Vídni dne 16. července 1624, daroval olomuckým Jesuitům za tím účelem, aby ze příjmů jeho vydržován byl konvikt, císařem při jesuitské koleji v Olomouci založený. I stal se Nový Jičín opět městem poddaným.

Před tím byla však královská komise již 23. května 1624 v průvodu regenta jesuitského konviktu olomuckého, P. Jakuba Hackha, se silným oddílem vojska přitáhla do Nov. Jičína, kdež po obsazení bran městských zděšeným měšťanům zvěstováno, že súčastnivše se stavovské vzpoury (1618—1620), dopustili se »zločinu rebellie a urážky Jeho Veličenstva,« pročež nyní místo císaře pána olomucké Jesuity za svou řádnou vrchnosť míti budou.

Jesuité chopili se ihned rázně správy města. Odňavše měšťanům veškeré jejich výsady, Moravské Bratry z města vypudili, oba kostely zavřeli, načež jali se protestanty v městě pozůstalé a okolní i násilně na víru katolickou obraceti, což ovšem nedělo se bez odporu se strany druhé.

Dne 2. července 1624 ve farním kostele po 40 letech opět poprvé sloužena mše sv. katolickým knězem.

Když však Novojičtí později se dověděli o zmíněné nadaci Ferdinandově jakož i o tom, že zemský hejtman čili gubernátor, kardinál a

biskup olomucký Frant. kníže z Dietrichšteina, dne 20. července 1624 obdržel od císaře rozkaz, aby české kanceláři dvorské zaslal privileje, městu Nov. Jičínu r. 1560 císařem a králem Ferdinandem I. udělené, a zároveň navrhl, které z nich městu ponechati a které mu odňati, tu stěžovali si u úřadů na Jesuity, obviňujíce je, že předčasně a bezprávně zmocnili se města, načež žádali za navrácení městských výsad a panství Novojicko-Štramberského.

Veškeré jejich kroky zůstaly však bezvýslednými. Zboží, jež úředně slulo: Císařské Ferdinandovo nadační panství Nový Jičín (»Kaiserlich Ferdinandeische Fundationscherrschaft Neutitschein«), spravoval regens, anebo subregens konviktu za pomoci panského hejtmana, později (od polovice 18. století) vrchního (Oberamtmann) na zámku novojickém sídlícího.

Privileje, artikule cechovní a důležitá vyjednání stvrzovali společně rektor kolleje a zároveň university olomucké a regens konviktu.

Kromě utvrzování lidu u víře katolické Jesuité přihlíželi k urovnání poddanských poměrů.

V říjnu 1629 byla městu královskou komisí většina dřívějších jeho výsad navrácena a znovu potvrzena; schválení nově zvolené rady městské a regalie (až na vykonávání soudního práva) ponechány vrchnosti.

Tato pak ještě téhož roku určila, co města Nový Jičín a Štramberk, která jinak nerobotovala, platiti a odváděti mají, jakož i předepsala venkovským obcím roboty a dávky.

Kdežto Jesuité od počátku úřadovali pouze německy, městská rada ještě téhož r. 1630 vydávala české listiny.

Téhož léta utvořil se v Novém Jičíně cech klobučnický, jenž nepochybně byl většinou českým, poněvadž vyžádav si od kloboučníků kroměřížských česky psané artikule cechovní, městskou radu novojickou poprosil, aby mu dovolila jimi se říditi, čemuž tato vyhověla následujícím listem českým: »My Purmistr a Rada Miesta Noweho Gitczina znamo cžinime Timto Listem Obecznie Przede wssemy, Zie gsme Ziadani od Slowútnych Czechmistruw, Starssich a Czeleho Czechu Poctiweho Ržemesla Klobucžnickeho, Tehož Miesta Noweho Gitcžina, Abychom Niže Psane Artykule od Poctiweho Czechú Klobucžnickeho w Miestie Kromieržizj Z gegiho Nadani gim Udielene pod Peczetj Nassy Miestkau gim Zepsati naržidilj, Kterežto Artykule dostatecznie se Znawsse, Ziadosti gegich Slussne odepržitj gsme nechtielj Genž we wssech swych Slovich, Punctech a Clausulech Takto Zni, gakož se nižie Pisse.« (Následuje 14 artikulův.): . . . . . Genž gest Psan w Miestie Nowem Gicžinie, 7. May, Letha 1630« (Zámecký archiv.)

Zdá se však, že vrchnostenští hejtmani venkovské robotníky a novojické měšťany příliš utiskovali, jelikož si tito na ně u pana regenta konviktu často stěžovali.

Správa Jesuitů, vlastně vrchnostenských hejtmanů, stala se zejména Novojickým tak neoblíbenou, že po smrti císaře Ferdinanda II. dne 12.

května 1637 obžalovali jesuitský konvikt u královského tribunálu olomuckého, obviňujíce jej z hrozného pronásledování a utiskování i žádajíce, aby jim proti všemu právu zadržené privileje a statky navráceny byly.

Spor tento trval dlouho, a Jesuité se hájili, jak mohli. Chtějíce se však s Novojickými po dobrém porovnati, nabízeli jim za náhradu statek Jesenici (Deutsch-Jaßnik), jenž tehdáž za 18.000 zl. byl na prodej; měšťané však zamýšlený dar zamítli, až konečně rozhodnutím české kanceláře dvorské ze dne 1. srpna 1641 se svou žalobou navždy odmrštěni, jelikož jim uloženo věčné mlčení.

Teprve později domohl se Nový Jičín prosbami ku vrchnosti rozličných výhod.

Ježto třicetiletou válkou vlast naše strašně zpustošena, po upravení berně roku 1656 konaly se l. 1667 úřední popisy veškerých panství. Komise dotyčná určila, že panství Novojicko-Štramberské čítá celkem 1038 domů, které »kontribuci« platiti mají.

Vrchnosť avšak r. 1668 panství znovu ohlédavši, seznala, že panství čítá jen 1031 domů poplatných.

I měly domů: Nový Jičín 371, Štramberk 57, Věřovice 53, Hodslavice 48, Mořkov 41, Bludovice 36, Ženklava 55, Rybí 52, Šenov 74, Životice 46, Závěšice Malé (na levém břehu Sedlničky) 15,*) Libhošť 52, Žilina 78, Bernatice 53. (Zámecký archiv.)

Ve příčině těchto úředních popsání statku v zemi povstaly z rozličných míst a stran stížnosti, pročež »revisitační komise« v l. 1669—1679 veškerá panství znova prohlédla a popsala, jakož i případné k tomu poznámky připojila.

Komise pracovala v kraji Přerovském, k němuž zboží Novojicko-Štramberské tehdáž příslušelo, v l. 1675—76.

Na panství toto zavítala r. 1676 a shledala, že Nový Jičín má 317 stárých domů osedlých, 42 nově osedlých a 4 pusté, dohromady tedy 363.

Rolí měřeno: 400 měř. $5^1/_8$ osminy I. třídy a 801 měř. $2^2/_8$ osminy II. třídy.

Co do velikosti obce čítal Nový Jičín 32 domů s rolemi ve výměře 10 lánů $3^1/_4$ osminy, pak 285 domků s 19 lány a 6 osm., 4 pusté domky se 2 osm. K tomu mělo 45 pivovarečných měšťanů jestě 3 lány a 6 osm., bylo tudíž celkem 36 lánů $1^1/_4$ osminy. (Celé panství mělo 108 lánů $2^1/_4$ osminy.)

Jelikož také ze stávajících komínů se platívalo, ohlédala komise k žádosti města, kteréž vrchností přidržováno z více komínů platiti, než jich skutečně bylo, veškeré komíny na panství a seznala, že Nový Jičín platiti má ze 460 komínů. I dáváno z každého komína v městě počátečně 1 zl. rýn., později více, na př. r. 1690 již 2 zl. a r. 1710 3 zl. 30 kr.

Mimo to dostávala pak vrchnosť z města rozličné platy: na daních

---

*) R. 1640 vrchnosti zakoupeny za 4.000 zl. — Velké Závěšice na pravém břehu Sedlničky patřily pod Hukvaldy.

66. Město Nový Jičín a hrad Starojický z r. 1722.

1. Farní kostel. 2. Zámek. 3. Městská radnice. 4. Horní brána. 5. Dolní brána. 6. Kostel Nejsv. Trojice. 7. Španělská kaple. 8. Kostelík sv. Františka Xav. 9. Hrad Starojický. 10. Potok Jičinka.

ročně 242 zl. mor., z mýta 164 zl., ze mlýna 300 zl., při obnovení rady městské 36 zl., za louku u Životic od městských řezníků 52 zl. 30 kr., od pivovarečných měšťanů 67 zl. 30 kr., z masných a ševcovských krámů 4 zl. 40 kr., od soukenníků 240 zl., dále dávky z rolí, zahrad, rybníků, koupelen, jirchářské valchy a pod. — Městský mlynář byl také povinen pro vrchnosť ročně 3 prasata krmiti. Východně nynější Tovární ulice (Fabriksgasse), byly tehdáž sádky čili rybárny.

Vrchnosť měla v městě také nálev vína a to vždy od 1. května do posledního října každého roku, kdežto pivovareční měšťané každoročně nalévali víno v domech svých od 1. listopadu do konce dubna.

Časem však vrchnosť Nový Jičín opět velikými tížila dávkami, ana od něho kontribuci ze 54 lánů $1^2/_4$ osm. a ze 503 komínů požadovala. Pročež podali Novojičtí stížnosť proti vrchnosti. Spor vyřízen r. 1707 tím způsobem, že město příště jen ze 36 lánů a $^3/_4$ osmin, tedy ze třetiny pozemků na panství jsoucích platiti má.

Poddané osady venkovské až na Šenov a Závěšice Malé potraviny a jiné věci do olomuckého konviktu dovážely. Co všechno tam v letech 1725—30 zasíláno a kterak placeno, seznáváme z následujícího: 1 měřice sušených švestek 1 zl. 36 kr. až 2 zl., 1 měřice sušených jablek 1 zl., 1 měřice ovsa 36 kr., $^1/_8$ měřice lískových ořechů 18 kr., 1 vědro uherského vína 16 zl., 1 máz medu 18 kr., 1 tele 1 zl., 1 vykrmený vůl 16—25 zl, 1 krocan 15 kr., 1 kapoun 9 kr., 1 libra turecké kávy 1 zl. 36 kr., 1 divoký holub 3 kr., 1 divoká kachna 4 kr., 1 sluka 9 kr., 1 tetřívek 9 kr., 1 drozd $^3/_4$ až 4 kr., 1 kvíčala $2^1/_2$ kr., 1 skřivánek $^3/_4$ kr., 1 kopa vajec 20 kr., 1 libra soli $4^1/_2$ kr, 1 libra soleného másla 7 kr., 1 libra čistého sádla 9 kr., střelné za 1 zajíce 7 kr., chytné za 1 koroptev 7 kr. atd.

Uzené maso, kmín, sušené houby a podobné potraviny robotníci po většině zdarma dodávali. (Zámecký archiv).

Politické a náboženské události za těch i pozdějších dob vylíčili jsme v »Přehledu dějin«.

Město častěji utrpělo živelními pohromami. Dne 9. června 1768 vyhořelo 366 domů, kostel a fara; 50 osob přišlo při tom o život; škoda páčila se na 400.000 zl.

Počátkem r. 1773 opět 150 domů a kostel požárem zničeny.

Sotva Nový Jičín za pomoci vrchnosti poněkud se zotavoval, když roznesla se zvěsť, že papež Kliment XIV. pověstnou bulou »Dominus ac Redemptor noster,« vydanou dne 21. července 1773, řád jesuitský docela zrušil. (Papež Pius VII r. 1814 řád tento zase obnovil).

Tím olomučtí Jesuité přestali býti pány zboží Novojicko-Štramberského, kteréž 28. října 1773 převzato do správy zemské. Až do konce r. 1777 spravoval kamerální toto panství ten který přísedící zemského gubernia. Pak příslušelo zboží krátkou dobu šlechtickému ústavu olomuckému, v říjnu 1778 již šlechtickému ústavu brněnskému, načež r. 1781

ve své celistvosti propůjčeno c. k. Tereziánské akademii vídeňské, jíž až dosud náleží.

Jen Nový Jičín r. 1775 (16. září) císařovnou Marií Terezií z poddanství propuštěn a svobodným městem municipiálním prohlášen.

Další příběhy města nejsou již tak důležity.

Roku 1798 táhlo Novým Jičínem ruské vojsko za vedení Suvarova do Italie Rakušanům na pomoc.

Léta 1805 Rusové a Rakušané brali se Novým Jičínem ke Slavkovu (u Brna), kdež však 2. prosince t. r. od francouzského císaře Napoleona I. byli poraženi.

Roku 1813 tábořil tu po nějakou dobu polsko-francouzský sbor vojenský knížete Poniatovského.

Léta 1815 opět Rusové městem táhli, ubírajíce se z válek fran couzských do vlasti své.

Následovala léta míru, jež ku rozvoji řemesel v městě valně přispěla.

Dokud nebylo v Nov. Jičíně továren, řemeslníkům se dobře dařilo. Zejména zkvétalo kolářství (novojické bryčky zasílány až do Ruska) a soukennictví.

Přibýváním továren přišel ale mnohý mistr o řádnou výživu, stav se pouhým dělníkem.

Pročež r. 1848 pozůstalí řemeslníci byli tak rozhorčeni, že některé továrny poškodili. Lid nazýval tehdáž vysoké komíny tovární »Hungerthürme« — hladomorny. Národní gardě čili stráži častěji zakročiti bylo proti nespokojeným živnostníkům.

Zřízením krajského soudu r. 1855 město velmi získalo.

Od 27. července až do 3. srpna 1866 nepřátelští Prusové v městě dleli. Leželi tu: 2 generálové, 9 vyšších důstojníků, 134 důstojníkův a 4408 mužů.

Prušáci vymáhali: 3722 celních liber (1 libra = $1/2$ kila) ovsa, 1952 liber sena, 955 liber slámy, 929 porcí chleba (1 porce po 2 librách vídeňských), 40 věder piva atd.

Stravování vojska a rekvisice stály obec 1800 zl., měšťanstvo přes 3000 zl.

Více však nepřáteli stíženy okolní města a dědiny.

Štěstím bylo pro Nový Jičín, že zatím uzavřeno příměří, pročež Prusové dne 3. srpna couvli za ustanovenou čáru pohraničnou, kteráž u Šenova započínala.

Rok 1866. byl pro město i jinak osudným. Dne 23. září vypukl v domě čís. 698. v Dolním předměstí oheň, jenž 27 domů strávil. (Joh. Nep. Enders, Gedenkblätter aus Gegenwart und Vergangenheit. Neutitschein, 1866).

V následující době klidné průmysl v městě zřízením nových továren valně pokročil.

I obec městská zakládáním škol a zbudováním veřejných ústavův a podniků ku zvelebení Nov. Jičína značně přispěla.

Zejména za nynějšího měšťanosty dra Hugona Fuxe, zemského poslance a přísedícího výboru zemského, v té příčině mnoho vykonáno.

Neúrody polní za posledních let, zejména r. 1888., 1896. a 1897., však neblaze působily na rolnictvo i měšťanstvo.

Pročež obilí, potraviny a píce zvláště loni a letos značně podražily, a obchody poněkud váznou.

Dle tržních zpráv novojických byly:

a) dne 18. září 1897: hektolitr pšenice za zl. 7·26, 1 hektolitr žita za zl. 6·20, 1 hektolitr ječmene za zl. 4·40, 1 hektolitr ovsa za zl. 3·20, 1 hektolitr bramborů (kobzolí) za 2 zl.

b) dne 4. června 1898· 1 hektolitr pšenice za zl. 8·65, 1 hektolitr ječmene za zl. 3·88, 1 hektolitr bramborů za zl. 2·40.

Až do r. 1885 byl český lid na Novojicku bez veškeré národní organisace.

První trvalé jeho národní uvědomování a sdružování započalo roku 1885 příchodem českého advokáta J.U.Dr. Frant. Špačka († v lednu 1898 v Kroměříži) do Nového Jičína. Ve směru tom zdárně jej podporovali janovičtí rodáci: M.U.C. Josef Vahalík († 1895) a J.U.C. Frant. Vahalík (nyní c. k. auskultant v Praze).

Druhé období našeho národního rozvoje nastalo, když r. 1893 po dru. Frant. Špačkovi převzal kancelář dosavadní český advokát zdejší, J.U.Dr. Ferd. Dostál.

Zdařilá národopisná výstavka a národní slavnosť v sousední obci Loučce v září 1893 pořádaná, jakož i otevření »Národního domu« v den Nejsv. Trojice r. 1894 milý podaly důkaz, co svornosť a nadšení pro národní věc zmohou Kéž by vždycky tak bylo!

Kterak město po válce třicetileté až do naší doby se vyvíjelo, seznáváme z následujících údajův.

Roku 1676 čítalo: 363 domův a asi 2200 obyvatelů, z nichž ještě čtvrtina byla národnosti české, pak český živel co do počtu neustále klesal. Skrovný tento počet obyvatelstva z r. 1676 vysvětluje se tím, že roku 1572 na mor zemřelo 748 osob, a že v letech 1585, 1591, 1606 a 1624 touže epidemií mnoho lidí zahynulo; taktéž za války 30-leté četné rodiny z náboženských příčin buď nuceně, buď dobrovolně se vystěhovaly.

V druhé polovici r. 1715 morová rána město a okolí opět navštívila. Ačkoliv lidé veliké cibule před okny a v příbytcích svých vyvěsili, angeliku a podobné kořínky žvýkali, jakož i rohy a paznehty všude vykuřovali, přece nákaza se šířila. V městě nestačili zemřelé pochovávati, a v okolních vesnicích hřbitovy přeplněny mrtvolami, pročež tyto napotom i v zahradách zakopávány.

Konečně v listopadu téhož roku obecní rada novojická uzavřela městské brány, postavila na hranicích městských výstražné tabulky a

užila rázných prostředků proti další nákaze. Domy denně prohlíženy, a u kohož hlízy pozorovány, neprodleně do nemocnice na Hliníkách (Lehmberg) u nynější Lazaretní kaple dovežen. Zároveň dleli v nemocnici lékař a kněz. Do 20. ledna 1716 nesměl odtud nikdo do města. Pak strašná nemoc ulevila.

Nový rozkvět Nov. Jičína započal, když r. 1775 stal se opět městem svobodným.

Čítal pak r. 1787: 4256 obyvatelů (židů nebylo); r. 1790: 621 domů, 4244 obyvatelů; r. 1816: 5569 obyvatelů; r. 1834: 782 domů, 6841 obyv. (židů nebylo); r. 1851: 795 domů, 7743 obyvatelů (z nichž 766 samostatných živnostníků); r. 1866: 7626 obyvatelů; r. 1869: 8800 obyvatelů; r. 1880: 830 domů, 10274 obyvatelů (9017 Němců, 1106 Čechů = 89% Němců, 11% Čechů) a koncem r. 1897: 12.650 obyvatelů (z nichž na 6000 dělníkův a dělnic).

Školství národní. Německé farní školy katolické zpomíná se již v druhé polovici 15. století, české školy bratrské r. 1543.

Po r. 1580 stala se německá škola protestanskou, načež za Jesuitů po r. 1624 opět přeměněna na katolickou, kdežto bratrská škola r. 1624 zanikla. Léta 1669 čítala německá škola tři třídy; v nejvyšší (I.) třídě působil rektor, v II. třídě kantor, v III. třídě auditor. Nejvíce práce míval poslední, jenž často všechny tři třídy sám zastával, kdežto ostatní dva hlavně v kostele bývali zaměstnáváni.

Rokem 1718 počínajíc při farním kostele ustanoveny 4 osoby církevní hudby a kostelního zpěvu, jakož i latiny, psaní a počtů znalé, kteréž povinny byly, ve chrámu i ve škole účinkovati a při svatbách a poctivých schůzkách obsluhovati a pak hráti. Škola redukována na 2 třídy.

Rektor (jenž byl zároveň správcem kůru) a varhanník vyučovali v I. (vyšší) třídě, do níž chodili jen chlapci, kteří ve čtení, psaní a počtech se vyznali. Hlavně učili se náboženství a poněkud i latině (. . . »welche auch wohl Declinationes und Comparationes machen, dann auch im Jesus Sirach lernen«).

V druhé třídě působili kantor a auditor. Vyučováni tu chlapci i dívky evangeliu, katechismu, a počátkům čtení, počtův a psaní.

Rektor a varhanník dostávali od města ročně po 45 zl., kantor a auditor po 40 zl., a každý měl svobodný byt.

Chlapci (začátečníci) platili: za vyučování čtení po 6 kr., za vyučování katechismu po 9 kr., za vyučování evangeliu 12 kr., za vyučování přísloví Ježíše Siracha po 15 kr.

Větší hoši (v I. třídě), kteří již psali dle předpisův a i v hudbě, zpěvu, ministrantuře atd. se cvičili, dávali čtvrťročně po 18 kr.

Děvčata platila čtvrťletně po 15 kr.

Celkový obnos těchto dávek rozdělen pak na 5 dílů: rektor a varhanník dostali dohromady 3 díly, kantor a auditor 2 díly.

Dále platila každá rodina ročně 3 kr. koledy a chlapci dávali na sv. Havla po tak zvaném »kuřím groše« (»Hahngroschen«). O tyto peníze rozdělili se učitelé stejnou měrou. Pak měli ještě příjmy z pohřbů, mší zádušních atd. (Zámecký archiv.)

Později povstaly samostatné školy chlapecké a dívčí. R. 1834 hlavní škola chlapecká čítala 4 třídy, škola dívčí 2 třídy.

Postupem času obě školy přiměřeně rozšiřovány.

O rozvoj chlapecké nár. a měšť. školy (dříve nesamostatné nižší reálky) platně se přičinil bývalý její ředitet P. Frant. Krönes († v Olomouci r. 1896). Té doby ústav řídí Ant. Bauer.

Ředitelem na německé dívčí národní a měšťanské škole jest Ant. Blaschke, zároveň c. k. okresní dozorce školní pro německé školy.

Z Nov. Jičína pošlo několik mužů buď o církev, buď o vědu a školství, buď o německý národ zasloužilých.

Polouves,

také Polouvsí (něm. Halbendorf), ves jižně od Jesenice po obou březích potoka Luhy, má 3·42 km^2 rozlohy a čítala r. 1890: 60 domů, 312 katol. Němců.

Z budov vytknouti sluší: kapli, jednotřídní něm. nár. školu a fojtství.

Obec patří ku faře a poště jesenické.

Polouvsí tvořilo druhdy se sousední dědinou Dubem zvláštní statek, který r. 1412 Lacek st. z Kravař na Helfštýně a Štramberce prodal Bedřichovi z Riesenburka. Tento vložil pak na zboží své manželce Elišce 50 hřiven věna.

Léta 1493 seděli na statku Jan ze Zopu a manželka jeho Kateřina, dcera Jana z Riesenburka.

Té doby byla v Polouvsí tvrz se dvorem. Napotom r. 1502 statku nabyl Vilém z Pernštýna, jenž jej přiloučil ku zboží Hranickému, při němž také zůstal.

Roku 1790 v Polouvsí bylo: 36 domů, 231 obyv., r. 1834: 38 domů, 260 obyv., r. 1880: 61 domů, 333 obyv.

Nověji nalezeny v okolních vrstvách kulmových rozličné zkameněliny.

Šenov,

druhdy Šanov (něm. Schonau), souviseje se severní částí Nov. Jičína, rozkládá se v údolí (261 *m*) podél potoka Jičinky a okresní silnice i má 15·63 km^2 rozlohy.

Západně od vesnice stojí na svahu Panského čili Bernatského kopce (něm. Kriegshübel) nedaleko památné studánky »Bannerbrünnl« (snad

tábořil zde švédský vojevůdce Banner) bývalá salaš s hostincem, jež u českého lidu »Jarkůvka« sluje.

Roku 1890 obec čítala celkem: 193 domů, 2105 obyv. (2081 katolíků, 3 protestanty a 21 židů; — 1845 Němců, 229 Čechů).

Nejčelnější budovy jsou: farní kostel sv. Martina biskupa na severním konci dědiny, nedaleko odtud fara a v jižní části vesnice 4titřídní něm. nár. škola.

Dříve byly tu dva panské dvory, z nichž v osadě stojící soukromníku prodán, jenž přeměnil jej v parní lihovar, kdežto druhý u císařské silnice ku Libhošti vedoucí přestavěn jest v nájemní dům s hostincem.

Ze závodů zmínky zasluhují: továrna na klobouky a továrna na vozové lucerny.

Spolky čítáme: dobrov. hasičský sbor, odvodňovací družstvo, Raiffeisenovu záložnu a družstvo pro chov plemenného dobytka.

Obec přísluší k obvodu c. k. pošty v Nov. Jičíně. U vesnice jest zastávka novojické místní dráhy.

K východu nachází se ve výměře 440 hektarů panský les u lidu »Roveň« (na mapách nesprávně Vrchy), něm. »der hohe Wald« zvaný.

V okolí nalézáme několik zajímavých nerostů, zejména pikrolith a olivin.

Šenov jest původu českého a měl již r. 1383 faru, kterou držel šlechtic Jindřich (»plebanus in Schena«).

Ves náležela počátečně ke zboží Jickému; při rozdělení jeho r. 1533 na panství Starojické a Novojicko-Štramberské přiloučena ku poslednímu.

V 15. století začala se poněmčovati. Léta 1435 byl tu rychtářem Petr Schadenhans, jehož lán v místě Ctiborem z Cimburka na Jičíně osvobozen ode všech obecních dávek, poplatkův a robot, jakož i od povinnosti zajíce, lišky a vlky honiti a panské ovce pásti, začež rychtář pánovi 1 hřivnu ročně měl platiti.

Jaké právní poměry a obyčeje v 16. století a později u nás vládly, seznáváme z následujícího případu.

Roku 1541 sedlák šenovský zabil ženatého muže z Kopřivnice. Pozůstalí sirotci a příbuzní zavražděného zažalovali sedláka u vrchnostenského práva v Novém Jičíně. Na zámku novojickém konán soud za přítomnosti panského úředníka Přemka z Vičkova, pak pana Erasma z Bobolusk, zámeckého hejtmana na Hukvaldech (Kopřivnice patřily pod Hukvaldy), a novojického fojta. Usouzeno, že vrah zaplatí 18 kop českých grošů pokuty a že dá novojickému špitálu kus hotového sukna, jakož že také věnuje 3 lokte sukna příbuzným zabitého.

Obě strany pod pokutou 50 kop grošů zavázaly se rukojmími, že uložená pokuta a dávka v určené době bude zapravena, načež vrah nemá již více stihán býti. (Takové soudní jednání o vraždu a pokutu slulo »hlava«.)

Tehdy věřili u nás i v čarování. Přišel-li kdo v podezření, že čaruje, odsouzen jest veřejným míněním a soudně stíhán.

Tak r. 1583 tři ženy šenovské: Barb. Lindnerová, Alžběta Hahnová a Justina Klosová jako čarodějky upáleny.

Léta 1594 zdejší selka Anežka Schaferlová veřejně podezřívána, že drží s čertem, kterýž prý k ni v podobě černé kury chodívá. I tato nešťastnice na zápalné hranici život svůj skončila. (Takové hrdelní soudy potrvaly až do polovice 18. století.)

Jako jinde, tak i v Šenově Lutherovo učení v 16. století nabylo vrchu, pročež v letech 1570—1627 pusobili zde evangeličtí faráři. V letech 1578—1581 byl tu pastorem Jakub Lotge z Lipska, v letech 1587—1588 Matěj Boksbart, v letech 1613—1624 Melichar Faschank, rodák novojický.

Teprve od Velikonoc 1627 opět katolický farář v obci ustanoven; ku farní osadě šenovské tehdy příslušely však ještě osady: Kunvald, Jasenice (až do r. 1683) a Suchdol.

Z počátku dostával farář na penězích jen 80 tolarů ročně, i byl každý sedlák šenovský a kunvaldský povinen se svým potahem půl dne farské role obdělávati. Později obročí farářovo zvýšeno.

Za války třicetileté vesnice nepřáteli mnoho zakusila.

Již r. 1672 (ne-li dříve) byla tu něm. nár. škola. Učitel dostával 14 zl. 32 grošů ročně, měl 3 zahrádky v místě a v Kunvaldě užíval zahrádku a pole pod půl měřice.

Za vlády olomuckých Jesuitů v letech 1624—1773 čítal Šenov 11 lánů $7^1/_2$ osminy půdy, platil ale jen z 11 lánů $5^1/_2$ osminy.

V letech 1676—80 vesnice měla: 39 sedláků, 1 rychtáře, 6 zahradníků a 28 domkářů.

Vrchnosti odváděla ve 5 lhůtách (o sv. Jiří, Janě, Michalu, Martině a o Vánocích): platu celkem 205 zl. 57 kr. $1^2/_4$ denáru; 214 kur anebo za 1 po 6 kr.: 21 zl. 24 kr., za vodu z potoka 3 zl. 30 kr.,

Pusté fojtství přeměněno v panský dvůr (nyní lihovar), a rychtář z počátku vrchností jmenován; teprvé později zase zřízeno fojtství dědičné.

Jelikož osedlí robotovali při místních 2 dvorech a 2 mlýnech panských, zproštěni jsou dalších robot, zejména dodávání povozů.

Vezl-li kdo na př. potraviny a jiné věci do olomuckého konviktu jesuitského, zvláště býval placen.

Počátkem 18. století i v Šenově vzmáhal se protestantismus, jejž však Jesuité jak jen mohli potírali.

Častým rozvodněním Jičinky vesnice nemálo vytrpěla, zejména v letech 1705, 1742, 1760, 1772, 1779, 1846 a v srpnu 1880.

V letech 1805 a 1806 řádila zde hlavnička, jež četných životů lidských si vyžádala.

Roku 1790 Šenov čítal: 156 domů, 1030 obyv.; r. 1816: 1223 obyv.; r. 1834: 171 domů, 1255 obyv.; r. 1851: 173 domů, 1344 obyv.; r. 1880: 190 domů, 1631 obyv., z nichž 175 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Za našich dnů českého lidu v obci neustále přibývá.

zachovaný stříbrný gotický kalich mešní, na němž mimo letopočet 1578 čteme i jména: Hans Schweinicz v. Pilmersdorff; Hans Graßman, Richter zu Senfftleben; Simon Geryk, Burgmeist.; Hans Procop; Gyrge Richter.

Z nekatolických kněží jsou známi: 1570: Valentin Veldichen; 1580: Daniel Melinský, rodem z Bílska; 1610: Valentin Laubmer, rodem z Vratislavi; 1618: magister Jan Schütz; 1620—25: Valentin Arnold.

Jako jinde, tak i v Ženklavě tehdejší pověry v čarodějství některé osoby o život připravily.

Léta 1592 Jan Krumpholz a matka jeho Zuzana podezříváni, že jsou s čertem ve spolku; ačkoliv se neviny své dovolávali, přece upáleni.

Za války 30tileté vesnice vojsky císařskými i nepřátelskými častěji pleněna; tak 21. února 1624 Poláky vypálena.

Za vlády olomuckých Jesuitů v l. 1624—1773 Ženklava čítala koncem 17. století: 33 sedláků, 1 fojta, 1 zahradníka (robotoval pěše), 2 mlynáře (bez roboty), 22 domkářů a obecního kováře (bez roboty).

Odváděla ročně: platu (ve 4 lhůtách) celkem 59 zl. 58 kr. $1^1/_2$ denáru; 44 kur, anebo za 1 po 6 kr.: 4 zl. 24 kr.; 13 hus, anebo za 1 po 12 kr.: 2 zl. 36 kr.; $7^3/_4$ kopy vajec, 1 kopa po 15 kr.: 1 zl. 56 kr. $^3/_4$ denáru; mlynář, že nekrmí prase pro vrchnosť 1 zl. 10 kr.; fojt dovážel vrchnosti vína ročně 3 bečky (desetivědrové); obec (robotníci) tolikéž.

Poddaní robotovali při tamovském dvoře, jezdívali pro panské dříví do lesa a dováželi potraviny do jesuitského konviktu v Olomouci.

Od r. 1626 byla osada přifařena ku Štramberku.

Ačkoliv štramberští duchovní a novojičtí Jesuité tu pilně kázali, přece žilo v obci dosti lidí, kteří tajně drželi se učení evangelického. Náboženský ruch tento však opětně tu zmohutněl počátkem 18. věku hlavně přičiněním zdejšího tesaře Kristiana Davida.

Otec jeho byl Čech, matka Němkyně. Když za svého mládí pásl ovce, přihnal se jednou z lesa vlk, kterýž jehně uchvátil. Davidovi však podařilo se jemu opět je vyrvati. Od té doby chlapec zvážněl a počal o náboženských věcech uvažovati. Ve Zhořelci (Görlitz) ve Slezsku Pruském seznámil se napotom s pastorem Schäferem, kterýž jej v jeho záměrech náboženských utvrzoval i také podporoval.

Kterak pak Kristian David na Kravařsku šířil smýšlení evangelické a za jakých okolností s několika spoluvěrci svými založil r. 1722 bratrskou obec Ochranov (Herrnhut) v Sasku, v »Přehledu dějin« i v místopisu jsme již naznačili.

Mimo Kr. Davida pečoval o rozkvět obnovené církve bratrské druhý zdejší rodák Ondřej Graßman (nar. 23. února 1704), syn místního učitele Jana Graßmana. Ondřej Graßman byl po několik roků misionářem bratrským v Lapsku u Samojedů (v Sev. Evropě) a Gronsku (v Americe), i zemřel jako biskup bratrský v Berlíně dne 25. března 1783.

Další osudy a příběhy Ženklavy jsou méně známy.

Roku 1784 zřízena v místě samostatná správa duchovní.*)

*) Faráři byli: Ondřej Stiebler (1784—96); Jan Bittner, (1796—1806); Karel Bittner, bratr předchůdcův, (1806—23); Frant. Bayer (1923—30); Jan Barnet (1830—33); Gabriel Englisch (1834—62); Alo s Habel (1862—70); František Gába (1871—90); Karel Kráčmer (1890—95).

Od r. 1896 působí tu farář P. Jan Grussmann, rodák z Bernatic.

Ježto časem přistěhoval se český lid do vesnice, zavedena v kostele česká kázání ve hlavní svátky; té doby šestkráte do roka kněz česky káže.

Léta 1790 čítala osada: 99 domů, 648 obyv.; roku 1834: 119 domů, 771 obyv.; r. 1880: 149 domů, 863 obyv., z nichž 51 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Od počátku tohoto století až do r. 1848 robotovali: sedláci 3 dny, zahradníci $1\frac{1}{2}$ dne v týdni; staří domkáři 13 dní, noví 26 dní do roka.

Jak jsme dříve podotkli, připomíná se již v roce 1704 zdejší učitel (»Schulmeister«) Jan Graßman, jenž byl i obecním písařem; ještě r. 1717 ve spisech se uvádí.

Zdá se, že úřad učitelský zůstal pak při rodině jeho, poněvadž roku 1794 zpomíná se opět učitele Jana Graßmana.*)

Stará škola nacházela se v domě čís. 3. (nyní patří soukromníkovi); nová budova školní r. 1875 zbudovaná stála na 12.000 zl.**)

Žilina,

něm. Sohle, (druhdy Syhlen, Sehlen, Sohlen), rozsáhlá ves a samostatná obec u samého Nov. Jičína, 289 *m* nad hladinou mořskou, rozkládá se směrem jihovýchodním asi hodinu cesty (4 *km*) podél potoka Jičinky a okresní silnice, věnčena jsouc na západ i východ vrchy 326—503 *m* vysokými. Hora sv. Ignáce (326 *m*), Žilinský lesík (503 *m*).

Majíc 11·38 km^2 rozlohy, čítala r. 1890 se salaší na Skalkách (Steinberg) 217 domů, 2181 obyv. (2175 katol., 6 prot.; — 2143 N., 29 Č.) Té doby nalézá se v obci 227 domů a asi 2350 obyv., z nichž na 300 Čechů. Z usedlostí jest 44 gruntů, z nichž 2 (čís. 138. a 129.) patří obci.

Většina lidu chodí do továren novojických na výdělek. Obec dělí se ve 3 části: Hliníky (Lehmberg), Dolní a Horní ves. Na Hliníkách, které dříve patřily k Nov. Jičínu, pak ale Žilině částečně postoupeny, začež tato městu část nynější Rybnické ulice (Teichgarten) pustila, — stojí lazaretní kaple, při níž v l. 1715—16 byla nemocnice, do které z Nov Jičína na morovou ránu onemocnělí voženi byli. Kdož tam z nich zemřeli, také tu pochováni. Něco dále stojí parní cihelna. Ostatní čelnější budovy v obci jsou: fojtství (čís. 147.); blízko něho na ostrovu potokem Jičinkou a do něho vtékající Zrzávkou a pak mlýnskou strouhou utvořeném: něm. hospodářská střední škola zemská (r. 1886 zřízena jako škola rolnická, načež školním rokem 1875/6 počínajíc, povýšena na školu střední), kteráž umístěna jsouc v bývalém dvoře panském (dom. čís. 7.), neprávem počítá se mor. výborem zemským ku Nov. Jičínu; pak něm. zimní škola hospodářská o 1 ročníku (od r. 1888); něm. hospodářská škola dívčí (od r. 1887) a bývalý panský pivovar, za nímž jest rybník.

*) Napotom až do r. 1868 zde účinkovali učitelé: Tinkler, Tachtler, Trojan, Koller, Vinc. Jacob, poslední přes 40 let.

V letech 1868—72 učiteloval Josef Heller; 1872—77 Ant. Hrubý; od r. 1877 jest tu nadučitelem Alois Beier.

**) Dle zpráv faráře P. Jana Grussmana a nadučite Al. Beiera. — E. W. Croger, Geschichte der erneuerten Bruderkirche, I.—III. Theil. Gnadau, 1852—1854.

Naproti hospodářské škole dívčí na pravém břehu Jičinky budí naši pozornosť stará něm. nár. škola r. 1864 vystavěná, v níž mimo byty učitelské jsou i první 2 třídy. Vedle školy na hřbitově stojí filiální kostel sv. Mikuláše se 3 oltáři, jehož presbyterium dle výroku znalcův a dle na stropě se vyskytujících znakův »odřivousu« a »hvězdy« pochází z druhé polovice 14. století kdežto nynější loď chrámová a věž zbudovány při rozšíření kostela r. 1589. Letos (1898) se důkladně opravuje.

Jižně odtud leží na úpatí hory sv. Ignáce druhý hřbitov, nad nímž dřívc stál kostelík sv. Ignáce (r. 1661 Jesuity vystavěn, r. 1787 zavřen a r. 1853 zbořen).

Naproti zmíněnému kopci u okresní silnice vidíme novou něm. nár. školu (vyst. r. 1890—1891; chová další 3 třídy s pobočkou); pak parní valchu a něco dále parní mlýn s valchou.

Obci náleží také domek čís. 153. (nyní chudobinec), jejž jí daroval zdejší rodák, Karel baron Schwarz, podnikatel staveb obyčejných i železničných v Solnohradě.

Osada byla původně českou; názvy polních tratí jsou však až na trať Libotín (»Libotinried«) už jen německé.

Z Libotína prýští Pstruzí potok (Forellenbach), v němž za poslední doby pstruzi nasazeni.

Žilina přifařena jest ku Nov. Jičínu, kamž lidé i na poštu chodívají.

Přímé daně na r. 1897 činily 3300 zl.; obecní přirážka 1800 zl. (vybíráno 60%).

Jsou tu spolky: dobrov. hasičský sbor, spolek vojenských vysloužilců, veřejná knihovna, pěvecký spolek, odvodňovací družstvo a Raiffeisenova záložna.

Většina pozemků jest již odvodněna.

Žilina hned od počátku příslušela ke zboží Štramberku, s nímž další sdílela osudy.

Poprvé připomíná se r. 1399, kdy Volk III. z Kravař na Jičíně a Štramberce své manželce Elišce ze Šternberka vložil věno její na Bartošovicích a Žilině, odkud tato ročně celkem 43 hřiven úroku dostávala. Zmínění držitelé vesnice považují se za zakladatele zdejšího kostela.

Léta 1411 Lacek st. z Kravař a na Štramberce pustil Žilině odmrť. Jelikož osada v dotyčné listině latinské zove se »Žilina«, jest nám míti za to, že tehdy byla ještě českou.

Kdy její poněmčování nastalo, nelze určiti; jisto jest, že v polovici 16. století měla již německý ráz, jak shledáváme z německé obecní (gruntovní) knihy z let 1549—1692 v zámeckém archivu novojickém chované.

V 15. století měla Žilina také faru, kteráž r. 1437 i v olomuckých deskách zemských se uvádí. Koncem toho věku však fara zanikla, načež ves přidělena ku farnosti novojické.

Ale Žiliňané faráři novojickému plat a desátek častěji dlužívali takže jemu i soudně bylo si jej vymáhati.

Postupem času evangelické učení v místě nabylo vrchu, pročež občané vydržovali si asi od roku 1583 při zdejším kostele kněze protestantského. Za to ale katolickému faráři v Nov. Jičíně napotom veškeré dávky zadrželi.

82 Žilina

Za války třicetileté osada vojsky císařskými i nepřátelskými (zejména Švédy) častěji pleněna a pustošena.

Dlouho zdejší protestanté vzpírali se Jesuitům, kteří i násilím snažili se převésti je na víru katolickou; teprvé v lednu 1628 přijímalo 11 Žiliňanů v místním chrámu zase pod jednou způsobou.

Když olomučtí Jesuité v l. 1624—1773 drželi panství Novojicko-Štramberské, Žilina r. 1676 čítala 78 domů s 10 lány a 3 osminami, z nichž i »kontribuci« platila. Podobně měla 78 komínů, z nichž ale 20 bylo poroucháno, takže plat dávala počátečně jen z 58 komínů.

Ke sklonku 17. století bylo ve vesnici 31 sedláků, 1 fojt (od r. 1656) 3 sedláci, kteří novojickému faráři robotovali, dále 9 zahradníkův a 42 domkářů, z nichž 6 bez roboty. Robotovali při zdejším dvoře panském, zvláštní starosta (Bauermeister) pečoval o to, aby robota v čas a řádně se konala.

Poddaní odváděli vrchnosti ve 4 lhůtách (o sv. Jiří, Janě, Michalu a o Vánocích) platu celkem 143 zl. 45 kr. $1^1/_2$ denáru, — 180 kur, nebo 1 po 6 kr.: 18 zl., — za vodu z potoku 1 zl. 45 kr., — horní mlynář, že nekrmí prase pro vrchnost 1 zl. 30 kr. Později odváděli také vejce a vosk. Fojt dovážel vrchnosti vína ročně $2^1/_2$ (10 vědrové) bečky; obec (robotnící) tolikéž.

Sedláci většinou zhostili se této roboty a platívali z každého vědra vína 18 grošů stříbrných. Za to jezdívali pro panské dříví do lesa a dováželi potraviny a podobné do olomuckého konviktu jesuitského.

Na počátku 18. věku i v Žilině vzmáhal se ruch protestanský. Živil jej hlavně Jiří Jaschke, (původně Jašek), jehož předkové, Mor. Bratří, za pronásledování Jednoty ke sklonku 15. století se tu usadili.

Scházíval se tu i tam se spoluvěrci fulneckými, suchdolskými, životskými, šenovskými, kunvaldskými a ženklavskými, rokuje s nimi o tom, kterak znovu vzkřísiti církev bratrskou. Tím četné rodiny setrvaly při náboženských svých tradicích.

I své rodině a svému příbuzenstvu Jaschke vštěpoval smýšlení bratrské.

Po jeho smrti r. 1707 jeho vnukové — bratří Neißerové — hnutí náboženské dále udržovali. Toto vzrůstalo, když starý voják z Horního Slezska, jménem Jiří Retschel, k nim častěji žebrotou docházel a svými náboženskými zpěvy a rozmluvami v jejich snaze je utvrzoval.

Seznavše, že vrchnosť na ně zanevřela, hleděli s rodinami svými z vlasti se vystěhovati, což se jim přičiněním tesaře Kristiana Davida ze Ženklavy r. 1722 podařilo.*)

Osadě pak delší dobu dopřán klid, tak že utěšeně zkvétala. V letech 1760 a 1772 však povodní značně poškozena. Ještě hůře bylo dne 12. srpna 1779, kdy průtrží mračen potok Jičinka tou měrou rozvodněn, že strhl několik domkův a stájí, při čemž i mnoho dobytka zahynulo. Voda vedravši se i na hřbitov kolem kostela, z hrobů rakve vymlela, kteréž pluly až do Šenova.

Roku 1846 Jičinka za povodně nové si utvořila řečiště, valíc se za kostelem podél nynější okresní silnice.

V srpnu 1880 byla opět velká voda, která i hřbitovní zeď u kostela zbořila. I jinými pohromami osada trpěla. Roku 1866 krupobití úrodu na polích zničilo. Brzy na to koncem července a na počátku srpna téhož roku nepřátelští Prušáci v dědině dleli. Léta 1888 následkem neúrody obci $^1/_8$ daní slevena.

Co se vývinu vesnice dotýče, čítala tato roku 1790: 162 domů, 1115 obyvatelů; r. 1816: 1448 obyvatelů; r. 1834: 196 domů, 1634 obyvatelů; r. 1851: 202 domy, 1661 obyvatelů; r. 1880: 213 domů, 2003 obyvatele (42 Č.).

Až do r. 1789 chodívaly děti z 38 domů poblíže Nov. Jičína stojících do tamní něm. nár. školy předměstské, kdežto v horní části dědiny za té doby byla pokoutní škola, v níž vyučoval jistý Josef Schäfer.

Léta 1795 vystavěla vrchnosť u kostela dřevěnou školu, již i bludovské děti až do r. 1857 navštěvovaly. Na místě staré školy r. 1864 obcí nová jednopatrová z pevného staviva o 2 třídách s byty učitelskými zbudována.

Zřizováním továren v Nov. Jičíně přibývalo a přibývá dělného lidu,

---

*) E. V. Croger, Geschichte der erneuerten Bruderkirche. I., 7—38. Gnadau, 1852.

jenž namnoze i v sousedních vesnicích, najmě v Šenově, Žilině a Bludovicích se usazuje.

Tím i škola žilinská nepostačovala pro ohlášené žactvo, pročež r. 1873 rozšířena na trojtřídku, r. 1882 na čtyřtřídku a r. 1889 na pětitřídku; v školním roce 1896/7 rozdělena 4. třída ve 2 ročníky. Ježto ve staré budově školní pro tolik dětí školních nebylo místa, vystavěna v l. 1890/91 nová škola o jednom patře.

Roku 1873 bylo dětí školou povinných 207, l. 1896/7 však již 373.

Dle školních zápisů dostával učitel ke sklonku minulého století od obce $5^1/_2$ měřice žita (rži) i čítána 1 měřice za 1 zl. 30 kr., tedy celkem 8 zl. 15 kr. Koledy: od 42 sedláků $^6/_8$ měřic vařiva a od každého ještě po 2 kr.; pak od 92 domkářů také po 2 kr. = 4 zl. 28 kr.

Z Bludovic: od 12 sedláků a 3 mlynářů po 3 kr., od 6 polosedláků po 2 kr., od 4 zahradníků po $1^1/_2$ kr. a od 30 domkářů po 1 kr. = 1 zl. 33 kr. Štola čítána 6 zl. 35 kr. Školního platu od dítěte po $1^1/_2$ kr. — 58 zl. Úhrnem 78 zl. 51 kr.

Později učitelův plat zvýšen na 96 zl., r. 1809 na 100 zl., r. 1811 na 130 zl. Od roku 1820 přijal rektor ročně asi 255 zl. 21 kr., z čehož platíval svému pomocníkovi 70 zl. ročně. Léta 1857 měl rektor 260 zl., pomocník 80 zl.; za čistění školy rektorovi dáváno od obce 12 zl. ročně.

Prvním zkoušeným učitelem byl r. 1796 Karel Kauer. Nejdéle pak při škole působili: Jindřich Richter (1818—1857, získal si o ovocnictví v obci velikých zásluh); syn jeho Vilém Richter (1858—1874). Nyní školu spravuje naddučitel Ferdinand Heißig (od r. 1873).

Životice,

vlastně Žibotice (od osobního jména »Žibota«), něm. Seitendorf, druhdy Seybottendorf, pohorská farní ves 332 *m* nad hladinou mořskou, souvisíce s vesnicí Žilinou, táhnou se jihovýchodně podél potoka Jičinky a okresní silnice asi půl hodiny cesty.

Majíce 9·05 km^2 rozlohy, čítaly r. 1890: 118 domů, 857 obyv. (802 katol., 50 prot., 5 židů; — 707 Němců, 146 Čechů).

Z vrchův, údolí Jičinky západně i východně súžujících, nejvyšší jest ku severovýchodu hora Jedle (něm. Tannenberg, 546 *m*), mezi níž a Hlásnicí (Wachberg) v úžlabí stála dříve osada Zdislavice, jež napotom snad živelní pohromou zanikla.

Jest tu až na věž dřevěný farní kostel sv. Jana Křtitele z 15. století pocházející; byl dle nápisu na stropě lodi chrámové se nalézajícího vymalován poprvé r. 1451 a vysvěcen r. 1488, jak hlásá z venčí kostela ve dřevě vytesaný latinský nápis: »Anno 1488 consecrata est Ecclesia ista.« — V pravo od chrámu stojí farní budova (r. 1689 vyst.), v levo nová dvoutřídní něm. nár. škola (od r. 1889); u okresní silnice nachází se stará škola r. 1821 vrchností zbudovaná, v níž nyní učitelé bydlí.

Naproti jest značné bývalé fojtství.

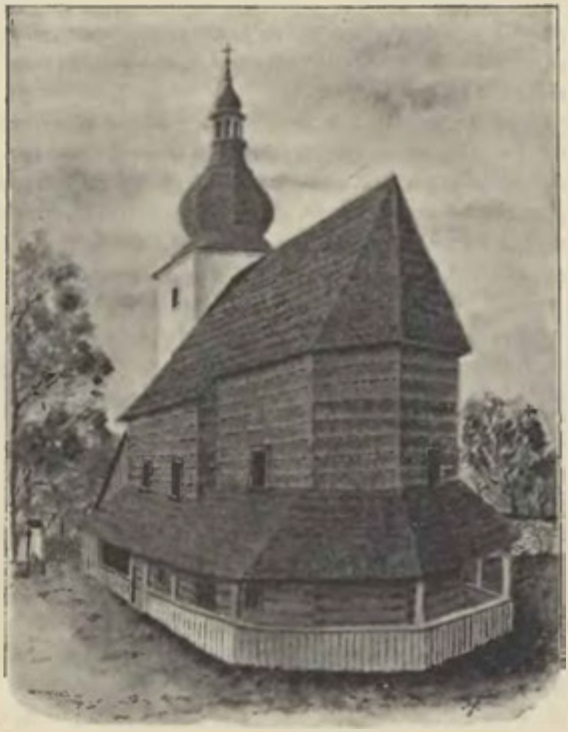
Obec přísluší k obvodu c. k. pošty v Novém Jičíně.

Spolky: Raiffeisenova záložna a katolická jednota čtenářská.

Ku faře životské náleží i česká obec Mořkov.

Životice jsou stará osada původu českého. Vypravuje se, že počátečně patřily pod Starojicko, načež trvale přiloučeny ke zboží Štramberskému, k němuž již r. 1411 příslušely. Té doby Lacek st. z Kravař a na Štramberce pustil jim odmrť.

Fary vzpomíná se v olomuckých deskách zemských již r. 1437.

68. Kostel v Životicích.

Poddaní bývali robotou příliš tíženi, takže často se proti vrchnosti vzbouřili. Za Lacka z Hustopeč a na Štramberku listem ze dne 15. června 1523 vykoupili se z roboty, platíce za to ročně tři bílé hřivny. Zároveň ustanoveno, že pusté usedlosti spadají na držitele statku, a že pozůstalost po faráři místním jakož i desátek ze Životic za doby, kdy fara nebude obsazena, na opravu kostela mají vynaloženy býti.

Konečně každému sedlákovi dovoleno ve štramberských horách dřevo ku své potřebě rubati, začež mu ročně čtvrť měřice ovsa vrchnosti odváděti jest.

Když pak r. 1537 Bedřich ze Žerotína a na Štramberce od Životi-

ckých roboty požadoval, poukázali jej na své výsady, načež zemský soud uznal, že nejsou více povinni svým pánům robotovati.

Okolo roku 1560 okolní fary přešly do správy kněží bratrských, i katol. farář životský té doby odtud vytisknut, aniž však usadil se zde duchovní nekatolický.

Tím zůstala fara dlouho neobsazena, a Životice připojeny potom k farní osadě novojické, což až do r. 1689 potrvalo.

Město Nový Jičín, kteréž r. 1558 zakoupilo panství Novojicko-Štramberské, utiskovalo pak poddané v Životicích, ukládajíc jim všeliké roboty a veliké platy. Když pak tito proti tomu se ohradili, odvolávajíce se na své výsady a práva, uvrženi do žaláře. Konečně stěžovali si roku 1576 na vrchnosť u zemského hejtmanství, kteréž v jejich prospěch rozhodlo.

Za války třicetileté osada nepřáteli velmi trpěla. Roku 1620 krupobití celou úrodu na polích zničilo; r. 1624 řádil zde mor.

V době následující vesnice se poněmčovala.

Od r. 1689 tvořily Životice, pak Mořkov, Hodslavice, Hostašovice a Věřovice (poslední 4 osady byly od r. 1626 přifařeny ke Štramberku) zvláštní farní osadu.

Farář původně investován sice na faru v Mořkově, bydlel ale v pohodlnější nové farní budově životské. Z toho povstala různice mezi oběma osadama. Od r. 1702 investován farář trvale na faru životskou. Později i ve Věřovicích, jakož i v Hodslavicích zvláštní fara zřízena.

Když olomučtí Jesuité v l. 1624—1773 vládli zbožím Novojicko-Štramberským, Životice čítaly koncem 17. století: 22 sedláků, 1 fojta, 4 zahradníky, kteří koňmo, a 4 zahradníky, již pěše robotovali, 19 domkářů, z nichž 5 bez roboty (hajný, kovář, obecní posel, nožíř a fojtův mlynář).

Odváděly (ve 5 lhůtách) platu celkem 58 zl. 40 kr. $2^1/_2$ denáru; 24 kur anebo 1 po 6 kr.: 2 zl. 24 kr.; $8^1/_2$ husy čili za 1 po 12 kr.: 1 zl. 42 kr.; za vodu z potoka 1 zl 10 kr.; mlynář místo krmení prasat pro vrchnosť 3 zl. 30 kr. Fojt dovážel vrchnosti ročně vína 3 bečky (10tivědrové); obec (robotníci) $2^1/_2$ bečky (10tivědrové). Další roboty byly jako na ostatních osadách poddaných.

Za těch dob stála zde již nár. škola; neboť když 19. července 1762 z vížky nad presbyteriem (r. 1849 se sesula) báně sňata, nalezen v ní spis z r. 1689, v němž se tehdejšího novojického hejtmana zámeckého Jiřího Zinglera, zdejšího faráře Ondřeje Lamsera, rektora Matěje Petra a obecních starších vzpomíná.

Školní budova nacházela se u Jičinky na místě nynějšího domku čís. 114., byla však r. 1760 povodní stržena; načež škola nedaleko nynější nové školy zbudována. Zde pak vyučováno až do r. 1821; na to do r. 1889 ve škole u silnice. Nejdéle byl tu učitelem Ignát Sýkora (1815 až 1860), jenž ovocnictví v obci zvelebil.

Z dalších příběhův osady vyjímáme:

Počátkem 18. století Gajduškova rota loupežnická, jež ponejvíce v lesích vě-

řovských se zdržovala, širému okolí nemalým byla postrachem. I životský farář Martin Ignát Jaich (1702—1749) od ní mnoho zakusil. Ačkoliv Gajdušek s několika soudruhy r. 1719 v Nov. Jičíně popraven, přece zbylí zbojníci až do r. 1736 kraj náš znepokojovali.

V letech 1715 a 1758 na morovou ránu mnoho lidí zemřelo. Léta 1772 velká voda několik domů strhla.

Roku 1790 čítala osada 80 domů, 507 obyv.

Léta 1806 silná hlavnička četných životů lidských si vyžádala.

Rok 1811 byl neúrodným, za to víno se vydařilo; z toho seznáváme, že tehdy v kraji našem i réva pěstována.

Počátkem tohoto století (1804—1816) byl tu farářem P. Vincenc Otopal, horlivý zapisovatel památných událostí na Kravařsku; r. 1816 dostal se na faru štramberskou, kdež působil až do r. 1842. (Dva svazky jeho dějepisných zpráv nacházejí se snad v zemském archivu v Brně.)

Roku 1834 měly Životice 101 dům, 621 obyv. V den sv. Bartoloměje 1845 rozvodněná Jičinka několik stodol značně poškodila; podobně i v srpnu r. 1880 byla velká voda. Koncem roku 1880 čítáno v obci 112 domů, 755 obyv. (57 Č.).

Roku 1888 byla neúroda; mnozí nesklídili ani tolik, kolik zaseli nebo sázeli; zejména bramborů se nedostávalo.*)

Soudní okres Příborský.

Zaujímaje severovýchodní část okresního hejtmanství čítá 31 osad, činících 23 (17 českých, 6 něm.) svéprávných obcí, v nichž r. 1890 celkem bylo 2622 domů, 20.281 obyvatelů (9440 mužů, 10.841 ženských; 19.962 katolíků, 42 protestantů, 271 židův a 6 jinověrců; — 14.153 Čechů, 5956 Němcův a 23 jiných; — u 149 osob obcovací řeč neudána.)

Jelikož okres r. 1880 čítal 2855 domů, 19.264 obyvatelů (13447 Čechů, 5705 Němcův a 6 jiných), vzrostl v l. 1880—90 počet obyvatelstva o 1017 osob.

Na východ a jih jest Příborsko úplně české, na sever většinou české, k západu německé.

Spatřujeme tu zvláštnosti obecní. Tak tvoří převahou česká ves Harty s něm. Mošnovem 1 politickou obec, kdežto něm. vesnice Rožmitál sloučena s českým Petřvaldem v 1 obec politickou. Zajisté bylo by přirozenější, kdyby Harty a Petřvald, pak Rožmitál a Mošnov splynuly vždy v jednu politickou obec.

*) Dle společné zprávy faráře P. Ant. Pavlíka a nadučitele Jos. Groẞa.

Většina českých osad postrádá bohužel řádné organisace národní. V Klokočově, ve Skotnici a Prchalově germanisace neustále postupuje. I obec Kopřivnice jest stávající tam továrnou na vagony a kočáry národnostně velmi ohrožena.

A. České obce.

Albrechtičky,

druhdy Albrechtice (něm. Klein Olbersdorf); ves na pravém břehu řeky Odry při okresní silnici od Příbora asi 8 *km* na sever. Jest samostatná obec politická a katastrální o 3·91 *km*² rozlohy; má kostel, faru a dvojtřídní školu.

Osadou teče potok »Dědinový« zvaný, který ji rozděluje na dvě části: Velkou a Malou stranu.

Žije tu 728 obyvatel ve 102 domech; r. 1790: 79 domů, 513 obyv.; r. 1816: 579 obyv.; r. 1834: 98 domů, 659 obyv.; r. 1851: 100 domů, 700 obyv.; r. 1880: 103 domy a 745 obyv.

Obyvatelstvo je vesměs národnosti české a náboženství katolického; hlavním zaměstnáním jeho jest polní hospodářství a chov dobytka, k jehož zvelebení založeno tu i zvláštní družstvo (pro chov hovězího a vepřového dobytka).

Kromě jmenovaného družstva jsou v obci ještě tyto spolky: *a)* Dobrovolný sbor hasičský; *b)* čtenářsko-pěvecký spolek »Methoděj«; *c)* zásobní a výrobní družstvo »Svépomoc«. Za příčinou odvodnění pozemků zřizuje se zde nové vodní družstvo.

Albrechtičky mají své jméno po zakladateli Albrechtovi; byly biskupským manstvím, které pak odevzdáno bylo pánům z Kravař, již přiloučili je pak ke statku Štramberku.

V dějinách se poprvé připomínají r. 1411, kdy Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně pustil jim odmrť. Ještě r. 1481 příslušely ke Štramberku, načež připojeny byly ku biskupskému manství Nelhubli, s nímž sdílely další osudy.

V 16. století byla tu i fara, jež napotom zanikla. Pravděpodobno, že část lidu hlásila se k Jednotě Bratrské. Za války 30tileté ves přifařena ku Bartošovicím, pak ku Sedlnici.

Z minulosti vesnice se ještě vypravuje:

»Do r. 1848 říkávalo se obyčejne »Obrechtičky« či »Olbrechtičky«; teprve po r. 1848 započalo se psáti Albrechtičky.

Dříve v osadě vynikaly: fojtství, Martinkův dvůr, farní lán a obecní pozemky.

Kromě dosavadních k fojtství patřících luk a polností náležely k němu nynější dolní role a louky pod čís. 56., pak rybník (zvaný »fojtův rybník«), celý les »Podliští«, louka zv. »Zadníky«, pak zadní louka k čís. 53. příslušící a panský rybník »Svarov«.

Dvůr Martinkův zřízen byl asi v těch místech, kde jest nyní čís. 43. čili poblíž místa, kde nyní hlavní příkop z »Martinkovského« do potoka vtéká. Patřilo k němu nynější »Martinkovské«.

Farní lán pozůstával z pozemků nynější usedlosti čís. 46., pak z fojtovy horní role a z horní role později zřízené usedlosti č. 56., a měřil 50 jiter pozemků. Farní budova stála tam, kde se nyní usedlosť č. 46. nachází.

Nynější obecní drahy nebyly původně role, nýbrž výhon pro dobytek se pasoucí. Jest pravdě podobno, že nynější panské lány byly obecním majetkem. Také na Odře měla obec veliké pastvisko. K tomu patřily mimo nynější obecní pastvisko oba malé panské rybníky (»Sobole«), pak »Podloučí« a »řezníkův panský rybníček«. Do Příbora jezdilo se přes Mošnov po kamencích řeky Lubiny. Cesty spojovací byly tak špatné, že s nákladem jelo se do Mošnova neb do Studénky celý den, do Příbora 2 dni, do Nov. Jičína 3 dni, do Opavy 8 dní.

Daňky z jednoho půllánu platilo se dle našich peněz asi 60 kr. měsíčně, nyní však 8—10 zl.

Pacholek dostával mimo celoroční stravu 8—12 zl. mzdy, některou měřici ovsa, 2 hrubé košile a 2 zástěry. Nyní 80—120 zl. Děvečka dostala mimo stravu 6 zl., 15 loket plátna a župan (špenzr); nyní však dostává 40—60 zl.

Volba prvního starosty. Když r. 1848 robota zrušena a nové úřady potom zřízeny byly, došlo také k volbě starosty. Z té příčiny byl duchovní ze Sedlnice objednán, aby před volbou mši sv. sloužil a po vykonané volbě starostu v kostele před oltářem pod přísahu vzal. Výborem jednohlasně za starostu zvolen byl Jan Dresler (č. 33.), za něhož byla farní budova vystavěna.«

Kostel a fara. Na Velké straně asi uprostřed obce stojí kostel sv. Mikuláše. Ve hlavní věži nalézají se dva velké zvony a malý »umíráček«. Největší zvon nese nápis: »Maria Hilf. Jessus Nazarenus Rex Judaeorum 1719«. — Prostřední zvon má dva nápisy; horní: »Adam Hans hat mich gegossen 1694.« Spodní: »Jesus Nazarenus Rex Judaeorum ora pro nobis.« Umíraček je ulit r. 1880.

V kostele je missál z r. 1738 a monstrance z r. 1775.

Jak již zmíněno, byly Albrechtičky po válce třicetileté přifařeny do do Bartošovic a pak do Sedlnice. Roku 1851, když obec napřed byt pro duchovního postavila a zavázala se 50 zl. ročně k jeho služnému přispívati, byla zde zřízena expositura fary sedlnické a prvním duchovním správcem ustanoven Karel Dock, bývalý kaplan v Příboře, který však podřízen byl faráři sedlnickému. Po 14 let zastával tento úřad se služným 200 zl., až na žádost jeho obec zasadila se o zřízení samostatné fary. K tomu účelu dala obec 8 měřic pole k faře připsati, a hrabata Vincenc a Felix Vetterové z Lilie darovali 3000 zl. kapitálu, načež sproštěni byli všech závazků dalších k této nové faře.

R. 1864 byly tedy Albrechtičky ze Sedlnice vyfařeny a zřízena zde fara samostatná, a prvním farářem zůstal dosavadní exposita Karel Dock. Hned na to pak pomýšleno na přestavbu původního malého kostela, avšak přes veškerou obětavost občanstva nebylo dosti prostředků, a tak

přestavba teprve r. 1890 mohla býti provedena. Kostel zvětšen, vymalován a novými varhanami opatřen. — Ke kostelu a faře zdejší náleží německá obec Nelhuble.*)

Naproti kostelu stojí dvojtřídní *škola*. Až do r. 1787 neměla obec školy. Vyučování udílel jeden starý muž v pastušce. Teprve roku 1787 vystavěla obec školu z cihel nepálených, která však r. 1810 (za učitele Jiřího Janáčka) byla sbořena a postavena nová budova přízemní z cihel pálených a r. 1877 o jedno patro zvýšena. R. 1879 rozšířena byla dosud jednotřídní škola na dvojtřídní.

Prvním učitelem byl Jan Jurášek, syn klimkovského rektora. Platu dostával 46 zl. 58 kr. a 8 sáhů dříví.

Kronika školní začíná r. 1787, matrika školní r. 1794. — Ve školním roce 1805 bylo ve zdejší škole (triviální) 27 chlapců a 28 děvčat z Albrechtiček a Nelhuble. Nyní chodí do školy jen z Albrechtiček 115 žáků.

Dle popisu naduč. Frant. Hradila.

Drholec,

(něm. Drholetz), ves na levém břehu Lubiny ($2^1/_2$ *km* na jih od Příbora), obec politická a katastrální, přifařená do Příbora, přiškolená do Větřkovic.

R. 1834 bylo tu: 36 domů a 219 obyvatelů, roku 1880: 50 domů a 325 obyvatelů a roku 1890: 53 domů a 366 obyvatelů, z nichž 18 jest národnosti německé, ostatní Čechové.

Grunty a chalupy stojí roztroušeny podél Lubiny směrem od severozápadu k jihovýchodu podél okresní silnice, která vede z Příbora do Frenštátu a do Kopřivnice a jež založena byla roku 1820. Dříve jezdívalo se z Kopřivnice a z Vlčovic do Příbora podél Lubiny »kamencem«.

Naproti domku čís. 6. v Drholci stál dříve most přes Lubinu, spojuje Drholec s Větřkovicemi; byl však roku 1846 (na sv. Bartoloměje 24. srpna) povodní stržen a zničen.

Obyvatelstvo zdejší zaměstnává se zemědělstvím, z většího dílu pracuje však také v továrnách. Jest zde také jeden kovář, 1 kolář, 1 mlynář, 2 krejčí a několik zedníků, 1 obchod krupařský, 1 obchod uhlím a 2 hostince. V domě čís. 18. měl v dobách minulých soukenický cech příborský valchu, nyní se v budově této vyrábí knoflíky. V domě čís. 8., kde stál dříve druhý drholecký mlýn, a v čís. 38. jest nyní továrna na nábytek z ohýbaného dřeva, kteráž v roku 1889 požárem zničena, po té nově vystavěna a zřízena byla.

O stáří Drholce svědčí listina z r. 1438, ve které Jan Čapek obnovuje fojtovi Martinovi a jeho nástupcům ztracená práva, jakož i jemu 3 u fojtství ležící lány dává . . .**)

*) Posloupnosť farářů: Karel Dock 1851—1868; Ant. Vermuth (administrator) 1869; Frant. Vašek 1869—1871; Ant. Porobek (adm.) 1871; Ant. Kouřil 1871—1873; David Ohnheiser 1874—1875; Ign. Kupčik (adm.) 1875—1876; Fr. Fiala 1876—1880; Ant. Parobek 1880—1883; Robert Šinke (adm.) 1883; Fr. Zagon 1883—1887; Fr. Kvapil (adm.) 1887; Josef Doležel 1887—1893; Josef Skopal (adm.) 1893; Ant. Šnajdar 1893.

**) Herrschaft Hochwald, str. 26.

Poměry poddanské byly dle vypravování 86letého starce následující:

a) Veliké grunty (6ti-koňáci) byly v Drholci pouze dva (čís. 2. a 10.), a patřilo k nim přes 120—130 měřic role. Tito gruntovníci jezdívali do roboty na panské (Hukvaldy) jeden týden 2 dni, druhý týden 1 den po celý rok. Kromě těchto robot měli 6ti-koňáci ještě svačinovou práci ruční a to 13 dní od sv. Jana do sv. Václava.

b) Trojkoňák byl jen jeden (v dom. č. 12.) a měl as 100 měřic pozemku. Ten jezdíval na robotu každý týden 1 den, svačinové roboty však neměl.

c) Tak zvaní »pěšáci« byli v Drholci jenom dva sedláci (v dom. č. 13. a 16.). Tito konávali na panském po celý rok 3 dni každého téhodne pouze práce ruční. Veškeří dosud uvedení sedláci jmenovali se »rustikální«. Ostatní jmenovali se »dominikální« (pasekáři, větší chalupníci). Tito robotovali na panském 1—1½ dne týhodne po celý rok. Drobní poddaní (osadníci, mající jen malý výdělek) konávali na panském rovněž práce ruční, ale pouze za doby letní. Usedlost pasekáře Jos. Kuchaře čís. 3. byla prý »Terezianská rolice čili svobodná«. K usedlosti této patřilo přes 18 měřic role a platilo se do 20. roku (1820) z ní 1 tolar ročně; po 20tém roce již stříbrná dvacítka měsíčně. Kromě uvedeného robotování museli větší sedláci vrchnosti také odváděti tak zvané lacmo chmelové (koledu) t. j. jisté množství chmele, kterýž na vlastních pozemcích vypěstili. Obec pak musela odváděti ročně »obecního jehřábka« a j.

Po zrušení roboty museli sedláci platiti $^1/_3$ výkupu, tedy as 150 zl. až 300 zl. z 1 gruntu — dle velikosti jeho. Domkáři mající méně než 1 jitro pozemků neplatili ničehož.

Desátky kostelní tak zvané »lacmo« (desátky na velikonoční zpověď). Sedláci odváděli ročně 2 fury dřeva (lacmo dřevové), pasekáři 4 vejce a malí chalupníci 2 vejce. Kromě těchto dávek odváděli ještě sedláci sypané (obilí), ostatní také husy, slepice a jiné. Po zrušení kostelních desátků museli prý sedláci zaplatiti $^2/_3$ výkupu z 1 gruntu. Dle toho zaplatilo se ze svobodné rolice domu č. 3., obsahující 18 měřic role, as 4 zl. výkupu, z dominikální usedlosti, mající as 19 měřic, až 20 zl. výkupu.

Drholec byl přiškolen ku Větřkovicím. Dokud školy ve Větřkovicích nebylo, navštěvovaly dítky z Drholce školu v Příboře.

Roku 1891 byl zde založen čtenářský spolek, který má knihovnu o 145 svazcích.

Všech pozemků jest 337·19 *ha*, lesy žádné.

Celá obec platí ročně 629 zl. 31 kr., velkostatek 96 zl. 84 kr. daně pozemkové.

Rozpočet obce v roce 1896 vykazuje 105 zl. 35 kr. příjmů a 899 zl. 13 kr. výdajů. Schodek 793 zl. 98 kr. uhražen byl 63% obecní přirážkou.

Obecní majetek záleží pouze as ze 12 měřic pozemků.

Fojtství zdejší bylo »zákupní«, majitel neměl žádných poplatků vrchnostenských.

Nejstarší rodiny v Drholci jsou: Kutáč, Veselka — přes 200 roků držitelé rodného domu, Kahánek přes 100 roků, Kuchař, Cahel.

Jména tratí: Paseky, Dráhy, Zábřeh, Na rybničkách, Zadní pole, Kutová, Za humny, Vlčaková.

Rybníků bylo v Drholci 11. Tři patřily ku domu čís. 7., ku fojtství. tři ku domu čís. 10. a pět panství Hukvaldskému.

Poslední se jmenovaly: 1. Lipový, 2. Povýška, 3. Kahánek, 4. Starý, 5. Kamenný (největší). Všechny tyto rybníky jsou již vysušeny.

Dle popisu naduč. Val. Sklenovského.

Hájov,

malá ves od Příbora 3 *km* na východ, založená r. 1789 na částečně odprodaných panských pozemcích blíže dvoru Hájovského, kterýž i s dvorem Haškovcem ku katastrální obci Hájovu přísluší. Rozloha celé obce jest 3·29 km^2.

R. 1834 bylo tu 53 domů a 354 obyv., v r. 1880 54 domů a 336 obyv. a r. 1890 čítala obec 55 domů s 386 obyvateli národnosti české a vyznání katolického.

Domky stojí roztroušeně, tvoříce takto samoty a paseky, a jen část domků tvoří podél obecní cesty řadu, řečenou »Pořadí«.

Jiné názvy jednotlivých skupin domků a samot jsou: »Důchodenka, Genserčanka, Kopčanka a Černice«.

Domky jsou částečně z cihel, částečně ze dřeva vystavěny a u nich ovocné zahrádky.

Obec přifařena je k Rychalticím ($^3/_4$ hodiny východně od Hájova). Škola založena roku 1886, vyučování započato dne 16. září 1887. Před tím chodili žáci do škol okolních (na Hukvaldy, do Rychaltic, Větřkovic a Příbora).

Knihovna školní čítá 70 svazků.

Obecního majetku není.

Rozpočet na rok 1896 činil 467 zl; potřeba uhražena 67% přirážkou.

Dle popisu uč. Al. Šťastného.

Harty

(něm. Lilien), vesnice založená roku 1790, západně od Petřvaldu, kam přísluší do kostela, tvoří s německou osadou Mošnovem jednu politickou obec.

Roku 1890 žilo tu ve 29 domech 210 obyv., z nichž bylo 125 Čechů a 85 Němců, 206 katolíků a 4 židé.

Byla založena od držitelů panství Nelhubelského, hrabat Vetterů z Lilie, a sdílela osudy okolních osad.

Kateřinice

(něm. Kattendorf); ves v kotlině po obou stranách potoka Trnávky na chodníku mezi Příborem a Brušperkem asi tři čtvrti hodiny cesty od obou těchto měst vzdálena. Těsně k vesnici přiléhá okresní silnice vedoucí z Petřvaldu k císařské silnici příborsko-místecké; obec politická a katastrální 6·49 km^2 rozlohy, jest přifařena a přiškolena do Trnávky.

Půdorys osady jest nepravidelný; pouze na tak zvaných »Drahách«, jež vystavěny jsou v dobách pozdějších, stojí domky v řadě. Mezi domky, skoro vesměs zděnými, jsou zahrady. Blíže lesa Hájku je starý, sešlý zámek. Zdejší panství bylo lénem olom. arcibiskupství.

V Kateřinicích žije (r. 1890) v 70 domech 508 obyv., z nichž jest 499 obyv. národnosti české a 9 obyv. německé, 499 katolického a 9 israel. vyznání; r. 1834: 83 domů a 493 obyv.; r. 1880: 94 domů a 538 obyv.

Obyvatelstvo živí se hlavně rolnictvím. Mimo to velká část obyvatelstva zaměstnána jest v závodech vítkovických a ostravských. Jest tu též mnoho zedníků, kteří přes léto po okolí pracují.

O původu a založení osady není zpráv. Pokud známo připomínají se Kateřinice poprvé roku 1358, kdy jistý Thas z Kateřinic se svou sestrou Offkou jejímu manželi Dětřichu z Prusinovic 50 hřiven ročního důchodu na Velké Senici (u Olomouce) pojistil.

Od té doby není zmínky o držitelích zdejšího panství až roku 1480, kdy jistý Mikuláš, zároveň majetník blízkého léna Trnávky, a dva roky na to též jistý Jiří z Rychaltic jako majitelé Kateřinic se uvádějí. Brzy potom přešly Kateřinice v majetek rytířského rodu pánů Rychvaldských (dle hradu Rychvaldu u Lysic). Jmenovitě uvádí se roku 1492 jistý Bernard, který se svou manželkou Kateřinou od Markvarta ze Zvole odkoupil tvrz a ves Dubňany a ještě r. 1522 na živu se nalézal, a pak Jindřich Rychvaldský z Kateřinic. Roku 1563 náležely Kateřinice i s Chorinou a Trnávkou bratřím Adamovi a Václavovi Chorinským, jichž vnuk Ctibor po bitvě na Bílé Hoře všecky statky ztratil, načež Kateřinice a Trnávku koupil roku 1622 Jan Krištof Orlík z Lažiska za 6000 zl. mor.; tento však prodal oba statky již r. 1628 Janu Harasovskému z Harasova za 6900 zl. mor. Po něm dědili oba statky jeho synové Jiří, Bedřich a Jan okolo r. 1648; r. 1698 byli v držení Kateřinic jejich potomci bratři Václav a Maximilián, roku 1710 Václav, r. 1724 jeho syn Antonín a konečně Joachim Václav Harasovský z Harasova, po jehož smrti spadly na biskupství olom. Roku 1772 koupil Kateřinice Karel Josef hr. Vetter z Lilie na Nelhubli za 700 zl. rýn.

Pokud se obyvatelé zdejší pamatují, zdržoval se na zámku purkrabí a kontrolor; když pak tito se odstěhovali, zřízen byl v zámku panský hostinec, který teprve asi roku 1855 byl do jiné místnosti, na tak zvaný »Dolní Dvůr«, přeložen.

Poddanské poměry byly tytéž jako v Trnávce. (Viz tam!) Poddaní konali veškeré práce polní a lesní; při nepohodlném počasí řezali sečku, při čemž pořezání dvaceti otepí slámy platilo za den práce. Kdo neodbýval řádně své roboty, býval volán do Nelhuble a tam bitím potrestán.

Kateřinice byly ode dávna přifařeny do Trnávky, avšak v době, kdy duchovní správy v Trnávce nebylo, dovolávali se kněžské pomoci z Příbora.

Od r. 1796 byly Kateřinice přiškoleny do Trnávky; ale i před tím byly děti vyučovány s trnavskými pohromadě. (Viz Trnávku!)

Veškeré pozemky měří 649·83 *ha*.

Jména tratí: Bílá strana (k Příboru); Černá strana (k Fryčovicím); Na kalandrách (= dolina na chodníku k Příboru); Peklisko; Kamenec; Na volmarku (na panském).

Nejstarší rozpočet obecní jest z roku 1852, jímž vyměřeny obecní výlohy na 300 zl.

Největší rozpočet byl roku 1874, jenž uhražen byl přirážkou 479%.

Roku 1896 bylo dle rozpočtu výloh 1344 zl. 45 kr., vzniklých stavbou okresní silnice, jež uhraženy 108% přirážkou.

V obci se nacházejí: *a)* Kontribučenská záložna se 39 podílníky; *b)* dobrovolný hasičský sbor, založený r. 1889.

Obyvatelé zdejší považují léta 1848, 1849 a 1850 za nejneúrodnější, pokud se kdo pamatuje.

Roku 1861 postižena byla obec průtrží mračen, jež mnoho škody nadělala. I v r. 1880 spousty vod nadělaly značných škod, r. 1891 vyhynulo následkem sněhu mnoho obilí, zvláště žita, tak že lidé kukuřičný, ječmenný, ano i ovesný chléb jídali.

Nejstarší jména rodinná: Polášek Běgus, Kopeček a Fišar.

Dle popisu uč. Frant Stindla.

Klokočov

(něm. Klogsdorf), jedna z nejstarších vesnic na Kravařsku, leží na pravém břehu řeky Lubiny naproti Příboru, s nímž jest dřevěným skoro 60 *m* dlouhým mostem spojen; jest samostatnou obcí politickou a katastrální o 4·70 *km²* rozlohy.

Obcí prochází císařská silnice, po jejíž obou stranách a pak podél Lubiny stojí domy roztroušeně, grunty rolnické podél cesty vedle Lubiny, chalupy v zadu.

Klokočov má 104 domy a 840 obyvatelů, 807 Čechů a 33 Němců, 827 katolíků, 1 evangelíka a 12 židů; r. 1880 měl: 98 domů se 794 obyv. (779 Čechů a 14 Němců); r. 1833: 92 domů a 558 obyvatelů.

Obyvatelstvo zaměstnává se jako v sousedních osadách hlavně polním hospodářstvím; vedle toho zaměstnána jsou zvláště děvčata ve zdejších a příborských továrnách.

Z větších průmyslových podniků jsou tu: továrna na kamna a stavební ozdoby a 3 továrny na punčochy.

Ke kostelu a ke škole náleží Klokočov k Příboru.

O původu obce není zpráv. Jméno své má osada snad od keřů klokočových, jichž mnoho tu prý rostlo.

Klokočov patřil k panství Hukvaldskému; robota vykonávala se buď na Hukvaldech nebo v Hájovském dvoře, a sice robotovali: sedlák, který měl alespoň 130 měřic pole, 1 den v týdni 6ti koni po celý rok a 26 dní roboty pěší, »svačinové«; menší sedláci s 3 koni 1 den v týdnu a 26 dní roboty pěší; domkáři konali jen robotu pěší.

Kontribuce z gruntu platily se jen 2 rýnské. Výkupné z gruntu po zrušení roboty činilo 320 rýnských.

Ke Klokočovu náleží také Petrovský dvůr, jenž jest majetkem města Příbora. (Bližší zprávy o něm viz při popisu Příbora.)

Dle popisu uč. Ant. Klvaně.

Kopřivnice

(něm. Nesselsdorf), farní ves, obec politická a katastrální, rozložena je v úžlabině mezi dvěma svahy mírně k severu se sklánějícími, vroubena jsouc od jihu obloukovitě několika vrchy: Brdy, Šostýnem, Pískovnou, Červeným kamenem, Horečkami a Bílou hůrou. Mezi Horečkami a Bílou hůrou horský oblouk je prohnut, kudy vede okresní silnice do Ženklavy a železná dráha Studénko-Štramberská. Sedlem mezi Pískovnou a Červeným kamenem vede pěšinka do Frenštátu. S Brd, Červeného kamene a Bílé hůry je rozkošná vyhlídka daleko do západního Slezska. Na obou svazích, které ponenáhlu v rovinku přecházejí, na západ, východ a sever od vsi rozkládají se dosti úrodná pole zcelená a louky. Vrcholky kopců porostly jsou jedlovinou a smrčinami. Rozloha celé obce měří 9·64 km^2

Náves je úzký asi půl hodiny dlouhý pruh, rozložený od jihu k severu po obou březích *Kopřivničky*, místy dosti hluboce zařezaného potoka, skládajícího se z několika pramenů, z nichž hlavní z Raškova lesa a ze Šutýrovy studánky se prýští. Starší chalupy stavěny na návsi; v rozsáhlých zahradách ovocných jsou selské statky, chalupnické domky u potoka.

Jen nepatrný počet chalup je posud dřevěných, sroubených z klád a šindelem krytých; většina domů je zděna a kryta taškami.

Starobylá spojovací cesta mezi Příborem a Štramberkem vede po západním okraji vesnice; novější okresní silnice vede na záhumní východním okrajem, a podél ní vyrůstaly budovy nové, nákladnější, kterými Kopřivnice na své starobylosti mnoho ztratila, činíc nyní dojem obce moderní.

58. Kopřivnice.

Z budov starších vyniká toliko památný starý kostel a fojtství, z budov nových továrny na vozy a na hliněná kamna, nový krásný gotický kostel roku 1894 vystavěný, nová škola, 4 villy, domy úřednické, kolonie dělnická, hotely a j.

Je tu farní úřad, pětitřídní škola česká a jednotřídní německá tovární, dětská zahrádka německá, poštovní a telegrafní úřad, četnické stanoviště, záložna, potravní spolek, stanice Studénko - Štramberské dráhy, okružní vápenka, továrna na hliněná kamna a hliněné zboží, továrna na kočáry a vagony, mlýn, lázně lidové, kníže-arcibiskupský dvůr Luhy a j.

Kopřivnice má 272 domů a (r. 1890) 2202 obyvatele, t. j. 1947 Čechů, 152 Němců a 11 národnosti jiné. Podle vyznání bylo 2089 řím. katolíků, 4 starokatolíci, 6 evangelíků a 3 israelité. R. 1790 čítala 103 domy, 653 obyv.; r. 1834 bylo tu 140 domů s 972 obyv; r. 1880 202 domy a 1508 obyv.

Jihovýchodně před Pískovnou zdvihá se nevysoký vrch Šostýn, na němž do dneška jen nepatrné zbytky hradu téhož jména se zachovaly. Bylť ochrannou tvrzí zboží Schauenšteinského, k němuž druhdy mimo Kopřivnici, vsi Licht-

nov, Veličovice, Drholec a východní polovice Závěšic až po Sedlničku náležely.

B. Remeš ve svém »Průvodci po Beskydách a Moravském Valašsku« (v Praze 1895) uvádí, že hrad ten k rozkazu Jindřicha ze Schauenšteina zbudován jakýmsi fojtem Heřmanem, načež brzo i s příslušenstvím spojen s Hukvaldy.

Buď jak buď, jisto jest, že hrad Šostýn již r. 1347 náležel k biskupství Olomuckému. Jelikož 24. dubna téhož léta biskup Jan VII. vyznává, že Velehradský klášter daroval jemu na doživotí osady Dětřichovice a Zdislavice (poslední zanikly; stály snad severovýchodně od Životic u Nov. Jičína), ležící blízko jeho hradů Hukvaldů a Schauenšteina. (»— de quibusdam villis Sdislawsdorf et Dyetrichsdorf. et bonis earundem prope castra nostra Hockenwald et Schowensteyn sitis« — Codex diplom. VII., b. p. 520).

Hrad Šostýn stal se pak letním sídlem biskupův olomuckých, jak seznáváme z německé listiny dne 28. června 1393 na Schauenšteině dané, jíž biskup Mikuláš svoluje, by Jindřich z Bělé věno své choti Doroty pojistil na biskupském zboží v Spytihněvi, Topolné a Skalce. (Codex diplom. XII. p. 157).

Později hrad Šostýn s příslušenstvím biskupským manům v léno vzdán; neboť r. 1403 držel jej Hanuš, správce kuchyně biskupa Lacka z Kravař.

Léta 1408 biskup Kunrát III. pustil jej bratřím Závišovi a Václavovi. Okolo r. 1412 seděl na hradě tom »Jossco Pyrrhus de Schawenstein«, později Záviš z Vikštejnu, který r. 1418 jej pro sebe zabral, ale přinucen byl jej olomuckému biskupovi zase vydati. Po roce 1420 statek opět přiloučen k Hukvaldům.

Posledním, dosud známým držitelem hradu Schauenšteina byl pověstný vůdce Sirotků, Jan Čapek ze San, jenž v bitvě u Lipan zradiv Prokopa Velikého, králi Zikmundovi se poddal, načež po jeho smrti (1437) dostal Hukvaldy v zástavu.

Pak přidal se Čapek ke straně císaři a králi Albrechtovi II. odporné.

Roku 1442 sloužil v Uhřích za mzdu Polákům. Na té výpravě však plenil a loupil, takže rozliční pánové pohnali jej k zemskému soudu.

Po jeho smrti hrad Šostýn pustnul.

Ves Kopřivnice asi brzy po založení hradu osazena byla.

Dvůr s tvrzí (nyní č. 72.) byl majetkem panství až do r. 1587, kdy jej biskup Stanislav II. Pavlovský hajnému Janu Tichavskému v Kopřivnici za půl osma sta zlatých prodal. Dědicové jeho zůstali pak napořád ve svobodném držení téhož dvora, až jej od posledního držitele Josefa Rašky r. 1880 knížearcibiskup Bedřich z Fürstenberka za 70.000 zl. opět koupil a k panství Hukvaldskému přivtělil.

Starý dřevěný *kostel* vystavěn asi v polovici 16. století, jak souditi

lze z nápisu na zvonu: 1567., a z letopočtu na skládacím dřevěném obraze oltářním: 1585 (nyní ve Františkově museu v Brně).

Obec od nepaměti přifařena byla do Frenštátu, což biskup Stanislav II. Pavlovský roku 1584 výslovně potvrdil. Z Frenštátu vyfařena do Štramberka r. 1763 za biskupa Maxmiliana Hamiltona, a kostel kopřivnický stal se filiálním. Stalo se to z té příčiny, »poněvadž základ spravedlnosti, česť a chvála Boží a spása duší, jakožto nejvyšší pravidlo, a zároveň na nejvýš potřebné mládeže vyučování ve víře a nejvýš užitečné cvičení ve všeobecných vědomostech *neodkladně* toho žádají, by ves Kopřivnica, ku fáře Frenštatské od nepamětných dob patřící, pro vzdálenosť a obtížné cesty, v zimě a v čas rozvodnění neschůdné, od této fáry oddělena a k sousední velmi výhodně položené fáře ve Štramberku přivtělena byla.« (Z dekretu ze dne 1. března 1763).

Samostatná *fara* založena teprv r. 1869, když obec jako nadaci farní složila jistinu 11.290 zl. a fond na opravu farní budovy 850 zl.

Z hořejšího dekretu patrno, že se přifařením Kopřivnice k Štramberku biskupovi Maxmilianu jednalo také o vyučování mládeže, která tím ku škole štramberkské přikázána.

Veřejná jednotřídní *škola* zřízena teprv r. 1802, a pro ni budova školní vystavěna r. 1807 patronem arcibiskupem olomuckým. Teprve r. 1869 rozšířena byla na dvojtřídní, r. 1877 na trojtřídní a r. 1887 na pětitřídní. — Při škole zřízena také veřejná knihovna o 1000 svazcích.

Popisuje naduč. Leopold Vícha.

Košátka

skládá se ze dvou osad, *Košátky Velké* a *Košátky Malé*, jež však jednu obec politickou a katastralní o rozloze 4·80 *km*² tvoří a do Staré Vsi jsou přifařeny. Rozkládá se na pravém břehu řeky Odry, Košátka Velká na okresní silnici vedoucí od Petřvaldiku k mostu oderskému, Košátka Malá $^1/_2$ *km* jižněji.

Velká Košátka tvoří jednu ulici, jíž vede zmíněná okresní silnice a do níž od strany záhumenní ústí dva příjezdy. Domy, většinou z doby novější a z tvrdého staviva vystavěné, jsou dílem štítem, dílem průčelím do ulice obráceny a zahradami od sebe odděleny. Stavení chalupnická jsou mezi grunty rozestavena.

Roku 1890 čítala: 36 domů se 308 obyv., Čechy a katolíky; roku 1790: 27 domů, 156 obyvatelů; r. 1834: 28 domků, 182 obyvatelů (1 fojt, 4 pololáníci, 6 čtvrťláníků, 4 zahradníci, 11 chalupníků, 1 mlynář); roku 1880: 35 domů a 243 obyvatelů.

Vesnice tato jest stará; neboť již r. 1492 jmenuje se Jan Petřivaldský v listině krále Vladislava podle osady této »pán na Košátce«.

Jméno své má osada buď od osob. jména *Košat (Košata)* aneb

od *košů,* jež tu při někdejším rybníce k lovení ryb stávaly. Též staré razítko obecní má ve znaku koš. — Matriky jsou od r. 1660.

Kosátka Malá spojena jest obecní cestou s předešlou a rozkládá se na levém břehu řeky Lubiny, jež nedaleko odtud do Odry se vlévá. Jest to osada z doby novější a vznikla rozdělením panských pozemků. Žije tu ve 32 dom. číslech 187 obyvatelů, taktéž národnosti české a nábož. katolického; r. 1790 čítala: 29 domků a 155 obyvatelů; r. 1834: 31 domků, 147 obyvatelů; r. 1880: 31 domků a 190 obyvatelů.

Matriky sahají do r. 1784.

Obyvatelstvo Košátky zaměstnává se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka. R. 1890 bylo napočítáno ve Velké Košátce 27 koňů, 149 kusů hovězího dobytka a 21 úlů včel; v Malé Košátce 7 koňů a 128 kusů hovězího dobytka a 15 úlů včel.

Z řemeslníků a živnostníků v obci se nachází: 2 krejčí, 1 kovář, 1 obuvník, 1 pekař, 1 bednář; pak jsou tu 2 obchody se smíšeným zbožím a 3 hostince.

Veškeré pozemky obce Košátky měří 108·75 *ha*,*) z nichž 32 *ha* 53³/₄ *a* a jsou majetkem obecním s ročním výnosem 193·34 zl.

Jména tratí: Babinec, Dráhy, Helštýn, Kovárka, Křibí, Mlynárka, Poddubí, Olejník, Paseky, Olšiny, Podbedřiška, Stará Odra, Za příkopy, Za války, Na válce, Livanka, Na hrázi, Na náplavě, U stavku, Kusy, Štempírky, Záhony německé, Vymyslov, Rozehnalka, Na zákrutě, Zálesí, Krčenka, Kopčiska, Podhuří, Zimný dul.

Rozpočet na rok 1896: Vydání zl. 1307·19, příjem zl. 141·20; schodek zl. 1165·99 uhražen 47% přirážkou.

Obec zdejší trpívá skoro každoročně živelními pohromami, nejvíce zaplavením pozemkův Odrou. Následkem škod povodní povstalých bylo v letech 1881—1894 odepsáno na daních pozemkových 6950·52 zl. Požáry zničily ve Vel. Košátce r. 1872: 6 čísel, r. 1883: 4 čísla a r. 1898 3 čísla; v Malé Košátce r. 1876: 3 čísla.

Obec *Košátka* přifařena jest do Staré Vsi (okr. Místecký) asi půl hodiny vzdálené. V Košátce Velké jest kaple z r. 1826 zasvěcená sv. Vendelinu. Ve vížce je zvonek s nápisem »Anton Obletter 1764«.

Desátku bral farář staroveský odtud 2 měřice rži a 2 měřice ovsa. Na tento přispívali fojt a pololáníci (č. 6., 9., 15. a 20.) po ²/₈ a zahradníci po ¹/₈ rži a ovsa. Na výkupném zaplatili celkem 149 zl. 20 kr. k. m.

Škola. Zdejší budova školní vystavěna byla r. 1872, a byla škola až do r. 1898 jednotřídní, odtud dvojtřídní. Před tím chodily dítky z obou osad do školy ve Staré Vsi od dob nepamětných až do r. 1859, kdy s přivolením farářovým i děkanovým začal obecní písař zdejší *Jan Vysocký* vyučovati v domku č. 14. a pak v č. 17. Vyučování toto trvalo až do r. 1872, dokud škola nebyla vystavěna. Prvním řádným učitelem

*) Následkem parcelace selských gruntů zdejších zakoupili si tu občané ze sousedních vesnic jednotlivé pozemky, tak že kromě 75 místních poplatníků jest v obci ještě 149 poplatníků cizích, a to: z Petřvaldíku 30, Petřvaldu 47, Rožmitálu 23, Istebníku (Sl.) 37, Vonsdorfu, Polanky, St. Vsi, Světlova, Krmelína a Hartů 12. — Veškeré daně na rok 1896 činily 2479 zl. 87¹/₂ kr. (pozemk. daně 2221 zl. 57 kr.); z toho připadalo na Kosátku 1071·42 zl., na velkostatek 533·45 zl., na cizí poplatníky 865 zl.

na nové škole byl *Rudolf Scheuer* v letech 1872—1873; po něm následovali: *Karel Dušek* 1873—1877; *Frant. Sládek* od r. 1877 až dosud.

Dokud dítky zdejší navštěvovaly školu staroveskou, bylo žáků z Velké a Malé Košátky celkem asi 40. Nyní jest tu více než 120 žáků.*) *Školní knihovna* založena byla r. 1876 a čítá nyní 122 svazků. Při škole jest též i *lidová knihovna*, založená r. 1887 se 71 svazky.

Poddanské poměry: Košátka náležela k panství Petřvaldskému, kde založena byla dne 5. února 1659 první gruntovní kniha pro Košátku.

Roboty sproštěni byli mimo fojta mlynář (čís. 1.) a čís. 28. ve V. K. a pak čís. 30 v M. K. (Držitelé těchto usedlostí dosud u lidu »Volní« slují.) — Za to měli následující povinnosti: Mlynář čís. 1. byl povinen: 57 zl. k. m. na činži mlecí čtvrtletně do důchodů vrchnostenských odváděti; kdyby mlýn prodal, byl povinen 10% kupní ceny (tak zv. laudenium) vrchnosti odvésti; musil platiti vrchnímu na přídavku 3 zl. a kancelářskému 30 kr. k. m. ročně; byl povinen veškeré deputátní obilí jakož i slad pro panský pivovar zdarma mlíti.

Držitel čís. 28. byl povinen vždy o sv. Jiří a o sv. Václavu po 1 zl. k. m. do důchodů vrchnostenských platiti; držitel čís. 30. v M. K. platil ročně pouze 1 zl. vrchnosti.

Robotovali půlláníci, čtvrtláníci, zahradníci a chalupníci.

Pololáníci (čís. 10., 11., 19. a 27. ve V. K.) měli 3 dni roboty tažné s 1 párem koní čili 1½ dne se 2 párami koní. Mimo to měli od sv. Jana do sv. Václava 13 dní roboty pěší; vykonali tedy do roka dohromady 312 tažných dnů dvoupárových a 52 dnů práce pěší.

Čtvrtláníci (čís. 6., 15., 20., 22.) robotovali 3 dni s jedním koněm anebo 1 den se 3 koni; druhý způsob byl zde obvyklým.

Vykonali tedy 208 dnů roboty tažné trojkoňské.

Zahradníci (čís. 13., 18., 21., 23.) měli týdně 1½ dne roboty pěší čili 78 dnů ročně. Zahradník č. 9. měl 2½ dne práce pěší, ročně 130 dnů. Zahradníci vykonali ročně 442 dnů roboty pěší.

Chalupníci větší (čís. 2., 3., 4., 5., 7., 8., 12., 14, 16. ve V. K. a 2.—29. v M. K.) měli týdně půl dne, za rok tedy 26 dnů, menší čtvrt dne, ročně 13 dnů, roboty pěší. Dohromady vykonali za rok 1001 den roboty pěší.

Dle popisu správce školy Frant. Sládka.

Myší,

dříve Mniší (něm. Mischy), obec politická a katastrální, na západním úpatí hory *Kazničova* (615 *m*), od Příbora přes 6 *km* k jihovýchodu vzdálená, v rozloze 3·64 *km*². Skoro celou obcí teče značný pramen vyvěrající z Kazničova a zaopatřuje celou hořejší část osady vodou; na dolním konci padá pak do Pstružinky či Lubinky.**) Dolní částí osady vede okresní

*) V 17. století platil každý sedlák z Košátky ročně po 1 groši bílém správci školy ve Staré Vsi. Dle fasse o příjmech učitelských z r. 1857 platila Košátka na paušálu školním ze 20 chlapců a 21 děvčat 35 zl.; varhaníkovi 2 měřice rži po 2 zl. = 4 zl., koledy 1 měřici žita po 3 zl.

**) Pramen tento r. 1898 zakoupilo město Příbor a vystaví odtud vodovod pro sebe a pro obec místní.

silnice II. třídy od Vlčovic na Hukvaldy.

K obci Myší náleží též paseky *Pstružinky*, též Spružinky, skupina to 7 chalup s 32 obyvateli.

Roku 1790 čítala obec 47 domů, 54 rodin a 271 duší. Orné půdy bylo 350 jiter. R. 1834 bylo 58 domů se 409 obyv., r. 1880 72 domů a 417 obyv. Dle sčítání z r. 1890 jest tu 74 domů se 390 obyv. národnosti české a vyznání katolického.

Obyvatelstvo zaměstnává se ponejvíce polním hospodářstvím, mnoho lidí pracuje však také v továrnách v Drholci a Kopřivnici. Gruntovníci mají po 80—150 měřicích, pasekáři asi po 14—30 měřicích polností.

Obecní majetek: Hostinec, nemocnice a grunt.

Přifařeno jest Myší do Vlčovic, má však svůj vlastní hřbitov a kapli. Do r. 1891 náleželo ke kostelu a faře příborské, mrtvé pak pochovávali na hřbitově při kostele ve Větřkovicích.

Zdejší jednotřídní *škola* postavena byla r. 1885. Okolo roku 1820 vyučoval jakýsi Ondřej Jalůvka v domku číslo 24. Po něm vyučovalo několik sousedů zdejší mládež v různých staveních až do r. 1850, kdy byla obec Myší přiškolena do obce Vlčovské. Roku 1895 zavedeno vyučování ženským ručním pracím a zařízen při škole pokračovací kurs hospodářský. Ve škole je obecní knihovna.

Osada tato založena byla okolo r. 1302 od mnichů velehradských, a odtud nazvána byla Mniší. Jméno toto později změněno bylo v název nynější.

Myší náleželo dříve k panství Hukvaldskému, kde robotovali sedláci třikrát v týdnu dvěma párami koní; z menších usedlostí odbývala se robota pěší. Tři chalupníci z Myší robotovali také na fojtství ve Větřkovicích po 52 dnech.

Dle popisu uč. Jos. Pešáka.

Petřvald

(něm. Groß-Peterswald), ves na pravém břehu řeky Lubiny po obou stranách okresní silnice, vedoucí z Příbora k Mor. Ostravě. Tvoří se sousední něm. osadou Rožmitálem jednu obec politickou a katastrální o 759 km^2 rozlohy. V místě je kostel, fara, dvojtřídní škola, zámek a velký parní pivovar.

Petřvald má nyní 107 domovních čísel a 826 obyvatelů, z nichž bylo 808 Čechů a 18 Němců.

Roku 1792 měl Petřvald 71 domovních čísel s 633 obyv.; r. 1870 bydlelo 731 obyv. ve 94 domech, roku 1880 pak v 97 domech 748 duší.

Půdorys vesnice tvoří obdélník. Domy stojí po různu, obklopeny jsouce zahradami, z části průčelím, avšak většinou štítem k cestě. Grunty jsou nejvíce za humny, méně rozptýleny.

Zahrádek před domy je málo, a ty povstaly odkoupením obecního pruhu pozemkového podél silnice. Výstupků přede dveřmi domy nemají, Domy jsou většinou zděné s omítkou bez ozdob.

Starý kroj zde úplně vymizel, a lid nosí se nyní po poloměstsku. Bývalý kroj lašský zde sestával u mužských ze špenzru z modrého nebo zeleného sukna, takové též vesty, vysoké s hustou řadou knoflíků a šněrováním; kalhot úzkých, po kolena sahajících s předními kapsami a lackem; nejvíce nosili koženky. Boty byly vysoké a beranice sametové, kožešinou obšité.

U ženských byly v oblibě duhové a kytajové bledomodré sukně krátké se širokými zástěrami v rovné délce se sukní, barvy bílé nebo černé; na hlavách nosívaly lipské nebo turecké šátky bílé, vyšívané, pod bradou na uzel svázané. Nohy zdobily lakované střevíčky nízké, vystřižené s ozdobnými mašlemi bez podpatků, punčochy bílé, vzorkované. Z pergalu (mušelínu) šily se rukávce baňaté s bílými krajkami a pentlemi svázané. Bruslek býval ozdoben portami, pentlemi různých barev a také zlatými patáčky. Spenzr býval dříve s baňatými, později s úzkými rukávy z hedvábí zeleného nebo bledočerveného. Čepec se nosíval kulatý z krajek, pošitý perličkami a zlatými patáčky.

t 60. Petřvald.

Prvou zprávu o vesnici této a zároveň také o biskupském lénu Petřvaldském máme z roku 1373, v kteréž době Petr Petřvaldský z Petřvaldu držitelem téhož statku se jmenuje.

Začátkem 16. století připojen jest k panství Petřvaldskému Zábřeh, kterýž r. 1550 Syrakovskému z Pěrkova, pánu na Paskově a Staré Vsi, připadl. V držení Petřvaldského léna a tudíž i vesnice zůstal rod Petřvaldských až do r. 1620. Jan Petřvaldský súčastnil se osudného povstání českého a zároveň také bitvy na Bílé Hoře, začež zbaven byl kardinálem Dietrichsteinem léna toho, jakož i všech jiných s ním spojených podmanství.

Roku 1653 darovány byly všechny tyto statky (Petřvald, Zábřeh, Stará Bělá) olomucké kapitole, v jejíž držení až podnes jsou.

O vesnici samé nezachovalo se žádných zpráv. Jisto však jest, že i zde *Moravští Bratři* valně zastoupeni byli a že k učení i sama vrchnost se znala a je tudíž všemožně podporovala. Nejpověstnější podporovatel snah jejich byl syn zakladatele zdejšího katolického kostela Dětřicha Petřvaldského, Jan Petřvaldský, který tak zvaným Boleslavským Bratrům r. 1589 v Petřvaldíku vlastním nákladem sbor vystavěti dal. Když

mu biskupem Stanislavem Pavlovským nařízeno, by jej zrušil, vzdorovitě na odpor se postavil a rozkazu nevyhověl.

Z bývalého dvorku panského, olomucké metropolitní kapitole náležejícího, byly roku 1787 pozemky rozděleny, a z nich se utvořila osada *Rožmitál*, načež r. 1796 vše vyměřeno bylo. Mapa výměry z toho roku v zámeckém archivu se nachází. Tamtéž uschována i jiná mapa o obci Petřvaldské z r. 1774.

Roku 1880 vystoupila Lubina v měsíci srpnu ze svých břehů tak vysoko, že s mlýnskou strouhou pod novým pivovarem tvořila rovnou hladinu. Tehdy také obešla Lubina splav u Rožmitálu protrhnuvši sobě zcela nové níže od splavu položené řečiště.

Značnou neúrodu utrpěli hospodářové mokrem roku 1896 a zaplavením luk při potoku Trnavském ležících, což přihází se skoro každého roku.

V obci jest zámek, jenž ve třech rozličných dobách dostavován byl. Památky některé ze starších dob jsou zachovány na hradě Buchlově, kde se nachází i rodokmen pánů Petřvaldských zobrazující páva, na jehož pérech v okách postupně uvedena jsou jména členů až na poslední potomkyni po přeslici, která ku konci předešlého století v Buchlově pochována byla, jak tam pomník v parku zámeckém naznačuje.

Zde v tak zvaném rytířském sále jest pouze erb rodu Jana Petřvaldského z Petřvaldu. Kromě uvedeného jest ve zdejším archivu vrchnostenské kanceláře kniha: »Registra dědiny a vsi Velkého Petřvaldu« z roku 1614, sepsaná podle čísel gruntův, sepsání podsedníkův a návesníků, kterých bylo celkem 33.*)

Z těchto vyskytují se v Petřvaldě posud jména *Břežný,* dále jméno *Šeděnka, Calaš,* keré bezpochyby pochází z uvedeného Salaš.

Každý majitel gruntu má v knize této několik listů, na kterých jest označen kup a prodej jeho majetku, jakož i cena a umluvený závdanek atd. kromě změn, jehož na gruntu tom se vyskytly.**)

Osadníci v Petřvaldě dělili se na chalupníky dominikální, kteří museli robotu zastávati po 13 dní v roce, a na chalupníky rustikalní, kteří 26 dní pracovali. Větší chalupníci robotovali každý týden jeden den, zahradníci jeden a půl a půlsedláci dva dny v témdni. Sedláci jednokoňáci jeden a půl dne s třemi koňmi a dvěma mužskými, velcí sedláci dva dni se čtyřmi koňmi a také dvěma mužskými.

Kromě toho byli velcí sedláci zavázáni robotovati v tak zvané chlebové dny t. j. od sv. Jana Křtitele až do sv. Václava na panském po 1 dni v témdni.

*) Jména jich byla: Pavel Myslík, Mikuláš Slatinský, Matěj Červenka, Matěj Pěkný, Martin Perla, Klement Perla, Klement Čarpátek, Matěj Poledne, Adam Uhlíř, Jakub Krejčí, Václav Nabředl, Jiří Šeděnka, Řehoř Jedlička, Jan Břežný, Martin Bílý, Ondřej Hrbaček, Tomáš Krejčí, Petr Lukavský, Jakub Bajgarek, Jiří Slatinský, Jan Plachý, Mikuláš Březný, Matěj Michálek, Kovář Pavel, Pavel Švec, Jakub Šafář starý, Jan Baier, Jiří Staroveský, Tomáš Rudlík, Řehoř Chrysták, Mikuláš Salaš, Jiří Rybář, Mikuláš Riedl, Adam Pavelka.

**) Ukázka: Roku 1605. koupil Mikuláš Břežný na den památky Hromic z vůle vrchnosti pána našeho, dědičného, urozeného a statečného pána Hanuše Petřvaldského z Petřvaldu, na Ratčicích a Petřvaldě a za úřadu Jiříka Šeděnky, Tomáše Rudlíka, Jiříka Rybáře, Martina Bílého, kováře, zahradu po nebožtíku otci svém od úřadu a úplného práva i přátel svých a to za summu 34 kop.

Malí zahradníci byli bráni i na hony k Olomouci a posylku tam konali pěšky, což trvalo až do r. 1848.

Výkupného z panské roboty platilo se ze zahradnického místa 400 zl. šajnů.

Obec má stavební místo ve výměře 28 *a* 95 m^2, na němž stojí hasičské skladiště, a pozemků ve výměře 6 *ha* 69 *a*.

Roku 1896 obnášela přímá daň 3006·01 zl.

Obecní trati se jmenují: Místní trať, Za příkopou (mlýnskou), Za vodou, U kříže, Za dědinou, U Trnávského potoku, U kostela, Za humny, Horní role, Křibina a Růžodol.

Největší návrší jmenuje se Vrchovina a má 267 *m* výšky. U Vrchoviny je lesík *Kocibenda* a dále v zadu *Šveďák* (dle pověsti, že tam dobytek onemocnělý za pobytu Švédů zakopávali). V pravo od Vrchoviny k Trnávce Hranečník, Na cestě k Trnávce je Landek s dobrou pitnou vodou, Mřihlad, bývalý panský rybník, v němž ryby vymíraly. Část obce u zámku jmenuje se Kachnič, a cesta od zámku k fojtství Svinská ulice, jelikož po této cestě dobytek z Polska se hnával.

Ze živností provozuje se obuvnictví, krejčovství, kovářství, kolářství, stolařství, tesařství a kramářství.

Kostel farní zde nebyl od roku 1850 ani přestavěn ani opraven. Na věži jsou tři starší zvony a jeden novější. Nejstarší pochází z roku 1564 s nápisem: »Ó králi slávy přijď k nám v pokoji!« a písmeny: M. G. S. Z.

Druhý zvonek ve vížce nad hlavním oltářem jest z roku 1585 s písmeny: M. G. S. Z.

Největší zvon je z r. 1623 s nápisem: »Ave Maria« (ostatní nápis nečitelný).

Roku 1890 věnoval Cyril Mácha, domkář čís. 39. v Petřvaldě, zvon ku poctě sv. Cyrila a Methoděje kostelu zdejšímu, ulitý za faráře Ludvíka Hofmanna od E. Webra v Brně.

U kostela byl postaven roku 1887 nový kříž mramorový, věnovaný Jakubem Dobiášem z Petřvaldika. Záduší obnáší 5013 zl. 75 kr.

Že již v 17. století stávala zde samostatná fara, dosvědčují letopisové starovesští, kteřížto vypravují, že mezi roky 1624—1630 byla fara petřvaldská zrušena a s přifařenými druhdy vesnicemi Petřvaldíkem, Malou a Velkou Košátkou staroveskému faráři podřízena.

Desátků odváděno faráři staroveskému: Z Petřvaldu 17 měřic 8 měrek rži, rovněž tolik ovsa a 34 kuřat. Z Petřvaldíka 15 měřic a 3 mírky rži, rovněž tolik ovsa a 26 kuřat; z Košátek 4 měřice ovsa. Z Petřvaldu a Petřvaldíka na penězích 4 zl. slez.

Dle knihy z roku 1614 bylo pět kostelních krav, které v pronájmu u gruntovníků stávaly.

Roku 1784 byla zde náboženským fondem zřízena lokálka, a farář staroveský bral odtud štolu, kterouž mu zdejší rektor vybíral. Později

bral místo štoly 85 zl., ještě později 60 zl. a od května r. 1812 následkem vzájemné úmluvy toliko 40 zl., kteréž mu okolo r. 1824 úplně odpadly.

Roku 1787 byly k Petřvaldu 2 domky z Velké Košátky přifařeny a r. 1794 přifařena sem také osada *Harty* čili *Lilie*.

Bývalý dřevěný kostel sv. Mikuláše vystavěl Dětřich Petřvaldský, pán na Petřvaldě, r. 1564, jejž biskup Marek stavivem podporoval. V letech 1793—1795 vystavěn však nový kostel na pozemku bývalého fojta Františka Jakubka. Kostel jest z tvrdého staviva z vlastního majetku kostelního a náboženského patronátu vystavěn, avšak dle nákresu připojena k němu neúhledná věž. Tehdejší panství, olomucká kapitola, z lásky ku svým poddaným přispěla obnosem 100 zl., a farníci dodali ostatní na výstavbu úhledné velké věže a zároveň menší vížky nad střechou chrámovou k větší ozdobě nového kostela.

Dne 10. srpna roku 1795 vytažena plechová báně na věž a tam s křížem upevněna.

Matriky se vedou od r. 1785. První lokální kaplan v tehdejší době byl Jan N. Antonín Hermann, Exaugustian z Fulneka rodem z Klimkovic ve Slezsku, od r. 1784—1801.*)

Harty, jak již podotknuto, přifařeny teprve r. 1794 do Petřvaldu. Od svého vzniku podléhaly lokální správě duchovní do Mošnova, kdežto nově vzniklá kolonie Rožmitál čili Dvorkovice ku Petřvaldu přidělena byla. Jelikož v této nejvíce němečtí, v Hartech ale čeští kolonisté se usadili, byl Rožmitál od čistě české farní správy zdejší oddělen a k německé do Mošnova přidělen, kdežto Harty zase sem připadly.

Zdejší hřbitov, který se nachází při bývalém dřevěném kostele, byl po vystavění nového kostela k tomuto přeložen, pro mokro však opět na starém místě pochováváno.

Škola byla zde již roku 1787 založena, jak opis kurendy ze dne 19. listopadu 1787 v pamětní školní knize dosvědčuje, avšak vyučovalo se tehdy bezpochychy v najatém domě čís. 64., načež roku 1805 a 1806 nová škola vystavěna na nynějším místě uprostřed zahrady. R. 1875 přistavěno prvé poschodí, a škola ve dvojtřídní rozšířena.

Ve škole r. 1806/7 bylo 1. listopadu ke škole povinných dětí zapsáno: z Petřvaldu 30 chlapců a 35 dívek; z Petřvaldíka 27 chlapců a 27 dívek; z Hartů 12 chlapců a 9 dívek.

Pro neschůdnost cest, zvláště zimního času, odloučen roku 1809 Petřvaldík pod níže uvedenými závazky od zdejší školy. V tom roku a sice od 1. listopadu až do 18. dubna 1810 vyučováno tam po 29 dní, v Petřvaldě v téže době po 80 dní. Ke škole povinných dítek bylo tenkráte v Petřvaldíku 19 chlapců a 21 děvčat.

*) Po jeho smrti od r. 1801 do r. 1806 působil zde Jan Krepeš, rodem z Místka; od srpna r. 1806 do r. 1823 Ondřej Lorenz, rodem z Istebnika; od r. 1824 František Gerhard, rodem z Opavy; od r. 1837—39 František Navrátil; od r. 1840 do r. 1849 Jan Beneš, jenž velice byl vzdělán v řečích, neb ovládal dokonale řeči: arabskou, syrskou, chaldejskou, řeckou, latinskou, francouzskou, vlašskou, anglickou, českou a německou; od r. 1849 do r. 1858 Jan Vaněk; do r. 1879 Alois Schmidt, do r. 1883 Karel Ambroz, do r. 1894 Ludvík Hoffmann, v roce 1895 admin. Josef Chytil, od r. 1895 působí zde Karel Švestka, rodem z Chvalkovic u Olomouce.

Učitel petřvaldský měl v obou obcích střídavě vyučovati, v Petřvaldíku obyčejně v úterý a v pátek a ostatní dni v Petřvaldě.

Za to měl od 20 sedláků v Petřvaldíku po $1^1/_2$ pecnu chleba 12 liber těžkém a k tomu od 27 chalupníků po $^1/_2$ lib. másla. V pozdějších letech však dostával místo chleba sypané obilí, a sice 10 měřic žita, a místo másla od chalupníků peníze.

Roku 1872 vyloučena obec Petřvaldík ze zdejšího školního odvodu a zřízena tam samostatná škola.

V nynějším obvodu školním jsou osady Petřvald a Harty. Od 1. listopadu 1832 ustanoven zde výpomocný učitel, jehož roční plat obnášel 44 zl. 76 kr. r. č.

Škola má pamětní knihu se stručnými zprávami od prvního učitele Josefa Richtra.

Ze starších knih jsou tu jen školní matriky a opis kurend. *Školní knihovna* čítá 175 zvazků a je založena r. 1870.*)

Spolky: Spolek hasičský, zřízený r. 1885, jenž má také svou vlastní knihovnu, a spolek voj. vysloužilců, zal. r. 1896.

Obec má lidovou knihovnu ve škole r. 1870 založenou nadučitelem zdejším Janem Richtrem, jež čítá nyní 130 knih.

Rozpočet obecní v r. 1896 byl ustanoven na 1789·60 zl. a uhradil se 42% přirážkou.

Správa zdejší kontribučenské záložny bývalého panství Petřvaldského jest nyní ve Vyškovicích.

Dle zpráv nadučitele Jana Richtra.

Petřvaldík

(chybně Malý Petřvald; něm. Klein-Peterswald), ves na mírném svahu v údolí řeky Odry, na jejímž pravém břehu se rozkládá směrem od jihozápadu k severovýchodu, samostatná obec politická a katastrální o výměře 3·67 km^2, přísluší k farnosti petřvaldské. Má jednotřídní školu obecnou.

Domy stojí ve dvou řadách, tvoříce tak jedinou ulici; statky stojí na straně východní, vyšší, domky chalupnické níže na straně západní. Na východní straně, na »zahumenní« vede podél vesnice okresní silnice z Petřvaldu do Košátky. Mezi osadou a Odrou prostírají se úrodné louky.

Petřvaldík měl r. 1890 59 domů (z nich 16 statků rolnických) a 423 obyv. národnosti české a náboženství katolického; r. 1790 bylo tu 53 domů a 336 obyv.; r. 1834 53 domů se 369 obyvat.; r. 1869 52 dom. čísel a 414 obyv.; r. 1880 v 57 domech 371 obyvatelův.

Obyvatelstvo živí se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka. Chová se tu 36 koní a 326 kusů hovězího dobytka; rovněž chov vepřového

*) Od založení školy r. 1787 až do r. 1841 působil na zdejší škole Josef Richter až do 79 let svého věku. Od r. 1841 až do 16. prosince 1866 jeho syn Jan Richter, a od 10. října 1869 až do dnešního dne syn posledního Jan Richter.

Po úmrtí Jana Richtra r. 1866 asi dva měsíce vyučoval na zdejší škole Jan Hanselka, výpomocný učitel v Mošnově, načež dosazen sem za provisorního učitele Josef Krčmář až do konce školního roku 1868/9. Z mladších učitelů zde působili: Jakob Gillar do r. 1881, Fr. Dušek do r. 1883, Baltazar Křižan do r. 1886, Jindřich Pacholík do r. 1889, Andělín Pospíšil do r. 1893 a Felix Klumpner dosud.

dobytka a drůbeže je dosti značný. Obilí dovážejí na trh do Příbora, skoro 12 *km* vzdáleného.

O původu osady i o době, kdy byla založena, není zpráv. Petřvaldík příslušel k panství Petřvaldskému a dějiny jeho souvisí s dějinami Petřvaldu. Že zde koncem 15. století Boleslavští Bratří vlastní sbor měli, připomenuto již při Petřvaldu. Podnes má majitel čísla 38., kde sbor stál, přezdívku »Zburák«.

Vedle sboru byl na straně jihozápadní snad hřbitov, neboť při stavbě obecního hostince vykopána tu lidská kostra.

Po zrušení sboru oddalo se obyvatelstvo opět víře katolické. Petřvaldík připojen byl ke kostelu v Petřvaldě, a když tu mezi r. 1624—1630 fara zrušena, ke Staré Vsi.

Desátku musila obec dodávati faráři staroveskému 15 měřic. Asi okolo roku 1849 přestalo se sypati a výkupného splatilo se faráři staroveskému po 100 zl. šajnů od každého sedláka jednou pro vždy.

Nynější jednotřídní *škola* národní vystavěna byla r. 1872; před tím náležel Petřvaldík ke školnímu obvodu obce Petřvaldu. (Viz tam). Od r. 1809 až do r. 1872 chodil sem na základě smlouvy při Petřvaldu již uvedené, učitel petřvaldský dvakráte týdně a vyučoval dítky střídavě v rozličných domech.

Od r. 1872 Petřvaldík měl školu samostatnou.*)

R. 1840 postavěna byla severovýchodně od vesnice kaple (nákladem Františka Jurečky a Filipa Sýkory); od této kaple vedlo se každoročně v den sv. apoštolů Petra a Pavla, pak v den sv. Fabiána a Šebestiana procesí do Petřvaldu. Druhá kaple postavěna byla nákladem obce r. 1876 uprostřed osady a zasvěcena sv. Antonínovi.

Veškeré pozemky měří 367 *ha* 4·85 *a*.

Z toho jest obecním majetkem 1 *ha* 84 *a* rolí, 6 *ha* 25 *a* luk, 13 *a* pastvisk a 12 *ha* 8 *a* půdy neplodné (návsí, cesty atd.) pak obecní hostinec v ceně 3000 zl.

Jména tratí: Místní trať, Rybníky, Záhumní, Harty, Nad břehami, Přísevek, Podpřísevek, Zádky, Kuty, Paskárka (kde se pásávalo), Na Lubinách (při řece Lubině), Krčenka, Stav, Mlýnisko. — Nejstarší rodiny v obci: Vavřík, Myška, Hrabovský, Šrámek. Za vesnicí na hranici košacké stojí o samotě 4 domy, mlýn a hostinec; samotě této lid říká Zimní důl. — Za dědinou na pastvisku k fojtství náležejícímu, pochováni jsou Švédové.

Rozpočet obecní na r. 1896; příjem 941·88 zl., vydání 1562·96 zl.; schodek 621·08 zl. uhražen 43% obecní přirážkou.

Popsal učitel Lamb. Grossmann.

---

*) Působili zde učitelé: Josef Včelný (nezkoušený) 1872—1873; Jan Hanzelka ze Závěšic 1873—1876; Karel Dušek, učil v Košátce od března 1876 až do prázdnin téhož roku; Ludvík Hlaváč z Hodoňovic u Místku 1876—1884; Baltazar Křižan (zatímně) 1884—1885; Jan Hub 1885—1886 a Lambert Grossmann od 1887 dosud.

Prchalov

(něm. Prchalau), ves právě před 100 lety (roku 1798) na rozdělených panských pozemcích založená, jest samostatnou obcí politickou a katastralní v rozloze 1·09 *km*². Skladá se ze 2 skupin chalup, jež po obou stranách obecní cesty po různu stojí; uprostřed obou skupin stojí hostinec, r. 1897 nově vystavený. Přiškolena a přifařena jest obec tato do blízkého Příbora, vzdáleného pouze 1·8 *km*.

R. 1890 měl Prchalov 38 domů a 215 obyvatelů (128 Čechů a 87 Němců) náboženství katolického, již zaměstnávají se dílem polním hospodářstvím a chovem dobytka, dílem pracují v příborských továrnách. — R. 1834 bylo tu 41 domů a 253 obyvatel, většinou to soukenníků a tkalců; r. 1880: 41 domů a 231 obyvatelů (177 Čechů, 54 Němců).

Jméno své má od tehdejšího ředitele panství Hukvaldského Prchala, jenž rozprodej provedl a novým osadníkům slíbil, že v Hranicích vymůže jim osvobození ode všech daní a dávek, pojmenují-li vesnici dle jeho jména. Jméno obci zůstalo, avšak slíbené osvobození nedošlo.

Příbor.

Popis města.)*

Příbor (něm. Freiberg), město v utěšené krajině, která jsouc obroubena od severových. k jihozáp. výběžky Karpat s hradem Hukvaldským na východ, s Bílou horou a Štramberskou kulatinou na jihoz., na sev. záp. se sklání a v rovinu Oderskou se šíří, rozložen je na pahorku 297 *m* nad mořem, 32 *m* nad levým břehem Lubiny, prudké to horské bystřiny, která z jara a po delších deštích z břehů svých vystupujíc značné škody zde způsobuje. Oblévá město od jihovýchodu k severu a odděluje je od ulice Soukennické, předměstí Benátek a obcí Vesky a Klokočova, jejichž obyvatelům umožňuje spojení třemi dřevěnými lávkami a dřevěným mostem, skoro 60 *m* dlouhým. Týž postaven byl r. 1785 zároveň s císařskou silnicí, vedoucí z Olomouce do Haliče, která procházejíc městem od západu k severovýchodu od Šibeňáku (316 *m*) mírně se k Lubině svahuje. Křižujíc se s okresní silnicí kopřivnicko-skotnickou u bývalé horní brány probíhá náměstím směrem úhlopříčným. Těsně k městu přiléhaje vine se po levém břehu Lubiny násep trati Studénko-Štramberské a chrání tak Poříčí před dravými vlnami jejími.

Příbor i s Benátkami má 579 domů se 4674 obyvateli, z nichž přiznalo se k obcovacímu jazyku českému 4341, k německému 320, k polskému 1; blbých a němých osob bylo r. 1890 12. R. 1880 měl Příbor 4710 obyv., r. 1857 628 domů se 4596 obyv., r. 1834 domů 580 se 4760 obyv. vesměs katolickými. Dle náboženského vyznání je 4492 katolíků, 25 evangelíků a

*) Prameny: Dr. P. G. Wolný, Kirchliche Topographie; Herrschaft Hochwald; Měšťanská kniha a archiv městský.

157 židů; r. 1857 bylo 4295 katolíků a 79 židů. Dle pohlaví bylo r. 1890 osob 2163 mužských a 2511 ženských.

Příbor je sídlem c. k. okresního soudu a berního úřadu, má c. k. notářství, c. k. oddělení finanční stráže a stanici četnickou, c. k. poštovní a telegrafní úřad a stanici telefonickou s rozvětvenou místní sítí.

Obyvatelstvo živí se řemeslem, obchodem a rolnictvím; velká část je nucena trpký svůj groš vydělávati v dílnách a továrnách místních, v Kopřivnici, Drholci a Klokočově. Starší chudší obyvatelé zaměstnávají se ještě hojně výrobou pletených papučů. Ze závodů průmyslových uvádíme továrnu soukennickou a kloboučnickou, rukodílnu na punčochy, měšťanský pivovar, parní cihelnu a válcový mlýn. Společenstvo kovářů a spojených řemesel zařídilo si r. 1897 strojírnu pro rychlejší zpracování dřeva, zvláště stavebního. Dopravu surovin a průmyslových výrobků sprostředkuje stanice výnosné místní dráhy Studénko-Štramberské, umožňujíc spojení se severní drahou císaře Ferdinanda přes Studénku a k městské draze Bílsko-Kojetínské místní dráhou Štrambersko-Věřovskou.

61. Příbor.

Čilý obchodní život a ruch let dřívějších, kdy měšťané velké a výnosné daleké obchody s Haliči, Rumunskem, Uhrami a Srbskem s vlnou a suknem konali, přestal, a Příbor byv předstihnut jinými městy tohoto kraje, není dnes již průmyslovým a obchodním střediskem severovýchodní Moravy.*) Čilejší obchodní ruch jeví se tu pouze o trhu sobotním a o 8 trzích výročních.

O zvelebu řemesel pečovati má šestero živnostenských společenstev, Řemeslnická Beseda a pokračovací škola průmyslová; zájmy obchodníků hájí společenstvo svobodných a koncessovaných živností. O vzdělání rolníků pečuje pokračovací běh hospodářský a hospodářský spolek »Methoděj« ; zvelebiti chov hovězího dobytka plemene kravařského jest snahou okresního družstva pro chov hovězího dobytka.

Ze 24 spolků místních vedle již zmíněných, ještě jmenujeme: Místecko-novojickou jednotu učitelskou »Komenský«, katolicko-politickou jednotu, sbor dobrovolných hasičů, spolek pro vydržování hasičské knihovny, župní jednotu hasičskou čís. 2., divadelní ochotnický spolek, místní odbor Ústřední Matice školské, spolek pro vydržování mateřské školky »Methodějky«, spolek sv. Mikuláše na ošacení chudé mládeže školní, okrašlovací spolek, tělocvičnou jednotu »Sokol«, vzdělávací besedu dělnickou »Jaromír«, Družstvo Národního domu a Českou besedu; ostatní spolky jsou německé.

Příbor má obecní spořitelnu, Výpomocnou pokladnici, Občanskou záložnu a Záložnu Příborskou (Freiberger Vorschussverein), okresní nemocenskou pokladnu, a je sídlem okresního silničního výboru; má též nemocnici a chudobinec (špitál). V místě je též děkanství, dle něho nazváno je arcikněžství sev.-vých. Mor.

Z ústavů vyučovacích uvádíme tyto: C. k. ústav pro vzdělání učitelů s c. k. cvičnou školou, měšťanské a obecné školy pro chlapce a pro dívky, dvoutřídní školu německou, mateřskou školku českou a německou.

Příbor byl městem ohraženým, a vchod do něho byl chráněn dvěma branami, z nichž horní byla mezi č. 108. a 109. v ulici Piaristské a dolní mezi čís. 36. a 472. v ulici Místecké, kde ještě do nedávna říkávalo se »u Grossmannů na bráně«, a dvěma brankami (fortnami), z nichž jedna u čís. 26. druhá snad u čís. 362. stávala.

Prostranné náměstí má polohu pravoúhlého čtyřúhelníku, domy jsou většinou jednopatrové s vysokým zděným štítem. Z novějších upravených domů dvoupatrových nejvýše vyniká *Národní dům,* zřízený r. 1897 na místě staré pošty. Na třech stranách jsou ještě podloubí, z nichž nejživější jest podloubí jižní. Na severní straně, kde bývaly kdys nejčetnější krámy soukennické, počala se po odchodu Rusů r. 1810 podloubí zazdívati, a to nejdříve u domu čís. 27., kde r. 1809 byla ruská lékárna; roku

*) Úpadek blahobytu znamená se od r. 1850. Obyvatelstvo pevně lpíc při starém a pěstujíc maloměstské kastovnictví, nepokračovalo s duchem času a nehledělo využitkovati velikých pokroků, kterých průmysl použitím páry na poli technologie, mechaniky a chemie vykonal. Nejhlubší ránu obchodu příborskému s cizinou zasadila válka rusko-turecká r. 1854. Od té doby upadával obchod do rukou židovských, z nichž více se nevymanil.

1848 bylo zazděno poslední podloubí u domu č. 32. Vnitřní zařízení měšťanských domů je dosud starobylé a odpovídá potřebám soukennickým. Jsou to domy většinou úzké, ale hluboké, v jichž přízemních místnostech byly krámy a skladiště, vzadu stavy tkalcovské s malou světnicí neb alkovnou na obývání. Pokoje horní nebývaly z pravidla obývány, sloužíce za sýpku, půdu i skladiště. Malá a tmavá kuchyň stávala uprostřed; schody byly úzké a tmavé.

Uprostřed náměstí stojí pěkná socha Panny Marie z prvé polovice 18. století, postavená na odvrácení zuřícího tehdy moru, jenž denně 30 až 40 lidských životů za oběť si vyžádal, a o něco níže socha sv. Zachariáše z r. 1813 na tom místě, kde stávala kašna, která r. 1887 byla rozbourána a výpustkou na vodu z vodovodu nahražena. Na straně západní před domy čís. 19.—21. stávala dřevěná strážnice s kůlnou pro stříkačku; po odchodu vojska byla r. 1839 měšťanem a radním Jos. Peřinou koupena a sbourána.

V rohu náměstí do ulice piaristské stojí radnice, jednopatrový dům s vížkou a hodinami z r. 1859, zaujímající dva domy čís. 17. a 18., jak vnitřní úprava podnes ukazuje. V podstřeší je zvonek, jímž dává se, vypukne-li požár, znamení na poplach. V přízemí je poštovní úřad a vzadu bývalá piaristská knihovna s incunabulemi z II. pol. 15. stol., nahoře telegrafní a telefonní úřad a obecní kancelář s dosti bohatým archivem. Nejstarší listiny a registra pocházejí ze 16. stol. V úřadovně zachován je starý obraz s nápisem: »Ondrass Hlawny loupeznik starej 34 let od Wlastniho Kamarada zabity r. 1715.«

V domě čís. 41., navštěvuje tu ku konci 16. stol. jako malý žáček školu trivialní, bydlil po čas blah. Jan Sarkander.*)

Zmínky zasluhuje též dům čís. 6. Týž má ve dvoře přístavbu, v níž asi 80 *cm* nad zemí je zazděn kamenný erb kardinála Frant. z Dietrichsteinu a znak města Příbora s rokem 1616.

V I. patře byla kaple, v níž prý pan kardinál za pobytu svého zde mši sv. sloužíval a kterou nejspíše měšťan Ondřej Pustějovský ze zvláštní úcty pro pana biskupa vystavěl. V měšťanské knize dočítáme se, že r. 1630 Tomáš Adler, »Jeho Milosti pana kardinála a knížete Dietrichšteina, biskupa Olomuckého a kníže pána našeho milostivý služebník a leiblokay« prodal svůj podíl po svém strýci Ondřeji Pustějovském superintendentu a rektoru bratrství Početí Panny Marie. R. 1770 seděl na domě tom urozený pán Martin Uhlarz, ten čas hejtman na panství Hukvaldském, a roku 1781 Frant. Ant. Zubr, pán z Ježkovic a Vyškovic a měšťan bílovský, jenž dům za 6000 zl. koupil a dukáty vyplatil.

V čele Marianské ulice na strmém pahorku vypíná se hlavní a

*) Narodil se 20. prosince r. 1570 ve Skočově ve Slezsku z otce Jiřího Matiáše a z matky Heleny Gurecké z Kornic. Vystudoval bohosloví ve Štýrském Hradci, působil jako kaplan v Opavě a jako farář v Uničově, Zdounkách, Boskovicích a od r. 1616—1620 v Holešově. Byv viněn z vyjednávání s Poláky, byl do Olomouce veden a od nekatolíků trapně mučen a pro utrpená muka zemřel 17. března 1620. Za blahoslaveného byl vyhlášen r. 1860.

děkanský chrám Narození Panny Marie s věží 56 *m* vysokou, mědí krytou. Stavba jeho pochází asi ze 12. století.*)

62. Farní chrám Panny Marie v Příboře.

(Pohled ze strany východní.)

Stavěn je ve slohu gotickém, okna jsou malá a jsou slohu romanského; příční osa kostela jest delší než osa podélná. V letech 1577 a 1586 vystavěny slohem romanským poboční kaple sv. Josefa

*) Ve farní knize z r. 1614 čteme následující: »A wssak když sau Przedkowe Naššì Welyky kur zaklenuty neb Sklepem zawrzyty daly; na Podneby starem, kterez zdezek a Malovano bylo, nayden jest Poczet a rok 1178 Poznamenany staroswietskym Pocztem Psany.«

a sv. Jana Nepomuckého; téhož času nahraženo dřevěné klenutí kamennou klenbou křížovou. K epištolní straně presbytáře přistavěna je kaple sv. Urbana, r. 1761 jemu zasvěcená, s ostatky téhož svatého, jež uloženy jsou ve skleněné rakvi. Vnitřek chrámu byl r. 1891 za děkana *P.* Ant. Doláka zdejším rodákem Josefem Kottem, c. k. dvorním dekoračním malířem ve Vídni, vymalován; téhož roku pořízeny nové varhany slohu gotického. Oltáře v novější době opravované jsou vesměs slohu barokového. Na stěnách presbytáře visí dva veliké votivní obrazy sv. Isidora a sv. Vendelína, jež maloval Etgensův žák a rodák příborský G. Wolný. Na nich jsou postavy v národních krojích našeho okolí z minulého století věrně napodobeny a jsou to dle podání lidu podobizny tehdejších místních i okolních starostů a hodnostářů. V kapli sv. Urbana visí obraz, jejž maloval r. 1846 Jos. Ullrich. Na něm jest pohled na Příbor z r. 1843 a pak 6 výjevů ze vpádu Švédů do Příbora v r. 1643. U vchodu do kaple je epitaf slovutného muže »Ondřeje Fabiana, písaře a radního města Příbora, jenž 14. septembra léta 1610, jsouc v příbytku svém až do mozku zraněný nalezen, s toho světa časnou smrtí sešel.« Pod presbytářem jest hrobka, v níž odpočívají těla 2 děkanů v kožených ornátech, druhá jest pod »pivnicí«, kaplí za hlavním oltářem, třetí pod »getsemanskou zahradou.« Na věži je 6 zvonů, které jsou na celé Moravě prosluly svým libozvučným hlaholem.

Do kola ohražen je kostel vysokou kamennou zdí, která sloužila též za ohradu proti nepříteli, čemuž střílny na straně jižní nasvědčují. Na ni postaveno je 14 kapliček křížové cesty, jejíž plátěné obrazy byly r. 1887 nahraženy obrazy vypuklými. Tyto modeloval Vojtěch Mottl, professor na bývalém zdejším nižším gymnasiu; vypáleny byly v továrně Neuserově v Klokočově. Na jižní straně kostela stojí nákladem obce postavený a obnovený náhrobek »otce chudých a starosty města Příbora pana Ant. Etzla« († 1823)«, jenž založil nadaci 40.000 zl. pro místní chudé. Kolem kostela se pochovávalo asi do r. 1848, jak nápis na jednom náhrobku ukazuje. Nový hřbitov zřízen r. 1849 za městem při silnici skotnické.

S kostelem dřevěnou chodbou spojena byla dřevěná farní budova z r. 1575, jež původně stála v č. 362.; nynější budova čís. 364. postavena byla nákladem patronovým r. 1820.

Památnou je budova čís. 354. (nyní stravovací stanice) na severní straně pod farním chrámem, tam kde posud lid říká »stará škola« nebo »normálka«. Původně dřevěná tato budova školní byla r. 1603 rozbourána a na témž místě vystavěna nová budova školní z kamene.

R 1732, když se byla škola trivialní do budovy kolleje piaristské přestěhovala, vystavěna tam kaple ke cti sv. Jana Nepomuckého a blah. Jana Sarkandra; zadní východní část budovy podnes stopy kaple ukazuje. R. 1788 byla opět proměněna ve školu a r. 1839 prodána ve veřejné dražbě; za školu použita byla až do r. 1875.

V ulici Místecké pod bývalou dolní branou stojí filialní kostel sv.

Kříže. Připomíná se již v 15. století a byl prý farním kostelem pro venkov a měl svou faru. Roku 1516 byl znova ze dřeva vystavěn, ale roku 1611 rozbourán a nákladem nábožné občanky Markéty Kupkové z pevného staviva zbudován. Padnuv r. 1728 za oběť požáru, byl znova opraven. Roku loňského byl opatřen novou vížkou a opět důkladně obnoven. Má tři oltáře a starobylé varhany bez pedálů. Stavba je slohu gotického.*)

Proti němu na druhé straně silnice je kaple sv. Alžběty se špitálem (chudobincem), který sahá až do 14. století. Byl původně dřevěný; r 1616 byl rozbourán a znovu zbudován. Kaple byla r. 1784 zrušena, a zřízeno z ní vojenské skladiště, které potrvalo až do r. 1839.

V ulici Špitalní v čís. 102. je rodný domek *Bonifacia Buzka.* Týž narodil se r. 1788; v letech 1816—1839 působil jako professor na Tereziánské akademii ve Vídni, v Litomyšli, v Příboře (r. 1827—1830), v Kroměříži, ve Strážnici a v Mikulově; zemřel r. 1839 v klášteře Starobrněnském.

Na návrší severně nad ulicí Místeckou vévodí kostelíček sv. Františka Seraf., vystavěný r. 1622. Nad ním prostírala své mohutné větve historicky z dob vpádu švedského památná lípa, která, byvši bleskem zasáhnuta, byla 1831 proti vůli obyvatelů na rozkaz purkmistra Jana Holaussa skácena. Kolem ní jest vysokou zdí ohražený hřbitov s četnými hrobkami předních rodin měšťanských.

U mostu rozložena je s pravé strany továrna kloboučnická, kdež v letech 1862—1868 turecké fezy se vyráběly; v letech 1836—1862 byla tam pošta. Na druhé straně silnice v bývalých kasárnách (z r. 1859) byla do roku 1891 dívčí škola, ve spodních místnostech zbrojírna hasičská, kterážto přenesena byla do nově upravené budovy čís. 49. v ulici Sarkandrově. V stavení tom, známém pod jmenem »Peklo«, byla v letech 1830—1840 kasárna, později hospoda.

V západní části města (bývalém horním předměstí) po pravé straně silnice zaujímá velikou plochu budova c. k. ústavu pro vzdělání učitelů. Budovu tuto vystavěl kníže biskup olomucký Karel II z Lichtenštejna pro kollej piaristskou, kterou nadační listinou danou v Kroměříži dne 5. měs. února r. 1694 v Příboře založil. Měla původně podobu latinského *L*, kdežto nyní při delším a kratším průčelí přístavba se nachází. Západní, hlavní průčelí má délku 90·5 *m*, jižní 70·3 *m*. Uvnitř je tělocvična a $^1/_2$ *ha* veliká zahrada. Z četných místností sluší vzpomenouti hudební síně, bývalého refektáře, jehož klenbu krášlí stukatura v italském slohu barokovém;

*) Při opravě jeho r. 1889 nalezen byl v zemi římský peníz měděný (bronzový), kterýž nyní nachází se ve sbírce měšť. dívčí školy ve Frenštátě. Strana lícní (avers) ozdobena kolem okraje perličkovým věnečkem, pod ním nápis kolem: CONSTANTINVS IV (?) NNOBC. Uprostřed krásné poprsí caesarovo. Strana rubní (revers) má podobný věneček perlový, uprostřed hradbu města s branou, mezi vížkami hvězdu. Legenda: Providentiae caess., — pod hradbou značka NNI.

Rovněž v r. 1882 nalezl Dr. Mořic Remeš (tehdy studující) na zbořeništi číslo 359. u hradební zdi farního kostela římskou minci dobře zachovalou. Uvnitř perličkového kruhu jest poprsí s nápisem: ANTONINVS — PIUSAVG, na rubu pak postava římského vojína s nápisem VIRTUS po levé straně postavy; nápis po pravé straně jest již sedřen.

zdoben býval kdysi malbami »al fresco«, které bohužel byly zalíčeny. Po obou stranách stropu má 6 velkých obrazů, na stěně malovaných.

Proti hlavnímu průčelí stojí kostel sv. Valentina, stavěný proti pravidlu církevnímu, jsa oltářem obrácen k západu, s nízkou věží na téže straně. Původně dřevěný z r. 1596 byl v letech 1740—1780 za dozoru příborského rodáka Piaristy P. Heliodora z pevného staviva v slohu barokovém zbudován. Do r. 1875 byl dřevěnou chodbou spojen s kollejí piaristskou. Pod ní byl průjezd na t. zv. silnici bílovskou. Mimo hlavní má ještě 7 oltářů, vesměs slohu barokového. V něm konají se bohoslužby pro mládež školní. V malém parku umístěn jest pomník P. *Řehoři Volnému,* na počest stých narozenin jeho rodáky příborskými r. 1894 postavený.*)

63. C. k. ústav ku vzdělání učitelů v Příboře.

Nemalou ozdobou a chloubou města Příbora jest nově roku 1891 nad ústavem učitelským vystavěná dvoupatrová, všem moderním požadavkům vyhovující budova obecných a měšťanských škol pro chlapce a dívky.

O duševní vzdělání postaráno bylo v Příbore již dávno v 16. století. Zmínka o škole katolické činí se v registrech obecních města Příbora r. 1541, a tu bezpochyby již delší dobu trvala. Roku 1582 vzpomíná se školní mistr Vojtěch Kunovita, rodem Polák, příštího roku Jan Zelinka, »dobrý katolík«. Také na vnitřní straně desk jednoho starého zpěvníku kostelního (latinského), kde podepsáni jsou

*) Dr. P. Ř. Volný podpřevor benediktinského řádu v Rajhradě, topograf a historik, nar. se 20. prosince 1793 v domku na »Mexiku, kdež mu měšťané zasadili pamětní desku. V l. 1811 studoval na piar. gymnasiu ve svém rodišti, l. 1811 v Olomouci, 1812—1815 konal bohoslovesná studia v Brně a na učitelském ústavě ve Znojmě, r. 1816 vstoupil do kláštera v Rajhradě. Byv r. 1818 na kněze vysvěcen, nastoupil r. 1821 professuru všeobecného dějepisu a řecké literatury na filosofickém ústavě v Brně. R. 1830 počinaje procestoval celou Moravu a sestavený hojný material uložil v díle »Die Markgrafschaft Mähren, topografisch, statistisch und historisch geschildert. Prvé místo mezi učenci moravskými pojistilo mu navždy dílo Die kirchliche Topographie«. Pro svou píli a učenost obmyšlen byl četnými hodnostmi a řády. R. 1868 jmenován též čestným měšťanem příborským. Zemřel 4. května 1871.

rektoři školy příborské, čteme jméno rektora z té doby, totiž: Joanes Polassekh M. D. LXXXXI. (Jan Polášek 1591). Do nově r. 1603 vystavěné školy chodili jen malí hoši a byli rozděleni ve tři třídy. Učiteli byli rektor, kantor a dva mládenci.

Roku 1694 uveden byl do města řád otců Piaristů, a škola trivialní přeložena byla do nově vystavěné kolleje tohoto řádu. Původní latinská škola piaristská měla 3 třídy grammatikalní a dvě humanitní. Zrušena byla r. 1774 pro nedostatek fondu a proměněna ve školu hlavní.

Když však za panování císařovny Marie Terezie zavedena byla všeobecná povinnost choditi do školy, tu opět byli Příbořané pečlivi toho, aby vystavěna byla škola, do které by i dívky choditi mohly, což se stalo r. 1788. Na místě kaple blah. Jana Sarkandra zřízena jednotřídní škola, chlapcům i dívkám společná, a měly do ní choditi nejen dítky z Příbora, ale i z přifařených obcí: Myší, Větřkovic, Drholce, Sýkorce, Hájova, Vesky, Klokočova, Sikovce, Skotnice a Prchalova. Roku 1834 byla škola rozšířena na dvojtřídní a chodilo do ní 380 děvčat. Když pak v letech 1847 a 1848 osady Myší, Větřkovice, Drholec a Sýkorec byly vyškoleny, zůstala škola tato školou dívčí a stále se rozšiřovala, až r. 1875 byla již pětitřídní a přeložena byla do budovy bývalých kasáren; v letech 1882 až 1890 byla šestitřídní a roku 1891, kdy zřízena byla 1. třída měšťanské školy, stala se opět pětitřídní.

64 Pomník P. Ř. Volného v Příboře.

Chlapecká škola nalézala se napořád v kolleji piaristské; byla o 3 třídách, a vyučovali v ní 4 Piaristé německy. Roku 1834 chodilo do ní 305 žáků. Roku 1870 byla již pětitřídní, roku 1888 zřízena první třída školy měšťanské. Od roku 1891 jsou obecné i měšťanské školy, chlapecké i dívčí, umístěny v nové budově.

Roku 1806 zřízeno znova gymnasium přispěním města a pravovarečného měšťanstva; r. 1829 opět zrušeno. Znovu otevřeno bylo jako nižší gymnasium piaristické r. 1858 a r. 1875 převzato ve správu státní jako realné nižší gymnasium s německou řečí vyučovací. Téhož roku zřízen zde český ústav učitelů. Gymnasium

r. 1885 pro nedostatek žáků opět zrušeno. Roku 1896 zřízena veřejná jednotřídní škola německá, která r. 1897 rozšířena byla na dvojtřídní.*)

Příborští rodáci, kteří se proslavili a o stát, vědu a církev veliké zásluhy si získali, mimo již uvedené byli:

1. Johannes de Frýberg, r. 1453 sídelní kanovník v Olomouci.

2. Dr. Jos. Ign. z Bučků, nar. 1740, professor politických věd na vysokých školách pražských, byl pro zásluhy své o školství do stavu šlechtického povýšen.

3. P. Fr. Polaschek, nar. 1757, † 1819, děkan ve Velké Bystřici, znamenitý kazatel a proslulý spisovatel a překladatel písma sv. na jazyk český.

4. P. Jan B. Wolný (nar. 1766, † 1843), proslulý kazatel a mathematik.

5. P. Benedikt Richter (naroz. 1791, † 1859), v letech 1820—1885 byl prof. náboženství na phil. ústavě v Brně, 1835 až 1841 professorem, rektorem a scholastikem na lyceu v Augsburku, od r. 1841—1848 prof. náboženství a paedagogiky na vysokých školách ve Vídni.

65 Kaple Sarkanderka u Příbora.

Při okresní silnici k Petřvaldu vedoucí, as 1 *km* severně od Příbora, jest kaple, »Sarkanderka« zvaná, pod níž mohutné zřídlo vyvěrá. Sem mnoho lidí pro pitnou vodu z Příbora dochází. Kaple stojí prý na témž místě, kde blahoslavený Jan Sarkander sedávaje matku svou očekával.

Frant. Knězek.

Dějiny města.

Příbor náleží mezi nejstarší osady v kraji našem. Což dotvrzuje *i Palacký*, pravě ve svých Dějinách, že zdá se, že v Příboře byla cúda čili soud župní. (Pal. Děj. I. 352.)

Kdy Příbor byl založen, nedá se zjistiti, ale i jméno samo svědčí o starém původu. Výklady jména Příbora jsou rozmanity.

Volný v topografii (Wolny, Topografie I., 176) své uvádí, že dle pověsti, kolující v Příboře, bylo město více na západě v těchto místech, kudy vede cesta do Prchalova a kde v minulém století stála kaple sv. Marka, u níž bydlel poustevník, a kde nyní stojí částečně již zbořený

*) Seznam rektorů a kantorů, kteří v letech 1591 až do polovice 19. věku zde působili a jichž podpisy naléząjí se na zmíněném již kostelním zpěvníku. Jsou to: 1. Joanes Palassekh MDLXXXXI. (Jan Polášek 1591) 2. Joannes Weigert 1653 3. Benessek 1670 4. Bernardus Koesar A. 1672 5. Joa. Benessek 1682 6. Paulus Eysner 1682 7. Joannes Franciscus Benessek Anno 1683 8. Franciscus Joannes Copiass, Rektor Priboriensis ab Anno 168. (?) a festo Scti Georgii. 9. Georgius Johanes Meczner ab Anno 1688 in servitio. 10. Franciscus Zawoczský — 1707 Sub Cantor. 11. Petrus Paulus Slatinský, Rector Priboriensis ab Anno 1710 a festo Scti. Georgii. 12. Casparus Antonius Meczner, Rektor Priboriensis ab Anno 1728. 13. Joseph Berg, Rektor Priboriensis ab Anno 1832.

Z rodáků příborských na gymnasium a hl. škole jako rektorové působili Piaristé: Heliodor Knauer 1758—1760, Ludvík Grulich 1786—1787, Erasmus Kabanek 1847—1851, Blažej Karas 1852—1854, Jeremiáš Kresta r. 1857. Děkany a faráři byli: P. Jindřich Melichar Taul 1730—1732 a P. Fabián Foltin 1749—1759.

kamenný kříž. Když pak Tataři město vypálili, a uprchlí obyvatelé ze svého úkrytu na Kotouč opět se vrátili, vystavěli blíže u řeky »při zboru«, totiž zbořeništi, nové město Příbor. Naproti tomu jest Miklosič (Mikl., Slav. Ortsnamen aus Appellativen) toho mínění, že jméno znělo původně »při boru«, čemuž přisvědčuje i prof. Kaemerling (Gesch. der St. Freiberg. Programm gymn. příb. 1879/80, 2), uváděje, že za nejstarší doby byl Příbor zajisté (?) borovými lesy obklopen. V odporu s těmito výklady podává V. H. v Časopise vlast. spolku musej. v Olomouci (Č. vl. sp. mus. v Ol., čís. 14., str. 90) výklad zcela jiný; odvozuje totiž jméno *Příbor* z předpony *pře* a slovesa *bráti* (totiž bráti se na druhou stranu, podobně jako *Přívoz, Příkazy, Příbram*). Tento výklad zdá se nám však nejméně pravdě podobný. Nejpřípadnějším a nejjednodušším výkladem jest, pokládáme-li jméno Příbor za patronymické, totiž za jméno osobní. V listinách stol. XI., XII. a i dále nalézáme mnoho vlastních jmen s koncovkou »bor«, na př. Grdibor, Lutobor, Dalibor, Zdebor, Ratibor, Velebor, Bolebor, Ctibor atd., ale i Predbor, Prebor, Priebor, Priborius, poslední čtyři jakožto jména svědků, a co pozoruhodno, ponejvíce z kraje olomuckého. Po prvé setkáse se jménem tímto v listině z r. 1034, kde uveden na listě co svědek »in castro Olomuc Prebor.«

Jméno *Predbor* složeno jest z předložky *pred* (před) a staroslovanského *boriti* t. j. bojovati. Výklad tento hodí se k místní poloze Příbora, jako přední stráže v pozemním hvozdu u hranic moravsko-polských. (Viz jména podobná jako: Ratibor, Chotěboř, Branibor, Maribor atd.)

Příbor měl význam obchodně-průmyslový; neboť bylo tu skladiště zboží (medu, loje, vosku, vlny), s nímž obchodováno z Haliče na jih.

Historicky jest zjištěno, že již r. 1215 vedla do Polska mimo onu starou cestu, vedoucí z Hranic na Hradec, ještě cesta druhá, která od Hranic odbočila na St. Jičín, a před r. 1267 prodloužena byla Příborem na Těšín. (Prasek, Děj. kn. Těšínského, str. 41.)

Počátkem 13. stol. Příbor čítán ku zboží Hukvaldskému, jež v letech 1234—37 držel hrabě Arnold de Hucswach čili Hukeswagh.*)

Tento byl mocným pánem, jelikož na listinách jako svědek buď na prvém, buď na druhém místě se uvádí.

Syn a nástupce jeho Frank de Hukeswage vzdal okolo r. 1250 patronát zdejší fary**) s příslušenstvím jakož i některé lesy u Příbora klášteru Velehradskému s tím doložením, aby tento na blízku založil ves »Dětřichovice«, nynější Větřkovice. Cisterciaci Velehradšti věnování toto roku 1251 přijali, načež počali okolí Příbora kolonisovati. Přičiněním jejich vznikly pak osady: Dětřichovice, Mniší (nyni Myší) a snad i jiné vesnice.

Zatím byl hrabě Frank asi r. 1260 prodal zboží Kunvaldské olomuckému biskupovi Brunonu ze Schaumburku, kterýž napotom západní

*) Pravděpodobno, že hrad Hukvaldy založil zeman Huk. Viz o tom »Přehled dějin«.

**) Zdejší farní archiv chová rukopis z r. 1600, v němž podotknuto, že r. 1586 při novém klenutí lodi chrámové na tehdejším stropě dřevěném objeven letopočet 1178, z čehož souzeno, že farní kostel již času toho stával. Klášter Velehradský měl pak zdejší patronát farní asi do r. 1347, načež tento přešel na biskupa olomuckého.

část panství, totiž Příbor s okolím, pustil Frankovi a jeho potomkům co léno biskupské. Hrabě Frank z Hukvaldu přestěhoval se do Příbora, kdež pevný zbudoval si hrad.

Frank, jenž psal se pak »comes de Vriburg« (hrabě Příborský), měl z manželky své Trojslavy syny Bluda a Jindřicha.

Dalších zpráv o hraběti Franku z Příbora se nám nedostává; víme jen, že za jeho doby pokračovala kolonisace celého kraje.

Za prvé vlády Přemysla Otakara II. a pod přímou ochranou lenního pána a biskupa Brunona Příbor v držení hrabat Příborských zajisté zkvétal; avšak následky truchlivého konce zlatého krále na Moravském poli r. 1278 a smrť věhlasného a u věcech státnických nad jiné zkušeného biskupa Brunona (1281) jevily se dojista i na Příborsku.

Zlé nastaly tedy časy Moravě a nepochybně i Příboru, neboť nebylo více mocné ruky královy, která dosud na úzdě držela zpupné rytířstvo.

Po smrti Frankově uvázali se synové jeho Blud a Jindřich v držení biskupského manství.

Bratři tito, kteří se psali »comites de Vriburch« (hrabata Příborští), zabrali však statek otcem klášteru Velehradskému vzdaný. Na domluvu svého lenního pána biskupa Dětřicha, a snad také puzeni výčitkami svědomí, zboží to roku 1292 klášteru navrátili. Téhož léta zove se Příbor městem (civitas); zdá se však, že již za hraběte Franka městským právem hlubčickým nadán byl.

Hrabě Jindřich daroval v den Narození Panny Marie, t. j. 9. září 1294 (totiž v den posvěcení chrámu, který podnes se oslavuje), (C. d. V. 13—14) věrnému svému rychtáři Sydylmanovi dědičně ves Pozmannsdorff tím způsobem, aby měl se svými osadníky po 10 let bezplatně 24 lánů, rovněž i les při potoku *Cos wezt.* Ves tato, jak z pozdějších listin známo, jest Kozlovice.

Byltě tedy svátek Narození Panny Marie sjezdem okolní šlechty, neboť listina zmíněna vydána byla v Příboře, a to v den, kdy byl svátek zasvěcení chrámu. Na listině podepsán jest jakožto svědek mimo Ludvíka z Brušperka a z Příbora též *Peško* (Pešek), napotomní fojt příborský.

Jak dlouho rod hrabat byl v držení Příbora, nedá se ze sporých zpráv listinných zjistiti, rovněž nelze určiti, zdali hrabata z Příbora Příbor za jiné léno vyměnili a pak jiným jménem se psali anebo snad jej zastavili, avšak z listiny z roku 1307 dovídáme se, že za biskupa Jana V. byl urovnán spor mezi ním a některými jeho many, a tu se několikráte jmenuje *Heyman comes de Prsibor* a také *Pirsybor.* (C. d. VI. 8.). Zajímavo jest, že v listině uvedené jmenováni jsou mezi stranami spornými Bohuslav z Krasné a bratří se strany jedné, a Bludo (!) de Trenavia et Heyman comes de Prsibor se strany druhé. Nemohli bychom tu hádati na Bluda a Jindřicha z Příbora, z nichžto prvý stal se držitelem zboží Trnavského, kdežto druhý jmenoval se již z Příbora?

Vždyť 13 let před tím byl to Jindřich a nikoliv Blud, který daroval Sydylmanovi Kozlovice. (C. d. VI. 275.). Buď tomu jak buď.

Několik let později nezasedali již hrabata z Příbora na soudě příborském, neboť roku 1327 daroval Jindřich z Kittlic, pán na Hukvaldech, věrnému svému Peškovi ze Skačic soud v Příboře, a také již před tím bylo fojtství v rukou jiných, neboť co svědkové na listině této uvádějí se Jan, bývalý fojt (advocatus) v Příboře, a Walther, bývalý fojt tamtéž. Peško ze Skačic jest bezpochyby týž, kterýž se nachází na listině z roku 1294.

Že výtěžek z tohoto fojtství byl dosti značný, viděti z ustanovení bližších listiny samé, neboť pán na Hukvaldech daroval Peškovi s fojstvím: 4 lány, z nichž jeden jest mezi 12 lány před městem, které dříve patřily k městu; pak 2 lány v Klokočově a jeden v Petersdorff (nynější statek dvůr Petrovský); mimo to patřilo k tomu 16 masných, 18 chlebných, a 16 obuvnických krámů, dvůr svobodný a lázně v městě. Kdyby však město se budoucně vzmáhalo anebo rozšířeno bylo, a kdyby obchodní tržiště (venditorium) neb více masných anebo jiných krámů bylo zřízeno, pak měly z nich 2 díly připadnouti Jindřichovi a jeho nástupcům a jen třetí díl fojtovi. — Za to mělo býti povinností Peškovou a jeho dědiců, táhnouti do pole — jako jiní manové — s jedním ozbrojeným střelcem (balistarius) a s jedním koněm v ceně 10 hřiven.

Z předešlého viděti, jak čilý byl to život řemeslný a obchodní, když 16 řezníků, 18 pekařů a 16 obuvníků nalézalo odbytu pro výrobky své a ještě se k tomu pomýšlelo na další rozmnožení řemesel a zřízení obchodního tržiště.

Poznenáhlu mizí rodina hrabat z Příbora, neboť jen r. 1354 na listině kláštera cisterciackého ve Žďáru (Steinbach, Diplom. Samml. d. Kl. Saar 96) objevuje se *Joannes de Fridwurch germanus* (— frater, bratr) *Tasso-nis de Schuraw,* oba synové *Domini Joannis olim de Meseritcz,* a konečně r. 1360 *Marquart z Příbora* na listině vydané Karlem IV., ve kteréž dává Marquardu de Przibor ves Nepodržice v zástavu (C. d. IX. 144.). Tito oba byli snad poslední svého rodu.

Nevíme, jak dlouho byl Příbor pod bezprostřední soudcovskou mocí Peška a jeho nástupců, avšak vzmáhající se zloba loupeživého rytířstva, které se zvlášť za dobrodružného krále Jana Lucemburského i na Hukvaldech zahnízdilo a odtud — podporováno fojty příborskými — zle řádilo v celém kraji, přimělo konečně biskupa Jana VIII. »Očka«, tajemníka Karla IV., k tomu, že Příborsko asi r. 1359 manům svým odňal a je trvale přiloučil ku zboží Hukvaldskému.

Týž biskup také věnoval z příjmu města Příbora 4 hřivny stříbra na mši za své předchůdce a rovněž tolik za sebe. (Wolný, Top. I. 177.)

R. 1373 propůjčil biskup Jan fojtství příborské Petru Grossthalovi čili Groschlovi (Herrsch. Hochw. 44.); tento však prodal fojtství toto jakožto léno mužské olomuckého kostela Jiřímu Heinczke-mu za 215 hřiven

grošů pražských haléřů (hřivna po 64 groších), což Jan IX. r. 1379 potvrdil.

Tehdy byly doby neutěšené. Karel IV. nastoupiv r. 1346 vládu v Čechách, odevzdal bratrovi svému Janu r. 1349 markrabství Moravské, a po smrti tohoto r. 1375 následovali synové jeho *Jodok* či *Jošt* a *Prokop* v držení Moravy. Dokud byl strýc jejich Karel IV. na živu, bylo mezi bratry a příbuznými dosti dobré vůle; avšak po jeho smrti r. 1378 nastaly neblahé poměry, ani bratři proti sobě útočili a zboží své navzájem hubili. Biskupové olomučtí drželi se většinou Jošta, začež Prokop a jeho přívrženci hubili zboží biskupské, k němuž patřilo i zboží Hukvaldské s Příborem.

Další zhoubný vliv mělo časté zastavování zboží Hukvaldského. Konečně po dlouhém válčení a hubení snažili se bratří Jošt a Prokop po smrti biskupa Petra III. 1386 bratra svého Soběslava na stolec biskupský dosaditi proti Mikuláši z Riesenburka, biskupu kostnickému, papežem Urbanem VI. jmenovanému. Jménem Soběslavovým spravoval po dobu skoro 2 let biskupství olomucké vrchní maršálek český Jindřich z Lipé a nahromadil značných dluhů, až konečně papež jmenoval kněžice Soběslava patriarchou aquilejským. Tím však hněv zvláště strany Prokopovy nebyl ukojen, nýbrž zboží biskupské dále bylo napadáno.

Biskup Mikuláš z Riesenburku nastoupiv r. 1388 na stolec biskupský, snažil se dluhy nahromaděné zapraviti, leč ustavičné válčení zvláště se stranou Prokopovou přinutilo jej, že zboží Hukvaldské zastavil svému maršálkovi *Joštu z Wolfsberka*. Zbědovaný stav zboží biskupského přiměl biskupa Mikoláše i k tomu, že udělil Příboru právo odmrti a zároveň právo opevnění města, nechtěl-li, aby města úplně vyhynula.

Dotyčná listina z roku 1389 nachází se v archivu města Příbora, a uvádí se v ní neblahé následky práva odmrti, udílí se právo vybírati 5. díl pozůstalosti, kterouž představení obecní mají odhadnouti, a zároveň obsahuje i právo, město věžemi, zdmi, parkany, branami a příkopy a jinými fortifikacemi k obraně potřebnými opevniti vzhledem k tomu, že město jest v končinách biskupství, kde sbíhají se hranice více knížat, což dává příčinu ku častějším vpádům.

Důležitá tato listina měla vliv na rozkvět a blahobyt města, neboť odmrtím přibývalo jmění jak občanů tak i obci, a opevněním zvýšila se jistota majetku. V roce zmíněném (1389) potvrdil biskup Mikuláš prodej fojtství příborského Petra Groschla Jiřímu Heinczkemu, kteří, jak ze jmen se dá souditi, byli cizinci; Heinczke nedržel však dlouho fojtství příborského. S přivolením biskupovým prodal již za 2 léta (1392) k fojstvi náležející mlýn Šimkovi z Dětřichovic a jeho manželce a dědicům jakožto zástavu za 80 hřiven, s výhradou, že jej může zpět odkoupiti. Biskup Mikuláš zbaviv se poněkud zmíněných dluhů, odkoupil od synů jmenovaného Heinczke fojtství s příslušenstvím a spojil je bezprostředně s biskupstvím r. 1394. K fojství tehdá patřilo: 15 masných, 16 obuvnických

a 15 soukennických krámů, velký 3složný mlýn, jeden volný a 3 poplatné lány.

Avšak již roku 1398 nový biskup Jan X. (Mráz) udělil fojtství svému bratru Mikuláši Mrázovi, hejtmanu na Mirově, s výsadou volného nakládání a s povinností, táhnouti do pole s jedním střelcem ozbrojeným a s koněm způsobilým, jakož i s povinností platiti daně.

Oproti roku 1394 byl majetek k fojtství patřící rozmnožen o dvůr a poplatky.

Rodina Mrázova nebyla dlouho v držení fojtství zdejšího, neboť již 5 let později, t. r. 1403, obdržel je kroměřížský měšťan Beneš z Hulína od biskupa Lacka z Kravař. Proti tomu však lenní soud stanovil r 1408, že pravým dědicem léna a fojtství příborského jest Mikuláš Mráz.

Panství Hukvaldské bylo od r. 1400 zastaveno Jakubu Seczenyemu z Byelyna, přešlo pak na císaře Sigmunda, který je r. 1420 odevzdal v zástavu knížeti Bolkovi Opolskému Když však Husité pod vedením Prokopa Velikého přitáhli r. 1428 na Moravu, byly Hukvaldy po obsazení Mor. Ostravy Bolkovi vyrvány, jak zmiňuje se císař Sigmund v listině z r. 1437.

Pak Hukvaldy v zástavu dány Janu Čapkovi ze San, který seděl na Hukvaldech pokojně až do r. 1448 (Brandl, Kniha pro každého Mor., 201.). Že za těchto dob válečných i Příbor trpěl, jest nade vší pochybu.

Jak shora uvedeno, usoudil r. 1408 lenní dvůr olomucký, že pravým dědicem léna a fotství příborského jest Mikuláš Mráz; avšak téhož roku udělil pověstný biskup Kunrát II. z Vechtu (1408—1412) obé, léno i fojtství příborské, s jedním dvorem a $2^1/_2$ lánu ve Všechovicích Beneši ze Všechovic s právem dědičnosti na téhož manželku a dítky.

Po odchodu Kunráta na stolec arcibiskupský v Praze nástupce jeho Václav Králík, administrator (1412—1416), zrušil r. 1412 toto udělení a pustil leno »in Przibor cum pertinentibus«, *Leonardu de Bischofsheim.*

V letech 1418—1420 trval boj mezi *Alešem*, voleným menšinou kapituly, uvedeným pomocí královou na stolici biskupskou a podporovaným stranou pod obojí, a mezi biskupem *Janem XI.* Železným, voleným většinou kapituly; a tento boj byl příčinou nájezdů na léno příborské, neb roku 1420 dovolávali se u lenního práva sirotci po Heršovi ze Záhlenic, že jim Raškem z Pohořelic bylo fojtství příborské urváno. (H. H. 46). Týž však dovozoval, že byl po tři léta v pokojném držení léna.

Spor byl rozsouzen přiřknutím fojtství sirotkům; po jejich smrti r. 1437 udělil biskup *Pavel z Milčína* toto s veškerým příslušenstvím, 2 lány v Klokočově a jedním dvorem ve Skotnici panoši *Jindřichu z Příbora*, anebo jak i v listinách jmenován, z *Pohořilky.*

Byl to muž zajisté dbalý o rodinu svou, neb r. 1440 s povolením lenního pana biskupa Pavla z Milčína pojistil své manželce Kláře 100 dobrých českých grošů mor. čísla (po 64) jakožto výměnu na tomto fojt-

ství. K této patřily dle listiny »2 mlýny a trzety dubny, lázeň u města, dvůr ve Skotnici s příslušenstvím, 2 lány z Klokočově a krámy řemeslné«. Lán Petrovský, který r. 1394 ještě k fojtsví náležel, byl již odloučen; přešel bezpochyby v bouřlivých dobách dočasně do jiných rukou.

Po dlouho trvající válce husitské ukončené u Lipan, kde přemohl Čech Čecha, nastala konečně klidnější doba, která i Příboru šla k duhu, ačkoliv pánové na Hukvaldech často se měnili. Po dědicích Čapkových přešlo zboží Hukvaldské na jistého Tharabula, který je držel do r. 1480. Po něm následovali Dobeš a Beneš z Boskovic, kteří byli seděním na Hukvaldech s přestávkami až do r. 1511. Dobeš z Boskovic a z Černé Hory byl příznivcem Příbora, neb na jeho přímluvu u krále Vladislava r. 1493 obdržel Příbor od téhož 2 trhy, každý o 8 dnech, a sice na Filipa a Jakuba a sv. Hedviku.*)

Udělení důležitého tohoto práva mocně přispělo ku hmotnému rozkvětu Příbora, neb čilý ruch obchodní a řemeslný byl přinesl výdělku jak měšťanům tak i řemeslníkům. Dávno zajisté toužili Příborští po právu odbývati trhy; vždyť mladší města sousední těšila se z této výhody.

Za dob válečných, kdy Hukvaldy měly často nové pány, nebylo lze pomysliti, že by právo takové město obdrželo. Když konečně za krále Vladislava nastaly klidnější časy, a Hukvaldy v zástavě měli páni Černohorští z Boskovic, tu Příborští vhodně vystihli dobu a obrátili se na svého lenního pána Dobeše z Boskovic s poníženou prosbou, aby se u krále Vladislava o udělení trhu přimluvil. Dobeš z Boskovic byl z mocného rodu pánů z Černé Hory a s bratrem svým Benešem obdržel od administrátora biskupství olomuckého, velkovaradinského biskupa Jana z Vitic, Hukvaldy v zástavu za 7000 zl. mor.

Zmínění Beneš a Dobeš byli bratři biskupa olomuckého (Protaze) Taza (1457—1482) a synové Beneše Černohorského z Boskovic, podkomořího moravského (1442—1456).

Dobeš z Boskovic byl slavným válečníkem a diplomatem krále Matyáše Korvína uherského a po smrti téhož 1490 v službách svého vrchního pána Vladislava krále.

Vladislav byl městům bez toho nakloněn, i není divu, že na přímluvu slovutného velmože král Vladislav udělil Příboru na ráz 2 trhy. Viděti z toho jednak velkou vážnost, kterou požíval Dobeš z Boskovic u krále Vladislava, jednak však i blahovůli pána hukvaldského k městu Příboru, kdež blahobyt se vzmáhal, o čemž můžeme bezpečně souditi z okolnosti té, že roku 1516 byl kostel sv. Kříže, který již stál ve století XV., opět ze dřeva postaven snad z milodarů občanů.

*) My Wladislaw z Božie milosti Uhersky, Cziesky, Charwatsky etc. Kral Markrabie Morawsky Oznamugem tiemto Listem vssem, Ze gest přědstupil před Welebnost nassy Urozeny Dobess z Bozkowicz a z Czierne Hory wierny nass mily a Prosyl gest nas abychom Miesteczku řeczenemu Pržibor Dwa jarmarky ročznie dati raczili k kterežto prosbie milostiwie gsucze naklonieni atd . . . dawame Dwa ročznie yarmarky geden na Den Swateho Philipa Jakuba, a Druhy na den Swate Hedwiky každy s Osmi dnij poržad zbieblymi atd. . . . Dan na Budinie w Utery před Swatu Pannu Barboru Letha Božieho 1493.

Aby zkvétající majetek občanů byl náležitě chráněn, byly roku 1510 založeny knihy gruntovní, které se chovají se zápisy postupnými v letech následujících v achivu městském.

Rovněž ku zajištění majetku vyžádalo si město Příbor od biskupa *Stanislava I.* Thurzo r. 1529 potvrzení lesů Frývalda, druhého na pastviskách (nynější Cihelňák) a i také »Rybníčky, kteréž prvně mají«.*)

Les Frývald (Freiwald) byl pomezním lesem léna příborského, patrně veřejným majetkem, a tu bylo opatrně jednáno, že město si dalo vlastnictví tohoto majetku potvrditi. Aby se ale řádně hospodařilo, ustanovil biskup, že příjmy z dotčeného jmění smí se upotřebiti jen k účelům obecním, a proto měl purkmistr každoročně u přítomnosti vrchního z Hukvaldů účet položiti.

O utěšeném šíření se blahobytu také svědčí, že několik let později (r. 1540) koupili Příborští od biskupa Stanislava I. les Hájek, kterýž on krátce před tím koupil od »urozeného vladyky Jiříka Krašovského, a sice za 200 zl., za každý zlatý 30 grošů a každý groš 7 peněz bílých počítajíc, i s včelami a jinými užitky«. (Měst. arch.).

Téhož roku udělil biskup Stanislav Příboru právo »freyunku« každou sobotu. — Právem tímto rozuměl se volný prodej masa v jistý den. Jak víme z vypravování dřívějšího, patřilo k fojtsví příborskému 16 krámů masařských, jichž majitelé měli výhradní právo rubati maso. Když však obyvatelstvo se rozmnožilo a s ním i zámožnosť, tu majetníci oněch 16 krámů těžili z výsady nabyté, kupujíce v okolí dobytek za laciný peníz a prodávajíce pak maso za ceny pevné. Dokud za pohnutých dob válečných poptávka byla skrovná, tu i cena masa nebyla vysoká. Když však po několika letech klidu zámožnosť stoupla a větší spotřeba masa nastala, stoupla tím přirozeně i cena masa, a tím cítilo se obyvatelstvo býti postiženo. — Zároveň — jak z listiny samé vysvítá — bylo nařízeno, aby domácí dva masaři a konšel maso na trh přivezené prohlíželi, »a co nečistého a nehodného by nalezli, to aby do špitale pobrali«. Mimo to ustanoven poplatek z cizího dobytka vyrubaného, a to: od vola neb krávy 3 peníze, od telete 1 peníz, od vepře 2 peníze, od škopu neb ovce 1 peníz, od berana neb kozlete půl peníze. (Měst. archiv).

Dalším důkazem vzmáhající se zámožnosti jest, že řemeslníci sdružovali se v cechy, vyprosivše si od vrchnosti potvrzení artikulí.

Tak r. 1542 zřízen cech krejčích, 1553 kožešníků, 1558 bednářů, kolářů a truhlářů a téhož roku cech kovářů a zámečníků, r. 1562 obuvníků.

Zmíněný již pán Jiřík Krašovský, majetník dvoru Likovského, byl Příboru nakloněn, jak viděti z nadací jeho. R. 1535 s bratrem svým Jindřichem koupil od obce Příborské »2 role, jedno o trojích honech k ob-

---

Městský archiv. Dáno na Kromieříži w Patek przed Swattu Margarethu L. P. 1529.: My Stanislaw z Božij milosti Biskup Olomucky . . . zie gsau nas prosyli Miessczíene nassi Prziborssty poddani wierni nassij milij Jakał Dwa Lesy na swim Miessczkem grunthu gmagi gmenowitie geden Les kteremuz rzikaji Frywald a Druhy kteryz gest na Pastvistkách nad tymz Miesteczkem nassijm Přžiborem y take Rybniczky kterez prwnie gmagi . . . tak aby oni y Potomczy gijch na budauczy czasy toho wssebo uživali.«

sívání, na drahách«, a založil fundaci na špitál »ku vychovávání chudých lidí v něm přebývajících«, a vystavil špitál tento ze dřeva, který již r. 1618 byl shnilý a proto na témž místě znovu vystavěn byl. (Pamětní kniha města Příbora.)

Ku lepší podpoře chudých založil týž urozený pán Jiří Krašovský »z Krašovic a na Krašovicích«, jak vlastnoručně se podepsal, roku 1541 fundaci na 50 kop grošů t. j. 100 zl. k uložení pod úrok na 7 ze sta »na chudé, kteří jsou neb bývati budou ve špitale«. Z druhých 50 kop grošů ustanovena fundace na opravu kostela a záduší, z něhož dostati měl farář $2^1/_2$ zl. a školní mistr 1 zl., začež měl se žáky při záduší zpívati. (Pamět. kniha m. Příbora 105).

Toto jest první zmínka o škole, která však již bezpochyby delší dobu trvala.

Povzbuzeni dobrými výsledky svého hospodářství, domáhali se Příborští dalších výsad, kterých se jim i dostalo, a to r. 1555 od biskupa Marka, který udělil Příboru právo vaření a výčepu piva, jakož i výčepu vína za roční poplatek 8 zl.*)

Patrně živnost vaření piva šla městu k duhu, an na Hukvaldech a v okolí nebylo ještě pivovaru, pročež aby ještě většího odbytu nabyli, žádali biskupa o další výsady, a ten jim také udělil roku 1560 potvrzení sobotních trhů týdenních a mimo to povolil 2 nové trhy a tarmaky (dobytčí trhy), a sice o sv. Anně a 4. den před Hromnicemi. (Měst. arch.)

Téhož roku bylo presbyterium ve farním kostele, dosud jen dřevěným stropem kryté, opatřeno klenutím křížovým, což svědčí o vzrůstu majetku i obětovnosti obyvatelstva. (Wolny, Kirchl. Top. I., III., 30.)

R. 1556 vznikl spor mezi Příborem a vesnicemi Klokočovem a Veskou o některé hony (pěšiny), ku jehožto vyřízení vysláni byli biskupští komisaři. Tito vyměřili hony a chodníky, a usouzeno pak, že Příborští těch honů a chodníků užívati mohou, a Klokočovu a Vesce uloženo, aby příborskému kostelu každoročně o sv. Jiří libru vosku odváděly. (Herrsch. Hochw. 47.)

Výhody městu poskytnuté lákaly ku stěhování se do Příbora, obyvatelstva stále přibývalo a tím i město se šířilo. Zdá se však, že právo vařiti pivo osobovali si i přistěhovalí sousedé, čímž se však ode dávna usedlí občané zdáli býti zkráceni.

I vymohli si r. 1564 od dobromyslného biskupa Marka novou výsadu, že »ku ještě lepšímu rozkvětu města, dobrými stavbami a obyvatelstvem se množícím vaření a výčep piva hnědého a bílého udílí se 44 domům mimo radnici«, kterým podle pořádku pivo vařiti jest za poplatek 12ti bílých grošů ročně z každého domu, a přidělují se k tomu pivovaru

*) V měst. archivu. — »Dáno na Kromierzczi w Sobothu před Slawnym Hodem Seslani Ducha Swateho 1555. . . . . dopousstime, aby Przedkem Porzadka Piw starych warzeni takowa zachowana byla, Totiz to a Nakazdy Dum Ssenkowni, Dwa Wary Starého warzeni byli, takowez y nabila Piwa Porzadky zachowany byti gmaj . . . . budu povinni Osm zlattych na pocziet Moravsky kazdey Rok wydawati.«

vrchnostenské vesnice: Skotnice, Klokočov, Dětřichovice (Větřkovice), Mniší (Myší), Tichá, Kozlovice, Sklenov, Myslík, půl Lhoty a půl Závěšic s hospodou dotud, pokud nebude vrchnostenského pivovaru, načež by přestal poplatek z piva. (Měst. archiv.)

Ku vystavění panského pivovaru došlo již r. 1567 za biskupa Viléma Prusinovského, kterýž však nicméně v listině z téhož roku nařídil, aby vesnice Skotnice, Klokočov, Vlčovice, Lichnov, Bordovice, Drholec, Myší Větřkovice, Závěšice a Kopřivnice nebraly »od jinud než z Příbora žádných piv na šenk, leč by v Příboře piv neměli«.

Výsady tak velkého dosahu, jichž Příbor nabyl, přivodily značný vzrůst majetku obecního tou měrou, že město koupilo roku 1577 od sester Anny Kateřiny Boboluských z Bobolusk a Zuzany, provdané Tetaur z Tetau dvůr Petrovský i vesnici Vesku za 1700 zl. mor., z kterých se mělo zaplatiti 700 zl. ihned, ostatek 1000 zl. r. 1580, jež zatím zůstanou pojištěny. Téhož roku potvrdil biskup Stanislav II. Pavlovský tento kup a propustil i zmíněný dvůr s Veskou z lenního svazku.

Zajisté byl Příbor v dobré pověsti pro rozšafnost a zbožnou mysl, neb biskup v této listině praví o Příboru, že k němu »pokavadz sme sskolastykem Olomuczkym a Probosstem Brnienskym byli, obzwlasstnij lasku a nachylnost mieli«. — Svědectví tak pochvalné jest tím více ceniti, an biskup Pavlovský byl muž přísných mravů a dbalý svého postavení jakožto kníže církevní.

Přízeň svou dokázal i tím, že — když obec r. 1570 věž u kostela zvýšila a r. 1575 faru vystavěla — v roce 1580 sám ve farním kostele vysvětil hlavní a poboční 2 oltáře a také nařídil, aby sukno pro bohoslovce dalo se v Příboře dělati.

Avšak ani v dobách krušných neopustil Příbora. R. 1583 vystoupila následkem silných dešťů Lubina a zaplavila Benátky a Rybníčky jakož i největší část nejlepších pozemků, čímž mnoho bídy bylo způsobeno.

Tu obrátili se Příborští na šlechetného biskupa s prosbou, aby jim pro tento rok berni odpustil, k čemuž on milostivě přivolil.

Brzy po tom stihla Příbor nová pohroma. R. 1585 zuřil mor, který zachvátil tehdejšího faráře Ondřeje Rosenauera, konšely a mnoho set občanů.

Za téhož faráře byla r. 1582 generalní visitace, a tehdy byl školním mistrem Vojtěch Kunovita, rodák polský, který však již příštím rokem vystřídán byl Janem Zelinkou, o kterém biskup pochvalně se zmínil, že jest dobrým katolíkem. Při gen. visitaci pak poznamenáno, že obyvatelé zdejší — ač katolíci — přijímali pod obojí, a k tomu účelu byly v kostele 2 cínové kalichy, o nichž v inventáři kostelním zmínka se činí.

Zbožná mysl občanů tehdejších jevila se i v tom, že za rány morové r. 1585 mnozí poručili značné obnosy na kostel, z čehož pak kostelní loď klenutím opatřena býti mohla. Biskup Stanislav II. v přípise k obci

r. 1586 poznamenává, že odkázané obnosy tyto stačí nejen na pokrytí, nýbrž i na novou stavbu kostela.

V r. 1589 byli Příborští nuceni most přes Sedlničku u Dreigiebla pro sešlost jeho znovu vystavěti, a aby náklad na něj učiněný částečně uhradili, povolil biskup Stanislav, aby z každého vozu ať již prázdného anebo naloženého vínem, obilím, solí, rybami, mědí, slanečky, zbožím pro kupce, suknem a pod. vybírali po 3 penězích bílých; vyjmuty z toho poplatku byly vozy, jež dovážely zboží prelátu neb rytíři k vlastní potřebě. (Měst. arch.)

Mnoho starostí způsobilo zbožnému biskupovi, že v celém okolí bylo rozšířeno učení Mor. Bratří, anebo že alespoň přijímali pod obojí. Aby tomuto zvyku přítrž učinil, napomenul r. 1589 představenstva měst jemu poddaných, Mor. Ostravy, Brušperku a Příbora, aby upustila od přijímání pod obojí; avšak napomenutí toto tak málo účinkovalo, že na příklad v Příboře jen 150 lidí — a mezi těmi sotva 10 domácích — u faráře se zpovídalo. (Wolny, Kirchl. Topogr. III. 1. 37.)

Tu rozkázal biskup r. 1590, aby představení zmíněných měst dostavili se na zámek Hukvaldský, kdež jim pohrozeno vězením, načež všichni slíbili, podle přání biskupova se zachovati, a tím učení bratrské a přijímání pod obojí z těchto měst vymýtěno bylo.

R. 1596 byl vystavěn kostel sv. Valentina z peněz poručených od zemř. Doroty Bremlovej a Valentina syna jejího, a roku následujícího 1597 biskupem Stanislavem Pavlovským vysvěcen. (Pam. kn. př.)

R. 1595 prodal bratr biskupův Valentin Pavlovský, nájemce panství Hukvaldského, který — mimochodem řečeno — lid poddaný velice utiskoval, dvůr ve Větřkovicích u tvrze Haškovce panskému písaři Ondřeji Fabianovi za 400 zl., načež biskup dvůr tento přidělil k Příboru a osvobodil jej od všech vrchnostenských robot a dovolil novému majetníku potřebné dřevo k hájení Lubiny jakož i palivo z panských lesů bráti.

Týž Fabian učinil r. 1597 nadaci 200 zl. slezských na záduší a na chudé ve špitále, podepsav se: »Ondřej Fabiánův, obyvatel města Příbora a písař panství Hukvaldského.« R. 1603 vidíme jej však již písařem příborským, a r. 1610 byl nalezen ve svém bytě zavražděn, jak hlásá epitaf v kapli sv. Urbana.

Biskup Stanislav Pavlovský, jeden z nejslavnějších biskupů, zemřel 2. června r. 1598 a nástupcem jeho se stal kardinál František z Dietrichšteina, za něhož Příbor zakusil bídy největší, avšak dobyl si i slávy největší.

Z předešlého vidíme, jak se Příbor za minulých 100 let zvedl. Mimo školu, která již r. 1541 stávala, zřízen byl chudobinec, dostavěn kostel, nové trhy povoleny; pak obdržel Příbor právo vaření piva a výčepu, povolení mýta sedlnického a k tomu zakoupen dvůr Petrovský. — Že i duševní vyspělosť byla značná, o tom svědčí, že biskup Stanislav Pavlovský koupil od zdejšího měšťana Tomáška za více než 100 zl. knih

pro alumnát; rovněž prý dříve od jiných měšťanů kupoval knihy. (Herrsch. Hochw. 47.)

O poměrech kulturních dočítáme se z registrů obecních z r. 1599 za purkmistra Jakuba Knura. Bedlivě si počínali opatrní otcové města, dbajíce pořádku v každém ohledu a trestajíce přestupky rozličné.

Tak podle zmíněných registrů zaplatil Slavík 24 gr. pokuty »pro nešetrnosť ohně v domu«. — Tomáš Mikolášový dal 18 gr. pokuty, »že při vína šenkování míra spravedlivá nenašla se v domě jeho«, a pro týž přestupek od Staňka Košundra vybráno pokuty 4 gr. 4 denáry »pro míru nespravedlivú na pivě«.

Rolnictví mělo veliký význam; byloť základem živobytí, a není divu, že hledělo se, aby nebyla poškozována úroda. Proto, když rozšířil se značně mezi sousedy chov holubů, kteří asi na polích i na střechách mnoho škody způsobili, usnesla se hromada obecní, že žádný soused nesmí holubů chovati. Mnozí však zákazu nedbali, jak se dočítáme: »Sme přijali pokuty, co se dopustil Ondra Daňkův a holuby choval nad snešení obecní jednu kopu grošů« (= 2 zl.). Nebyl on však jediný, který pro holuby byl pokutován, neboť dále jest zaznamenáno: »Sme přijali pokuty od súsedův, kteří holuby chovali mimo snešení obecní 8 r. 24 gr.«, obnos to na dobu tehdejší zajisté značný.

Taktéž pokutováni byli ti sousedé, již nebyli v »nové hromadě«.

Příjmy obecní byli značné. Důchody plynuly (r. 1599) ze dvora Petrovského (67 rýnských 4 groše), za ryby z rybníka velkého (40 r. 18 gr.), za drůbež (2 r.), z borovce (nyní louka, 8 r. 32 gr.), z cihelny (10 r. 6 gr. $2^{1}/_{2}$ den.), z pivovaru (21 r. 21 gr.), od masařů (37 r. 30 gr. 2 den.), za mýto (51 r. 22 gr. 1 d.) a j. v., úhrnem 6129 r. 30 gr. $2^{1}/_{2}$ den., v to počítajíc peněz sirotčích 1000 r. 33 gr. 2 d.

Při tak značných příjmech neskrblilo se u veřejnosti; na př. »pro J. M. pany prelaty, kdy zde býti ráčili, kněz děkan a kněz Lukáš, kdy sme slibovali poddanost J. M. knížeti dali sme za víno, které se darovalo pro milosti 35 grošů«; dále: »za štiku a za dva kapry, které se darovali J. M. knížeti těšínskému, kdy zde ráčil býti na noc o sv. Terezii v úterý a za 6 mázův vína, dali sme za to 1 zl. 3 gr.«; nejvíce však znamená se »při příjezdu J. M. knížecí nového pána našeho: ve čtvrtek po sv. Ondřeji dali sme za všelijaké útraty, jak rejstřík přiležící ukazuje, 66 r. 2 gr. 1 d.«; dále: »sme dali J. M. panu úředníkovi nového léta podle obyčeje starobylého 2 r. 33 gr. za koření«; a konečně: »sme utratili při obnovování úřadu za všeliké potřeby pro J. M. pana a starú radu v pondělí po 3 Králích 8 zl. 27 gr. 4 d.«

»Dělání 7 sáhů dříví do ratúze« stálo 16 gr. 2 d.; »vychránění nečistoty z města« 4 gr., a zvoník obdržel od zvonění proti povětří 12 gr. Tak zv. »kšosu« (daně) J. M. knížeti se dalo 21 zl. 9 gr. 2 d., tak že úhrnem se vydalo 1387 r. 26 gr. $2^{1}/_{2}$ d. — Bylo tedy více příjmu než vydání o 4742 r. 4 gr. 1 d. Na účtu tomto podepsán městský písař Matyáš Pystač.

Rozháranost poměrů náboženských ve stol. XVI. Příbora méně se dotkla. Pánové hukvaldští, biskupové olom., zvláště Vilém Prusinovský

(1565—1572) a Stanislav II. Pavlovský (1579—1598), dbali o to, aby se poddaní jejich od církve jednotné neodvrátili.

Jak již zmíněno, hlásila se ovšem větší část obyvatelstva k vyznání pod obojí, tak jako města okolní, vždyť vážnost katolicismu valně byla poškozena nezřízeností duchovenstva samého.

Tak stěžuje si biskup Stanislav Thurgo roku 1510 (Wolný, Kirchl. Top. I. 66), že duchovní arcikněžství přerovského pohoršlivě a nepořádně žijí, pročež následník jeho biskup V. Prusinovský těmto zlořádům přítrž učiniti všemožně se snažil, avšak pro nedostatek kněží řádných ne vždy s výsledkem; neboť roku 1572 stěžuje si biskup: »— o hodne kniezy na swe wlastny statky a fary nemalu starost a peczy mame, a gych dostawati nemuzeme.«

Teprve vytrvalosti biskupa Stanislava Pavlovského podařilo se mnoho far obsaditi faráři katolickými, při čemž bylo mu mnoho protivenství zakusiti i v samé kapitole; neb r. 1585 dal děkana na dómě a kanovníka Dombrovského pro »veliké zločiny« (enormica crimina) na Hukvaldy odvésti, kdež přísně držán byl.

Vzdor tomu všemu nezakořenil se v Příboře duch odboje, nýbrž obyvatelstvo lnulo věrně a oddaně k nové vrchnosti.

Po nastolení nového biskupa roku 1599, knížete Dietrichštejna, jejž Příbor s velikou slávou a okázalostí nádhernou přivítal, pokračováno u zvelebování města.

Roku 1603 vystavěna byla za purkmistra Jana Tichého nová škola z kamene na místě dřívější dřevěné školy od stavitelů Beneše Kožušníka a Jiříka Hradeckého nákladem 231 r. 15 gr. $2^1/_2$ d.*)

K okrášlení města a k pohodlí obyvatelstva r. 1609 byly na věži farního kostela postaveny hodiny, zhotovené novokřtěnci z Přibic u Židlochovic za 250 r., k nimž pak r. 1611 zvonky z Frenštátu byly zakoupeny od zvonaře, který tam byl povolán ku přelití zvonů. Téhož roku byl i kostel sv. Kříže, který byl již chatrný, rozebrán a z kamene nově vystavěn nákladem Majdaleny Kupkové, k čemuž biskup přispěl 18 dukáty.

Kardinál Dietrichstein, seznav přičinlivost a oddanost Příbora, potvrdil r. 1615 listinou vydanou »v Kroměříži Dnie Dwatcatyho Prwního Miesycze Novembris« všechna privilegia, která Příboru dosud udělena byla, k nimž přidal i mnohá jiná. Povzbuzuje Příbořany k nábožnosti a k jednotě u víře, ustanovuje, že Příbor má míti tatáž práva jako jiná čelnější města biskupství olomuckého a má ponaučení právní bráti z Olomouce a ne jak dosud se dělo z Ostravy. Dále dává v listině této nařízení ohledně knih pozemkových, o uschování pečeti a jejího upotřebení o volbě rady a starších, o úctě k představenstvu, o povinnosti tohoto, aby bylo dobrým příkladem obyvatelstvu a dbalo čistoty budov i města.

*) Toho času však nebyl rektorem Albert Kunovita, jak prof. Kämmerling ve svých dějinách Příbora uvádí; neboť v registrech obecních z r. t. shledáváme odstavec: »Na vychování nebožtíku Albertovi rektorovi starému písaři za živnost jeho vydali jsme 4 zl.«

Řemeslníci ať užívají správné míry, k čemuž přidána ustanovení o užívání a uschování měr u obce, o soudnictví, o skladišti, o mlýnu a pile, potvrzení trhů a výčepu piva a právo pečetiti červeným voskem, při čemž i Příboru udělen erb.*)

66. Znak města Příbora

Měšťanům povolen volný prodej vína, všem obyvatelům volný prodej dříví a oleje; osvobozeni ode vší roboty mohou volně kupovati a prodati pozemky, a konečně jim právo lovení ryb v Lubině uděleno.

Jak privilegia tato šla k duhu, patrno z toho, že roku 1617 město najalo od kardinála Dietrichštejna celé panství Hukvaldské i s příslušenstvím, s městy Příborem a Mor. Ostravou, s městečky a vesnicemi, všemi důchody a užitky (mimo honbu a chytání ptáků) a mýtem; Mor. Ostrava najata za 9000 zl. mor. ročního nájmu.

Dlouho ale netěšilo se město klidnému vývinu, neboť na ně dopadly rány běd válečných.

Když po zvolení svém Friedrich Falcký dne 15. února 1620 do Olomouce přijel, tu i s jinými městy okolními více z přinucení než z dobré vůle holdovali Příborští novému králi, vidouce mocný proud okolních měst a obávajíce se, že by zpěčováním se největší pohromu na sebe uvaliti mohli.

Bědy po bitvě bělohorské r. 1620 dopadly celou tíhou i na Moravu, a stavové odbojní jakož i města s nimi táhnoucí těžce odnesli vinu svou. Nastalo podmaňování posud vzdorujících, které ale zvláště na východní Moravě bylo stiženo vzbouřením se Valachů a vpádem markraběte braniborsko-krnovského. Mimo to i čety Bethlena Gábora vtrhly do Moravy, vítězně postupujíce proti císařskému vojevůdci Buquoi-vi. Vyznání nekatolické bylo zvlášť rozšířeno mezi Valachy panství Meziříčského a Vsackého, a popuzeni častými vpády jak Kozáků čili jezdců polských na Moravu, tak i odbojem stavů ponoukáni, konali loupežné výpravy na severovýchodní Moravu

Tak Valaši 5. října 1621 přepadli Kopřivnici vedením Adama

*) Městský archiv. — Nadavame gym Sstıt a na Ssttitu w Czerwenem Poli uprostřed Trzy krokwy zlutte neboližto zlatte Barwy, wždy pochodnie gedna druhou przewyssugiczy, kterežto horžezssym y Doleyssym konczem přžimo wzhuru postaweny, Dwa Nožie plawe a neboližto Stržibrné barwy z Strženky hržebičzkowe barwy (Erbu Rodu Nassebo) a na nich Literu *F* gmena Nasscho kržctiencho počziateczni, z obogi Strany uzawiragy. Na wrchu pak Třzy knžielky (díl erbu knižietstwi Biskupstwi kostela Nassebo Olomuckébo) tolikož plawey, aneb Stržibrne barwy Sspiczau wzhuru se wznassy gakž to wšeckno Maliržskeym Umienim přitomni wyreysowano a Barwami wyswietleno se teď spatržuje

z Víčkova a podporováni uherskými voji dobyli 10. října t. r. Příbora a vydrancovali jej; vypálivše pak část města mnoho kořisti uloupili. (Beck, Gesch. d. St. Neutitschein 191.) Na to 2. listopadu jali se obléhati Hukvaldy. Příboršti zvěděvše, že osnuje se zrada mezi posádkou hukvaldskou, spěchali na Hukvaldy a lstí nepřátele odehnali. (H. H. 24.) Za to od sousedů mnohého příkoří bylo jim zakusiti, ba i mnozí od postupujících čet uherských byli povražděni. Že katolicism nalézal tehdy v Příboře bezpečného útulku, poznáváme z toho, že od r. 1592 byl farářem a děkanem příborským vyšehradský kanovník Laurenc Affelius, který po uklidnění Moravy r. 1624 byl jmenován kanovníkem u sv. Petra v Brně. (Wolny, Kirchl. Top. II. III. 38.) Krátká jen doba byla Příboru popřána k zotavení a napravení utrpených škod.

Albrecht z Valdštýna odrazil 1626 u Dessavy útok generála Mansfelda, načež tento byl přinucen Slezskem a Moravou táhnouti do Uher, by se spojil s Bethlenem Gáborem. Z Těšína přicházela zvěst, že vojsko dánsko-mansfeldské táhne, a tu hrůza pojímala veškeré obyvatelstvo. Nicméně chrabrá mysl a rekovný duch naplnil svorně všechny občany tou měrou, že, odhodlavše se obětovati svůj majetek, zanechali svých příbytků a statků a s rodinami svými odebrali se na Hukvaldy, vedeni jsouce svým primatorem Pavlem Kopřivou, aby obhájili pevnost před voji nepřátelskými. 12. srpna obsadilo oddělení vojska mansfeldského Těšín, uloživši městu kontribuci 30.000 tolarů. (Sláma, Dějiny Těšínska, 135.) Kolem 18. srpna pak již octlo se u Příbora. Mansfeldští vidouce, že město jest úplně opuštěno, zapálili je; v kostele zvony roztaveny a všechno nářadí kostelní zničeno. Část vojska jala se pak obléhati Hukvaldy, kdežto druhá část obrátila se k Nov. Jičínu, kdež objevila se 20. srpna 1626. Na Hukvaldech velel statečným obrancům Jan Kryštof Orlík z Lažiska na Leitersdorfě, Vežkách a Sedlnici, a po celých 9 měs. bylo posádce odrážeti útoky nepřátelské. Že posádka tak dlouho mohla odolati, bylo jen umožněno obyvateli příborskými, kteří utekše do hor a lesů posádce tajně donášeli potravu.

Hrdinná obrana vzbudila tím větší obdiv, že jen málo měst odolalo dovednosti vojenské Mansfeldských.

Čety jejich měly obsazeny některá města a hrady okolní, mezi jinými i St. Jičín. Armáda Valdštýnova mezi tím dorazila na Moravu ku úplnému vyklizení nepřítele, a 17. července 1627 byly Valdštýnovy voje u St. Jičína. K útoku hradu však nedošlo, neb posádce již 19. července povolen odchod.

Při této výpravě brali i Příboršti podíl, jak v registech obecních z roku 1617 zaznamenáno mezi vydáním:

„Za hold do Frýdku 449 r 23 gr 3 d; za téhož holdu do Nového Jičína 458 r 8 gr 5 d; dále dobývajíc hrad St. Jičín utraceno i se salva quardiu 264 r 29 gr 5 d; s chorvatskou salva quardiu utraceno 337 r

9 gr; mimo to p. primatorovi za 1 albový postav 8 r 29 gr; summa 1518 r 26 gr 1 d.«

Věrnost ku vrchnosti své a nevšední obětavost obyvatelstva došla i uznání. Kardinál Dietrichstein listem 2. září r. 1628 nanejvýš lichotivým oceňuje hrdinské počínání si Příborských, potvrzuje znova všechna privilegia, udílí městu právo pálení a nálev »páleného« za plat 40 zl. počtu a čísla mor., polovici o sv. Jiří, polovici o sv. Václavě; povoluje dovoz a prodej soli kamenné, »z nížto od každého balvana jakož i z jinej všelijaké fury soli budou povinni po jednom širokém tolaru« a udílí ku stávajícím 4 trhům ještě 4 další trhy, a sice první v pondělí po neděli Judica, druhý v pondělí po sv. Vítu, třetí v pondělí po Nanebevzetí Panny Marie a čtvrtý v pondělí po sv. Martině. Konečně i ustanovuje, aby každý nový soused se opatřil dobrou ručnicí, kterou vždy při domě míti má.*)

Nařízení toto jest významným důkazem o nevšední důvěře kardinála Dietrichsteina oproti sousedům příborským.

Roku následujícího 1629 mohlo město Příbor již koupiti mlýn Olšový od Jiřího Olšovského za 1000 zl., z nichž bylo 700 zl. hned zaplaceno.

Doba oddechu netrvala dlouho. Když Gustav Adolf r. 1630 vtrhl vítězně do Německa, tu Valdštýn opět byl vyzván, aby se Gustavu Adolfovi postavil na odpor. Válečný ryk z Čech a Slezska ozval se opět i na Moravě. Švédská vojska obsadila velkou část Moravy a zvlášť krajina pooderská byla nevítanými hosty sevřena. Příbor neodolal a r. 1642 byl nucen vydržovati švédskou posádku. Tu však oddíl Valachů — (kteří dělili se nyní na 2 strany, z nichžto jedna držela se císařských) — za přispění vojska císařského vyhnal posádku švédskou. Náklad byl opět značný; registra totiž vypravují, že tento stál »na muškerýry zámkové a městské 689 r. 12 gr., autraty s lidem vojanským císařským 400 r. 27 gr. $5^1/_2$ d.« Avšak Švédové jsouce v převaze, pomstili se Příboru, který 17. srpna 1643 byl vypálen a vydrancován.

Jak Švédové dovedli do krajnosti lid pod železnou pěstí jejich sténající ožebračiti, tomu svědčí, že v letech 1642—3 musel Příbor 28.478 r. 30 gr. platiti na rozličná vydání pro vojska švédská.

Ani mír vestfálský 24. října 1648 nepřinesl úplného uklidnění, neb dle registrův z r. 1648—49 »odvedeno na hrad Fulnek summa Švédům 3869 r. 9 gr. 5 d.« a na koně za odvežení Švédů 92 r. 16 gr. 3 d., mimo to však na soldaty, mušketýry J. M. C. a na Valachy aukgwaldské více 1200 zl.«

Ačkoliv byl tehdy Příbor vyssáván voji nepřátelskými i přátelskými, přece vždy věren zůstal svému pánu. Ne nadarmo rozšířila se zvěst o jeho statečnosti a vzniklo přísloví: »Brieg, Freiberg und Brünn machen die Schweden dünn«.

Dvě léta uplynula po uzavření míru vestfálského než poslední po-

*) Dán na zámku Nikolsburku na den sv. Augustina 1628.

sádky švédské vyklidily Moravu, což 24. července 1650 všude bylo oslavováno.

V tomtéž roce ponechal Krištof Orlík z Lažiska obci Příborské lenní dvůr Síkovec k užívání za 500 zl. rýnských, což ponechali i synové jmenovaného.

Klidnějších časů nyní zavládnuvších hleděli sousedé příborští ku povznešení města využitkovati, a byli jen několikráte objevivšími se Kuruci v okolí vyrušeni.

Roku 1654 potvrdil biskup Leopold Vilém privilegia příborská, pochváliv statečnost a věrnost obyvatelů za dob válečných a povoluje, by sousedé odkudkoliv v Příboře se usaditi a do obce se přijímati směli, jakož »kdyby kdo odsad se vyprovdati a někam jinam vystěhovati chtěl, volně a svobodně se propustiti může«. (dto. Bruxellis 28./12. 1654.)

Vojenské čety, ovšem že přátelské, objevily se r. 1683 v Příboře, když totiž vojsko polské krále Sobieského táhlo Vídni, kterou Turci obléhali, na pomoc.

Po tolikerých svízelích zavládl konečně skutečný mír, který delší dobu potrval a jehož si Příbor vážil a všímal ku prospěchu svých sousedů, jsa v dobré paměti své svrchnosti, biskupů olomuckých.

Skutkem, kterým se zapsal u vděčnou paměť obyvatelstva příborského biskup Karel II. hrabě z Lichtensteina (1664—1695), bylo zřízení kolleje piaristské, jíž Příbor se stal duševním střediskem dalekého okolí. Šlechetný tento biskup velice dbal o duševní povznešení své diecése, neboť věnoval pro kostely v Olomouci a Kroměříži, pro špitál a knihovnu, mimo to pro Piaristy v Kroměříži, v Staré Vodě a Příboře značný obnos 237.450 zl.

Nadační listinou ze dne 5. února 1694 ustanovil kapitál 24000 zl. rýnských, z nichž úroky mají se upotřebiti na vydržování 12 kněží řádu sv. Josefa Calasanského čili Piaristů, kterým bylo uloženo, by mládež vyučovali psaní, hudbě, arithmetice a studiu humanitnímu, k tomu počítána i rhetorika. Ze zmíněných úroků bylo ustanoveno ku vydržování Piaristů pouze 400 zl., ostatních 800 zl. mělo se upotřebiti ku zřízení kolleje a škol; až pak tato bude dostavěna, pak se má celý obnos 1200 zl. ku vydržování 12 kněží upotřebiti. Pro potřeby kostelní byl ustanoven zvláštní kapitál 2000 zl., ku vydržování kostela sv. Valentina a kolleje dalších 4000 zl. O vznešenosti fundatora poučuje nás další ustanovení, že, kdyby z úroku 200 zl. z kapitálu pro opravu budov něco zbylo, pak ponechává to vůli představených řádu, kolik z toho obnosu věnovati za vhodné uznají ku zakoupení odměn a k obveselení mládeže, ku povzbuzení k zbožnosti a pro vědy a ku opatření potřebného nákladu ku provozování divadelních představení a deklamací. V těch ustanoveních jeví se pravý duch paedagogický; neboť on nepřál si, by mládež byla sevřena formálnostmi scholastickými, nýbrž chtěl jí opatřiti vzdělání opravdově humanitní. Valašsko a Kravařsko posílalo vzděláníchtivou mládež svou

skoro vesměs do Příbora, čímž Příbor nemálo získal. Týž biskup odpustil Příboru zůstatek 300 zl., které obec posud dlužila za odkoupení mlýna.

Blízkost hranic uherských a nepřístupnost lesnatých hor byly toho příčinou, že loupežná čeládka potulovala se v kraji tou měrou, že dne 3. července roku 1710 se pokusila Příbor přepadnouti. Ostražitosti sousedů bylo však děkovati, že útok byl odražen; 4 z loupežníků byli polapeni a 7. téhož měsíce pověšeni. (Kronika kolleje piaristské.) Loupežná rota plenila pak v šírém kraji a činila nájezdy až do sousedního Slezska, vydrancovala neb zapálila celé obce. Cháska tato pocházela většinou z Uher, a jako vůdce její proslavil se u lidu chudého oblíbený rodák janovický Ondřej Šebesta, syn zámožného fojta a bývalý student gymnasia příborského. Tím že chudině neubližoval a jen u zámožných loupil, získal si důvěru lidu, u něhož v horách, zvlášť na Ondřejníku, nalezl bezpečného útutku.

Konečně však když byla cena 100 zl. na hlavu jeho vysazena, tu byl vlastním svým soudruhem Jurášem obuškem zabit dne 1. dubna 1715. (Obraz znázorňující tento výjev nachází se v obecním kanceláři příborském.)

Roku 1712 byla krajina kolem Příbora stížena hejny kobylek, které velkých škod na úrodě způsobily.

Roku 1713 potvrdil biskup kardinál Wolfgang ze Schrattenbachů (1711—1738) privilegia města ustanoviv zároveň, že od úřadu příborského vynesené rozsudky a smlouvy a pod. nesmí na dále libovolně od hejtmana hukvaldského zrušeny býti, nýbrž musí býti předloženy biskupu aneb jeho následníkům.

V letech následujících 1714—1715 zuřil mor jako v jiných krajích moravských, který zachvátil mnohé rodiny. Aby zhoubná tato rána byla zažehnána, postavili sousedé sochu Panny Marie na náměstí, načež mor brzy zmizel.

Z dalších příběhů jest pozoruhodno, že škola, kterou svého času navštěvoval napotomní farář a po čase za blahoslaveného prohlášený Jan Sarkander, byla přeměněna r. 1732 za děkana Melchiora Paulla na kapli ku poctě sv. Jana Nepomuckého a blahoslaveného Jana Sarkandra.

Po dobách klidných objevily se opět svízele válečné, které ovšem nebyly provázeny takovými hrůzami jako ve válce třicetileté.

Po smrti císaře Karla VI. roku 1740 nastoupila vládu dcera Marie Terezie, a tu zeměchtivý král pruský Bedřich II., odvolávaje se na domnělé nároky na část Slezska, vtrhl koncem roku 1741 do Moravy obsadiv východní část svým vojskem. Jako vůkolní města, tak i Příbor byl přinucen přispívati ku vydržování vojska pruského jakož i císařského.

V roce 1748 potvrdila Marie Terezie privilegia města a uvádí se v dotyčné listině doslovně potvrzení kardinála Dietrichsteina z r. 1628 a kardinála Schrattenbacha z r. 1713.

Snaha Marie Terezie, aby mír byl zachován, nesplnila se. Vypuknu-

tím sedmileté války r. 1756 bylo Kravařsko opět r. 1762 zachváceno posádkami pruskými. Dne 8. července vtáhl pruský generallieutenant Werner do Fulneka a uložil okolním městům kontribuci. Příboru uloženo mimo potraviny 2000 zl. Dodávkami a kontribucemi v letech předešlých vyssáti, nebyli Příbořané s to, sumu tuto ihned složiti, pročež dne 10. července byli dva občané z rady se 600 zl. do tábora Wernerova vysláni, aby buď odpuštění zbytku anebo alespoň poshovění vymohli. K dalšímu placení však nedošlo, neboť již příštího dne odtáhl Werner Bartošovicemi, Sedlnicí, Skotnicí, Příborem a Brušperkem na Místek, sebrav co kde mohl. – Mír v Hubertusburgu 15. února 1763 uzavřený učinil válce konec.

Nedlouho potom stihla Příbor nová rána. Roku 1774 bylo gymnasium pro nedostatek prostředků zrušeno a proměněno ve školu hlavní. V uprázdněných místnostech byla umístěna vojenská vychovatelna, jaké se právě i jinde zřizovaly, a trvala zde až do roku 1805, načež byla do Opavy přeložena.

Když po smrti Marie Terezie r. 1780 nastoupil vládu císař Josef II., potvrdil privilegia městská, poprvé v jazyce německém, důkaz to vzmáhající se germanisace ve správě veřejné. Na svých cestách do Ruska jel Josef II. po dvakráte Příborem.

Za jeho vlády byla (r. 1785) císařská silnice stavěna a r. 1784 kaple sv. Alžběty zrušena a ve skladiště vojenské proměněna, jímž zůstala až do r. 1839. Z nařízení vyššího byly taktéž ve veřejné dražbě prodány kaple sv. Marka v údolí pod Prchalovem za 85 zl. a téhož dne i kaple bl. Jana Sarkandra (dřívější škola, nynější stravovací stanice), kterou koupila obec za 91 zl. a roku 1788 z ní novou školu normální vystavěla.

R. 1785 (23. září) vznikl požár ve stodole děkanově a padlo jemu za oběť 40 stodol a kostel svat. Valentina, který však brzy nákladem knížete-biskupa Colloreda opět novou střechou opatřen byl.

Císař František II. potvrdil po svém nastoupení privilegia městská (dne 2. srpna 1792) opět německy, jež od té doby nebyla více potvrzena.

Světové války Napoleonské nezasáhly sice Příbor bezprostředně, avšak stíny jejich dopadaly až sem. Roku 1805 (28. září) táhl Kutusow s 55.000 mužů Příborem, 25. listopadu následovala druhá armáda 15.000 mužů a konečně i třetí, jež táhly ke Slavkovu.

Po bitvě u Slavkova a následovavším míru prešpurském byla kollej piaristská proměněna ve vojenský špitál ruský, a Piaristé odstěhovali se do domu Etzlova čís. 47., kdež zůstali až do 6. prosince 1806, načež se vrátili do vyklizené a nákladem ruského císaře znovu upravené kolleje.

Těžce nesli příborští měšťané, že gymnasium, toto ohnisko vzdělanosti, bylo zrušeno; protož nasadili vše, aby bylo učiliště toto opět otevřeno. Snaha jejich potkala se se zdarem.

Obec a pravovarečné měšťanstvo zavázaly se k ročnímu příspěvku 360 zl.; tak dotace dostatečně zvýšena, a dvorním dekretem ze dne 30.

června 1806 bylo gymnasium o šesti třídách ve školním roce 1806/7 opět otevřeno.

Čilý průmysl tehdejší a věhlas gymnasia příborského, na němž studující i z dalekých krajin studovali, získaly Příboru pověst chvalnou.

Za nedlouho po tom, totiž po bitvě u Wagramu 5. července 1809, byla kollej opět na nemocnici přeměněna a trvala tak až do 10. července 1810. Piaristé a školy musili se opět na tu dobu do soukromých bytů přestěhovati.

V těchto válkách francouzských ozval se duch statečnosti u předku osvědčený — i u občanů příborských. Zřídili totiž sbor ostrostřelecký, čítající z počátku jen 30 členů, kteří se cvičili ve střílení do terče, a na důkaz oddanosti své k panovníku na vlastní útraty vyzbrojili 4 muže, které až do ukončení války jakož i vdovy po nich zůstalé vydržovali.

Ke konci válek v letech 1813—1815 táhl Příborem francouzsko-polský sbor, vedený knížetem Poniatowskim, a po válkách, po druhém pařížském míru v listopadu 1815, vojsko ruské počtem 48.000, jež vracelo se do vlasti.

Následek válek Napoleonských, jež stály ohromné peníze, byl státní bankrot, jímž mnohé rodiny byly ožebračeny. I veřejné fondy jím velice utrpěly, a cena potřeb životních velice stoupla. Tomu bezpochyby lze přičísti, že r. 1829 dotace k vydržování gymnasia zdejšího jevila se býti nedostatečnou, tak že nejvyšším rozhodnutím ze dne 7. května 1829 a gubernialním dekretem ze dne 28. května 1832 znovu bylo zrušeno na tak dlouho, dokud nadační fond nebude dostatečným. K této pohromě přidružila se i druhá: řádilať tu v letech 1830—1831 a roku 1832 cholera.

Věhlas gymnasia zrušeného, jakož i z něho plynoucí duševní i hmotný zisk tak mocně působil na občany příborské, že myšlenka o znovuzřízení gymnasia ustavičně byla přetřásána a v úvahu brána. Vždyť málo bylo těch měšťanů, kteří gymnasia nenavštěvovali, a každý dovedl oceniti kulturní význam těch škol. Proto popud krajského komisaře hranického Theodora Hocka, napotomního krajského hejtmana, ku zřízení gymnas. fondu došel vděčného ohlasu v obyvatelstvu. Obec, pravovarečné měšťanstvo, cechy i jednotlivci přispěli roku 1844 ke sbírce na zmíněný fond, jež vynesla 1987 zl. k. m.; avšak potřebného kapitálu nebylo dosaženo.

Nová, velká pohroma stihla Příbor r. 1846; 28. června vznikl oheň v čís. 9. na náměstí, který rozdmíchán jsa silným větrem brzy 16 domů měšťanských strávil. Kollej piaristická jen s velkým namáháním mohla býti zachráněna.

Dále zmíniti se jest o velké drahotě r. 1847, když měřice pšenice stála 35 zl. a libra chleba 20 kr.; v témž roce strhla veliká povodeň most přes Lubinu.

R. 1848 dostavila se opět cholera, jež vyžádala si více než 300 obětí. Jako jinde i zde udělení konstituce bylo oslavováno; zřízena národní

garda čítající 240 mužů, která však ještě před vyjítím patentu 22. srpna 1851 se rozešla.

Následujícího roku 1849 cholera ještě více řádila nežli před tím; zemřelo přes 400 osob.

Za těchto nehod předcházejících dvou let (1848—1849) dařilo se řemeslníkům a obchodu dobře. Zvláště soukenné zboží mělo veliký odbyt do Uher, odkudž i dovoz vlny byl značný; dovezloť se roku toho 18.000 centů vlny.

Pohříchu byl tento utěšený rozkvět řemesel, zvláště soukennického a řemesel s ním spojených, předchůdcem rychlého úpadku. V té době stala se ohromná přeměna ve výrobě zavedením parní síly a zřizováním továren.

Řemeslnictvo po tolik století zvyklé na jistý osvědčený způsob práce nesnadno se vpravovalo do nových poměrů, jež vyžadovaly mimo dovednost a přičinlivost i vyškolenost obchodní, a tak se stalo, že zámožnost klesala a řemesla čím dále tím více hynula.

Proto tím mocněji ozývaly se žádosti po škole, jež by vypěstovala více intelligence, za nových poměrů tak nutné.

Jak živý byl zájem o zřízení gymnasia, viděti z toho, že když roku 1857 gymnasijní fond dostoupil výše 30.000 zl. a obecní zastupitelstvo vyjednávalo s úřady a Piaristy, učiněna nová sbírka a ta ve 24ti hodinách vynesla 15.325 zl. k. m.! Chvalný to důkaz o obětavosti tehdejšího občanstva, jež snažilo se následovati své předky na dráze ku zvelebení rodného města.

Výnosem ze dne 26. dubna 1858 bylo zřízení gymnasia povoleno, a toto dne 1. října slavnostně otevřeno.

Oddanosť svou ku panovníku projevil Příbor r. 1859 tím, že vypravil nákladem 200 zl. 20 dobrovolníků do Italie, kdež tehdy vojska rakouská válčila.

V roce 1860 po udělení konstituce ozval se i v Příboře duch vlastenecký, který různými manifestacemi se projevoval. Tak byla dne 13. srpna 1862 první národní slavnosť na Radhošti, a téhož roku založena byla Občanská beseda a záložna, první to středisko národních snah a proudů. Z klidu bylo občanstvo vyrušeno válkou r. 1866. Ke konci války táhl Příborem (28. července) sbor pruských záložníků, který tu přenocoval. Po Prusích dostavila se cholera a řádila několik týdnů.

Politický ruch, který po vyrovnání s Uhry nastal, zasáhl i Příbor. V r. 1870 konal se na kamenci před Včelínkem tábor lidu, jehož se účastnily tisíce lidu z okolí.

Novými školskými zákony žádány byly vyšší požadavky ve příčině kvalifikace pro učitele středních škol, a ježto se Piaristům zákonnité kvalifikace nedostávalo, vypověděli smlouvu r. 1858 s obcí učiněnou, a obec byla tak přinucena gymnasium převzíti do vlastní správy. Při této příležitosti bylo gymnasium proměněno v realné gymnasium.

Poněvadž náklad] na real. gymnasium dosáhl značné výše, pracovala obec o to, aby je převzal stát do své správy. Vyjednávání se zdařilo a zároveň získán byl pro Příbor i nový český učitelský ústav, čímž Příbor povznesen byl měrou nemalou.

67. Reliéf z pomníku P. Řehoře Volného v Příboře.

Oba ústavy, učitelský i něm. nižší gymnasium státní, byly slavnostně otevřeny 4. října 1875.

Mimo vzmáhající se průmysl v městě i okolí přispěla k povznesení města i lokální dráha Studénko-Štramberská, jež 19. prosince 1880 byla otevřena.

Pověstné ordonance ministra vyučování bar. Gautsche, jimiž několik ústavů státních bylo zrušeno, stihly i zdejší něm. nižší gymnasium. V květnu r. 1886 doručen byl obci výnos, jímž se nižší gymnasium postupně zrušuje; školním r. 1886/87 zrušena byla třída prvá, r. 1889 poslední, a tak gymnasium zrušeno po třetí. Obecní výbor, který od roku 1882 po stoletém snad německém úřadování opět byl český a zavedl českou úřední řeč v oboru působnosti obecní, usnesl se jednomyslně v přítomnosti 25 členů výboru hned r. 1886 zříditi české vyšší obecní gymnasium a podnikl ihned k tomu potřebné práce. Gymnasium roku 1886 otevřeno a s ním zřízen péčí člena výboru *P.* Ant. Stojana, kaplana zdejšího, konvikt pro studující v budově č. 247. Avšak hned v prvý den

vyučování musilo býti gymnasium na telegrafický rozkaz min. Gautsche zavřeno, a zřízení gymnasia nepovoleno, ač před tím bylo se obci na vyzvání téhož ministerstva vykázati, že má způsobilé síly učitelské.

Zdatnost svou Příbořané dokázali uspořádáním krajinské výstavy ve dnech 6.—11. září 1887. Výstava tato velmi se zdařila, byvši četně navštívena i z dalekého okolí, a dosáhla pochvaly i tehdejšího místodržitele mor. hr. Bedřicha Schonborna, který na cestě z Místku v Příboře se zastavil a výstavu navštívil.

V náhradu za zrušené gymnasium zřídila obec roku 1888 měšť. školu pro chlapce a r. 1891 i pro dívky, pro něž obě i obecné školy vystavěna byla r. 1891 nová rozsáhlá budova školní.

Kéž občanstvo kráčí na dráze pokroku stále v před, uvádějíc si na paměť statečnost a obětavost svých předků, aby Příbor stal se skutečným dnševním střediskem českého Kravařska jakožto statečný a opravdový *Předbor* slovanského kraje.

Dle F. P.

Skotnice

(něm. Kottnitz), vesnice na levém břehu Lubiny nedaleko Příbora (2 *km* na sev.), leží na okresní silnici, kteráž asi uprostřed vesnice se rozdvojuje ke Studénce a k Mošnovu; jest samostatná obec politická a katastrální majíc 3·95 *km*² rozlohy.

Domky a grunty, většinou zděné, stojí po obou stranách okresní silnice a jsou od sebe odděleny zahradami ovocnými; před mnohými grunty a domky jsou zahrádky na zeleninu.

Popis gruntu Dorňákova čís 36.: Širokými vraty, nad nimiž nachází se zděná a křidlicí krytá stříška, vchází se na dvůr podoby skoro čtvercové.

Pravou stranu dvoru tvoří stavení obytné spojené s chlévy a konírnami; před chlévy pod náspem nalézá se hnojiště, přede dveřmi do obydlí stojí na kůlu holubník. Naproti bytu hospodářovu na levé straně dvoru jest výminek, před ním chlévek pro černý dobytek. Za výminkem je zahrada. Zadní stranu dvoru zaujímá dřevěná stodola došky krytá s kůlnou na vozy; na pravé straně kůlny jest ze dvora výjezd do polí. Před stavením obytným i před výminkem jsou zahrádky na zeleninu. — Obytné stavení jest zděné a kryto došky, zděný výminek z doby novější křidlicí.

Na štítě obydlí hospodářova nalézá se nápis latinský: »Memento mei Domine. Filip Barwik. Anno Domini 1832« Štít výminku nese pouze letopočet 1893.

Ve Skotnici žije 398 obyvatelů (378 Čechů a 20 Němců, dle náboženství 391 katolíků a 7 židů) ve 62 domech; r. 1880 bylo tu: 65 domův a 440 obyvatelů; r. 1835: 65 domův a 421 obyvatelův.

Obyvatelstvo živí se hlavně polním hospodářstvím. Obec sama má 32·2136 *ha* půdy s ročním výnosem 266·02 zl.; obecním majetkem jest též i nově postavený hostinec zájezdný.

Rozpočet na r. 1898: Úhrnná potřeba 18.115 zl., příjem 3.950 zl.

schodek 14.165 zl. uhražen půjčkou 14.000 zl. a zbytek vybíráním 18% přirážky.

Přifařena a přiškolena jest do Příbora. — V obci jsou 2 kapličky; jedna, velmi stará, nachází se stranou vesnice na cestě ke Skorotínu, druhá, nová, nachází se asi uprostřed vesnice.

68. Dorňákův grunt ve Skotnici.
(Typ stavby selského gruntu na počátku tohoto století.)

Nedaleko obce nachází se železniční zastávka dráhy Studénko-Štramberské.

Skotnice jest ves prastará. Již r. 1330 činí se o ní zmínka v listině biskupa Jindřicha, a nazývala se tehdáž »Chotnitz«. Bylo tu fojtství, jež r. 1330 biskupem Jindřichem Berkou a r. 1374 Petrem II. prodáno bylo. R. 1596 připomíná se jistý Bernard Dobšic ze Splavu »na Skotnicy«.

Skotnice náležela k panství Hukvaldskému. Robotu vykonávali na Hukvaldech nebo ve dvoře Hájovském, sedláci větší: 2 dni v týdnu s 3 koni a 52 dní pěších; sedláci menší: 1 den v týdnu s 3 koni a 26 dní pěších; domkáři s polem: 52 dní roboty pěší; domkáři bez pole: 13 dní roboty pěší v době od sv. Jana do sv. Václava.

Mimo to musili sedláci odváděti ročně $^1/_2$ kopy vajec a 15 kuřat a správčímu $1^1/_2$ míry ovsa pro koně.

Jan Kranich.

Sýkorec

(něm. Sikoretz), leží podél potůčka Sýkořinky jižně od Drholce, s nímž tvoří jednu spojenou obec politickou.

Vesnice povstala r. 1790 z polností rozděleného panského dvora a čítala původně 16 domů. Roku 1834 měla 19 domů a 110 obyv.; r. 1890 bylo tu 19 domků se 128 obyv. národnosti české a nábož. katolického.

V r. 1895 odloučeny od osady této 3 domky (čís. 17., 18. a 19.) a přivtěleny ke Kopřivnici; r. 1893 byl zde vystavěn nový domek, čítá tedy nyní pouze 17 domků.

Poblíž domku čís. 3. stojí malá kaplička.

Usedlosti zdejší byly tak zv. »dominikální« (paseky svobodné — role panské) a patřilo ku každé 7—8 měřic pozemků. Dílky tyto odprodalo panství Hukvaldské asi po 100 zl. zdejším osadníkům. Tito byli sproštěni roboty, avšak platívali vrchnosti jistý roční poplatek. R. 1820 zavedena byla na usedlosti tyto kontribuce — platívalo se snad z počátku asi 8 kr. měsíčně.

Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím a pracuje také v okolních továrnách.

V osadě je: 1 obuvník, 1 tesař, několik zedníkův a 1 obchod krupařský.

Sýkorec jest přiškolen k Větřkovicím a s těmito přifařen do Příbora.

Dle popisu naduč. Val. Sklenovského.

Trnávka

(německy Trnawka), ves v dolině po obou stranách potoka Trnávky, od Příbora asi 6 *km* na severozápad, obec politická a katastrální, čítající 6·08 km^2 rozlohy, má kostel, faru a trojtřídní školu.

K Trnávce náleží též asi čtvrť hodiny na sever vzdálená a celkem ze 7 domků pozůstávající kolonie Chabičov, která povstala koncem minulého století dělením panských pozemků.

Půdorys obce jest nepravidelný, neboť domky stojí roztroušeny, jen na tak zvaných »Drahách« jsou pravidelněji v řádku vystavěny. Mezi jednotlivými domky jsou zahrádky. Domy jsou skoro vesměs stavěny z kamene i cihel a zomítány. Na hořejším konci vesnice stojí starý zámek a pod ním rozkládá se 2·58 *ha* velký rybník.

Roku 1890 měla obec Trnávka 89 domků a 535 obyv., z nichž bylo 520 Čechův a 14 Němců, 525 katolíkův a 14 židů. Roku 1834 bylo zde 586 obyv. v 88 domech; roku 1790: 72 čís. a 436 duší, r. 1880: 89 domův a 560 obyv.

Obyvatelstvo hledí si mimo polní hospodářství nejvíce výdělku v železných hutích ve Vítkovicích anebo v uhelných dolech moravsko-slezských. Řemesla provozují se pouze pro potřebu domácí. Nyní jsou v obci: 1 kovář, 1 stolář, 1 krejčí, 1 obchodník, 2 obuvníci, 4 tesaři, 1 mlynář a 2 hostinští; asi 28 zedníků pracuje hlavně za doby letní v okolních městech a vesnicích.

V letech 1850—1860 zanikl úplně zdejší oblíbený kroj lašský: vysoká beranice, vesta z červeného sukna, krátký špenzr nebo grytan, dlouhý plášť, kožené kalhoty a vysoké boty. Ženy nosily: bruclíčky, kožíšky, mezulánky, bílé plachty květované a nízké střevíčky.

O vzniku a původu osady nezachovalo se nám žádných zpráv. Poprvé připomíná se Trnávka r. 1438, kdy Jiří z Trnávky na Brušperku a Mikuláš z Kateřinic na Trnávce co svědkové na listině pro Starou Ves se nalézají. Tito byli bezpochyby držitelé tohoto biskupského lenního statku. Roku 1553 a 1562 připomíná se zde již jiný rod Chorinských (podle nápisu na zvoně). Téhož roku náležela Trnávka s Kateřinicemi Václavovi a Adamovi z Chorinských, u jichž potomků také obě léna až k bitvě na Bílé Hoře zůstala. Koncem 16. a začátkem 17. století zjednán na statek tento tak zvaným Boleslavským Bratrům volný příchod. Ctibor Chorinský podporoval všemožně Boleslavské Bratry, kdežto katolíky u každé příležitosti utiskoval, ano konečně i kostel katolický o záduší oloupil a faráře vyobcoval. Jisto, že tento Ctibor Chorinský zároveň s jinými šlechtici svého okolí v českém povstání roku 1618—1620 účastenství bral, neboť po bitvě na Bílé Hoře tratí se najednou a s ním zároveň rod Chorinských v našem okolí.

Roku 1622 koupil statek Trnavský Jan Krištof Orlík z Lažiska za 6000 zl. moravských, ale již r. 1628 prodal jej za 6900 zl. Janu Harasovskému, kterýžto rod až do r. 1890 v Trnávce se udržel.

R. 1891 koupil velkostatek hrabě Mořic Vetter z Lilie za 96.000 zl. O rytíři Filipu Harasovském, který začátkem tohoto století na zámku vládl, vypravuje lid, že byl povahy prudké a náhlé, ale proseb svých poddaných nikdy neoslyšel.

Posledním majetníkem velkostatku z rodu tohoto byl Dr. Filip rytíř z Harasovských, dvorní rada c. k. nejvyššího soudního a kassačního dvoru, rytíř řádu sv. Leopolda atd., který dne 10. června 1890 na věčnosť se odebral. Byl velikým dobrodincem nejen chudých a nešťastných, ale i zdejšího kostela. Věnoval každoročně 50 zl. a mimo to zjednal do kostela vzácná roucha a jiné věci. Škole věnoval místo stavební, pozemek na zahradu, založil nadaci pro chudé dítky a mimo to daroval značné obnosy k založení školní knihovny a na učebné pomůcky.

Za doby poddanství robotoval velký sedlák čtyřmi koni 78 dní, menší sedlák 2 koni 52 dní v roce. Prvnějších sedláků bylo zde 6, poslednějších 4. Mimo to byli všichni sedláci povinni 13 dní v roce pěší práci vykonávati; větší zahradníci robotovali 52 dní, menší 39 dní; větší chalupníci 26 dní a menší 13 dní.

Jiné povinnosti z gruntu byly: $3^3/_{32}$ míry ovsa, 36 vajec, 3 slepice 1 husa a činže na sv. Michala $32^7/_{10}$ kr. Při nepohodlném a deštivém počasí byli sedláci i pěší robotníci »zreštováni« t. j. musili zameškané dni později nahraditi, když opět příznivější povětrnosť nastala. Z gruntu platilo se 262 zl. 44 kr. výkupu.

Kostel, jehož patronem jest náboženský fond, zasvěcen sv. Kateřině; stojí mimo vesnici vedle školy na hranici trnavsko-kateřinské a slul druhdy také kostelem kateřinským. Jest cihlou vydlážděn a až na prkenný strop z pevného staviva zbudován; nebyl od r. 1850 opraven.

Má 3 oltáře: hlavní sv. Kateřiny a dva poboční, sv. Josefa a sv. Anny. Obraz sv. Anny jest velmi starý. Až do r. 1868 byla na hlavním oltáři socha sv. Kateřiny dole s nápisem »Ludmila, Helena, Františka Harasovská, rozená z Řičan a Johanna Pelezina Risová, rozená Harasovská z Harasova 1671.«

Kazatelna a křtitelna jsou též velmi staré; na kůru jsou varhany z r. 1831. Až do r. 1861 stála před vchodem chrámovým 9 sáhů vysoká dřevěná věž, pak byla stržena a pro zvony vystavěna téhož roku dřevěná zvonice na hřbitově, který leží kolem kostela. Větší zvon má následující nápis: »Slit jest za pány Chorinsk. za pana Adama, Václava léta 1582. Slil Jiří Solník v Meziříči pod Rožnovem J. N. R. J. Pana Hynka.« Menší Jezus Nazarenus rex Judaeorum, Lukas, Markus, Joanes A. 1545.

Pověsť dí o těchto zvonech, že v bouřích náboženských před nepřátely do země zakopány byly, kdež prý také ten největší z nich po dnešní den ukryt jest, aniž byl nalezen.

U kostela je kříž dřevěný z roku 1865. Při cestě ze zámku k okresní silnici je stará kaple, od zbožné rodiny Harasovské založená. Nynější záduší obnáší 1298 zl. 60 kr. ve státních papírech. Za starodávných časů byla zde samostatná štědře nadaná fara, o níž se r. 1452 první zmínka činí, když ji byl jistý Stanislav, syn Vavřincův, dne 30. srpna obdržel. Že kostel v 16. století zdejší vrchností o majetek svůj oloupen byl, je již vytknuto. Od r. 1650 spatřujeme jej již jakožto filiálku farního kostela v Brušperku, v kterémžto poměru až do r. 1789 zůstal. Roku jmenovaného jest však při kostele zdejším samostatný duchovní správce ustanoven a z nábož. fondu nadán. Štolu bral brušperský farář, desátku však žádného. R. 1672 měl kostel 1 pozlacený stříbrný kalich, 3 oltáře, 3 zvony, 94 zl. 4 groše mor. kapitálu, 2 železné krávy po 24 kr. úroku, a ze 2 rolí, které byly dříve bezpochyby jeho majetkem, 19 zl. 24 gr. mor. ročního platu. Pětkráte do roku odbývaly se zde služby Boží; kněz dojížděje z Brušperka po každé 1 zl. obdržel.

Roku 1810 odvedl zdejší kostel své stříbro, za kteréž obdržel státní úpis na 25 zl. 20 kr. Pamětní knihy zde není. Matriky vedeny jsou zde od r. 1780, starší matriky zdejší farnosti nacházejí se v Brušperku.*)

Na hřbitově zdejším pochovávají se z obce Trnavské i z přifařených Kateřinic. Všech farníků z obou osad jest 1182.

Stará škola jednotřídní byla založena r. 1796. Před tím vyučováno bylo v domku čís. 44. a 55. Později pro mládež z Kateřinic i z Trnávky zřídil rytíř z Harasovských ve svém zámku pohodlnou místnost k vyučování. Stará školní budova jest nyní majetkem obce Trnávky.

---

*) Z duchovních správců zde působili: P. Šebestian David Eichler, bývalý Augustinian, od r. 1785—1786; Fr. de Venne, bývalý Paulian, od r. 1787—1807; Frant. Risnar od 1807—1814; Antonín Stettner ze Sumberka od 1814—1836; Frant. Hradil 1837—1849; Jan Huliák z Rojce v Uhr. 1849—1855; Antonín Michal z Loučky u Sumberka 1855—1863; Karel Kaštil z Kostelce 1864—1867; Antonín Marek ze Stramberka 1867—1870; Josef Pečinka, roz. ve Frydlantě, 1870—1887; Karel Švestka, roz. v Chvalkovicích u Olomouce od 1887—1895; nynější duchovní správce Josef Vymětal, z Břesovic u Prostějova od r. 1895.

Nová jednopatrová školní budova byla r. 1875 vystavena. R. 1876 byla jednotřídní škola rozšířena na dvojtřídní a roku 1893 na trojtřídní. Pamětní knihu založil r. 1876 Antonín Masník. Školní matrika byla již založena roku 1825 a do roku 1866 v jazyku německém, odtud v jazyku českém vedena.*)

Knihovna školní, založená roku 1878 Janem Konšelem, čítá nyní 186 svazkův.

Poblíž hranice petřvaldské u potoka Trnávky stál kdysi mlýn vodní, který byl velkou povodní zničen.

Pod zámkem u rybníka stála do nedávna »arenda«. Za dob poddanských byla v budově této zřízena palírna a ještě okolo roku 1850 vařilo se tam pivo. Z budovy té zachovány jsou dosud sklepy, nad nimiž upraveno jest malé rejdiště ku provozování her.

Veškeré pozemky měří 608·41 *ha*.

Obecní trati: Devět prutů, Na drahách, Osadník, Slaný kopec, Mezi lesy, Nad potoky, Honzkovice, les Čaplovec a les Lípovec.

Dle rozpočtu obecního na rok 1896 obnášejí veškeré příjmy 398 zl. 34 kr. a veškeré vydání 2197 zl. 95 kr., tak že se jeví schodek 1799 zl. 71 kr., který se kryje 138% přirážkou k veškerým přímým daním, kteréž činí 1304·075 zl.

Příčinou tak veliké přirážky jest stavba okresní silnice II. tř. a zakoupení domku číslo 85. k účelům obecním; jindy přirážka obnáší 50% až 60%.

Obci náleží domek číslo 85. (stará škola) a pozemky ve výměře 25 *ha* 44·67 *a*.

V obci nalézá se kontribučenská záložna, která má 22 podílníků.

Přes 100 let drží rodný svůj dům: rodina Cágova (čís. 28.), Horklova (čís. 30.), Šimečkova (čís. 34.) a Klečkova (čís. 39.).

Dle popisu naduč. Lud. Hlaváče.

Veska

(něm. Weska, dříve Nikelsdorf), vesnice na pravém břehu řeky Lubiny, souvisí na jižní straně s Benátkami, částí to Příbora, na straně severní s Klokočovem, od Příbora jsouc oddělena pouze Lubinou, přes kterou vedou do Příbora 2 lávky dřevěné. Jest od roku 1876 samostatnou obcí politickou a katastrální o rozloze 1·45 km^2; ke kostelu i ke škole patří do Příbora.

---

*) Posloupnosť správců školy: Antonín Zaviský, rozený v Paskově, vyučoval ještě po domech, pak v zámku rytíře z Harasovských a po vystavění školy r. 1796 ještě asi 6 let v budově této. Od roku 1802—1817 Josef Rozehnal z Frýdku; N. Kupka do r. 1822; Antonín Vrána do r. 1826; Antonín Ctibor do r. 1835; Antonín Orel do r. 1849; František Peichel do r. 1860; Antonín Masník do r. 1878; Jan Konšel do r. 1879; Václav Bláha do r. 1883; Ludvík Hlaváč od r. 1884 až dosud.

Posloupnosť podučitelů: Rudolf Drápal od r. 1878 do r. 1882; František Lukeš do r. 1884; Josef Pešák do r. 1887; František Talpa do r. 1891; František Štindl do r. 1894, jenž od r. 1895 zde učitelem ustanoven jest; Jan Kranich od 1. května 1894 do 1. září 1894; Josef Macháč od 1. září 1894 do konce února 1895; Stanislav Marák od 1. března 1895 do 31. října 1895; Jan Cmol od. 1. února 1896 až dosud.

Žije tu 519 obyv., vesměs Čechův a katolíků, ve 62 domech; r. 1880 bylo tu: 62 domů, 475 obyv.

Veska náleží k nejstarším osadám zdejšího kraje. Roku 1412 dostal ji od patriarchy Václava jistý Štěpán z Drahanovic v léno. Roku 1534 obdržel ji rytíř Vilém z Věžkova od biskupa Stanislava I. za své věrné služby, protože po smrti vladyky Jaroslava Brusovského z Brusovic léno to uprázdněno bylo. — Roku 1557 vznikl spor mezi vesnicemi Veskou a Klokočovem a městem Příborem o některé hony a chodníky; spor rozsouzen v ten způsob, že Příborští mohou honův a chodníků těch volně užívati, a Veska s Klokočovem má každoročně o sv. Jiří libru vosku kostelu příborskému odváděti. R. 1577 koupilo město Příbor Vesku jakožto léno biskupství olomuckého od sester Anny Kateřiny z Bobolusk a Zuzany, provdané za Tetaura z Tetau. Roku 1876 oddělila se však Veska od Příbora i tvoří nyní samostatnou obec.

Větřkovice

(v dřívějších dobách Getrzichowice, též Dietrzichowize), jedna z nejstarších osad (zal. před r. 1300) na pravém břehu řeky Lubiny, od Příbora 3 *km* na jih, obec politická a katastrální, má 4·45 *km*² rozlohy. Roku 1834 čítaly Větřkovice 56 domův a 402 obyvatelů, r. 1880 64 domův a 369 obyv., r. 1890 425 obyvatelů v 65 domech. Obyvatelé jsou vesměs národnosti české a náboženství katolického.

Domky (grunty i chaloupky) stojí roztroušeny podél Lubiny směrem od severozápadu k jihovýchodu. Před některými domky jsou zahrádky, jiné zase mají přede dveřmi výstupky (»náspy«). Starší domky jsou ze dřeva, novější z tvrdého staviva. Domky jsou z pravidla rozděleny síní ve 2 polovice: na jedné straně jest jedna větší světnice a jedna menší světnička, na druhé straně komora a chlév.

Ve světnicích bývá naproti dveřím v koutě stůl, nad ním kříž s obrazy svatých po obou stranách, při stole u stěny jsou lavice (»lavy«), ve druhém koutě postel vysoko ustlaná, u dveří pec (»kachlák«), při peci lávka a nade dveřmi »lištica« na talíře. Všecek nábytek jest jednoduchý, nemalovaný.

Obyvatelstvo, zvláště mladší, zapomenulo již na původní malebný kroj a šatí se nyní dle kroje městského. Asi před 50 lety i později ještě nosívaly ženské *rubáče* (= košile z hrubého plátna, nahoře k tělu přiléhající s kšandami, u spodu široké, bez rukávů) a *rukávce* vyšívané z plátna jemnějšího. V létě mívaly *kordulky*, krátké *sukně* (sváteční byly dole dykytou zdobené), černé *kasanky* (= zástěrky), vykrojené střevíce, bílé punčochy a na hlavě *šátky lipské* (= červenozelené aneb modrobílé). V zimě nosívaly *špenzíry* (= kabátce), chudobnější ženy halily se v plachty plátěné, bohatší ve *vlňáky*. Účes žen i dívek byl hladký. Ženy nosily na hlavách čepce, děvčata zaplétala si vlasy v jeden cop se širokou

pentlí a nosila šátky. — Mužští mívali úzké kalhoty ve vysokých botách, *kaftany* (krátké kabátce), červené vesty s lesklými knoflíčky, kloboukv nebo čepice a pod nimi ještě noční čepici se třapcem. V zimě nosívali mužští ještě dlouhé pláště s úvěsky z modrého sukna. (Starý původní kroj zdejšího kraje jest vyobrazen na obraze sv. Isidora při hlavním oltáři ve farním kostele příborském.)

Obyvatelstvo zdejší zaměstknává se výhradně polním hospodářstvím. V obci jest 1 kovář, 1 mlynář, 1 krejčí, 2 obuvníci, 1 stolář a několik zedníkův i tesařův.

60. Bývalý dřevěný kostelíček ve Větřkovicích.

Obecním jměním jest asi 6 *ha* 43 *a* pozemků. Rozpočet obecní na r. 1896: příjem 128 zl. 55 kr., vydání 530 zl. 86 kr. Schodek uhražen 24% obecní přirážkou.

Větřkovice jsou — jak již zmíněno — osadou starou. Dle Ř. Volného byly již před rokem 1300 založeny jakýmsi Dětřichem z návodu mnichů velehradských; osada však pojmenována Getřichovice či Dětřichovice dle tehdejšího biskupa olomuckého Dětřicha z Jindřichova Hradce. Jméno toto později změněno ve Větřkovice. R. 1503 potvrdil biskup Stanislav I. k žádosti Beneše z Boskovic, tehdejšího majitele panství Hukvaldského, fojtu Urbanovi a jeho nástupcům práva zdejšího fojtství, jež zaznamenána byla v jedné biskupské staré listině, kteráž se však ztratila. Fojtství toto zakoupil r. 1656 valašský vojvoda Matyáš Krbec z Kozlovic. Asi před sto lety fojtství vyhořelo, a požárem byly zničeny i některé staré listiny tu uložené. —

Větřkovice náležely k panství Hukvaldskému.

Sedláci robotovali s povozem 1, $1^1/_2$ až 2 dni téhodně a k tomu konali ještě tak zvanou svačinovou robotu bez povozu, totiž 13 dní ruční práce od sv. Jana až do sv. Václava. — Kteří pak robotovali s povozem pouze 1 den v týdnu, nazývali se »volní«. (Pojmenování toto zachovalo se na usedlosti selské č. 48. až po dnešní den; nynější majitel jmenuje se Jalůvka, ale lid mu říká »Volný«.) Chalupníci robotovali 52 dní, a »hofeři« 13 dní, rovněž v čase od sv. Jana do sv. Václava. Také se ještě pánům odváděl jakýs poplatek pode jménem »suché víno« a »varta«. —

Na fojtství konali také robotu z Větřkovic 3 a z Myšího rovněž 3 chalupníci po 52 dnech za stravu.

Přifařeny jsou Větřkovice do Příbora, hřbitov mají svůj vlastní. Uprostřed hřbitova na pahorku stál dřevěný filiální kostel sv. Václava, který dne 29. srpna 1887 zcela až na zděnou sakristii vyhořel.*)

Budova zdejší dvojtřídní *školy,* k níž přiškoleny jsou osady Drholec a Sýkorec, vystavěna byla r. 1848.

Roku 1802 započal zde na žádost občanů vyučovati jistý Šimon Veta, kterýž ve své chaloupce vyučoval 12 roků; po něm vyučoval syn jeho Josef Veta 3 roky; počet žactva rozmnožil se znenáhla na 30. V roce 1820 najali občané chaloupku č. 22. pro školu a za učitele povolali Dominika Filipa, soukenníka z Příbora, který tu vyučoval 4 léta. Po té vystavili sobě školní budovu dřevěnou, v níž vyučoval od r, 1821—1827 Ignát Odrážka z Příbora; po něm působil zde Urban Tamovský rovněž z Příbora, v letech 1827—1839. Za něho byla sem přiškolena obec Drholec, a počet žáků vzrostl na 50 dítek. Roku 1839 ustanoven pro zdejší školu první zkoušený učitel Ignát Hrček z Kopřivnice, za něhož vystavena a r. 1848 vysvěcena byla nová školní budova. Téhož roku stala se samostatnou (bylať dříve exkurrendní a přináležela ke škole příborské). Roku 1877 rozšířena byla na dvojtřídní, a uč. Ig. Hrček stal se při ní nadučitelem a působil až do r. 1883, kdy dán na odpočinek.

Školní kronika založena byla r. 1872. — Školní knihovna (zal. 1887.) čítá 100 svazků.

Nejstarší rodiny v osadě jsou: Veta, Matula, Jalůvka, Dryják, Pustějovský.

Jména tratí: Velová, Hrabůvka, Markovská, Dráhy, Kamence, Horečky, Hůrky, Kopčanka, Luhy, Na křiku, u Michalů.

Dle popisu naduč. Val. Sklenovského.

Závěšice

čili Závišice (něm. Sawersdorf), ves severozápadně od Štramberka, rozkládají se po obou březích potoka Sedlničky jednak v dolině pod Hůrkou, jednak na stráni Hůrky samé, téměř ve středu trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří města Nový Jičín, Příbor a Štramberk.

K osadě náleží také starobylý filialní kostelík sv. Kateřiny, stojící o samotě na mírném návrší při okresní silnici z Rybího na Štramberk vedoucí.

*) Kostelík tento vystaven byl r. 1638 celý ze dřeva s daleko v před vyčnívající střechou šindelovou a dřevěnou věží, taktéž šindelem krytou. Byl i s předsíní 12° dlouhý a 5° široký, cihlami vydlážděn, se 3 dřevěnými oltáři (hlavní oltář sv. Václava, poboční oltáře sv. Vavřince a Matky Boží), dřevěným kůrem i kazatelnou. Okolo r. 1672 byl tu pouze 1 oltář, r. 1882 již dva oltáře. — Ve věži byly 3 zvony, jeden z r. 1529. — Kostelík tento měl a má dosud značné jmění. Tak koncem r. 1763. měl na kapitálech 317 zl. a r. 1806 také 1 libru 1¾ lotu stříbra; také měl domek obývaný kostelníkem a 52 jiter rolí, luk a pastvin.

V letech 1868—1870 byl kostel tento z nařízení olomuckého arcibiskupa kardinála lantbraběte z Fürstenberka dle plánu architekta Lipperta ve Vídni pod vedením kníže-arcibiskupského inženýra Antonína Kybasta ve slohu gotickém ze dřeva přestaven a velmi vkusně obnoven. — Požárem (29. srpna 1887) byly veškeré památky tohoto starobylého kostela zničeny; jen některé staré obrazy, staré svícny ze 16ho století a jiné zbytky z oltářů byly zachovány a ve zdejší škole uschovány. — Pro nový kostel, jehož stavba právě zadána jest, jsou zvony již zakoupeny a prozatím na hřbitově umístěny. — Po požáru kostela odbývají se služby Boží v Příboře; před tím byly zde každou třetí neděli služby Boží konány.

Na hřbitově zdejším pochovávají se z obce zdejší, ze Sýkorce, Drholce a dvoru; Hájovského a Haškovce,

Závěšice jsouce katastralní a politickou obcí o 3·36 km^2 rozlohy, čítaly r. 1890: 131 domů a 800 katol. obyvatelů (794 Čechů a 6 Němců). R. 1880 měly: 125 domů, 741 obyvatelů; r. 1834: 86 domů, 626 obyvatelů. Domy roztroušeně stojíce, jsou většinou průčelím obráceny k silnici obcí vedoucí. Uvnitř vesnice nacházejí se domy chalupnické, na záhumní selské statky. U statků i domů jsou zahrady s ovocným stromovím.

Časť vesnice na cestě k Novému Jičínu slove »Draha novojická«, na cestě k Hukvaldům »Draha hukvaldská«.

Názvy tratí: Na holotě, Zástavisky, Na končině, Černice, Příčnice, Vrše, Bělá.

V obci jest starý dvůr, 2 mlýny: horní a dolní. Poslední patřil kdysi k fojtství.

Obecní rozpočet na r. 1896 obnášel 1629 zl. 84 kr. Přirážky obecní bylo toho roku 60% (k zakoupení hasičského nářadí).

Jest tu jediný spolek dobrov. hasičů.

Závěšice mají název od osobního jména Záviš; tvořily druhdy dvě samostatné části.

Ves na levém břehu Sedlničky (Malé Závěšice) byla zpupný statek se tvrzí, jejž r. 1401 držel Mikuláš z Choltic a ze Závěšic. Ještě r. 1481 zpomíná se tvrze té.

Vesnice na pravém břehu Sedlničky (Velké Závěšice) příslušela počáteční ke hradu Šostýnu, napotom ke zboží Hukvaldskému.

Časem nabvli držitelé hradu Štramberka skoro celé dědiny, ale po r. 1511 seděli na zpupném statku majitelé Rybího.

Závěšice Malé r. 1567 a později čítány ke Fulneku, an Baltasar Schweinicz z Pilmsdorfu na Fulneku a Závěšicích prodal r. 1574 pozemek zdejšímu osedlému.

Při rozdělení panství Fulneckého r. 1584 byly Závěšice Malé přiloučeny ke statku Kunvaldu, načež r. 1588 Janem Baltasarem Cetryšem z Kynsberka na Kunvaldě odprodány novojickému vrchnímu Ondřeji Řepovi z Greifendorfu.

R. 1602 držel statek Eliáš Řepa, a r. 1623 seděl na něm novojický měšťan Michal Schindler, jenž téhož léta závěšickému rychtáři Jiřímu Prokšovi prodal mlýn.

Léta 1640 olomučtí Jesuité koupili statek za 4000 zl. Závěšice Malé se dvorem měly v 2. polovici 17. století: 1 lán $5^1/_2$ osminy půdy, čítaly 5 sedláků, 2 zahradníky, 1 mlynáře (bez roboty) a 11 domkářů.

Odváděly ročně: platu celkem 20 zl. 55 kr.; 17 kur anebo za jednu po 6 kr.: 1 zl. 42 kr.; 5 kop a 14 vajec v ceně 1 zl. 18 kr. 1 denár; $2^1/_2$ husy v ceně 30 kr.; mlynář z pily 1 zl. 30 kr.

Dále mlynář dával 36 měřic rži pro dvorskou čeleď, měřice čítána po 36 kr.; také platil místo krmení prasat pro vrchnosť 4 zl. 48 kr. (Ze zám. archivu v Nov. Jičíně.)

I v pozdějších dobách byly poddanské poměry v obou polovicích

různé. Na hukvaldské straně pracovali sedláci pánům do týdne 1 den třemi koni, pouze 2 sedláci pracovali 3 koni 2 dny v týdnu. Chalupníci robotovali ručně 13 dní do roka. Vrchnosti dávali ročně měrku chmele do pivovaru hukvaldského. Jiných povinností neměli.

Výkupu po zrušení roboty dali dle velikosti gruntu od 136—200 zl. na obou stranách. V zimě pracovali sedláci vrchnosti třemi nádenníky jeden den v týdnu. Na straně novojické dávali vrchnosti ročně 6 kuřat.

Kdy *fojtství* zdejší vzniklo, není známo; avšak jisto jest, že již před r. 1511 stávalo. Neboť r. 1511 dne 24. května na den sv. Jiří vydal Albrecht

70. Kostelík sv. Kateřiny u Závěšic.

z Hustopeč, dědičný pán na Štramberku, privilegium, ve kterém se na základě staré a porušené listiny obnovují stará práva a svobody závěšické rychty.*)

Závěšice *přifařeny* jsou ke Štramberku; mají však — jak shora podotknuto — svůj vlastní kostelík, zasvěcený sv. Kateřině. Praví se, že pochází z dob předtatarských; až na 4 základní zdi jest všechen dřevěný.

Ze starožitností nachází se tam obraz sv. Kateřiny na dřevě malovaný a starobylá vyřezávaná, massivní kazatelna. Též i staré kostelní, již značně vybledlé ornáty

*) Svobody a práva ta byla následující: Rychtář měl v Závěšicích lán svobodných pozemku, z nichž platil pouze daň zeměpanskou (1½ zl); mohl vystavěti na potoku dědinou tekoucím mlýn o jednom složení; mohl chovati stádo ovcí až do 300 kusů a pásti je buď na polích anebo s obecním stádem za odměnu pastýřům 2 měřic žita a 4 grošů. Mimo to mu patřil les Bělá; mohl vyráběti slad, vařiti pivo, a měl právo šenkovní; dále mohl si dle vůle držeti kováře, řezníka, krejčího, ševce a pekaře, pak připadala mu třetina peněz jistých pokut. Od každého sedláka bral o Vánocích 2 kuřata, mohl dle potřeby honiti zajíce, lišky i vlky, a měl právo testovací. — Za všechna tato práva byl povinen dáti o sv. Jiří a Michalu pokaždé 1½ zl. poplatku, o Martinu husu, o Vánocích 2 zajíce nebo 6 grošů o Velkonocích 2 plece.

nalézají se v kostelní skříni. — Ve dřevěné,. z prken sbité vížce visí 2 zvony, jeden prastarý s těžce čitelnými nápisy: »Ave gratia plena, dominus tecum« a »O rex glor . . . . veni (?) cum pace«. (Mezi oběma nápisy jsou znaky s nápisy úplně nečitelnými, na jednom znaku vyobrazen jest klečící světec s lebkou.)

Druhý větší a novější zvonek asi 50 cm vysoký jest z r. 1667 s nápisem: »Hæc Campana S. Catharinæ Vet. M. Dicata anno 1667. Fusa sub R. P. Regente Joane Institoris. Capitaneo D. Geor. Ferd. Czingler. Parocho M. Venc. Franc. Columbano.

Matriky jsou od roku 1628.

Z Velkých Závěšic nedávali osadníci faráři desátku, nýbrž pouze každoročně 2 kuřata. Výkup z toho obnášel 1 zl. 13 kr.

Z Malých Závěšic dávali osadníci z gruntu 1 měřici ovsa a 1 měřici žita.

Hřbitov pro farníky závěšické jest při kostelíku sv. Kateřiny.

Nynější *školní budova* založena byla r. 1849 nákladem panství Hukvaldského a Novojického; r. 1882 byla nákladem obce přístavbou zvětšena a rozšířena na dvojtřídní; počátkem škol. r. 1897/8 škola rozšířena na trojtřídní.

Avšak již dávno ke konci minulého století se v obci vyučovalo. Prvním učitelem, pokud zvěděti lze, byl Ondřej Váňa, který ve svém domku čís. 2. jen v zimě vyučoval a od každého dítěte měl dostati 2 pataky (po $1^1/_2$ kr.). Od roku 1812 vyučoval opět ve svém domku Valentin Marek. Učil hlavně náboženství, vedle toho čísti, psáti a počítati v době od listopadu do konce dubna. Školné obnášelo na čtvrt roku za dítě: od rolníka 11 grošů, od zahradníka 7 grošů, od domkáře 4 groše. Zemřel roku 1836.

Po něm následovali: syn jeho Josef Marek (od r. 1836—1869) a Josef Pavelka od r. 1869, kterýž tu jakožto nadučitel až dosud působí.

Vedlejší příjmy učitelovy: »Na »krmáš« dostával z každého gruntu po 1 koláči a na koledu 9 vajec. Sypaného dostával měrku žita a ovsa z každého gruntu selského.

Školní knihovna, založená roku 1874, čítá 112 svazků.

Popsal nadučitel Jos. Pavelka.

B. Německé obce.

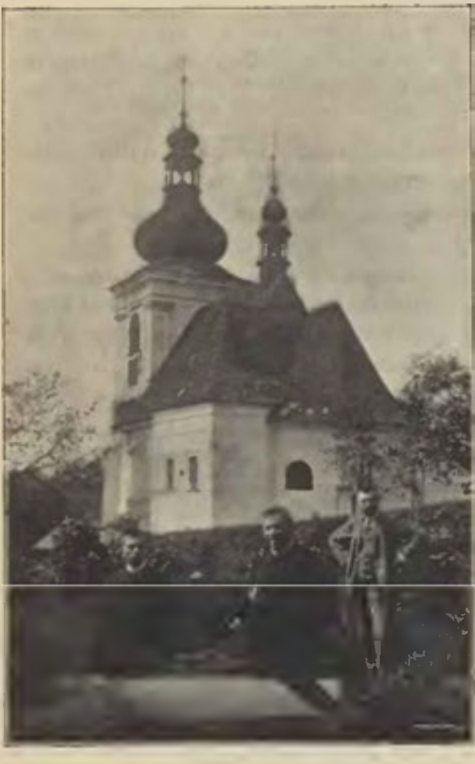
Bartošovice

(něm. Partschendorf, druhdy [1670] Bartschendorf), farní ves a sídlo statku, leží západně od obce Sedlnice 249 *m* nad hladinou mořskou a rozkládají se podél Bartošovského potoka (»Wildgansbach«) a okresní silnice.

Nazvány po zakladateli Bartošovi (t. j Bartoloměji), tvoří se dvorem na lukách (Wiesenhof) u Odry a jihozápadně od dědiny stávající skupinou chalup »Zámeček« (Schlössel) zvanou (dříve byl tu lovčí hrádek), katastrální a politickou obec 18·99 km^2 rozlohy. Dělíce se na Horní a Dolní

ves, čítaly roku 1890 celkem 335 domů, 2032 obyv. (2000 katol., 6 protest., 26 židů; 2001 Němce, 11 Čechův; u 20 osob řeč obcovací neudána.)

Jest tu farní kostel na návrší stojící. Pochází ze 14. sloletí a byl původně v gotickém slohu zbudován, jak ze zachovaného z té doby presbytáře vidno; loď chrámová a předsíň roku 1589 přestavěny v romanském slohu.

71. Kostel v Bartošovicích.

Kostel má 3 oltáře a chová náhrobní kameny s význačnými reliefy pohřbených zde držitelů statku a jejich příbuzných.

Z venčí ve zdi východní nalézá se náhrobní kámen s tímto nápisem českým: »Letha Boziho 1504 dokonal swuy wiek Urozeny wladyka paniz slussny z Krumsina a z spiszek w nedieli po Swatem pe(..tru) a pa(..vlu).«

Uvnitř kostela v lodi na straně evangelijní čteme směrem ku hlavnímu oltáři na náhrobních kamenech:

LETA PANIE 1602 WPATEK PO PAMATCE NANEBE WSTAVPENI PANA KRYSTA O PETI HODINACH NA PVL ORLOGI DOKONAL GEST ZIWOT SWVG WKRISTV PANV VROZENY PAN PAN ZYGMVND STARSSI SEDNICZKI Z HOLCZICZ A NA NENHVBLI GEHOZTO DVSSI PAN BVH WSSEMOHUCZI RACZ MILOSTIW BYTI A DO WIECZNIE SLAWY PRZGITI.

Až na datum a jméno skoro těmitéž slovy naznačují ostatní kameny náhrobní, že:

Leta Páně 1591 ze čtvrtku na pátek po Středopostí mezi 5. a 6. hodinou na celém orloji zemřel pan Jan mladší Sedlnický z Choltic a na Nelhubli.

Léta Páně 1591 v neděli před sv. Kateřinou . . . odešla na věčnosť paní Alžběta Boboluská z Bobolusk, paní máti urozené paní Anny Podstatské z Prusinovic a na Bartošovicích.

V presbytáři na straně evangelijní náhrobní kámen připomíná: Léta Páně 1583 v pátek před sv. Jiřím dokonala svůj život urozená paní Kateřina Supovna z Füllšteina, manželka pana Albrechta Sedlnického z Choltic . . .

Tamtéž na straně epištolní nalézá se větší náhrobní kámen, jenž oznamuje: a) Léta Páně 1588 ve středu před sv. Vítem zemřel pan Václav Sedlnický z Choltic

a na Bartošovicích, nejvyšší sudí knížectví Opavského. b) Léta Páně 1586 ve středu před památkou sv. Filipa a Jakuba skonala paní Kateřina Bruntalská z Vrbna a na Bartošovicích.

Uprostřed chrámu dosud viděti kryptu. Na kruchtě nalézá se německý nápis z r. 1670, z čehož patrno, že tehdy byla ves již německou. Z venčí kostela na straně jižní starobylé tympanum budí naši pozornost.

Jest si přáti, aby tyto staré památky české byly zachovány, jelikož se proslýchá, že chrám Páně v brzku bude zbořen a na místě jeho větší zbudován.

U kostela na návrší stojí fara r. 1737 vrchností vystavěná.

Naproti u silnice vidíme pětitřídní něm. národní školu (r. 1875 vyst.), a nedaleko odtud k severu úhledný zá-

72. Náhrobní kámen vladyky z Krumsina a Špiček.

73. Náhrobní kámen Zikmunda st. Sedlnického z Choltic a na Nelhubli.

mek, jenž stojí na místě bývalé tvrze. V místě jsou i čtyři panské dvory; pak nachází se zde také c. k. pošta s telegrafním úřadem a c. k. četnické stanoviště. Statek, k němuž přilou-čeno jest též zboží Sedlnice Dědičná se 3 dvory, má celkem 826 hektarů výměry a náleží nyní Josefu Aresinu-Fattonovi, c. k. majoru ve výslužbě.

Spolky: Dobrovolný hasičský sbor, kontribučenská záložna, Raiffeisenova záložna, podpůrná jednota požárová, katolický spolek mládenecký, řemeslné společenstvo něm. osad okresu Příborského a společenstvo svobodných a koncessovaných živností.

Obecní přirážka na rok 1896 činila 57%, a na rok 1897 52%.

Polní trati mají názvy nemecké: V Horní

74. Náhrobní kámen
Kateřiny Supovny z Fullsteina, manzelky pana Albrechta Sedlnického z Choltic.

dědině na trati »Bei dem Ochsentrieb« (u volského honu), při cestě dosud »Galgengang« zvané, nalézalo se snad popraviště.

Příběhy obce: Bartošovice jsou původu českého. Počátečně příslušely ku zboží Štramberskému. Poprvé o nich činí se zmínka roku 1399, kteréhož Vok III. z Kravař na Jičině i Štramberku manželce své Elišce ze Šternberka věno její zapsal na Bartošovicích a Žilině, odkud tato ročně celkem 43 hřiven úroku dostávala.

Léta 1411 Lacek st. z Kravař, jenž seděl na Helfštýně a Štramberku, Bartošovicím pustil odmrť.

Po r. 1434 nabyl jich s příslušenstvím a právem patronátním Drslav z Ochab; tím staly se statkem samostatným. Drslavova manželka Barbora, majíc věno své vloženo na zboží, vzala na ně r. 1466 své syny Jana a Jindřicha z Ochab na spolek.

Janův syn, Jan Zochas z Hukovic, postoupil statek Václavu Čeplovi z Belku, jenž roku 1505 své choti Dorotě z Petřvaldu zapsal na něm 1500 zl. mor. věna. Když byl Václav Čeple léta 1516 odešel na věčnost, dědil po něm jeho syn Jan, kterýž r. 1522 Bartošovice se dvorem a tvrzí prodal Zikmundovi Sedlnickému z Choltic.

Tento zůstavil statek svému synu Václavovi, nejvyššímu zemskému sudímu v Opavě. Po jeho smrti roku 1588 zboží držel syn jeho Albrecht, nejvyšší zemský hejtman a zástupce nejvyššího

75. Náhrobní kámen
Václava Sedlnického z Choltic na Bartošovicích a Kateřiny Bruntalské z Vrbna a na Bartošovicích.

komořího knížectví Opavského, jenž r. 1597 své manželce Anně Podstatské z Prusinovic na vesnici se 2 dvory, 3 mlýny a pivovarem 6750 zl. mor. věna poukázal a mimo to i 9000 zl. na statku postoupil.

Ježto zemřel bezdětek, vdova po něm prodala r. 1616 Bartošovice se tvrzí, 2 dvory, pivovarem a patronátem nejvyššímu zemskému písaři moravskému, Janu Felixovi Podstatskému z Prusinovic za 40.800 zl. Nemaje dítek zůstavil Jan Podstatský statek svému bratru Kristianu Karlovi, jenž zesnul v Pánu léta 1646.

Bartošovice spadly pak s příslušenstvím (se tvrzí, 3 dvory, pivovarem, chmelnicemi, včelíny, školou atd.) na mladšího syna jeho Kristiana Karla, jemuž však, že byl mnoho zadlužen, úředně prodány počátkem r. 1655. I koupil zboží to Jiří Valerian Podstatský z Prusinovic za 25.715 tolarů.

Jeho syn a nástupce František Dominik (hrabě, c. k. tajný rada a a zemský komoří moravský, pán na Bartošovicích, Veselíčku a Slatině) zemřel r. 1721, načež Bartošovice v ceně 80.000 zl. rýn. zdědil druhorozený syn jeho Jan Josef, kanovník olomucký, jenž je napotom závětně vzdal svým bratrancům Leopoldu Antonínovi, Karlovi, Josefovi a Aloisovi.

Tito prodali r. 1768 statek se zámkem a libosadem Marii, ovdovělé hraběnce Taaffeové (rozené hrab. Chotkové) za 110.000 zl. rýn. a 600 zlatých klíčného.

Hraběnka Taaffeová provdala se podruhé za hraběte Malabaila z Canalu, načež r. 1772 ku Bartošovicím přikoupila zpupný statek Sedlnici Dědičnou. Sloučené zboží to, ceněné na 140.000 zl., postoupila dne 30. března 1786 dceři své Josefě z druhého manželství, která pak vešla ve sňatek s Janem Nep. hrabětem Pachtou.

Dobročinic poddaným svým, zůstavila r. 1833 závětně Bartošovice se Sedlnicí Dědičnou Hugonu Meinertovi.*) Za něho statek i osada značně zvelebeny.

Poněvadž Meinert zemřel dne 19. června 1858 bez mužských potomků, pozůstalé dcery jeho prodaly v dubnu 1867 zboží to paní Fattonové za 420.000 zl. Tato vzdala je pak dceři své Emmě, kteráž je zase postoupila svému manželi Josefu Aresinu-Fattonovi.

Z ostatních příběhův osady uvádíme: Katolické fary vzpomíná se poprvé roku 1437. V druhé polovici 16. století šířilo se ale v obci učení bratrské; kde počátečně sbor Bratří se nacházel, není známo. Taktéž se neví, kdy tito fary s kostelem se zmocnili; jisto jest, že v letech 1603—24 působili tu kněží bratrští.

Za války třicetileté vesnice nepřáteli častěji pustošena. Roku 1624 zuřil zde mor; ježto naň mnoho lidí zemřelo, Němci jali se tu osazovati. Okolo 23. srpna 1626 tábořil na polích bartošovských zlověstný hrabě Mansfeld s loupeživým vojskem svým.

Katolická fara opět zřízena roku 1650; té doby měla vesnice již ráz německý.

V letech 1656—76 Bartošovice čítaly $12^{41}/_{64}$ lánu, 108 osedlých domů.

---

*) Otec jeho, professor Josef Jiří Meinert, žije již před tím na zámku bartošovském, vydal ve Vídni r. 1817 pod názvem »Die Fylgie« sbírku národních písní v něm. nářečí kravařském a uveřejnil několik listin a dějepisných statí Kravařska se týkajících.

Postupem času se vzmáhaly a roku 1790 měly 272 domů, 1665 obyv.

Koncem roku 1805 zdejší zámek přeměněn ve vojenskou nemocnici, v níž leželo pak mnoho Rusův u Slávkova raněných. Jimi však v obci rozšířena hlavnička, kteréž přes 100 osob podlehlo.

Roku 1816 bylo v osadě 1882 obyv.; roku 1834: 291 domů, 2091 obyv.

Léta 1836 řádila zde cholera a v letech 1847—48 opět hlavnička.

Roku 1851 vesnice měla 306 domů, 2172 obyv.; tehdy zkvétalo tu ovčářství.

Koncem července a v srpnu roku 1866 dleli v osadě a v okolí nepřátelští Prusové.

Roku 1880 Bartošovice čítaly 321 domů, 2023 obyv., z nichž 15 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Od roku 1775 do roku 1848 robotovali: velkosedláci týdně 3 dny se čtyřspřežním povozem a v létě ještě den pěše; malosedláci, kteří měli jen jednoho koně, týdně 1½ dne; velkozahradníci 2 dny týdně; držitelé starých domků 13 dní ročně; majetníci domků nových 26 dní do roka.

Velkosedláci vykoupili se napotom z poddanství za 300 zl., malosedláci za 150 zl. konv. měny.

Co se vývinu národního školství v obci dotýče, podotknouti sluší, že v druhé polovici 16. století vznikla zde česká škola bratrská, kteráž pak za války třicetileté vzala za své. Školní budovy vzpomíná se pak r. 1646. Roku 1672 byla škola již německou. (Str. 80.)

Roku 1789 byl tu učitelem František Hanák, po něm zeť jeho Ignát Herdin až do r. 1851. Od. r. 1835 byla škola dvoutřídní, pak trojtřídní; léta 1881 rozšířena na čtyřtřídku a r. 1893 na pětitřídku. Nová školní budova r. 1874 vystavěná stála 16.000 zl. Nejdéle při škole působil učitel, napotomní naďučitel Florian Bruckner (od r. 1851—1892). Té doby jest při ní naďučitelem Jan Blaschke.*)

Mošnov

(něm. Engelswald) leže severně od Skorotína při řece Lubině a okresní silnici, činí s českou vesnicí Harty politickou obec 9·66 km^2 rozlohy. Sestávaje vlastně ze 2 dědin Mošnova a Mošnovce, čítal r. 1890 se samotou »Loučky« (Wiesen) zvanou o sobě celkem 131 domů, 843 katol. obyv., vesměs Němců.

Jest zde farní kostel sv. Markety v letech 1806—7 na místě starého chrámu zbudovaný, fara, 2-třídní něm. nár. škola a panský dvůr.

Ves přísluší k obvodu c. k. pošty v Petřvaldě.

Spolky: Dobrov. hasičský sbor a Raiffeisenova záložna.

Mošnov maje název od osobního jména »Mošna«, byl původně českým.

Jako biskupské manství propůjčen pak pánům z Kravař, kteří čítali jej ku zboží Štramberskému.

---

*) Mimo prameny při okresu Novojickém uvedené použitý: ústní sdělení zdejšího faráře P. Jana Stumma a písemná zpráva naduč. Jana Blaschke.

Léta 1411 Lacek st. z Kravař a na Štramberce pustil Mošnovu odmrť. Tehdy byla ves ještě českou, poněvadž na latinském tom listě sluje: Mossnow.

Zatím byla vznikla na blízku něm. osada »Engelswald« zvaná, načež obě splynuly pak v jedno.

Časem povstala naproti osada Mošnovec, pročež Němci rozeznávali Groß-Engelswald a Klein-Engelswald.

Biskupský tento statek zůstal i na dále při zboží Štramberském, jež okolo r. 1480 drželi páni z Boskovic.

Roku 1481 (30. června) nedílní bratří Protas (biskup olomucký), Dobeš (Tobiáš) a Beneš (Benedikt) z Boskovic prodali hrad Štramberk s příslušenstvím a k němu přiloučené statky manské: Skorotín, Albrechtice (nyní Albrechticky), dvůr v Nelhubli, 2 lány pod tvrzí závěšickou, Petrovice, Mošnov a Mošnovec panoši Benešovi z Hustopeč. Brzy po té Mošnov a Mošnovec přiloučeny ku biskupskému manství Nelhubli.

Ačkoliv v 16. a počátkem 17. věku evangelické učení zde se šířilo, přece zůstal kostel v moci katolíků.

Když napotom r. 1631. katolický farář jsa špatně placen odtud odešel, vesnice Mošnov a Mošnovec přifařeny počátečně ku Bartošovicím, pak ku Sedlnici.

Již v 2. polovici 17. století působil v Mošnově — jak z farních matrik sedlnických vidno — učitel (ludi rector).

Té doby měly však obě osady již ráz německý.

Kdy spojeny v jedno, není známo.

Léta 1784 zřízena v místě samostatná správa duchovní.

Mošnov čítal r. 1790: 87 domů, 597 obyvatelů; r. 1816: 670 obyvatelů; r. 1834: 117 domů, 796 obyvatelů; r. 1851: 825 obyvatelů; r. 1880: 815 obyvatelů, z nichž bylo 27 Čechů.

Vesnice byla povodněmi častěji stížena.

Nelhuble

(Nová Hůrka), r. 1411 lat. Neuhubel, r. 1591 česky Nonhuble, nyní něm. Neuhübel zvaná, katastrální a politická obec 3·71 *km*² rozlohy, sídlo statku, leží 255 *m* nad hladinou mořskou severně ode vsi Sedlnice při okresní silnici a potoku Sedlničce, jenž za dědinou do Odry se vlévá.

Roku 1890 čítala: 23 domů, 156 obyv. (154 katol., 2 jinověrce; 130 Němců, 21 Čechů).

Mimo zámek s kaplí nachází se tu panský dvůr a jednotřídní něm. škola. Vesnice přísluší k obvodu c. k. pošty ve Studénce (Stauding) v Rak. Slezsku a ku faře v Albrechtičkách. Při zámecké kapli Nalezení sv. Kříže roku 1729 zbudované a r. 1775 rozšířené jest zvláštní kaplan ustanoven. Spolků v obci není.

Nelhuble vzniknuvši asi počátkem 14. století (snad r. 1315), byla manstvím

biskupským, jež napotom vzdáno pánům z Kravař a jimi čítáno ku zboží Štramberskému. Roku 1411 Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně pustil vesnici odmrť. Snad stála tu tehdy i tvrz. Napotom prý osada Husity pleněna a zpustošena.

Když r. 1434 vymřela fulnecko-jická větev rodu pánů z Kravař, Nelhuble i nadále zůstala při Štramberku; neboť r 1481 nedílní bratří Protas, Dobeš a Beneš z Boskovic prodali zboží Štramberské s příslušenstvím, jakož i některé biskupské statky manské, mezi nimi dvůr v Nelhubli, panoši Benešovi z Hustopeč.

Komu Nelhuble později se dostala, není známo. V druhé polovici 16. století a počátkem 17. věku seděli na statku páni Sedlničtí z Choltic (? do r. 1591 Jan

76. Zámek Jeho Exc. Felixe hr. Vettra z Lilie v Nelhubli.

ml. a v l. 1591—1602 Zikmund st.; oba jsou pochováni v kostele bartošovském, z čehož patrno, že vesnice tehdy přifařena byla ku Bartošovicím).

V letech 1628—39 měl statek v držení Karel Zdeněk ze Žambachu a na Poštýně, po něm jakýsi hrabě z Vrbna.

Roku 1649 zboží spadlo na olomuckého biskupa, kterýž je pak v léno propůjčil Michalu Ferdinandovi hraběti z Althan. Když byl tento r. 1658 zemřel, poručníci pozůstalého jeho syna a dědice prodali r. 1660 statek bratřím a hrabatům Vetterům z Lilie za 16.500 zl. rýnských. Ferdinand Fortunat hrabě Vetter z Lilie odkoupil r. 1672 ostatním bratřím jejich podíly na zboží, čímž stal se jeho samovlastníkem. Jeho potomkové přikoupili k němu r. 1710 manský statek Sikovice za 5000 zl. a r. 1772 statek Kateřinice za 7000 zl. Panství toto majíc celkem 1203·45 hektaru výměry, náleží té doby Felixovi hraběti Vetterovi z Lilie, hejtmanu zemskému.

O ostatních příbězích vesnice víme pramálo. Po válce třicetileté přidělena ku farní osadě Sedlnici, při níž setrvala až do r. 1864, načež přifařena do Albrechtiček.

Roku 1790 čítala: 16 domů, 153 obyv.; r. 1816 jen 137 obyv. Léta 1834 měla: 20 domů, 115 obyv. a byla přiškolena k Albrechtičkám; žáci učívali se, —

jak nám nynější obecní starosta Vinc. Dressler ústně oznámil — napřed česky společně se žáky místními, načež 1 hodinu o sobě vyučováni německy.

Ku panství patřily tehdy: Nelhuble, Mošnov, Skorotín, Kateřinice, Harty, Albrechtičky a Sikovice. Na polích pěstován i len. Albrechtičky a Nelhulble tvořily jednu obec politickou.

Roku 1851 čítala Nelhuble: 20 domů, 114 obyv.; té doby zkvétalo na statku ovčářství. Později vesnice stala se obcí svéprávnou. Léta 1880 měla: 22 domů, 135 obyv. (84 Němců, 50 Čechů). Za našich dnů většina obyvatelstva zná německy a česky.

Rožmitál

(něm. Rosenthal), leží při okresní silnici a řece Lubině i tvoří s českým Petřvaldem politickou obec.

Roku 1870 měl o sobě 26 domů se 136 katol. obyv. (108 N. 28 Č.)

Přiškolen a přifařen jest k Mošnovu.

Na poštu lidé chodí do Studénky ve Slezsku.

Ves Rožmitál vznikla r. 1789 na rozpuštěném dvoře kapitule olomucké příslušícím a po zakladateli, světícím biskupu Karlovi z Rosenthalu, pojmenována.

Roku 1790 čítala 24 domů, 107 obyvatelů; r. 1834: 25 domů, 165 obyvatelů; r. 1880: 26 domů, 125 obyvatelů, z nichž bylo 15 Čechů.

Sedlnice,

dříve Sedlice (něm. Sedlitz, druhdy [1653] Sedlicz), rozsáhlá ves severozápadně od Příbora, sestává z kolonie »Dreigiebel« při císařské silnici a z osad Sedlnice Dědičné (Erb-Sedlnitz) na levém břehu a Sedlnice Manské (Lehen-Sedlnitz) na pravém břehu potoka Sedlničky se rozkládajících.

Za dob dřívějších příslušela kolonie Dreigiebel ku Sedlnici Dědičné Tři tyto osady teprve r. 1863 sloučeny v jednu politickou obec.

Tato ležíc 266 *m* nad hladinou mořskou, má úhrnem 17·91 km^2 rozlohy a čítala r. 1890: 284 domů, 1684 obyv. (1656 katolíků, 1 prot., 27 židů; 1680 Němců, 4 Čechy).

Z budov zasluhují zmínky: farní kostel sv. archanděla Michala (r. 1826 na místě starého chrámu vyst.); v pravo od něho fara r. 1791 zbudovaná; v levo od chrámu trojtřídní škola. Stavení tato stojí v Sedlnici Dědičné.

Ve chrámu Páně u hlavních dveří nalézá se v pravo i v levo náhrobní kámen ze starého kostela sem zasazený.

Český na něm. nápis naznačuje: 1. Jan Sedlnický z Choltic, nejvyšší sudí vévodství Opavského, † v postě r. 1573; 2. Johana z Limberka, manželka Jana Sedlnického z Choltic, † v pondělí před 3 Králi r. 1573.

Ve dřívějším kostele byli také pochováni: paní Uršula z Lideřova, vdova po Sedlnickém z Choltic, † 1523; Zikmund Sedlnický na Sedlnici, † v sobotu po Velikonoci 1547.

Mimo zmíněná stavení budí ještě naši pozornost: zámek v Sedlnici Manské roku 1827 vystavěný, c. k. pošta, 4 panské dvory (3 v Sedlnici Dědičné, 1 v Sedlnici Manské) a 3 mlýny. Také jest u vesnice zastávka místní dráhy Studénko-Štramberské.

77. Sedlnice.

Z obyvatelů jest 70 rolníků, 550 dělníků; v obci nachází se asi 60 ručních strojů ku pletení punčoch.

Roku 1896 platila obec přímých daní 5.700 zl.; nepřímých daní (bez velkostatku) 8.300 zl. Obecní přirážka na r. 1897 činila $52^1/_2$%.

Spolky: Dobrovolný hasičský sbor, Raiffeisenova záložna, kontribuční záložna, podpůrná jednota požárová a spolek vojenských vysloužilců.

Zpupný statek Sedlnice Dědičná se dvorem u Dreigieblu sloučen jest se zbožím Bartošovským.

Statek Sedlnice Manská maje 157.40 hektaru výměry, náleží Mořici hraběti Vetterovi z Lilie, synovi mor. hejtmana zemského Felixe hraběte Vettera z Lilie, držitele statku Nelhuble. Polnosti jsou pronajaty, správa statku nachází se v Nelhubli

Příběhy obce: A. Sedlnice Dědičná. Tato vznikla na levém břehu potoka Sedlničky již okolo r. 1260 vzpomínaného.

Ves jsouc původu českého, v listinách poprvé se uvádí r. 1373, kdy Petr ze Sedlnice své manželce Alsice zapsal na zdejším dvoře 20 hřiven věna.

Léta 1420 seděl na statku Jan ze Sedlnice. I zdá se, že již tito držitelé zboží příslušeli ku staročeské šlechtické rodině pánů z Choltic užívající erbu řečeného »odřivous«, jejž měli i páni z Kravař. Původním její sídlem byly snad Choltice, dle kterého se pak psáti počala.

O dalším působení pánů Sedlnických z Choltic, kteří roku 1546

povýšeni do stavu panského a hojnými statky pozemskými vládli, skrovných máme zpráv.

V 1. polovici 16. století náležela Sedlnice Dědičná Zikmundovi Sedlnickému († 1547 a pochován ve zdejším kostele starém). Po něm dědil dotčený již Jan Sedlnický z Choltic († 1573).

Synové jeho Zikmund a Jindřich prodali r. 1578 statek s patronátem Václavovi Sedlnickému z Choltic, zemskému sudímu vévod. Opavského, jenž držel i Bartošovice.

Po smrti tohoto (r. 1588) připadla Sedlnice Dědičná synu jeho Bernartovi. Když byl tento (r. 1608) zemřel, plnomocník jeho Kryštof Sedlnický z Choltic pustil zboží toto s patronátem a dvůr Goldzýf (»Goldseif«) Jiřímu st. Sedlnickému z Choltic za 6600 zl. m. Než tento rozloučil se s životem již r. 1615, načež vdova po něm Kateřina statek převzala.

Okolo r. 1630 seděli na něm svobodní páni z Poppen. Z nich v letech 1670 až 1716 zvláště se vzpomíná František Oldřich svob. pán z Poppen, jenž maje za manželku Isabelu Sedlnickou z Choltic, držel i Ješkovice (od r. 1689) a Drslav (od r. 1698) na Opavsku.

Zůstavil r. 1716 Sedlnici Dědičnou v ceně 12000 zl. synu svému Leopoldu Rudolfovi, jenž avšak už 28. listopadu 1718 ves se zámkem 2 bašty čítajícím, pak s pivovarem, 2 krčmami, pilou atd. prodal bratřím Jiřímu Václavovi, Martinu Josefovi a Maxi Františkovi, svob. pánům Halamům z Jičína.

Max Halama z Jičína postoupil svuj podíl na statku r. 1725 bratru svému Martinovi, kdežto druhý bratr Jiří r. 1742 v zavěti své jmenoval Trinitářský klášter v Zašové*) u Val. Meziříčí hlavním dědicem svým.

Klášter zmíněný pustil však r. 1744 své pohledávky Maxi Halamovi z Jičína za 3500 zl., načež tento drže pak celý statek, r. 1716 závětně jej zůstavil augustinianskému klášteru Fulneckému. Tento prodal ale již 31. března 1770 zboží toto bratřím Bohumíru Emanuelovi a Janu Václavovi z Monnichů za 20.000 zl. rýn.

Bratří Monnichové postoupili je v červenci 1771 za 27.000 zl. rýn. a 1 000 zl. klíčného Josefu svob. pánu Berečkovi, od něhož je v květnu 1772 koupila Marie Brigita hraběnka Canalová na Bartošovicích za 32.000 zl. rýn. a 50 dukátů klíčného.

Od toho času zůstal statek se dvorem u Dreigieblu při Bartošovicích.

Hraběnka Canalová dala pak r. 1774 chatrný zámek v Sedlnici Dědičné zbořiti, na jehož místě vystavěn panský dvůr (nyní čís. 237).

B. Sedlnice Manská. Okolo roku 1260 olomucký biskup Bruno ze Šaumburku koupil od Franka z Hukeswage panství Hukvaldy. Západní jeho část s Příborem vzdal pak Bruno zmíněnému Frankovi za léno biskupské.

Na západních hranicích tohoto manství, totiž na pravém břehu potoka Sedlnice, zřízen za biskupa Dětřicha roku 1299 biskupský statek Sedlnice Manská. (Codex dipl. Mor, V. 118.) Ves od počátku přifařena ku Sedlnici Dědičné.

Manství biskupská Sedlnice a Hukovice bývala napotom až do roku 1651 v jedněch rukou.

---

*) Klášter tento založen r. 1722, zrušen jest r. 1784. Té doby v budově jeho umístěny fara i škola.

Počátkem 15. století čítána ke zboží Štramberku, jež drželi páni z Kravař. Léta 1411 Lacek st. z Kravař na Štramberce a Helfštýně pustil Sedlnici i Hukovicím odmrť.

V 16. století nabyli obou lén páni Sedlničtí z Choltic, titéž, kteří drželi i Bartošovice a od roku 1578 také Sedlnici Dědičnou. Po smrti Bernarta Sedlnického z Choltic r. 1608 obě manství Sedlnice Manská a Hukovice spadla na olomuckého biskupa, kterýž je dále propůjčil. (Vis popis Hukovic.)

Po r. 1651 léna zvlášť prodána, i koupil roku 1655 Hartwig Erdmann svob. pán z Eichendorffu, jenž z Ratiborska pocházel, Sedlnici Manskou za 5000 tolarů m. Jeho rodina na statku seděla až do r. 1890. Vynikající její členem byl Josef svob. pán Eichendorff, proslulý německý básník, nar. 10. března 1788 v Lubovicích u Ratiboru, † 16. listopadu 1857 v Nise v Pruském Slezsku. Sloužil za válek Napoleonských ve vojště, r. 1816 vstoupil do státní služby pruské, v níž postoupil za vládního radu v ministerstvě kultu. Od r. 1845 žil jako soukromník. Častěji dlíval na svém statku Sedlnici Manské a navštěvoval lesík u silnice do Nelhuble vedoucí, kdež pode dubem »Josefs-Eiche« zvaným sedával. Na stromě tom připevněna jest tabulka pamětní.

Po Josefovi z Eichendorffu dědil Sedlnici Manskou syn jeho Rudolf, král. pruský setník na odpočinku, jenž ji r. 1890 prodal Mořici hraběti Vetterovi z Lilie.

Z dalších osudův obce vyjímáme:

Fara připomíná se již r. 1437. V 16. století šířilo se zde učení bratrské, ale farní chrám Páně zůstal v moci katolíků.

Dosud některé rodiny nechávají své modlitební knihy v kostele na lavici ležeti, neberouce je sebou domů, obyvatelé mají za to, že předkové rodin těchto příslušeli ku Jednotě Bratrské. Kde sbor Bratří se nacházel, určiti nelze.

Za války 30tileté Sedlnice obě nepřátely, zejména Švédy r. 1643, častěji pustošeny.

Fara za války té zašlá r. 1653 opět obsazena.

Prvním té doby farářem byl P. Vavřinec Hess, řeholník augustinianského kláštera Fulneckého. Času toho ku sedlnické farnosti přiděleny byly: Mošnov s Mošnovcem (až do r. 1783), Albrechtičky a Nelhuble (až do r. 1864). Matriky německy psané začínají r. 1653.

Sedlnice měly již v druhé polovici 17. století ráz německý; nepochybně nabyly ho za války třicetileté.

V letech 1656—67 čítala: Sedlnice Dědičná: $3^{19}/_{64}$ lánu, 25 osedlých domů, 2 pusté domy; Sedlnice Manská: $7^{19}/_{64}$ lánu, 57 osedlých domů.

Sedlnice potkaly časem všeliké nehody. Roku 1711 (16. dubna) kostel vyloupen; monstrance, kalichy a jiné nádoby ukradeny.

Počátkem 18. století zuřil v obci mor; na památku od pozůstalých postavena socha sv. Josefa dosud u silnice se nacházející.

Za válek slezských (1740—42, 1756—63) nepřátelští Prusové, jinak Branderburští zvaní, obě vesnice častěji plenili.

Napotom zase živelní pohromy rozkvětu vesnic překážely; zejména v letech 1772 a 1795 rozvodněná Sedlnička nemalých škod tu způsobila.

Roku 1806 na hlavničku a jiné nemoci v obci samé zemřelo 145 lidí.

Léta 1816 čítaly obě osady celkem 1451 obyv.; tehdáž na statku i len pěstovali.

Roku 1834 měla Sedlnice Dědičná 85 domu, 535 obyv,; Sedlnice Manská 162 domů, 1030 obyv.

Tehdy robotovali v Sedlnici Manské: sedláci (dle velikosti usedlosti) 1—3 dny koňmo a 1 den pěše v každém týdni; zahradníci 1—1$^1/_2$ dne týdně a domkáři 13 dní do roka.

Druhdy robotníci hlídávali v noci zámek; pak zhostili se roboty té, dávajíce každý ročně osminu až tři měřice ovsa pro panské psy hlídací.

Výkupné z poddanství páčilo se celkem snad na 13.000 zl. konv. měny.

Osedlí v Sedlnici Dědičné podobné mívali roboty jako Bartošovští. Jejich výkupné z poddanství činilo celkem asi 6500 zl. Dědičných fojtů nebývalo; v každé vesnici jmenován vrchností rychtář.

Léta 1851 čítala Sedlnice Dědičná 88 domů, 529 obyv.; Sedlnice Manská 184 domů, 1210 obyv.

Koncem července r. 1866 nepřátelští Prusové obcí táhli.

Dne 8. srpna 1880 velká voda mnoho domů poškodila.

Při sčítání lidu 1880 měla obec 282 domů, 1666 obyv., z nichž 19 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Z jara 1891 při oblevě Sedlnička zle řádila.

Léta 1892 zřízena pojišťovna hovězího dobytka.

Za nynějšího starosty Vinc. Kopetschke meliorace pozemků v obci značně pokračuje (dosud na 120 hektarů půdy zlepšeno).

Farnost spravují od r. 1746 dva kněží. Jakožto farář působí tu P. Valentin Figar z Příbora, kooperatorem jest tu P. Ant. Pospíšil z Uhřic.

Německé národní školy v Sedlnici (Dědičné) vzpomíná se již roku 1653; tehdy učiteloval tu Pavel Jakob (až do r. 1710). Měl byt, zahrádku a vedlejší příjmy zejména kostelní. Za zvonění ku klekání dostával od sedláku po 2 bochnících chleba ročně; za každou větší slavnosť v kostele přiřknuto mu 6 grošů. Nepochybně i děti ze Sedlnice Manské chodily sem do školy.

Tato postupem času rozšířena na čtyřtřídní (r. 1898). Od roku 1873 jest při ní nadučitelem Karel Pastori.*)

Sikovec,

dříve Sikovice (něm. Sikowitz), katastrální a politická obec 1·61 *km*² rozlohy, leží 1 *km* jižně od Skorotína u řeky Lubiny a čítal r. 1890: 25 domů, 150 katol. obyvatelů (124 Němců, 26 Čechů).

Přifařen jest ku Příboru, přiškolen ke Skorotínu a přísluší k obvodu c. k. pošty v Příboře. Na východní straně vesnice jest panský dvůr.

Sikovice tvořily druhdy zvláštní biskupské manství, kteréž r. 1584 držel Jan st. Lubovský z Lubovic.

*) Dle zpráv naduč. Karla Pastoriho, koop. P. Ant. Pospíšila a starosty Vincence Kopetschke.

Léta 1619 seděl na statku Jiří Macák, jenž pak, súčastniv se stavovské vzpoury proti císaři a králi Ferdinandovi II., jej pozbyl.

Na to zakoupila zboží Mariana Opelová z Bartultovic, kteráž roku 1629 je prodala Jiřímu st. z Tannenfeldu.

Roku 1658 Sikovice vzdány Stanislavu Orlíkovi, svob. pánu z Lažiska, jenž je okolo r. 1674 pustil Janu Karlovi z Tannenfeldu.

Tento postoupil statek r. 1677 za 2500 zl. Frant. Ant. Wagenovi z Wagensberku, načež jeho syn Adam František r. 1710 jej prodal za 5000 zl. Bernartu Adamovi, hraběti Vettrovi z Lilie.

Napotom Sikovice částečně nově osazeny a přiloučeny ke zboží Nelhubli.

Roku 1790 čítala vesnice 19 domů, 111 obyvatelů. Té doby dařilo se tu i víno na svahu Hončovy hory, něm. »Weinhübel« zvané, kdež sbírány i pěkné chalcedony. V okolí i na železné rudy dolováno.

Léta 1816 měla dědina 131 obyvatelů; r. 1834: 23 domů, 144 obyvatelů; r. 1851: 24 domů, 150 obyvatelů; r. 1880: 29 domů, 138 obyvatelů, z nichž 18 Čechů.

Roku 1834 byl Sikovec ještě český, pak se poněmčoval.

Skorotín

(něm. Gurtendorf), katastrální a politická obec 3·55 km^2 rozlohy, leží severně od Příbora při řece Lubině a čítal r. 1890: 52 domů, 312 katol. obyvatelů (307 Němců, 4 Čechy).

Přifařen jsa k Mošnovu, má jednotřídní něm. nár. školu. Přísluší k obvodu c. k. pošty ve Příboře.

Nalézá se tu dobrov. hasičský sbor.

Vesnice majíc název od osobního jména »Skorota«, poprvé se připomíná v listině ze dne 27. srpna 1282, kterou Beneš ze Štítiny olomuckému biskupu Dětřichovi v náhradu za škody kostelu olomuckému způsobené odevzdává »ves Skorotín v kraji Přerovském«. (V. Prasek, Dějiny Opavska až do r. 1318, str. 91.)

Tím stala se manským zbožím biskupským, kteréž na počátku 15. století drželi páni z Kravař.

Léta 1411 Lacek st. z Kravař na Štramberce pustil Skorotínu odmrť. Ještě r. 1481 byla vesnice při zboží Štramberském; napotom přiloučena ku biskupskému statku Nelhubli.

Za války třicetileté nepřáteli častěji pustošena.

V 18. století se poněmčovala.

Roku 1790 čítala 42 domů, 230 obyvatelů; tehdy i réva v okolí pěstována.

Léta 1816 měla 326 obyvatelů; r. 1834: 50 domů, 372 obyvatelů; r. 1851: 52 domů, 370 obyvatelů; r. 1880: 53 domů, 323 obyvatelů, z nichž 7 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Soudní okres Fulnecký.

Tvoře severozápadní část Mor. Kravařska sousedí většinou se Slezskem; jen ku jihovýchodu dotýká se soudních okresů Novojického a Příborského. K okresu čítají se také enklavy Bůtovice a Nové Vrbno.

Má 15 německých osad (činících 12 svéprávných čili politických obcí), v nichž r. 1890 bylo celkem 1797 domů, 12.942 obyv. (5974 mužských, 6968 ženských; — 11.816 katolíků, 1023 protestantů 103 židů; — 12.756 Němců, 117 Čechův a 9 jiných; u 60 lidí obcovací řeč neudána).

Jelikož r. 1880 soudní okres tento měl 1791 domů, 13.229 obyvatel (13036 Němců, 131 Čechův; u 62 osob řeč obcovací neoznačena), jevil se roku 1890 úbytek 287 duší.

Lid všímaje si polního hospodářství, ovocnictví a chovu dobytka, zejména hovězího, dbá všude pokroku. Druhdy značné ovčářství zaniklo.

Bůtovice,

vlastně Půtovice, (něm. Botenwald), farní ves východně Fulneka, katastrální a politická obec 12·89 km^2 rozlohy, postupují 237—270 *m* nad hladinou mořskou podél potoka a okresní silnice ze Příborska do Bílovce (Wagstadt) ve Slezsku vedoucí.

Ačkoliv jsou od Moravy úplně odloučeny a pravou enklavou, přece nepočítají se mezi enklavy.

Roku 1890 měly: 312 domů, 2276 obyv. (2251 katolíků, 4 protestanty, 21 židů; — 2269 Němcův, u ostatních obcovací řeč neudána).

Jest tu: kostel Všech Svatých, na místě starého chrámu v letech 1775—81 zbudovaný, fara, 5 třídní něm, nár. škola, c. k. pošta a c. k. četnická stanice. Panství náleží dva dvory.

Spolky: Místní pojišťovatelna požárová, loterní jednota, místní odbor něm. Schulvereinu, dobrov. hasičský sbor, lidový úsporný spolek »Svépomoc«, pěvecká jednota, spořitelní a záložní spolek, živnostenské společenstvo a spolek vojenských vysloužilců. V obci působí lékař.

Bůtovice majíce název od osobního jména »Půta«, jsou původu českého a poprvé připomínají se v latinské listině z r. 1411, kterouž Lacek starší z Kravař a na Štramberce jim pustil odmrt.

Brzy však přišly ku panství Fulneckému, načež Jan z Kravař r. 1424 manželce své, kněžně Anežce Opavské, »v Buotowiczích« vložil věna 25 kop a 1 groš. Tehdáž byly Bůtovice ještě české.

Kostela farního vzpomíná se již r. 1434; zdá se však, že fara později neobsazena, jelikož r. 1509 spravoval ji bartošovský farář P. Kašpar.

V druhé polovici 16. století měly Bůtovice již ráz německý, a lid hlásil se ke Lutherovu učení; působili zde asi v letech 1575—1625 evangeličtí faráři; z nich jsou známi: r. 1584 kazatel Jakub Lotge z Lipska, v letech 1619—1625 Valentin Calcearius.

Při rozdělení Fulneckého zboží r. 1584 Bůtovice přiloučeny ke statku Kunvaldu, při němž pak zůstaly.

Za 30tileté války vesnice nepřáteli časteji pustošena; r. 1624 na mor mnoho lidí zemřelo.

Když za války 30tileté obyvatelstvo zase ke katolické víře se navrátilo, vesnice z počátku přidělena ku faře šenovské, později (od r. 1642) ku bartošovské.

Ježto počátkem 18. století protestantismus v obci opět se vzmáhal, ustanoven zde r. 1733 kooperator, faráři bartošovskému podřízený.

Roku 1784 zřízena v místě samostatná lokalie, kteráž roku 1843 na faru povýšena.

Postupem času ves zkvétala i čítala r. 1790: $22^{57}/_{64}$ lánu, 211 domů, 1438 obyv. Léta 1816 měla již 1558 obyv.; r. 1834: 276 domů, 1999 obyv.; r. 1851: 289 domů, 2139 obyv. a r. 1880: 308 domů, 2337 obyv., z nichž 7 přihlásilo se k obcovací řeči české.

Národní školy zdejší vzpomíná se r. 1789; té doby jest při ní nadučitelem Vinc. Penka.

Fulnek.

Popis města.

Fulnek, r. 1293 latinsky Vulnek, německy dříve Fylnekk, Fulneck, nyní Fulnek, jest úhledné město na hranicích slezských při Husím potoku, (Gansbach) i leží 284 *m* nad hladinou mořskou. Končí tu odbočka severní dráhy ze Suchola vycházející.

Maje 4·40 *km*² rozlohy, čítal r. 1890: 389 domů, 3498 obyv., (1583 mužských, 1915 ženských; — 3440 katolíků, 12 protestantů, 46 židů; — 3453 Němců, 9 Čechův; u 36 osob řeč obcovací se neudává).

Sestává z vlastního města a Horního i Dolního předměstí.

Náměstí tvořic obdélník s jednopatrovými domy, rozkládá se k jihu na úpatí Zámecké hory.

Tu spatřujeme krásný farní (až do roku 1784 i klášterní) kostel Nejsvětější Trojice, jenž v letech 1751—57 nově vystavěn.

Pravo od něho stojí fara, druhdy konvent roku 1389 založeného kláštera augustinianského.

V levo od chrámu zříme něm. chlapeckou národní a měšťanskou školu s pokračovací školou průmyslovou, (druhdy byla zde snad škola Komenského), za ní zvonici.

Níže v tak zvané »Sammlungsgasse« (Sborové ulici) budí naši pozornost budova c. k. okresního soudu, (dříve továrna na sukno), a vedle ní od r. 1703 stávající chudobinec s kaplí sv. Vilgefortis (svého času »sbor Mor. Bratří«).

Na návrší strmí imposantní zámek panský, stojící u tak zvaného »starého hradu«. Zámek, v jehož prvním nádvoří čteme v kameni vytesané jméno »Jan z Žerotína«, byl dříve třípatrový o 4 křídlech; než po požáru r. 1801 většinou zbořen, načež pouze nynější jednopatrové křídlo s kaplí zbudováno. Archiv zámecký jest nepatrný.*)

*) Mnohé spisy a staré listiny vyvezeny do Belgie; také kramářům hojně jich prodáno.

78 Fulnek

Panství čítající 2506·56 ha., náleží belgickému princi Filipovi, hraběti z Flandern. Polnosti jsou pronajaty.

Se zámku rozkošný jest rozhled po širém okolí; viděti jednak kostel frýdecký, jednak rozvaliny hradů Starojického a Helfštýnského.

V zámecké zahradě zajímá nás úhledný pomník, jenž postavěn na místě lípy, pod níž prý Jan Amos Komenský v letech 1618—21 své svěřence vyučoval.

Na západní straně náměstí nalézá se městská radnice se věží, chovající dosti značný archiv,*) roku 1879 universitním professorem drem J. Loserthem, rodákem fulneckým, uspořádaný.

V jiné části města jest klášter a kostel Kapucínů r. 1674 sem uvedených, a na hřbitově za městem kostelík sv. Rocha r. 1697 vystavěný.

Zajímavé jsou také domy: č. 92. na náměstí se znakem »odřivousem« a v předměstích čís. 198. a 358., kteréž dosud »die Brüderhäuser« (domy bratrské) se zovou.

V nové čtvrti městské nedaleko nádraží nachází se 5titřídní něm. národní škola dívčí, při níž jest i dětská zahrádka.

V městě také své sídlo mají: c. k. okresní soud, c. k. berní úřad, c. k. notářství, c. k. finanční okresní úřad, c. k. pošta s telegrafním úřadem, c. k. četnická stanice.

Působí tu něm. advokát a 3 lékaři. — U města stojí 2 dvory panské.

Ke Fulneku jsou přifařeny osady moravské: Gerlichov, Jestřabí, Mor. Vlkovice a Stachovice; osady slezské: Lukavec, Děrné, Jílovec a Kostelec (Hochkirch). — Duchovní správu vede děkan a farář Karel Boschofský, maje 3 kooperatory na výpomoc. Čítáme v městě 3 živnostenská společenstva a 21 spolků různého směru.

Ku povznesení obchodu slouží výroční trhy: 1. v úterý před Květnou nedělí; 2. v pondělí po neděli Cantate; 3. v pondělí po Navštív. Panny Marie; 4. v pondělí po sv. Františku Serafinském; 5. v pondělí po sv. Barboře. — Týdenní trh koná se každou sobotu.

Druhdy proslulé zde soukennictví vzalo za své. Za to prospívají stávající továrna na látky hedvábné a škrobárna.

Obecní potřeby na r. 1896 vyžadovaly 14358 zl. 37 kr. Nejstarší rozpočet obecní pochází z roku 1576.

Příběhy města.

Fulnek vznikl asi v polovici 13. století při staroslavné obchodní cestě od Hranic přes potok Vražný k Opavě vedoucí.

Způsobenyť nájezdem tatarským (1241) veliké proměny i hospodářské i vojenské v zemi. Počato stavěti hrady na vysokých místech nepřístupných, počato stavěti města, hrazená zdmi kamennými.

A takovým hradem pevným byl Fulnek, jenž časem nabyl důležitosti strategické.

Pod ním založeno Němci stejnojmenné město, kteréž vždy zachovalo ráz německý.

Počátečně byl Fulnek statkem markrabským, načež okolo r. 1270 králem Přemyslem Otakarem II. pánům z Lichtenburka v léno vzdán.

---

*) Starý archiv městský chová důležité listiny (nejstarší pochází z r. 1385), pak městské a účetní knihy z let 1503—1815 a [illegible] spisy.

Na konec 13. věku držel Fulnecko pan Oldřich z Lichtenburka, jenž německou kolonisaci na svém zboží valně podporoval.

Města Fulneka v listinách poprvé se vzpomíná roku 1293. (Viz »Přehled dějin«).

Roku 1316 král Jan Lucemburský odpořilému Oldřichovi z Lichtenburka odebral Fulnecko, kteréž pak v léno propůjčil svému věrnému Vokovi z Kravař, při jehož rodině zůstalo až do r. 1434.

Tehdáž avšak Fulnecko čítáno k Opavsku. Pánové z Kravař městu velmi přáli.

O nejdůležitějších jeho osudech za doby té vyprávěli jsme již v »Přehledu dějin«.

K tomu dodáváme: Roku 1385 v den sv. Marka evang. (25. dubna) Beneš z Kravař a na Mor. Krumlově, komorník římského (německého) krále, daroval něm. listem na Fulneku daným, Fulnečanům příkop kolem města a dovolil jim nasaditi v něm ryb.

Týž pustil roku 1388 ten čtvrtek po Vyzdvižení sv. Kříže (17. září) Fulnečanum odmrť, aby městské zdi snáze vystavěti mohli. (. . . »das si di stat mauer disder fleissiger und liber sullen pauen.«)

Když pak Beneš z Kravař r. 1389 založil ve Fulneku proboštství řádu sv. Augustina pro 9 řeholníků, fara podřízena tomu konventu; i býval probošt zároveň farářem městským, což až do zrušení kláštera r. 1784 potrvalo. Prvním proboštem byl Jan, posledním Dominik Ambrosoni.

Taktéž zmíněný zakladatel proboštství ustanovil, aby rektor školy byl klášterem vydržován, jak vysvítá z následujícího místa dotyčné listiny latinské v Mor. Krumlově dané: . . . »Rectoremque scolæ debent suis expensis benigno animo enutrire.«

Z toho lze souditi, že již dříve tu stávala škola, bezpochyby farní, načež ve správu kláštera přijata.

Jelikož město roku 1428 a počátkem 1429 Husity vypáleno, Jan z Kravař osvobodil je českým listem, daným na Fulneku ve středu po sv. Duchu (11. května) 1429 ode všech dávek a poplatku na 6 let a udělil měšťanům, aby Fulnek opět zkvétal, rozličných výhod.

Z téže příčiny (»fewerzs halben von gewaldiger hanth«) potvrdil Fulnečanum něm. listem, daným na Stramberce (»Strollenberg«) v ten pátek po sv. Stanislavu (13. května) 1429 odmrtní list Beneše z Kravař. V listině za svědka mimo jiné se uvádí i »Jan von Katcendorff« (Jan ze Lhoty).

Od r. 1434—75 střídali se držitelé panství Fulneckého, kteréž pak zakoupil bohatý Jan ze Žerotína. Tento dal ihned všecko zboží: hrad a město Fulnek, Bůtovice, Kujavy, Žibotice, Stachovice, Suchdol, Vražné, Kletné; podíly Pohoře, Jestřebí, Vlkovic, Valteřovic, Gručovic; pak pustý Goldzýf; manské statky Pohořálku a Slatinu; zastavené zboží klášterské Jerlochovice, Děrné, Starou Ves, Jílovec, Bílov a Pustějov se vším příslušenstvím vložiti do desk olomuckých.

Tím všecko to zboží odpadlo od Opavska a navrátilo se zase

k Moravě; jen klášterské vsi mimo Jerlochovice po mnohém o to jednání r. 1518 zase zaneseny do desk opavských.

Páni ze Žerotína, horliví přívrženci Jednoty Bratrské, Fulnečanum velkou projevovali přízeň.

Tak zmíněný Jan ze Žerotína osvobodil r. 1483 sbor Mor. Bratří — o němž již r. 1467 děje se zmínka — ode všech poplatkův a dovolil obyvatelum jeho provozovati řemesla rozličná. Poněvadž již okolo r. 1480 Valdenští z Branibor vypuzení jali se v městě a okolí osazovati, událo se, že sloučivše se s Bratry, postupem času obcím bratrským vtiskli ráz německý.

Fulnek řídě se právem hlubčickým, měl zvláštní knihu městskou »Stadtbuch«, do níž mimo koupě, prodeje a případné záležitosti také městské výsady a právní obyčeje zapisovány.

Když avšak v pátek před Nanebevstoupením Páně (19. května) 1503 v Horní ulici vznikl požár, strávil i dům purkmistra Bartoloměje Schmida, jenž měl u sebe truhlici městskou. Hlavní kniha městská i s několika jinými shořela.

Knihy dotyčné brzy nově založeny*), k čemuž Viktorin, Jiří a Bernart ze Žerotína a na Fulneku svolili něm. listem, daným na hradě Jičíně (Starém) tu středu po sv. Václavu (29. září) r. 1507, ustanovujíce zároveň, aby lidé z přifařených osad v den Nanebevstoupení Páně s křížem a korouhvemi — jako za starodávna — do města Fulneka přicházeli, jakož aby lidé z poddaných vesnic dvakráte do roka, totiž v úterý po sv. 3 Králích a v úterý po Božím Těle do města ku právu a pořádku se dostavili. Taktéž nařízeno dotyčným osadám, aby pivo jen z Fulneka odebíraly.

Roku 1517 Bernart ze Žerotína prodal zboží Fulnecké, kteréž posloupně přešlo na různé rodiny šlechtické. (Viz »Přehled dějin«).

Za doby té panství rozmnoženo o několik zakoupených osad, z nichž ale některé později prodány. Fulnek soudíval s vůlí vrchnosti také poddané vesnice a vykonával rozsudky hrdelního práva.

Byl-li kdo popraven, město a poddané osady tím vzešlé výlohy zapravovaly. Purkmistr a fojt v takovém případě vybírali od každého osedlého po 9 denárech.

Z »černé knihy« (»das Rauchbuch«) v letech 1563—99 vedené se se dovídáme, že r. 1567 Jan Scherig se svou ženou upálen. Výdaje dotyčné celkem obnášely: 35 zl. 3 groše 3 denáry. Z venkovských osad daly na to:

Jerlochovice 1 zl. 9 gr., Valteřovice 1 zl. 8 gr., Kujavy 2 zl., Žibotice 2 zl. 9 gr., Rybník (Rybí) 1 zl. 12 gr., Ženklava 1 zl. 21 gr., Kletné — zl. — kr., Jestřebí 34 gr., Vražné 1 zl. 15 gr., Vlkovice 23 gr., Gručovice 23 gr., Butovice 3 zl. 5 gr., Kunvald 3 zl. 11 gr., Záváěšice 20 gr., Suchdol 2 zl. 12 gr., Pohoř 1 zl. 6 gr., Jesenice 2 zl., Stachovice 1 zl. 15 gr.

Z doložek výdajových seznáváme, že katovi z Opavy doručeno 8 zl. a jeho holomkům 12 gr. zpropitného. Dále placeno za 2 sáhy dříví 21 gr., za 6 mázů

*) Nová kniha městská obsahující zápisy od r. 1503 až do 70. let 18. století vedena jest — až asi na 15 českých zpráv, německy. I ostatní knihy obecní jsou německé. Písař městský znal oba dva jazyky zemské.

vína, které kat vypil, 12 gr., za půl sudu pšeničného piva 26 gr., za pálenku (kořalku) 3 gr., za řetěz 9 gr. atd.

Zatím šířilo se učení bratrské, takže napotom většina obyvatelstva k němu se hlásila.

Že k tomu tak dalece došlo, zavinili částečně řeholníci kláštera augustinianského, kteří v letech 1540—90 vedouce nevázaný život, statky klášterské zadlužili a zastavili. Nejen držitelé panství, anobrž i měšťané sami na mnichy, z nichž posledně jen 2 v konventě vytrvali, ač od r. 1391 mělo jich tu 13 žíti — častěji si stěžovali.

Tak roku 1564 probošt Jiří Schimberger pro opilství a jiná provinění nějakou dobu na hradě Hukvaldech vězněn.

Není pochyby, že Bratří již dříve měli soukromou školu svou; zda-li tato byla původně českou a potom zněmčena, nelze určiti.

Roku 1559 v den sv. Jiří Baltazar Schweinicz z Pilmesdorfu a na Fulneku českým listem pustil obyvatelům odmrť, daroval jim humno se blízkou zahradou ovocnou, znovu jim potvrdil užívání domku, v němž plátno bílívali, a dovolil jim, aby »u sboru« zřídili si školu veřejnou.

Hledíc ku dotčenému listu jest nám míti za to, že veřejná škola bratrská stála původně na místě nynějšího c. k. soudu okresního, načež později to které oddělení nahoru do zaniklého chudobince ženského naproti farnímu kostelu katolickému přeloženo.

Že ústav byl v podstatě vyšší školou německou, již v »Přehledu dějin« jsme naznačili.

Ze bratrských pastorů ve Fulneku účinkujících dosud známi jsou tito: Jan Eliáš. — 1536—42: Michal Weiß. Byl dříve v Lanškroně, odkudž okolo r. 1536 přibyl do Fulneka; r. 1538 vydal ve virtemberském městě Ulmě německý Bratrský Kancionál. Zemřel 1542.

1555—68: Jan Jelecký. Léta 1559 rozmlouval ku vyzvání Jana Blahoslava staršího Jednoty, s Novokřtěnci v Ivančicích a ve Znojmě »jazykem německým« o některých otázkách náboženských, zejména o kázni a řádu i o křtu dítek. Odešel na věčnost v úterý, v den Mláďátek 1568, i pochován v zahradě sboru fulneckého.

1569: Lukáš Štubín. Prohřešil se proti Jednotě.

1569—71: Michal Tham, Němec z Brandenburska. Působil počátečně ve Fulneku, pak v Lanškroně, Boleslavi, v Polsku, odkudž do Fulneka se navrátil. Byl knězem 37 let a vydal společně s Janem Jeleckým a fulneckým rodákem Petrem Herbertem něm. Kanionál Bratrský. Zesnul v Pánu dne 27. srpna 1571 a pohřben na bratrském hřbitově fulneckém.

1571: Petr Píškov. V den sv. Lukáše t. r. zbaven úřadu kněžského.

1575—81: Jiřík Erastus. Jsa synem Vaška Vávry z Val. Meziříčí, spravoval v letech 1562—75 něm. bratrskou obec v Poznani. Při schůzích Bratří býval nadkuchyňským (kuchmistrem). Zemřel 3. června 1581 v Prostějově, kdež dlel na léčení; tu pochován u kostela sv. Petra.

1587—90: Lukáš Helic. Způsobil Jednotě mnohou mrzutosť svým odchodem

do Polska a nerozvážným tu jednáním. Za náklad ve příčině jeho ošetřování povstalý pustil pak Bratřím starším na Moravě svou knihovnu, kteráž ve Fulneku chována.

1591: Václav Preis. 1594: Biskup. 1598: Mikuláš. 1618: Václav Pontanus. 1618—21: Jan Amos Komenský.*) (Viz životopis jeho v »Přehledu dějin«).

Kněží bratrští byli zároveň správci školy, majíce jáhna nebo světského učitele na výpomoc.

Tak okolo r. 1565 nějaký čas na zapřenou zdržoval se ve Fulneku Antonín Bodenštein, chtěje učení bratrské seznati.

O tom k r. 1565 v pamětech bratrských**) zaznamenáno toto: »Však mistr Antonius ne tak se protivil Bratřím; ale učinil tak, jako někdy onen mistr Jakub lékař, špehéř bratrský a potom pobožný bratr. Totiž šel do Fulneka k Bratřím, a namluvil bratra Michala, aby jej přijal za rektora, totiž aby on tu na domě pacholata učil; a stravu měl s br. Michalem, u něhož ten čas mládeneček byl a pomocník jeho br. Petr Herbert.

Však Antonius nepravil o sobě, že by byl mistr magister artium: i pobyl tu za drahný čas a zkušoval a pruboval Bratří rozličně chtěje vyzvěděti, bylo-li by co při nich kacířského, čehož by se snad tajili a před lidmi ukrývali, jako činívali Gnostici, Borboritae, oni staří kacíři. V prodleném pak času ten mistr Anton kázání slejchávaje br. Michalova, toho mládenečka br. Herberta a obcování vše přepilně spatřuje, nemohl nic to najíti, čehož se byl domníval; ale na odpor nalezl pobožný a šlechetný život. I bral se pryč«. (Časopis Matice moravské. Sešit 3. V Brně 1898).

Když r. 1621 loupeživí Španělové Fulnek nenadále přepadli, slavná škola bratrská útěkem Komenského zanikla, a Bratři buď obrátili se pak přičiněním Jesuitů na víru katolickou, buď vystěhovali se do ciziny.

Drancováním vojsky císařskými, Poláky a nepřáteli za války třicetileté město velice pustošeno a zadluženo, takže Ctibor Syrakovský z Pěrkova, hejtman panství Fulneckého, listem ze dne 8. února 1624 nařídil, aby osady ku zboží tomu příslušící městu Fulneku dluhy zaplatiti pomohly.

Nejvíce pak silně opevněné město utrpělo Švédy, kteří je r. 1643 obsadili a až do r. 1650 drželi.

Dlouho to trvalo, než Fulnek a poddané osady poněkud zase se vzmohly.

Roku 1667 čítalo panství $108^{32}/_{64}$ lánu, 518 osedlých, 12 lhotních a 2 pusté domy.

Téže doby měl Fulnek o sobě 197 domů s 1300 obyv. Byla zde opět něm. nár. škola, částečně klášterem vydržovaná. I za pozdějších let bylo městu různých snášeti útrap a svízelů.

Za velkého požáru r. 1676 shořela část městského archivu. Léta 1693 kobylky tu a v okolí mnoho nadělaly škod. Dne 28. srpna roku 1695 v klášteře neopatrností

---

*) Prameny: Dr. Gregor. Wolný, Kirchliche Topographie von Mähren. Olmützer Erzdiöcese. III. B., S. 196. — Todtenbuch der Geistlichkeit der böhmischen Brüder, herausgegeben (in böhmischer Sprache) von Joseph Fiedler, Alt-Tschau bei Neusalz a. O., 1872.— Dr. Ant. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské. V Praze, 1868 — E. W. Croger, Geschichte der alten Brüderkirche. I. Abth., S. 227. Gnadau, 1865.

**) Část archivu a knihovny Jednoty Bratrské po mnohých osudech dostala se (snad Komenským) z Čech a Moravy do Lešna v Polsku. Odtud v letech 1840 koupí přešla v majetek obnovené Jednoty v Herrnhutě v Sasku.

vzňal se oheň, jenž strávil i kostel farní, pak klášter i kostel kapucínský, městskou radnici a 50 domů měšťanských.

Bývalý sbor »Mor. Bratří« dlouho zůstal pustým. Později koupil jej zdejší měšťan Eliáš Knur, jenž onemocniv r. 1691 učinil slib, že pozdraví-li se, přestaví jej v chudobinec s kaplí. Leč teprve vdova po něm Esther Barbora nadacím listem ze dne 20. července 1703 přání nebožtíkovo uskutečnila.

Když na počátku 18. století na Mor. Kravařsku evangelické učení opět se šířilo, i ve Fulneku bylo několik tajných jeho přívrženců, kteří pak do r. 1722 založené bratrské obce Herrnhutu (Ochranova) v Sasku se odebrali.

Odtud někteří vyznavači obnovené víry bratrské, zejména Jan Telčík, rodák suchdolský, zavítali také do Anglie, kdež hlavně v hrabství Yorkshire působili a r. 1746 založili bratrskou obec Gracehall (čti Gresel), kteráž napotom (r. 1755) Fulnekem nazvána.

Za válek slezských město a okolí v l. 1742, 1744 a 1762 Prušáky častěji pleněno. Roku 1748 dne 19. října přišli sem i Rusové a zdrželi se tu až do 21. února 1749.

Dne 10. července 1763 udála se taková průtrž mračen, že voda stojíc 4 střevíce vysoko na náměstí, mnoho domů strhla, při čemž 8 osob přišlo o život.

Pak nastaly opět lepší časy, a Fulnek r. 1790 čítal o sobě 15[illegible] lánu 381 domů se 2771 obyv., zejména zkvétalo tu soukennictví.

Za těch dob měla škola městská 2 třídy a 1 učitel dostával $1\frac{1}{2}$ kr. týdně od každého žáka a 120 zl. vídeňské měny od obce; za varhannictví míval do r. 1789 od vrchnosti deputát, pak 199·38 zl. konv. měny.

Válkami francouzskými soukennictví v městě ochablo, ale po nich zase se vzmohlo.

Roku 1801 vzňal se v zámku požár, jenž strávil 29 domův a 18 stodol. Koncem r. 1805 převeženo do Fulneka mnoho Rusův u Slavkova raněných. Na to hlavnička zle tu řádila.

Léta 1816 čítal Fulnek již 3107 obyv. a r. 1834 měl 401 dům se 3518 obyv. Tehdáž žilo zde 522 mistrů, z nichž 296 soukennických, a byla v místě továrna na sukno. Shotovené 1—2 lokte (0·778 *m* až 1·556 *m*) široké šátky zasílány mimo Rakousko i do Švýcar a Italie.

Tehdáž 56 pivovarečných měšťanů nádeničilo při stavbách vrchnostenských po 2 dnech a 296 předměšťanů po $1\frac{1}{4}$ dne.

Ku panství příslušely na Moravě mimo Fulnek vesnice: Gerlichov, Gručovice, Jestřabí, Kujavy, Kletné, Pohoř, Pohořelky, Životice, Stachovice, Valteřovice, Vlkovice a Vrbno Nové; ve Slezsku: druhdy klášterské vesnice, jež vrchnost počátkem tohoto století zakoupila.

Léta 1843 nynější budova chlapecké školy vystavěna, a ústav postupem času přiměřeně rozšířen.

Po r. 1848 soukennictví v městě a okolí zanikalo, i čítal Fulnek r. 1851 3751 obyv., z nichž bylo už jen 308 živnostníků samostatných.

Léta 1860 mělo město 390 domů, 3677 obyv. V neblahém roce 1866. dleli zde koncem července a na počátku srpna i nepřátelští Prusové.

Léta 1880 bylo ve Fulneku 404 domy, 3692 obyv., z nichž 38 udalo obcovací řeč českou.

Ve Fulneku se narodili: Ignát Mehoffer (1747, † 1807), jenž si o národní školství na Moravě velikých zásluh získal.

Felix Jaschke, kterýž mezi r. 1811—29 sbíral všecky zprávy a pověsti města a okolí se týkající. Spisy jeho (12 svazků) chovají se ve Františkově museu v Brně.*)

Gerlichov,

dříve Jerlochovice (něm. Gerlsdorf, původně Gerlachsdorf, r. 1567 Gerliszdorff), vesnice se západní částí města Fulneka souvisící, činí s Novým Vrbnem politickou obec 18·81 km^2 rozlohy.

Roku 1890 čítal o sobě 98 domů, 613 německých obyvatelů (612 katolíků, 1 protestanta).

Náležeje ku faře fulnecké, má starobylý filialní kostel Nanebevzetí Panny Marie a 2třídní něm. nár. školu. C. k. pošta nachází se taktéž ve Fulneku.

Spolky: Dobrov. hasičský sbor a Raiffeisenova záložna.

Gerlichov založen v druhé polovici 13. století, příslušel vždy ke Fulneku. Zůstal napořád německým. Již r. 1293 měl svého faráře, který snad byl i jeho zakladatelem, sloveť v latinské listině z téhož léta: »Gerlacus, plebanus in villa Gerlaci« (Gerlach, farář v osadě Gerlachově).

Brzy potom, co páni z Lichtenburka od krále Jana Lucemburského r. 1316 se zboží Fulneckého byli sehnáni, noví páni, totiž Jan a Drslav, bratří z Kravař, vzdali r. 1329 lán v Jerlochovicích (»Gerlachsdorf«) a desátek ze dvoru u Fulneka faráři fulneckému.

Roku 1379 zdejší kostel nabyl od kardinála Pavla velikých milostí, ježto se poutníkům, kteří by sem ve svátky Marianské putovali, dostalo odpustkův. Zároveň ale fara přičiněním Drslava z Kravař a na Fulneku podřízena augustinianskému klášteru Fulneckému. Postupem času fara zanikla, a vesnice přiloučena k farní osadě Fulnecké.

Léta 1392 Beneš z Kravař a na Mor. Krumlově i jeho synové Beneš a Jan prodali z Jerlochovic 8 hřiven ročního platu se 2 hřivnama z tamnějšího fojství.

Roku 1432 Jan z Kravař, když přenesl pro svou manželku Annu, kněžnu Opavskou, vdoví sídlo na Fulnek, vzdal jí les v »Gerlochowiczích.«

Od 14. až do 17. století dolovalo se v okolí na rudy stříbronosné; mnozí z horníků hlásili se k Jednotě Bratrské.

Roku 1485 Jan ze Žerotína a na Fulneku pustil Jerlochovicím odmrť.

V 16. století šířilo se evangelické učení v osadě tou měrou, že v l. 1590—94

*) Zpráva ředitele chlap. nár. a měšť. školy Dom. Stratila; — prof. dra J. Losertha »Das Archiv der Stadt Fulnek,« uveř. v »Mittheilungen des Vereines der Geschichte der Deutschen in Böhmen Nr. II. Jahrg. 1879.

působil tu i evangelický farář. Napotom zdejší chrám Páně úřední mocí navrácen klášteru Fulneckému.

Za války 30leté vesnice od nepřátel častěji pustošena.

V hornictví pak s přestávkami opět pokračováno, než bez užitku, pročež báně počátkem tohoto století zašly. Od r. 1887 dobývá se v obvodu vesnice leštěnec olověný (Bleiglanz).

Co se dotýče dalšího vývinu osady, podotknouti sluší, že tato r. 1790 měla 83 domů, 597 obyv.; r. 1816 598 obyv.; r. 1834 88 domů, 652 obyv.; r. 1851 90 domů, 746 obyv.

Když pak průmysl v sousedním Fulneku ochabl, ubylo v Gerlichově obyvatelstva, i načítáno tu roku 1880 90 domů, 600 obyv.

Gručovice

(něm. Groitsch), druhdy (1567) Graytz, ležíce nejseverněji v okresu na výšině (532 *m*), tvoří s Valteřovicemi jednu politickou obec 14·63 km^2 rozlohy.

Roku 1890 měly o sobě 38 domů, 239 katolických obyv. (238 Němců a 1 Čecha).

Z držitelův usedlostí byli: 1 fojt, 10 sedláků, 2 zahradníci a 24 domkářů.

Nejdůležitější stavení jsou: kaple r. 1856 vystavěná, fojtství a jednotřídní něm. nár. škola (od r. 1870).

Osada přísluší k faře březovské (Briesau) ve Slezsku a k obvodu c. k. pošty ve Valteřovicích.

Východně od vesnice táhnou se rozsáhlé lesy o výměře 97 *ha*.

Ves majíc obecní pozemky a značný kapitál, neplatí dosud ani obecních přirážek, ani školného.*)

Spolkův tu není.

Gručovice jsou původu českého, jak svědčí jejich název od jména osobního pocházející. Náležely z počátku ku zboží proboštství březovského, jež držel benediktinský klášter Třebický. K tomu proboštství čítány nepochybně osady: Březová, Goldzýf (nyní Nové Vrbno), Kunčice, Valteřovice, Vlkovice, Jančí a Leskovec.

Když napotom za válek husitských klášter Třebický zanikl a podobně i proboštství březovské, statky tohoto zabrány dílem ku Hradci u Opavy, dílem ke Fulnecku.

Okolo roku 1445 kníže Hanuš Opavský a Hlubčický i pán na Fulneku osvobodil Machonovi, rychtáři v Gručovicích, fojtství a mlýn.

Fojt gručovský brával pak vodu na svůj mlýn z potoka Leskovského.

Asi roku 1557 povolil pan Petr Rotumberk z Ketře a na Leskovci gručovskému fojtu Řehoři Brusmanovi, stav udělati na potoku Leskovském.

Když po něm nastoupil pan Alexandr Laryš ze Lhoty, dal stav strhnouti, čímž mlýn gručovský vysušil. Tehdejší pán fulnecký Balcar (Baltazar) Schweinicz

*) Dle údajů správce školy Fr. Münstera.

z Pilmsdorfu ujal se mlynáře a pohnal roku 1561 pana Alexandra před právem opavským. Kterak pře dopadla, nevíme.

O dalších osudech vesnice skrovných máme zpráv.

Roku 1790 čítala: 22 domy, 155 obyv.; roku 1834: 23 domy, 159 obyv.

Poddanské poměry byly tyto: Fojt dodával panství ročně 15 měřic ovsa pro psy (»Hundshafer«); 4 sedláci robotovali v roce po 156 dnech; 7 sedláků robotovalo v roce po 104 dnech; 2 domkáři robotovali po 26 dnech; 6 domkářů robotovalo po 13 dnech.

Dva zahradníci za stravu robotovali fojtovi týdně po $1^1/_2$ dni; jakmile na podzim bylo jim při panských honbách honiti, nepracovali u fojta.

Desátku faráři březovskému dávali: 2 sedláci po 1 měřici žita (rži) a 1 měřici ovsa; ostatní sedláci po $^1/_2$ měřici žita (rži) a $^1/_2$ měřici ovsa.

Děti chodívaly až do roku 1870 do 2 *km* vzdálené farní školy březovské.

Roku 1880 bylo v Gručovicích: 40 domů, 236 obyv. — Za vzorné lesní hospodářství ves před několika roky dostala státní stříbrnou medalii.

Jestřabí,

vlastně Jestřebí (něm. Jastersdorf, r. 1503 Gestrzab, r. 1567 Jastreb), vesnice jihozápadně od Fulneka, katastrální a politická obec 5·34 km^2 rozlohy, rozkládá se na výšině 436 *m*, s níž krásný jest výhled jednak na Karpaty, jednak do Slezska.

Náležejíc k farní osadě Fulnecké a tamnímu obvodu poštovnímu, čítalo r. 1890: 46 domů, 255 katolických Němců. Léta 1880 mělo 46 domů, 267 obyvatelů; r. 1834: 42 domů, 289 obyvatelů; ubývá tudíž obyvatelstva.

Jest zde kaple r. 1853 vystavěná a jednotřídní něm. nár. škola.

K obecnímu dobru směřuje dobrov. hasičský sbor.

Jestřebí, původně české, patřilo sice vždy pod panství Fulnecké, tvořilo však v 15. století a později částečně zvláštní manství.

Léta 1464 provdána jest Dorota z Jestřebí za Jana Hrota na Jakubovicích.

Ačkoliv ta ves r. 1475. s celým Fulneckem vložena do desk olomuckých, tudíž zase navrácena k Moravě, zůstaly potomně některé styky s Opavskem.

Tak r. 1478 kněz Václav od sv. Tomáše v kostele sv. Vojtěcha v Opavě pohoní Jana Bitovského z Klimkovic, poručníka dobré paměti Markety z Jestřebí, k listu o dvě hřivny platu k tomu oltáři svému.

A léta 1479 Jan z »Gestrzebie« pohoní Alše z Hrabyně, Štěpána Střelu z Chechla na Třebovicích a Jiříka z Klimkovic.

Jan st. ze Žerotína a na Fulneku vzdal »manství v Jestřebí, dvuor i nětco lidí i jinde, totiž v Pohoří i v Kletném« Petrovi z Vičkova, hejtmanu na hradě Fulneckém, a manželce jeho Johance z Dobrotic.

Tito léta 1497 ten den sv. Tumy, apoštola Božího (21. prosince), se svolením

pána fulneckého prodali dvůr v Jestřebí (stavení v ohradě), k témuž dva lány s rolí oranou i neoranou, s padělky, s chrastlinami, s lukami, s rybníčky i se vším příslušenstvím i se všemi svobodami (totiž pastýře své, zvláště ovčíře a stáda svá chovati, pivo ku své potřebě vařiti, s obcí nic činiti, ale k honům žádné svobody míti) bratru Martinovi z Marek za 57 zl. K tomu z vlastního dědictví v Pohoří přidali mu dědičně i kus lesu, kterýž leží při hranicích jestřebských.

Jan ze Žerotína jakožto pán vrchní Martinovi z Marek a jeho dětem i budoucím potomkům manství toho dvoru ku pravému dědictví potvrdil a slíbil za sebe, za své erby i budoucí potomky, pány fulnecké, „že věčně nemáme na ten dvuor svrchupsaný i na toho kdožby koli na něm seděl, právem manským sahati ani se navracovati, než věrně a právě to všecko, co se v tomto listu vypisuje, zdržeti, jako na dobré pány sluší.“*)

V 15. a 16. století u Jestřebí dobývali olovo a stříbro; než báně za války 30leté zašly.

Během této války osada poněmčena.

Roku 1790 čítala 38 domů, 251 obyvatelů. Dne 2. října 1851 zničil požár značnou její část.**)

Kletné,

dříve Kletný (něm. Klötten, dříve Clettna), vesnice na výšině (361 *m*), katastrální a politická obec 6·15 km^2 rozlohy, čítala r. 1890: 58 domů se 375 obyv., kteří byli vesměs Němci a katolíci.

Nejčelnější budovy jsou: kaple Nejsv. Trojice (r. 1825 vyst.) a jednotřídní něm. nár. škola.

Osada přifařena jest ke Suchdolu, kam i k poště přísluší.

Obecní přirážka na r. 1896 činila 35%, na r. 1897 50%.**)

Od r. 1891 jest tu dobrovolný hasičský sbor.

Kletné bylo původně české a náleželo napřed k Fulnecku, ale roku 1398 připadlo k dílu pana Lacka st. z Kravař a k Helfštýnu, načež dostalo se r. 1434 zase ke zboží Fulneckému.

Ku sklonku 15. století (1497) příslušela část Kletného s částí osady Pohoří k manství Jestřebí. (Viz místopis této obce.)

V 15. a 16. věku dolováno zde na stříbro; než za války 30tileté hornictví zašlo. Veškeré další v něm pokusy činěné nevydařily se.

Za války 30tileté osada poněmčena. V letech 1667—1679 žilo tu 19 osedlých Němcův a 2 osedlí Češi.

Roku 1790 bylo v Kletném 46 domův a 309 obyv. Léta 1805 však skoro čtvrtina obyvatelstva zemřela na hlavničku.

Pak lidí v osadě opět přibývalo, takže roku 1834 načítáno zde 57 domův a 423 obyvatelů.

---

*) Původní listinu má býv. starosta obce Jestřebí, J. Lipavský. Listina uveřejněna v „Časopise Matice moravské“, seš. IV., ročník 1896.

**) Dle údajů správce školy Al. Quitty.

Od let 1860 ale obyvatelstva z různých příčin ubývá; neboť již r. 1880 bylo tu 56 domův a jen 388 duší.

Kujavy

(něm. Klantendorf), původně »Clemensdorf«, v 16. století Clementendorf, farní ves východně od Fulneka, rozprostírají se podél potoka Kujavského 279 *m* nad hladinou mořskou a činí s přifařenými Pohořelkami politickou obec 12·18 km^2 rozlohy.

Roku 1890 měly o sobě 134 domů, 852 katol. obyv. (846 Němců, 5 Čechů).

Jest tu kostel sv. archanděla Michala (na místě starého chrámu) v r. 1830—1834 vyst., fara, 2třídní něm. nár. škola a velké fojtství s c. k. poštou. Spolky: Raiffeisenova záložna, družstvo pro chov plemenného dobytka, hospodářsko-čtenářská jednota, losovní spolek, místní odbor Jednoty Němců na Severní Moravě, místní odbor něm. Schulvereinu a dobrovolný hasičský sbor.

Kujavy tvořily původně 2 osady, starší na slovanském právě založenou (Kujavu) a blízko ní na německém právě okolo r. 1293 vzniklou ves »Clemensdorf« (latinsky »Clementis villa«), již založil nepochybně téhož roku připomínaný tamější fojt Clemens.

Později obě osady splynuly v jednu obec, při čemž česká část se pak poněmčila.

Fojtství v Kujavách bylo znamenitým statkem; neboť soudíc dle platu v 15. století pánům fulneckým odtud dávaného držel rychtář desátý díl všech pozemků kujavských.

Když totiž pan Jan z Kravař r. 1424 kněžně Anežce, své manželce, zapisoval věno, vložil jí »v Kugiawach čtyřiceti a puol deváty hřivny a puol sedma groše platu a na rychtáři tudež v Kugiawach čtyři hřivny platu«.

Pak Kujavy s okolím připadly ku Helfštýnu a léta 1430 pan Lacek ml. z Kravař a na Helfštýně jako na jiných okolních vsech (Životicích, Suchdole, Kletném a vesnicích klášterských) pro rozkvět města Fulneka zakázal také na »Clemensdorfě« všecka řemesla kromě přištipkářů.

Roku 1485 Jan z Žerotína a na Fulneku Kujavským pustil odmrť. Od r. 1517 fara zdejší po delší dobu neobsazena, což pak bylo příčinou, že i tu Lutherovo učení se šířilo, takže v l. 1590—94 měla osada evangelického faráře.

Působením kláštera Fulneckého bylo pastorovi r. 1594 Kujavy opustiti, načež pak kněží z konventu fulneckého zde farářovali.

Za války 30tileté v osadě a okolí mnoho lidí zahynulo; neboť v l. 1972—91 čítáno v Kujavách, Pohořelkách i s filiálkami v Pustějově a Životicích (u Fulneka) celkem jen 1672 duší.

Již za těch dob byla v Kujavách německá národní škola.

Roku 1683 Kujavští nechtěli přijati P. Jana Ig. Gebla za svého fa-

ráře, pročež kostel uzavřeli. Teprve když biskupská konsistoř olomucká byla jim církevními tresty pohrozila, k naléhání panského úředníka fulneckého s farářem se usmířili.

Rokem 1689 přešla pak správa fary na světské duchovní.

V dalších letech osada živelními pohromami častěji trpěla.

Roku 1790 čítala $19^{51}/_{64}$ lánu, 116 domův a 809 obyv.; r. 1816: 890 lidí; r. 1834: 129 domů s 946 obyv.; r. 1851: 136 domův a 933 duší; r. 1880: 138 domův a 888 obyv., z nichž 7 Čechů.

Pohoř,

druhdy Pohoří, (něm. Pohorsch), farní ves jihozápadně od Fulneka na lesnaté výšině (470 *m*), katastrální a politická obec 10·73 *km*² rozlohy, čítal r. 1890: 79 domů, 421 katol. obyv. (418 N. a 3 Č.).

Z budov zasluhují zmínky: kostel sv. Prokopa (na místě starého chrámu) r. 1793 vyst.; fara a jednotřídní něm. nár. škola, při níž jest hospodářský kurs pokračovací. Přísluší k obvodu c. k. poštovního úřadu v Odrách ve Slezsku. Okolní vrchy: Olschenberg (»Olešný kopec«) a Pohorschberg (484 *m*) dosud připomínají nám český původ osady.

Jest tu dobrov. hasičský sbor a Raiffeisenova záložna.

Pohoř jest stará osada, a není pochyby, že tu dolováno od nepaměti, any v haldách nalezeny nástroje (tak zvaná malá železa), jichž při hornictví se užívalo před vynalezením střelného prachu (okolo 1330).

V listinách ves tato poprvé se uvádí r. 1378, kdy příslušela k Fulnecku. V 15. století část osady čítána k manství Jestřebí. Za válek husitských báně zpustly, až pak povoláním havířů kutnohorských asi r. 1464 opět se povznesly. Zejména v l. 1552—1610 hojně zlata, stříbra i olova tu a v okolí dobýváno. Jelikož horníci hlásili se časem k učení bratrskému, toto zde neustále nabývalo půdy.

Fara, jíž už r. 1440 se vzpomíná, byla do r. 1588 v moci katolíků; v l. 1588—94 působil tu však kněz bratrský. Než kostel katolíkům pak opět navrácen a vesnice přifařena k Fulneku.

Za války třicetileté doly přišly k úpadku, a osada pozvolna se poněmčovala. I měla v letech 1667—79: 10 osedlých Čechův a 19 osedlých Němcu. Později báně opět oživly ale pro nedostatečný výtěžek brzy opuštěny.

Za císařovny Marie Terezie hornictví v Pohoři a okolí znova větší věnována péče. Vídeňský kupec Jan Vavř. Malínský nabyl tu kutacího práva i započal roku 1747 za ředitelství Bernh. Korblera opět dolovati v horách těchto. Jelikož ale vrchnost fulnecká těžířství nepodporovala, ba jemu všelijak překážela odepřením vody a nutného paliva, doly r. 1754 zase vzaly za své.

Do roku 1794 hornictví leželo ladem; tehdáž přišli sem sice kutaři z panství Kelečského, kteří v Pohoři a Odrách jali se opět dolovati, ale za krátko odtud odešli.

Té doby čítal Pohoř 56 domův a 360 obyv.

Léta 1795 Jan Gillar z Příbora se 60 horníky tu zase těžil. Když se potom

ukázalo, že cent rudy dává lot stříbra a 66 liber olova, roku 1796 dalšího kopání s velkou ztrátou zanechal.

Roku 1803 těžířství Francisciho (Francisci-Gewerkschaft) v Pohoři a okolí opět dolovalo ale z nedostatku kapitálu tu ničeho nesvedlo.

Pak tak zvaná Velkobystřická společnost (soukromá) se tu o dolování pokusila; než i tato r. 1814 se toho vzdala.

Od těch dob hornictví tu přišlo v zapomenutí.*)

Roku 1784 fara opět zřízena.

Osada pomalu se potom zase vzmáhala i čítala r. 1834: 66 domů, 431 obyv.; r. 1880: 81 domů a 451 lidí.

Pohořelky,

dříve Pohořálka, (něm. Schimmelsdorf), ležíce při okresní silnici z Fulneka do Bílovce vedoucí, činí s Kujavami, kamž jsou přifařeny a přiškoleny, jednu politickou obec.

Roku 1890 čítaly o sobě 28 domů, 167 katolických Němců.

Jest zde panský dvůr.

Osada patří ku poštovnímu obvodu kujavskému.

Na místě nynějších Pohořelek stála druhdy česká ves Skrbeň (»Scirbin«). Roku 1329 Jan a Drslav, bratři z Kravař, vyměnili fojtství v Bílově za dva lány v osadě »Scirbine«.

Byvši pak požárem zpustošena, později nově osazena na německém právě; i zdá se, že vůdce osadníků slul — Schimmel, po němž také vesnice nazvána.)

Pohořelky patřily pod Fulnecko, tvořily však jednu dobu zvláštní manství.

Další jejich osudy nejsou známy.

V letech 1667—79 byly opět převahou české; čítalyť 12 osedlých Čechův a 4 osedlé Němce. Postupem času se zase poněmčily.

Roku 1790 měly 27 domů, 152 obyv.; r. 1816: 120 obyv.; r. 1834: 29 domů, 184 obyv.; r. 1880: 29 domů, 171 obyv. (170 N. a 1 Č.).

Ubývá tudíž obyvatelstva.

Stachovice

(něm. Stachenwald), leží poblíže Fulneka při okresní silnici podél Husího potoka.

Majíce 6·70 km^2 rozlohy čítaly r. 1890: 100 domů, 595 obyvatelů (593 katol., 1 prot.; — 590 Němců).

U dědiny jest zastávka odbočky severní dráhy ze Suchdola do Fulneka vedoucí.

---

*) Dr Elvert: Zur Geschichte des Bergbaues in Mähren und Österr.-Schlesien. Brünn, 1866. — Notizen Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mähr.-schles. Ackerbaugesellschaft. Brünn, 1884.

V místě nalézáme filiální kostel sv. Kateřiny r. 1780 vyst., 2třídní něm. nár. školu.

Pošta a farní úřad jsou ve Fulneku.

Spolky: Dobrov. hasičský sbor, spolek vojenských vysloužilců, veřejná knihovna, místní odbor Jednoty Němců na Severní Moravě a Raiffeisenova záložna.

Stachovice, jmenovány podle zakladatele Stacha (— Eustacha), jsou původem německé, i připomínají se poprvé k r. 1293, kdy jakýsi Hartlieb (Arkleb) byl tu rychtářem.

Patřily vždy ku panství Fulneckému a zachovaly napořád něm. ráz. Záhy zřízena v osadě i fara, a v listině z r. 1337 uvádí se zdejší farář Martin jako svědek. Pak ale fara zanikla, a Stachovice přifařeny ku Fulneku.

V 16. století usadili se v obci též Mor. Bratří. Za války třicetileté vesnice vojsky císařskými i nepřátelskými častěji pleněna.

V letech 1667—79 byli tu 23 osedlí Němci a 4 osedlí Češi.

Počátkem 18. století vzmáhal se v osadě protestantismus, pročež některé rodiny, jež k němu se hlásily, vrchností všelijak pronásledovány. Napotom tajní vyznavači víry evangelické vystěhovali se v letech 1723 až 1732 do Herrnhutu (Ochranova) v Sasku.

Roku 1790 Stachovice měly 76 domů, 538 obyvatelů; r. 1816: 536 obyvatelů; r. 1834: 93 domů, 644 obyvatelů; r. 1851: 99 domů, 641 obyvatelů; r. 1880: 104 domy, 640 obyvatelů.

Suchdol

(r. 1337 latinsky »Ceuchenthal«, r. 1430 něm. »Czauchenthal«, r. 1485 a později »Zauchtenthal,« nyní Zauchtl), městečko 280 *m* nad hladinou mořskou, rozkládá se podél okresní silnice a Pohořského potoka, jenž nedaleko odtud vtéká do Odry.

Jest důležitou stanicí severní dráhy císaře Ferdinanda, ze které vycházejí také její odbočky, jednak do Fulneka, jednak do Budišova (Bautsch) vedoucí. U stanice nalézá se i nádraží místní dráhy novojické.

Suchdol maje název nepochybně od suché tamní půdy (»Suchý dol«), jest svéprávnou obcí 16·84 km^2 rozlohy a čítal r. 1890: 218 domů, 1899 obyvatelů (863 katolíků; 1000 protestantů, 36 židů; — 1785 Němců, 95 Čechův a 8 jiných).

Stavení selská jsou úhledná a většinou jednopatrová. Mimo to nachází se tu: katolický chrám Páně a evangelický kostel augsburského vyznání, katolická a evangelická fara, správa statku, 2 panské dvory, 5titřídní něm. národní škola s pokračovacím kursem hospodářským, c. k. pošta s telegrafním úřadem a c. k. četnické stanoviště.

Ze závodů vyniká Rauppachova sýrárna a pak továrna na přípravu tak zvaných rusů.

Jsou tu spolky a ústavy: Raiffeisenova záložna, společenstvo smíšených živností, hospodářsko-čtenářská jednota, dobrov. hasičský sbor, spolek vojenských vysloužilců

místní odbor něm. Schulvereinu, pěvecký spolek, odvodňovací družstvo, ‚tělocvičná jednota, spolek paní a dívek, družstvo pro chov plemenného dobytka, místní pojišťovna dobytka.

Působí tu zvěrolékař a obvodní lékař: Výroční trhy čítáme dva: 1. v úterý před Velikonocemi; 2. ve středu před císařským posvícením. Vůbec jest Suchdol nejpokročilejší obcí na Fulnecku.

Příběhy obce. Není pochyby, že původně český Suchdol stál již před nájezdem tatarským (1241). Byv sveřepými Tataříny zpustošen, Němci pak osazen, načež zůstal povždy převahou německým.

Poprvé uvádí se v latinské listině z r. 1337 pode jménem »Ceuchenthal« (= das seichte Thal) i měl už svého faráře Petra.

Komu počátečně příslušel, není známo; po založení Fulneka čítán k Fulnecku, na to asi v letech 1398—1434 patřil ku Helfštýnu, pak zase spadl na pány fulnecké.

Té doby byl značnou celní stanicí při obchodní cestě do Slezska vedoucí. Po r. 1584 přikoupen ku statku Kunvaldu, při němž i zůstal.

Důležitým bylo v obci fojtství čili rychtářství, kteréž Jan Krumsín z Lešan »dědič a pán Fulnecký« českým listem na Fulnece v den sv. Ducha r. 1457 daným svobodně prodal Michalovi z Klimkovic a jeho rodině.

K tomu pustil mu půl druhého lánu, dvě zahrady a dva pruty »ježto jsem za louku k tomu rychtářství dal«, a dva lány a půl prutu role, »ježto lidé drží a cinzují« a krčmu svobodnou i mlýn na Odře o 2 kolech — a to všecko za 60 hřiven grošů dobrých.

Mimo to přidal mu třetí peníz z vin konšeli a právem odsouzených a dovolil, aby mohl volně pásti svým pastýřem a lesu ku stavbě své užiti. Taktéž, masaři, pekaři, kováři a ševci, kteří by se v obci usadili, povinni jsou rychtáři platiti. Z toho všeho tento pánu fulneckému má 7 hřiven dávati do roka.*)

Jak dlouho rodina Michalova fojtství držela, není nám povědomo.

Roku 1571 Vavřinec Schreiber rychtářství koupil za 1100 zl., načež r. 1605 převzal je Fabian Telčík, syn kunčického fojta Michala Telčíka, za 1600 zl. slezských (1 zl. = 36 grošů; 1 gr. = 6 denárů; 1 denár = 2 haléře). Od té doby náleží fojtství rodině Telčíkově.

Za Jana st. ze Žerotína, jenž r. 1475 koupil panství Fulnecké, jali Čeští Bratři usazovati se i v Suchdole. Než brzy se poněmčili, kdežto učení jejich šířilo se i v celém okolí.

Asi v polovici 16. století nabyli Bratři v osadě většiny, takže i místní katolický kostel sv. Kateřiny přešel pak v ruce jejich. O bratrských kněžích tu působících zpráv nemáme, posledním byl snad v l. 1620—23 Petr Julius. Zajisté zkvétala v obci i něm. škola bratrská, jež za války 30leté zašla.

---

*) Listinu chová nynější fojt Vilém Telčík, jenž má i něm. obecní (gruntovní) knihu rokem 1642 počínající a rozličné spisy a knihy ku dějinám Českých Bratří se odnášející.

Že Bratři zdejší tehdáž skutečně byli většinou Němci, shledáváme ze zachovaných zde něm. Bratrských Kancionálů.*)

Když r. 1604 dřevěný na návrší stojící kostelík bleskem zničen, Jan Cetryš z Kynsberka na Kunvaldě, horlivý přívrženec Jednoty Bratrské, vystavěl na místě jeho pevný chrám Páně sv. Trojice, v němž Bratří až do r. 1623 své bohoslužby konávali.

Mimo Bratry Moravské žili v obci též vyznavači učení Lutherova, i zdá se, že měli také svůj kostelík.

Později kostel katolikům zase navrácen, a osada přifařena ku Šenovu, pak na krátko k Odrám a v letech 1633—1729 opět ku Šenovu, načež v místě samostatná zřízena katolická fara.

Jak pověsť dí, Bratří z Fulneka, Životic a Suchdola scházívali se po bitvě Bělohorské (1620) v blízkém lese ku společné modlitbě za odvrácení hrozícího jim zla. Německou modlitbu tu složil snad sám Jan Amos Komenský.**)

Když r. 1621 tomuto bylo opustiti Fulnek, zavítali prý bratrští kněží z Uh. Skalice do Suchdola, odkudž po delší dobu souvěrce své v širém kraji u víře utvrzovali.

Tím a okolností, že Suchdol až do r. 1729 neměl svého faráře, čímž obyvatelé odkázáni byli hlavně na domácí pobožnosti, se také vysvětluje, proč houževnatě trvali na náboženských svých tradicích. Zejména rolníci Martin Schneider a po něm příbuzný jeho Samuel Schneider, † 1710, pečovali o tajné náboženské schůze bratrské.

Když pak počátkem 18. století protestantům ve Slezsku více svobody náboženské dopřáno, i potomci protestantův a Mor. Bratří na Kravařsku toužili po volném vyznání víry evangelické. Zvláště v Kunvaldě, Suchdole a Žilině vzmáhal se ruch dotyčný.

Kristian David, tesař ze Ženklavy, založiv r. 1722 stoupenci svými bratrskou osadu Herrnhut (Ochranov) v Sasku, zavítal počátkem r. 1724 do Suchdola ku Davidu Schneiderovi, pravnuku zmíněného Martina Schneidera, rozmlouvaje s ním o znovuvzkříšení církve bratrské.

Jeho přičiněním konány pak v obci o té záležitosti tajné porady u Davida Schneidera.

Ale vrchnosť kunvaldská, o nich se dozvěděvši, vězením a peněžitými pokutami trestala účastníky schůzí těch. Nejvíce tím trpěly rodiny Nitschmannovy a Schneiderovy.***)

Aby tajní vyznavači víry bratrské dalším pronásledováním ušli, v letech 1724—33 v hojném počtu (dle zápisků fojta Vil. Telčíka bylo jich 180), do Herrnhutu se odebrali.

Ačkoliv potom biskupská konsistoř olomucká a vrchnosť kunvaldská se vynasnažily, aby obyvatelstvo suchdolské opět přivedly do církve katolické, přece valná

*) Kancionály tyto koupil fojt Vil. Telčík od zdejších obyvatelů. Menší vydali: »Die Eltesten und Diener der Kirchen der Brüder in Böheim, Mäheren u. Polen; Michael Tham, Johannes Geletzký, Petrus Herbertus Fulnecensis«. (Starší Jednoty: br. Jan Jelecký, † ve Fulneku r. 1568; br. Michal Tham, † ve Fulneku r. 1571; br. Petr Herbert, rodák fulnecký, † v Ivančicích r. 1571.)

**) Original modlitby této, již někteří připisují J. A Komenskému, má c. k. četnický strážmistr Štěpán Weigel, horlivý sběratel starožitností na Mor.-Kravařsku.

***) E. W. Croger, Geschichte der erneuerten Bruderkirche. I. Theil S. 9—74. Gnadau, 1852.

většina lidu v srdcích zůstala evangelickou. Teprve tolerančním patentem císaře Josefa II. z r. 1781 nadešly přívržencům staré víry lepší doby. Skoro $^{4}/_{5}$ obyvatelstva, totiž 733 osob, přihlásily se ku vyznání augsburskému, načež r. 1782 zřízeny tu: evangelická fara, modlitebna a škola. Nynější kostel protestantský vystavěn r. 1858. Té doby jest katol farářem: Jos. Žídek, evangelickým: Alfred Janík.

Z dalších dějin obce vyjímáme: Za války 30tileté vojska císařská i nepřátelská strašně zde řádila. Roku 1624 zuřivý mor zahubil většinu obyvatelstva.

Léta 1672 vzpomíná se opět školy německé. Učitel měl od obce 6 zl. ročně, zahrádku a pole pod $^{1}/_{3}$ měřice; kolik vynášely vedlejší jeho příjmy, není známo.

Za válek slezských osada Prusy několikráte pleněna.

Roku 1790 Suchdol čítal $27\,^{19}/_{64}$ lánu, 168 domů, 1033 obyv.; r. 1816: 1052 obyv.; r. 1834: 189 domů, 1133 obyv; r. 1851: 191 domů, 1282 obyv, z nichž asi $^{3}/_{5}$ protestantů, r. 1880: 212 domů, 1804 obyv., z nichž 61 udalo obcovací řeč českou. Roku 1866 nepřátelští Prusové krátkou dobu v obci dleli.

Valteřovice

(něm. Waltersdorf), činíce s Gručovicemi obec politickou 14·63 km^2 rozlohy, leží na výšině severně od Fulneka při okresní silnici podél Valteřovského potoka.

Odtud daleko jest viděti jednak na velikány Karpatské (Radhošť, Lysou horu a t. d.), jednak do úrodného Slezska.

Roku 1890 čítala tato farní ves o sobě 110 domů, 541 katol. obyv. (536 N., 4 Č.).

Má kostel sv. Jiří roku 1794 (na místě starého chrámu) vyst., faru, značné fojtství s c. k. poštou a dvoutřídní něm. nár. školu.

Dlouholetým starostou obecním (přes 40 roků) jest Jan Morav, držitel fojtství.

Spolky: Dobrov. hasičský sbor, Raiffeisenova záložna, hospodářská jednota, spolek vojenských vysloužilců a kontribučenská záložna panství Fulneckého a bývalého manství Slatiny.

Valteřovice, nazvány po zakladateli Valtéřovi, byly vždy německé.

Z počátku příslušely benediktinskému proboštství březovskému, po jehož však zaniknutí okolo r. 1420 zabrány ku panství Fulneckému.

Roku 1424 pan Jan z Kravař zapsal kněžně Anežce, své manželce, část věna i na Valteřovicích. Osada bývala ke Fulneku přifařena.

V 16. století šířil se v místě protestantismus, takže v l. 1588—94 působil tu kněz evangelický.

Napotom kostel zdejší klášteru Fulneckému úředně zase navrácen. Teprve r. 1784 fara v osadě zřízena.

Léta 1790 Valteřovice měly 64 domů, 415 obyv.; r. 1834: 76 domů, 496 obyv.; r. 1880: 87 domů, 569 obyv.

Vlkovice

(něm. Wolfsdorf), ležíce západně od Fulneka, rozděleny jsou na část moravskou a část slezskou.

Vlkovice Moravské tvoříce svéprávnou obec 2·90 km^2 rozlohy, měly r. 1890: 25 domů, 183 něm. obyv., vesměs katolíků.

Přifařeny jsou ke Fulneku, přiškoleny k Vlkovicím Slezským a přísluší k obvodu c. k. pošty v Odrách ve Slezsku.

Vlkovice, jež založil zeman Vlk, patřily původně k proboštství březovskému, načež za válek husitských zabrány k Fulnecku.

Roku 1429 Jan z Kravař na Fulneku nařídil Fulnečanům, aby silnici dosud Vlkovicemi vedoucí přeložili směrem k Fulneku.

Další osudy vesnice nejsou známy.

Léta 1790 tato čítala 23 domů, 171 obyv.; r. 1834: 24 domů, 157 obyv.; r. 1880: 26 domů, 169 obyv.

Vrbno Nové

(něm. Neu-Würben), vlastně enklava, tvoří s Gerlichovem jednu politickou obec. Přiděleno jest ku faře a škole kunčické ve Slezsku. Roku 1890 čítalo: 13 domů, 70 katolických obyvatelů, vesměs Němců.

Nedaleko osady jest myslivna a les »Na rýžovnách« (Goldseifenwald), který nám uvádí na paměť, že dříve stála tu vesnice Goldzýf (Goldseifen), v jejíž obvodu zlato rýžováno. — Pošta nalézá se ve Vítkově ve Slezsku.

Vesnice Goldzýfu vzpomíná se r. 1412 v listině, kterouž Štěpán, bratr řeholy sv. Benedikta v klášteře Třebíči a probošt na Březové vyznává, že na dědictví v Goldzýfě (»Goldseiffen«), kteréž fojti v Kunčicích drželi a drží, není žádného listu, pročež za ochotné služby proboštovi a chudým lidem proboštským v Kunčicích činěné dopouští to fojtství připsati ku dědictví fojtům kunčickým. Roku 1475 byl Goldzýf již pustým.

Teprve r. 1726 Josef František hrabě z Vrbna na Fulneku založil tu novou ves, kteráž po něm Nové Vrbno nazvána.

I čítala r. 1790: 13 domů, 72 obyvatelů; r. 1834: 13 domů, 52 obyvatelů; r. 1880; 13 domů, 71 obyvatelů.

Životice

(u Fulneka), vlastně Žibotice (něm. Seitendorf, r. 1430 Seybotyndorf, r. 1485 Seybottendorf), farní ves, katastrální a politická obec 5.97 km^2 rozlohy, leží jihovýchodně od Fulneka v údolí při okresní silnici a podél Husího potoka (Gansbach), jenž pak do Odry vtéká. K obvodu obce náleží i samoty: Karlův dvůr a Nový mlýn.

Roku 1890 čítaly celkem 139 domů, 958 obyv., vesměs Němcův a katolíkův.

Mimo kostel sv. Mikuláše roku 1686 (na místě bývalého dřevěného

chrámu) vystavěný, jest tu fara, dvojtřídní něm. nár. škola, c. k. pošta, zastávka severní dráhy cís. Ferdinanda a její odbočky ze Suchdola do Fulneka vedoucí.

Spolky: Vojenských vysloužilců, dobrov. hasičský sbor, místní odbor Jednoty Němců na Severní Moravě a Raiffeisenova záložna.

Životice, majíce název od osobního jména »Žibota«, byly původně české. Od nepaměti příslušely k Fulnecku a v listinách poprvé o nich činí se zmínka r. 1337, kdy už měly svého faráře Vojtěcha.

Později (od r. 1398) patřily ku Helfštýnu; neboť r. 1430 (2. září) Lacek z Kravař na Helfštýně něm. listinou zakázal na svých dědinách, které po smrti jeho bratra Drslava na něho spadly, totiž na Kletném, Životicích (»Seybotyndorf«) Suchdole, Kujavách a též na dědinách kláštera Fulneckého všeliká řemesla kromě přištipkářů a pivo vaření na užitek městu Fulneku. Tehdy měly Životice již německý ráz.

Později spadly zase na pány fulnecké. Léta 1485 Jan ze Žerotína a na Fulneku pustil jim odmrť.

V 16. století zanikla katolická fara, i zdá se, že byla pak v moci evangelíkův.

Též Mor. Bratři tehdáž se tu osadili a měli svůj sbor snad v nynějším místním dvoře panském, an lid tamní stodolu dosud der bohmische Tempel« nazývá.

O životských Bratřích jednáno na shromáždění Bratří starších v Lipníku r. 1592 konaném.

Sdělenoť bývalému fulneckému knězi bratrskému Václavu Preisovi toto: »O zaplacení dluhu, když, co almužen dlužen, Životským zaplatí, a postylle německé od Helice (předchůdce Preisova) zaplacené, kteréž z Brandýsa vzal, navrátí, bude mu zaplaceno.« (Dr. Ant. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, str. 253.) Podřízen byl tudíž sbor životský bratrské duchovní správě ve Fulneku.

Po válce třicetileté opět katolické Životice přifařeny ke Kujavám. Teprve r. 1784 v obci fara zase zřízena.

Roku 1790 Životice měly $20^{16}/_{64}$ lánu, 113 domů, 806 obyv.; r. 1816: 860 obyv.; r. 1834: 123 domů, 794 obyv.; r. 1851: 139 domů, 901 obyv.; r. 1880: 139 domů, 976 obyv., z nichž 17 udalo obcovací řeč českou.

Doslov.

Odevzdávajíce knihu tuto veřejnosti, srdečně děkujeme všem, kdož nám ku vydání její přispěli.

Peněžitých darů poskytli:

Velesl. mor. výbor zemský 100 zl; sl. Ústřední záložna pro kraj Novojický v Nov. Jičíně 35 zl.; sl. Občanská záložna na Starém Jičíně 30 zl.; sl. městské zastupitelslvo v Příboře, sl. městská spořitelna v Příboře, sl. Výpomocná pokladnice v Příboře, sl.: Štramberská záložna a Kopřivnická záložna po 20 zl.; sl. Česká beseda v Nov. Jičíně 15 zl.; sl. městské zastupitelstvo na Štramberku 10 zl.; sl. obecní představenstva v Bernaticích, Hodslavicích, Loučce a Mořkově po 5 zl.; sl. obecní výbor ve Straníku 4 zl.; sl. obec. zastup. v Jičině 3 zl.; sl. obec. představ. v Janovicích, Hůrce, Palačově, Trnávce, Košátce, Lhotě, Petřkovicích a Raiffeisenova záložna v Hodslavicích po 2 zl.; dp. P. Jan Pernica a p. uč. Al. Klos po 1 zl.

Štočky laskavě zapůjčili: Sl. Česká akademie věd a umění v Praze (k obr. 7., 8. a 9.); sl. Vlast. musejní spolek v Olomouci (k obr. 15., 16., 37., 38. a 39.); sl. Musejní spolek v Brně (k obr. 1., 20., 22. a 64.); sl. redakce »Milotického Hospodáře« (k obr. 10., 11 a 12.); p. nakladatel I. L. Kober v Praze (k obr. 25., 26., 27. a 28.) a p. nakladatel J. Otto v Praze (k obr. 31. a 78.).

Fotografie, případně kresby věnovali pp.: M. U. Dr. Ad. Hrstka na Štramberku; odborný učitel Leop. Pavliska v Příboře; M. U. C. J. H. Turek z Hodslavic; učitel Fr. Kovář v Příboře; uč. Jos. Ullrich v Nov. Jičíně a odb. uč. Ferd. Czapka v Novém Jičíně.

Korrekturu většinou provedl p. Vil. Kučera, učitel při měšť. škole v Příboře.

Konečně vřelý budiž dík veškerým pp. spolupracovníkům, zejména p. Ferd. Pokornému, lékárníku v Příboře.

Pořadatelé.

OBSAH.

Část I.

Povšechný přehled Mor. Kravařska.

Část II.

Přehled dějin Mor. Kravařska. *(Antonín Ugwitz.)*

Část III.

Místopis Mor. Kravařska.

I. Soudní okres Novojický.

B. Obce německé.

II. Soudní okres Příborský.

A. České obce.

B. Obce německé.

III. Soudní okres Fulnecký.

Přílohy:

1. Tabulka o výměře pozemků obcí na Mor. Kravařsku.
2. Stáří a vývoj českých škol ve škol. okrese Novojickém.
3. Mapa Mor. Kravařska (polit. okresu Novojického).

Opravy značnějších omylův a chyb tiskových

Str. 5. řádek 7. shora místo Tanový Vrch. } čti Jedle
„ 16. „ 1. „ „ Tannenberg }
„ 28. obr. 11. „ Jalovice čti Kráva.
„ 50. vynechej 2. poznámku pod čarou.
„ 105. posl. ř. místo *jsa* čti *byl* a vynechej slovo *dal.*
„ 119., 120. a 178. místo letop. 1545 čti 1567.
„ 138. řádek 3. shora místo Vrchností čti vrchností.
„ 192. „ 14. „ „ letop. 1724 čti 1624.

Menší nedopatření opraviž laskavý čtenář sám, jelikož za různých spolupracovníkův a zrychleného tisku nebylo lze všude důslednost v pravopise zachovati.

Politický okres
NOVOJICKÝ. MOR.KRAVAŘSKO.
MĚŘÍTKO 1:125 000.
Výklad znamének.
Výšky jsou v metrech naznačené.
Měřítko: 1:125.000.
FULNEK
ODRY
PŘÍBOR
ŠTRAMBERK
FRENŠTÁT
BRUŠPERK
Studénka
Albrechtičky
Petřvald
Stará Ves
Proskovice
Trnávka
Frýdlantice
Kateřinice
Klokočov
Rychaltice
Hájov
Větřkovice
Kopřivnice
Lichnov
Tichá
Veřovice
Velký Javorník
Malý Javorník
Kamenárka
Mořkov
Hodslavice
Kunčice
Rybí
Závišice
Bílá hora
Starý Jičín
Palačov
Vysoká
Poruba
Lešetná
Jeseník
Kunín
Šenov
Bartošovice
Sedlnice
Mošnov
Stachovice
Suchdol
Kletné
Tošovice
Vlkovice
Jestřábí
Lučiště
Kunčice
Bílov
Hostašovice
Perná
Žilina
Hřiště
Vlčnov
Loučka
Kojetín
Janovice
Petřkovice
Kateřinice
Šenov
Straník
Straník
Odra
Železniční dráha
K R A V A Ř S K O
Nový Dvůr
Pustějov
Bravinné